

รายงานการวิจัย

เรื่อง

เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการพัฒนา:

ศึกษาการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

Political Economy of Development: A Case Study the Development
of the Eastern Special Development Zone

โดย

ชัยณรงค์ เครือนวน

พิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา

สนับสนุนโดยทุนอุดหนุนการวิจัย

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

มิถุนายน 2564

สัญญาเลขที่ วจ 009/2563

รายงานการวิจัย

เรื่อง

เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการพัฒนา:

ศึกษาการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

Political Economy of Development: A Case Study the Development of the
Eastern Special Development Zone

โดย

ชัยณรงค์ เครือนวน

พิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา

สนับสนุนโดยทุนอุดหนุนการวิจัย

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

คำนำ

งานวิจัยเรื่อง “เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการพัฒนา: ศึกษาการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (Political Economy of Development: A Case Study the Development of the Eastern Special Development Zone)” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ประเด็นหลัก ๆ คือ หนึ่ง การวิเคราะห์เงื่อนไขเชิงโครงสร้างในฐานะที่เป็นปัจจัยซึ่งมีผลต่อการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก สอง การวิเคราะห์ผู้กระทำการที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการพัฒนา และสาม การนำเสนอทางเลือกการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คาดว่าจะเป็นการสะท้อนปัญหาและความต้องการ ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่มีต่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพื่อนำไปสู่การกำหนดมาตรการหรือแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความเป็นจริงทางสังคม รวมถึงนำไปสู่การสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย แก่ผู้กำหนดนโยบาย (Policy Makers) เพื่อให้กระบวนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อยู่บนพื้นฐานความเป็นธรรมทางสังคมและความยุติธรรมทางสังคม

คณะผู้วิจัย

มิถุนายน 2564

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์เงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการก่อเกิดและขับเคลื่อนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก วิเคราะห์ผู้กระทำการที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และนำเสนอทางเลือกการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โดยใช้โมเดลเกี่ยวกับลัทธิเสรีนิยมใหม่และเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นเครื่องมือทำความเข้าใจ ผลการศึกษา พบว่าเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการก่อเกิดและขับเคลื่อนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ประกอบด้วย 3 เงื่อนไข คือ หนึ่ง การมีอำนาจพิเศษของรัฐรวมศูนย์ สอง การผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ทุนนิยม และสาม ความพร้อมและความได้เปรียบเชิงพื้นที่ ส่วนผู้กระทำการที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ในกระบวนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ประกอบด้วย 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ 1. รัฐและกลไกรัฐ 2. กลุ่มทุน ทั้งกลุ่มทุนข้ามชาติ กลุ่มทุนชาติ 3. กลุ่มนักการเมืองระดับชาติและนักการเมืองท้องถิ่น และ 4. กลุ่มเครือข่ายภาคประชาชน โดยผู้กระทำการเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์ ทั้งในรูปของความขัดแย้ง ความร่วมมือเพื่อปฏิบัติการทางสังคมตามอุดมการณ์และจุดยืนที่มีต่อการพัฒนา สำหรับทางเลือกการพัฒนาอยู่ภายใต้หลักการที่ว่า จะต้องทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้ ดังนั้นทางเลือกจึงประกอบด้วย 1. ให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาลในการพัฒนา 2. ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน 3. แก้ไขพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 4. ปรับปรุงหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารจัดการกองทุนพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก 5. เพิ่มสัดส่วนภาคประชาชนเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก 6. ให้ความสำคัญกับการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษ 7. ปรับกระบวนการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคม แปร ทบทวนและปรับปรุงแผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดินเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แก้า สร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิตแก่ประชาชน

คำสำคัญ: เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, เงื่อนไขเชิงโครงสร้าง, ผู้กระทำการ, ทางเลือกการพัฒนา

Abstract

This research was the qualitative research which the objective was to analyze the structural conditions towards the creation and the propulsion in developing of the Eastern Special Development Zone. Analyzing a agency, and proposed the alternative development of the Eastern Special Development Zone by using the concept about new liberalism and Special Economic Zone: SEZ for understanding. The result found that the structural condition towards the creation and the propulsion in developing of the Eastern economic corridor were comprised of three conditions which were as follows; 1. The special authority of the centralized state 2. Remanufacturing for inheriting the capitalism ideology, and 3. The readiness and the advantage of the area. A agency in the process of Eastern Special Development Zone were comprised of 4 groups which were as follows; 1. The state and the state mechanics 2. The capital group which were consisted of the international capital group and the national capital group 3. The national politician group and the local politician, and 4. The people network group. Those agency needed to have the interaction both the confliction and the elaboration for the society operation as the ideology and the standing point towards the development for the development options under the principle of being able to work together among the stakeholders. Therefore, the options were comprise of 1. Giving the importance with good governance for the development. 2. All stakeholders shall need to have the mutual benefit. 3. Editing the act of the Eastern Special Development Zone B.E.2018 4. Improving the criterions and the methods of the Eastern Special Development Zone funding management. 5. Increasing the people proportion for being as the panel of judges in the committees of the Eastern Special Development Zone policy 6. Giving the importance to prevent the problem of the environment and the pollution 7. Adapting the operational paradigm in the aspect of the social responsibility 8. Reviewing and improving the diagram for using the benefit in the area of the Eastern Special Development Zone B.E.2561. 9. Creating the security in the way of people life.

KEYWORDS: EASTERN SPECIAL DEVELOPMENT ZONE, STRUCTURAL CONDITIONS, AGENCY, ALTERNATIVE DEVELOPMEN

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2 การสำรวจองค์ความรู้.....	6
มโนทัศน์เกี่ยวกับลัทธิเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism).....	6
มโนทัศน์เกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone).....	12
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	27
กรอบคิดการวิจัย (Conceptual Framework).....	41
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	43
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	44
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	44
การตรวจสอบข้อมูล.....	45
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	46
4 ผลการศึกษา.....	48
เงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก.....	48
ผู้กระทำการที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออก.....	87
ทางเลือกการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก.....	207
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	221
ข้อค้นพบจากการวิจัย.....	221
อภิปรายผลการศึกษา.....	244
ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย.....	253
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	253
บรรณานุกรม.....	255
ภาคผนวก.....	272

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก ก.....	273
ภาคผนวก ข.....	280
ภาคผนวก ค.....	282
ภาคผนวก ง.....	311
ภาคผนวก จ.....	313

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	นิยาม การดำเนินการ เงื่อนไข วัตถุประสงค์ สิทธิประโยชน์ พื้นที่พิเศษเพื่อการพัฒนา..... 17
2	ประเภทและรูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษ..... 22
3	เปรียบเทียบบทบัญญัติในคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติและพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก..... 56
4	เปรียบเทียบบทบัญญัติเกี่ยวกับการร่วมลงทุนกับเอกชนหรือให้เอกชนเป็นผู้ลงทุนในคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติและพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก..... 58
5	เปรียบเทียบบทบัญญัติเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษในส่วนอุตสาหกรรมอุตสาหกรรมการบินในคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติและพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก..... 59
6	จำนวนและประเทศที่มีเขตเศรษฐกิจพิเศษ..... 66
7	รายละเอียดพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (ระยะแรก)..... 68
8	รายละเอียดพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (ระยะที่สอง)..... 72
9	การขอรับการส่งเสริมการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน..... 76
10	จำนวนโครงการและงบประมาณที่ลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน..... 76
11	การลงทุนจากต่างประเทศในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน..... 77
12	ตัวอย่างอุตสาหกรรมที่มีการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน..... 78
13	ภาพรวมทางเศรษฐกิจพื้นที่ภาคตะวันออก ปี 2556-2558..... 82
14	เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (ESB) และเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)..... 85
15	รายชื่อคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก..... 88
16	คณะผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก..... 94
17	งบประมาณที่สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกได้รับการสนับสนุนระหว่างปีงบประมาณ 2561-2564..... 95
18	งบประมาณที่กรมโยธาธิการและผังเมืองได้รับการสนับสนุนระหว่างปีงบประมาณ 2561-2564..... 98
19	ท้องที่ที่จะถูกเวนคืนรองรับโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน.....100
20	งบประมาณที่การรถไฟแห่งประเทศไทยได้รับการสนับสนุนระหว่างปีงบประมาณ 2561-2564.....102
21	คาดการณ์ปริมาณการขนส่งสินค้าที่คาดว่าจะมาใช้บริการโครงการฯ.....103
22	แสดงรูปแบบการร่วมลงทุนเพื่อพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์.....104
23	งบประมาณที่สำนักงานนโยบายและแผนงานขนส่งและจราจรได้รับการสนับสนุนระหว่างปีงบประมาณ 2561-2564.....105

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
24	ประมาณการณ์รายได้จากโครงการศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานอุตะเภา.....106
25	การแบ่งประโยชน์ระหว่างรัฐและเอกชนในโครงการพัฒนาเขตส่งเสริม อุตสาหกรรมและนวัตกรรมดิจิทัล.....110
26	งบประมาณที่กองทัพเรือได้รับการสนับสนุนระหว่างปีงบประมาณ 2561-2564.....113
27	สิทธิประโยชน์ที่เขตส่งเสริมการลงทุนแต่ละรูปแบบจะได้รับ.....117
28	การขอรับการส่งเสริมการลงทุนจำแนกรายจังหวัดในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาค ตะวันออก.....117
29	สถิติการขอรับการส่งเสริมการลงทุนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จำแนกตามอุตสาหกรรมเป้าหมาย.....118
30	งบประมาณที่สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนได้รับการสนับสนุน ระหว่างปีงบประมาณ 2561-2564.....120
31	กลไกรัฐที่มีบทบาทในเชิงเชื่อมโยงกับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และงบประมาณ ที่ได้รับการสนับสนุน เพื่อขับเคลื่อนแผนงาน โครงการ กิจกรรมในเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออก (เฉพาะแผนงานบูรณาการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก).....121
32	อัตราอัตราค่าโดยสารสำหรับรถไฟความเร็วสูง.....127
33	ค่าโดยสารสำหรับแอร์พอร์ต เรล ลิงก์.....128
34	ค่าโดยสารสำหรับแอร์พอร์ต เรล ลิงก์และแอร์พอร์ต เรล ลิงก์ ส่วนต่อขยาย.....129
35	กลุ่มทุนชาติและทุนข้ามชาติที่ซื้อเอกสารพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 3 ในส่วนของท่าเทียบเรือ F.....133
36	อุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ 12 ประเภท.....138
37	สัดส่วนนิคมอุตสาหกรรมที่ได้รับการประกาศเป็นเขตส่งเสริมฯ.....140
38	แสดงรายชื่อบริษัท สัดส่วนการถือหุ้น กรรมการบริษัทและสินทรัพย์รวม ของกลุ่มทุนผู้พัฒนาหรือเป็นเจ้าของนิคมอุตสาหกรรมที่ได้รับการประกาศ ให้เป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ.....143
39	รายชื่อนิคมอุตสาหกรรม/สวนอุตสาหกรรมและรายชื่อผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรม หรือผู้ถือหุ้นรายใหญ่.....148
40	การลงทุนของทุนข้ามชาติในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก.....155
41	ประเภทอุตสาหกรรมที่จะเกิดขึ้นในนิคมอุตสาหกรรมดับบลิวเอชเอ อินดัสเตรียล เอสเตท ระยอง.....156
42	ประเภทอุตสาหกรรมที่จะเกิดขึ้นในนิคมอุตสาหกรรมนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ แหลมฉบัง.....157

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
43	สรุปแผนการลงทุนของกลุ่มอาลีบาบา (Alibaba Group) ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก.....158
44	ผลการลงมติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดชลบุรี ระยอง เกี่ยวกับขอให้สภา แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญฯ วันที่ 13 กันยายน 2562.....161
45	ตัวอย่างรายชื่อผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายทางการเมือง.....163
46	กลุ่มผู้ได้รับความเดือดร้อนหากมีการยกเลิกสัญญาเช่าที่ดินในท้องที่โยธะกา.....189
47	ตารางสรุปการรับฟังความคิดเห็นการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก.....195
48	โครงสร้างคณะกรรมการกองทุนพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก.....213
49	เปรียบเทียบการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคม.....217
50	กฎหมายที่ถูกยกเว้นหรือถ่ายโอนอำนาจในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก.....224
51	นิคมอุตสาหกรรมที่ได้รับการประกาศให้เป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ เพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ.....233
52	กลุ่มทุนที่เป็นเจ้าของหรือประกอบกิจการในนิคมอุตสาหกรรม/สวนอุตสาหกรรม/ เขตประกอบการอุตสาหกรรมที่มีอยู่เดิม.....234

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 เปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกในช่วง 20 ปี (พ.ศ.2560-2580).....	2
2 กรอบคิดการวิจัย (Conceptual Framework).....	42
3 แผนผังการการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก.....	97
4 พื้นที่ทางเลือกการพัฒนาโครงการพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์ (ICD).....	103
5 พื้นที่ทางเลือกเพื่อพัฒนานิคมอุตสาหกรรมรองรับการลงทุนที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง.....	109
6 งบประมาณที่ถูกใช้ขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ช่วงปีงบประมาณ 2560-2564.....	124
7 ตัวอย่างการเคลื่อนไหวเพื่อสนับสนุนการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมในท้องที่ตำบลเขาดิน.....	173
8 พื้นที่นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรีและนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 2).....	174
9 ประชาชนบางส่วนในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรีเพื่อสนับสนุน การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก.....	176
10 ตัวอย่างการเคลื่อนไหวของเครือข่ายภาคประชาชนที่คัดค้านการจัดทำแผนผัง การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก.....	179
11 พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (สีฟ้า) บริเวณรอยต่อจังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดชลบุรี.....	181
12 พื้นที่เสี่ยงอุทกภัยในพื้นที่ฝั่งเมืองรวมชุมชนบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2550-2559.....	182
13 ป้ายคัดค้านการพัฒนาอุตสาหกรรมฉะเชิงเทราบลูเทคฯ.....	183
14 ตัวอย่างการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนเพื่อคัดค้านโครงการพัฒนา สถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์.....	186
15 พื้นที่พิพาทระหว่างกองทัพเรือและประชาชนในท้องที่โยธะกา.....	188
16 ตัวอย่างการเคลื่อนไหวของเครือข่ายโยธะการักษ์ถิ่น.....	191
17 ร่างแนวคิดแบบการถมบริเวณเขาบ่อยา.....	201
18 การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ผ่านการชูบัตรประจำตัวประชาชนและการปล่อยปู ฌ ทำเนียบรัฐบาล.....	204
19 ปฏิทินชีวิตเกี่ยวกับการประกอบอาชีพภายใต้ระบบนิเวศสามน้ำ.....	205
20 สัดส่วนของผู้ดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก.....	214

บทที่ 1

บทนำ

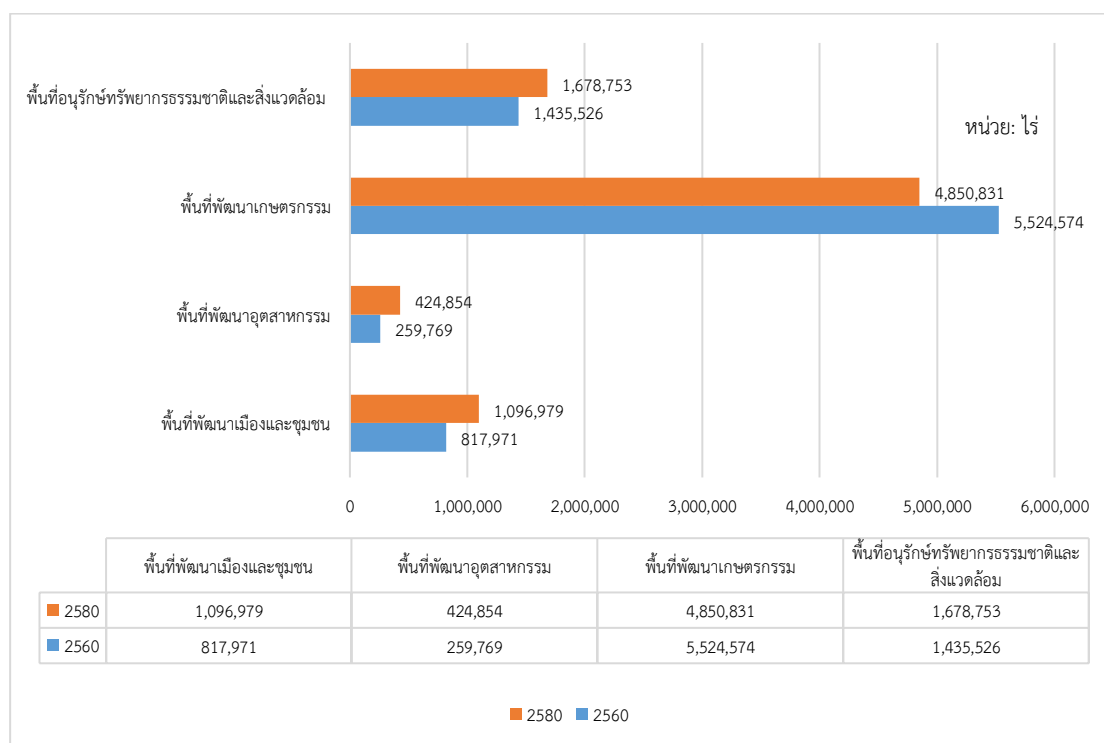
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Special Development Zone) หรือที่รู้จักในนามของ ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor) เปรียบเสมือนจักรกลใหม่ ในการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ (New Engine of Growth) ให้กับประเทศ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเช่นนี้ ถือเป็นยุทธศาสตร์หลัก ซึ่งเข้ามาแทนที่นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน 10 แห่ง เนื่องจากในทางปฏิบัติไม่สามารถดำเนินการได้ (อภิชัย พันธเสนและคณะ, 2560, หน้า ix) การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีเป้าหมายเพื่อสร้างพื้นที่เศรษฐกิจชั้นนำรองรับอุตสาหกรรมเป้าหมาย และยกระดับการแข่งขันของประเทศ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 16-17) สำหรับกลยุทธ์การพัฒนา ประกอบด้วย 4 ระยะ คือ ระยะที่หนึ่ง การจัดทำแผนพัฒนาภาพรวม และตรากฎหมายหรือแก้ไขกฎหมายรองรับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ระยะที่สอง เตรียมพื้นที่รองรับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น รถไฟความเร็วสูง สนามบินอู่ตะเภา ท่าเรือแหลมฉบังและมาบตาพุด เป็นต้น ระยะที่สาม แสวงหาและเจรจากับกลุ่มทุน โดยเฉพาะกลุ่มทุนจากต่างประเทศ ระยะที่สี่ ขับเคลื่อนการพัฒนามิติต่าง (ทัศนีย์ เกียรติภัทราภรณ์, 2562)

ทั้งนี้ มีการคาดการณ์จากกลไกรัฐว่า หากสามารถขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกได้ ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2561-2580 จะทำให้อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ เติบโตเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 5.04 ต่อปี ขณะเดียวกันก็จะทำให้อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมของพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เติบโตเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 6.30 ต่อปี เช่นเดียวกับการจ้างงานที่จะเพิ่มขึ้น 1.3 ล้านคน โดยอัตราการขยายตัวของการจ้างงานเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 2.5 ต่อปี (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 2561, หน้า 5-7)

ปัจจุบันการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อยู่ในระยะที่สอง คือ เตรียมพื้นที่รองรับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกร่วมกับกรมโยธาธิการและผังเมือง ดำเนินการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค และมีการประกาศให้บังคับใช้แผนผังฯ ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2562 ซึ่งกำหนดประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินออกเป็น 4 กลุ่ม คือ พื้นที่พัฒนาเมืองและชุมชน

พื้นที่อุตสาหกรรม พื้นที่พัฒนาเกษตรกรรม พื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม¹

ภาพที่ 1 เปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกในช่วง 20 ปี (พ.ศ.2560-2580)

ที่มา: สรุปรจากกรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย, 2562, หน้า 12

การจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เป็นปฏิบัติการซึ่งเกิดขึ้นควบคู่กับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ดังกรณีเปิดประมูลและมีการเซ็นสัญญาร่วมลงทุนกับภาคเอกชน เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหลายโครงการ ขณะที่บางโครงการอยู่ในขั้นตอนการศึกษาความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ สังคมและผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม อาทิ การเปิดประมูลโครงการพัฒนาสนามบินอู่ตะเภาและเมืองการบิน

¹ ที่ดิน 4 กลุ่มนี้ มีการแบ่งประเด็นการใช้ที่ดินออกเป็น 11 ประเภท คือ พื้นที่พัฒนาเมืองและชุมชน แบ่งการใช้ประโยชน์เป็น 4 ประเภท คือ ที่ดินประเภทศูนย์กลางพาณิชย์กรรม ที่ดินประเภทชุมชนเมือง ที่ดินประเภทรองรับการพัฒนาเมือง ที่ดินประเภทเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่อกิจการพิเศษ (ชื่อเดิม เขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ) พื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรม แบ่งการใช้ประโยชน์เป็น 2 ประเภท คือ ที่ดินประเภทเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่อกิจการอุตสาหกรรม ที่ดินประเภทพัฒนาอุตสาหกรรม พื้นที่พัฒนาเกษตรกรรม แบ่งการใช้ประโยชน์เป็น 3 ประเภท คือ ที่ดินประเภทชุมชนชนบท ที่ดินประเภทส่งเสริมเกษตรกรรม ที่ดินประเภทพระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดิน พื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แบ่งการใช้ประโยชน์เป็น 2 ประเภท คือ ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ที่ดินประเภทอนุรักษ์ป่าไม้

ภาคตะวันออก เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2562 โดยผู้ชนะประมูล คือ กลุ่มกิจการร่วมค้าบีบีเอส (BBS Joint Venture) หรือการเซ็นสัญญาร่วมลงทุนโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2562 กับกลุ่มกิจการร่วมค้าบริษัทเจริญโภคภัณฑ์โฮลดิ้ง จำกัด หรือการศึกษาความเป็นไปได้กรณีถมทะเลในพื้นที่แหลมฉบัง อำเภอกะปง จังหวัดชลบุรี เป็นต้น

กล่าวได้ว่า การขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ระยะที่ 2 โดยเฉพาะการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินและความพยายามพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหลายประเภท กลายเป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ระหว่างประชาชน กลไกรัฐและกลุ่มทุน ดังความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน จากที่ดินเกษตรกรรมสู่ที่ดินเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรม รองรับการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทราบลูเทค ซิตี้ ซึ่งภาคประชาชนกลุ่มหนึ่ง เห็นว่า พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่เกษตรกรรมชั้นดี หรือความพยายามเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในท้องที่ตำบลหนองต๋นง อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อรองรับการพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์ (Inland Container Depot: ICD) กระทั่งนำไปสู่การเคลื่อนไหวของภาคประชาชน เพื่อคัดค้านโครงการฯ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยไม่คำนึงถึงสภาพภูมินิเวศและวิถีชีวิตดั้งเดิมของประชาชนท้องถิ่น (ศาลากลางจังหวัดฉะเชิงเทรา, 2561) หรือความขัดแย้งในท้องที่ตำบลโยธะกา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ประชาชนกลุ่มหนึ่งได้รับหนังสือจากสำนักงานธนารักษ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา แจ้งยกเลิกสัญญาเช่าที่ดิน เพื่อส่งมอบที่ดินคืนกองทัพเรือ เช่นเดียวกับความขัดแย้งระหว่างประชาชนและกองทัพเรือเกี่ยวกับที่ดิน ในตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ที่เริ่มทวีความรุนแรงขึ้น หลังการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพราะพื้นที่ดังกล่าวถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนาเขตส่งเสริมเมืองการบินภาคตะวันออก (EEC-A) หรือการเคลื่อนไหวของเครือข่ายภาคประชาชนกลุ่มหนึ่ง เพื่อคัดค้านโครงการพัฒนาท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบังระยะที่ 3 และการถมทะเลในพื้นที่แหลมฉบัง อำเภอกะปง จังหวัดชลบุรี เป็นต้น นอกจากนี้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบางโครงการ ยังถูกตั้งคำถามจากภาคประชาชนและนักวิชาการกลุ่มหนึ่ง เกี่ยวกับความคุ้มค่าจากการลงทุน ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม การละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือการเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มทุน

สาเหตุที่การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก สามารถขับเคลื่อนได้อย่างรวดเร็วนั้น เป็นผลจากอำนาจพิเศษตามมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ในฐานะกลไกกำกับ เร่งรัด และช่วยสร้าง “สภาวะยกเว้น”

(State of Exception)² ซึ่งสภาวะดังกล่าวเปรียบเสมือนประติษฐกรรมทางกฎหมาย เพื่อทำให้เกิด “ความจำเป็น” ที่จะต้องงดการบังคับใช้ หรือไม่ยอมรับกฎหมายที่มีอยู่เดิม และนำไปสู่การสร้างกฎหมายใหม่ (ปิยบุตร แสงกนกกุล, 2553, หน้า 84) กล่าวอีกนัยยะหนึ่ง สภาวะยกเว้นได้สร้าง “พื้นที่ไร้กฎหมาย” เพื่อ “บังคับใช้กฎหมายที่ปราศจากกฎหมาย (Force of Law Without Law)” (เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, 2560, หน้า 74) ตัวอย่างของสภาวะยกเว้นในการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เช่น การออกคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 28/2560 เรื่อง มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ที่กำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ชำนาญการ เพื่อพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการหรือกิจการนั้นเป็นการเฉพาะ หรือมิให้นำความในมาตรา 51 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาใช้บังคับ เช่นเดียวกับคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 47/2560 เรื่อง ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ที่ให้อำนาจหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง จัดทำแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โดยมีให้นำกฎหมายว่าด้วยการผังเมืองมาใช้บังคับใช้ เป็นต้น

ด้วยปฏิบัติการทางสังคมเช่นนี้ จึงเป็นเหตุให้การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเป็นไปอย่างรวดเร็ว แต่อีกมิติหนึ่งก็กลายเป็นเงื่อนไขให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจทั้งกระบวนการคิดขับเคลื่อน และตัดสินใจ กระทั่งการพัฒนาเป็นไปในลักษณะของการบังคับให้เกิดจากส่วนกลาง (Forced Development) และนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นข้างต้น เป็นเหตุให้คณะผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่า การขับเคลื่อนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกอยู่ภายใต้เงื่อนไขเชิงโครงสร้างในลักษณะใด ใครบ้างที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการดังกล่าว และจะมีทางเลือกการพัฒนาอย่างไร เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ได้รับผลประโยชน์ร่วมกันบนพื้นฐานความยุติธรรมทางสังคม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์เงื่อนไขเชิงโครงสร้าง (Structure) ที่มีผลต่อการก่อเกิดและขับเคลื่อนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

²ในวงการนักกฎหมายมีข้อถกเถียงต่อ “สภาวะยกเว้น” ว่าอยู่ในระบบกฎหมายหรืออยู่นอกระบบกฎหมาย โดยฝ่ายหนึ่งเห็นว่า สภาวะยกเว้นอยู่ในกฎหมาย เนื่องจากมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างกฎหมายขึ้นมา ความจำเป็นจึงเป็นบ่อเกิดของกฎหมาย ความเป็นป็นสิทธิของรัฐ เมื่อมีความจำเป็นรัฐย่อมมีสิทธิในการตรากฎหมายเพื่อตอบสนองความจำเป็นนั้น ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่ง เห็นว่าสภาวะยกเว้นอยู่นอกกฎหมาย เนื่องจากเป็นข้อเท็จจริงทางการเมืองที่เกิดขึ้น เพียงแต่ผลลัพธ์ของสภาวะยกเว้นเข้ามาอยู่ในพรมแดนของกฎหมาย อย่างไรก็ตามนักวิชาการอย่างจอร์จีโอ อาแกมเบน (Giorgio Agamben) กลับเห็นว่าสภาวะยกเว้น ไม่ได้อยู่ทั้งในและนอกระบบกฎหมาย แต่สภาวะดังกล่าวเกี่ยวข้องกับระดับหรือโซนที่แบ่งแยกไม่ได้ เนื่องจากในบางครั้งการงดบังคับใช้กฎหมาย ไม่ได้หมายความว่ากฎหมายถูกยกเลิก ตรงกันข้ามกฎหมายยังคงดำรงอยู่ เพียงแต่ถูกดบังบังคับใช้เท่านั้น และโซนของ “สภาวะไร้กฎหมาย” ที่เกิดขึ้นเพราะการงดบังคับใช้กฎหมาย ไม่ได้ปราศจากความสัมพันธ์กับระบบกฎหมาย สภาวะไร้กฎหมายยังคงมีความสัมพันธ์กับระบบกฎหมาย

2. เพื่อวิเคราะห์ผู้กระทำการ (Agency) ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ในกระบวนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

3. เพื่อนำเสนอทางเลือกการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ที่ผู้กระทำการทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ภายใต้หลักความยุติธรรมทางสังคม (Social Justices)

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา คณะผู้วิจัยจะวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โดยให้ความสำคัญกับเงื่อนไขเชิงโครงสร้าง ในฐานะที่เป็นสาเหตุหรือปัจจัยที่มีผลต่อการก่อเกิดและขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ทั้งเงื่อนไขเชิงอุดมการณ์ บริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หลังจากนั้นจะวิเคราะห์ผู้กระทำการที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ในกระบวนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ทั้งผู้กระทำการในส่วนของรัฐและกลไกรัฐ กลุ่มทุนชาติ กลุ่มทุนข้ามชาติ กลุ่มทุนท้องถิ่น เครือข่ายภาคประชาชน โดยจะวิเคราะห์ปฏิบัติการทางสังคม (Social Practices) ของผู้กระทำการกลุ่มต่าง ๆ ทำที่สุดจะสังเคราะห์และนำเสนอทางเลือกการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพื่อให้ผู้กระทำการทุกฝ่ายได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันบนพื้นฐานความยุติธรรมทางสังคม

2. ขอบเขตเวลา ขอบเขตเวลา การวิจัยนี้จะเริ่มทำการศึกษาดังแต่ การก่อรูปความคิดโครงการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หลังมีคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติที่ 2/2560 เรื่อง การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ในปี พ.ศ. 2560 จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อใช้ช่วงเวลาดังกล่าว ทำความเข้าใจกับปฏิบัติการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกในระยะเริ่มต้น

3. ขอบเขตพื้นที่ สำหรับพื้นที่ในการศึกษา จะใช้พื้นที่เป้าหมายการพัฒนาตามพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก คือ จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรีและระยอง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. คาดว่าผลการวิจัยจะเป็นการสะท้อนปัญหาและความต้องการ ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่มีต่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพื่อนำไปสู่การกำหนดมาตรการหรือแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความเป็นจริงทางสังคม

2. คาดว่าผลการวิจัยจะนำไปสู่การสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย แก่ผู้กำหนดนโยบาย (Policy Makers) เพื่อให้กระบวนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อยู่บนพื้นฐานความเป็นธรรมทางสังคมและความยุติธรรมทางสังคม

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมในงานวิจัยฉบับนี้ มุ่งทำความเข้าใจต่อองค์ความรู้สองมิติ คือ หนึ่งองค์ความรู้ทางด้านทฤษฎี ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม และสององค์ความรู้ด้านการวิจัย ในฐานะที่เป็นองค์ความรู้ในเชิงรูปธรรม โดยองค์ความรู้ทางด้านทฤษฎีจะถูกใช้เป็นฐานคิด (Assumptive Theory) เพื่อทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ และปฏิบัติการทางสังคมในแต่ละรูปแบบ ส่วนองค์ความรู้ด้านการวิจัย เป็นเครื่องมือที่ช่วยทำให้เห็นพื้นฐานของปรากฏการณ์ทางสังคม ทั้งนี้การสำรวจทฤษฎีและงานวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจะใช้ประเด็นหลักการวิจัย (Core Concept) เป็นเครื่องมือสำรวจ ภายใต้จุดยืนทางญาณวิทยา (Epistemology) ที่ว่า เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เปรียบเสมือนภาคปฏิบัติการของลัทธิเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) และเป็นรูปแบบหนึ่งของเขตเศรษฐกิจพิเศษ ดังนั้นผู้วิจัยจะเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจต่อมโนทัศน์เกี่ยวกับลัทธิเสรีนิยมใหม่ ในฐานะที่เป็นต้นกำเนิดของความคิดการพัฒนาที่เรียกว่าเขตเศรษฐกิจพิเศษ รวมทั้งทำความเข้าใจต่อมโนทัศน์เกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ ในฐานะกลยุทธ์การพัฒนาของลัทธิเสรีนิยมใหม่ สาระสำคัญที่คณะผู้วิจัยจะนำเสนอในส่วนของบททบทวนวรรณกรรม ประกอบด้วยประเด็น ดังต่อไปนี้

1. มโนทัศน์เกี่ยวกับลัทธิเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism)
2. มโนทัศน์เกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone)
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. กรอบคิดการวิจัย (Conceptual Framework)
5. นิยามศัพท์เฉพาะ

มโนทัศน์เกี่ยวกับลัทธิเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism)

ลัทธิเสรีนิยมใหม่ คือ รูปแบบล่าสุดของระบบทุนนิยมโลกที่มีบทบาทในการเชื่อมเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ในโลกเข้าด้วยกัน กล่าวได้ว่า กระแสทุนนิยมโลกที่ยึดหลักเสรีนิยมใหม่ ได้สร้างแรงกดดันแก่รัฐบาลในหลายประเทศ เนื่องจากการขยายตัวของระบบทุนนิยมโลก กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดการปรับทิศทาง หรือยุทธศาสตร์การพัฒนาของนานาอารยประเทศ ดังนั้นการทำความเข้าใจกับฐานคิด นิยาม หลักการและรูปแบบการพัฒนาภายใต้ลัทธิเสรีนิยมใหม่ จึงเปรียบเสมือนจุดเริ่มต้นของการศึกษาเขตเศรษฐกิจพิเศษ เนื่องจากเขตเศรษฐกิจพิเศษเปรียบเสมือน ภาพสะท้อนของกลยุทธ์การพัฒนา ภายใต้อุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ เพราะพื้นที่ดังกล่าวถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่เพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ ผ่านการสร้างแรงจูงใจหลากหลายแบบ อาทิเช่น การผ่อนคลายนโยบายระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการลงทุน ทั้งการแก้ไขและการสร้างสภาวะ

ยกเว้นทางกฎหมาย การยกเว้นค่าธรรมเนียมหรือภาษีบางประเภท การเปิดโอกาสให้กลุ่มทุนจากต่างประเทศถือกรรมสิทธิ์ที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น

ทั้งนี้ลัทธิเสรีนิยมใหม่ ถูกตีความให้เห็นใน 3 มิติ คือ หนึ่ง เสรีนิยมใหม่ในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ หรือระบบความคิด ความเชื่อ ที่ผู้คนกลุ่มหนึ่งยึดถือและปฏิบัติตาม สอง เสรีนิยมใหม่ในฐานะเป็นโครงการทางการเมือง ที่ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างอำนาจให้ปัจเจกบุคคลและการกระจายอำนาจจากรัฐบาลกลางไปยังท้องถิ่น และสาม เสรีนิยมใหม่ในฐานะที่เป็นชุดนโยบายสาธารณะทางเศรษฐกิจ ภายใต้สูตร “D-L-P Formula (Deregulation-Liberalization-Privatization)” (แมนเฟร็ด สเตเกอร์และรวี รอย, 2559, หน้า 33-40)

มุมมองที่มีต่อลัทธิเสรีนิยมใหม่ในมิติเศรษฐศาสตร์การเมือง

ลัทธิเสรีนิยมใหม่ในฐานะมโนทัศน์ เป็นหัวข้อที่มีการถกเถียงทั้งในมิติทางการเมืองและเศรษฐกิจ รวมทั้งวงการวิชาการมาอย่างยาวนาน โดยนักวิชาการบางท่านเห็นว่าเสรีนิยมใหม่เปรียบเสมือนกระบวนทัศน์ใหม่ในเชิงเศรษฐศาสตร์และเชิงนโยบาย แต่บางท่านกลับเห็นว่าเป็นเพียงการรื้อฟื้นทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ของอดัม สมิท (Adam Smith) และศิษยานุศิษย์ขึ้นมาใช้ในโลกสมัยใหม่ กล่าวโดยเฉพาะนิยามลัทธิเสรีนิยมใหม่ในทางเศรษฐศาสตร์ มักมีความหมายถึงรูปแบบทางเศรษฐกิจประเภทหนึ่ง ซึ่งอยู่บนหลักคิดที่ว่าตลาดสามารถควบคุม จัดการตนเอง และสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้รัฐจึงไม่จำเป็นต้องเข้ามาแทรกแซงหรือ กำกับระบบเศรษฐกิจ (ปีนแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2559, หน้า 27-28)

นักวิชาการที่สนับสนุนระบบเศรษฐกิจเสรี ลัทธิเสรีนิยมใหม่เปรียบเสมือนฐานคิดที่จะนำไปสู่อุดมคติทางเศรษฐกิจ เนื่องจากตลาดสามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ ขณะเดียวกันรัฐก็เข้ามาแทรกแซงตลาดน้อยมาก ดังเช่น ความเห็นของมิลตัน ฟรีดแมน (Milton Friedman) ที่ว่าการปล่อยให้ตลาดควบคุมกำกับตนเอง และการจำกัดบทบาทของรัฐทางเศรษฐกิจ ก็เพื่อประโยชน์ที่ตามมาจากการทำงานเต็มที่ของตลาด ด้วยเหตุนี้รัฐบาลต้องไม่เข้าไปแทรกแซงระบบเศรษฐกิจ ควรปล่อยให้เอกชนดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือฟรีดริช ฟอน ฮาเยค (Friedrich Von Hayek) ซึ่งเชื่อว่าการที่รัฐมีบทบาทในการวางแผนทางเศรษฐกิจ จะทำให้การจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจไม่ขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งและมีความเป็นกลาง (Impersonal and Anonymous) อีกต่อไป เพราะการจัดสรรจะเกิดขึ้นจากการวางแผนของรัฐ กระบวนการเช่นนี้ก่อให้เกิดการเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มคนบางกลุ่มและกีดกัน (Exclusion) คนกลุ่มอื่น ๆ ไม่ให้เข้าถึงผลประโยชน์หรือโอกาสทางเศรษฐกิจแต่ในระบบเศรษฐกิจแบบตลาด กิจกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์ จะถูกชี้นำโดยกลไกตลาด (ปีนแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2559, หน้า 28; ตฤณ ไอยะรา, 2558, หน้า 23-24)

ขณะที่นักวิชาการซึ่งมีข้อสงสัยต่อลัทธิเสรีนิยมใหม่ ดังเช่น ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) กลับเห็นว่าเสรีนิยมใหม่ เปรียบเสมือน “โปรแกรมที่ทำลายโครงสร้างส่วนรวม (Collective Structures)” ไม่ว่าจะป็นกลุ่มทำงาน สหภาพ สมาคม สหกรณ์ ครอบครั้ว ดังนั้นตามทัศนะของบูร์ดิเยอ จึงเห็นว่า การที่ปล่อยให้ตลาดทำงานอย่างเสรีและการปล่อยให้เกิดการไหลเวียน

ของทุน ซึ่งปราศจากการควบคุม กำกับนั้น จะนำไปสู่การทำลายโครงสร้างของสังคม นอกจากนี้ข้อสังเกตของบูร์ดิเยอแล้ว เดวิด ฮาร์วี (David Harvey) ก็ได้โต้แย้งและวิพากษ์ลัทธิเสรีนิยมใหม่ว่าเปรียบเสมือนปฏิบัติการทางการเมือง เพื่อฟื้นฟู รักษาและจัดวางอำนาจของชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ (เดวิด ฮาร์วี, 2555, หน้า 51) โดยฮาร์วีได้ชี้ให้เห็นถึงความย้อนแย้ง (Paradox) ภายในตัวลัทธิดังกล่าวว่า ในเชิงทฤษฎีเสรีนิยมใหม่ต้องการให้เกิดตลาดเสรีและการไม่แทรกแซงของรัฐ แต่ทางปฏิบัติกลับเห็นการแทรกแซงเศรษฐกิจของรัฐอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ (ปีนแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2559, หน้า 28-29) ดังนั้นฮาร์วีจึงสรุปว่า ในทางเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ เปรียบเสมือนโครงการยูโทเปีย (Utopia) ที่พยายามปรับเปลี่ยนระบบทุนนิยมระหว่างประเทศให้เป็นไปตามทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ ขณะที่ในทางการเมือง ก็เป็นโครงการที่พยายามสร้างเงื่อนไขเพื่อนำไปสู่กระบวนการสะสมทุนในรูปแบบใหม่³ และการฟื้นฟูอำนาจของชนชั้นนำทางเศรษฐกิจขึ้นมาใหม่ (เดวิด ฮาร์วี, 2555, หน้า 33)

หลักการสำคัญของลัทธิเสรีนิยมใหม่

ในภาพกว้างหลักการของลัทธิเสรีนิยมใหม่ ก็คือ การต่อต้านทฤษฎีที่เน้นการแทรกแซงเศรษฐกิจของรัฐ เช่น ทฤษฎีของจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ (John Maynard Keynes) เป็นต้น เนื่องจากนักคิดในกลุ่มนี้ เห็นว่า การตัดสินใจของรัฐเต็มไปด้วยความฉาบฉวยและอคติทางการเมือง รวมทั้งขึ้นอยู่กับอำนาจต่อรองของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ (เดวิด ฮาร์วี, 2555, หน้า 35) ขณะเดียวกันลัทธิดังกล่าว ก็ให้ความสำคัญอย่างมากกับการทำงานของตลาด (กุลลดา เกษบุญชู มัด, 2556, หน้า 13) อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในรายละเอียด ก็จะพบว่า ลัทธิเสรีนิยมใหม่ มีหลักการที่สำคัญ ดังต่อไปนี้ (ตฤณ ไอยะรา, 2556, หน้า 30-34; รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2548, หน้า 31-34; เดวิด ฮาร์วี, 2555, หน้า 112)

1. การผ่อนปรนการกำกับดูแลทางเศรษฐกิจ (Deregulation) ทั้งนี้เพื่อลดอำนาจของรัฐในทางเศรษฐกิจ และเพิ่มเสรีภาพและความสะดวกของปัจเจกชน ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของตลาดในการจัดสรรทรัพยากร เช่น การยกเว้นภาษีธุรกิจ หรือการยกเลิกกฎเกณฑ์ในการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ เพื่อนักลงทุนมีทางเลือกในการจัดสรรเงินลงทุนมากขึ้น เป็นต้น เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งเป็นที่มาของเรียกร้องให้เกิดการผ่อนปรนการกำกับดูแลทางเศรษฐกิจ ก็คือ การกำกับดูแลจะต้องเสียต้นทุนสูง โดยอาจไม่คุ้มกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ นอกจากนี้ยังเอื้อต่อการคอร์รัปชัน และเปิดช่องให้ผู้มีอำนาจใช้อำนาจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนบุคคล ประกอบกับกลุ่มทุนขนาดใหญ่สามารถหลุดพ้นจากกระบวนการกำกับของรัฐบาล เนื่องจากมีสายสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับกลุ่มชนชั้นนำ

³ ซึ่งฮาร์วีเรียกว่ากระบวนการสะสมทุนด้วยการพรากสิทธิ (Accumulation by Dispossession) กระบวนการดังกล่าวดำเนินการผ่านกลไกการแปรรูปทรัพย์สินให้เป็นของเอกชน การแปลงทรัพยากรให้เป็นสินค้า การเปลี่ยนทรัพยากรให้เป็นทุนทางการเงิน การสร้างเงื่อนไขให้เกิดวิกฤติ การกระจายความมั่งคั่งใหม่ของรัฐ

2. การเปิดเสรี (Liberalization) ทั้งการเปิดเสรีทางการค้า การเงิน และการลงทุน โดยเฉพาะส่งเสริมให้เกิดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment) ภายใต้ความเชื่อพื้นฐานที่ว่า การลงทุนจากต่างประเทศจะก่อให้เกิดการไหลเข้าของเงินทุนจากต่างประเทศ (Capital Inflow) หรือเกิดการถ่ายโอนเทคโนโลยีและทักษะระหว่างประเทศ รวมถึงเกิดการจ้างงานที่เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้การลงทุนจากต่างประเทศ ยังเป็นกลไกที่ช่วยกระตุ้นให้การหน่วยผลิตภายในประเทศต้องปรับปรุงประสิทธิภาพ เพื่อแข่งขันกับหน่วยการผลิตจากต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบเสรี อุปสรรคทุกประการที่ขัดขวางการเคลื่อนย้ายเสรี ไม่ว่าจะเป็นกำแพงภาษี การจัดระบบภาษีเชิงลงโทษ การวางแผนและการควบคุมด้านสิ่งแวดล้อม ต้องถูกยกเลิกไป

3. การแปรรูปกิจการของรัฐให้เป็นของเอกชน (Privatization) นโยบายดังกล่าววางอยู่บนความคิดที่ว่า หน่วยงานภาครัฐมีการปรับตัวให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมค่อนข้างช้า นอกจากนี้ยังขาดแรงจูงใจในการบริหารงาน ให้ตรงตามความต้องการของประชาชน ดังนั้นหน้าที่ในการจัดสรรทรัพยากรบางประการ ควรมอบให้ภาคเอกชนที่สามารถตัดสินใจทางเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพกว่า เนื่องจากหน่วยงานของเอกชน มีความสามารถในการปรับตัว และรับรู้ต่อความเปลี่ยนแปลงของเงื่อนไขทางเศรษฐกิจรวดเร็วกว่า ดังนั้นการแปรรูปกิจการของรัฐมาเป็นของเอกชน จะทำให้การจัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายดังกล่าวนี้ นอกจากจะช่วยลดขนาดและบทบาทของรัฐบาลแล้ว ยังอาจช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการประกอบการอีกด้วย ขณะเดียวกันการถ่ายโอนการผลิตไปสู่ภาคเอกชน ก็คือวิสาหกิจเอกชนมีความเป็นเจ้าของ (Ownership) และความรับผิดชอบ (Accountability) ชัดเจนมากกว่า รัฐวิสาหกิจ ผู้บริหารรัฐวิสาหกิจแม้โดยนิตินัยมีส่วนเป็นเจ้าของรัฐวิสาหกิจ แต่โดยพฤตินัยมิได้สำนึกถึงความเป็นเจ้าของดังกล่าว การบริหารจัดการจึงมิได้ทุ่มเทและรับผิดชอบมากเท่าผู้เป็นเจ้าของวิสาหกิจเอกชน

4. การปกป้องกรรมสิทธิ์เอกชน (Private Property Right Protection) เพื่อเป็นการปกป้องแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจของภาคเอกชน และปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานของเอกชน ซึ่งกรรมสิทธิ์เอกชนมีความหมายตั้งแต่กรรมสิทธิ์ในที่ดิน สิทธิทรัพย์สินที่จับต้องได้เช่น ที่ดิน สิทธิทรัพย์สินทางการเงิน เป็นต้น รวมไปถึงทรัพย์สินทางปัญญา เช่น สิทธิบัตร หรือลิขสิทธิ์ เป็นต้น โดยหลักการทางทฤษฎีของนโยบาย คือ การปกป้องกรรมสิทธิ์เอกชนจะมีผลทำให้ปัจเจกชนมีแรงจูงใจในการสร้างสรรค์นวัตกรรม (Innovation) หรือเทคโนโลยี (Technology) ใหม่ ๆ หรือมีแรงจูงใจในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างขยันขันแข็ง เพราะปัจเจกชนสามารถมั่นใจได้ว่าจะได้รับผลตอบแทนจากการลงทุน ประกอบกับความไม่ชัดเจนในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน นอกจากจะก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนในความเป็นเจ้าของแล้ว ยังสร้างความไม่ชัดเจนในการรับผิดชอบอีกด้วย ความไม่ชัดเจนในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ความหยาบคายในการบังคับใช้กฎหมาย และความไร้ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม ทำลายสิ่งจูงใจในการออมและการสะสมทรัพย์สิน ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อการเติบโตของระบบทุนนิยม

5. การทำให้เกิดเสถียรภาพ (Stabilization) ทางเศรษฐกิจ เสถียรภาพทางเศรษฐกิจตามแนวคิดเสรีนิยมใหม่ มีทั้งการรักษาวินัยทางการคลัง (Fiscal Discipline) โดยการให้ความสำคัญกับการใช้งบประมาณแบบสมดุล (Balanced Budget) ขณะเดียวกันรัฐบาลก็ต้องจัดลำดับความสำคัญของรายจ่าย กล่าวคือ ควรยกเลิกหรือลดการให้เงินอุดหนุน (Subsidy) เพราะการให้เงินอุดหนุนเกื้อกูลให้ความไร้ประสิทธิภาพดำรงอยู่ นอกจากนี้การให้เงินอุดหนุนยังบิดเบือนความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) นอกจากนี้ต้องจำกัดการใช้จ่ายของภาครัฐ ให้อยู่ในระดับที่คงที่เพื่อทำให้ระบบตลาดทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากปัจเจกชนสามารถคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจได้ดีขึ้น สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะ หากรัฐใช้จ่ายเพื่อการกระตุ้นเศรษฐกิจตามอำเภอใจ ความสามารถในการคาดการณ์ของภาคเอกชนลดลง มีผลทำให้ระบบตลาดไม่สามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

เสรีนิยมใหม่กับบทบาทของรัฐในทางเศรษฐกิจ

ในเชิงหลักการและทฤษฎีเสรีนิยมใหม่ เสนอให้ตลาด (Market) มีบทบาทหลักในการผลักดันการพัฒนาเศรษฐกิจ เนื่องจากนักคิดในกลุ่มเสรีนิยมใหม่ เชื่อว่า ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์จะทำให้ระบบตลาดขยายตัวไปยังประเทศต่าง ๆ เมื่อระบบตลาดขยายตัวมากขึ้นเท่าไร รัฐก็จำเป็นต้องลดบทบาทลง เพื่อให้ตลาดสามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ ประกอบกับการที่รัฐไม่มีความสามารถปรับต่อการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นเมื่อระบบทุนนิยมขยายตัวหรือมีความเป็นเสรีมากขึ้น รัฐจะมีลักษณะที่อ่อนแอลง ด้วยเหตุนี้รัฐจึงไม่มีความหมายภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และลัทธิเสรีนิยมใหม่ ความเชื่อเช่นนี้ถือเป็นการทำลายตัวแบบ “รัฐนำการพัฒนา (Developmental State)” ที่เชื่อว่า รัฐมีความสามารถในการพัฒนาและเป็นผู้กระทำการหลักในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้รัฐยิ่งเข้มแข็ง (Strong State) มากเท่าใด ระดับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก็จะมีมากเท่านั้น โดยบทบาทของรัฐ แสดงออกทั้งในรูปของการคุ้มครองอุตสาหกรรมในประเทศ การมีความคิดชาตินิยมทางเศรษฐกิจ เน้นส่วนแบ่งการตลาดมากกว่ากำไร ส่งเสริมให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากต่างประเทศ และให้ความสำคัญกับการเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าการปฏิรูปการเมือง (กุลลดา เกษบุญชู มีต์, 2556, หน้า 33; เดวิด ฮาร์วี, 2555, หน้า 121)

อย่างไรก็ตาม ความเชื่อในเชิงทฤษฎีที่ว่ารัฐภายใต้ลัทธิเสรีนิยมใหม่ จะถูกลดทอนบทบาทหน้าที่ในทางเศรษฐกิจลง กลับถูกโต้แย้งจากเดวิด ฮาร์วี เนื่องจากเขาเห็นว่าในความเป็นจริงรัฐภายใต้เสรีนิยมใหม่ยังมีบทบาทสำคัญ ทั้งบทบาทในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการลงทุนจากต่างประเทศ การกำกับ ควบคุมขบวนการแรงงาน หรือการผูกขาดในการใช้ความรุนแรงเพื่ออ้างไว้ ซึ่งกรรมสิทธิ์เอกชนและเสรีภาพในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ภายใต้ระบบตลาดและการค้าเสรี อย่างไรก็ตาม นักคิดในกลุ่มเสรีนิยมใหม่ กลับไม่ไว้วางใจต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตย เนื่องจากการปกครองด้วยเสียงส่วนใหญ่อาจเป็นภัยคุกคามต่อสิทธิของปัจเจกบุคคลและอิสรภาพตามรัฐธรรมนูญ ประกอบกับการขาดหลักที่จะทำให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองทั้งความมั่นคง (ระดับหนึ่ง) ทางเศรษฐกิจ และการมีชนชั้นกลางที่เข้มแข็ง ดังนั้นนักคิดในกลุ่มเสรีนิยม

ใหม่ จึงสนับสนุนการปกครองด้วยผู้เชี่ยวชาญหรือชนชั้นนำมากกว่า เช่นเดียวกับการสนับสนุนการปกครองด้วยคำสั่งของฝ่ายบริหารและการตัดสินใจของฝ่ายตุลาการ มากกว่าการตัดสินใจด้วยกระบวนการประชาธิปไตยและรัฐสภา (เดวิด ฮาร์วี, 2555, หน้า 111-113)

ในภาคปฏิบัติ รัฐเสรีนิยมใหม่พยายามฟื้นฟูอำนาจของชนชั้นนำ รวมทั้งเลือกที่จะยืนอยู่เคียงข้างความมั่นคงของระบบการเงินและสภาพคล่องของสถาบันทางการเงิน มากกว่าการให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของประชากร หรือคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันเมื่อเกิดความขัดแย้งในสังคม รัฐเสรีนิยมใหม่เลือกที่จะทำทุกวิถีทางเพื่อสร้างบรรยากาศในการทำธุรกิจที่ดี โดยมีอคติต่อสิทธิส่วนรวม คุณภาพชีวิตของแรงงาน การฟื้นฟูหรืออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (เดวิด ฮาร์วี, 2555, หน้า 119-120, 123)

บทวิพากษ์และข้อสังเกตที่มีต่อลัทธิเสรีนิยมใหม่

สำหรับบทวิพากษ์และข้อสังเกตที่มีต่อยุทธศาสตร์การพัฒนา รวมถึงภาคปฏิบัติการของลัทธิเสรีนิยมใหม่ ในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง คณะผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นข้อสรุปเบื้องต้น ได้ดังต่อไปนี้

1. การจัดวางความสัมพันธ์ทุกอย่างให้อยู่ภายใต้ระบบตลาด ทำให้กิจกรรมของมนุษย์ที่ไม่เคยเป็นสินค้าและไม่ควรเป็นสินค้า ต้องกลายเป็นสินค้า เช่น การศึกษา สาธารณสุข สวัสดิการ วิทยาศาสตร์ สุขภาพอนามัย วัฒนธรรม พันธุกรรม เพศ เป็นต้น

2. ให้ความสำคัญกับตลาด (Market Fundamentalism) มากจนเกินไป กระทั่งมองข้ามความล้มเหลวของระบบตลาด (Market Failure) ไม่ว่าจะเป็นการที่ตลาดไม่สามารถทำงานตามกลไกเพื่อนำมาซึ่งการจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ การไม่ให้ความสำคัญกับต้นทุนภายนอก (External Cost) หรือการผูกขาด

3. การขยายตัวของแนวคิดเสรีนิยมใหม่ กลายเป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดกระบวนการสะสมทุนด้วยการพรากสิทธิ (Accumulation by Dispossession) ซึ่งดำเนินการผ่าน “การริบทรัพย์ส่วนรวม” (The Enclosure of the Commons) ให้อยู่ในมือของชนชั้นนำเพียงไม่กี่กลุ่ม (ทั้งชนชั้นนำภาครัฐและกลุ่มทุน) การริบทรัพย์ส่วนรวมดำเนินการโดยการยกเลิกการแปรรูป (Privatization) เช่น จากเดิมรัฐเคยแบกรับภาระจัดหาที่พักพิงให้กับคนรายได้น้อย สร้างระบบการขนส่งและโทรคมนาคม จัดหาไฟฟ้า ประปา และการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประชาชน แต่รัฐกลับมอบหน้าที่ให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาททำให้สินค้าหรือบริการสาธารณะ (Public Goods) กลายเป็นสินค้า (Commodity) ซึ่งเอื้อประโยชน์ให้เกิดการสะสมทุนและแสวงหากำไรของกลุ่มทุน เป็นต้น กล่าวได้ว่ากระบวนการสะสมทุนด้วยการพรากสิทธิ ในมิติหนึ่งการสะสมทุนแบบพรากสิทธิได้ก่อให้เกิดการใช้กำลังและความรุนแรงในการขับไล่เกษตรกรออกจากที่ดิน การกดขี่วิถีการผลิตและการบริโภคของผู้คนในท้องถิ่น หรือการสร้างคามยินยอมพร้อมใจ (ปวงชน อุณจะนำ, 2555, หน้า 120-122)

4. แผนนโยบายทางเศรษฐกิจของอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ ละเลยและไม่ให้ความสำคัญกับมิติทางสถาบัน ทั้งสถาบันที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีเป็น

ต้น ซึ่งสถาบันเหล่านี้เปรียบเสมือน เครื่องมือในการกำกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจให้เกิดเสถียรภาพ หรือเกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน (สมบูรณ์ ศิริประชัย, 2546, หน้า 249)

5. การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางเสรีนิยมใหม่เป็นเงื่อนไขที่นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำ ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำจากการพัฒนาแนวทางเสรีนิยมใหม่ เช่น การศึกษาขององค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Co-operation and Development: OECD) ในปี ค.ศ.2014 ซึ่งทำการศึกษาประเทศที่ใช้แนวคิดเสรีนิยมใหม่เป็นแนวทางหลักในการพัฒนาจำนวน 35 ประเทศ (ที่เป็นสมาชิก OECD) ช่วงปี ค.ศ.1980-2000 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini coefficient) เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยจาก 0.29 ในปี ค.ศ. 1980 เป็น 0.32 ในปี ค.ศ. 2000 นอกจากนี้ยัง พบว่า ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic product: GDP) เติบโตในอัตราที่ช้าลง ทั้งนี้เนื่องจากการเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจได้ประมาณการว่าในอนาคตผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศของสมาชิกฯ จะลดลงปีละ 0.35 เปอร์เซ็นต์ และในปีสุดท้ายผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศจะหดตัว 10 เปอร์เซ็นต์ เนื่องจากเกิดความเหลื่อมล้ำที่ตกทอดจากรุ่นพ่อแม่สู่รุ่นลูก เป็นต้น (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2561)

6. ในทางทฤษฎีและการวิจัยเชิงประจักษ์ยังไม่สามารถสรุปได้อย่างแน่ชัดว่า ทั้งการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศและการเปิดการค้าเสรี จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศกำลังพัฒนาในทุกกรณี เนื่องจากการเปิดเสรีทางการค้า อาจทำให้อุตสาหกรรมบางชนิดในประเทศ ที่มีลักษณะอ่อนแอ ไม่อาจเติบโตและเข้มแข็งได้ในระยะยาว ขณะเดียวกันการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน อาจทำให้ประเทศกำลังพัฒนามีแบบแผนการพัฒนาที่ต้องพึ่งพิงและพึ่งพาประเทศอื่น ๆ ในรูปสินค้าวัตถุดิบ สินค้าชั้นกลาง ตลอดจนสินค้าสำเร็จรูป ซึ่งในที่สุดเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา ก็จะอยู่ในวงจรที่ต้องพึ่งพาตลาดของประเทศพัฒนาแล้ว ในรูปสินค้าทุนวัตถุดิบ สินค้านำเข้า เช่นเดียวกับสินค้าส่งออกก็ต้องพึ่งพาตลาดส่งออกของประเทศพัฒนาแล้ว ยิ่งกว่านั้นเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า ซึ่งหวังว่าจะได้รับการถ่ายทอดจากการลงทุนระหว่างประเทศ ก็อาจไม่เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมกระทั่งก่อให้เกิดผลเชื่อมโยง (Linkages) ไปยังกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่มากพอ หรือมีการสร้างผลกระทบภายนอก (Externality) ในแง่บวก ของเทคโนโลยีที่ทันสมัยสู่อุตสาหกรรมท้องถิ่นของประเทศกำลังพัฒนา ท้ายที่สุดประเทศกำลังพัฒนา ก็ไม่สามารถสร้างตลาดสินค้าอุตสาหกรรมภายในประเทศ และสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับอุตสาหกรรมภายในประเทศได้อีก อันเป็นผลให้ไม่สามารถสร้างสรรค์เทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้เอง เพราะต้องพึ่งพิงบริษัทข้ามชาติจากต่างประเทศ เป็นผู้สนับสนุนเทคโนโลยี และตลาดส่งออกให้ (สมบูรณ์ ศิริประชัย, 2546, หน้า 251)

มโนทัศน์เกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone)

เขตเศรษฐกิจพิเศษ ถือเป็นยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจประเภทเดียว (Stand-alone Economic Strategy) ภายใต้อุดมการณ์เสรีนิยมที่ถูกนำมาใช้เพื่อเพิ่มอัตราการเติบโตทางการเงิน

และเป็นจักรกลสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศสู่ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (ปีนแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2559, หน้า 8,11) ดังนั้นการทำความเข้าใจกับแนวคิดเขตเศรษฐกิจพิเศษ จึงเปรียบเสมือนการทำความเข้าใจกับภาคปฏิบัติการของอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ โดยสาระสำคัญของแนวคิดเขตเศรษฐกิจพิเศษ ที่จะนำเสนอมีดังต่อไปนี้

นิยาม วัตถุประสงค์ และความคิดในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ

เขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zones: SEZ) หมายถึง พื้นที่แห่งหนึ่งแห่งใดที่ได้รับการกำหนดและพัฒนาขึ้นมา ภายใต้กฎหมายและการบริการกิจการในลักษณะเฉพาะ ซึ่งภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษดังกล่าว จะมีการปรับปรุงลักษณะกายภาพของอสังหาริมทรัพย์ เพื่อให้เกิดความพร้อมที่จะรองรับการลงทุนจากต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีการเสนอสิทธิพิเศษต่าง ๆ เพื่อเป็นการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ เช่น การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี การอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจการและการบริการขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2548) ตั้งแต่ระบบขนส่ง ระบบไฟฟ้า ระบบประปา นอกจากนี้ยังจัดให้มีกิจการสนับสนุนและกิจการอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การจัดให้มีระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการด้านสิ่งแวดล้อม สุขอนามัย และพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน เป็นต้น (ศิริวรรณ มนอัคระผดุง, 2557)

สำหรับเขตเศรษฐกิจพิเศษ ในมุมมองของนักวางแผนและองค์กรระหว่างประเทศเปรียบเสมือน พื้นที่เศรษฐกิจทั้งในเชิงกายภาพและเชิงกฎหมายที่ถูกสร้างขึ้นโดยรัฐ ภายในขอบเขตเฉพาะหรือภายในอาณาบริเวณของประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ ด้วยระบอบการควบคุมกำกับที่แตกต่างไปจากระเบียบทางเศรษฐกิจที่ใช้ในที่อื่น ๆ ของประเทศ นักเศรษฐศาสตร์จำนวนหนึ่ง เห็นว่า พื้นที่เฉพาะทางเศรษฐกิจดังกล่าว สามารถที่จะทำหน้าที่เป็นตัวเร่งเศรษฐกิจภายใต้สิทธิเสรีนิยมใหม่ ด้วยสมรรถนะในการดูดซับแรงงานส่วนเกินภายในประเทศ โดยเขตเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบต่าง ๆ ได้กลายเป็นยุทธศาสตร์ ที่ช่วงเร่งอัตราความเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศกำลังพัฒนา ทั้งในแถบเอเชีย ลาตินอเมริกา แคริบเบียนและแอฟริกา (ปีนแก้ว เหลืองอร่าม, 2561, หน้า 9)

เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษในมุมมองรัฐ คือ การกระจายการพัฒนาไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ เพื่อมิให้การพัฒนากระจุกตัวเฉพาะในเมืองใหญ่ โดยใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายเป็นตัวนำในการพัฒนา ขณะเดียวกันก็จะเป็นการเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจและความสามารถในการแข่งขันของพื้นที่ เพื่อสร้างประโยชน์จากความเชื่อมโยงกับฐานการผลิตหลักของประเทศ ภาคและประเทศในภูมิภาค รวมทั้งดึงดูดการลงทุนจากในและต่างประเทศ และตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาประเทศในภาพรวม (การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2558)

การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ เกิดขึ้นแห่งแรกในโลกที่ประเทศไอร์แลนด์ บริเวณสนามบินนานาชาติในเมืองแคลร์ ในปี 1950 และได้มีการนำไปใช้ในพื้นที่ต่าง ๆ ในระยะเวลาต่อมา ในภูมิภาคเอเชีย ในยุคของประธานาธิบดี เต็ง เสี่ยว ผิง ที่มีแนวคิดในการปฏิรูปเศรษฐกิจ หลังจากประเทศจีนได้เปลี่ยนเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ตั้งแต่ปี ค.ศ.1949 แต่มีการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยังเป็นไปได้อย่างมาก จึงพยายามเปลี่ยนวิธีขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยใช้แนวคิดเขตเศรษฐกิจพิเศษมาขับเคลื่อนพื้นที่ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก ประกอบด้วยเมืองเซินเจิ้น ชูไห่ ฉานตู และเซี่ยเหมิน

ในปี ค.ศ.1978 ต่อมาได้ขยายพื้นที่สู่บริเวณอื่น ๆ พร้อมการกำหนดประเภทเขตเศรษฐกิจพิเศษที่แตกต่างกัน เช่น พื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี พื้นที่อุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง พื้นที่อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกโดยตรง และพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและนันทนาการ เป็นต้น นโยบายดังกล่าว ได้สร้างความเป็นเมืองให้กับพื้นที่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษให้มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว เทียบเคียงได้กับเมืองขนาดใหญ่ทั่วโลก ส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจีน และภาพรวมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของโลก (อภิชัย พันธเสนและคณะ, 2560, หน้า 1)

รูปแบบของเขตเศรษฐกิจพิเศษ

การพัฒนาภายใต้แนวคิดเขตเศรษฐกิจพิเศษ มีความหมายและมาตรการทางนโยบายที่สิ้นเปลืองอย่างมาก ด้วยเหตุนี้จำเป็นต้องทำความเข้าใจว่าการพัฒนาพื้นที่พิเศษเหล่านี้ มีลักษณะหรือรูปแบบใดบ้าง เพื่อให้ให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ เงื่อนไข มาตรการและสิทธิประโยชน์ที่กำหนดเป็นเงื่อนไขเฉพาะ ในเขตเศรษฐกิจพิเศษแต่ละประเภท สำหรับวิธีจัดประเภทเขตเศรษฐกิจพิเศษนั้น มีทั้งการแบ่งโดยพิจารณาจากบทบาทของรัฐ เอกชน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐและเอกชน หรือแบ่งจากรูปแบบการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ สิทธิประโยชน์ที่ได้รับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2561, หน้า 66-70) ใช้หลักการพิจารณาบทบาทของรัฐ เอกชน หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐและเอกชน ทำให้ปิ่นแก้วแบ่งรูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษ ออกเป็น 3 ประเภทกว้าง ๆ คือ

1. เขตเศรษฐกิจพิเศษภายใต้การกำกับของรัฐ ตัวแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษลักษณะนี้ คือ ประเทศจีน โดยรัฐจะเป็นผู้ลงทุนเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนจ่ายค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการ เพื่อดึงดูดกลุ่มทุน ตัวแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษเช่นนี้ สำหรับปิ่นแก้ว ถือว่า เป็นตัวแบบที่มีลักษณะเฉพาะ เนื่องจากการทดลองพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมภายใต้การควบคุมของรัฐ

2. เขตเศรษฐกิจพิเศษที่ผลักดันโดยปราศจากข้อกำหนดทางภูมิศาสตร์ ตัวแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษลักษณะนี้ คือ ประเทศเม็กซิโก ซึ่งรัฐบาลอนุญาตให้กลุ่มทุนสามารถเลือกที่ตั้งเขตและการผลิตเพื่อส่งออกได้ตามความเหมาะสม เนื่องจากนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษไม่ได้ระบุที่ตั้งขอบเขตแบบเฉพาะเจาะจง ดังนั้นเขตเศรษฐกิจพิเศษแบบเม็กซิโก จึงเป็นตัวแบบเขตเอกชน (Private Zone) โดยรัฐไม่ได้กำหนดที่ตั้งหรืออาณาบริเวณที่จะจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ รูปแบบการดำเนินงานส่วนใหญ่ผู้ประกอบการภาคเอกชนจะเป็นเจ้าของหรือบริหารจัดการทั้งหมด ส่วนรัฐจะเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก

3. เขตเศรษฐกิจพิเศษภายใต้การปกครองของเอกชนในพื้นที่กำหนดของรัฐ ตัวแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษลักษณะนี้ ส่วนใหญ่ปรากฏให้เห็นในประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะประเทศที่มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ โดยรัฐบาลต้องการให้เกิดการลงทุนจากต่างประเทศ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ดังนั้นเขตเศรษฐกิจที่ถูกจัดตั้งขึ้น จึงเป็นพื้นที่ชายแดนและชนบท บางกรณีอาจเป็นพื้นที่ในเขตเมืองที่รัฐต้องการเร่งความเติบโตทางเศรษฐกิจ

ขณะที่วสันต์ เหลืองประภัสร์ (2560, หน้า 3-11) ใช้รูปแบบการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ สิทธิประโยชน์ที่ได้รับเป็นเกณฑ์พิจารณา พบว่า การขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจในเชิงพื้นที่ภายใต้อาณาบริเวณเฉพาะ ปรากฏรูปแบบจัดการพื้นที่ อย่างน้อย 9 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

1. นิคมอุตสาหกรรมทั่วไป (General Industrial Estate) หมายถึง เขตพื้นที่ซึ่งจัดสรรไว้สำหรับโรงงานอุตสาหกรรมเข้าไปอยู่รวมกันอย่างเป็นสัดส่วน ประกอบด้วย พื้นที่อุตสาหกรรม สิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ เช่น ถนน ท่อระบายน้ำ โรงกำจัดน้ำเสีย ส่วนกลาง ระบบป้องกันน้ำท่วม ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ นอกจากนั้นยังประกอบด้วยบริการอื่นที่จำเป็น อาทิ ที่ทำการไปรษณีย์ ธนาคาร ศูนย์การค้า ที่พักอาศัยสำหรับคนงาน สถานีบริการน้ำมัน เป็นต้น โดยเป็นพื้นที่ที่กำหนดไว้สำหรับการประกอบอุตสาหกรรมและกิจการอื่นที่เป็นประโยชน์หรือเกี่ยวเนื่องกับการประกอบอุตสาหกรรม

2. นิคม/เขตอุตสาหกรรมส่งออก (Export Processing Zones) มีลักษณะที่คล้ายกับนิคมอุตสาหกรรมทั่วไป กล่าวคือ เป็นเขตพื้นที่ซึ่งจัดสรรไว้สำหรับโรงงานอุตสาหกรรมเข้าไปอยู่รวมกันอย่างเป็นสัดส่วน ประกอบด้วย พื้นที่อุตสาหกรรม สิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ แต่เขตอุตสาหกรรมส่งออก เป็นเขตที่กำหนดไว้สำหรับการประกอบอุตสาหกรรม การค้าหรือการบริการเพื่อส่งสินค้าออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศเป็นหลัก และกิจการอื่นที่เป็นประโยชน์หรือเกี่ยวเนื่องกับการประกอบอุตสาหกรรมการค้าหรือการบริการเพื่อส่งสินค้าออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ทั้งนี้นิคม/เขตอุตสาหกรรมส่งออก จะต้องมียุทธศาสตร์หรือเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดชายแดน ที่มีความสะดวกในการส่งออกสินค้าไปยังต่างประเทศ และเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมพอสมควรในด้านระบบโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ รวมถึงระบบการคมนาคมขนส่ง

3. เขตเกษตรเศรษฐกิจ (Agro-Economic Zone) หมายถึง เขตการผลิตทางการเกษตร ซึ่งรวมทั้งการเลี้ยงสัตว์และการปลูกป่า ที่กำหนดขึ้นให้เหมาะสมกับภาวะการผลิตและเศรษฐกิจการเกษตรของประเทศ โดยคำนึงถึงสภาพที่คล้ายคลึงกันของปัจจัยหลัก เช่น ดินฟ้าอากาศ แหล่งน้ำ พืชที่ปลูก สัตว์ที่เลี้ยงประเภทของเกษตรกรรม และรายได้หลักของเกษตรกร (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2558 อ้างถึงในวิริยา คล้ายแดง, มปป.)

4. เขตส่งเสริมการลงทุน (Enterprise Zones) เป็นการจัดตั้งขึ้นในพื้นที่เฉพาะ เช่น พื้นที่เขตเมือง พื้นที่เขตชนบท พื้นที่ห่างไกล หรือพื้นที่ที่มีรายได้ต่ำ เพื่อที่จะเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับภาคเอกชน หรือนักลงทุนเข้ามาลงทุนในพื้นที่ ผ่านการให้สิทธิประโยชน์ในด้านภาษี การสนับสนุนทางการเงิน และสิ่งจูงใจอื่น ๆ

5. เขตประกอบการเสรี (Free Zones) หมายถึง เขตพื้นที่ที่กำหนดไว้สำหรับการประกอบอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม หรือกิจการอื่นที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอุตสาหกรรมหรือพาณิชยกรรม เพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ การรักษาความมั่นคงของรัฐ สวัสดิภาพของประชาชน การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม โดยของที่นำเข้าไปในเขตดังกล่าวจะได้รับสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ทางภาษี อากร และค่าธรรมเนียมตามที่กฎหมายบัญญัติ

6. เขตการค้าเสรี (Free Trade Zones) หมายถึง เขตที่ได้รับอนุญาตให้จัดตั้งเป็นเขตการค้า ซึ่งจะต้องจัดตั้งขึ้นในบริเวณใกล้ท่า (Port) เช่น ท่าเรือ ท่าอากาศยาน เป็นต้น สินค้าที่นำเข้ามาในเขตนี้เพื่อรอการขนถ่าย เปลี่ยนบรรจุภัณฑ์ จัดเรียงใหม่ หรืออื่น ๆ ไม่ต้องเสียภาษีนำเข้า ยกเว้นเมื่อนำออกนอกเขตนี้

7. ท่าเรือสินค้าปลอดภาษี (Free Ports) หมายถึง เมืองท่าที่ขนของขึ้นลงได้โดยไม่เก็บภาษีศุลกากร โดยเป็นการจัดตั้งบนพื้นที่ที่มีอาณาเขตกว้างขวาง และสามารถใช้สถานที่ในการ

ดำเนินการต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย เช่น การท่องเที่ยว การค้าปลีก การอนุญาตให้อาศัยอยู่ชั่วคราว (Permit on-Site Residence) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการให้ผลประโยชน์ และข้อเสนอเพื่อการลงทุน แก่นักลงทุนที่หลากหลาย

8. เขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zones) หมายถึง เขตที่รัฐบาลกำหนดเพื่อพัฒนาให้เป็นตัวเมืองใหม่ที่ทันสมัยอย่างรอบด้าน เป็นสถานที่ดึงดูดการลงทุนทั้งภายในและต่างประเทศ มีนโยบายส่งเสริมพิเศษ มีระบบเศรษฐกิจ การเงิน การบริหารจัดการ มีระบบรับประกันความสงบปลอดภัย และปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน โดยพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นพื้นที่ในภูมิภาคที่ไม่ได้มีความเจริญมากเหมือนพื้นที่ในเมืองหลวง แต่พื้นที่ที่มีความโดดเด่นอาจจะทั้งในแง่ของการอยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบ รวมถึงใกล้ตลาด และระบบโครงสร้างพื้นฐาน ระบบคมนาคม มีความพร้อมพอสมควร

9. เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน (Special Border Economic Zone) หมายถึง เขตเศรษฐกิจพิเศษรูปแบบหนึ่งที่มีเขตพื้นที่ติดชายแดน โดยส่วนใหญ่กำหนดไว้สำหรับการประกอบอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป หรืออุตสาหกรรมส่งเสริม และกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปหรืออุตสาหกรรมส่งเสริม ภายในเขตดังกล่าวประกอบด้วยศูนย์บริการด้านศุลกากร แบบครบวงจร (One Stop Service) เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับการส่งออกและนำเข้าสินค้าชายแดน คลังสินค้า และอาคารพาณิชย์

สำหรับนิยาม การดำเนินการ เงื่อนไข วัตถุประสงค์ สิทธิประโยชน์ พื้นที่พิเศษเพื่อการพัฒนา สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 1 นิยาม การดำเนินการ เงื่อนไข วัตถุประสงค์ สิทธิประโยชน์ พื้นที่พิเศษเพื่อการพัฒนา

ประเภท	วัตถุประสงค์	สิทธิประโยชน์	ตัวอย่างประเทศที่ดำเนินการ
(1) นิคมอุตสาหกรรมทั่วไป (General Industrial Estate)	(1) เป็นฐานการผลิตที่ช่วยเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการ (2) เป็นการผลิตเพื่อประหยัดจากขนาด (Economy of scale) (3) เพื่อลดต้นทุนโลจิสติกส์	การได้รับสิทธิประโยชน์ที่ไม่ใช่ภาษี ไม่ว่าจะเป็น (1) อนุญาตให้ทั้งผู้ประกอบการไทยและต่างชาติสามารถถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดินได้ (2) อนุญาตให้แรงงานที่มีฝีมือ/ทักษะความชำนาญเข้ามาทำงานได้ (3) สามารถนำเงินตราต่างประเทศเข้ามา หรือส่งออก ไปนอกราชอาณาจักรได้ (4) สิทธิประโยชน์เพิ่มเติมในกรณีขอรับการส่งเสริมการลงทุน	ไทย เมียนมาร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ อินเดีย ศรีลังกา เนเธอร์แลนด์ ฮองกง ญี่ปุ่น สหราชอาณาจักร สหรัฐฯ ซาอุดีอาระเบีย บราซิล ฯลฯ
(2) นิคม/เขตอุตสาหกรรมส่งออก (Export Processing Zones)	(1) เพื่อสนับสนุนการผลิตเพื่อการส่งออก (2) เป็นฐานการผลิตที่ช่วยเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการในเวทีโลก	(1) ได้รับสิทธิประโยชน์ที่ไม่ใช่ภาษีเช่นเดียวกับ นิคมอุตสาหกรรมทั่วไป (2) ได้รับยกเว้นอากรขาเข้า ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีสรรพสามิตสำหรับเครื่องจักร อุปกรณ์ เครื่องมือและเครื่องใช้ในการผลิต (3) ได้รับยกเว้นอากรขาออก ภาษีมูลค่าเพิ่ม และภาษีสรรพสามิต สำหรับของที่นำเข้าเพื่อการผลิตสินค้า หรือเพื่อพาณิชย์กรรม	ไต้หวัน เกาหลีใต้ ฮองกง สิงคโปร์ ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม อินโดนีเซีย อินเดีย บังคลาเทศ ศรีลังกา จอร์แดน ไนจีเรีย แทนซาเนีย คิวบา โคลัมเบีย โดมินิกัน บราซิล ปากีสถาน เคนยา เม็กซิโก จีน สหรัฐฯ ฯลฯ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเภท	วัตถุประสงค์	สิทธิประโยชน์	ตัวอย่างประเทศที่ดำเนินการ
		<p>(4) ได้รับยกเว้นอากรขาออก ภาษีมูลค่าเพิ่ม และภาษีสรรพสามิต สำหรับวัตถุดิบรวมทั้งผลิตภัณฑ์สิ่งพลอยได้และสิ่งอื่นที่ได้จากการผลิต</p> <p>(5) ลดหรือยกเลิกภาษีเงินได้นิติบุคคล</p> <p>(6) ละเว้นจากภาษีซ้อน (Double Taxation) กล่าวคือเงินได้ จำนวนเดียวกัน จะไม่ถูกนำมาใช้เป็นฐานในการคำนวณเรียกเก็บภาษีเกินกว่าหนึ่งครั้ง</p> <p>(7) ละเว้นภาษีเงินปันผล (Dividend Tax) ซึ่งโดยปกติจะถูกเก็บภาษี หัก ณ ที่จ่าย ร้อยละ 10 จากการได้รับเงินปันผล</p>	
(3) เขตเกษตรเศรษฐกิจ (Agro-economic Zone)	<p>(1) ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน</p> <p>(2) มีการผลิตที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่</p> <p>(3) ลดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรจากการใช้ที่ผิดประเภท และทำให้มีระบบการผลิตมีเสถียรภาพยิ่งขึ้น</p>	<p>(1) ความช่วยเหลือทางการเงิน การวิจัยและพัฒนา รวมถึงระบบโครงสร้างพื้นฐานและการตลาด</p> <p>(2) การลดภาษีนำเข้าปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืช รวมถึงเครื่องมือ/เครื่องจักรทางการเกษตร</p>	อินเดีย ฯลฯ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเภท	วัตถุประสงค์	สิทธิประโยชน์	ตัวอย่างประเทศที่ดำเนินการ
(4) เขตส่งเสริมการลงทุน (Enterprise Zones)	<p>(1) กระตุ้นให้เกิดการลงทุนในอุตสาหกรรมเป้าหมายที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ</p> <p>(2) สนับสนุนให้อุตสาหกรรมพัฒนาระบบคุณภาพ และมาตรฐานการผลิตเพื่อแข่งขันในตลาดโลก</p> <p>(3) กระจายความเจริญไปยังภูมิภาค หรือท้องถิ่นที่มีรายได้ต่ำ และมีสิ่งเอื้ออำนวยต่อการลงทุนน้อย</p>	<p>(1) ลดหย่อนอากรขาเข้าสำหรับเครื่องจักร</p> <p>(2) ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลตามระยะเวลาที่กำหนด</p> <p>(3) ได้รับยกเว้นอากรขาเข้าสำหรับวัตถุดิบหรือวัสดุจำเป็น สำหรับส่วนที่ผลิตเพื่อการส่งออกตามระยะเวลาที่กำหนด</p>	ไทย สหราชอาณาจักร สหรัฐฯ จอร์แดน เยเมน ฯลฯ
(5) เขตประกอบการเสรี (Free Zones)	เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้แก่ผู้ประกอบการในเขตประกอบการเสรี	<p>(1) ผู้ประกอบการจะได้รับสิทธิประโยชน์โดยไม่กำหนดเงื่อนไขในการส่งสินค้าออกไปนอกราชอาณาจักร และได้รับความสะดวกมากขึ้นในการนำของหรือวัตถุดิบเข้าไปในเขตประกอบการเสรี</p> <p>(2) การยกเว้นภาษีนำเข้า ส่งออก ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีสรรพสามิตสำหรับเครื่องจักร วัตถุดิบที่นำเข้ามาผลิต และสินค้า</p> <p>(3) ไม่จำกัดอายุการจัดเก็บสินค้าที่นำเข้า</p>	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเภท	วัตถุประสงค์	สิทธิประโยชน์	ตัวอย่างประเทศที่ดำเนินการ
		(4) นักลงทุนต่างชาติสามารถถือครองหุ้นได้ 100% (5) ได้รับสิทธิประโยชน์ที่ไม่ใช่ภาษีเช่นเดียวกับ นิคมอุตสาหกรรมทั่วไป	
(6) เขตการค้าเสรี (Free Trade Zones)	(1) เพื่อให้เกิดกำไรจากการทำการค้า หรือ การส่งออก โดยปราศจากภาษี (2) เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน เนื่องจากต้นทุนการผลิตจะลดลง (3) เพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิตสินค้า	(1) ไม่มีการเก็บภาษีการนำเข้าและสินค้าส่งกลับ (2) ยกเว้นภาษีท้องถิ่นสำหรับสินค้านำเข้า (3) ลดต้นทุนด้านประกันภัย เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความปลอดภัยสูง	จอร์แดน อินโดนีเซีย ปานามา อียิปต์ ลิเบีย ตูนิเซีย กาบอง ไนจีเรีย อูรุกวัย โคลัมเบีย บราซิล ปารากวัย เม็กซิโก โดมินิกัน สหรัฐฯ แคนาดา ญี่ปุ่น มองโกเลีย บรูไน ฟิลิปปินส์ อินเดีย ฯลฯ
(7) ท่าเรือสินค้าปลอดภาษี (Free Ports)	(1) เพื่อทำกำไรจากการให้บริการโลจิสติกส์ การค้าหรือการจัดแสดงสินค้า	(1) อัตราภาษีที่ต่ำ หรือ ไม่มีภาษีในการส่งผ่านสินค้าผ่านท่า (2) มีการควบคุมน้อยจากรัฐบาลในการขนส่งสินค้า	จอร์แดน ฟิลิปปินส์ บาฮามาส แคนาดา ฮาติ สหรัฐฯ ไอร์แลนด์ ฯลฯ
(8) เขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zones)	(1) ช่วยทำให้เกิดการลงทุน และช่วยเพิ่มตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น	(1) ได้รับสิทธิประโยชน์ที่ไม่ใช่ภาษีเช่นเดียวกับ นิคมอุตสาหกรรมทั่วไป (2) ส่วนลดอากรขาเข้า (Import Duty) ของสินค้านำเข้าเพื่อเป็นวัตถุดิบในการผลิต	จอร์แดน เบลารุส จีนคองโก กรีซ อียิปต์ อิหร่าน จาไมกา มาเลเซีย เมียนมาร์ ไนจีเรีย เกาหลีเหนือ ปานามา ฟิลิปปินส์ โปแลนด์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเภท	วัตถุประสงค์	สิทธิประโยชน์	ตัวอย่างประเทศที่ดำเนินการ
	(2) กระจายการพัฒนาไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ เพื่อไม่ให้เกิดการพัฒนากระจุกตัวในเมืองใหญ่โดยใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นตัวนำในการพัฒนา	(3) ได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีอุตสาหกรรม (Tax on Industrialized Products; IPI) (4) ได้รับส่วนลดภาษีนิติบุคคล (5) ได้รับการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม (PIS) และภาษีขาย (COFINS)	เกาหลีใต้, รัสเซีย, ยูเครน, อาเซอร์ไบจาน, แคมเบีย ฯลฯ
(9) เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน (Special Border Economic Zone)	(1) พัฒนากลุ่มวิสาหกิจเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน (2) พัฒนาปัจจัยการผลิตและการเชื่อมโยงฐานการผลิต อุตสาหกรรมเป้าหมายระหว่างเมืองคู่แฝด (3) ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีงานทำ มีธุรกิจใหม่ ๆ มีการพัฒนาตนเองทั้งด้านภาษา ทักษะ และองค์ความรู้อื่น ๆ เพื่อปรับตัวเองให้ทันกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	(1) ได้รับสิทธิประโยชน์ที่ไม่ใช่ภาษีเช่นเดียวกับนิคมอุตสาหกรรมทั่วไป) (2) การยกเว้นภาษีนำเข้า (3) การยกเว้นภาษีเงินได้ (4) การตั้งคลังสินค้าทัณฑ์บนและศูนย์กระจายสินค้าด้านโลจิสติกส์	เมียนมาร์ ฯลฯ

ที่มา: วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2560, หน้า 5-11

นอกจากวสันต์แล้ว สำนักงานที่ปรึกษาด้านอุตสาหกรรมในต่างประเทศ ประจำกรุง เวียนนา กระทรวงการต่างประเทศ (2562) ยังจำแนกรูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษเอาไว้ ซึ่งเขต เศรษฐกิจพิเศษบางประเภท อยู่นอกเหนือจากเขตเศรษฐกิจพิเศษที่วสันต์แบ่งไว้ ดังรายละเอียดใน ตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ประเภทและรูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษ

ประเภท	รูปแบบ/นิยาม
เขตการค้าเสรี (Free Trade Zone)	แนวพื้นที่ปลอดภาษีที่สามารถใช้เป็นสถานที่ สำหรับวาง จัดเก็บ พัก กระจายสินค้าคงคลัง หรือจัดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวข้องกับ การค้า การจัดส่งสินค้า และกระบวนการ ส่งออกสินค้าต่าง ๆ
เขตการค้าเนิมนการเพื่อส่งออก (Export Processing Zone)	พื้นที่อุตสาหกรรมที่จัดตั้งสำหรับตลาดต่างชาติ ภายใต้ข้อกำหนดการค้าเสรี (free-trade conditions และ liberal regulatory environment) โดยภาพรวม EPZ มีสอง ประเภท คือ comprehensive type ที่เปิดรับ สินค้าทุกประเภทและ specialized type ที่ เปิดรับสินค้าบางประเภท
เขตเศรษฐกิจพิเศษ (Comprehensive Special Economic Zone)	พื้นที่ขนาดใหญ่ที่ถูกกำหนดให้สามารถจัดตั้ง สิ่งก่อสร้างที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมอุตสาหกรรม การบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ในบาง กรณีพื้นที่เหล่านี้สามารถครอบคลุมเมืองทั้ง เมืองหรือเขตการปกครอง
สวนอุตสาหกรรมหรือนิคมอุตสาหกรรม (Industrial Parks or Industrial Estate)	พื้นที่อุตสาหกรรมการผลิตขนาดใหญ่ ที่มีความ คล้ายคลึงกับ Comprehensive Special Economic Zones แต่มีขนาดการทำกรขนาดเล็กกว่า โดยทั่วไป Industrial Park จะมี ข้อยกเว้นหรือผลประโยชน์พิเศษที่ดึงดูดให้ กิจการต่าง ๆ มาตั้งอยู่ในพื้นที่
เขตคลังสินค้าพิเศษ (Bonded Area)	เป็นสิ่งก่อสร้างเฉพาะหรือเขตพื้นที่พิเศษที่ กำหนดให้สามารถจัดเก็บ ทำการดัดแปลง หรือ จัดทำกระบวนการผลิตโดยไม่ต้องเสียภาษี ตามปกติ แต่ยังคงอยู่ภายใต้ข้อบังคับทาง ศุลกากร

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ประเภท	รูปแบบ/นิยาม
เขตพิเศษ (Specialized Zone)	เป็นเขตพิเศษที่รวมเอาศูนย์ประเภทอื่น ๆ เช่น ศูนย์ วิทยาศาสตร์ และ เทคโนโลยี petrochemical zones logistics parks และ สนามบินไว้ในเขตพื้นที่ดังกล่าวด้วย
เขตอุตสาหกรรมสีเขียว (Eco-Industrial Zones or Park)	มีลักษณะพิเศษคือเป็นพื้นที่ที่มุ่งพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การลดของเสียและเพิ่มศักยภาพด้านสิ่งแวดล้อมของบริษัทต่าง ๆ ผ่านการใช้เทคโนโลยีที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรและพลังงาน

ที่มา: สำนักงานที่ปรึกษาด้านอุตสาหกรรมในต่างประเทศ ประจำกรุงเวียนนา กระทรวงการต่างประเทศ, 2562

โดยสำนักงานที่ปรึกษาด้านอุตสาหกรรมในต่างประเทศ ประจำกรุงเวียนนา กระทรวงการต่างประเทศ (2562) ซึ่งให้เห็นจุดร่วมของเขตเศรษฐกิจพิเศษเอาไว้ 4 ประเภท คือ หนึ่ง เป็นพื้นที่ที่ถูกจัดตั้งโดยเฉพาะและมีแนวกันทางกายภาพที่ชัดเจน สอง เป็นพื้นที่ที่ได้รับการจัดตั้งและจัดการโดยหน่วยงานเฉพาะ สาม มีการเสนอประโยชน์ที่น่าดึงดูดให้กับผู้ที่จะลงทุนหรือจัดตั้งกิจการในพื้นที่ดังกล่าว และสี่ มีพื้นที่ทางศุลกากรเฉพาะและกระบวนการที่เกี่ยวข้องที่มีความรวดเร็วกว่าปกติ (Streamlined) นอกจากนี้พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษรูปแบบต่าง ๆ ยังมีความแตกต่างจากพื้นที่อุตสาหกรรมหรือพื้นที่เศรษฐกิจอื่น ๆ อย่างน้อย 4 ประการ คือ หนึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับการยกเว้นจากข้อบังคับในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านแรงงาน ด้านพื้นที่การใช้สอย และการลงทุนจากต่างชาติ เป็นต้น สองมีการให้บริการของรัฐที่มีประสิทธิภาพเป็นพิเศษ เช่น กระบวนการศุลกากรที่มีประสิทธิภาพ การลงทะเบียนด้วยช่องทางที่รวดเร็ว (Fast-track) และการให้บริการแบบครบวงจร (One-stop-Shop) เป็นต้น สามมีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพสูง และสี่มีการให้สิทธิประโยชน์ทางการเงิน (Fiscal Incentive) แก่ผู้ลงทุน โดยเฉพาะผู้ลงทุนหลัก ในด้านอิสระในการลงทุน เงินสนับสนุน หรือช้อยกเว้นทางภาษีต่าง ๆ

เช่นเดียวกับการศึกษาของปวริศร เลิศธรรมเทวีและคณะ (2560, หน้า 14) ที่ใช้รูปแบบการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ สิทธิประโยชน์ที่ได้รับเป็นเกณฑ์พิจารณา โดยแบ่งประเภทเขตเศรษฐกิจพิเศษ ออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. นิคมอุตสาหกรรม (Industrial Zones) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ที่รัฐจัดให้เขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเขตอุตสาหกรรม และจัดให้มีสาธารณูปโภค สาธารณูปการ รองรับบริการประกอบธุรกิจ อาทิ ถนน ไฟฟ้าและประปา รวมทั้ง โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

2. เขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zones) เป็นพื้นที่ที่มีการยกเว้นกฎหมายกฎระเบียบหรือนโยบายทางการค้า โดยทั่วไปจะเป็นการยกเว้นมาตรการทางภาษี อาทิ ศุลกากรอากร หรือการยกเลิกการจำกัดปริมาณสินค้าขาเข้า เป็นต้น

3. นิคมอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (Eco-Industrial Park) เป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องการสงวนและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยเน้นหนักไปที่ความรับผิดชอบต่อองค์กรทางธุรกิจต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

4. เมืองเทคโนโลยี (Technology Park) เป็นรูปแบบการพัฒนาเขตเศรษฐกิจ ที่เน้นการสร้างเทคโนโลยีสมัยใหม่

5. เขตนวัตกรรม (Innovation Districts) เป็นรูปแบบการพัฒนาเขตเศรษฐกิจรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับการสร้างนวัตกรรมรูปแบบใหม่

ส่วน Thomas (2011, อ้างถึงใน กลุ่มจับตาสถานการณ์และมูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ, 2561) ได้จัดแบ่งเขตเศรษฐกิจพิเศษออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. เขตค้าขายเสรี (Commercial Free Zones, Free Trade Zones, Free Zones) เป็นรูปแบบของเขตเศรษฐกิจพิเศษที่เก่าแก่ที่สุด โดยเขตค้าขายเสรีมักตั้งอยู่ตามสถานีเชื่อมต่อการคมนาคมขนส่งนานาชาติ ทั้งท่าเรือและสนามบิน กิจกรรมภายในเขตการค้าเสรีประกอบด้วย กระบวนการค้าขายและการแปรรูปอย่างง่าย อาทิ คลังสินค้า การจัดแสดง การจัดจำหน่าย การบรรจุหีบห่อ การติดสลากสินค้า เป็นต้น

2. เขตอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก (Export Processing Zones) ถูกจัดตั้งเพื่อเป็นตัวเร่งการพัฒนาอุตสาหกรรม และการค้าระหว่างประเทศของบรรดาประเทศกำลังพัฒนา การประกอบกิจการในเขตนี้จะเน้นการจัดตั้งโรงงานผลิตสินค้าเพื่อการส่งออกเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมการลงทุนและให้สิทธิประโยชน์ด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นแรงจูงใจนักลงทุน

3. โรงงานเดี่ยว (Single Factory) หรือ Free Enterprises, Single Unit free Zones เป็นรูปแบบของกิจการใดกิจการหนึ่ง ที่ได้รับสิทธิเท่าเทียมกับเขตค้าขายเสรีหรือเขตอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก และได้รับอนุญาตให้ตั้งกิจการที่ใดก็ได้ในประเทศ หรือที่จัดสรรไว้เป็นการเฉพาะ

4. ฟรีพอร์ต (Free port) เป็นรูปแบบที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาแบบทั้งหมด เนื่องจากมีอาณาเขตกว้างขวาง รวมทั้งพื้นที่ทั้งชนบทและเมือง และรวมถึงการคมนาคมขนส่งขนาดใหญ่รองรับทำให้เขตเศรษฐกิจพิเศษรูปแบบนี้สามารถรวมภาคการผลิต ประชากร ตลอดจนจนถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกอย่างไว้ในเขตนี้

มุมมองที่มีต่อเขตเศรษฐกิจพิเศษ

มนทัศน์ทางวิชาการที่มีต่อเขตเศรษฐกิจพิเศษ ค่อนข้างมีความหลากหลาย จากการศึกษาของปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2561, หน้า 13-25; 39-222) ทำให้เห็นว่า มโนทัศน์ทางวิชาการต่อเขตเศรษฐกิจพิเศษ ประกอบไปด้วยอย่างน้อย 3 รูปแบบ คือ 1. เขตเศรษฐกิจพิเศษในมิติเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก 2. เขตเศรษฐกิจพิเศษในมิติเศรษฐศาสตร์การเมือง และ 3. เขตเศรษฐกิจพิเศษในมุมมองของนักมานุษยวิทยาหลังโครงสร้างนิยม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เขตเศรษฐกิจพิเศษในมิติเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ที่เห็นว่า เขตเศรษฐกิจพิเศษเปรียบเสมือน พื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ บรรเทาหรือแก้ไข

ปัญหาการว่างงาน เป็นกลไกการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ทดลองนโยบายใหม่ ๆ ทั้งนี้ภาพเขตเศรษฐกิจพิเศษในอุดมคติของกลุ่มเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก คือการสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษที่ให้เอกชนเป็นผู้บริหารจัดการ เนื่องจากมีรูปแบบการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นและเอกชนมีแนวโน้มทำงานได้มีประสิทธิภาพมากกว่ารัฐ ส่วนบทบาทของรัฐอาจเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกด้านนโยบาย โดยออกแบบนโยบายที่เอื้อต่อการลงทุน ลดขั้นตอนทางกฎหมาย รวมทั้งลงทุนเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยี รองรับการลงทุน สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ นอกจากบทบาทของรัฐแล้ว ยังมีปัจจัยที่สำคัญอีกหลายประการ อาทิ ปัจจัยทางด้านที่ตั้ง กล่าวคือ เขตเศรษฐกิจพิเศษที่ประสบความสำเร็จมักตั้งอยู่ใกล้กับศูนย์กลางความเจริญมากกว่าในเขตชนบท ปัจจัยด้านแรงงาน ทั้งค่าจ้างแรงงานที่มีราคาถูก ทักษะแรงงานและคุณภาพชีวิตของแรงงาน ปัจจัยด้านที่ดิน ทั้งต้นทุนราคาที่ดินที่ต่ำ ความสามารถที่จะรวบรวมที่ดินขนาดใหญ่เพื่อจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ และสิทธิในการใช้ที่ดินของกลุ่มทุนระยะยาว ปัจจัยด้านบริบททางอุตสาหกรรมของโลกและภูมิภาค โดยเฉพาะการแสวงหาฐานการผลิตของกลุ่มทุนข้ามชาติ ตัวแทนของกลุ่มเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก เช่น ธนาคารโลก ธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย เป็นต้น เมื่อพิจารณาถึงจุดอ่อนของแนวคิดเขตเศรษฐกิจพิเศษในมิติเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก พบว่า ได้ลดทอนมิติประวัติศาสตร์ของการพัฒนา มองข้ามบริบททางการเมืองและบทบาทของรัฐในกระบวนการพัฒนา ไม่ให้ความสำคัญกับการกระจายรายได้ ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ หลักธรรมาภิบาล ตลอดจนปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ

2. เขตเศรษฐกิจพิเศษในมิติเศรษฐศาสตร์การเมือง ทศนะของนักวิชาการกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง เห็นว่า เขตเศรษฐกิจพิเศษ เปรียบเสมือนรูปแบบของการสะสมทุนผ่านการจัดการพื้นที่ที่ปิด (Enclosed Space) เพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมหรือบริการ ภายในบริเวณของรัฐชาติได้รัฐชาติหนึ่งเป็นผลให้ภาคอุตสาหกรรมและบริการที่เกิดขึ้น ได้รับสิทธิประโยชน์ในการดำเนินการผลิต นอกจากนี้เขตเศรษฐกิจพิเศษยังหลุดพ้นจากการกำกับ ควบคุมของกลไกรัฐ และเป็นพื้นที่ที่ตลาดมีอำนาจเต็มที่ ควบคุม กำกับ การแลกเปลี่ยน ด้วยเหตุนี้เขตเศรษฐกิจพิเศษ จึงกลายเป็นเครื่องมือของการสะสมทุน โดยการพราคสิทธิ์ (Accumulation by Dispossession) โดยเฉพาะสังคมที่รัฐเปลี่ยนบทบาทจากรัฐพัฒนา (Developmental State) สู่การเป็นรัฐนายหน้า (Broker State) สถานะของรัฐกลายเป็นตัวกลางระหว่างทุนกับประชาชน แต่พฤติกรรมของรัฐกลับปกป้องผลประโยชน์ของทุนมากกว่าประชาชน ส่วนกระบวนการพัฒนาก็ส่งผลกระทบหลายมิติ อาทิ ผลกระทบต่อการจัดการทรัพยากร วิถีชีวิตชุมชน ประชาชนถูกพราคสิทธิ์การถือครองสินทรัพย์ภาคเกษตรกรรม สิทธิประโยชน์ทางเศรษฐกิจไม่ถูกกระจายสู่ชนชั้นล่าง แรงงานชนบทกลายเป็นกลุ่มคนชายขอบของระบบเศรษฐกิจใหม่ เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือก่อให้เกิดการเก็งกำไรอสังหาริมทรัพย์จากการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (Rent Seeking) ขณะที่การผลิตภาคอุตสาหกรรมก็เน้นทักษะและความรู้ชั้นสูง (Knowledge Economy) ซึ่งเอื้อประโยชน์เฉพาะกลุ่มชนชั้นกลางและนายทุน ดังนั้นในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์การเมือง เขตเศรษฐกิจพิเศษ จึงเป็นส่วนหนึ่งของลัทธิเสรีนิยมใหม่ โดยทรัพยากรที่ถูกแปลงให้เป็นทุน ไม่ได้มีเฉพาะที่ดิน

เท่านั้น ตรงกันข้ามกลับรวมถึงอธิปไตยเหนือดินแดน (Sovereignty) ซึ่งถูกทำให้กลายเป็นสินค้าเพื่อสร้างแรงจูงใจในการลงทุนและการแข่งขันกับต่างประเทศในตลาดโลก

3. เขตเศรษฐกิจพิเศษในมุมมองของนักมานุษยวิทยาหลังโครงสร้างนิยม ทักษะของนักวิชาการกลุ่มนี้ เห็นว่า เขตเศรษฐกิจพิเศษไม่ได้เป็นตัวแทนทางเศรษฐกิจที่เป็นกลาง ตรงกันข้ามกลับตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมระหว่างรัฐ ตลาด และประชาชน ทำให้เขตเศรษฐกิจพิเศษจึงไม่ใช่พื้นที่ทางภูมิศาสตร์หรือกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจเท่านั้น แต่เป็นเครื่องมือทางการปกครองชนิดหนึ่ง ที่รัฐใช้การเปลี่ยนความหมายของอธิปไตยและความเป็นพลเมือง เพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ ตัวแทนของนักมานุษยวิทยาหลังโครงสร้างนิยม ที่ตั้งข้อสังเกตต่อเขตเศรษฐกิจพิเศษ คือ ไอหว่า ออง (Aihwa Ong) โดยเขามีทัศนะว่า

3.1 เขตเศรษฐกิจพิเศษเปรียบเสมือนเทคโนโลยีทางการปกครอง กล่าวคือ รัฐได้สร้าง “อธิปไตยต่างระดับ (Graduated Sovereignty)” ขึ้น เนื่องจากรัฐไม่ได้ปกครองพื้นที่ต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐด้วยระบบเดียวกัน ตรงกันข้ามกลับใช้วิธีการปรับระดับการปกครองให้แตกต่างกัน สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะรัฐได้สร้างเขตแดนใหม่ (Reterritorialization) เพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งเขตแดนที่ถูกสร้างขึ้นนี้ มีข้อยกเว้นในการจัดการปกครองและมีแบบแผนทางเศรษฐกิจ ที่แตกต่างจากเขตปกครองทั่วไป

3.1 เขตเศรษฐกิจพิเศษเปรียบเสมือนพื้นที่แห่งการสร้างสภาวะยกเว้น 2 มิติ คือ หนึ่ง การสร้างสภาวะยกเว้นของลัทธิเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism as Exception) หมายถึง การที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่เฉพาะที่ถูกแยกออกจากสังคม และเป็นพื้นที่ที่ตลาดมีอำนาจเต็มที่ในการควบคุม กำกับ การแลกเปลี่ยนภายในเขตเศรษฐกิจนั้น ๆ แม้ว่าเขตเศรษฐกิจ จะอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ แต่อำนาจในการบริหารจัดการ การควบคุมแรงงานภายในเขตเศรษฐกิจ กลุ่มทุนและบริษัทข้ามชาติกลายเป็นผู้มีอำนาจนำ เนื่องจากเขตเศรษฐกิจพิเศษไม่ได้อยู่ภายใต้กฎหมายเช่นเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ ทั้งสิทธิแรงงาน ภาษี รวมถึงการควบคุมกิจการที่ผิดกฎหมาย นอกจากนี้ นักลงทุนภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษ ยังได้รับสิทธิในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการพัฒนาอุตสาหกรรมที่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่น ๆ สอง การสร้างสภาวะยกเว้นให้กับลัทธิเสรีนิยมใหม่ ปฏิบัติการของการสร้างสภาวะยกเว้นมิตินี้ เปรียบเสมือนกลไกในการเพิ่มศักยภาพของกระบวนการสะสมทุน ตัวอย่างของการสร้างสภาวะยกเว้นให้กับลัทธิเสรีนิยมใหม่ เช่น การกำหนดหลักเกณฑ์หรือข้อปฏิบัติต่อแรงงานข้ามชาติในเขตเศรษฐกิจพิเศษหึ่งค่าตอบแทน ระบบสวัสดิการ ซึ่งแตกต่างไปจากแรงงานภายในประเทศ การผ่อนคลายนโยบายระเบียบทั้งในรูปของภาษี การถือครองกรรมสิทธิ์ในที่ดิน แก่ นักลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษ หรือการให้สิทธิพิเศษแก่ประชาชน ที่ยินยอมโยกย้ายออกจากพื้นที่เป้าหมายในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ เป็นต้น สำหรับผู้กระทำการที่มีบทบาทสร้างสภาวะยกเว้นให้กับลัทธิเสรีนิยมใหม่ ประกอบด้วยกลุ่มทุนที่บริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษ หรือรัฐบาลกลางและกลไกรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทย คณะผู้วิจัย พบว่า การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทยที่ผ่านมา สามารถจำแนกออกเป็น 5 แนวทางใหญ่ ๆ คือ

1. การศึกษาเขตเศรษฐกิจพิเศษในเชิงอุดมการณ์การพัฒนาและเชิงนิติศาสตร์ การศึกษาลักษณะนี้ เป็นการวิเคราะห์อุดมการณ์ที่กำกับหรืออยู่เบื้องหลังการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ และการวิเคราะห์การใช้กลไกพิเศษทางกฎหมาย เพื่อทำให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ตัวอย่างงานวิจัยมีดังนี้ เช่น ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2560) ในงานวิจัยเรื่อง “เงื่อนไขความสำเร็จ ความขัดแย้งและข้อจำกัดของเขตเศรษฐกิจพิเศษ: กรณีศึกษาประสบการณ์จากประเทศกำลังพัฒนา” ที่สรุปว่า เขตเศรษฐกิจพิเศษ เป็นสิ่งที่ไม่อาจพิจารณาแยกออกจากความสัมพันธ์กับทุนนิยมโลก ที่ซึ่งพัฒนาการของการสะสมทุนในอุตสาหกรรมของประเทศ และตำแหน่งแห่งที่ของประเทศในระบบทุนโลกกำหนดลักษณะและพัฒนาการของเขตเศรษฐกิจพิเศษ ขณะเดียวกันเขตเศรษฐกิจพิเศษ ก็ไม่อาจถูกพิจารณานอกมิติทางการเมือง ที่ซึ่งรัฐชาติและสถาบันต่าง ๆ ในสังคม มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ และยังผลที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ประเทศที่รัฐมีบทบาทนำในการพัฒนา กระจายอำนาจและสิทธิประโยชน์ไปยังรัฐท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ มีแนวโน้มที่จะสามารถเปลี่ยนการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นประโยชน์ในระดับท้องถิ่น ไปสู่แรงจูงใจเพื่อการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ประเทศที่รัฐถอยตัวออกจากการพัฒนา และปราศจากกลไกเชิงสถาบันในการควบคุมกำกับปล่อยให้ตลาด และเจ้าหน้าที่รัฐที่แสวงหาประโยชน์ส่วนตนในการทำหน้าที่บริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษ มีแนวโน้มที่นำไปสู่เขตเศรษฐกิจพิเศษที่เป็นแหล่งเศรษฐกิจแบบแก๊งกำไร และอุตสาหกรรมที่ขาดคุณภาพ เขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศกำลังพัฒนาประเภทนี้ นอกจากจะแยกตัวออกจากเศรษฐกิจของชาติและท้องถิ่นแล้ว มักก่อปัญหาความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ การกระจุกตัวของผลประโยชน์ในกลุ่มชนชั้นนำและนายทุน และการพล่าพลาญทรัพยากรที่ดินโดยเปล่าประโยชน์ ซึ่งนำไปสู่การพรากรสิทธิโดยปราศจากการพัฒนาในที่สุด

การวิเคราะห์อุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ ในฐานะเงื่อนไขเชิงโครงสร้างเป็นกลไกในการกำกับและอยู่เบื้องหลังการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี ยังปรากฏให้เห็นในเนื้อหาบางส่วนของงานวิจัยเรื่อง “ทุนนิยมคาสีโน เขตเศรษฐกิจพิเศษจีน กับการสร้างชายแดนเสรีนิยมใหม่ในลาว” (2559) ซึ่งปิ่นแก้วชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาที่บุกเบิกโดยทุนนิยมคาสีโน ซึ่งได้รับการรับรองจากรัฐลาว เป็นแบบวิถีแห่งการปกครองประเภทหนึ่งที่ขับเคลื่อนโดยระบอบเสรีนิยมใหม่ที่มีรูปแบบอำนาจนิยม (Authoritarian form of Neoliberalism) ในการพยายามที่จะสลัดตนเองให้หลุดพ้นจากภาวะด้อยพัฒนาทางเศรษฐกิจ รัฐลาวได้นำอภิปไตยของประเทศออกให้เขาแก่ทุนต่างชาติ เพื่อให้เงินลงทุนเหล่านั้น ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการวางแผนพัฒนาประเทศ อันเป็นยุทธศาสตร์ทางลัดที่ถูกนำมาใช้เพื่อแผ้วถางทางไปสู่ความร่ำรวยทางเศรษฐกิจ เขตเศรษฐกิจพิเศษจึงมิใช่เพียง “พื้นที่ที่ถูกกำหนดทางภูมิศาสตร์ภายในขอบเขตของประเทศ ที่ซึ่งกฎของธุรกิจแตกต่างไปจากอาณาบริเวณอื่น ๆ ของประเทศ” เท่านั้น หากเขตเศรษฐกิจพิเศษยังเป็นโครงการสร้างสถานที่/ พื้นที่ประเภทหนึ่งที่ถูกทำให้เป็น “สภาวะยกเว้น” ดำรงอยู่นอกปริมณฑลการคุ้มครองของรัฐ ในพื้นที่ดังกล่าว เสรีนิยมใหม่ได้เข้า

มาเป็นกลจักรที่การเปลี่ยนแปลงด้วยการใช้กำลังบังคับ ยึดเอาทรัพยากรและเศรษฐกิจของท้องถิ่นถูกทำให้เป็นเรื่องปกติ และกระบวนการพหุสิทธิและบังคับให้ย้ายถิ่นถูกทำให้กลายเป็นเรื่องที่มีใช้การเมือง ด้วยเหตุนี้กระบวนการคัดสรรผู้ที่ได้รับประโยชน์จากเสรีนิยมใหม่ในชายแดนของลาว กลับเต็มไปด้วยการกดขี่และทุจริต ทั้งกีดกัน เบียดขับทางชาติพันธุ์และชนชั้น

หรือการวิเคราะห์อุดมการณ์เสรีนิยมใหม่กับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ดังงานวิจัยของจันทรา ธนะวัฒนาวงศ์และคณะ (2561) เรื่อง “เขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหารในฐานะพื้นที่ปฏิบัติการของรัฐเสรีนิยมใหม่” ที่ชี้ให้เห็นว่า การริเริ่มนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหารที่ต้องการสร้างแรงจูงใจในการลงทุน กลายเป็นปฏิบัติการของรัฐราชการไทย ที่ทำงานสวนทางกับหลักการในแนวทางเสรีนิยม เพราะการมอบหมายให้กลไกรัฐราชการนำนโยบายในลักษณะที่แตกต่าง จากงานประจำตามหน้าที่ไม่สอดคล้องกับการทำงานของระบบราชการ และไม่บูรณาการการทำงานระหว่างกัน แม้ว่าจะมีศูนย์ OSS ที่เป็นศูนย์เบ็ดเสร็จในการให้บริการแก่ผู้ประกอบการที่จะมาลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษ แต่กลับกลายเป็นหน่วยงานที่อิงกับบุคลากรของศูนย์ดำรงธรรมประจำจังหวัดมุกดาหาร และไม่มีอำนาจในการให้บริการ ดังนั้นแม้ว่านโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร ต้องการบริหารจัดการพื้นที่แบบใหม่ ที่มีความเป็นอิสระจากความรับผิดชอบของผู้มีอำนาจในระบบราชการ โดยการสร้างองค์กรระบบบริการจัดการที่เป็นอิสระในพื้นที่แบบใหม่ แตกต่างจากระบบบริหารราชการแผ่นดิน ดังเช่นเขตเศรษฐกิจพิเศษสะพาน-เซโน ซึ่งมีภาคเอกชนที่ได้รับสัมปทานจากรัฐบาลลาว เป็นผู้บริหารจัดการเขตอย่างเป็นอิสระ จึงไม่อาจเกิดขึ้นได้ เพราะความเป็นอิสระขององค์กรที่จะจัดตั้งขึ้นบริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษ จะต้องจัดทำข้อตกลงกับบรรดาองค์กรของภาครัฐทั้งระดับภูมิภาคท้องถิ่นและส่วนกลาง ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อนในหลายมิติ ประกอบกับความเป็นรัฐไทยที่เน้นความมั่นคงและความเป็นเอกภาพแห่งรัฐ การบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษอย่างที่เกิดขึ้นในประเทศลาว จึงอาจไม่ใช่ทางเลือกที่เหมาะสม กล่าวได้ว่า การสร้างพื้นที่พิเศษให้กับเขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร ได้สร้างความสัมพันธ์ใหม่ที่ภาครัฐไม่สามารถที่จะใช้อำนาจผูกขาดการบริหารให้เขตเศรษฐกิจเป็นรูปธรรมได้ แต่ต้องอาศัยกลไกภาคเอกชนโดยเฉพาะอย่างหอการค้าจังหวัดมุกดาหาร ที่มีบทบาทในการเสนอแผนงานและกิจกรรมต่างๆ ให้ภาครัฐรับไปปรับเปลี่ยนแผนในการดำเนินนโยบาย จนผนวกรวมนโยบายที่เกิดจากกระแสเสรีนิยมใหม่เข้าสู่ผลประโยชน์ของภาคเอกชนในระดับท้องถิ่น

เช่นเดียวกับบทความของนิภาวรรณ แก้วแสนทิพย์ (2561) เรื่อง “ผลกระทบจากแนวคิดเสรีนิยมใหม่ต่อนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษของไทยและลาว” โดยผู้เขียนวิเคราะห์ว่าแม้ตามทฤษฎีเสรีนิยมใหม่จะพยายามลดบทบาทของรัฐ แต่ในภาคปฏิบัติแล้วรัฐกลับทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษที่รัฐกำหนดพื้นที่ยกเว้น คือ การกำหนดพื้นที่ทางเศรษฐกิจแยกออกจากพื้นที่ทางสังคม แม้ว่าการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจในพื้นที่นั้นจะก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อประชาชน หรือมีความเสี่ยงที่จะนำไปสู่การสูญเสียอธิปไตย แต่เพื่อความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจในเวทีโลก หรือผลประโยชน์ของชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ รัฐก็พร้อมทำทุกวิถีทางเพื่อให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินไปได้ โดยผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในสองประเทศ คือ ประเทศลาวและไทย กรณีของประเทศลาว ผู้เขียนวิเคราะห์ว่าแม้จะเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบอบสังคมนิยม แต่ความต้องการที่จะพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้

ประเทศหลุดพ้นจากความยากจน ประกอบกับข้อจำกัดของรัฐที่ขาดงบประมาณในการจัดการด้านต่าง ๆ ทำรัฐต้องพึ่งพิงการลงทุนจากต่างประเทศ ผลที่เกิดขึ้นตามมา ก็คือ นักลงทุนจากต่างประเทศมีอำนาจเต็มในการบริหารจัดการทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมในพื้นที่เขตเศรษฐกิจ ส่วนกรณีประเทศไทย การดำเนินนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นไปด้วยความล่าช้า อันเนื่องมาจากความไม่ชัดเจนทางนโยบายจึงนำไปสู่การคัดค้านของประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งการที่ไทยเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยทำให้กระบวนการต่างๆ ต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชน แต่รัฐบาล คสช.ก็ความพยายามในการใช้อำนาจพิเศษเข้ามาเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนเขตเศรษฐกิจ ซึ่งกระบวนการที่เร่งรัดจนละเลยประชาชน ทำให้เกิดการพวกลิทธิที่ดินของประชาชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ จนนำไปสู่กระบวนการต่อต้านและเรียกร้องความเป็นธรรม ทั้งนี้ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ 3 ประการ คือ หนึ่งเป้าหมายของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ คือ การทำให้เกิดตลาดเสรีตามแบบฉบับของลัทธิเสรีนิยมใหม่ สองการดำเนินนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ ถือเป็นความต่อเนื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ ด้วยการแปลงที่ดินให้เป็นทุน และสนับสนุนให้เกิดการสะสมทุน การกีดกันการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ที่ดินในแต่ละประเทศ ที่เกิดขึ้นจากการใช้อำนาจตามกฎหมายและกฎระเบียบเกี่ยวกับที่ดิน การแปรรูปที่ดินให้เป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐและเอกชน และสามารถวางบทบาทของรัฐในนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษอาจนำไปสู่การสูญเสียอธิปไตยภายในดินแดน

รวมทั้งปรากฏให้เห็นจากการวิจัยของพรพนา ก๊วยเจริญ ภูริณัฐร์ โชติวรณ และฉิวซ์ดำแก้ว (2561) เรื่อง “การกีดกันการเข้าถึงที่ดินจากนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง: การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน” โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์อุดมการณ์ที่กำกับการพัฒนา เขตเศรษฐกิจพิเศษในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ว่าเกิดขึ้นภายใต้โมทัศน์การพัฒนาเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ ที่ต้องการเปลี่ยนผ่านเศรษฐกิจไปสู่อุตสาหกรรม (Industrialization) และการเป็นจุดศูนย์กลางของนวัตกรรมและบริการที่ทันสมัย โดยการใช้นโยบายพื้นที่เป็นฐาน (Place-based Policy) ดังนั้นการสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง จึงเกิดขึ้นจากการเชื่อมต่อระหว่างภูมิภาค (Regional Connectivity) โดยการจัดวางให้เขตเศรษฐกิจพิเศษ เป็นสถานที่ที่มีอำนาจปกครองอิสระ มีการเชื่อมต่อขนส่ง และให้สิทธิตามกรอบกฎหมายและสร้างสภาวะยกเว้นเหนือดินแดน ในอาณาบริเวณเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าการดำเนินนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศกรณีศึกษา นับเป็นความต่อเนื่องการพัฒนาเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ ด้วยการแปลงที่ดินให้เป็นทุน การกีดกันการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ที่ดินในแต่ละประเทศ เกิดขึ้นจากการใช้อำนาจตามกฎหมายและกฎระเบียบเกี่ยวกับที่ดิน ที่ตราขึ้นมากำหนดความเป็นเจ้าของสิทธิที่ดิน การแปรรูปที่ดินให้เป็นของรัฐ การจำแนกประเภทที่ดินเพื่อให้สัมปทานที่ดินกับเอกชน การให้อำนาจรัฐในการยึดหรือเวนคืนที่ดิน ซึ่งการแปลงที่ดินให้เป็นของรัฐเป็นผลจากการปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ การกีดกันการเข้าถึงที่ดินของประชาชนเริ่มปรากฏชัด และมีความรุนแรงมากขึ้น จากการบังคับใช้สิทธิของรัฐตามกฎหมาย การใช้กำลังบังคับและความรุนแรงมากขึ้น เมื่อนักลงทุนต่างประเทศหลังไหลเข้าไปลงทุนโดยการสัมปทานที่ดินเพิ่มมากขึ้น กระทั่งการดำเนินนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศกรณีศึกษา นับเป็นความต่อเนื่องการพัฒนาเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ด้วยการแปลงที่ดินให้เป็นทุน การกีดกันการเข้าถึงและใช้

ประโยชน์ที่ดินในแต่ละประเทศเกิดขึ้นจากการใช้อำนาจตามกฎหมายและกฎระเบียบเกี่ยวกับที่ดิน ที่ตราขึ้นมากำหนดความเป็นเจ้าของสิทธิที่ดิน การแปรรูปที่ดินให้เป็นของรัฐ การจำแนกประเภทที่ดิน เพื่อให้สัมปทานที่ดินกับเอกชน การให้อำนาจรัฐในการยึดหรือเวนคืนที่ดิน

ในเชิงนิติปรัชญาพบการศึกษาของของนิศากกร โสสิงห์ (2561) เรื่อง “เขตเศรษฐกิจพิเศษว่าด้วยนิติสำนึกในการใช้มาตรา 44 แห่งรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557” ซึ่งชี้ให้เห็นว่าภายใต้การบริหารของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้มีการบังคับใช้มาตรา 44 แห่งรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2557 ในการประกาศเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ โดยอ้างเหตุผลการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนเพื่อเข้ายึดครองที่ดิน ซึ่งมีผลให้ชาวบ้านในหลายพื้นที่ต้องถูกขับไล่ออกจากผืนแผ่นดินทำกินของตนเพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มนายทุนในการสร้างพื้นที่เศรษฐกิจแห่งใหม่ โดยการสร้าง “สภาวะยกเว้น (State of Exception)” ทำให้กฎเกณฑ์ทางกฎหมายในสภาวะการณปกติ ถูกงดการบังคับใช้ นอกจากนี้สภาวะยกเว้นดังกล่าวยังก่อให้เกิดการพรากสิทธิและผลักชาวบ้านจากวิถีชีวิตเกษตรกรรม ไปสู่การเป็นผู้ใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมแทน โดยผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่าสภาวะยกเว้นที่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างสิทธิพิเศษที่นักลงทุนได้รับการยกเว้น และการผ่อนปรนกฎระเบียบที่เอื้อประโยชน์ต่อการลงทุนในพื้นที่พิเศษ มีหน้าซ้ำหลักนิติรัฐยังถูกยกเว้นภายใต้สภาพการณดังกล่าว โดยรัฐได้มอบอธิปไตยของตนให้แก่กลุ่มทุน อาทิ การให้ความยืดหยุ่นด้านการอนุญาตให้นำแรงงานต่างด้าวเข้ามาในราชอาณาจักรได้ ซึ่งการที่รัฐเลือกใช้นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อดึงดูดนักลงทุนนั้นรัฐอาจเชื่อว่านักลงทุนจะสามารถพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษให้กลายเป็นเมืองใหม่ และสามารถกระตุ้นเศรษฐกิจภายในประเทศให้เติบโตยิ่งขึ้น ในทางกลับกัน หากมองในมุมมองของชุมชนท้องถิ่นซึ่งพึ่งพาอาศัยทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านอาจเกิดคำถามเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษที่รัฐพยายามผลักดัน ให้สัมฤทธิ์ผลแต่ไม่ได้มีการประเมินถึงผลดีและผลเสีย ตลอดจนรับฟังความคิดเห็นของคนในท้องถิ่นว่าพวกเขาต้องการการพัฒนาหรือไม่ นอกจากนี้เขตเศรษฐกิจพิเศษได้ตอบโจทยหรือทำให้วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นดีขึ้นหรือเลวลงอย่างไร สิ่งที่สำคัญที่รัฐละเลยคือการมองข้าม “คน” ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ที่ต้องการพัฒนานั้น นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษได้พรากสิทธิในที่ดินอันเป็นสิ่งที่มีความสำคัญดำเนินชีวิตไปจากคนในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ล้วนมีอาชีพเกษตรกรรมอันเป็นอาชีพเก่าแก่ในสังคมไทย หากไรที่ดินทำกิน ไรที่อยู่อาศัย คนเหล่านี้จะต้องอพยพโยกย้ายจากถิ่นฐานเดิมจากแรงงานในภาคการเกษตรกลายเป็นผู้ใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมแทน ด้วยเหตุนี้ในมุมมองของผู้วิจัย จึงเห็นว่าเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นนโยบายที่หลายประเทศเลือกใช้ ในการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อยกเว้นกฎระเบียบบางประการ ตลอดจนการนิ่งเฉยไม่กระตือรือร้นที่จะออกกฎระเบียบใหม่ ภายใต้นโยบายดังกล่าวบ่อยครั้งกลับพบว่ารัฐบาลจำต้องเสียสละการปกป้องสินค้าและบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ทางการค้าของเอกชนในการส่งเสริมบรรยากาศที่ดีต่อการลงทุนที่มีการเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศ ซึ่งทำให้กลุ่มทุนเหล่านั้นรู้สึกเชื่อมั่น เนื่องจากมีทางเลือกได้ว่าสภาพทางการเมืองและประเทศใดในโลกที่เหมาะสมกับการลงทุนมากที่สุด24นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษจึงล้วนแต่เน้นในเรื่องการส่งเสริมอัตราการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ โดยไม่สนใจว่าในกระบวนการเติบโตนั้นจะต้องสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติไปมากเท่าใดเพื่อสร้างทุนทางการเงินให้เพิ่มมากขึ้น

2. การศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ในฐานะที่เป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ หรือเป็นผลจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ การศึกษาในแนวนอน จะเป็นการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ในฐานะที่เป็นเหตุให้เกิดความคิดการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในแต่ละพื้นที่ ขณะเดียวกันก็พยายามวิเคราะห์ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นตามมาจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ตัวอย่างงานวิจัยมีดังนี้ เช่น ปฐมพงศ์ มโนหาญ (2561) ที่ทำการศึกษารื่อง “การเปลี่ยนแปลงขององค์ธุรกิจเอกชนข้ามชาติในกระแสความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ชายแดน: ปรากฏการณ์เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย” ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2532-2556 ถือเป็นช่วงเวลาสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าชายแดนจังหวัดเชียงราย เนื่องจากเกิดกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่สำคัญ 2 กรอบใหญ่ ๆ คือ กรอบการค้าเสรีอาเซียนและจีน รวมทั้งกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคแม่น้ำโขง เป็นผลให้เกิดการขยายตัวของการค้าชายแดนในแถบอำเภอเชียงแสนและเชียงของ ประกอบกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมโยงระเบียงเศรษฐกิจเหนือใต้ (North-south Economic Corridor) ทำให้ระบบโลจิสติกส์ในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงเชื่อมต่อกันทางบก นอกจากนี้ยังมีการเปิดใช้สะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 4 ทำให้การขนส่งสินค้าไปยังประเทศจีนตอนใต้ทำได้รวดเร็วยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดน ที่ทำให้เกิดตลาดใหม่ ๆ ด้วยเหตุนี้พื้นที่ชายแดนจึงมีทุนรายใหญ่ภายในประเทศ และทุนจากองค์ธุรกิจเอกชนข้ามชาติเข้ามาลงทุนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กสัญชาติจีน ที่เข้ามาลงทุนทั้งในภาคเกษตร การท่องเที่ยวและบริการ ซึ่งแตกต่างจากการเข้ามาลงทุนของกลุ่มบริษัทข้ามชาติในช่วงทศวรรษ 2520 ที่ลงทุนในเขตนิคมอุตสาหกรรมภาคกลางและภาคตะวันออก ที่ลงทุนในพื้นที่ที่รัฐจัดสรรไว้ให้เพื่อได้รับสิทธิพิเศษด้านการลงทุน สำหรับความเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจชายแดนในกรณีพื้นที่เชียงของ ได้ทำให้พื้นที่ชายแดนเปลี่ยนสภาพจากพื้นที่เฝ้าระวังเพื่อความมั่นคงไปเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจ ซึ่งพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้ก่อให้เกิดการขยายตัวของภาคเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวและบริการ อย่างไรก็ตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจชายแดน ก็ถูกตั้งคำถามว่ากิจกรรมนำเข้าส่งออกนั้น ตกอยู่ในมือของท้องถิ่นหรือไม่ เพราะองค์ธุรกิจสัญชาติจีนเป็นผู้ดำเนินการในธุรกิจเหล่านี้เกือบทั้งหมด สถานการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นพร้อมกับการขยายตัวของสวนกล้วยหอมเขียวคาเวนดิช ที่ข้ามฝั่งและขยายตัวเข้าสู่ฝั่งไทยในพื้นที่อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย และอำเภอปง จังหวัดพะเยา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าปัจจุบันท้องถิ่นต้องเผชิญกับการรุกคืบของทุนข้ามชาติในรูปแบบต่าง ๆ

หรืองานวิจัยของอรธณัฐ วันทนะสมบัติ (2561) ที่ทำการศึกษารื่อง “พลวัตของการค้าชายแดนนอกระบบและเขตพัฒนาพิเศษตาก” ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการค้าบริเวณชายแดนประกอบด้วย การค้าในระบบ ซึ่งเป็นการค้าที่ผ่านพิธีการศุลกากรทางประเทศต้นทางถึงประเทศปลายทาง และการค้านอกระบบ ซึ่งเป็นสินค้าที่ไม่ผ่านพิธีการศุลกากรทั้งของประเทศต้นทางและปลายทาง หรือสินค้าผ่านพิธีการทางศุลกากรของประเทศต้นทางแต่ไม่ผ่านพิธีการทางศุลกากรประเทศปลายทาง และสินค้าผ่านพิธีการทางศุลกากรของประเทศทั้งประเทศต้นทางและปลายทาง แต่แสดงรายการที่ไม่ถูกต้องในเอกสาร เพื่อหลบเลี่ยงหรือเสียภาษีอากรให้น้อยลง โดยการการค้าชายแดนได้มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วจากมูลค่าการค้าชายประมาณ 10,000 ล้านบาทในปี

พ.ศ.2531 เป็น 80,000 ล้านบาทในปัจจุบัน ด้วยมูลค่าการค้าชายแดนที่เพิ่มขึ้น รัฐจึงมีความพยายามที่จะส่งเสริมพื้นที่ชายแดนให้เป็นพื้นที่พิเศษ กระทั่งนำไปสู่การประกาศระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ พ.ศ.2556 โดยกำหนดให้พื้นที่ใน 14 ตำบลใน 3 อำเภอของจังหวัดตากเป็นพื้นที่พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ และก่อให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรูปแบบต่าง ๆ เพื่อรองรับการพัฒนา อย่างไรก็ตาม การดำเนินการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก ก็ได้รับการตั้งคำถามจากภาคประชาชนในพื้นที่ ว่าการเร่งรีบที่จะพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษโดยไม่วางแผนหรือศึกษาให้ครบถ้วนรอบด้าน และภาคประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น อาจจะส่งผลต่อประชาชนได้ในอนาคต

เช่นเดียวกับบทความของพิมลพรรณ ไชยนันท์และจักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง (2560) เรื่อง “โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษกับการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชายแดน: บทสำรวจเบื้องต้นในบริบทพื้นที่ตากและเชียงราย” ที่สะท้อนว่า การประกาศจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษและกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่นำมาซึ่งการสถาปนา “พื้นที่ยกเว้น” อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และก่อให้เกิดผลกระทบด้านต่างๆ ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบตามมา ไม่ว่าจะเป็นการลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของรัฐ การออกหรือยกเลิกกฎหมายต่างๆ เพื่อส่งเสริมเขตเศรษฐกิจพิเศษเหล่านั้น การให้สิทธิพิเศษต่างๆ แก่นักลงทุน ไปจนถึงการผ่อนปรนในด้านการค้าชายแดนการขนส่งข้ามแดน ซึ่งดำเนินไปอย่างเข้มข้นควบคู่ไปกับการเดินทางเคลื่อนย้ายของผู้คน ในแง่หนึ่งโครงการพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนได้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ทั้งทางกายภาพและทางสังคมมาสู่ชายแดนของประเทศต่าง ๆ ในอาเซียนอย่างมีนัยสำคัญอย่างน้อยก็ส่งผลให้เกิด “ความหมายใหม่” ของชายแดนในฐานะที่เป็นพื้นที่แห่งการพัฒนา พื้นที่แห่งโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ พื้นที่แห่งความหวัง พื้นที่แห่งการบริโภคที่ปรากฏขึ้นมาและจับต้องได้ ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของผู้คนสินค้า ข่าวสาร ในบริบทของการพัฒนาในประเทศไทยและเพื่อนบ้านอาเซียนดังกล่าวนั้นล้วนเกี่ยวข้องกับพัวพันอย่างสลับซับซ้อนกับนโยบายและแผนงานต่าง ๆ ที่ดำเนินไปตามยุทธศาสตร์การพัฒนา ซึ่งมุ่งเปลี่ยนพื้นที่ชายแดนให้กลายเป็นตลาดหรือพื้นที่แห่งการบริโภค

3. การศึกษาผลกระทบและความขัดแย้งที่เป็นผลจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ การศึกษาแนวนี้จะเป็นการวิเคราะห์ผลกระทบ และความขัดแย้งที่เป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษใน 2 มิติ คือ

มิติแรก การวิเคราะห์ผลกระทบและความขัดแย้งในการจัดการที่ดิน ตัวอย่างงานวิจัยมิตินี้ เช่น พรพนา กวิญเจริญและคณะ (2561) ในการศึกษาเรื่อง “ความขัดแย้งในการสร้างความชอบธรรมการเข้าถึงที่ดินในเขตเศรษฐกิจพิเศษ: กรณีศึกษาชายแดนประเทศไทย” ที่ชี้ให้เห็นว่า การสถาปนาขึ้นของนวัตกรรมเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน มีตัวละครเกี่ยวข้องหลายกลุ่มทั้งในระดับอนุภูมิภาคและระดับประเทศในการผลักดันนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ ตัวละครระดับอนุภูมิภาคที่สำคัญ ได้แก่ ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย ซึ่งมีบทบาทสนับสนุนทางการเงิน และการให้ความช่วยเหลือในการศึกษาการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศต่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำโขง รวมทั้งในประเทศไทย ส่วนตัวละครในระดับประเทศ ได้แก่ สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำหน้าที่ในการกำหนดกรอบยุทธศาสตร์และวางแผน และสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งผู้กระทำ

การเหล่านี้มีส่วนในการสร้างจินตนาการต่อนวัตกรรมเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งเป็นไปตามอุดมการณ์ และผลประโยชน์ของกลุ่มตน การสร้างจินตนาการในการนิยามเขตเศรษฐกิจ จึงเป็นองค์ประกอบ ส่วนหนึ่งของการสร้างความชอบธรรมของกีดกัน และการพรากสิทธิที่ดินของนวัตกรรมเขตเศรษฐกิจ พิเศษ ด้วยเหตุนี้การแปลงที่ดินเป็นทุนเพื่อการเข้าถึงที่ดินของผู้ลงทุนต่างประเทศ จึงเป็นยุทธศาสตร์ สำคัญของการสร้างสภาวะยกเว้นของนวัตกรรมเขตเศรษฐกิจพิเศษ แต่การเข้าถึงที่ดินของนักลงทุน โดยเฉพาะนักลงทุนต่างประเทศในเขตเศรษฐกิจพิเศษนั้น เป็นประเด็นอ่อนไหวทางการเมือง และ นำไปสู่ความขัดแย้งทั้งในระดับพื้นที่และระดับชาติ และทำให้นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทยที่ผ่านมา ไม่สามารถเดินหน้าได้จึงเป็นที่มาของการเร่งรัดและขจัดข้อจำกัดด้านกฎหมาย เพื่อการ เข้าถึงที่ดินนักลงทุนโดยรัฐบาล คสช. ซึ่งมีอำนาจพิเศษทางนิติบัญญัติ ประกาศ คำสั่ง ซึ่งมีสถานะเป็น กฎหมายยกเว้นการบังคับใช้บทบัญญัติกฎหมาย ที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงที่ดินของนักลงทุน ต่างประเทศ ทำให้กระบวนการกีดกันสิทธิที่ดิน และพรากสิทธิที่ดินเป็นไปแบบฉับพลันทันที อย่างไรก็ตาม กระบวนการกีดกัน และพรากสิทธิที่ดินก็ดำเนินไปพร้อมกับการตอบโต้ของผู้ถูกพรากสิทธิที่ดิน และพันธมิตร ด้วยการสร้างความชอบธรรมในหลากหลายรูปแบบ ซึ่งปฏิบัติการตอบโต้การใช้อำนาจ ของรัฐบาล ก็สามารถสร้างอำนาจการต่อรองกับหน่วยงานรัฐได้ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัย จึงสรุปว่า ความ ขัดแย้งของการสร้างความชอบธรรมต่อนวัตกรรมเขตเศรษฐกิจพิเศษ ชี้ให้เห็นถึงความหลากหลาย ของการสร้างความชอบธรรมที่ดำเนินไปด้วยกันในสองมิติ คือ การสร้างความชอบธรรมเพื่อตอบโต้กับ การกีดกันและการพรากสิทธิที่ดิน และสร้างอำนาจการต่อรอง ปกป้อง และรักษาผลประโยชน์ของทั้ง ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสูญเสียที่ดิน และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งความขัดแย้งของ การสร้างความชอบธรรมได้สะท้อนถึงข้อท้าทายต่อนวัตกรรมเขตเศรษฐกิจพิเศษที่สำคัญ ทั้งในเรื่อง ของความไม่เป็นธรรมของรัฐในการกีดกันและพรากสิทธิที่ดินของคนกลุ่มหนึ่งเพื่อสร้างประโยชน์ ให้กับคนอีกกลุ่มหนึ่ง และความเหลื่อมล้ำของการกระจายและแบ่งปันผลประโยชน์

หรือการศึกษาของมุกดาวรรณ ศักดิ์ บุญและศิริพร แป๊ะเส็ง (2561) เรื่อง “การเปลี่ยนสถานะและการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด: ผลกระทบ ทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม และการเคลื่อนไหวของชุมชนและภาคประชาชนสังคม” ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ทำให้เกิดการเปลี่ยนสถานะและการใช้ ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษอำเภอแม่สอด ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความหมาย ทางสังคมและวัฒนธรรมของที่ดิน และความสัมพันธ์ระหว่างที่ดินและประชาชน โดยอดีตที่ดิน เปรียบเสมือนปัจจัยการผลิตทางการเกษตร และสิ่งที่หล่อเลี้ยงชีวิตของผู้คนในชุมชน ที่ผูกพันผู้คน กลุ่มต่าง ๆ ไว้กับวิถีชีวิตทางการเกษตร ตลอดจนเป็นที่มาของประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรม แต่ ภายหลังความหมายของที่ดินกลับเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ รัฐและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ทำให้ ที่ดินกลายเป็นกลยุทธ์ในการสะสมทุนของนักลงทุน ที่คาดว่าจะเข้ามาลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจ พิเศษแม่สอด ขณะเดียวกัน ที่ดินจากเดิมที่มีความหมายทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม กลับถูก ให้ความหมายและคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจ โดยกลุ่มนายหน้าค้าที่ดินและนักลงทุนอสังหาริมทรัพย์ ใน ฐานะเป็นสินทรัพย์เพื่อการเก็งกำไร และการลงทุนมากกว่าคุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม การ ลดทอนความหมายของที่ดินลง โดยเน้นให้ความสำคัญและคุณค่าเพียงด้านใดด้านหนึ่ง ก่อให้เกิด ความเสี่ยง และผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ต่อผู้ที่เคยได้อยู่อาศัยและทำกิน

บนที่ดินแห่งนี้ เนื่องจากที่ดินเปรียบเสมือนแหล่งหล่อเลี้ยงชีวิต มีคุณค่าและความหมายมากกว่าแค่เครื่องมือในการสะสมทุน หรือสินทรัพย์เพื่อการเก็งกำไร เมื่อพิจารณาถึงการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบ พบว่า มีวิธีการและกลยุทธ์ที่หลากหลายในการเจรจาต่อรอง ขณะเดียวกันก็มีการสร้างเครือข่ายเคลื่อนไหวร่วมกับองค์กรภาคประชาสังคมต่าง ๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อสรุปที่สำคัญ ว่าการที่รัฐใช้อำนาจพิเศษ นับเป็นการข้ามขั้นตอนทางกฎหมาย สร้างสภาวะยกเว้นเพิกถอนสภาพ และเปลี่ยนสถานะและการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อนำไปให้ภาคเอกชนเข้าเพื่อการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษอำเภอแม่สอด จังหวัดตากนั้น เป็นการแย่งยึดที่ดินแบบอำพราง โดยอ้างความชอบธรรมของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลเรื่องการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ หากแต่การสร้างสภาวะยกเว้น และการดำเนินการแบบเร่งด่วน ทำให้ขาดความรอบคอบ รอบด้าน ขาดการปรึกษาหารืออย่างเท่าเทียมและเพียงพอ และขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกขั้นตอนของการพิจารณา ตัดสินใจของภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ได้รับผลกระทบซึ่งเป็นผู้อยู่อาศัยและประกอบอาชีพในชุมชนที่ถูกประกาศให้เป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ

เช่นเดียวกับการศึกษาของ สืบสกุล กิจนุกร (2562) เรื่อง “บทบาทและมาตรการของรัฐในการจัดหาที่ดินสำหรับจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ: ศึกษากรณีเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดเชียงราย” ที่ชี้ให้เห็นว่า รัฐมีบทบาทอย่างมากในการผลักดันนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน โดยเฉพาะบทบาททางนโยบาย ที่เปลี่ยนพื้นที่ชายแดนให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจและแสวงหาความร่วมมือกับนักลงทุนจากต่างประเทศ เมื่อพิจารณาถึงการจัดหาที่ดินของรัฐจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ พบว่า เป็นการเปลี่ยนความหมายหมายที่ดินให้กลายเป็นสินค้า กระทั่งเกิดการลดทอนความหมายของที่ดินที่มีอยู่อย่างหลากหลายให้เหลือเพียงมิติเศรษฐกิจเท่านั้น โดยเป้าหมายของการจัดหาที่ดินจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ คือ การให้กลุ่มทุนเข้ามาถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินและใช้ประโยชน์ที่ดินในฐานะที่เป็นสินค้าชนิดหนึ่ง สำหรับผลกระทบของชุมชนจากการจัดหาที่ดินจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย 3 มิติ คือ หนึ่ง ถูกเบียดขับออกไปจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนา เนื่องจากประชาชนมีส่วนร่วมเพียงการแสดงความคิดเห็นในเวทีที่บริษัทปรึกษาจัดขึ้น สอง แยกบริการะจากการพัฒนาเป็นผลกระทบในมิติเศรษฐกิจที่ชาวบ้านถูกเรียกร้องให้เสียสละที่ดินให้กับรัฐเพื่อการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดเชียงราย โดยที่รัฐมิได้มีมาตรการเยียวยาที่เป็นธรรม สาม ถูกกีดกันการเข้าถึงทรัพยากรที่ดิน เพราะสูญเสียอำนาจในการจัดการทรัพยากรที่ดิน ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนมีความแตกต่างกันออกไปตามประวัติศาสตร์และบริบทของแต่ละชุมชน ภายใต้ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น นำไปสู่การต่อรองของชาวบ้าน ทั้งในรูปแบบของการต่อรองค่าชดเชยจากการแย่งชิงบริการะการพัฒนา การเคลื่อนไหวทางสังคม อาทิ มาตรการยื่นหนังสือต่อภาครัฐเพื่อเรียกร้องให้รัฐแก้ไขปัญหา มาตรการแสวงหาพันธมิตรภายนอกเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลและการเคลื่อนไหว มาตรการการเจรจาต่อรองผ่านกลไกเชิงสถาบัน และการสร้างความรู้ใหม่ในการจัดการที่ดิน เป็นต้น

งานวิจัยมิตินี้ ยังปรากฏให้เห็นจากการศึกษาของกลุ่มจับตาปัญหาที่ดินและมูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ (2561) เรื่อง “นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในประเทศไทย: กรณีศึกษาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ตาก เชียงราย หนองคาย นครพนม และมุกดาหาร” ที่ชี้ให้เห็นว่าการดำเนินนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ ภายใต้การปกครองของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เป็นไปโดยใช้

อำนาจอย่างเบ็ดเสร็จ โดยจัดตั้งคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ที่มีหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ผลจากคำสั่ง คสช. ทำให้เกิดการยกเว้นกฎหมายถึง 8 ฉบับ ส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ซึ่งเป็นกรณีศึกษา พบว่า การพัฒนาเขตมาตรการชดเชยที่เป็นธรรม ไม่เพียงพอกับมูลค่าการสูญเสียรายได้ และโอกาสทางเศรษฐกิจ อาทิ เขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ผู้ได้รับผลกระทบจะสูญเสียรายได้จากการทำเกษตรในแปลงที่ดินที่รัฐจะนำไปดำเนินการเขตเศรษฐกิจพิเศษ คิดเป็นร้อยละ 84.6 ของรายได้จากการทำเกษตรทั้งหมด และกรณีเขตเศรษฐกิจพิเศษ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จะสูญเสียรายได้ทั้งหมดที่เคยได้รับจากการปลูกยาสูบ คิดเป็นมูลค่านับสิบล้านบาท รวมถึงการเสียโอกาสทางเศรษฐกิจที่จะได้รับจากการใช้ประโยชน์ที่ดินในอนาคต ขณะที่กระบวนการขับเคลื่อนนโยบายก็ขาดข้อมูล ความโปร่งใส ละเอียดถี่ถ้วน เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน รวมทั้งบั่นทอนความเข้มแข็งกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาและปกป้องทรัพยากร สิ่งแวดล้อม

มิติที่สอง การศึกษาผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ดังเช่นงานวิจัยของเรณู สุขารมณ์ (2561) เรื่อง “การย้ายถิ่นของแรงงานบนระเบียง EWEC-SEC : สถานการณ์ เส้นทาง แนวโน้ม และผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม” ผลการศึกษามีข้อค้นพบว่า การใช้แรงงานของผู้ประกอบการบนระเบียง EWEC และ SEC ในมิติเชิงปริมาณ ข้อมูลปี 2560 ของหน่วยงานราชการ มีแรงงานข้ามชาติประมาณ 641,457 คน (แต่ข้อมูลภาคสนามจากงานวิจัย ชี้ให้เห็นว่ายังมีแรงงานที่ไม่ได้เข้ามารายงานต่อหน่วยงานภาครัฐร้อยละ 20-50) โดยที่เกือบทั้งหมดเป็นแรงงานด้อยทักษะ ที่เดินทางมาจากประเทศเมียนมา กัมพูชาและลาว กรณีของการใช้แรงงานไทยบนระเบียง EWEC และ SEC มีการใช้แรงงานไทยคิดเป็นร้อยละ 38.56 ของแรงงานทั้งหมดในประเทศไทย มีแนวโน้มเป็นการใช้แรงงานทักษะมากขึ้น แรงงานทุก 10 คน จะเป็นแรงงานทักษะ 8 คน ซึ่งต่างจากปี 2550 ที่มีสัดส่วน แรงงานด้อยทักษะมากกว่าแรงงานทักษะ สาขากิจกรรมเศรษฐกิจที่มีการใช้แรงงานมากสามลำดับแรกได้แก่ การเพาะปลูก การค้าปลีกค้าส่ง และการท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยว การเคลื่อนย้ายแรงงานชาวไทยบนระเบียง EWEC และ SEC เป็นการเคลื่อนย้ายเข้าสู่เขตเมืองอุตสาหกรรมและบริการของประเทศ ซึ่งประกอบด้วย กรุงเทพฯ และปริมณฑล ชลบุรี ระยองและฉะเชิงเทรา ซึ่งอยู่บนระเบียง SEC แต่มีการย้ายถิ่นของแรงงานจากระเบียง SEC ไประเบียง EWEC เช่นกัน โดยประเทศไทยเป็นเป้าหมายปลายทางของแรงงานเมียนมา ลาว และกัมพูชา แม้ว่าจะมีการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศต้นทางทั้งสาม แต่เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทยแล้ว ระดับการพัฒนายังอยู่ห่างไกลกันมาก ประเทศไทยจึงยังคงเป็นเป้าหมาย แรงงานกลุ่มนี้เมื่อย้ายเข้ามา มีปลายทางอยู่ในจังหวัดบนระเบียง SEC และอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ กล่าวคือ ชาวกัมพูชาอยู่ในจังหวัดชลบุรีและระยอง ส่วนลาวอยู่จังหวัดนนทบุรี และเมียนมาจะอยู่จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งแรงงานข้ามชาติเหล่านี้ทำงาน 3D (สกปรก-Dirty, ยากลำบาก-Difficulty และ อันตราย-Dangerous) เป็นงานที่แรงงานไทยส่วนใหญ่ไม่นิยมทำ

หรือบทความของโสภณ จิระเกียรติกุลและคณะ (2560) เรื่อง “การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติกับการคุ้มครองทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ: กรณีศึกษาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสงขลาและเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตราด” ที่วิเคราะห์ว่า การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติที่มีความเชื่อมโยงกับการจ้างงานในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสงขลาและตราดแรงงานเข้าที่มาทำงานใน

ประเทศไทยมีการเคลื่อนย้ายแรงงานทั้งแบบระยะยาวและระยะสั้น และมีทั้งปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันในการเคลื่อนย้ายแรงงาน ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างทางสังคม เศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน กล่าวคือ ขณะที่แรงจูงใจด้านค่าจ้างแรงงานในประเทศไทยเป็นปัจจัยดึงดูดให้แรงงานจากกัมพูชาเข้ามาทำงานในจังหวัดตราด ในอีกทางก็เป็นปัจจัยผลักดันให้แรงงานไทยจากจังหวัดสงขลาแสวงหาโอกาสไปทำงานในมาเลเซียเพื่อรายได้ที่สูงกว่า ทั้งนี้ การประกาศจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษส่งผลให้มีความต้องการแรงงานในพื้นที่จังหวัดสงขลาและจังหวัดตราดเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะแรงงานในโครงการก่อสร้างภายในเขตเศรษฐกิจพิเศษ และตามความต้องการของการขยายตัวในภาคการผลิตและบริการ ขณะเดียวกันก็เป็นเงื่อนไขให้หน่วยงานรับผิดชอบด้านแรงงานในระดับท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการกำกับดูแลและจัดการด้านการคุ้มครองทางสังคมแบบเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองทางสังคมแบบเป็นทางการซึ่งหน่วยงานรัฐเป็นผู้รับผิดชอบก็มีข้อจำกัด ทำให้เกิดรูปแบบการคุ้มครองทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายทางสังคม เศรษฐกิจ และระบบคุณค่าที่เป็นบรรทัดฐานร่วมกันของกลุ่มแรงงานข้ามชาติ

4. การวิเคราะห์ศักยภาพและเงื่อนไขในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษภายใต้บริบทสังคมไทย อาทิ งานวิจัยของยุทธพงศ์ จันทรรินทร์ (2561) ที่ทำการศึกษาเรื่อง “โอกาสหรือความท้าทายของการพัฒนาเมืองชายแดนเชียงใหม่ของไปสู่ความทันสมัยภายใต้นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ” ที่ชี้ให้เห็นว่า ในภาพรวม โครงการเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษของรัฐบาลชุดปัจจุบันมีลักษณะจำเพาะ กล่าวคือ การใช้อำนาจการบริหารแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อผลักดันโครงการฯ และแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการ นอกจากนี้ยังมีการรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจไว้ที่ส่วนกลาง และตระหนักถึงมิติความมั่นคงตามแนวชายแดนจากแรงงานต่างด้าว ส่วนระดับพื้นที่ แม้ยังไม่มีมีการเข้ามาลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเชียงใหม่ของ แต่โครงการฯ ได้นำมาทั้งโอกาสและปัญหาให้กับภาคประชาสังคมในพื้นที่ กล่าวคือ โครงการฯ เปิดโอกาสให้เจ้าของที่ดินและมีการเมืองเรื่องที่ดิน เจ้าของที่ดินขนาดใหญ่ต่างดิ้นรนแสวงหาโครงการพัฒนาขนาดใหญ่มาลงในพื้นที่ตนเองเพื่อหวังผลจากการขยายความเติบโตของเมือง และโอกาสยังเป็นของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมซึ่งเกิดจากเข้าถึงหรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่และโครงสร้างพื้นฐานสมัยใหม่ อาทิ ยางพารา เม็ดกาแฟ และกิจการขนส่งต่อเนื่อง ซึ่งเปิดโอกาสให้กับนักลงทุนทั้งจากภายในและข้ามแดน อย่างไรก็ตาม โครงการฯ ยังนำมาซึ่งปัญหาจากความเข้าใจผิดเรื่องการแย่งชิงทรัพยากรป่าชุมชนระหว่างเจ้าหน้าที่หรือตัวแทนภาครัฐบาล ทูชนขนาดใหญ่ข้ามพื้นที่ และชุมชน ท้ายที่สุดนโยบายฯ ที่ขาดความชัดเจนประกออบกับความไม่เข้าใจของคนในพื้นที่มีผลให้โครงการฯ ยังไม่มีความเป็นรูปธรรมชัดเจน โดยผู้วิจัยมีข้อค้นพบจากข้อมูลประจักษ์ว่า เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเชียงใหม่เกิดขึ้นได้ยากในทางปฏิบัติ ด้วยสาเหตุต้นนโยบายฯ ขาดความชัดเจน การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่เนื่องจากทิศทางนโยบายแบบแนวตั้ง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความไม่เข้าใจต่อต้นนโยบายฯ เชียงของไม่มีแรงงานต่างด้าวเป็นจำนวนมากเมื่อเปรียบเทียบกับอำเภอแม่สอดจังหวัดตาก อีกทั้งปัญหาจากความเข้าใจผิดเรื่องการแย่งชิงทรัพยากรป่าชุมชนระหว่างเจ้าหน้าที่หรือตัวแทนภาครัฐบาล ทูชนขนาดใหญ่ข้ามพื้นที่ และชุมชน ปัจจัยเงื่อนไขเหล่านี้ล้วนกระทบต่ออนาคตเรื่องเขตพัฒนา

เศรษฐกิจพิเศษเชียงของ ดังนั้น รัฐบาลควรมีข้อริเริ่มด้านการมีส่วนร่วม โดยเริ่มต้นจากภาคประชาสังคมในพื้นที่และยึดหลักการเป็นเจ้าของร่วมกัน

เช่นเดียวกับงานวิจัยของอุกฤษฏ์ ปีทมานันท์ (2560) เรื่อง “เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนไทยกับอาเซียน: ภูมิภาคนิยม รัฐและทุน” ที่วิเคราะห์ว่า เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของไทย จะต้องพบกับปัจจัยภายนอกที่ควบคุมได้ยาก โดยเฉพาะปัจจัยที่เชื่อมโยงกับจีนทั้งเชิงกายภาพและการไหลบ่าของสินค้า รวมทั้งปัจจัยด้านบริการและผู้คน อันเป็นผลจากนโยบาย “หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง” ซึ่งเปรียบเสมือนการเปลี่ยนนโยบายจีนในเชิงยุทธศาสตร์ใหญ่ โดยได้สร้างความเชื่อมโยงของดินแดน (เอเชียตะวันออก เอเชียกลาง เอเชียใต้ ยุโรป และแอฟริกา) และมหาสมุทร(แปซิฟิกและอินเดีย) โดยเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านของคนในเอเชียกลาง คือ คีร์กีซสถาน ต่อไปยังรัสเซีย บังกลาเทศ และอินเดียในเอเชียใต้ ขณะเดียวกันจีนก็ได้พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตามนโยบายหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทางซึ่งช่วยให้จีนเข้าถึงตลาดวัตถุดิบ อาหาร และช่วยให้จีนระบายผลผลิตส่วนเกินได้ นอกจากนี้โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ตามนโยบายหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทางของจีนโดยเฉพาะต่อลาวและกัมพูชา มีลักษณะคล้ายคลึงกับการดำเนินโครงการในเอเชียกลาง ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2556 ที่กำหนดให้คีร์กีซสถานเป็นฐานที่มั่นของเอเชียกลางที่ จะกระจายสินค้าจีนต่อไปรัสเซียและยุโรป ในเวลาเดียวกันลาวและกัมพูชาก็เป็นฐานของการเข้าถึงทรัพยากร การลงทุนสร้างเขื่อน รวมทั้งเป็นฐานกระจายสินค้า และกระจายแรงงานจีนไปทั่วอาเซียนภาคพื้นทวีป ซึ่งจีนมีเป้าหมายให้ครอบคลุมถึงอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นรัฐที่มีทั้งตลาดที่ใหญ่ ทรัพยากรธรรมชาติอันอุดม และมีชาวจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ดังนั้นลาว และกัมพูชา ประเทศเล็ก ๆ ในอาเซียนภาคพื้นทวีป และประเทศไทยจึงเปรียบเสมือน ฐานที่มั่นที่สำคัญของมหายุทธศาสตร์หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง ซึ่งบทบาทลักษณะดังกล่าวของจีน กลายเป็นเป็นปัจจัยนอกเหนือการควบคุมของรัฐไทยต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน โดยเฉพาะส่วนที่เชื่อมต่อลาว กัมพูชา มาเลเซีย ทั้งในแง่ทุน ที่ใหม่ ใหญ่ และก้าวข้ามพรมแดนมาจากหลายมณฑลของจีนเพื่อการลงทุนทั้งพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ และการลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในตลาดใหญ่ทั้งกรุงเทพฯ เชียงใหม่ เชียงราย หาดใหญ่ ซึ่งรวมถึงการลงทุนในธุรกิจโรงแรม รถเช่า ร้านอาหารเช่นที่เกิดขึ้นในลาว มาเลเซีย และไทยในจังหวัดภูเก็ตและหาดใหญ่ในจังหวัดสงขลา รวมทั้งการรับซื้อสินค้าโดยเฉพาะผลไม้โดยตรง ได้แก่ ลำไย มังคุด ในเขตภาคตะวันออกของไทยเพื่อส่งขายไปยังตลาดจีนแผ่นดินใหญ่ และการลงทุนของจีนใหม่ในจังหวัดเกาะกง ปัจจัยเหนือการควบคุมเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของไทยทั้งเชิงบวกและเชิงลบ

หรือการศึกษาของวัฒนา สุภณศิลป์ (2560) เรื่อง “การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของประเทศไทย: สถานการณ์ ความเป็นไปได้และข้อจำกัด” ที่วิเคราะห์ว่า นโยบายการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดน ที่รัฐบาลต้องการชูนโยบายหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะการดึงให้นักลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศไปลงทุนและการสร้างความเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศอาเซียนเพียงในเวลาสองปี อาจกลับกลายเป็นนโยบายที่ไม่ได้รับความสนใจจากนักลงทุนเท่าไรนักนโยบายที่กำหนด สั่งการ และควบคุมจากส่วนกลาง กลายเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับ การสร้างและการพัฒนาของแต่ละจังหวัดเอง และนโยบายที่มุ่งเน้นจะให้สิทธิประโยชน์ขนาดใหญ่ภายนอกพื้นที่โดยเฉพาะทุนต่างประเทศมาตั้งแต่แรก กลับพลิกเปลี่ยนมามีเป้าหมายเป็นการ

ผลักดันและสร้างโอกาสให้ผู้ลงทุนในพื้นที่มากกว่าผู้ลงทุนจากต่างประเทศ โดยผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษว่า ได้ชี้ให้เห็นร่องรอยปัญหา ความซับซ้อน และผลกระทบที่แตกต่างกันไปในกลุ่มคนต่าง ๆ ขณะเดียวกันการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนและการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก เกิดขึ้นในบริบทของการปิดกั้น การจำกัดและควบคุม การแสดงออกทางความคิดเห็นและการวิพากษ์วิจารณ์อย่างเสรี เป็นผลให้กระบวนการพัฒนาเกิดขึ้นในระบบการเมืองและการบริหารที่ขาดการตรวจสอบ ขาดความโปร่งใส และขาดความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปว่า ความสำเร็จหรือความล้มเหลวหรือผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นของนโยบายการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษและโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก จึงเป็นทั้งเหตุและผลและมีความเชื่อมโยงกับการเมืองความเป็นประชาธิปไตยอย่างแยกไม่ออก

5. การสร้างข้อเสนอแนะเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งเป็นการนำเสนอทางเลือกหรือแนวทางที่ควรจะเป็นในการขับเคลื่อนการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ให้เกิดประโยชน์ร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละฝ่าย ตัวอย่างงานวิจัยมีดังนี้ เช่น วสันต์ เหลืองประภัสร์ (2560) ในงาน “เขตเศรษฐกิจพิเศษกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่: ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย” ที่ได้นำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เขตเศรษฐกิจพิเศษ ว่าการวางหลักการในการขับเคลื่อนนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษควรยึดหลักสำคัญ 3 ประการ คือ หนึ่งการออกแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษต้องสัมพันธ์กับทรัพยากร ทุน และศักยภาพของพื้นที่หนึ่ง ๆ เป็นสำคัญ เพื่อให้พื้นที่นั้นเป็นกลไกหลักในการสร้างความเจริญเติบโต (Growth Engine) ของประเทศและพื้นที่ กล่าวคือ การออกแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษต้องมีความมากกว่าการออกแบบที่เน้นมาตรฐานหรือแบบแผนเดียวกันจากส่วนกลาง เช่น บางพื้นที่เหมาะเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษในความหมายที่เป็นการส่งเสริมการค้าและเศรษฐกิจชายแดน บางพื้นที่อาจเป็นเขตการพัฒนาเพื่อเป็นศูนย์กลางทางโลจิสติกส์ หรือเขตส่งเสริมการลงทุนพัฒนาอุตสาหกรรมชนิดใหม่ เป็นต้น สองกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของกลุ่มคนในพื้นที่เป็นสำคัญ โดยกลุ่มคนในพื้นที่ต้องถูกกำหนดให้เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงในกระบวนการขับเคลื่อนนโยบาย กล่าวอีกนัยหนึ่งเขตเศรษฐกิจพิเศษต้องได้รับการขับเคลื่อน ส่งเสริม สนับสนุนจากส่วนกลางในลักษณะบนลงล่าง (Top-down) แต่กระบวนการกำหนดเนื้อหาสาระในการพัฒนาพื้นที่ต้องมีลักษณะจากล่างขึ้นบน (Bottom-up) สาม การออกแบบโครงสร้างการบริหารงาน (Governance Structure) ด้านหนึ่งจะต้องเป็นกลไกที่ขึ้นตรงกับรัฐบาล เพื่อให้มีอำนาจตัดสินใจ รวมถึงการปรับแก้ข้อขัดขัดอันเกิดจากกฎระเบียบ หรืออำนาจหน้าที่ของส่วนราชการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม ในอีกด้านหนึ่งกลไกดังกล่าวจะต้องให้อำนาจผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจตั้งแต่ต้น เพื่อให้กลไกดังกล่าว สามารถสะท้อนความต้องการจากพื้นที่พร้อมกับเป็นกลไกในการแก้ไขปัญหา และข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากนโยบาย

หรือการศึกษาของสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการการค้าและการพัฒนา (2557) เรื่อง “แนวทางและมาตรการเพื่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ บริเวณพื้นที่แนวชายแดนของไทย” ซึ่งได้วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษว่า ในมิติเศรษฐกิจ คาดว่า

ความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นจะดีขึ้น เนื่องจากรายได้และเศรษฐกิจท้องถิ่นจะดีขึ้น ส่วนผลกระทบทางด้านสังคม การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจะช่วยลดปัญหาการย้ายถิ่นของคนในพื้นที่ ขณะเดียวกันอาจทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพเศรษฐกิจและสังคมใหม่ ซึ่งอาจมีการแข่งขันสูงขึ้นจากคนในพื้นที่อื่นเข้ามา นอกจากนี้อาจมีปัญหาก่เกิดขึ้นตามมาจากการอพยพของแรงงานต่างด้าว ทั้งปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติด ส่วนผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม สิ่งที่ประชาชนและผู้ประกอบการกังวลมากที่สุด คือ ปัญหาจราจร ส่วนผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม รองลงมา เมื่อแยกตามกลุ่มกิจกรรมทางธุรกิจ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เช่น ภาคธุรกิจที่ใช้แรงงานเข้มข้นกังวลเรื่องพื้นที่ป่าไม้ ขณะที่ภาคธุรกิจการค้ากังวลเรื่องปัญหาขยะ ของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ปัญหามลภาวะทางน้ำ ส่วนภาคธุรกิจบริการ กังวลเรื่องผลกระทบจากมลภาวะทางอากาศและฝุ่นละออง เป็นต้น โดยสถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา ได้จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน 3 มิติ คือ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการพัฒนาทางกายภาพรายพื้นที่ที่มีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายแดน เช่น การพัฒนาถนน การสร้างด่านผ่านแดน เป็นต้น ส่วนข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อประเด็นทางกฎหมายการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายแดน คือ การขับเคลื่อนเขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณชายแดน จะต้องดำเนินการภายใต้กรอบของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อประชาชนจำนวนมาก นอกจากนี้จะต้องสนับสนุนและเร่งรัดให้มีการออกแนวปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อใช้เป็นกรอบในการพิจารณาจัดตั้งเขตพัฒนาพิเศษและร่างแผนแม่บท สุดท้ายเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อรูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษ บริเวณชายแดนที่เหมาะสมกับประเทศไทยและการบรรเทาผลกระทบจากการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ในกรณีของเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อการผลิตควบคู่กับการบริการ ควรมีการจัดการแรงงานต่างด้าวหรือผ่อนปรนการใช้แรงงานต่างด้าวและการขึ้นทะเบียน ส่วนในระยะยาว ควรเน้นพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน ขณะที่เขตเศรษฐกิจพิเศษในรูปแบบของเขตบริการแบบรวมศูนย์ หรือเขตเศรษฐกิจพิเศษขนาดใหญ่ ควรอยู่ในแผนการพัฒนาประเทศ ประกอบกับเขตเศรษฐกิจพิเศษรูปแบบดังกล่าว จะต้องใช้เงินทุนสูง จึงควรเป็นการเลือกพื้นที่เพียงเขตเดียวเพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนา สำหรับการบรรเทาผลกระทบเชิงลบจากการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ควรให้ภาคประชาสังคมหรือภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบายและปฏิบัตินโยบาย การพิจารณาผลได้จากการให้สิทธิประโยชน์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะนักลงทุนจากต่างประเทศ รวมถึงเน้นการปฏิบัติงานตามหน่วยงานเดิม และให้หน่วยราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมในคณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษของจังหวัด

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาของสุรสม กฤษณธจุทะและปิ่นวดี ศรีสุพรรณ (2561) เรื่อง “การสร้างธรรมาภิบาลการบริหารจัดการที่ดินชายแดนแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร” โดยใช้พื้นที่อำเภอดอนตาลเป็นกรณีศึกษา ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การถือครองที่ดินในอำเภอดอนตาล ส่วนใหญ่ประชาชนถือครองเอกสารสิทธิ์ในรูปของโฉนดที่ดิน ภายใต้นโยบายการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจมุกดาหารได้กระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของราคาที่ดิน เนื่องจากเกิดความหวังต่อความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต อย่างไรก็ตาม อัตราเร่งของความเปลี่ยนแปลงไม่ได้เป็นไปอย่างรวดเร็วและฉับพลัน เนื่องจากอำเภอดอนตาลยังห่างไกลความเจริญ ดังนั้นการเข้ามาเก็งกำไรที่ดินจึงมีไม่มาก ทั้งนี้หากมีการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ จะต้องทำให้เกิด

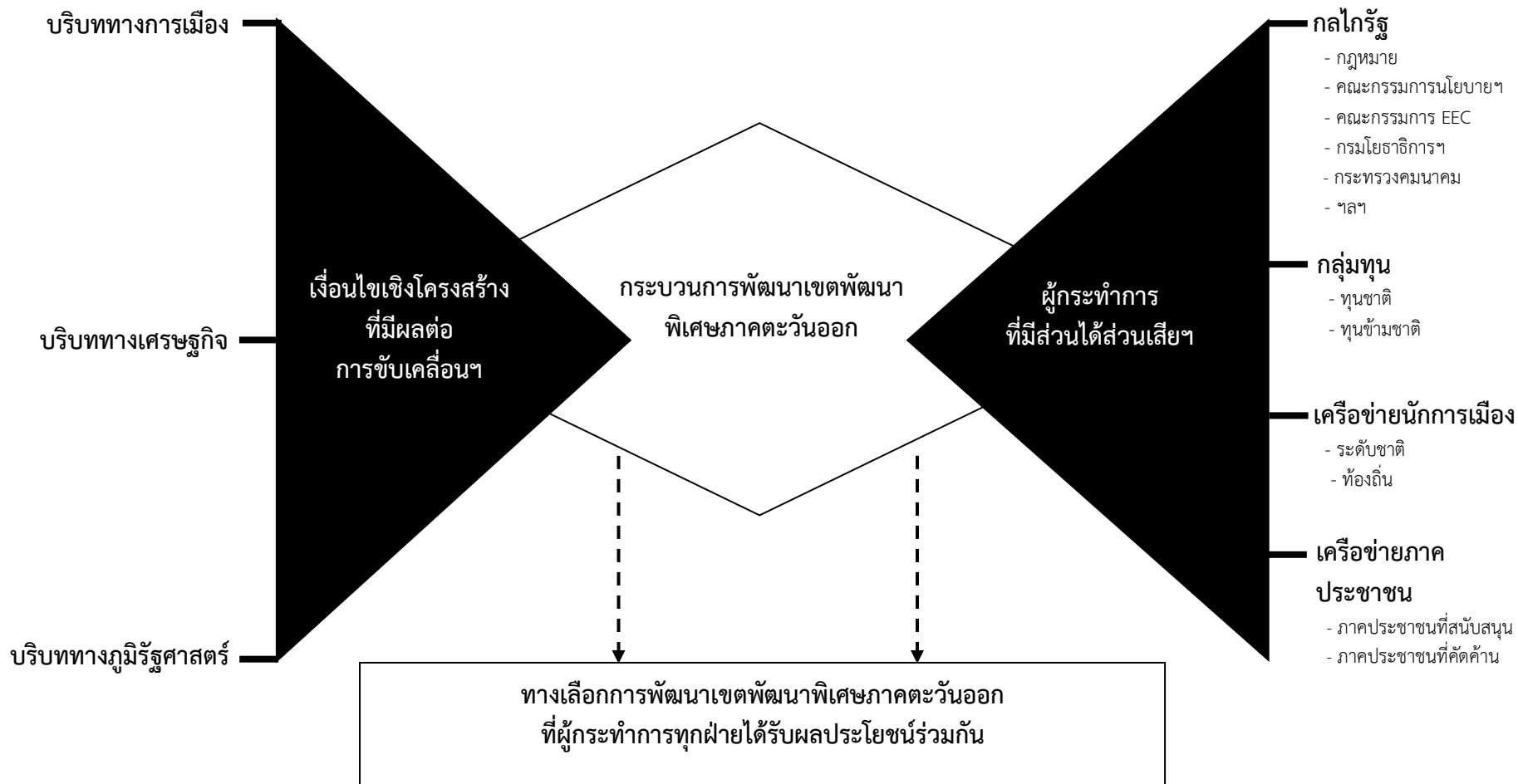
“เขตเศรษฐกิจพิเศษจากข้างล่าง” โดยท้องถิ่นควรมีอำนาจจัดการตนเองและเขตเศรษฐกิจพิเศษต้องเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น ไม่ใช่เป็นพื้นที่แยกออกจากท้องถิ่น ส่วนแนวทางการสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการที่ดินชายแดนแบบมีส่วนร่วม จะต้องให้ความสำคัญใน 4 ประเด็น คือ หนึ่ง ผังเมืองที่จะเกิดขึ้นต้องเป็นผังเมืองที่เอื้อต่อการดำรงชีพ สอง กรรมสิทธิ์ที่ดิน แม้กลุ่มทุนจะสามารถถือครองกรรมสิทธิ์ได้อย่างเป็นอิสระ แต่ท้องถิ่นควรมีอำนาจในการทำประชาคมหรือมีส่วนร่วมในการกับ ดูแลการใช้ประโยชน์ที่ดิน เช่น กรณีที่พบว่า กิจกรรมในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษสร้างผลกระทบต่อชุมชน เป็นต้น สาม การใช้ประโยชน์ที่ดิน ควรคำนึงถึงต้นทุนที่มีอยู่ในท้องถิ่นโดยเฉพาะภาคเกษตรกรรมและการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ สี่ การจัดการความขัดแย้งในที่ดิน ต้องทำให้ท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกลไกแก้ไขความขัดแย้ง เนื่องจากมีความเข้าใจต่อสภาพพื้นที่ทั้งในมิติประวัติศาสตร์ กายภาพ ปัญหาที่เกิดขึ้น การใช้ประโยชน์ที่ดิน กฎระเบียบที่มีการปฏิบัติเฉพาะในท้องถิ่น และท้องถิ่นมีกลไกที่เข้มแข็งในการจัดการความขัดแย้ง

ข้อสังเกตที่มีต่อการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทย ปรากฏให้เป็นจำนวนมากในช่วงปลายทศวรรษ 2550 อันเป็นผลจากนโยบายพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดน ที่กระจายไปยังภูมิภาคต่าง ๆ โดยการศึกษาเขตเศรษฐกิจพิเศษที่ผ่านมามีหลายมิติ อาทิ การวิเคราะห์อุดมการณ์พัฒนาและการวิเคราะห์ในมิตินิติศาสตร์ หรือศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ในฐานะที่เป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษและเป็นผลจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ต่าง ๆ หรือศึกษาผลกระทบและความขัดแย้งที่เป็นผลจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ รวมทั้งการวิเคราะห์ศักยภาพและเงื่อนไขในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษภายใต้บริบทสังคมไทย และการสร้างข้อเสนอแนะเพื่อขับเคลื่อนเขตเศรษฐกิจพิเศษ การศึกษาตามประเด็นต่าง ๆ ข้างต้น ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์บริบทและเงื่อนไขเชิงโครงสร้าง ที่มีผลต่อการก่อรูปนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ รวมถึงความสำเร็จ ความล้มเหลว ปัญหาอุปสรรค หรือเป็นเงื่อนไขที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐและประชาชนท้องถิ่น การศึกษามิตินี้ แม้จะมีจุดเด่นโดยเฉพาะทำให้เห็นถึงภาพเชิงมหภาค และโครงสร้างที่เป็นข้อจำกัดหรือเปิดโอกาสต่อการกระทำทางสังคม แต่กลับลดทอนปฏิบัติการทางสังคมของผู้กระทำการกลุ่มต่าง ๆ ที่รวมตัวในรูปพันธมิตร (Alliance) เพื่อระดมทรัพยากร หรือต่อสู้ทางสังคม (Social Struggle) เพื่อช่วงชิงการนำและได้มาซึ่งสิ่งที่พึงประสงค์ นอกจากนี้ยังกดทับความหลากหลายของปฏิบัติการทางสังคม เนื่องจากผู้วิจัยส่วนใหญ่จะวิเคราะห์นโยบายรัฐที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน กระทั่งกลายเป็นเงื่อนไขให้ประชาชนท้องถิ่น ออกมาเคลื่อนไหวสังคมเพื่อคัดค้านโครงการพัฒนาเหล่านั้น ปรากฏการณ์เช่นนี้แม้จะเป็นประเด็นซึ่งเกิดขึ้นในหลายพื้นที่ แต่ความเป็นจริงทางสังคมที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันนี้ ต้องยอมรับว่า ผลจากความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม นำไปสู่สถานการณ์ที่เรียกว่าแตกตัวทางชนชั้น (Social Differentiations) เป็นผลให้จุดยืนและอุดมการณ์ของผู้กระทำการกลุ่มต่าง ๆ ขาดความเป็นเอกภาพ โดยเฉพาะในส่วนของภาคประชาชน ด้วยเหตุนี้ปฏิบัติการทางสังคมจึงมีความหลากหลายเป็นอย่างมาก และไม่ได้มีเพียงแต่การต่อสู้ทางสังคมระหว่างรัฐและประชาชนเท่านั้น ตรงกันข้ามกับเห็นภาพการเป็นพันธมิตรระหว่างภาคประชาชนบางกลุ่มกับรัฐและกลไกรัฐ ทั้งในรูปการสนับสนุนปฏิบัติการของรัฐ หรือการลดทอนความชอบธรรมของภาคประชาชนที่เคลื่อนไหวต่อต้าน

สำหรับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก กล่าวได้ว่า ปัจจุบันไม่มีงานวิจัยมิติรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมศาสตร์ มานุษยวิทยา เศรษฐศาสตร์ ที่ศึกษากระบวนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกโดยตรงเผยแพร่สู่สาธารณะ แต่เป็นที่รับรู้โดยทั่วไปว่าการพัฒนาส่งผลกระทบต่อและสร้างความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมในหลายพื้นที่ ขณะเดียวโครงการดังกล่าวก็ถูกวางบทบาทให้เป็นจักรกลสำคัญสำหรับขับเคลื่อนความเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยความสำคัญและสถานการณ์การพัฒนาที่ดำรงอยู่เช่นนี้ การทำความเข้าใจกับกระบวนการพัฒนา เงื่อนไข โครงสร้าง ผู้กระทำการ จุดยืน และปฏิบัติการทางสังคมของผู้กระทำการแต่ละกลุ่ม ที่เกี่ยวข้องกับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จึงช่วยเปิดโลกทัศน์และสร้างความเข้าใจใหม่ต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของไทย

กรอบคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

จากการสำรวจแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยสามารถกำหนดกรอบคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางเบื้องต้นในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 กรอบคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หมายถึง เขตพื้นที่ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งประกอบด้วย พื้นที่ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง ทั้งนี้เพื่อขับเคลื่อนความเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ

2. เงื่อนไขเชิงโครงสร้าง หมายถึง สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งเป็นสาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับยุทธศาสตร์การพัฒนา กระทั่งนำมาสู่การก่อเกิดโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

3. ผู้กระทำการทางสังคม หมายถึง หมายถึง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ทั้งกลไกรัฐประเภทต่าง ๆ กลุ่มทุนข้ามชาติ ทุนชาติ เครือข่ายนักการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น รวมทั้งภาคประชาชนที่สนับสนุนและคัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ อาศัยการแสวงหาความรู้แนวสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ซึ่งเป็นความพยายามที่จะสลายพรมแดนระหว่างสาขาวิชา ภายใต้ความเชื่อที่ว่าสาขาวิชาต่าง ๆ นั้นไม่ได้มีการแบ่งแยกมาตั้งแต่เริ่มต้น ตรงกันข้ามสาขาวิชาต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ประกอบกับสภาพปัญหาหรือสถานการณ์ที่ดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน มีความสลับซับซ้อน ทำให้การวิเคราะห์สังคมโดยใช้ศาสตร์หรือสาขาวิชาเดียวอาจมีข้อจำกัด เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจำเป็นต้องมีความหลากหลายทางกระบวนทัศน์ (Paradigms) ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม สำหรับวิธีดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ประกอบไปด้วยขั้นตอนต่าง ๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูลของวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจะทำการรวบรวมข้อมูลผ่าน 3 กระบวนการ คือ

1. การศึกษาเอกสารและตัวบท เอกสารที่จะใช้ในงานวิจัยขึ้นนี้มี 2 ประเภทคือเอกสารขั้นต้น (Primary Data) เช่น บันทึกของทางราชการ เป็นต้น และเอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เช่น งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ เป็นต้น รวมถึงการศึกษาตัวบทอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เอกสาร เช่น วิดีทัศน์ สารคดี เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้ที่สามารถให้ข้อมูลหลัก (Key-Informants) การกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักจะใช้เทคนิคการเก็บตัวอย่างในเชิงคุณภาพ คือ การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยพิจารณาจาก ลักษณะของการมีข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย และจะใช้กระบวนการสัมภาษณ์จนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว (Data Satiation) วิจัย โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีการวางแผนการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นขั้นตอน (และข้อคำถามในการสัมภาษณ์มีโครงสร้างแบบหลวม (Loosely Structure) เป็นเครื่องมือสัมภาษณ์

3. การเสวนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เป็นการพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลที่มีสถานภาพเดียวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความเห็น หาข้อสรุปร่วมกันและตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการ โดยผู้วิจัยจะตั้งประเด็นในการเสวนากลุ่มย่อยตามวัตถุประสงค์และขอบเขตเนื้อหา

การตรวจสอบข้อมูล

สำหรับการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยจะใช้หลักการสามเส้า (Triangulation) โดยใช้วิธีการดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จะพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบของข้อมูลนั้น จะต้อง

ตรวจสอบแหล่งที่มา 3 แหล่ง ได้แก่ หนึ่ง การตรวจสอบแหล่งเวลา หมายถึง การตรวจสอบข้อมูลในช่วงเวลาที่ต่างกันเพื่อให้ทราบว่าข้อมูลที่ได้รับในช่วงเวลาต่าง ๆ นั้นเหมือนกันหรือไม่ สอง การตรวจสอบด้านสถานที่ หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่ และสาม การตรวจสอบบุคคล หมายถึง ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ ส่วนข้อมูลเอกสารจะพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มาจากเอกสารหลากหลายแหล่ง มีความสอดคล้องหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่อย่างไร นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยจะใช้การวิพากษ์ภายนอก ซึ่งเป็นการตรวจสอบเอกสารเบื้องต้นควบคู่กับการวิพากษ์ภายใน ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลในเอกสาร

2. การเปรียบเทียบจากการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี (Methods Triangulation) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น การศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งเอกสาร หรือทำการซักถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หรืออาจซักถามผู้ให้ข้อมูลหลังจากสรุปผลการศึกษา เพื่อความแน่นอนว่าข้อสรุปนั้นเที่ยงตรงตามความเป็นจริงหรือไม่ เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ เป็นการนำเอาข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัย มาจัดกระทำให้เป็นระบบและหาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ รวมทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูล โดยอาศัยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งมีกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ (ชายโพธิ์สีตา, 2554, หน้า 337)

1. การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) เป็นกระบวนการจัดการ ด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลเป็นระเบียบ ทั้งในทางกายภาพและในเชิงเนื้อหา เพื่อเป็นพื้นฐานในการนำเสนอข้อมูลอย่างเป็นระบบในขั้นตอนต่อไป

2. การแสดงข้อมูล (Data Display) เป็นกระบวนการนำเสนอข้อมูล จะนำเสนอในรูปแบบของพรรณนา ซึ่งเกิดขึ้นจากการเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน ตามตัวแบบการวิเคราะห์ เพื่อบ่งบอกเรื่องราวหรือรายละเอียดของสิ่งที่ศึกษาตามความหมายที่ข้อมูลแสดงออกมา

3. การหาข้อสรุป การตีความและการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของผลการวิจัย (Conclusion, Interpretation and Verification) เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและการตีความหมายของผลการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อค้นพบการวิจัย รวมถึงการตรวจสอบว่า ข้อสรุปหรือความหมายที่ได้นั้น มีความถูกต้องตรงประเด็นและน่าเชื่อถือเพียงใด ข้อสรุปและสิ่งที่ตีความออกมานั้น อาจจะอยู่ในรูปแบบคำอธิบาย ตัวแบบการวิเคราะห์ และแนวคิดทฤษฎี

สำหรับวิธีวิทยาการในการวิเคราะห์ข้อมูล (Methodological Approach) คณะผู้วิจัยจะใช้การวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและผู้กระทำการ (Structure and Agency Analysis) โดยให้ความสำคัญกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างพลังของโครงสร้างสังคม (Structure) และผู้กระทำการทางสังคม (Agency) ตามหลักทฤษฎี (Dialectic) กล่าวคือ บางสถานการณ์โครงสร้างสังคมมีพลังกำหนดวิถีชีวิตของผู้กระทำการ ขณะที่บางสถานการณ์ผู้กระทำการมีบทบาทในการกำหนดโครงสร้างสังคม สำหรับการวิเคราะห์โครงสร้างและผู้กระทำการ อยู่ภายใต้ฐานคิดที่ว่าโครงสร้างเปรียบเสมือนแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องระดับหนึ่ง (Pattern of Social Relationship)

โดยโครงสร้างมีทั้งด้านที่เป็นข้อจำกัด และด้านที่เปิดโอกาส ส่วนผู้กระทำการ คือ กลุ่มบุคคลที่มีเจตจำนงในการปฏิบัติการทางสังคมลักษณะใดลักษณะหนึ่ง โดยผู้กระทำการอาจมีการรวมตัวในรูปพันธมิตร (Alliance) เพื่อระดมทรัพยากร หรือต่อสู้ทางสังคม (Social Struggle) เพื่อช่วงชิงการนำรวมทั้งทำให้ได้มาซึ่งสิ่งที่พึงประสงค์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน, 2556, หน้า 30-32)

1. ผู้กระทำการทางสังคม หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีเจตจำนงในการปฏิบัติการทางสังคม ที่อาจแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น

1.1 กลุ่มสังคม (Social Group) เป็นกลุ่มบุคคลที่มีสำนึกถึงอัตลักษณ์ร่วมกัน และดำเนินกิจกรรมภายใต้แนวทางที่ได้จัดตั้งขึ้นมา

1.2 ชั้นทางสังคม (Social Class) เป็นกลุ่มบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมอันเดียวกัน กล่าวคือ อยู่ในความสัมพันธ์ทางการผลิตของสังคม

1.3 องค์กรทางสังคม (Social Organization) เป็นกลุ่มบุคคลที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการเพื่อการใช้อำนาจอันชอบธรรม

1.4 ขบวนการทางสังคม (Social Movement) ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของบุคคลจำนวนมาก ที่มีความพยายามร่วมกันในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงระบบสังคมที่เป็นอยู่ โดยมุ่งท้าทายอำนาจของสถาบันที่เป็นทางการ

ทั้งนี้ในกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้น ผู้กระทำการดังกล่าวอาจมีการรวมตัวในรูปของพันธมิตร (Alliance) เพื่อระดมทรัพยากรร่วมกันในการปฏิบัติการทางสังคม

2. กระบวนการทางสังคม หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการทางสังคม คือ กลุ่มทางสังคม ชั้นทางสังคม องค์กร และขบวนการทางสังคม ทั้งในเชิงขัดแย้งและร่วมมือกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์และคุณค่าที่ต้องการ การวิเคราะห์กระบวนการทางสังคม ภายใต้ฐานคิดแบบวิภาษวิธี เป็นการสะท้อนให้เห็นในมิติทางประวัติศาสตร์ ที่แสดงออกถึงการคลี่คลายจากความเป็นมาในอดีตถึงสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และสิ่งที่จะเป็นไปในอนาคต ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากกระบวนการทางสังคมถูกขับเคลื่อนในประวัติศาสตร์โดยการเป็นพันธมิตร หรือการต่อสู้ แข่งขัน ระหว่างกลุ่มและชนชั้นต่าง ๆ

3. โครงสร้างทางสังคม หมายถึง แบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องระดับหนึ่ง (Pattern of Social Relationship) ดังนั้นฐานคิดเกี่ยวกับโครงสร้างสังคมในที่นี้ จึงถือว่าโครงสร้างเป็นสิ่งที่สามารถถูกปรับเปลี่ยนหรือสืบทอดได้ โดยการเคลื่อนไหวของมนุษย์ผู้กระทำการนั่นเอง เนื่องจากโครงสร้างเป็นผลผลิตที่มนุษย์สร้างขึ้น ด้วยเหตุนี้การวิเคราะห์โครงสร้างสังคม จึงสามารถวิเคราะห์ตั้งแต่การก่อรูปโครงสร้าง (Production) การผลิตซ้ำหรือการสืบต่อโครงสร้าง (Reproduction) หรือการเปลี่ยนรูปโครงสร้าง (Transformation) นอกจากนี้การใช้ฐานคิดอยู่บนหลักวิภาษวิธีในการวิเคราะห์โครงสร้างสังคม ก็จะมีลักษณะสองด้านของโครงสร้าง (Duality of Structure) คือ โครงสร้างสังคมมีทั้งด้านที่สร้างข้อจำกัดให้เกิดการดำรงอยู่ และด้านที่เปิดโอกาสให้มีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากโครงสร้างสังคมมีความสามารถเป็นทั้งผลผลิต (Product) และเงื่อนไข (Condition) ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มและชนชั้นต่าง ๆ กล่าวคือ

3.1 โครงสร้างในด้านที่เป็นผลผลิตจากการกระทำทางสังคม ซึ่งให้เห็นว่าโครงสร้างสังคมมิใช่สิ่งที่หยุดนิ่งตายตัว แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้จากการเคลื่อนไหวระหว่างกลุ่ม และชนชั้นต่าง ๆ ที่มีการแข่งขันต่อสู้กันทางสังคม การแข่งขันต่อสู้ทางสังคมในที่นี่ สะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการ มีทั้งที่มีความขัดแย้งและความร่วมมือกัน

3.2 โครงสร้างสังคมในด้านที่เป็นเงื่อนไขทั้งการจำกัด หรือเปิดโอกาสการกระทำทางสังคม ซึ่งการจำกัดหรือเปิดโอกาสของนี้ขึ้นอยู่กับผู้กระทำการทางสังคม ว่ามีสถานภาพยืนอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ตรงไหนในโครงสร้างสังคม เนื่องจากสถานภาพดังกล่าวจะทำให้สามารถเข้าถึงทรัพยากรของสังคมแตกต่างกัน

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การนำเสนอผลวิจัยเรื่อง “เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการพัฒนา: ศึกษาการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก” จะเริ่มต้นจากการวิเคราะห์เงื่อนไขโครงสร้าง ในฐานะที่เป็นปัจจัยซึ่งส่งผลกระทบต่อเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หลังจากนั้นคณะผู้วิจัยจะวิเคราะห์ ผู้กระทำการ (Agency) ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ท้ายที่สุดจะนำเสนอทางเลือกการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ได้รับการแบ่งปันประโยชน์จากการพัฒนา ภายใต้หลักความยุติธรรมทางสังคม (Social Justices) ดังนั้นประเด็นหลักที่จะนำเสนอในบทนี้ จึงประกอบด้วยเนื้อหาต่อไปนี้

1. เงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก
2. ผู้กระทำการที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก
3. ทางเลือกการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

เงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Special Development Zone) เริ่มก่อรูปขึ้นจากการประชุมคณะกรรมการบริหารการพัฒนาพื้นที่ในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (คพท.) เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2559 ซึ่งที่ประชุมมีมติเห็นชอบแนวทางการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจการลงทุนพิเศษพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก โดยให้ใช้ชื่อว่า “ระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC)” ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบ หลักการโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor Development) เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2559 หลังจากนั้น ได้มีคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติเร่งรัดกระบวนการพัฒนา กระทั่งวันที่ 14 พฤษภาคม 2561 มีการประกาศ พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 ในราชกิจจานุเบกษา

ทั้งนี้หากวิเคราะห์เงื่อนไขเชิงโครงสร้าง ที่มีผลต่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก คณะผู้วิจัย พบว่า มีเงื่อนไขเชิงโครงสร้างสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ ที่ทำให้รัฐบาลตัดสินใจขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรีและระยอง คือ หนึ่ง การมีอำนาจพิเศษของรัฐรวมศูนย์ สอง ความพยายามผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ทุนนิยม และสาม ความพร้อมและความได้เปรียบเชิงพื้นที่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การมีอำนาจพิเศษของรัฐรวมศูนย์

รัฐรวมศูนย์ในที่นี้ หมายถึง การผูกขาดอำนาจตัดสินใจอยู่ที่ สถาบันการปกครองส่วนกลาง โดยสถานการณ์ของรัฐรวมศูนย์ ในช่วงปลายทศวรรษ 2550 เป็นการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่รัฐบาลซึ่งมี

ที่มาจากจากรัฐประหาร ดังนั้นช่วงเวลาดังกล่าว จึงเกิดการกระชับอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางมากกว่า รัฐบาลที่มาจากเลือกตั้งของประชาชน ปราบปรามการฉ้อโกงเช่นนี้ ก่อตัวขึ้นพร้อมกับการมีรัฐธรรมนูญ เพื่อให้หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรืออีกสถานะหนึ่ง ก็คือ นายกรัฐมนตรี มีอำนาจ สั่งการ ระวัง ยับยั้ง กระทำการใด ๆ ไม่ว่าจะการกระทำเหล่านั้น จะมีผลบังคับในทางนิติบัญญัติ บริหาร หรือ ตุลาการ หรือที่สังคมรับรู้กันทั่วไปว่า อำนาจพิเศษ ตามมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557⁴

ผลจากการมีอำนาจพิเศษของรัฐรวมศูนย์เช่นนี้ ก่อให้เกิดคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ตามมาตรา 44 กว่า 212 ฉบับ⁵ (ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562) โดยมีคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ จำนวน 3 ฉบับ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่บริเวณจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี และจังหวัดระยอง คือ

1. คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ที่ 2/2560 เรื่อง การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ลงวันที่ 17 มกราคม 2560 ซึ่งกำหนดให้ พื้นที่สามจังหวัดในภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง เป็นเขตพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor) ภายใต้เหตุผลที่ว่า พื้นที่ดังกล่าวมีศักยภาพในการพัฒนา เพราะมีความพร้อมด้านการคมนาคม การขนส่ง โครงสร้างพื้นฐาน ประกอบกับความต้องการของผู้ประกอบการ รวมถึงสามารถเชื่อมโยงกับศูนย์กลางเศรษฐกิจอื่น ๆ ได้ โดยรัฐบาลหวังว่า หากสามารถขับเคลื่อนพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกได้ จะทำให้เกิดการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และเกิดการกระจายการพัฒนาไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ตามศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (ราชกิจจานุเบกษา (ก), 2560, หน้า 30)

ผลจากการออกคำสั่งฯ ฉบับนี้ ก่อให้เกิดการจัดตั้งคณะกรรมการและหน่วยงานราชการ เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ เช่น

⁴ เนื้อหาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 44 ระบุว่า ในกรณีที่หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เห็นเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการปฏิรูปในด้านต่าง ๆ การส่งเสริมความสามัคคีและความสมานฉันท์ของประชาชนในชาติ หรือเพื่อป้องกัน ระวัง หรือปราบปราม การกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคงของชาติ ราชบัลลังก์ เศรษฐกิจของประเทศ หรือราชการแผ่นดิน ไม่ว่าจะเกิดขึ้นภายในหรือภายนอกราชอาณาจักร ให้หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ โดยความเห็นชอบของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ มีอำนาจสั่งการระงับยับยั้ง หรือกระทำการใด ๆ ได้ ไม่ว่าจะการกระทำนั้น จะมีผลบังคับในทางนิติบัญญัติ ในทางบริหาร หรือในทางตุลาการ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำ รวมทั้งการปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าว เป็นคำสั่งหรือการกระทำ หรือการปฏิบัติที่ชอบด้วยกฎหมายและรัฐธรรมนูญนี้ และเป็นที่สุด ทั้งนี้ เมื่อได้ดำเนินการดังกล่าวแล้ว ให้รายงานประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และนายกรัฐมนตรีทราบโดยเร็ว

⁵ ปี 2557 จำนวน 1 ฉบับ ปี 2558 จำนวน 48 ฉบับ ปี 2559 จำนวน 78 ฉบับ ปี 2560 จำนวน 54 ฉบับ ปี 2561 จำนวน 22 ฉบับ ปี 2562 จำนวน 9 ฉบับ

1.1 คณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก คณะกรรมการชุดนี้ มีนายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ รองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายจำนวนไม่เกินสองคน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งจำนวนไม่เกินหกคน เป็นกรรมการ และให้เลขาธิการเป็นกรรมการและเลขานุการ และผู้ว่าการการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

1.2 คณะกรรมการบริหารการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (กรศ.) มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมาย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงแรงงาน ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือ ผู้บัญชาการทหารอากาศ และผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ว่าราชการจังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี ผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง ผู้ว่าการการประปาส่วนภูมิภาค และผู้ว่าการการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค และบุคคลซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งจำนวนไม่เกินสิบคน เป็นกรรมการ และให้เลขาธิการคณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียง

1.3 สำนักงานเพื่อการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (สกรศ.) ซึ่งมีสถานะเป็นหน่วยงานภายในกระทรวงอุตสาหกรรม เพื่อทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการ สนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก และคณะกรรมการบริหารการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (กรศ.)

2. คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 28/2560 เรื่อง มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ลงวันที่ 26 พฤษภาคม 2560 ที่ให้เพิ่มความบางประเด็นเป็นข้อ 12/1 ข้อ 12/2 และข้อ 12/3 ของคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ที่ 2/2560 เรื่อง การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก⁶ ซึ่งข้อความเหล่านี้ เปรียบเสมือนความพยายามในการสร้างข้อยกเว้น (Exceptions) หลากหลายรูปแบบ แก่การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก รวมถึงการให้อำนาจพิเศษ

⁶ ข้อ 12 ตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ที่ 2/2560 ระบุว่า “ให้หัวหน้าหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบอำนาจการให้งานตามแผนงาน หรือโครงการที่ได้รับมอบหมายดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ตรงตามเป้าหมาย และสอดคล้องกับนโยบายและแผนการพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ทั้งนี้ ให้ถือว่าการดำเนินการตามนโยบายและแผนดังกล่าว เป็นเรื่องสำคัญเร่งด่วนที่หน่วยงานของรัฐที่ได้รับการกำหนดให้รับผิดชอบนั้นต้องดำเนินการเป็นลำดับแรก และเป็นตัวชี้วัดผลการปฏิบัติราชการของหน่วยงานของรัฐนั้นด้วย

(นอกเหนือจากอำนาจตามกฎหมาย) แก่กลไกรัฐบางหน่วยงาน เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว ภายใต้เหตุผลที่ว่า จะทำให้การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างเช่น (ราชกิจจานุเบกษา (ข), 2560, หน้า 18-19)

2.1 การสร้างข้อยกเว้น เกี่ยวกับการประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน ที่ระบุว่า การดำเนินโครงการหรือกิจการใดภายในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ที่ต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ แต่งตั้งคณะกรรมการผู้ชำนาญการเพื่อพิจารณารายงาน การวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของโครงการหรือกิจการนั้น เป็นการเฉพาะ นอกจากนี้ ยังให้อำนาจคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีหน้าที่อนุญาตให้มีผู้ชำนาญการศึกษาค้นคว้าผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นโดยเร็ว โดยเฉพาะกรณีที่ไม่ใช่ผู้ชำนาญการศึกษาค้นคว้าผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือมีแต่น้อยกว่าสามราย ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีหน้าที่อนุญาตให้มีผู้ชำนาญการศึกษาค้นคว้าผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นโดยเร็ว โดยมีให้นำความในมาตรา 51 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาใช้บังคับ⁷ และในโครงการหรือกิจกรรมที่มีวงเงินดำเนินการเกินหนึ่งพันล้านบาท คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติจะอนุญาตให้ผู้ไม่มีสัญชาติไทย ที่มีประสบการณ์และผลงานด้านการศึกษาค้นคว้าผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ที่มีลักษณะทำนองเดียวกับโครงการหรือกิจกรรมนั้นในต่างประเทศ เป็นผู้ชำนาญการศึกษาค้นคว้าผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (ความในข้อ 12/1)

2.2 การให้อำนาจคณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข และกระบวนการในการร่วมลงทุนกับเอกชนหรือให้เอกชนเป็นผู้ลงทุน และให้ถือว่าการร่วมลงทุนกับเอกชนหรือการให้เอกชนเป็นผู้ลงทุนนั้น (ตามประกาศที่ออกตามความในข้อนี้) ได้ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐแล้ว (ความในข้อ 12/2)

2.3 การให้อำนาจคณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก สามารถใช้ประโยชน์ในที่ดินที่ราชพัสดุ รวมทั้งที่ดินที่อยู่ในความครอบครองดูแลของหน่วยงานของรัฐในเขตส่งเสริม (เขตส่งเสริมตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ที่ 2/2560 หมายความว่า บริเวณพื้นที่ในระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกตามที่

⁷ ความในมาตรา 51 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ระบุว่า หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการแต่งตั้งกรรมการผู้ชำนาญการตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติประกาศกำหนด ทั้งนี้มาตรา 51 วรรคหนึ่ง ระบุว่าให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ชำนาญการ เพื่อทำหน้าที่พิจารณารายงานการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งต้องประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และจะต้องมีเจ้าหน้าที่ซึ่งมีอำนาจอนุญาตในกิจการอันเป็นสาระสำคัญ สำหรับการดำเนินโครงการหรือกิจการหรือการดำเนินการนั้นตามกฎหมายร่วมเป็นกรรมการอยู่ด้วย

คณะกรรมการนโยบายกำหนดที่ผู้ประกอบการ อยู่อาศัย หรือพำนักในพื้นที่ดังกล่าวจะได้รับสิทธิประโยชน์ในการประกอบกิจการ อยู่อาศัย หรือพำนักเป็นพิเศษตามที่คณะกรรมการนโยบายกำหนด) (ความในข้อ 12/2)

2.4 การยกเว้นไม่ให้นำมาตรา 41/23⁸ มาตรา 41/33⁹ และมาตรา 41/95¹⁰ ของพระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. 2497 (ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการเดินอากาศ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551) มาบังคับใช้ แก่ผู้ขอรับใบอนุญาตผลิตอากาศยาน ผู้ขอรับใบอนุญาตผลิตส่วนประกอบสำคัญของอากาศยานและผู้ขอรับใบรับรองหน่วยซ่อม ซึ่งประกอบกิจการในเขตส่งเสริม (ความในข้อ 12/3)

3. คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 47/2560 เรื่อง ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ลงวันที่ 25 ตุลาคม 2560 คำสั่งฉบับนี้ อยู่ภายใต้เหตุผลที่ว่า กระบวนการปรับปรุงกฎหมาย เกี่ยวกับการวางข้อกำหนดในการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ไม่แล้วเสร็จ ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ไม่สามารถเตรียมการหรือวางข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ทั้งสามจังหวัดให้สอดคล้องกันได้ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ดังนั้นจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องวางข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกขึ้นเป็นการเฉพาะ (ราชกิจจานุเบกษา (ค), 2560, หน้า 18)

⁸ สารสำคัญของมาตรา 41/23 คือ ผู้ขอรับใบอนุญาต ผลิตอากาศยานต้องเป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด หรือบริษัทมหาชนจำกัด ที่จดทะเบียนตามกฎหมายไทยและมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในราชอาณาจักร

⁹ สารสำคัญของมาตรา 41/33 คือ ให้นำความในมาตรา 41/22 (ผู้ขอรับใบอนุญาตผลิตอากาศยานต้องเป็นนิติบุคคล มีเงินทุนเพียงพอต่อการผลิตอากาศยาน มีบุคลากรเพียงพอแก่การผลิตอากาศยาน) มาตรา 41/23 (ตามรายละเอียดข้างต้น) มาตรา 41/24 (ทุนของผู้ขอรับใบอนุญาตผลิตอากาศยาน ต้องเป็นของบุคคลผู้มีสัญชาติไทยไม่น้อยกว่าร้อยละ 51 ของทุนทั้งหมด ไม่ว่าจะส่วนบุคคลแต่ละประเภทโดยลำพังหรือหลายประเภทรวมกัน) มาตรา 41/25 (อำนาจบริหารกิจการของผู้ขอรับใบอนุญาตผลิตอากาศยานต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของบุคคลผู้มีสัญชาติไทย) มาตรา 41/26 (กรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลผู้มีอำนาจจัดการของผู้ขอรับใบอนุญาตผลิตอากาศยาน ต้องไม่มีลักษณะต้องห้าม) มาตรา 41/27 (ก่อนออกใบอนุญาตผลิตอากาศยาน ให้ผู้อำนวยการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ขอแบบอากาศยานที่ขออนุญาต ตลอดจนสถานที่และวิธีการผลิตของผู้ขอ) มาบังคับใช้กับคุณสมบัติและลักษณะของผู้ขอรับใบอนุญาตผลิตส่วนประกอบสำคัญของอากาศยาน การออกใบอนุญาตผลิตส่วนประกอบสำคัญของอากาศยาน และการออกใบอนุญาตผลิตส่วนประกอบสำคัญของอากาศยานเป็นการชั่วคราวโดยอนุโลม

¹⁰ สารสำคัญของมาตรา 41/95 คือ ผู้ขอรับใบอนุญาตต้องมีคุณสมบัติ คือ สำหรับใบรับรองหน่วยซ่อมประเภทที่หนึ่ง ให้นำคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในมาตรา 41/22 มาบังคับใช้โดยอนุโลม เว้นแต่ใบรับรองหน่วยซ่อมสำหรับท่าอากาศยานที่มีมวลวิ่งขึ้นสูงสุดไม่เกินห้าพันเจ็ดร้อยกิโลกรัม ผู้อำนวยการอาจกำหนดให้ใช้คุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ สำหรับใบรับรองหน่วยซ่อมประเภทที่สองและประเภทที่สาม ต้องเป็นนิติบุคคลตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และนำความในมาตรา 41/22 (2) (3) และ (4) มาใช้บังคับกับคุณสมบัติและลักษณะของผู้ขอโดยอนุโลม

ผลของคำสั่งฯ ฉบับนี้ ถือเป็นจุดเปลี่ยน (Turning Point) ของกระบวนการจัดการที่ดิน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรีและระยอง เพราะมีการกำหนดกระบวนการจัดการที่ดินในรูปแบบใหม่ รวมถึงการสร้างชื่อยกเว้นในหลายมิติ กล่าวคือ

3.1 การมอบหมายให้คณะกรรมการบริหารการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาค ตะวันออก (กรศ.) เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินการ จัดทำนโยบายและแผนภาพรวมเพื่อการพัฒนา ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก แผนการใช้ประโยชน์ที่ดินในภาพรวม แผนพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค และแผนการดำเนินงาน รวมทั้งกำหนดหน่วยงานของรัฐที่มี หน้าที่รับผิดชอบดำเนินการในแต่ละกรณี และนำเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียง เศรษฐกิจพิเศษเพื่อความเห็นชอบ ทั้งนี้หากคณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจ พิเศษให้ความเห็นชอบแผนข้างต้นแล้ว ให้สำนักงานเพื่อการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาค ตะวันออก (สกรศ.) ร่วมกับกรมโยธาธิการและผังเมือง รวมถึงหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง จัดทำ รายละเอียดของแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบ สาธารณูปโภค ให้สอดคล้องกัน โดยต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในหกเดือน นับแต่วันที่ คณะกรรมการนโยบายฯ ให้ความเห็นชอบ หลังจากนั้นนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ (ราชกิจจานุเบกษา (ค), 2560, หน้า 19)

3.2 การสร้างชื่อยกเว้น ในกระบวนการจัดทำรายละเอียดของแผนผังการใช้ประโยชน์ ในที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค ผ่านการระบุว่า มิให้นำ กฎหมายว่าด้วยการผังเมืองมาใช้บังคับแก่การจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค ขณะเดียวกันก็ให้อำนาจแก่คณะกรรมการนโยบาย การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษว่าจะมีมติให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามนโยบายและแผน ภาพรวม เพื่อการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก แผนการใช้ประโยชน์ที่ดินใน ภาพรวม แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค และแผนการดำเนินงานไปพลางก่อน ก็ได้ (ราชกิจจานุเบกษา (ค), 2560, หน้า 20)

3.3 การยกเลิกผังเมืองรวมตามกฎหมายว่าด้วยการผังเมืองที่ใช้บังคับใช้อยู่ก่อน (เมื่อแผนผังฯ ได้รับการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี) และการเร่งรัดการจัดทำผังเมืองขึ้นใหม่ ดังกรณีที่มี การระบุว่า หากแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบ สาธารณูปโภค ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการนโยบายและคณะรัฐมนตรีอนุมัติแล้ว ให้ผัง เมืองรวมตามกฎหมายว่าด้วยการผังเมือง ที่ใช้บังคับในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก อยู่ในวังก่อนวันที่คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติเป็นอันยกเลิกไป และให้กรมโยธาธิการและผังเมือง ดำเนินการจัดทำผังเมืองขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับแผนผังดังกล่าว โดยถือเป็นภารกิจเร่งด่วนที่ต้อง ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งปี ในระหว่างที่ยังจัดทำผังเมืองไม่แล้วเสร็จ ให้ถือว่าแผนผังที่ คณะรัฐมนตรีอนุมัติ เป็นผังเมืองรวมตามกฎหมายว่าด้วยการผังเมือง ทั้งนี้แผนผังที่คณะรัฐมนตรี

อนุมัติเป็นผังเมืองรวม ให้มีผลใช้บังคับตามกฎหมายที่เกี่ยวกับการผังเมืองโดยไม่มีกำหนดเวลาสิ้นอายุ (ราชกิจจานุเบกษา (ค), 2560, หน้า 20)

นอกจากคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องโดยตรงกับการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกแล้ว ยังมีคำสั่งฯ ที่เชื่อมโยงกับการส่งเสริมศักยภาพเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกอีกอย่างน้อย 2 ฉบับ คือ

1. คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 27/2560 เรื่อง การพัฒนาการศึกษาของประเทศด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ระบุว่าสถานศึกษาศึกษาคุณภาพสูง¹¹ ซึ่งได้รับอนุมัติให้จัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ให้ได้รับยกเว้นการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชน กฎหมายว่าด้วยสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา (เฉพาะบุคลากรชาวต่างชาติที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการสอนและบริหารสถานศึกษาของสถานศึกษาที่มีศักยภาพสูง) กฎกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพศึกษา นอกจากนี้คำสั่งฉบับดังกล่าวยังระบุว่าในกรณีที่มีความจำเป็นให้บรรลุดัตถุประสงค์ตามคำสั่งเรื่อง การพัฒนาการศึกษาของประเทศด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการอาจเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อขอยกเว้นการปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎอื่นใดอีกก็ได้ (ราชกิจจานุเบกษา (ง), 2560, หน้า 26)

2. คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 29/2560 เรื่อง การส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยสถาบันอุดมศึกษาที่มีศักยภาพสูงจากต่างประเทศ ซึ่งระบุว่าสถาบันอุดมศึกษาที่มีศักยภาพสูงจากต่างประเทศ ที่คณะกรรมการพัฒนาการจัดการศึกษาโดยสถาบันอุดมศึกษาที่มีศักยภาพสูงจากต่างประเทศ (คพอต.)¹² อนุมัติ (โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี) และดำเนินการในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ให้ได้รับการยกเว้นการปฏิบัติตามกฎหมายว่าสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ประกาศกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา หลักเกณฑ์การประกันคุณภาพภายในระดับอุดมศึกษาและการประเมินคุณภาพภายนอก ระดับอุดมศึกษา หรือในกรณีที่มีความจำเป็น คพอต. อาจเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อขอยกเว้นการปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎอื่นใดได้อีก นอกจากนี้คำสั่งฯ ดังกล่าวยังระบุว่าสถาบันอุดมศึกษาที่มีศักยภาพสูงจากต่างประเทศ อาจได้รับการส่งเสริมการลงทุนตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุน (ราชกิจจานุเบกษา (จ), 2560, หน้า 21-22)

¹¹ คำจำกัดความของสถานศึกษาที่มีศักยภาพสูง คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 27/2560 หมายความว่า สถานศึกษาเอกชนที่มีศักยภาพสูงจากต่างประเทศ ซึ่งมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

¹² คณะกรรมการชุดนี้ มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานกรรมการ มีกรรมการโดยตำแหน่ง ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ประธานที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย และนายกสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย และมีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนสามคนซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้ง เป็นกรรมการ และกำหนดให้เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา เป็นกรรมการและเลขานุการ

กล่าวได้ว่าการที่รัฐรวมศูนย์นั้น ทำให้เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เปรียบเสมือนกระบวนการพัฒนาที่ถูกบังคับให้เกิดจากส่วนกลาง (Forced Development) เนื่องจากกระบวนการออกแบบและตัดสินใจนโยบายสาธารณะ เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ของเครือข่ายชนชั้นนำ (Elites) ทั้งเครือข่ายคณะนายทหารที่เข้ามามีบทบาททางการเมือง ในช่วงหลังการรัฐประหารปี 2557 กลุ่มชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ และกลุ่มเทคโนโลยี ส่วนอำนาจพิเศษตามมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 เปรียบเสมือนประดิษฐกรรมทางกฎหมายที่ช่วยคลาย ขจัด ปัญหาอุปสรรครูปแบบต่าง ๆ ที่จะเหนี่ยวนำการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ผ่านการสร้างสภาวะยกเว้น (State of Exception) เพื่อก่อให้เกิด “ความจำเป็น” ในการบังคับใช้ หรือไม่ยอมรับกฎหมายที่มีอยู่เดิม และนำไปสู่ “ความจำเป็น” ที่จะต้องสร้างกฎหมายใหม่ (ปิบุตร แสงกนกกุล, 2553, หน้า 84) ปฏิบัติการเช่นนี้ ส่งผลให้เกิดการเร่งรัด ตัดตอนกระบวนการทางกฎหมาย หลักเกณฑ์ ขั้นตอน หรือธรรมเนียมปฏิบัติบางมิติออกไป ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐรวมศูนย์และการมีอำนาจพิเศษ ล้วนแล้วแต่เป็นเงื่อนไขที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน กระทั่งกลายเป็นเหตุให้การขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เป็นไปในลักษณะก้าวกระโดด

3. การมีอำนาจผ่านพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี 2561 และผลจากการประกาศพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ทำให้ในทางนิตินัย คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เกี่ยวกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกทั้ง 3 คือ คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติที่ 2/2560 เรื่อง การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 28/2560 เรื่อง มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 47/2560 เรื่อง ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกสิ้นสุดลง¹³

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาสาระและบทบัญญัติของพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พบว่า เนื้อหาและข้อยกเว้นทางกฎหมายหลายประเด็นที่บัญญัติไว้ในคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ก็นำมาบัญญัติซ้ำอีกครั้งในพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อาทิ

¹³ อย่างไรก็ตาม ในบทเฉพาะการบทเฉพาะกาล มาตรา 71 ของพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ระบุว่า การดำเนินการต่าง ๆ ที่อาศัยคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ยังคงมีผลบังคับใช้ได้ต่อไป จนกว่าคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จะได้มีมติให้ยกเลิกหรือกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

นอกจากนี้ ยังมีการเปลี่ยนชื่อจากเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งนี้ จากระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก เป็นเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พร้อมกับเปลี่ยนชื่อคณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก และสำนักงานเพื่อการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก เป็นคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

1. แนวทางการประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพของประชาชนหรือชุมชน ที่กฎหมายทั้งสองฉบับยังคงกำหนดให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ชำนาญการเป็นการเฉพาะ หรือกรณีไม่มีผู้ชำนาญการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการหรือกิจการใด หรือมีแต่ไม่เพียงพอ ที่ให้อำนาจแก่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติในการอนุญาตให้มีผู้ชำนาญการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นให้เพียงพอโดยเร็ว รวมทั้งการสร้างข้อยกเว้นทางกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ดังข้อความที่ปรากฏในคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ต่อไปนี้

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบบทบัญญัติในคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติและพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 28/2560	พระราชบัญญัติ เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2561
<p>ข้อ 12/1 การดำเนินโครงการหรือกิจการใดภายในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกบรรดาที่ต้องดำเนินการให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ชำนาญการเพื่อพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของโครงการหรือกิจการนั้นเป็นการเฉพาะ กับให้อำนาจกำหนดหลักเกณฑ์การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมพิเศษเพิ่มเติมจาก สก.ศ. หรือผู้ขออนุญาต แล้วแต่กรณี เพื่อนำไปจ่ายเป็นค่าตอบแทนพิเศษแก่คณะกรรมการผู้ชำนาญการตามที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกำหนด</p> <p>ในการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ได้รับรายงานที่ถูกต้องครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ</p>	<p>มาตรา 8 การดำเนินโครงการหรือกิจการใดภายในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกที่ต้องจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพของประชาชนหรือชุมชน ตามที่มีกฎหมายกำหนด ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ชำนาญการเป็นการเฉพาะเพื่อพิจารณาให้ความเห็นหรือความเห็นชอบรายงานการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของโครงการหรือกิจการนั้น โดยต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันที่ได้รับรายงานที่ถูกต้องและมีข้อมูลครบถ้วน</p> <p>ให้เป็นหน้าที่ของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ต้องประกาศให้ประชาชนทราบถึงรายการเอกสารที่ต้องยื่นพร้อมกับรายงานตามวรรคหนึ่ง โดยระบุหัวข้อที่จะต้องจัดทำรายงานให้ชัดเจน และกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการอำนวยความสะดวกในการ</p>

ตารางที่ 3 (ต่อ)

คำสั่งคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 28/2560	พระราชบัญญัติ เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2561
<p>สิ่งแวดล้อมแห่งชาติกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา</p> <p>ในกรณีที่ไม่มีผู้ชำนาญการศึกษาลักษณะสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการหรือกิจกรรมใด หรือมีแต่น้อยกว่าสามราย ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีหน้าที่อนุญาตให้มีผู้ชำนาญการศึกษาลักษณะสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นโดยเร็ว โดยมีให้นำความในมาตรา 51 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาใช้บังคับ และในโครงการหรือกิจกรรมที่มีวงเงินดำเนินการเกินหนึ่งพันล้านบาท คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติจะอนุญาตให้ผู้ไม่มีสัญชาติไทยที่มีประสบการณ์และผลงานด้านการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะทำนองเดียวกับโครงการหรือกิจกรรมนั้นในต่างประเทศ เป็นผู้ชำนาญการศึกษาลักษณะสิ่งแวดล้อมก็ได้</p>	<p>อนุญาตของทางราชการโดยเคร่งครัดโดยให้ถือว่าการพิจารณารายงานเป็นการอนุญาตตามกฎหมายดังกล่าว</p> <p>ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีอำนาจกำหนดหลักเกณฑ์ การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมพิเศษเพิ่มเติมจากสำนักงานหรือผู้ขออนุญาต และให้จ่ายค่าตอบแทนคณะกรรมการผู้ชำนาญการเพิ่มเติมเป็นพิเศษได้ตามที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกำหนด</p> <p>ในกรณีที่ไม่มีผู้ชำนาญการศึกษาลักษณะสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการหรือกิจการใด หรือมีแต่ไม่เพียงพอ ให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมีหน้าที่อนุญาตให้มีผู้ชำนาญการศึกษาลักษณะสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นให้เพียงพอโดยเร็ว โดยมีให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการขอและการออกใบอนุญาต และคุณสมบัติของผู้ได้รับใบอนุญาตเป็นผู้มีหน้าที่ศึกษาหรือจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมาใช้บังคับ และจะอนุญาตให้ผู้ไม่มีสัญชาติไทยเป็นผู้มีหน้าที่ศึกษาหรือจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมก็ได้ ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติกำหนด</p>

2. การร่วมลงทุนกับเอกชนหรือให้เอกชนเป็นผู้ลงทุน ที่คำสั่งคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ และพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ระบุวิธีการและแนวทางในการดำเนินการในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ ให้การร่วมลงทุนกับเอกชนหรือให้เอกชนเป็นผู้ลงทุนมีลักษณะเป็นการเฉพาะ ตามที่คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเป็นผู้กำหนด โดยไม่ต้องยึดแนวปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบบทบัญญัติเกี่ยวกับการร่วมลงทุนกับเอกชนหรือให้เอกชนเป็นผู้ลงทุน
ในคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติและพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 28/2560	พระราชบัญญัติ เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2561
<p>ข้อ 12/2 เพื่อให้การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพให้คณะกรรมการนโยบายประกาศกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข และกระบวนการในการร่วมลงทุนกับเอกชนหรือให้เอกชนเป็นผู้ลงทุน โดยครอบคลุมการเสนอโครงการ การดำเนินโครงการการกำกับดูแลและติดตามผลการดำเนินการ การแก้ไขหรือยกเลิกสัญญา การทำสัญญาใหม่การกำหนดหน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการ การสนับสนุนเอกชน การใช้ประโยชน์ในที่ดินราชพัสดุรวมทั้งที่ดินที่อยู่ในความครอบครองดูแลของหน่วยงานของรัฐในเขตส่งเสริม และการอื่นใดอันจำเป็นบรรดาที่เกี่ยวกับการร่วมลงทุนกับเอกชนหรือให้เอกชนเป็นผู้ลงทุน ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงหลักการความเป็นหุ้นส่วนระหว่างรัฐกับเอกชน หลักการเปิดเผย โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีมาตรการป้องกันการทุจริตทุกขั้นตอน</p>	<p>มาตรา 12 เพื่อให้การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพในกรณี ที่ คณะกรรมการนโยบายกำหนดกระบวนการพิจารณาการร่วมลงทุนกับเอกชนหรือให้เอกชนเป็นผู้ลงทุนและวิธีการกำกับดูแล และติดตามผลการดำเนินการไว้เป็นการเฉพาะแล้ว การร่วมลงทุนกับเอกชนหรือให้เอกชนเป็นผู้ลงทุนตามพระราชบัญญัตินี้ให้ดำเนินการตามกระบวนการและวิธีการดังกล่าว โดยให้ถือว่า การร่วมลงทุนกับเอกชนหรือการให้เอกชนเป็นผู้ลงทุนนั้นได้ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐแล้ว</p> <p>ประกาศตามวรรคหนึ่ง ให้กำหนดด้วยว่าจะให้ใช้กับโครงการใด หรือโครงการประเภทหรือลักษณะใดและเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้</p> <p>การร่วมลงทุนกับเอกชนหรือให้เอกชนเป็นผู้ลงทุนตามประกาศที่ออกตามความในข้อนี้ให้ถือว่า การร่วมลงทุนกับเอกชนหรือการให้เอกชนเป็นผู้ลงทุนนั้นได้ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐแล้ว</p>

3. การพัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษในส่วนอุตสาหกรรมอุตสาหกรรมการบิน
ที่มีให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. 2497 บางมาตรา มาบังคับใช้แก่ผู้ขอรับ
ใบอนุญาตผลิตอากาศยาน ผู้ขอรับใบอนุญาตผลิตส่วนประกอบสำคัญของอากาศยาน และผู้ขอรับ
ใบรับรองหน่วยซ่อม ซึ่งประกอบกิจการในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบบทบัญญัติเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษในส่วน
อุตสาหกรรมอุตสาหกรรมการบินในคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และ
พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 28/2560	พระราชบัญญัติ เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2561
ข้อ 12/3 มิให้นำมาตรา 41/23 มาตรา 41/33 และมาตรา 41/95 แห่งพระราชบัญญัติ การเดินอากาศ พ.ศ. 2597 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติการเดินอากาศ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 มาใช้บังคับแก่ผู้ขอรับใบอนุญาต ผลิตอากาศยาน ผู้ขอรับใบอนุญาตผลิต ส่วนประกอบสำคัญของอากาศยานและผู้ขอรับ ใบรับรองหน่วยซ่อม ซึ่งประกอบกิจการในเขต ส่งเสริม แต่ผู้ขอรับใบอนุญาตผลิตอากาศยานผู้ ขอรับใบอนุญาตผลิตส่วนประกอบสำคัญของ อากาศยาน และผู้ขอรับใบรับรองหน่วยซ่อม ซึ่ง ประกอบกิจการในเขตส่งเสริมต้องมีคุณสมบัติ ตามที่เลขาธิการกำหนดโดยความเห็นชอบของ ผู้อำนวยการสำนักงานการบินพลเรือนแห่ง ประเทศไทย ตามกฎหมายว่าด้วยการบินพล เรือนแห่งประเทศไทย	มาตรา 60 เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริม อุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ อากาศยาน มิให้นำความในมาตรา 41/23 มาตรา 41/33 และมาตรา 41/95 แห่ง พระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. 2497 ซึ่ง แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการเดินอากาศ (ฉบับที่ 11)พ.ศ. 2551 มาใช้บังคับแก่ผู้ขอรับ ใบอนุญาตผลิตอากาศยาน ผู้ขอรับใบอนุญาต ผลิตส่วนประกอบสำคัญของอากาศยาน และผู้ ขอรับใบรับรองหน่วยซ่อม ซึ่งประกอบกิจการ ในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษแต่ผู้ขอรับ ใบอนุญาตผลิตอากาศยาน ผู้ขอรับใบอนุญาต ผลิตส่วนประกอบสำคัญของอากาศยาน หรือ ผู้ขอรับใบรับรองหน่วยซ่อม ซึ่งประกอบกิจการ ในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษต้องมีคุณสมบัติ ตามที่เลขาธิการกำหนดโดยความเห็นชอบของ ผู้อำนวยการสำนักงานการบินพลเรือนแห่ง ประเทศไทยตามกฎหมายว่าด้วยการบินพล เรือนแห่งประเทศไทย

ขณะเดียวกัน พระราชบัญญัติฉบับนี้ ยังคงให้อำนาจแก่กลไกรัฐส่วนกลางในการกำหนด นโยบาย ตัดสินใจ และนำนโยบายไปปฏิบัติ รวมทั้งให้อำนาจออกแบบมาตรการ แนวทางเพื่อสร้าง แรงจูงใจ สร้างข้อยกเว้นทางกฎหมายหลายมิติ กระทั่งก่อให้เกิดถ่ายโอนอำนาจอนุญาต ให้สิทธิ หรือ ให้สัมปทานแก่บุคคล ซึ่งดำเนินการอันเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาค ตะวันออก (กรณีเป็นการดำเนินการภายนอกเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จะต้องเป็นเรื่องที่ เชื่อมโยงกันและต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีผู้รักษาการตามกฎหมาย) ให้แก่ คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ด้วยเหตุนี้คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนา พิเศษภาคตะวันออก จึงมีอำนาจอนุญาต ให้สิทธิ หรือให้สัมปทานแก่บุคคลตามกฎหมายต่อไปนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2561, หน้า 18)

1. ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58 ลงวันที่ 26 มกราคม พุทธศักราช 2515
2. พระราชบัญญัติว่าด้วยการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456
3. พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ.2485
4. พระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550
5. พระราชบัญญัติทางหลวงสัมปทาน พ.ศ.2542
6. พระราชบัญญัติพลังงานนิวเคลียร์เพื่อสันติ พ.ศ.2559
7. พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2560
8. พระราชบัญญัติการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศสำหรับอุตสาหกรรมเป้าหมาย พ.ศ. 2560

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ยังให้อำนาจในการอนุมัติ อนุญาต ออกใบอนุญาต หรือให้ความเห็นชอบหรือเป็นผู้มีอำนาจในการรับจดทะเบียนหรือรับแจ้ง สำหรับดำเนินการหรือการกระทำใด ๆ ภายในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ แก่เลขาธิการ คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เป็นผลให้เลขาธิการคณะกรรมการนโยบาย เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีอำนาจตามกฎหมายต่อไปนี้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2561, หน้า 22)

1. พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ.2543
2. พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522
3. พระราชบัญญัติจดทะเบียนเครื่องจักร พ.ศ.2514
4. พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535
5. พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522
6. พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ.2499
7. พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2535
8. พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ.2553

กล่าวโดยสรุป นับตั้งแต่การใช้คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความแห่งชาติ จนกระทั่งการ ประกาศใช้พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีการสร้างข้อยกเว้นทางกฎหมาย (บางมาตรา) เพื่อให้การขับเคลื่อนโครงการฯ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสร้างแรงจูงใจแก่ กลุ่มทุนข้ามชาติ ขณะเดียวกันก็มีการถ่ายโอนอำนาจอนุญาต ให้สิทธิ หรือให้สัมปทานตามบทบัญญัติ ของกฎหมายบางฉบับ มาสู่คณะกรรมการนโยบายฯ นอกจากนี้ยังให้อำนาจในการอนุมัติ อนุญาต ออกใบอนุญาต หรือให้ความเห็นชอบ ตามบทบัญญัติของกฎหมายบางฉบับ ให้แก่เลขาธิการ คณะกรรมการนโยบายฯ โดยกฎหมายที่ถูกยกเว้นและถูกถ่ายโอนอำนาจมายังองค์กรที่เกี่ยวข้องกับ เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก สามารถจัดประเภทได้ดังต่อไปนี้

1. กฎหมาย (บางมาตรา) ที่ถูกยกเว้นโดยคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ประกอบด้วย

1.1 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 มาตรา 51 วรรคสอง ถูกยกเว้นโดยคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 28/2560 เรื่อง มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

1.2 พระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. 2497 มาตรา 41/23 มาตรา 41/33 และ มาตรา 41/95 ถูกยกเว้นโดยคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 28/2560 เรื่อง มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

1.3 พระราชบัญญัติว่าด้วยการผังเมือง พ.ศ.2518 ถูกยกเว้นโดยคำสั่งคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 47/2560 เรื่อง ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

2. กฎหมาย (บางมาตรา) ที่ถูกยกเว้นโดยพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 ประกอบด้วย

2.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา บทบัญญัติว่าด้วยการเช่า ที่ถูกยกเว้นมิให้นำมาบังคับใช้ในกรณีการเช่า เช่าช่วง ให้เช่า หรือให้เช่าช่วงที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์ในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ

2.2 พระราชบัญญัติการเช่าอสังหาริมทรัพย์เพื่อพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม พ.ศ. 2542 มาตรา 5 ที่ถูกยกเว้นมิให้นำมาบังคับใช้ในกรณีการเช่า เช่าช่วง ให้เช่า หรือให้เช่าช่วงที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์ในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ

กรณีการเช่าอสังหาริมทรัพย์ตามมาตรา 540 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีกำหนดเวลาเกินกว่าสามสิบปี ถ้าได้ทำสัญญากันไว้เป็นกำหนดเวลานานกว่านั้น ให้ลดลงมาเป็นสามสิบปี บทบัญญัติดังกล่าวจึงไม่สอดคล้องกับสถานะเศรษฐกิจและการลงทุนเพื่อพาณิชยกรรมหรืออุตสาหกรรมบางประเภทที่ต้องมีการลงทุนในระยะยาวและต้องการความมั่นคงของสิทธิตามสัญญาเช่า ประกอบกับมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการเช่าอสังหาริมทรัพย์เพื่อพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม พ.ศ.2542 ที่กำหนดว่า “ผู้ให้เช่า” ต้องเป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์เท่านั้น และมีการกำหนดขนาดของ “การเช่า”¹⁴ ที่ดินที่มีเนื้อที่เกินกว่าหนึ่งร้อยไร่จะต้องได้รับอนุมัติจากอธิบดีกรมที่ดินตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง (ฉบับที่ 2) ข้อ 2 รวมถึงการจดทะเบียนเช่าตามพระราชบัญญัตินี้ให้เป็นที่ไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้อธิบดีกรมที่ดินมีอำนาจเพิกถอนการจดทะเบียนการเช่าที่ฝ่าฝืนหรือมิได้ปฏิบัติตามมาตรา 5 วรรคสองและวรรคสาม กฎหมายทั้งสองฉบับได้ถูกยกเว้นมิให้นำมาบังคับใช้ในการเช่าที่ ดินหรือ

¹⁴ มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติการเช่าอสังหาริมทรัพย์เพื่อพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม พ.ศ. 2542 บัญญัติว่า “ในพระราชบัญญัตินี้ “การเช่า” หมายความว่า การเช่าอสังหาริมทรัพย์เพื่อพาณิชยกรรมหรืออุตสาหกรรมที่กำหนดเวลาเช่าไว้เกินสามสิบปีแต่ไม่เกินห้าสิบปี...”

อสังหาริมทรัพย์ในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษตามมาตรา 52 วรรคหนึ่ง¹⁵ โดยกฎหมายพิเศษฉบับนี้ กำหนดระยะเวลาในการทำสัญญาเช่า เช่าช่วง ให้เช่า หรือให้เช่าช่วงที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์ในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษตามมาตรา 52 วรรคท้าย บังคับใช้แทน คือ ห้ามมิให้ทำสัญญาเช่าเป็นกำหนดเวลาเกิน 50 ปี ถ้าได้ทำสัญญากันไว้เป็นกำหนดเวลานานกว่านั้นก็ให้ลดลงมาเป็น 50 ปี การต่อสัญญาเช่าอาจทำได้แต่จะต่อสัญญาเกิน 49 ปี นับแต่วันครบ 50 ปีไม่ได้

2.3 ประมวลกฎหมายที่ดิน มาตรา 97 และมาตรา 98 คือ นิติบุคคลที่จดทะเบียนเป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วน ซึ่งได้จดทะเบียนแล้ว และมีทุนของคนต่างด้าวเกินกว่าร้อยละ 49 หรือผู้ถือหุ้นเป็นคนต่างด้าวเกินกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้ถือหุ้นทั้งหมด หรือบริษัทที่ออกไปหุ้นชนิดให้แก่ผู้ถือหุ้นเกินกว่ากึ่งหนึ่ง หรือสมาคม หรือสหกรณ์ที่มีสมาชิกเป็นคนต่างด้าวเกินกว่ากึ่งหนึ่ง หรือดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์คนต่างด้าวโดยเฉพาะ หรือเป็นส่วนใหญ่ หรือมูลนิธิที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์คนต่างด้าวโดยเฉพาะหรือเป็นส่วนใหญ่ โดยปกติ นิติบุคคลดังกล่าวจะถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินไม่ได้ แต่ถ้านิติบุคคลดังกล่าวนั้นได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทยแล้ว ก็มีสิทธิในที่ดินได้เสมือนกับคนต่างด้าว ดังนั้น พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2561 มาตรา 49 วรรคหนึ่ง จึงได้บัญญัติยกเว้นให้ผู้ประกอบกิจการในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งเป็นนิติบุคคลและเป็นคนต่างด้าวตามประมวลกฎหมายที่ดิน มีสิทธิถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินภายในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อการประกอบกิจการที่ได้รับอนุญาตได้โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตตามประมวลกฎหมายที่ดิน

2.4 พระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ.2522 มาตรา 19 (3) – (5) ประกอบมาตรา 19 ทวิ กำหนดให้นิติบุคคลซึ่งกฎหมายถือว่าเป็นคนต่างด้าวอาจถือกรรมสิทธิ์ในห้องชุดได้ ในอัตราส่วนไม่เกินร้อยละ 49 ของเนื้อที่ห้องชุดทั้งหมดในอาคารชุดแต่ละแห่งในขณะที่ขอจดทะเบียนเป็นอาคารชุด ทั้งนี้พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2561 มาตรา 49 วรรคสอง จึงได้บัญญัติยกเว้นให้ผู้ประกอบกิจการในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษซึ่งเป็นนิติบุคคลและเป็นคนต่างด้าวตามกฎหมายว่าด้วยอาคารชุด มีสิทธิถือกรรมสิทธิ์ในห้องชุด โดยได้รับการยกเว้นจากการจำกัดสิทธิของคนต่างด้าวตามกฎหมายว่าด้วยอาคารชุดดังกล่าวข้างต้น

2.5 พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 ว่าด้วยการเข้ามาในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว มาตรา 34 (6) ประกอบมาตรา 35 (4) กำหนดกรณีคนต่างด้าวซึ่งจะเข้ามาในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวเพื่อการลงทุนที่ได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงทบวงกรมที่เกี่ยวข้องให้อยู่ในราชอาณาจักรภายใต้เงื่อนไขใด ๆ ก็ได้ มีกำหนดระยะเวลาไม่เกิน 2 ปี ดังนั้น พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2561 มาตรา 54 และมาตรา 55 จึงกำหนดยกเว้นให้ผู้ประกอบกิจการในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษซึ่งได้รับสิทธิมีสิทธินำคนต่างด้าว อาทิ ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ

¹⁵ มาตรา 52 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การเช่า เช่าช่วง ให้เช่า หรือให้เช่าช่วงที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์ในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ มิให้นำความในมาตรา 540 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติการเช่าอสังหาริมทรัพย์เพื่อพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม พ.ศ. 2542 มาใช้บังคับ”

(ตามที่คณะกรรมการนโยบายฯ กำหนด) ผู้บริหารหรือผู้ชำนาญการ และคู่สมรสของผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญหรือผู้บริหารหรือผู้ชำนาญการ อยู่ในประเทศได้ตามจำนวนและระยะเวลาที่ได้รับอนุญาตจากเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายฯ แม้ว่า จะเกินกำหนดจำนวนหรือระยะเวลาให้อยู่ได้ในประเทศ ตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง นอกจากนี้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ (ตามที่คณะกรรมการนโยบายฯ กำหนด) ผู้บริหารหรือผู้ชำนาญการ ยังมีสิทธิทำงานตำแหน่งหน้าที่ การทำงานที่คณะกรรมการนโยบายฯ กำหนด โดยไม่ต้องได้รับใบอนุญาตทำงานตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว

2.6 พระราชบัญญัติศุลากร พ.ศ.2560 เนื่องจากคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก สามารถประกาศให้ผู้นำของเข้าหรือผู้ส่งออก ซึ่งประกอบกิจการในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษได้รับยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยศุลากรทั้งหมดหรือบางส่วน

2.7 พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. 2485 ที่ยกเว้นให้ผู้ประกอบกิจการในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ ไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน (ทั้งหมดหรือบางส่วนตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการนโยบายฯ กำหนด)

3. กฎหมายที่ถูกถ่ายโอนอำนาจในการอนุญาต ให้สิทธิ หรือให้สัมปทาน (กับการดำเนินการที่เป็นประโยชน์โดยตรงหรือการดำเนินการภายนอกเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก) แก่คณะกรรมการนโยบายฯ ประกอบด้วย ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58 ลงวันที่ 26 มกราคม พุทธศักราช 2515 พระราชบัญญัติว่าด้วยการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2456 พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ.2485 พระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติทางหลวงสัมปทาน พ.ศ.2542 พระราชบัญญัติพลังงานนิวเคลียร์เพื่อสันติ พ.ศ.2559 รวมถึงการให้อำนาจของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2560 และอำนาจของคณะกรรมการนโยบายเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศสำหรับอุตสาหกรรมเป้าหมาย พระราชบัญญัติการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศสำหรับอุตสาหกรรมเป้าหมาย พ.ศ. 2560 เป็นอำนาจของคณะกรรมการนโยบายฯ ด้วย

นอกจากนี้ บทบัญญัติในพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ยังสร้างเงื่อนไขให้คณะกรรมการนโยบายฯ มีสิทธิและอำนาจตามกฎหมาย ดังต่อไปนี้

3.1 พระราชบัญญัติ การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2518 ที่คณะกรรมการนโยบายฯ สามารถเข้าใช้ประโยชน์ที่ดินที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้มาตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อนำไปใช้พัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

3.2 พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518 ที่คณะกรรมการนโยบายฯ สามารถนำที่ราชพัสดุมาใช้เพื่อประโยชน์ในการจัดตั้งเขตส่งเสริมเศรษฐกิจ (และให้อำนาจทั้งปวงของกรมธนารักษ์ เกี่ยวกับที่ราชพัสดุเป็นอำนาจของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก)

3.3 พระราชบัญญัติว่าด้วยการให้เอกชนลงทุนในกิจการของรัฐ พ.ศ.2556 ซึ่งการให้เอกชนร่วมลงทุนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกให้มีลักษณะเป็นการเฉพาะ ไม่ต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการให้เอกชนลงทุนในกิจการของรัฐ ตรงกันข้ามกลับให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์และกระบวนการที่คณะกรรมการนโยบายฯ กำหนด

4. กฎหมายที่ถูกละเลยโอนอำนาจในการอนุมัติ อนุญาต ออกใบอนุญาต หรือให้ความเห็นชอบ (สำหรับดำเนินการหรือการกระทำใด ๆ ภายในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ) ให้แก่เลขาธิการคณะกรรมการนโยบายฯ ประกอบด้วย พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ.2543 พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติจดทะเบียนเครื่องจักร พ.ศ.2514 พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ.2499 พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ.2553

การผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ทุนนิยม (Reproduction of Ideology)

ในสังคมไทยอุดมการณ์พัฒนาแบบทุนนิยม ถูกทำให้เป็นอุดมการณ์หลัก (Dominant Ideology) ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา โดยอุดมการณ์เช่นนี้ให้ความสำคัญกับการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) ภายใต้ความเชื่อที่ว่าความเติบโตทางเศรษฐกิจเปรียบเสมือนเงื่อนโซ่ที่นำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดี กล่าวได้ว่า ตลอดระยะเวลาที่อุดมการณ์ทุนนิยมครองอำนาจนำ ได้มีการผลิตซ้ำและปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทและความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ทั้งในและต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากความพยายามเปลี่ยนกลยุทธ์การพัฒนาที่เน้นความเติบโตแบบไม่สมดุล (Unbalanced Growth) สู่ความเติบโตควบคู่กับการกระจาย (Redistribution on with Growth) ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525-2529 หรือเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาอุตสาหกรรม จากอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า (Import-substitution Industrialization) เป็นอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก (Export-oriented Industrialization) ในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กระทั่งเกิดโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program :ESB)

เช่นเดียวกับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ทุนนิยม ภายหลังจากเข้าสู่อำนาจของคณะรัฐประหาร ช่วงปลายทศวรรษ 2550 เมื่อกลุ่มนักเศรษฐศาสตร์ที่ร่วมงานกับคณะรัฐประหาร ได้เสนอให้ปรับกลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากเผชิญกับแรงกดดันทางเศรษฐกิจทั้งในและนอกประเทศ ไม่ว่าจะเป็น ความเจริญเติบโตที่ชะลอลงของผลผลิตและการค้าของโลก กระแสเงินทุนเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนลดลง ราคาสินค้าปรับตัวซ้ำ การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและรูปแบบการผลิต หรือสถานการณ์เศรษฐกิจในประเทศที่อัตราเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นไปในลักษณะถดถอย ดังจะเห็นได้จากช่วงปี 2556-2557 อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยอยู่อันดับต่ำสุดในอาเซียน ขณะที่ความสามารถในการส่งออกของประเทศไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับอัตราการลงทุน ที่อยู่ในระดับต่ำมากติดต่อกันเป็นเวลานาน ประกอบกับส่วนแบ่งการลงทุนโดยตรงจาก

ต่างประเทศ (Foreign Direct Investment: FDI) ลดลงอย่างต่อเนื่องเทียบกับกลุ่มประเทศอาเซียน ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลกระทบต่อศักยภาพด้านการแข่งขันทั้งภาคการเกษตร ภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการของประเทศลดลงอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 2561, หน้า 1/1-2/3)

สถานการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นควบคู่กับ การเผชิญกับดักของการพัฒนาอย่างน้อย 3 มิติ คือ หนึ่ง กับดักประเทศรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap) ทำให้ไม่สามารถแข่งขันกับประเทศที่ขับเคลื่อนการพัฒนาด้วยนวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ได้ ขณะเดียวกันก็ไม่สามารถลงมาแข่งขันกับประเทศ ซึ่งผลิตสินค้าที่ใช้ต้นทุนต่ำหรือแรงงานเข้มข้นได้ สอง กับดักความไม่เท่าเทียม (Inequality Trap) เนื่องจากช่องว่างรายได้และโอกาสระหว่างคนจนกับคนรวยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ร้อยละ 20 ของประชากรที่มีรายได้มากที่สุด มีรายได้รวมกันประมาณร้อยละ 55 ของรายได้รวมทั้งประเทศ ขณะที่ร้อยละ 20 ของประชากรกลุ่มที่มีรายได้น้อยที่สุด มีรายได้รวมเพียงร้อยละ 4 ของรายได้รวมของประเทศเท่านั้น และสาม กับดักความไม่สมดุลของการพัฒนา (Imbalance Trap) เพราะแนวทางการพัฒนาที่ผ่านมา ให้ความสำคัญกับความเติบโตของตัวเลขเศรษฐกิจ ละเลยการรักษาสิ่งแวดล้อม การสร้างสังคมที่ดีมีสุข และการยกระดับศักยภาพและภูมิปัญญามนุษย์ (อภิชัย พันธเสนและคณะ, 2560, หน้า 5-6; สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 2561, หน้า 2/3-2/4)

เมื่อพิจารณาโลกที่แต่ละประเทศ นำมาใช้เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันและดึงดูดนักลงทุน ก็คือ การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษหรือการลงทุนพิเศษ ดังตัวอย่างของประเทศในยุโรป เช่น โปแลนด์ มีเขตเศรษฐกิจพิเศษ จำนวน 14 แห่ง แต่ละแห่งจะให้สิทธิพิเศษแก่นักลงทุนที่คล้ายคลึงกัน หรือเบลเยียม มีเขตเศรษฐกิจพิเศษ 3 เขตหลัก คือ หนึ่ง Brussels เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษที่เน้นการสนับสนุนความสามารถในการแข่งขันของรัฐ สอง Wollonia เน้นธุรกิจด้านนวัตกรรม การกระตุ้นเป็นเจ้าของกิจการ การพัฒนาท้องถิ่น และสาม Flander เน้นกิจการที่สามารถก่อให้เกิดการจ้างงาน และกระตุ้นการทำธุรกิจ การวิจัยและเสริมสร้างนวัตกรรม เป็นต้น ขณะที่ในภูมิภาคเอเชีย จีนถือเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ กระทั่งกลายเป็นจักรสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ เขตเศรษฐกิจพิเศษที่สำคัญของจีน เช่น เซินเจิ้น (Shenzhen) ชูไห่ (Zhuhai) ชัวเถา (Shantou) ในมณฑลกว่างตุง (Guangdong) และเซี่ยเหมิน (Xiamen) ในมณฑลฝูเจี้ยน (Fujian) เป็นต้น หรือกรณีรัฐดูไบ สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ ที่มีเขตเศรษฐกิจพิเศษ จำนวน 7 แห่ง ในจำนวนนี้ 6 แห่งประสบความสำเร็จอย่างมาก เช่น Dubai Cars & Automotive Zone (DCCAMZ) มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งออกรถยนต์ที่ใช้แล้วไปยังประเทศในแถบอาเซียนและแอฟริกา Dubai Internet City (DIC) เป็นศูนย์เทคโนโลยีการสื่อสารแห่งแรกของโลก Dubai Media City เป็นศูนย์รวมของธุรกิจการสื่อสาร Gold & Diamond Park เป็นศูนย์รวมการผลิตเครื่องประดับ และ Jebel Ali Free Zone เป็นเขตเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่ใกล้ท่าเรือและเป็นศูนย์รวมการค้าขายสินค้าใน

ภูมิภาค (ฝ่ายพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2546; สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, ม.ป.ป.)

เช่นเดียวกับประเทศเพื่อนบ้านของไทย ปัจจุบันมีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษหลายแห่ง ดังกรณี มาเลเซีย ที่มีเขตเศรษฐกิจพิเศษสำคัญ คือ เขตเศรษฐกิจพิเศษอิสกันดาร์ (Iskandar Special Economic Zone) ส่วนเศรษฐกิจพิเศษที่อยู่ใกล้ชายแดนไทย คือ เขตเศรษฐกิจพิเศษในรัฐ Kedah โดยเฉพาะนิคมอุตสาหกรรม Bukit Kayu Hitam ที่รัฐบาลมาเลเซียจัดตั้งให้เป็นศูนย์การพัฒนาอุตสาหกรรมยานยนต์แห่งใหม่ รวมถึงเมือง Kota Putra ที่ถูกพัฒนาให้เป็นเขตอุตสาหกรรม การเกษตร หรือประเทศกัมพูชา มีเขตเศรษฐกิจพิเศษ ที่คณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษกัมพูชา (Cambodian Special Economic Zone Board) อนุมัติให้ดำเนินการและเปิดให้บริการ จำนวน 11 แห่ง ในจำนวนนี้มี 2 แห่ง อยู่ติดชายแดนไทย (เขตเศรษฐกิจพิเศษ Poi Pet O'Neang และ Neang Kok Koh Kong) ส่วนลาว มีเขตเศรษฐกิจ จำนวน 9 แห่ง มี 1 แห่ง ติดชายแดนไทย คือ เขตเศรษฐกิจพิเศษ Savan-Seno ในกรณีของพม่า ปัจจุบันมีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษแล้ว จำนวน 15 แห่ง โดยมีเขตเศรษฐกิจพิเศษที่สำคัญ 4 แห่ง ได้แก่ เขตเศรษฐกิจพิเศษ Thilawa, Kyaukphyu, Dawei, Myawaddy เป็นต้น (ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย, 2562)

ตารางที่ 6 จำนวนและประเทศที่มีเขตเศรษฐกิจพิเศษ

ปี	จำนวนเขตเศรษฐกิจพิเศษ	จำนวนประเทศที่มีเขตเศรษฐกิจพิเศษ
2518	79	29
2529	176	47
2538	500	73
2540	845	93
2545	3,000	116
2549	3,500	130
2561	5,400	147

ที่มา: UNCTAD อ้างถึงใน กรุงเทพธุรกิจ (ก), 10 กรกฎาคม 2562

ปรากฏการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่เช่นนี้ กลายเป็นเงื่อนไขให้เกิดความพยายามผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ทุนนิยม ผ่านกลยุทธ์การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone) โดยปฏิบัติการเช่นนี้ ก่อตัวขึ้นหลังจากมีคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 72/2557 ลงวันที่ 19 มิถุนายน 2557 เพื่อจัดตั้งคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษขึ้นมาอีกครั้ง ในช่วงแรก รัฐบาลให้ความสำคัญกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ดังจะเห็นได้จากประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ลงวันที่ 19 มกราคม 2558 เรื่อง กำหนดพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ จำนวน 5 แห่ง คือ (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการ

ลงทุน, 2558, หน้า 9-17; สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาพื้นที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 42-46)

1. เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตาก เพื่อเป็นศูนย์เปลี่ยนถ่ายสินค้าระหว่างประเทศเครือข่ายอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้น ครอบคลุม 3 อำเภอ คือ แม่สอด พบพระ แม่ระมาด จำนวน 14 ตำบล เนื้อที่ประมาณ 886,875 ไร่

2. เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร เพื่อเป็นศูนย์ค้าส่งและขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ ครอบคลุม 3 อำเภอ คือ เมืองมุกดาหาร ห้วยใหญ่ ดอนตาล จำนวน 11 ตำบล เนื้อที่ประมาณ 361,542.5 ไร่

3. เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว เพื่อเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตร และการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ ครอบคลุม 2 อำเภอ คือ อรัญประเทศและวัฒนานคร จำนวน 4 ตำบล เนื้อที่ประมาณ 207,500 ไร่

4. เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสงขลา เพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมแปรรูปเพื่อการส่งออก การขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ ครอบคลุม 2 อำเภอ คือ อรัญประเทศและวัฒนานคร จำนวน 4 ตำบล เนื้อที่ประมาณ 207,500 ไร่

5. เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตราด เพื่อเป็นศูนย์กลางการค้าส่ง ขนส่งต่อเนื่องระหว่างประเทศ และศูนย์กลางให้บริการการท่องเที่ยวระดับภูมิภาค ครอบคลุม 1 อำเภอ คือ คลองใหญ่ จำนวน 4 ตำบล เนื้อที่ประมาณ 31,375 ไร่

ตารางที่ 7 รายละเอียดพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (ระยะแรก)

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ	ศักยภาพและโอกาสของพื้นที่ (ในมุมมองของรัฐ)	กลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
ตาก	<p>(1) ได้เปรียบด้านที่ตั้ง สามารถเชื่อมโยงเมืองอย่างกึ่งในฐานะศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของเมียนมาตามแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก</p> <p>(2) มีโอกาสพัฒนาบทบาทเป็นศูนย์เปลี่ยนถ่ายสินค้าระหว่างประเทศ รวมทั้งศักยภาพที่เอื้ออำนวยกับอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้นได้</p> <p>(3) มีแรงงานที่พร้อมรองรับการพัฒนาและสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการผลิตร่วมระหว่างไทยพม่าได้</p>	<p>(1) อุตสาหกรรมการเกษตร ประมงและกิจการที่เกี่ยวข้อง</p> <p>(2) เซรามิกส์</p> <p>(3) อุตสาหกรรมสิ่งทอเครื่องนุ่งห่มและเครื่องหนัง</p> <p>(4) อุตสาหกรรมผลิตเครื่องเรือน</p> <p>(5) อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ</p> <p>(6) การผลิตเครื่องมือแพทย์</p> <p>(7) อุตสาหกรรมยานยนต์ เครื่องจักรและชิ้นส่วน</p> <p>(8) อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์</p> <p>(9) การผลิตพลาสติก</p> <p>(10) การผลิตยา</p> <p>(11) กิจการโลจิสติกส์</p> <p>(12) นิคมหรือเขตอุตสาหกรรม</p> <p>(13) กิจการเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว</p>
มุกดาหาร	<p>(1) อยู่บนแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก สามารถเชื่อมโยงสู่ลาวและเวียดนามผ่านเส้นทางสาย R9 และต่อเนื่องไปยังประเทศจีน</p> <p>(2) ติดต่อกับพื้นที่เศรษฐกิจของลาว คือ แขวงสะหวันนะเขต ทำให้มีโอกาสขยายการค้าและการลงทุน</p>	<p>(1) อุตสาหกรรมการเกษตร ประมงและกิจการที่เกี่ยวข้อง</p> <p>(2) อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์</p> <p>(3) นิคมหรือเขตอุตสาหกรรม</p> <p>(4) กิจการเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว</p>

ตารางที่ 7 (ต่อ)

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ	ศักยภาพและโอกาสของพื้นที่ (ในมุมมองของรัฐ)	กลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
	(3) เป็นช่องทางที่มีข้อตกลงในการเปิดเดินรถระหว่างไทย-ลาว-เวียดนาม	
สระแก้ว	<p>(1) ใกล้ท่าเรือแหลมฉบัง</p> <p>(2) สามารถเชื่อมโยงไปยังเมืองศรีโสภณซึ่งเป็นจุดกระจายสินค้าไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ของกัมพูชา รวมทั้งเป็นช่องทางในการขนส่งสินค้าไปจากกัมพูชาสู่เวียดนามใต้บนแนวระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้</p> <p>(3) มีโอกาสในการผลิตร่วมกับเขตเศรษฐกิจพิเศษในบันเตียเมียนเจยของประเทศกัมพูชา</p>	<p>(1) อุตสาหกรรมการเกษตร ประมงและกิจการที่เกี่ยวข้อง</p> <p>(2) เซรามิกส์</p> <p>(3) อุตสาหกรรมสิ่งทอเครื่องนุ่งห่มและเครื่องหนัง</p> <p>(4) อุตสาหกรรมผลิตเครื่องเรือน</p> <p>(5) อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ</p> <p>(6) การผลิตเครื่องมือแพทย์</p> <p>(7) อุตสาหกรรมยานยนต์ เครื่องจักรและชิ้นส่วน</p> <p>(8) อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์</p> <p>(9) การผลิตพลาสติก</p> <p>(10) การผลิตยา</p> <p>(11) กิจการโลจิสติกส์</p> <p>(12) นิคมหรือเขตอุตสาหกรรม</p> <p>(13) กิจการเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว</p>
สงขลา	(1) เป็นจังหวัดศูนย์กลางของภาคใต้ ใกล้ท่าเรือปีนังและท่าเรือกลางมาเลเซีย	<p>(1) อุตสาหกรรมการเกษตร ประมงและกิจการที่เกี่ยวข้อง</p> <p>(2) อุตสาหกรรมสิ่งทอเครื่องนุ่งห่มและเครื่องหนัง</p> <p>(3) กิจการโลจิสติกส์</p>

ตารางที่ 7 (ต่อ)

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ	ศักยภาพและโอกาสของพื้นที่ (ในมุมมองของรัฐ)	กลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
	(2) เป็นช่องทางหลักสำหรับขนส่งทางถนนและทางรางไปยังมาเลเซียและสิงคโปร์ (3) มีฐานการผลิตยางพารา อาหารทะเล อิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งมีเครือข่ายการผลิตที่เชื่อมโยงไทย-มาเลเซีย (4) ในประเทศมาเลเซียมีการพัฒนาอุตสาหกรรมหนัก ยางพาราและฮาลาล และการพัฒนาระบบขนส่งทางถนนและรางเชื่อมกับประเทศไทย	(4) นิคมหรือเขตอุตสาหกรรม (5) กิจกรรมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว
ตราด	(1) อยู่บนแนวระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ห่างจากท่าเรือแหลมฉบังประมาณ 340 กิโลเมตรและห่างจากท่าเรือสีหนุวิลล์ ประมาณ 250 กิโลเมตร (2) มีฐานการท่องเที่ยวในพื้นที่ (3) สามารถเชื่อมโยงกิจกรรมทางเศรษฐกิจกับเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเกาะกง	(1) อุตสาหกรรมการเกษตร ประมงและกิจการที่เกี่ยวข้อง (2) กิจการโลจิสติกส์ (3) นิคมหรือเขตอุตสาหกรรม (4) กิจกรรมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว

ที่มา: สรุปลจากสำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาพื้นที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 42-46

ต่อมาวันที่ 24 เมษายน 2558 มีการออกประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ เรื่อง กำหนดพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ระยะที่ 2 อีกจำนวน 5 แห่ง คือ (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, 2558, หน้า 18-22; สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาพื้นที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 47-51)

1. เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษหนองคาย เพื่อการพัฒนาการค้าระหว่างประเทศ การท่องเที่ยว การขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ ครอบคลุม 2 อำเภอ คือ เมืองหนองคายและสระใคร จำนวน 13 ตำบล เนื้อที่ประมาณ 296,042 ไร่

2. เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษนราธิวาส เป็นเขตการค้าชายแดน อุตสาหกรรมอาหาร และการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ ครอบคลุม 5 อำเภอ คือ เมืองนราธิวาส ตากใบ ยี่งอ แวง สุโหงโกลก จำนวน 5 ตำบล เนื้อที่ประมาณ 146,995.6 ไร่

3. เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย เพื่อเป็นฐานการท่องเที่ยว แหล่งผลิตอาหาร สินค้าเกษตรศูนย์กลางการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ ครอบคลุม 3 อำเภอ คือ เชียงของ เชียงแสน แม่สาย จำนวน 21 ตำบล เนื้อที่ประมาณ 572,629 ไร่

4. เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษนครพนม เพื่อการพัฒนาธุรกิจการค้าชายแดนและพื้นที่บริการโลจิสติกส์ ครอบคลุม 2 อำเภอ คือ เมืองนครพนม ท่าอุเทน จำนวน 13 ตำบล เนื้อที่ประมาณ 495,743.8 ไร่

5. เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษกาญจนบุรี เพื่อการพัฒนานิคมอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์การเกษตร และการค้าผ่านแดน ครอบคลุม 1 อำเภอ คือ เมืองกาญจนบุรี จำนวน 2 ตำบล เนื้อที่ประมาณ 345,187.5 ไร่

ตารางที่ 8 รายละเอียดพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (ระยะที่สอง)

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ	ศักยภาพและโอกาสของพื้นที่ (ในมุมมองของรัฐ)	กลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
หนองคาย	(1) สามารถเชื่อมโยงกับเวียงจันทน์ ประเทศลาว ได้ทั้งทางถนนและรถไฟ (2) มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา สามารถพัฒนาเป็นที่พักอาศัยของนักลงทุนได้	(1) อุตสาหกรรมการเกษตร ประมงและกิจการที่เกี่ยวข้อง (2) อุตสาหกรรมสิ่งทอเครื่องนุ่งห่มและเครื่องหนัง (3) กิจการโลจิสติกส์ (4) นิคมหรือเขตอุตสาหกรรม (5) กิจการเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว
นราธิวาส	(1) เป็นช่องทางการค้ากับมาเลเซียและเชื่อมโยงไปยังสิงคโปร์ได้ (2) มีวัตถุดิบ เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน สนับสนุนอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากภาคเกษตรกรรม และมีโอกาสพัฒนาอุตสาหกรรมฮาลาล เป็นต้น (3) สามารถเชื่อมโยงกับรัฐกลันตัน ซึ่งมีแผนส่งเสริมอุตสาหกรรมปิโตรเคมี การท่องเที่ยวและโลจิสติกส์	ใช้สิทธิประโยชน์ที่ได้รับภายใต้นโยบายส่งเสริมการลงทุน เพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยครอบคลุมกิจการทุกประเภทในบัญชีท้ายประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนที่ 2/2557
เชียงราย	(1) ตั้งอยู่บนระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ และสามารถเชื่อมโยงกับประเทศจีนตอนใต้ ด้วยการคมนาคมทางน้ำและทางบก (2) มีศักยภาพในการให้บริการด้านโลจิสติกส์แก่ประเทศจีนตอนใต้ ลาว และเวียดนาม เพื่อขนส่งสินค้าสู่ท่าเรือแหลมฉบัง (3) มีสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง รองรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว สุขภาพ โลจิสติกส์ ภาษาอาเซียนและภาษาจีน เป็นต้น	(1) อุตสาหกรรมการเกษตร ประมงและกิจการที่เกี่ยวข้อง (2) อุตสาหกรรมสิ่งทอเครื่องนุ่งห่มและเครื่องหนัง (3) อุตสาหกรรมผลิตเครื่องเรือน (4) อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ (5) การผลิตเครื่องมือแพทย์ (6) การผลิตพลาสติก (7) การผลิตยา (8) กิจการโลจิสติกส์

ตารางที่ 8 (ต่อ)

เขตพัฒนา เศรษฐกิจพิเศษ	ศักยภาพและโอกาสของพื้นที่ (ในมุมมองของรัฐ)	กลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
		(9) นิคมหรือเขตอุตสาหกรรม (10) กิจการเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว
นครพนม	(1) สามารถเชื่อมโยงไปยังเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน ประเทศลาว และท่าเรือหวางอ่าง ประเทศเวียดนาม และเป็นเส้นทางเชื่อมโยงไปยังประเทศจีนตอนใต้ที่สั้นที่สุด (2) สามารถเชื่อมโยงกิจการเศรษฐกิจกับเขตเศรษฐกิจพิเศษจำเพาะภูเขี้ยว ประเทศลาวได้ (3) มีท่าอากาศยานนครพนม และมีแผนสร้างทางรถไฟบ้านไผ่-มหาสารคาม-ร้อยเอ็ด-มุกดาหาร-นครพนม	(1) อุตสาหกรรมการเกษตร ประมงและกิจการที่เกี่ยวข้อง (2) เซรามิกส์ (3) อุตสาหกรรมสิ่งทอเครื่องนุ่งห่มและเครื่องหนัง (4) อุตสาหกรรมผลิตเครื่องเรือน (5) อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ (6) การผลิตเครื่องมือแพทย์ (7) อุตสาหกรรมยานยนต์ เครื่องจักรและชิ้นส่วน (8) อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (9) การผลิตพลาสติก (10) การผลิตยา (11) กิจการโลจิสติกส์ (12) นิคมหรือเขตอุตสาหกรรม (13) กิจการเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว
กาญจนบุรี	(1) มีศักยภาพในการเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจภาคตะวันตก เชื่อมโยงระหว่างเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย ออกสู่มหาสมุทรอินเดียและพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกสู่มหาสมุทรแปซิฟิก	(1) อุตสาหกรรมการเกษตร ประมงและกิจการที่เกี่ยวข้อง (2) เซรามิกส์ (3) อุตสาหกรรมสิ่งทอเครื่องนุ่งห่มและเครื่องหนัง

ตารางที่ 8 (ต่อ)

เขตพัฒนา เศรษฐกิจพิเศษ	ศักยภาพและโอกาสของพื้นที่ (ในมุมมองของรัฐ)	กลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
	(2) เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างเขตเศรษฐกิจพิเศษทวายและท่าเรือ แหลมฉบัง (3) สามารถพัฒนาอุตสาหกรรมแปรรูปเกษตร อาหาร เครื่องดื่ม เคมีภัณฑ์ ให้เกิดห่วงโซ่มูลค่าโดยอาศัยความได้เปรียบในการเข้าถึงท่าเรือ ทวายและท่าเรือแหลมฉบัง	(4) อุตสาหกรรมผลิตเครื่องเรือน (5) อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ (6) การผลิตเครื่องมือแพทย์ (7) อุตสาหกรรมยานยนต์ เครื่องจักรและชิ้นส่วน (8) อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (9) การผลิตพลาสติก (10) การผลิตยา (11) กิจการโลจิสติกส์ (12) นิคมหรือเขตอุตสาหกรรม (13) กิจการเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว

ที่มา: สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาพื้นที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 47-51

อย่างไรก็ตาม เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนทั้ง 10 แห่ง ที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้น กลับไม่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายประการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. รูปแบบการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของรัฐบาล เป็นการยกระดับพื้นที่ชายแดน ที่มีศักยภาพในการขนส่งสินค้าหรือค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้าน ให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยพยายามพัฒนาพื้นที่เหล่านี้เป็นแหล่งผลิตสินค้ารองรับการส่งออก ข้อจำกัดของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในลักษณะนี้ ก็คือ พื้นที่เป้าหมายบางพื้นที่ไม่มีความพร้อม บางพื้นที่มีปัญหาด้านวัตถุดิบไม่หลากหลาย เพราะมีเพียงสินค้าเกษตรที่อาจจะนำมาแปรรูปได้ ตัวอย่างเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนที่เผชิญปัญหาเหล่านี้ เช่น เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร นครพนม หนองคาย ซึ่งเผชิญกับข้อจำกัดของตลาดและศักยภาพของทางเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้าน เนื่องจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีประชากรน้อย อำนาจการซื้อทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพไม่สูงมาก ประกอบกับรัฐบาลลาวมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ โดยการให้สิทธิพิเศษแก่กลุ่มทุนต่างชาติ และมีอัตราค่าจ้างที่ถูกกว่าประเทศไทย ทำให้นายทุนไทยบางกลุ่มตัดสินใจเข้าไปประกอบกิจการในประเทศลาว หรือเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสงขลา มีศักยภาพการค้ามากกว่าการผลิต เช่นเดียวกับเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษกาญจนบุรี ที่การค้าชายแดนในบริเวณนี้ยังไม่คึกคัก แม้ว่าจะปริมาณการค้าขายที่สูง แต่การค้าชายแดนในรูปแบบสินค้าผ่านแดนยังมีไม่มากนัก ขณะที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษนราธิวาส มีปัญหาในด้านความมั่นคงและความไม่สงบ เป็นต้น (อภิชัย พันธเสนและคณะ, 2560, หน้า ix, 57, 59-66)

2. ความไม่พร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค สาธารณูปการของเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน เจือจางเช่นนี้ทำให้รัฐบาลต้องจัดสรรงบประมาณ เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสาธารณูปโภค สาธารณูปการเป็นจำนวนมาก โดยงบประมาณที่ถูกจัดสรรไปยังพื้นที่เป้าหมายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ระหว่างปี 2558-2562 มีจำนวนทั้งสิ้น 37,455.67 ล้านบาท แบ่งเป็น ปี 2558 จำนวน 2,377.76 ล้านบาท ปี 2559 จำนวน 6,168.91 ล้านบาท ปี 2560 จำนวน 10,267.52 ล้านบาท ปี 2561 จำนวน 9,883.50 ล้านบาท และ ปี 2562 จำนวน 8,757.98 ล้านบาท (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ก), 2562) กล่าวโดยเฉพาะจัดสรรงบประมาณปี 2562 พบว่า ร้อยละ 67 ถูกนำไปใช้เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ร้อยละ 14 การพัฒนาด้านศุลกากรและด่านเกษตร ร้อยละ 7 การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ ร้อยละ 4 การผังเมือง การพัฒนาสาธารณสุขและนิคมอุตสาหกรรม ได้รับงบประมาณ ได้รับงบประมาณในสัดส่วนที่เท่ากันคือ ร้อยละ 3 ส่วนที่เหลือร้อยละ 2 เป็นการส่งเสริมการลงทุน ประชาสัมพันธ์ ความมั่นคง แรงงาน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ข), 2562)

อย่างไรก็ตาม การที่รัฐบาลกำหนดเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนกว่า 10 แห่ง ทำให้งบประมาณที่ถูกจัดสรรไปยังเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษแต่ละแห่งมีจำนวนไม่มาก เมื่อเปรียบเทียบกับงบประมาณในภาพรวม ภายใต้ข้อจำกัดของงบประมาณเช่นนี้ ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนการดำเนินงานในมิติต่าง ๆ

3. กลุ่มทุนในประเทศและกลุ่มทุนต่างชาติ ยังไม่ให้ความสนใจที่จะเข้ามาลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน พบว่าระหว่างปี 2558-2560 มีการขอรับการส่งเสริมการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจำนวน 52 โครงการ เงินลงทุนประมาณ 8,963 ล้านบาท ดังรายละเอียดตารางที่ 9

ตารางที่ 9 การขอรับการส่งเสริมการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

จังหวัด	จำนวนโครงการ				เงินลงทุน (ล้านบาท)			
	2558	2559	2560	รวม	2558	2559	2560	รวม
กาญจนบุรี	-	2	-	2	-	640	-	640
เชียงราย	1	-	4	5	16	-	102	118
ตราด	-	1	-	1	-	183	-	183
ตาก	4	18	6	28	252	3,290	275	3,817
มุกดาหาร	-	5	-	5	-	840	-	840
สงขลา	1	5	-	6	13	1,737	-	1,750
สระแก้ว	-	4	-	4	-	1,316	-	1,316
หนองคาย	-	1	-	1	-	301	-	301
รวม	6	36	10	52	280	8,306	377	8,963

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, ม.ป.ป. หน้า 15

ส่วนปี 2562 มีโครงการที่ได้รับการอนุมัติส่งเสริมการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ 9 จังหวัด (เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนที่ไม่มีการลงทุน คือ นราธิวาส) จำนวน 68 โครงการ มูลค่าการลงทุนรวม 10,996.23 ล้านบาท (ข้อมูล ณ เดือนตุลาคม 2562) ดังรายละเอียดในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 จำนวนโครงการและงบประมาณที่ลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ	จำนวนโครงการที่ลงทุน	หน่วย: ล้านบาท
		งบประมาณในการลงทุน
ตาก	30	3,873.80
สงขลา	9	2,463.50
สระแก้ว	6	1,880.60
กาญจนบุรี	6	951.39
เชียงราย	6	159.10

ตารางที่ 10 (ต่อ)

หน่วย: ล้านบาท

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ	จำนวนโครงการที่ลงทุน	งบประมาณในการลงทุน
มุกดาหาร	5	851.50
หนองคาย	3	521.73
ตราด	2	279.60
นครพนม	1	15.01
รวม	68	10,996.23

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ก), 2562

จากโครงการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ทั้งหมด 68 โครงการ พบว่า เป็นการลงทุนของนักลงทุนจากต่างประเทศเพียง 22 โครงการ (ร้อยละ 32.35) งบประมาณ 3,517.84 ล้านบาท (ร้อยละ 31.99) โดยนักลงทุนจากต่างประเทศที่มีเข้าลงทุน มีจำนวน 9 ประเทศ (ข้อมูล ณ เดือนตุลาคม 2562)¹⁶ ดังรายละเอียดในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 การลงทุนจากต่างประเทศในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

หน่วย: ล้านบาท

กลุ่มทุน	จำนวนโครงการที่ลงทุน	งบประมาณในการลงทุน
กลุ่มทุนมาเลเซีย	6	1,439.80
กลุ่มทุนจีนและร่วมลงทุนไทย-จีน	3	18.70
กลุ่มทุนญี่ปุ่นและร่วมลงทุนไทย-ญี่ปุ่น	3	1,058.40
กลุ่มทุนไต้หวัน	2	472.80
กลุ่มทุนออสเตรเลีย	2	365.20
กลุ่มทุนเนเธอร์แลนด์	2	34.94
กลุ่มทุนเกาหลีใต้	2	56
กลุ่มทุนสิงคโปร์	1	35
กลุ่มทุนอินเดีย	1	37
รวม	22	3,517.84

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ข), 2562

¹⁶ ข้อมูลการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนอย่างละเอียด ได้ที่ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า เข้าถึงได้จาก https://www.dbd.go.th/dbdweb56/more_news.php?cid=1025

เมื่อพิจารณาถึงการขอรับการส่งเสริมการลงทุน พบว่า มีสัดส่วนลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ดังจะเห็นได้จากข้อมูลของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) ที่ใช้ให้เห็นว่า ในปี 2559 มีโครงการที่ยื่นขอรับการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ทั้งหมด 37 โครงการ มูลค่าเงินลงทุน 8,462 ล้านบาท แต่มีโครงการที่ได้รับอนุมัติส่งเสริมการลงทุน 25 โครงการ มูลค่าเงินลงทุนรวม 5,505 ล้านบาท ส่วนปี 2560 มีโครงการที่โครงการที่ได้รับอนุมัติส่งเสริมการลงทุน 15 โครงการ มูลค่าเงินลงทุน 2,628 ล้านบาท ขณะที่ปี 2561 มีการอนุมัติเพียง 2 โครงการ มีมูลค่าเงินลงทุน 58 ล้านบาท ภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นผลให้คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน มีมติขยายระยะเวลาการขอรับสิทธิประโยชน์ ตามนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ออกไปอีก 2 ปี จากเดิมที่จะสิ้นสุดการขอรับส่งเสริมการลงทุนในวันที่ 30 ธันวาคม 2561 ไปเป็นวันที่ 30 ธันวาคม 2563 นอกจากนี้ ยังพบว่า ในระยะแรกเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนบางจังหวัดไม่มีนักลงทุนมาลงทุนหรือบางจังหวัดแม้เอกชนเซ็นสัญญาลงทุนแล้ว แต่ไม่สามารถดำเนินการได้ตามแผนที่กำหนดไว้ ขณะที่บางแห่งนักลงทุนในประเทศยกเลิกแผนการลงทุน เช่น เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว ผู้ผลิตอุปกรณ์สายไฟสำหรับยานยนต์ในเครือไทยซัมมิทกรุ๊ป จำกัด ได้ยกเลิกแผนการลงทุนก่อสร้างโรงงานผลิตชิ้นส่วนสายไฟสำหรับยานยนต์ เนื่องจากความล่าช้าในการบริหารจัดการพื้นที่ (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ก), 13 พฤษภาคม 2561)

4. โอกาสที่จะเกิดอุตสาหกรรมสมัยใหม่ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีการผลิตขั้นสูงหรือนวัตกรรมสมัยใหม่ ในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนทั้ง 10 แห่ง มีความเป็นไปได้ไม่น้อยมาก ด้วยเหตุนี้อุตสาหกรรมจะที่เกิดขึ้นในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ส่วนใหญ่จึงเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้น (ดังตารางที่ 12) แต่อุตสาหกรรมประเภทนี้ต้องเผชิญการแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมีความได้เปรียบเรื่องค่าจ้างแรงงานที่มีราคาถูกกว่าประเทศไทย ขณะเดียวกันก็มีแรงจูงใจจากการได้สิทธิพิเศษในการส่งออกสินค้าที่เสียอัตราอากรขาเข้าต่ำกว่าหรือไม่เสียสถานการณ์เช่นนี้เปรียบเสมือนเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้กลุ่มทุนต่างประเทศและกลุ่มทุนในประเทศบางกลุ่ม ตัดสินใจลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศเพื่อนบ้านแทน (อภิชัย พันธเสนและคณะ, 2560, หน้า 221)

ตารางที่ 12 ตัวอย่างอุตสาหกรรมที่มีการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ	ประเภทอุตสาหกรรมที่มีการลงทุน
ตาก	เสื้อผ้าสำเร็จรูป ผลิตภัณฑ์พลาสติก ยานยนต์ เครื่องจักรและชิ้นส่วน Electro Magnetic Product
สงขลา	น้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น Ceramic Dipping Former ถุงมือยารธรรมชาติ แล็บพลาสติก
สระแก้ว	บรรจุภัณฑ์พลาสติก อาหารสัตว์ Metal Parts, Layer Cake, Water

ตารางที่ 12 (ต่อ)

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ	ประเภทอุตสาหกรรมที่มีการลงทุน
มุกดาหาร	เครื่องมือ อุปกรณ์การก่อสร้าง ผลิตภัณฑ์พลาสติก อาหารหมักสำเร็จรูป
กาญจนบุรี	อาหารสัตว์ สบู่ เครื่องสำอาง ผลิตภัณฑ์บำรุงผิว ผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร
หนองคาย	คอนเทนเนอร์ Pallet ยางแท่ง ไฟฟ้า
ตราด	อาหารสัตว์ บรรจุภัณฑ์พลาสติก
เชียงราย	ยางเครป กิจการอบพืชและไซโล อาหารสัตว์ โรงพยาบาล วัสดุเจือปนอาหารหรือสิ่งปรุงแต่งอาหาร
นครพนม	ไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ที่ติดตั้งบนหลังคา

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ช), 2562

5. เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนบางแห่ง ยังเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งในการจัดการที่ดิน เนื่องจากรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ขณะเดียวกันก็มีประชาชนบางกลุ่มได้รับผลกระทบ เพราะถูกกีดกันให้ออกจากพื้นที่เป้าหมายการพัฒนา หากพิจารณาถึงแนวทางการจัดการที่ดินรองรับเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนทั้ง 10 แห่ง พบว่ารัฐบาลใช้วิธีการออกคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 17/2558) ในการจัดการที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์ในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ โดยเฉพาะการให้ที่ดินในบางพื้นที่ตกเป็นที่ราชพัสดุ และให้กรมธนารักษ์จัดให้หน่วยงานรัฐใช้ประโยชน์ หรือจัดให้การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย หน่วยงานอื่นของรัฐหรือเอกชนเช่า เพื่อใช้เป็นพื้นที่พัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ทั้งการพัฒนาอุตสาหกรรม การพาณิชย์ การท่องเที่ยว หรือการอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดให้มีหรือส่งเสริมให้เกิดเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ สำหรับอุตสาหกรรมเป้าหมายที่รัฐบาลต้องการให้เกิดในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ผลที่เกิดขึ้นตามมา คือ เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี หรือที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน ให้กลายเป็นที่ดินราชพัสดุ ซึ่งการใช้อำนาจรัฐเช่นนี้ กลายเป็นเงื่อนไขที่นำไปสู่ความขัดแย้งกับประชาชนในหลายพื้นที่ ตัวอย่างเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนที่เผชิญปัญหาในลักษณะนี้ เช่น เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว ที่ภาคประชาชนกลุ่มหนึ่ง ไม่เห็นด้วยที่จะนำพื้นที่ป่าไม้ในเขตที่ราชพัสดุ ซึ่งกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12 (กก.ตชด.12) เป็นผู้ดูแลและใช้ประโยชน์ ไปพัฒนาเป็นเศรษฐกิจพิเศษ เพราะเป็นพื้นที่ป่าไม้เพียงแห่งเดียวในตำบลป่าไร่ นอกจากนี้ประชาชนยังใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อการดำรงชีพ (77 ชาวเตี๊ด, 23 มีนาคม 2561) หรือประชาชนกลุ่มหนึ่งที่อาศัยในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษนราธิวาส เห็นว่า พื้นที่เป้าหมายและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากเขตพัฒนา

เศรษฐกิจพิเศษนราธิวาส ตั้งอยู่บริเวณเขตรอยต่อป่าเขาบูโด ซึ่งทรัพยากรป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์ ขณะเดียวกันก็เป็นแหล่งต้นน้ำธรรมชาติที่สำคัญ เช่นเดียวกับเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสงขลา ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ต้นน้ำกว่า 1,200 ไร่ ดังนั้นหากมีการพัฒนาอาจส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำประปา ประกอบกับประชาชนบางกลุ่มอาจไร้ที่อยู่อาศัย เพราะอาศัยในพื้นที่ของกรมธนารักษ์ นอกจากนี้ยังมีประชาชนบางกลุ่มถูกเจ้าหน้าที่รัฐกดดันให้ออกจากพื้นที่ เป็นต้น (สำนักข่าวชายขอบ, 16 มิถุนายน 2559)

ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนทั้ง 10 แห่งข้างต้น ทำให้กลุ่มนักเศรษฐศาสตร์และเทคโนโลยีไทย ที่ทำงานใกล้ชิดกับคณะรัฐประหาร เสนอแนะให้รัฐบาลปรับกลยุทธ์การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษอีกครั้ง เพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักลงทุนจากต่างประเทศ ซึ่งแนวทางที่ถูกนำเสนอครั้งนั้น ก็คือ การให้ความสำคัญกับพื้นที่การพัฒนาอุตสาหกรรมเดิม ที่มีศักยภาพหรือสามารถต่อยอดให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมรูปแบบใหม่ กล่าวได้ว่าแนวทางการพัฒนาเช่นนี้ เปรียบเสมือนปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดโครงการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกเดิม โดยยกระดับอุตสาหกรรมเดิมและการพัฒนาอุตสาหกรรมรูปแบบใหม่ รวมทั้งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค สาธารณูปการต่าง ๆ ให้เกิดความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน แม้การดำเนินการช่วงแรก จะเป็นไปในลักษณะการทำงานแบบคู่ขนาน ระหว่างการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนและเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แต่ระยะต่อมารัฐบาลกลับทุ่มเทสรรพกำลังและทรัพยากรการบริหารเกือบทั้งหมด ไปที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพื่อสร้างพื้นที่แห่งนี้ให้กลายเป็นจักรกลใหม่ (New Engine) ของการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ทุนนิยม สถานการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นควบคู่กับการลดทอนบทบาทเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนลง

ความพร้อมและความได้เปรียบเชิงพื้นที่

เมื่อพิจารณาแนวทางขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พบว่า รัฐบาลใช้วิธีต่อยอดโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก โดยเลือกพื้นที่ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง เป็นเป้าหมายการพัฒนา ด้วยเหตุผลและปัจจัยหลายประการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก เงื่อนไขในบริบทนี้ถือเป็นเงื่อนไขร่วมที่ทำให้เกิดโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก และเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เนื่องจากพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก มีสภาพภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อพัฒนาท่าเรือน้ำลึก ในฐานะที่เป็นประตูนำเข้าและส่งออกสินค้า ขณะเดียวกันพื้นที่บริเวณนี้ก็มีความพร้อมที่จะรองรับการจัดตั้งนิคมและโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งพื้นที่เดิมและพื้นที่ใหม่ ซึ่งปัจจุบันที่ดินประเภทการพัฒนาอุตสาหกรรมมีประมาณ 259,769 ไร่ หากมีโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกสามารถขับเคลื่อนได้ คาดว่าในปี 2580 จะมีพื้นที่อุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเป็น 424,854 ไร่ แบ่งเป็นที่ดินเพื่อรองรับเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ จำนวน 90,010 ไร่ และที่ดินเพื่อรองรับการพัฒนาอุตสาหกรรม 334,844 ไร่ (กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

(ข) , 2562, หน้า 16) นอกจากนี้พื้นที่ภาคตะวันออก ยังตั้งอยู่บนจุดยุทธศาสตร์ที่ดีในภูมิภาคอาเซียน เพราะเปรียบเสมือนประตูไปสู่ประเทศจีนและอินเดียที่มีประชากรเป็นจำนวนมาก และสามารถพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังเป็นศูนย์กลางการขนส่งทางเรือของอาเซียน โดยการเชื่อมโยงไปยังท่าเรือน้ำลึกทวายของสาธารณรัฐ แห่งสหภาพเมียนมา ท่าเรือสีหนุวิลล์ของราชอาณาจักรกัมพูชา และท่าเรือวังเตาของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 1,16)

2. การเป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรมหลัก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมปิโตรเคมีที่มีศักยภาพการผลิตติดอันดับ 1 ใน 5 ของทวีปเอเชีย ทำให้พื้นที่บริเวณมาบตาพุด จังหวัดระยองกลายเป็นฐานการผลิตพลาสติก ยางและพอลิเมอร์ หรืออุตสาหกรรมยานยนต์และส่วนประกอบ ซึ่งเป็นฐานการผลิตชิ้นส่วนและพัฒนาส่วนประกอบสำหรับธุรกิจรถยนต์ รวมทั้งอุตสาหกรรมอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และชิ้นส่วน นอกจากนี้พื้นที่ดังกล่าวยังสามารถยกระดับการแข่งขันของอุตสาหกรรมเดิม (First S-curve) และมีศักยภาพพัฒนาอุตสาหกรรมสมัยใหม่ (New S-curve) และเป็นแหล่งที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรมที่สำคัญประเภทต่าง ๆ ในปัจจุบันพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก มีนิคมอุตสาหกรรมทั้งหมด 31 แห่ง (กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย (ข), 2562, หน้า 6; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า II) โดยมีเป็นฐานที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมกว่า 3,786 โรงงาน ซึ่งมีมูลค่าการลงทุนประมาณ 50,500 ล้านดอลลาร์ (ข้อมูล ปี พ.ศ. 2559) (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ก), 2561, หน้า ภาคผนวก ง-3)

3. การเป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ เมื่อพิจารณาขนาดและศักยภาพของเศรษฐกิจของพื้นที่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พบว่า พื้นที่แห่งนี้มีขนาดเศรษฐกิจที่ค่อนข้างใหญ่และเป็นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศอย่างน้อย 2 ฐานการผลิต คือ ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ ดังจะเห็นได้จาก ปี 2556 พื้นที่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีผลิตภัณฑ์มวลรวม ประมาณ 1,895,048 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 14.67 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ โดยผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาอุตสาหกรรม มีมูลค่า 1,385,947 ล้านบาท ขณะที่ภาคบริการและภาคการผลิตอื่น ๆ มีมูลค่า 447,072 ล้านบาท เช่นเดียวกับ ปี 2557 มีผลิตภัณฑ์มวลรวม ประมาณ 1,962,808 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 14.87 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ โดยผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาอุตสาหกรรม มีมูลค่า 1,433,079 ล้านบาท ส่วนภาคบริการและภาคการผลิตอื่น ๆ มีมูลค่า 467,516 ล้านบาท และปี 2558 มีผลิตภัณฑ์มวลรวม ประมาณ 1,981,429 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 14.49 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ โดยผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาอุตสาหกรรม มีมูลค่า 1,430,721 ล้านบาท ภาคบริการและภาคการผลิตอื่น ๆ มีมูลค่า 493,665 ล้านบาท (ดังรายละเอียดในตารางที่ 13) และมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจเฉลี่ยในช่วง 5 ปี (ปี 2554-2558) ร้อยละ 4.61 (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ก), 2561, หน้า ภาคผนวก ง-2)

ตารางที่ 13 ภาพรวมทางเศรษฐกิจพื้นที่ภาคตะวันออก ปี 2556-2558

ประเภท	ปี 2556			ปี 2557			ปี 2558		
	ประเทศ	ภาค ตะวันออก	พื้นที่ EEC	ประเทศ	ภาค ตะวันออก	พื้นที่ EEC	ประเทศ	ภาค ตะวันออก	พื้นที่ EEC
ผลิตภัณฑ์มวลรวม (ล้านบาท)	12,921,155	2,308,293	1,895,048	13,203,737	2,391,556	1,962,808	13,672,851	2,405,267	1,981,429
สัดส่วนต่อประเทศ (ร้อยละ)	100	17.86	14.67	100	18.11	14.87	100	17.59	14.49
เกษตรกรรม	1,462,764	170,383	62,028	1,330,155	174,985	62,212	1,192,671	168,717	57,044
สัดส่วน (ร้อยละ)	11.32	7.38	3.27	10.07	7.32	3.17	8.72	7.01	2.88
อุตสาหกรรม	4,778,752	1,575,934	1,385,947	4,877,957	1,630,276	1,433,079	4,975,481	1,617,777	1,430,721
สัดส่วน (ร้อยละ)	36.98	68.27	73.14	36.94	68.17	73.01	36.39	67.26	72.21
บริการและอื่น ๆ	6,679,639	561,978	447,072	6,995,625	586,295	467,516	7,504,699	618,773	493,665
สัดส่วน (ร้อยละ)	51.70	24.35	23.59	52.98	24.52	23.82	54.89	25.73	24.91
อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ	4.56	2.36	4.58	2.19	3.61	3.58	3.55	0.57	0.95

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ก) , 2561

ตัวเลขทางเศรษฐกิจข้างต้น สอดคล้องกับสถิติสะสมการลงทุนอุตสาหกรรม ในปี 2559 ที่มีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยสัดส่วนจำนวนเงินลงทุนในพื้นที่ภาคตะวันออกสูงถึง ร้อยละ 38.36 เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนของประเทศ ซึ่งจังหวัดระยอง มีจำนวนเงินลงทุน 1,306,737.33 ล้านบาท จังหวัดชลบุรี จำนวน 805,827.70 ล้านบาท และจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 278,844 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 18.28, 11.27, 3.90 (ตามลำดับ) ของจำนวนเงินลงทุนทั้งหมดในประเทศ ขณะที่การส่งเสริมการลงทุน พบว่า ปี 2559 แม้จะมีจำนวนโครงการที่ได้รับอนุมัติการลงทุนลดลง หากเปรียบเทียบกับปี 2558 แต่ภาพรวมกลับมีมูลค่าการลงทุนที่เพิ่มขึ้น เช่น จังหวัดชลบุรีมีโครงการที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนทั้งหมด 184 โครงการ จำนวนเงินลงทุน 138,156 ล้านบาท จังหวัดระยองจำนวน 167 โครงการ จำนวนเงินลงทุน 227,351 ล้านบาท จังหวัดฉะเชิงเทรา 43 โครงการ จำนวนเงินลงทุน 19,793 ล้านบาท¹⁷ (ฉะเชิงเทราเป็นจังหวัดที่มีจำนวนโครงการและเงินลงทุนในปี 2559 ลดลงเพียงจังหวัดเดียว) เป็นต้น (สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาพื้นที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560, หน้า 11-12)

4. ความพร้อมของระบบโครงสร้างพื้นฐานในระดับสูงสุดของประเทศ โดยเฉพาะระบบคมนาคมขนส่งและโลจิสติกส์ ทั้งท่าเรือพาณิชย์แหลมฉบัง ท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด ถนนทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง (มอเตอร์เวย์) รถไฟทางคู่ และสนามบินอู่ตะเภา ความพร้อมเช่นนี้สะท้อนเห็นจากการรายงานของกลไกรัฐ ต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า II, 9-11)

4.1 ถนน ที่ค่อนข้างสมบูรณ์และสามารถเชื่อมโยงไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ โดยถนนสายสำคัญในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกประกอบด้วย ทางหลวงหมายเลข 3, 3436, 304 331, 344, 361, และทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง (มอเตอร์เวย์) หมายเลข 7 ปัจจุบันอยู่ระหว่างก่อสร้างส่วนขยายทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองช่วงพัทยา-มาบตาพุด และการเพิ่มช่องจราจร รวมทั้งพัฒนาโครงข่ายถนนสายรองเพื่อเชื่อมโยงระบบการขนส่งให้มีความสมบูรณ์

4.2 รถไฟ ปัจจุบันมีเส้นทางรถไฟเชื่อมระหว่างพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกกับภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ รถไฟทางคู่สายหัวหมาก-ฉะเชิงเทรา สายฉะเชิงเทรา-ศรีราชา-แหลมฉบัง และอยู่ระหว่างก่อสร้างรถไฟทางคู่สายฉะเชิงเทรา-คลองสิบเก้า-แก่งคอย นอกจากนี้ยังมีทางรถไฟสตัดท์-มาบตาพุด และสถานีบรรจุและยกสินค้ากล่อง (ICD) สำหรับรองรับปริมาณตู้สินค้าคอนเทนเนอร์ที่ลาดกระบ้ง จำนวน 6 สถานี

4.3 ท่าเรือ ปัจจุบันพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกมีท่าเรือน้ำลึกที่สำคัญ 3 แห่ง คือ ท่าเรือพาณิชย์แหลมฉบัง ท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด และท่าเรือพาณิชย์สตัดท์ (จุกเสม็ด) โดยท่าเรือแต่ละแห่งมีจุดเด่น ดังต่อไปนี้

¹⁷ ปี 2558 จังหวัดชลบุรีมีโครงการที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนทั้งหมด 269 โครงการ จำนวนเงินลงทุน 70,447 ล้านบาท จังหวัดระยองจำนวน 294 โครงการ จำนวนเงินลงทุน 189,816 ล้านบาท จังหวัดฉะเชิงเทรา 76 โครงการ จำนวนเงินลงทุน 35,462 ล้านบาท

4.3.1 ท่าเรือพาณิชย์แหลมฉบัง เป็นท่าเรือน้ำลึกหลัก ที่ถูกใช้เพื่อขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ สามารถรองรับเรือบรรทุกตู้สินค้าขนาด 80,000 DWT (Post Panamax) ปัจจุบันมีขีดความสามารถรองรับตู้สินค้าได้ 11 ล้านที่อียูต่อปี นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาศูนย์การขนส่งตู้สินค้าทางรถไฟ (STRO) รองรับตู้สินค้า 2 ล้านที่อียูต่อปี และการพัฒนาท่าเทียบเรือชายฝั่ง (ท่าเทียบเรือ A) รองรับตู้สินค้าชายฝั่ง 3 แสนที่อียูต่อปี

4.3.2 ท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด เป็นท่าเรืออุตสาหกรรมขนาดใหญ่ มีการให้บริการแบบครบวงจร สามารถรองรับเรือบรรทุกขนาด 264,000 DWT โดยเปิดให้บริการ 12 ท่า (ท่าเรือสาธารณะ 2 ท่า และท่าเรือเฉพาะกิจ 10 ท่า) และมีเอกชน 19 รายเข้าดำเนินการเป็นท่าเรือคลังน้ำมัน คลังสินค้า โรงไฟฟ้า

4.3.3 ท่าเรือพาณิชย์สัตหีบ (จุกเสม็ด) ปัจจุบันเป็นที่จอดเรือรบและฐานส่งกำลังบำรุง รวมทั้งใช้ประโยชน์ในภาคอุตสาหกรรมต่อเรือ แท่นขุดเจาะน้ำมันและขนส่งผู้โดยสาร

4.4 สนามบินนานาชาติอู่ตะเภา ที่ถูกใช้ประโยชน์ทางด้านความมั่นคงและการพาณิชย์ โดยพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 16,700 ไร่ มีทางวิ่งขนาด 3,500 เมตร จำนวน 1 ทางวิ่ง พื้นที่คลังสินค้า 20,000 ตารางเมตร และศูนย์ซ่อมอากาศยานของบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) 150 ไร่ ในปัจจุบันมีการก่อสร้างอาคารผู้โดยสารหลัง สามารถรองรับผู้โดยสารได้ประมาณ 3 ล้านคนต่อปี และอยู่ระหว่างดำเนินการพัฒนาเป็นท่าอากาศยานเชิงพาณิชย์แห่งที่ 3

ด้วยความพร้อมและความได้เปรียบเชิงพื้นที่ ทั้งภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก การเป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรมหลัก การเป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ ทำให้เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพและมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จในการพัฒนาอุตสาหกรรมสูงกว่าพื้นที่อื่น (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ก), 2561, หน้า ภาคผนวก ง-3) นอกจากนี้การมีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน เป็นผลให้ไม่ต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทั้งหมดใหม่ ตรงกันข้ามอาจใช้วิธีการต่อยอดหรือเสริมสร้างศักยภาพของโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่เดิม ให้มีความพร้อมมากขึ้นรองรับการลงทุนและการพัฒนาอุตสาหกรรมรูปแบบใหม่¹⁸ (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ก), 2561, หน้า ค)

¹⁸ ทั้งนี้กลไกรัฐที่เกี่ยวข้อง ได้ประมาณการงบประมาณเพื่อพัฒนาศักยภาพโครงสร้างพื้นฐานและเชื่อมโยงระบบการคมนาคมขนส่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เอาไว้ประมาณ 988,948 ล้านบาท แบ่งเป็น 6 แผนงานที่สำคัญ คือ แผนงานที่ 1 การพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งทางถนน จำนวน 90 โครงการ งบประมาณลงทุน 214,636.83 ล้านบาท แผนงานที่ 2 การพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งทางราง จำนวน 9 โครงการ งบประมาณลงทุน 398,592 ล้านบาท แผนงานที่ 3 การพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งทางน้ำ จำนวน 19 โครงการ งบประมาณลงทุน 160,609.17 ล้านบาท แผนงานที่ 4 การพัฒนาสนามบินและระบบโลจิสติกส์ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 โครงการ งบประมาณลงทุน 173,844 ล้านบาท แผนงานที่ 5 การพัฒนาระบบไฟฟ้า จำนวน 12 โครงการ งบประมาณลงทุน 40,459.73 ล้านบาท และแผนงานที่ 6 การพัฒนาระบบประปา จำนวน 18 โครงการ งบประมาณลงทุน 806.36 ล้านบาท

ปฏิสัมพันธ์และการปะทะกันของเงื่อนไขเชิงโครงสร้างทั้งสามประการข้างต้น เป็นทั้งปัจจัยดึงดูด (Pull Factor) และปัจจัยผลักดัน (Push Factor) ที่ทำให้พันธมิตรชนชั้นนำไทย (ชนชั้นนำทางการเมือง ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ และกลุ่มเทคโนโลยีส่วนกลาง) ต้องปรับกลยุทธ์การพัฒนาใหม่ เพื่อเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจภายใต้วิธีการผลิตแบบทุนนิยม โดยกลยุทธ์ที่ถูกนำมาใช้ ก็คือ การยกระดับและเพิ่มสมรรถนะโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program: ESB) ให้กลายเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ ภายใต้ชื่อ ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) (ต่อมาถูกเปลี่ยนชื่อเป็นเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก) อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนเขตเศรษฐกิจพิเศษด้วยกลไกและกระบวนการปกติ ในมุมมองของพันธมิตรชนชั้นนำไทย อาจไม่ทันต่อสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทั้งในและต่างประเทศ ประกอบกับอาจเผชิญกับแรงต่อต้านจากนักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน รวมถึงภาคประชาชนที่ไม่เห็นด้วย ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงตัดสินใจใช้กฎหมายและอำนาจพิเศษเป็นกลไกช่วยสร้างสภาวะยกเว้น เร่งรัด ตัดตอน กระบวนการตามกฎหมายปกติและธรรมเนียมปฏิบัติบางอย่าง ที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งนี้

ทั้งนี้ หากเปรียบเทียบกระบวนการทศวรรษและรูปแบบการพัฒนา ของโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกและเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พบว่า โครงการพัฒนาทั้งสอง มีความคล้ายคลึงกันในหลายประเด็น แต่เป็นความคล้ายคลึงในห้วงเวลาที่บริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองแตกต่างกัน ดังรายละเอียดในตารางที่ 14

ตารางที่ 14 เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (ESB) และเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)

ประเด็น	โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (ESB)	เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)
(1) รูปแบบหรือลักษณะการพัฒนา	การพัฒนาที่ถูกบังคับให้เกิดโดยส่วนกลาง	การพัฒนาที่ถูกบังคับให้เกิดโดยส่วนกลาง
(2) บริบททางการเมืองที่มีต่อการเกิดขึ้นของโครงการ	รัฐบาลภายใต้การนำของพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ถูกนิยามว่ายุค “ประชาธิปไตยครึ่งใบ”	รัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ถูกนิยามว่ายุค “เผด็จการทหาร”
(3) บริบททางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการเกิดขึ้นของโครงการ	การอึมตัวของอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า	การอึมตัวของ ESB และจักรกลที่เรียกว่าเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน 10 แห่ง ไม่สามารถขับเคลื่อนอย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 14 (ต่อ)

ประเด็น	โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (ESB)	เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)
(4) พื้นที่เป้าหมายการพัฒนา	จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง (แต่ข้ามเคลื่อนการพัฒนาเพียง 2 จังหวัด คือ จังหวัดชลบุรี ระยอง)	จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง (การพัฒนาทั้งสามพื้นที่ โดยเฉพาะเปิดพื้นที่การพัฒนาในจังหวัดฉะเชิงเทรา)
(5) กลไกในระดับนโยบายที่มีอำนาจตัดสินใจขับเคลื่อนการพัฒนา	คณะกรรมการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (กพอ.)	คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (กพอ.)
(6) หน่วยงานระดับปฏิบัติการ	สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (สพอ.)” เป็นหน่วยงานภายในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (สกอ.) เป็นนิติบุคคลที่เป็นหน่วยงานของรัฐ แต่ไม่เป็นส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ
(7) กลไกทางกฎหมายที่ถูกใช้ เป็นจักรกลในการขับเคลื่อน	ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก	คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (3 ฉบับ) ต่อมาก็เปลี่ยนรูปเป็นพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก
(8) อุตสาหกรรมที่ถูกใช้ เป็นจักรกลในการขับเคลื่อน	อุตสาหกรรมปิโตรเคมีและอุตสาหกรรมเบา	อุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพ (First S- curve) และอุตสาหกรรมสมัยใหม่หรืออุตสาหกรรมแห่งอนาคต (New S-curve)
(9) กลุ่มทุนที่มีบทบาทในโครงการ	กลุ่มทุนข้ามชาติ โดยเฉพาะจากประเทศญี่ปุ่น กลุ่มทุนชาติและทุนรัฐ (รัฐวิสาหกิจ)	กลุ่มทุนข้ามชาติ โดยเฉพาะจากประเทศจีน กลุ่มทุนชาติที่เติบโตหลังทศวรรษ 2530 และทุนรัฐ (รัฐวิสาหกิจ)
(10) ปฏิบัติการทางภาษาที่ถูกใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมแก่โครงการ	โชติช่วงชัชวาล	เชื่อมโลกให้ไทยแล่น

ผู้กระทำการที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

เมื่อพิจารณาถึง ผู้กระทำการที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ในกระบวนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก คณะผู้วิจัย พบว่า การขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีผู้กระทำการ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง อย่างน้อย 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ หนึ่ง รัฐและกลไกรัฐ สอง กลุ่มทุน ทั้งกลุ่มทุนข้ามชาติ กลุ่มทุนชาติ สาม กลุ่มนักรบการเมืองระดับชาติและนักรบการเมืองท้องถิ่น และสี่ กลุ่มเครือข่ายภาคประชาชน ผู้กระทำการเหล่านี้ต่างมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ซึ่งกันและกัน ทั้งในรูปของความขัดแย้ง (Conflict) ความร่วมมือ (Cooperation) เพื่อปฏิบัติการทางสังคมตามอุดมการณ์และจุดยืนที่มีต่อการพัฒนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

รัฐและกลไกรัฐ

กลไกรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ประกอบด้วย หลากหลายหน่วยงาน ซึ่งแต่ละหน่วยงานแสดงบทบาทที่แตกต่างกันออกไป แต่มีจุดหมายร่วมกัน คือ การขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพื่อให้เป็นจักรกลใหม่ในการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ เมื่อพิจารณาถึงกลไกรัฐที่เกี่ยวข้องกับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีดังต่อไปนี้

1. กลไกรัฐที่มีบทบาทโดยตรงกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก กลไกรัฐเหล่านี้ เปรียบเสมือนผู้วางแผน กำหนดทิศทางการพัฒนา นำนโยบายไปปฏิบัติ จัดทำแผนการพัฒนาภาพรวม หรือการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค หรือเป็นผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง กลไกรัฐเหล่านี้ประกอบด้วย

1.1 คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โครงสร้างของคณะกรรมการตามพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีคณะกรรมการจำนวนสูงสุดไม่เกิน 28 คน ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี รองนายกรัฐมนตรี 1 คน (ที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย) คณะรัฐมนตรี จำนวน 14 คน ข้าราชการประจำ จำนวน 3 คน ผู้แทนภาคเอกชน จำนวน 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนไม่เกิน 5 คน และเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จำนวน 1 คน อย่างไรก็ตาม ในขั้นการแต่งตั้งมีการแต่งตั้งคณะกรรมการในสัดส่วนของผู้ทรงคุณวุฒิเพียง 2 ตำแหน่ง ทำให้คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกปัจจุบัน มีจำนวนทั้งสิ้น 23 คน (24 ตำแหน่ง) แบ่งเป็น นายกรัฐมนตรี รองนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี 13 คน ข้าราชการประจำ จำนวน 4 คน (รวมเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก) ผู้แทนภาคเอกชน จำนวน 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 2 คน (หนึ่งคนเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในคณะรัฐมนตรีชุดปัจจุบัน) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 15 รายชื่อคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

สถานะ	ตำแหน่ง	รายชื่อบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในปัจจุบัน	หมายเหตุ
(1) นายกรัฐมนตรี	ประธานกรรมการ	พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา	นักการเมือง
(2) รองนายกรัฐมนตรี (คนหนึ่งซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมาย)	รองประธานกรรมการ	นายสุพัฒนพงษ์ พันธ์มีเชาว์	นักการเมือง
(3) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม	กรรมการ	พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา	นักการเมือง
(4) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง	กรรมการ	นายอาคม เติมพิทยาไพสิฐ	นักการเมือง
(5) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ	นายเฉลิมชัย ศรีอ่อน	นักการเมือง
(6) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม	กรรมการ	นายศักดิ์สยาม ชิดชอบ	นักการเมือง
(7) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม	กรรมการ	นายพุทธิพงษ์ ปุณณกันต์	นักการเมือง
(8) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรรมการ	นายวราวุธ ศิลปอาชา	นักการเมือง
(9) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน	กรรมการ	นายสนธิรัตน์ สนธิจิรวงศ์	นักการเมือง
(10) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์	กรรมการ	นายจุรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์	นักการเมือง
(11) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ	พลเอก อานูพงษ์ เผ่าจินดา	นักการเมือง
(12) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน	กรรมการ	นายสุชาติ ชมกลิ่น	นักการเมือง
(13) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปัจจุบัน คือ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม	กรรมการ	นายอเนก เหล่าธรรมทัศน์	นักการเมือง
(14) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ	กรรมการ	นายณัฏฐพล ทีปสุวรรณ	นักการเมือง
(15) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ	นายอนุทิน ชาญวีรกูล	นักการเมือง

ตารางที่ 15 (ต่อ)

สถานะ	ตำแหน่ง	รายชื่อบุคคลที่ดำรงตำแหน่งในปัจจุบัน	หมายเหตุ
(16) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม	กรรมการ	นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ	นักการเมือง
(17) ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ	กรรมการ	นายเดชาภิววัฒน์ ณ สงขลา	ข้าราชการประจำ
(18) เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ปัจจุบัน คือ สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ)	กรรมการ	นายทศพร ศิริสัมพันธ์	ข้าราชการประจำ
(19) เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน	กรรมการ	นางสาวดวงใจ อัครวจินตจิตร	ข้าราชการประจำ
(20) ประธานกรรมการสภาพการค้ำแห่งประเทศไทย	กรรมการ	นายกลินท์ สารสิน	ผู้แทนภาคเอกชน
(21) ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	กรรมการ	นายสุพันธ์ มงคลสุธี	ผู้แทนภาคเอกชน
(22) ประธานสมาคมธนาคารไทย	กรรมการ	นายผยง ศรีวณิช	ผู้แทนภาคเอกชน
(23) ผู้ทรงคุณวุฒิ (นายกรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้มีความรู้หรือความเชี่ยวชาญอันจะเป็นประโยชน์แก่การกำหนดนโยบายและการดำเนินการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก) ไม่เกิน 5 คน	กรรมการ	(1) นายดอน ปรมัตถ์วินัย (2) นายประเสริฐ บุญสัมพันธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ อดีตผู้บริหารบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)
(24) เลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก	กรรมการและเลขานุการ	นายคณิต แสงสุพรรณ	-

ข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ณ วันที่ 14 มกราคม 2564

ที่มา: ราชกิจจานุเบกษา (ก), 2561

กล่าวได้ว่า คณะกรรมการชุดนี้เปรียบเสมือนกลไกหลักในการกำหนดนโยบาย (Policy Formulation) ตัดสินใจนโยบาย (Policy Decision-making) และกำกับติดตาม (Monitoring and Control) การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ ดังอำนาจหน้าที่ ซึ่งถูกระบุไว้ตามพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ราชกิจจานุเบกษา (ก), 2561, หน้า 7-8, 18, 22-23)

- (1) กำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก
- (2) ให้ความเห็นชอบแผนภาพรวมเพื่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แผนการใช้ประโยชน์ที่ดินในภาพรวม แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค แผนการดำเนินงานและแผนการให้บริการภาครัฐแบบเบ็ดเสร็จครบวงจรภายในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก
- (3) ให้ความเห็นชอบแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินและแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค
- (4) ประกาศกำหนดพื้นที่เขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ อุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ และสิทธิประโยชน์ที่จะให้แก่ผู้ประกอบการในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษแต่ละแห่ง¹⁹
- (5) อนุมัติแผนงาน โครงการ และงบประมาณในการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก
- (6) ประกาศกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการร่วมลงทุนกับเอกชนหรือให้เอกชนเป็นผู้ลงทุน
- (7) ออกระเบียบ ข้อบังคับ และประกาศเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก
- (8) พิจารณาอนุมัติ อนุญาต ให้สิทธิ หรือให้สัมปทานแก่บุคคลซึ่งดำเนินการอันเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก²⁰ (กรณีเป็นการดำเนินการภายนอกเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกจะต้องเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกันและต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีผู้รักษาการตามกฎหมายนั้น)
- (9) แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์คำสั่งของเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

¹⁹ กำหนดอุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ โดยจะประกาศกำหนดจากอุตสาหกรรมเป้าหมายทั้งหมดหรือบางส่วน หรืออุตสาหกรรมอื่นนอกเหนือจากอุตสาหกรรมเป้าหมายโดยอาจรวมถึงอุตสาหกรรมบริการ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวและการจัดประชุม หรืออุตสาหกรรมอื่นใดด้วยก็ได้ รวมทั้งให้อำนาจคณะกรรมการนโยบายกำหนดในการกำหนดเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ เปลี่ยนแปลงเขต และการยุบเลิกเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ

²⁰ เป็นการอนุญาต ให้สิทธิ หรือให้สัมปทาน ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58 ลงวันที่ 26 มกราคม พุทธศักราช 2515 เว้นแต่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และอำนาจของกระทรวงการคลัง หรือกฎหมายว่าด้วยการเดินเรือในน่านน้ำไทย กฎหมายว่าด้วยการชลประทานหลวง กฎหมายว่าด้วยการประกอบกิจการพลังงาน กฎหมายว่าด้วยทางหลวงสัมปทาน รวมทั้งกฎหมายว่าด้วยพลังงานนิวเคลียร์เพื่อสันติ

(10) แต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจหรือคณะกรรมการเพื่อดำเนินการตามที่ คณะกรรมการนโยบายฯ มอบหมาย

(11) กำกับดูแลการดำเนินงานของสำนักงาน และออกระเบียบและข้อบังคับให้ สำนักงานปฏิบัติเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ

(12) ติดตามและประเมินผลการดำเนินการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก รวมทั้งแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

(13) ปฏิบัติการอื่นใดที่เกี่ยวข้องเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามพระราชบัญญัติเขต พัฒนาพิเศษภาคตะวันออกหรือตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย

นอกเหนือจากอำนาจหน้าที่ข้างต้นแล้ว พระราชเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ยังระบุให้ คณะกรรมการนโยบายฯ มีอำนาจอีกหลายประการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (ราชกิจจานุเบกษา (ก), 2561, หน้า 5, 16-18,25)

1. หากคณะกรรมการนโยบายฯ เห็นว่า กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่งใด ก่อให้เกิดความล่าช้า ไม่สะดวก มีความซ้ำซ้อนเป็นการเพิ่มภาระการดำเนินการโดยไม่จำเป็น หรือมี ปัญหาหรืออุปสรรค คณะกรรมการนโยบายฯ สามารถเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้มีการ ดำเนินการปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ หรือคำสั่งดังกล่าว หรือมีกฎหมายขึ้น ใหม่ เพื่อให้การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกมีประสิทธิภาพ สะดวก และรวดเร็ว

2. มีอำนาจในการเป็นผู้พิจารณาอนุมัติหรืออนุญาตหรือให้ความเห็นชอบแทนหน่วยงาน ของรัฐตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น (แต่ต้องแจ้งให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจอนุมัติหรือ อนุญาตหรือ ให้ความเห็นชอบตามกฎหมายนั้นทราบก่อนเข้าดำเนินการ) โดยให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจอนุมัติ หรืออนุญาตหรือ ให้ความเห็นชอบตามกฎหมายนั้น มีหน้าที่ให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวก แก่หน่วยงานของรัฐหรือสำนักงานที่ได้รับมอบหมายจากคณะรัฐมนตรี

3. ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องได้มาซึ่งที่ดินหรือสิ่งสาธารณทรัพย์อื่นเพื่อประโยชน์ในการ พัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก คณะกรรมการนโยบายฯ สามารถแต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะ กิจขึ้นเพื่อศึกษาความเหมาะสมของพื้นที่ ความเหมาะสมทางด้านการเงิน ตลอดจนผลกระทบและ แนวทางหรือมาตรการป้องกัน แก้ไข หรือเยียวยาผลกระทบดังกล่าว และความคุ้มค่าที่ประชาชนใน พื้นที่และรัฐจะได้รับ

4. ในกรณีที่ มีความจำเป็นเพื่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก คณะกรรมการนโยบายฯ (โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี) มีอำนาจให้สำนักงานฯ เข้าใช้ ประโยชน์ที่ดินที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้มาตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมเพื่อการดำเนินการหรือประกอบกิจการอื่นใดนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้โดยไม่ต้องดำเนินการเพิกถอนเขตปฏิรูปที่ดินสำหรับที่ดิน ส่วนนั้น

5. มีอำนาจในการใช้ที่ราชพัสดุมาใช้เพื่อประโยชน์ในการจัดตั้งเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ รวมทั้งการนำไปให้เช่า หรือให้เช่าช่วง (และให้โอนอำนาจของกรมธนารักษ์เกี่ยวกับที่ราชพัสดุ เป็นอำนาจของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายฯ ในกรณีที่ใช้ที่ราชพัสดุอยู่ในความครอบครองหรือใช้ประโยชน์ของหน่วยงานของรัฐอื่นต้องได้รับความยินยอมจากหน่วยงานของรัฐนั้นก่อน) โดยคณะกรรมการนโยบายฯ อาจกำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการนโยบายฯ แบ่งสัดส่วนรายได้ที่ได้รับจากการใช้ที่ราชพัสดุ ให้เป็นรายได้ของหน่วยงานของรัฐที่ครอบครองหรือใช้ประโยชน์ที่ราชพัสดุนั้น อยู่เดิมหรือกรมธนารักษ์

6. มีอำนาจในการออกประกาศให้ผู้นำของเข้าหรือผู้ส่งของออก ซึ่งประกอบกิจการในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษได้รับยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากรทั้งหมดหรือแต่บางส่วน

7. พิจารณานุมัติ อนุญาต ให้สิทธิประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สิทธิประโยชน์ของผู้ประกอบการในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ ไม่ว่าจะเป็สิทธิในการถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพื่อการประกอบกิจการหรือห้องชุดเพื่อการประกอบกิจการ หรือการอยู่อาศัย สิทธิในการนำคนต่างด้าวเข้ามาและอยู่ในราชอาณาจักร สิทธิในการที่จะได้รับยกเว้นหรือลดหย่อนภาษีอากร สิทธิในการทำธุรกรรมทางการเงิน สิทธิและประโยชน์อื่นตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุน หรือกฎหมายว่าด้วยการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศสำหรับอุตสาหกรรมเป้าหมาย เป็นต้น

เมื่อพิจารณาบทบาทและการทำงานที่ผ่านมาของคณะกรรมการนโยบายฯ นั้น พบว่า ได้วางหลักเกณฑ์และกำหนดวิธีการเงื่อนไข ในการร่วมลงทุนกับเอกชน การกำหนดพื้นที่เขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ การกำหนดอุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษเพิ่มขึ้นอีก 2 อุตสาหกรรม (อุตสาหกรรมป้องกันประเทศ อุตสาหกรรมพัฒนาคนและการศึกษา) การให้ความเห็นชอบ (ร่าง) แผนภาพรวมเพื่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (พ.ศ. 2560-2565) (ร่าง) แผนการใช้ประโยชน์ที่ดินในภาพรวม (ร่าง) แผนการให้บริการรัฐแบบเบ็ดเสร็จครบวงจรในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ร่าง) แผนการดำเนินการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก รวมทั้งการให้ความเห็นชอบ (ร่าง) แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เป็นต้น

1.2 สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีฐานะเป็นนิติบุคคลที่เป็นหน่วยงานของรัฐ แต่ไม่เป็ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณและกฎหมายอื่น กล่าวได้ว่า สำนักงานคณะกรรมการนโยบายฯ เปรียบเสมือนผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation) โดยพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ได้กำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการนโยบายฯ มีหน้าที่และบทบาท ดังต่อไปนี้ (ราชกิจจานุเบกษา (ก), 2561, หน้า 9,17)

(1) รับผิดชอบในงานธุรการและงานวิชาการของคณะกรรมการนโยบาย

(2) เสนอแนะคณะกรรมการนโยบายฯ เช่น การกำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แผนการใช้ประโยชน์ที่ดินในภาพรวม แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค แผนการดำเนินงาน แผนการให้บริการภาครัฐแบบเบ็ดเสร็จครบวงจรภายในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค การกำหนดพื้นที่เขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ อุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ และสิทธิประโยชน์ การกำหนดกระบวนการพิจารณาการร่วมลงทุนกับเอกชน หรือให้เอกชนเป็นผู้ลงทุนและวิธีการกำกับดูแลและติดตามผลการดำเนินการ เป็นต้น

(3) ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบเบื้องต้นจากการกำหนด และการดำเนินการตามนโยบาย แผนและมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก รวมตลอดทั้งแนวทางหรือมาตรการป้องกัน แก้ไข หรือเยียวยาผลกระทบดังกล่าวเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายฯ

(4) กำกับ ติดตาม และรายงานความคืบหน้าในการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกต่อคณะกรรมการนโยบายอย่างน้อยทุกสามเดือน

(5) จัดทำรายงานประจำปีเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้เสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาเพื่อทราบ

(6) ประสานงานกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การดำเนินการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเป็นไปตามนโยบาย แผน และมาตรการที่คณะกรรมการนโยบายกำหนด

(7) ศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการกำหนดเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ

(8) ลงทุนหรือร่วมลงทุนกับบุคคลอื่นทั้งในประเทศและต่างประเทศเพื่อการประกอบกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ

(9) ตั้งบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัดเพื่อประกอบกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ

(10) กู้ยืมเงินเพื่อใช้จ่ายในกิจการของสำนักงาน

(11) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกหรือกฎหมายอื่น หรือตามที่คณะรัฐมนตรีหรือคณะกรรมการนโยบายฯ มอบหมาย

(12) ดำเนินการโดยวิธีการจัดซื้อ เช่าเช่าซื้อ แลกเปลี่ยน เวนคืน หรือโดยวิธีการอื่นตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการนโยบายกำหนด

นอกเหนือจากอำนาจหน้าที่ข้างต้นแล้ว พระราชเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ยังระบุให้สำนักงานคณะกรรมการนโยบายฯ มีอำนาจอีกหลายประการ ดังต่อไปนี้ (ราชกิจจานุเบกษา (ก), 2561, หน้า 22-25)

1. การจัดทำนโยบายและแผนภาพรวม เพื่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แผนการใช้ประโยชน์ที่ดินในภาพรวม แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค แผนการดำเนินงาน และแผนการให้บริการภาครัฐแบบเบ็ดเสร็จครบวงจรที่สะดวกและรวดเร็ว พร้อมทั้งกำหนดหน่วยงานของรัฐที่จะเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินการ

2. ร่วมกับกรมโยธาธิการและผังเมือง และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจัดทำรายละเอียดของแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคให้สอดคล้องกับแผนในข้อ (1) ทั้งนี้หากแผนผังดังกล่าว คณะกรรมการนโยบายและคณะรัฐมนตรีอนุมัติ ให้ผังเมืองตามกฎหมายว่าด้วยการผังเมือง ในส่วนที่ใช้บังคับในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อยู่ก่อนวันที่คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติแผนผัง ต้องยกเลิกไป และให้กรมโยธาธิการและผังเมืองดำเนินการจัดทำผังเมืองขึ้นใหม่

3. ดำเนินการแทนหรือร่วมดำเนินการกับหน่วยงานของรัฐอื่น (ไม่ว่าการดำเนินการจะต้องดำเนินการภายในหรือภายนอกเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก) หากการดำเนินการดังกล่าวเป็นหน้าที่และอำนาจของหน่วยงานของรัฐหน่วยใดหน่วยหนึ่งหรือหลายหน่วย (ภายใต้การอนุมัติของคณะรัฐมนตรี)

4. มีอำนาจดำเนินการโดยวิธีการจัดซื้อ เช่า เช่าซื้อ แลกเปลี่ยน เวนคืน ที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์อื่นเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกกำหนด)

5. เลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เป็นผู้ที่มีอำนาจอนุมัติอนุญาต ออกใบอนุญาต หรือให้ความเห็นชอบ หรือเป็นผู้มีอำนาจในการรับจดทะเบียนตามกฎหมายว่าด้วยการขุดดินและถมดิน กฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร กฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนเครื่องจักร กฎหมายว่าด้วยการสาธารณสุข กฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง เฉพาะเพื่อการอนุญาตให้คนต่างด้าวตามมาตรา 54 (1) หรือ (2) อยู่ต่อในราชอาณาจักร กฎหมายว่าด้วยทะเบียนพาณิชย์ กฎหมายว่าด้วยโรงงาน กฎหมายว่าด้วยการจัดสรรที่ดิน

6. กำหนดรูปแบบการเช่า เช่าช่วง ให้เช่า หรือให้เช่าช่วงที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์ในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ โดยห้ามมิให้ทำสัญญาเช่าเป็นกำหนดเวลาเกินห้าสิบปี ส่วนการต่อสัญญาเช่าอาจทำได้แต่จะต่อสัญญาเกินสี่สิบเก้าปีไม่ได้

7. บริหารจัดการกองทุนพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

สำหรับโครงสร้างการบริหารงาน พบว่า ในพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก กำหนดให้สำนักงานฯ มีเลขาธิการคนหนึ่ง ซึ่งคณะกรรมการนโยบายฯ เป็นผู้แต่งตั้ง มีหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงานของสำนักงานฯ โดยโครงสร้างคณะผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและบุคคลที่ดำรงตำแหน่ง มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 16 คณะผู้บริหารสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

ลำดับ	ตำแหน่ง	บุคคลที่ดำรงตำแหน่งในปัจจุบัน
1	เลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก	นายคณิต แสงสุพรรณ
2	รองเลขาธิการสายงานนโยบายและแผน	นางสาวพจณี อรรถโรจน์ภิญโญ

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ลำดับ	ตำแหน่ง	บุคคลที่ดำรงตำแหน่งในปัจจุบัน
3	รองเลขาธิการสายงานเขตส่งเสริมเขตเศรษฐกิจพิเศษ	นางสาวทัศนีย์ เกียรติภัทรภรณ์
4	รองเลขาธิการสายการลงทุนและการต่างประเทศ	นางลัทธมน อรรถาพิช

ข้อมูล ณ วันที่ 14 มกราคม 2563

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ก), 2563

กล่าวได้ว่า การขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกที่ผ่านมา สำนักงานคณะกรรมการนโยบายฯ ถือเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนา โดยเฉพาะการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการพัฒนา ทั้งการจัดทำนโยบายและแผนภาพรวมเพื่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แผนการใช้ประโยชน์ที่ดินในภาพรวม แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค แผนการดำเนินงาน และแผนการให้บริการภาครัฐแบบเบ็ดเสร็จครบวงจร การชี้แจงทำความเข้าใจและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนต่อ (ร่าง) แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เป็นต้น

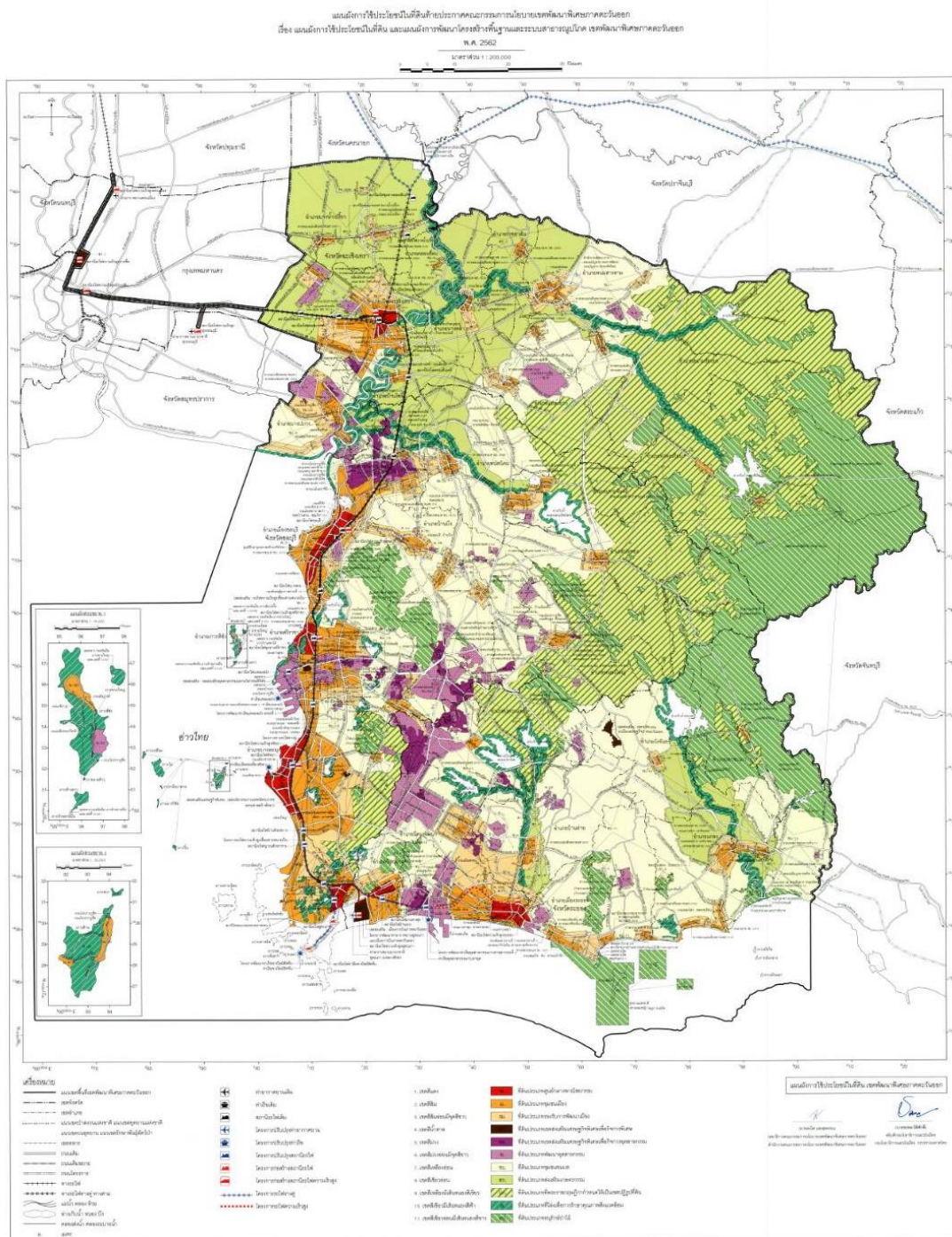
สำหรับงบประมาณที่สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล เพื่อขับเคลื่อนแผนงาน โครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ตามแผนงานบูรณาการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 17 งบประมาณที่สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกได้รับการสนับสนุนระหว่างปีงบประมาณ 2561-2564

ปีงบประมาณ	งบประมาณที่ได้รับจากแผนบูรณาการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (บาท)
2561	93,105,600
2562	270,329,900
2563	436,060,900
2564	285,398,200
รวม	1,084,894,600

ที่มา: พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2561, 2562, 2563, 2564

1.3 กรมโยธาธิการและผังเมือง (ภายใต้ความร่วมมือของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายฯ) ทำหน้าที่ในการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค การดำเนินงานของกรมโยธาธิการและผังเมือง และสำนักงานคณะกรรมการนโยบายฯ ที่ผ่านมา ได้มีการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภคเสร็จสิ้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (กพอ.) ได้มีมติเห็นชอบแผนผังฉบับดังกล่าว เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2562 ต่อมาคณะรัฐมนตรี ในการประชุมเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2562 อนุมัติร่างประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เรื่อง แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. และรายการประกอบแผนผังท้ายประกาศดังกล่าว ตามที่สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเสนอ (รัฐบาลไทย, 2562) และเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2562 ได้มีประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เรื่อง แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562 ในราชกิจจานุเบกษา (ราชกิจจานุเบกษา. (ข), 9 ธันวาคม 2562)

ภาพที่ 3 แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก
(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2562)
(ดูรายละเอียดการกำหนดประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน ภาคผนวก จ)
ที่มา: ราชกิจจานุเบกษา. (ข), 9 ธันวาคม 2562

สำหรับงบประมาณที่กรมโยธาธิการและผังเมือง ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล เพื่อขับเคลื่อนแผนงาน โครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ตามแผนงานบูรณาการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 18 งบประมาณที่กรมโยธาธิการและผังเมืองได้รับการสนับสนุนระหว่างปีงบประมาณ 2561-2564

ปีงบประมาณ	งบประมาณที่ได้รับจากแผนบูรณาการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (บาท)
2561	222,644,000
2562	354,779,000
2563	439,328,100
2564	521,254,800
รวม	1,538,005,900

ที่มา: พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2561, 2562, 2563, 2564

1.4 กระทรวงคมนาคม ซึ่งมีหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อย่างน้อย 4 หน่วยงาน คือ

1.4.1 การรถไฟแห่งประเทศไทย (รฟท.) ในฐานะรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงคมนาคม เป็นผู้รับผิดชอบโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน (ดอนเมือง-สุวรรณภูมิ-อู่ตะเภา) ในรูปแบบของการร่วมลงทุน (PPP Net Cost) กับบริษัท รถไฟความเร็วสูงสายตะวันออกเชื่อมสามสนามบิน จำกัด (กลุ่มกิจการร่วมค้าบริษัทเจริญโภคภัณฑ์โฮลดิ้ง จำกัด และพันธมิตร) โดยโครงการดังกล่าวมีพื้นที่ดำเนินการตลอดแนว ตั้งแต่ดอนเมืองถึงอู่ตะเภา และพื้นที่พัฒนาระเบียงสถานีมีกาะสันและศรีราชา รวมทั้งสิ้น 7,583 ไร่ (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ก), 2561, หน้า 4-9) สำหรับวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ดังกล่าว คือ การทำให้รถไฟความเร็วสูง เป็นโครงสร้างพื้นฐานหลักในการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งจะส่งผลต่อการเดินทางและการขนส่งระหว่างจังหวัดในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จังหวัดหรือภูมิภาคอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น สามารถลดระยะเวลาและต้นทุนในการเดินทาง เมื่อเทียบกับการเดินทางรูปแบบอื่น ๆ ขณะเดียวกันก็จะเป็นการเชื่อมต่อสามท่าอากาศยานในเขตกรุงเทพฯ และเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก คือ ท่าอากาศยานดอนเมือง ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ และท่าอากาศยานอู่ตะเภาแบบไร้รอยต่อ อันจะทำให้ผู้โดยสารสามารถเดินทางระหว่างท่าอากาศยานเข้าสู่เขตเมืองหรือเขตธุรกิจได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และพัฒนาพื้นที่เพื่อสนับสนุนบริการรถไฟของโครงการฯ ซึ่งประกอบด้วย พื้นที่มีกาะสัน ให้เป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยงกรุงเทพฯ เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

(EEC Gateway) และพื้นที่ศรัทธาเข้าด้วยกัน รวมทั้งดำเนินการทางพาณิชย์ เพื่อสนับสนุนการดำเนินโครงการเกี่ยวกับรถไฟ (การรถไฟแห่งประเทศไทย, 2562, หน้า 24)

ปัจจุบันการรถไฟแห่งประเทศไทย (รฟท.) และบริษัท รถไฟความเร็วสูงสายตะวันออกเฉียงเหนือสามสนามบิน จำกัด ได้ลงนามในสัญญาร่วมลงทุนโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบินแล้ว เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2562 โดยการรถไฟแห่งประเทศไทย จะชำระเงินที่รัฐร่วมลงทุนในโครงการฯ ให้แก่บริษัท รถไฟความเร็วสูงสายตะวันออกเฉียงเหนือสามสนามบิน จำกัด จำนวน 149,650 ล้านบาท (เมื่อคำนวณเป็นมูลค่าปัจจุบัน (NPV) มีค่าเท่ากับ 117,227 ล้านบาท)²¹ โดยจำนวนเงินดังกล่าวจะแบ่งชำระเป็นระยะเวลา 10 ปี ปีละเท่า ๆ กัน นับจากวันที่เริ่มงานในระยะเวลาที่ 2 ในส่วนของรถไฟความเร็วสูง (การรถไฟแห่งประเทศไทย, 2562, หน้า 49)

เมื่อพิจารณาถึงสิทธิประโยชน์ ที่การรถไฟแห่งประเทศไทยจะได้รับจากโครงการฯ ประกอบด้วย (การรถไฟแห่งประเทศไทย, 2562; ฐานเศรษฐกิจ (ก), 8 เมษายน 2562)

1.4.1.1 เงินค่าให้สิทธิร่วมลงทุนในแอร์พอร์ต เรลลิงค์ โดยบริษัท รถไฟความเร็วสูงสายตะวันออกเฉียงเหนือฯ จะชำระให้การรถไฟแห่งประเทศไทย จำนวน 10,671.09 ล้านบาท ก่อนที่จะได้รับสิทธิการให้บริการเดินรถและบำรุงรักษาโครงการเกี่ยวกับรถไฟในส่วนของแอร์พอร์ต เรลลิงค์

1.4.1.2 ค่าเช่าที่ดิน จากการพัฒนาพื้นที่เพื่อสนับสนุนบริการรถไฟของโครงการบริเวณสถานีแอร์พอร์ต เรลลิงค์ มักกะสัน และสถานีศรัทธา โดยบริษัท รถไฟความเร็วสูงสายตะวันออกเฉียงเหนือฯ จะชำระให้การรถไฟแห่งประเทศไทย ตลอดระยะเวลา 50 ปี เป็นจำนวนเงิน 52,336.77 ล้านบาท แบ่งเป็น ค่าเช่าพื้นที่ สถานี แอร์พอร์ต เรลลิงค์ มักกะสัน เป็นจำนวนเงิน 51,834.08 ล้านบาท และค่าเช่าพื้นที่สถานีศรัทธา เป็นจำนวนเงิน 502.69 ล้านบาท

1.4.1.3 ผลประโยชน์ของโครงการ ซึ่งประกอบด้วย การดำเนินโครงการเกี่ยวกับรถไฟ การพัฒนาพื้นที่เพื่อสนับสนุนบริการรถไฟของโครงการ และการดำเนินกิจการทางพาณิชย์ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า กรณีที่มีรายได้รวมก่อนหักภาษีที่เกิดขึ้นในแต่ละปี สูงกว่ารายได้ที่บริษัท รถไฟความเร็วสูงสายตะวันออกเฉียงเหนือฯ เสนอมามากกว่า 30% แต่ไม่เกิน 50% ให้แบ่งรายได้ให้การรถไฟฯ 20% ของส่วนที่เกินกรณีที่มีรายได้รวมก่อนหักภาษีที่เกิดขึ้นในแต่ละปี สูงกว่ารายได้ที่บริษัท รถไฟความเร็วสูงสายตะวันออกเฉียงเหนือฯ เสนอมามากกว่า 50% ขึ้นไป ให้แบ่งรายได้ให้การรถไฟฯ 40% ของส่วนที่เกิน

1.4.1.4 ส่วนแบ่งรายได้ (Revenue Sharing) ในกรณีที่บริษัท รถไฟความเร็วสูงสายตะวันออกเฉียงเหนือฯ ต้องการเปิดเดินรถและมีรายได้จากค่าโดยสาร และการดำเนินกิจการทางพาณิชย์ ก่อนระยะเวลาของโครงการ โดยส่วนแบ่งรายได้ที่การรถไฟฯ จะได้รับขึ้นอยู่กับการเจรจากับบริษัทฯ

1.4.1.5 ได้รับทรัพย์สินที่ใช้ในการดำเนินโครงการในส่วนของรถไฟความเร็วสูง และ แอร์พอร์ต เรลลิงค์ ส่วนต่อขยาย ตามรูปแบบ BTO (Build - Transfer - Operate) ก่อนที่

²¹ การลงทุนในโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน (ดอนเมือง-สุวรรณภูมิ-อู่ตะเภา) มีมูลค่าประมาณ 224,544 ล้านบาท

บริษัทรถไฟความเร็วสูงสายตะวันออกฯ จะได้รับสิทธิในการให้บริการเดินรถ และบำรุงรักษาโครงการเกี่ยวกับรถไฟ ในส่วนของรถไฟความเร็วสูงและแอร์พอร์ตเรลลิงค์ส่วนต่อขยาย

1.4.1.6 ได้รับทรัพย์สินจากการพัฒนาพื้นที่เพื่อสนับสนุนบริการรถไฟของโครงการ บริเวณสถานีแอร์พอร์ต เรลลิงค์ มักกะสัน และสถานีศรีราชา ตามรูปแบบ BOT (Build - Operate - Transfer) หลังจากสิ้นสุดระยะเวลาของโครงการ

ปัจจุบันมีราชกิจจานุเบกษา ประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินที่จะเวนคืนในพื้นที่บางส่วนในท้องที่เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอเมืองชลบุรี อำเภอศรีราชา อำเภอบางละมุง อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี และอำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง เพื่อดำเนินโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน ลงวันที่ 18 ธันวาคม 2562 โดยพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ให้การรถไฟแห่งประเทศไทยเป็นเจ้าของในการเวนคืน (ราชกิจจานุเบกษา (ก), 2562) สำหรับพื้นที่ที่จะถูกเวนคืนประกอบด้วยพื้นที่ต่าง ๆ ต่อไปนี้

ตารางที่ 19 ท้องที่ที่จะถูกเวนคืนรองรับโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน

จังหวัด	อำเภอ/เขต	ตำบล/แขวง	ส่วนแคบสุดและกว้างสุด
กรุงเทพมหานคร	เขตลาดกระบัง	แขวงคลองสามประเวศ, แขวงลาดกระบัง	แคบที่สุด 100 เมตร กว้างที่สุด 230 เมตร
สมุทรปราการ	อำเภอบางพลี	ตำบลราชาเทวะ, ตำบลหนองปรือ	
ฉะเชิงเทรา	อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา	ตำบลบางเตย, ตำบลวังตะเคียน, ตำบลท่าไข่, ตำบลบางขวัญ, ตำบลบ้านใหม่, ตำบลบางไผ่	แคบที่สุด 150 เมตร กว้างที่สุด 740 เมตร
ชลบุรี	อำเภอเมืองชลบุรี	ตำบลบ้านสวน, ตำบลหนองขี้คอก,	แคบที่สุด 90 เมตร กว้างที่สุด 160 เมตร
		ตำบลห้วยกะปิ	แคบที่สุด 100 เมตร กว้างที่สุด 300 เมตร
	อำเภอศรีราชา	ตำบลบางพระ	แคบที่สุด 100 เมตร กว้างที่สุด 270 เมตร
			แคบที่สุด 100 เมตร กว้างที่สุด 130 เมตร

ตารางที่ 19 (ต่อ)

จังหวัด	อำเภอ/เขต	ตำบล/แขวง	ส่วนแคบสุดและกว้างสุด
		ตำบลสุรศักดิ์	แคบที่สุด 100 เมตร กว้างที่สุด 130 เมตร
	อำเภอบางละมุง	ตำบลนาเกลือ, ตำบลหนอง ปรือ,	แคบที่สุด 70 เมตร กว้างที่สุด 250 เมตร
		ตำบลห้วยใหญ่	แคบที่สุด 130 เมตร กว้างที่สุด 160 เมตร
	อำเภอสัตหีบ	ตำบลนาจอมเทียน,	แคบที่สุด 130 เมตร กว้างที่สุด 160 เมตร
		ตำบลบางเสร่,	แคบที่สุด 140 เมตร กว้างที่สุด 240 เมตร
			แคบที่สุด 240 เมตร กว้างที่สุด 290 เมตร
		ตำบลพลูตาหลวง	แคบที่สุด 200 เมตร กว้างที่สุด 250 เมตร
ระยอง	อำเภอบ้านฉาง	ตำบลสำนักท้อน, ตำบลพลา	แคบที่สุด 200 เมตร กว้างที่สุด 250 เมตร

ที่มา: ราชกิจจานุเบกษา (ก), 2562, หน้า 24-25

สำหรับงบประมาณที่การรถไฟแห่งประเทศไทย ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล เพื่อขับเคลื่อนแผนงาน โครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ตามแผนงานบูรณาการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 20 งบประมาณที่การรถไฟแห่งประเทศไทยได้รับการสนับสนุนระหว่างปีงบประมาณ 2561-2564

ปีงบประมาณ	งบประมาณที่ได้รับจากแผนบูรณาการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (บาท)
2561	101,972,000
2562	143,923,800
2563	453,749,300
2564	3,239,986,900
รวม	3,939,632,000

ที่มา: พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2561, 2562, 2563, 2564

1.4.2 สำนักงานนโยบายและแผนงานขนส่งและจราจร (สนข.) เป็นผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์ (Inland Container Depot: ICD) ที่มาของโครงการดังกล่าว เกิดขึ้นจากการประชุมคณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2560 และมีมติให้สำนักงานนโยบายและแผนงานขนส่งและจราจร (สนข.) เร่งจัดจ้างที่ปรึกษาเพื่อดำเนินงานศึกษาความเหมาะสมออกแบบเบื้องต้น และรายการตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์ (สำนักงานนโยบายและแผนงานขนส่งและจราจร, 2562 หน้า 1)

สำหรับการดำเนินการของ สนข. ที่ผ่านมา พบว่า ได้มีการคัดเลือกพื้นที่และจุดที่ตั้งที่เหมาะสมในการพัฒนา รวมทั้งวิเคราะห์ความเหมาะสมทางวิศวกรรม เศรษฐกิจ การเงิน และสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์ บริเวณพื้นที่ต่าง ๆ ในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีการกำหนดพื้นที่ทางเลือกการพัฒนาโครงการฯ จำนวน 4 พื้นที่ คือ พื้นที่ทางเลือกที่ 1 ใกล้สถานีรถไฟโพรงอากาศ ซึ่งอยู่ติดกับเส้นทางรถไฟ ตำบลโพรงอากาศ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว พื้นที่ทางเลือกที่ 2 อยู่บนถนนสุขาภิบาล 11 ตัดแม่น้ำบางปะกง ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอบ้านโพธิ์ พื้นที่ทางเลือกที่ 3 อยู่ใกล้กับสถานีรถไฟดอนสนนท (อยู่ติดกับเส้นทางรถไฟ) ตำบลหนองตีนนก อำเภอบ้านโพธิ์ พื้นที่ทางเลือกที่ 4 อยู่ใกล้กับสถานีรถไฟดอนสนนท (เลียบบคลองชลประทาน) ตำบลหนองตีนนก อำเภอบ้านโพธิ์ (สำนักงานนโยบายและแผนงานขนส่งและจราจร, 2562, หน้า 6-7)

โดย สนข. ได้ร่วมกับบริษัทที่ปรึกษา ซึ่งประกอบด้วย บริษัท ทีเคเอ็น เอ็นจิเนียริง แอนด์ เทคโนโลยี จำกัด บริษัท พีเอสเค คอนซัลแทนส์ จำกัด และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำการประเมินวิเคราะห์ เปรียบเทียบความเหมาะสมของพื้นที่ทางเลือก ด้านวิศวกรรม เศรษฐกิจ การเงิน สิ่งแวดล้อม และได้สรุปผลการประเมินพื้นที่ทางเลือกว่า พื้นที่ทางเลือกที่ 3 คือ พื้นที่ซึ่งอยู่ใกล้กับสถานีรถไฟดอนสนนท (อยู่ติดกับเส้นทางรถไฟ) บริเวณพื้นที่หมู่ 4 ตำบลหนองตีนนก อำเภอบ้านโพธิ์ มีความเหมาะสมที่สุด

ภาพที่ 4 พื้นที่ทางเลือกการพัฒนาโครงการพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์ (ICD)

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนงานขนส่งและจราจร, 2562

ทั้งนี้หากสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์ สามารถดำเนินการได้ ทางสำนักงานนโยบายและแผนงานขนส่งและจราจร (สนข.) ประเมินว่าสถานีฯ จะเป็นกลจักรหลักในการการรองรับสินค้านำเข้า-ส่งออกของประเทศ ผ่านท่าเรือแหลมฉบัง และรองรับสินค้านำเข้า-ส่งออกระหว่างไทยกับกัมพูชา รวมถึงระหว่างไทยกับ ลาว และจีน ดังประมาณการดังต่อไปนี้

ตารางที่ 21 คาดการณ์ปริมาณการขนส่งสินค้าที่คาดว่าจะมาใช้บริการโครงการฯ

	หน่วย (TEU)						
ปี	2567	2572	2577	2582	2587	2592	2597
การเชื่อมโยง							
ไทย-กัมพูชา (ผ่านด่านชายแดนทางบก)	3,800	4,800	9,400	11,000	12,600	14,200	15,800
ไทย-จีน/ลาว (ผ่านด่านชายแดนทางบก)	49,600	69,000	154,500	204,600	255,500	307,500	359,200
นำเข้า-ส่งออก (ผ่านเรือแหลมฉบัง)	409,800	849,000	1,041,000	1,256,000	1,491,000	1,491,000	1,491,000
คาดการณ์ปริมาณสินค้ารวม	463,200	922,800	1,204,900	1,471,600	1,759,100	1,812,700	1,866,000

หมายเหตุ: TEUs ย่อมาจาก Twenty-foot คือ หน่วยนับสินค้าที่บรรจุในตู้คอนเทนเนอร์ความยาว 20 ฟุต โดยตู้คอนเทนเนอร์ 20 ฟุต เท่ากับ 1 ทีอียู ตู้คอนเทนเนอร์ 40 ฟุต เท่ากับ 2 ทีอียู

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนงานขนส่งและจราจร, 2562, หน้า 12

สำหรับรูปแบบการลงทุนเพื่อพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์ พบว่า เป็นไปในรูปของการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน (Public Private Partnership: PPP) โดยสำนักงานนโยบายและแผนงานขนส่งและจราจร (สนข.) กำหนดแนวทางร่วมลงทุนไว้ 2 รูปแบบ คือ

ตารางที่ 22 รูปแบบการร่วมลงทุนเพื่อพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์

ภาคส่วน	วงเงินที่จะร่วมลงทุน	หน้าที่/ความรับผิดชอบ
รูปแบบที่ 1		
ภาครัฐ	7,178 ล้านบาท	- จัดกรรมสิทธิ์ที่ดิน - โครงสร้างพื้นฐาน (ส่วนกลาง)
ภาคเอกชน	7,330 ล้านบาท	- โครงสร้างพื้นฐาน (สถานีย่อย 1 และ 2) - จัดหาอุปกรณ์
รูปแบบที่ 2		
ภาครัฐ	13,192 ล้านบาท	- จัดกรรมสิทธิ์ที่ดิน - โครงสร้างพื้นฐาน (ส่วนกลาง) - โครงสร้างพื้นฐาน (สถานีย่อย 1 และ 2)
ภาคเอกชน	1,316 ล้านบาท	- จัดหาอุปกรณ์

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนงานขนส่งและจราจร, 2562, หน้า 13

สำหรับงบประมาณที่สำนักงานนโยบายและแผนงานขนส่งและจราจร ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล เพื่อขับเคลื่อนแผนงาน โครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ตามแผนงานบูรณาการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 23 งบประมาณที่สำนักงานนโยบายและแผนงานขนส่งและจราจรได้รับการสนับสนุนระหว่าง
ปีงบประมาณ 2561-2564

ปีงบประมาณ	งบประมาณที่ได้รับจากแผนบูรณาการขับเคลื่อนเขต พัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (บาท)
2561	ไม่ได้รับงบประมาณตามแผนงานบูรณาการฯ
2562	9,275,000
2563	13,725,000
2564	ไม่ได้รับงบประมาณตามแผนงานบูรณาการฯ
รวม	23,000,000

ที่มา: พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2561, 2562, 2563, 2564

1.4.3 การท่าเรือแห่งประเทศไทย ในฐานะรัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงคมนาคม เป็นผู้รับผิดชอบการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบัง ระยะที่ 3 ซึ่งเป็นโครงการตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมของไทย พ.ศ. 2558-2565 และแผนปฏิบัติการลงทุนด้านคมนาคมขนส่ง พ.ศ. 2560 ของกระทรวงคมนาคม (กระทรวงคมนาคม (ก), 2562) โดยใช้งบประมาณดำเนินโครงการฯ 150,000 ล้านบาท อยู่ในรูปแบบของการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน (PPP) สำหรับแนวทางการดำเนินงาน พบว่า จะมีการถมทะเลประมาณ 1,600 ไร่ รองรับการก่อสร้างท่าเรือตู้สินค้า 4 ท่า (ท่าเรือ E1 E2 F1 F2) ความจุ 7 ล้านตู้ต่อปี ท่าเรือขนส่งรถยนต์ (RO-RO) ความจุ 1 ล้านคันต่อปี ท่าเรือชายฝั่ง ความจุ 1 ล้านตู้ต่อปี และสถานีขนส่งตู้สินค้าทางรถไฟระยะที่ 2 (SRTO2) เป้าหมายของการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 3 ก็คือ การเพิ่มความสามารถในการขนส่งตู้สินค้าจาก 11.1 ล้านตู้ต่อปี เป็น 18.1 ล้านตู้ต่อปี รวมทั้งเพิ่มความสามารถในการขนส่งรถยนต์จาก 2 ล้านคันต่อปี เป็น 3 ล้านคันต่อปี และเพิ่มสัดส่วนการขนส่งตู้สินค้าผ่านทางรถไฟทั้งหมดของท่าเรือแหลมฉบังจากร้อยละ 7 เป็นร้อยละ 30 ซึ่งกระบวนการทั้งหมดจะช่วยลดต้นทุนค่าขนส่งรวมของประเทศ (Logistics Cost) จาก 14% ของ GDP เหลือ 12% ของ GDP ทำให้ประหยัดเงินค่าขนส่งได้ถึง 250,000 ล้านบาท (กระทรวงคมนาคม (ข), 2562)

1.4.4 บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ในฐานะรัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงคมนาคม เป็นผู้รับผิดชอบโครงการศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานอยู่ตะเภา (Maintenance Repair and Overhaul: MRO) ซึ่งโครงการฯ ดังกล่าวมีมูลค่าการลงทุน 10,588 ล้านบาท โดยรัฐจะเป็นผู้ลงทุน 60% ส่วนภาคเอกชนลงทุน 40% (โครงการฯ นี้มีกลไกรัฐ 2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ กองทัพอากาศและบริษัท การบินไทย จำกัด มหาชน โดยบริษัท การบินไทยฯ เป็นผู้คัดเลือกเอกชนร่วมลงทุนและจะร่วมลงทุนกับภาคเอกชนประมาณ 4,000 ล้านบาท)

หากโครงการศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานอุตะเถา สามารถขับเคลื่อนได้ ทางบริษัท การบินไทยฯ คาดการณ์ว่าจะมีขีดความสามารถในการซ่อมบำรุงอากาศยานประเภทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ (บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน), ม.ป.ป.)

1.4.4.1 การซ่อมใหญ่อากาศยานทั้งอากาศยานลำตัวกว้างและอากาศยานลำตัวแคบ สามารถรองรับอากาศยานลำตัวกว้างได้พร้อมกัน 3 ลำ (3 Bay) โดยจะสามารถรองรับอากาศยานลำตัวกว้างประมาณ 110 ลำต่อปีและอากาศยานลำตัวแคบประมาณ 130 ลำต่อปี

1.4.4.2 การซ่อมบำรุงอากาศยานระดับลานจอด (Line Maintenance) ทั้งอากาศยานลำตัวกว้างและอากาศยานลำตัวแคบ ประมาณ 70 เที่ยวบินต่อวัน

1.4.4.3 การพ่นสีอากาศยาน (Painting) ทั้งอากาศยานลำตัวกว้างและอากาศยานลำตัวแคบ ประมาณ 22 ลำต่อปี

นอกจากนี้มีการประมาณการณรายได้ที่จะเกิดขึ้นในห้วงเวลา 50 ปี ที่จะเกิดขึ้นกับบริษัท การบินไทยฯ ว่าอาจสูงถึง 22,000 ล้านบาท ดังรายละเอียดในตารางที่ 24

ตารางที่ 24 ประมาณการณรายได้จากโครงการศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานอุตะเถา

ระยะเวลา	รายได้ (ล้านบาท)
10 ปี	3,000
20 ปี	5,000
30 ปี	8,000
40 ปี	13,000
50 ปี	22,000

ที่มา: บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน), ม.ป.ป.

เมื่อพิจารณาถึงแนวทางการดำเนินโครงการฯ พบว่า บริษัท การบินไทย จำกัด ใช้รูปแบบการคัดเลือกเอกชนโดยไม่ใช้วิธีการประมูล ภายใต้เหตุผลที่ว่าคัดเลือกเอกชนโดยใช้วิธีการประมูลนั้น จะทำให้ภาครัฐเสียประโยชน์ ดังนี้ (บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน), 2561, หน้า 3; ไทยรัฐออนไลน์, 9 กรกฎาคม 2562; ฐานเศรษฐกิจ (ช), 18 มกราคม 2562)

1. ก่อให้เกิดความเสียหายกับบริษัทการบินไทย ประมาณ 2,800 ล้านบาท เพราะโครงการจะเริ่มดำเนินการล่าช้าออกไป 18 เดือน (นับจากเดือนพฤศจิกายน 2561) โดยเฉพาะความเสียหายที่เกิดขึ้นจากค่าใช้จ่ายในการส่งอากาศยานไปซ่อม ณ แหล่งซ่อมอากาศยานต่างประเทศ ประมาณ 1,123 ล้านบาท การสูญเสียรายได้จากเครื่องลูกค้าที่ประมาณไว้ เป็นจำนวนเงินประมาณ 372 ล้านบาท การเสียค่าใช้จ่ายบุคลากร (เนื่องจากศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานอุตะเถาจะต้องถูกรื้อถอนตามแผนการสร้างอาคารผู้โดยสารหลังที่ 3 ทำให้บุคลากรในสนามบินอุตะเถา ประมาณ 350 คน ต้องย้ายมาประจำการที่สนามบินดอนเมืองและสุวรรณภูมิ) เป็นจำนวนเงินประมาณ 19 ล้านบาท

2. ความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับหน่วยงานของรัฐอื่น โดยเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เนื่องจากการคัดเลือกเอกชนโดยใช้วิธีการประมูล จะทำให้หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบจัดทำโครงการอื่น ได้รับผลกระทบจากความล่าช้าของโครงการฯ รวมทั้งส่งผลกระทบต่อพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ที่อาจไม่ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2561 และนโยบายของรัฐบาล

3. ผู้ผลิตอากาศยานขนาดใหญ่ (Aircraft Manufacturer) ในปัจจุบันมีเพียง 2 ราย คือ บริษัท Airbus S.A.S และบริษัท The Boeing Company ที่ผ่านคุณสมบัติและมีประสบการณ์ตามที่บริษัท การบินไทย จำกัด กำหนด ประกอบกับมีบริษัทเอกชนเพียงบริษัทที่มีความประสงค์ในการร่วมดำเนินโครงการ

ต่อมา การดำเนินการคัดเลือกเอกชนโดยไม่ใช้วิธีการประมูลของบริษัท การบินไทย ฯได้รับการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี ในการประชุมเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2561 บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน), 2561, หน้า 4)

1.5 การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เป็นผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาที่สำคัญ 2 โครงการ คือ

1.5.1 การพัฒนาท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด ระยะที่ 3 โดยการพัฒนาท่าเรือฯ ระยะที่ 3 ถือเป็น 1 ใน 5 โครงสร้างพื้นฐานหลักในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งการดำเนินการแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 เป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ตั้งอยู่บนพื้นที่ประมาณ 1,000 ไร่ ประกอบด้วย งานขุดลอกและถมทะเลเพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่หลังท่าและพื้นที่หน้าท่า งานขุดลอกร่องน้ำและอ่างกลับเรือ งานระบบสาธารณูปโภค งานท่าเทียบเรือบริการ งานอุปกรณ์ควบคุมการเดินเรือ งานรื้อย้ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ขณะที่ช่วงที่ 2 เป็นงานก่อสร้างท่าเทียบเรือ (Superstructure) ประกอบด้วย การก่อสร้างท่าเทียบเรือสินค้าเหลว 2 ท่า มีพื้นที่ ประมาณ 200 ไร่ ความยาวหน้าท่า 814 เมตร การก่อสร้างท่าเทียบเรือบริการ คลังสินค้าและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับก๊าซธรรมชาติ ปัจจุบันการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ได้เซ็นสัญญาร่วมลงทุนกับบริษัทเอกชนรายหนึ่ง เพื่อพัฒนาท่าเรือฯ ระยะที่ 3 ช่วงที่ 1 (รายละเอียดจะขอกล่าวถึงในส่วนถัดไป) ขณะที่ช่วงที่ 2 การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย อยู่ระหว่างประกาศเชิญชวนภาคเอกชนร่วมลงทุน และคาดว่าจะเริ่มก่อสร้างได้ในปี 2566 เปิดให้บริการได้ภายในปี 2568 (การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (ก), 2562; การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (ข), 2562, หน้า 1; กรุงเทพธุรกิจ (ข), 1 ตุลาคม 2562)

เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบการพัฒนาท่าเรือฯ พบว่า อยู่ในรูปของการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน ด้วยมูลค่าการลงทุนทั้งสิ้น 55,400 ล้านบาท โดยผลประโยชน์ตอบแทน ที่การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยจะได้รับ ประกอบด้วย ค่าให้สิทธิในการร่วมลงทุน โดยมีการกำหนดชำระเป็นรายปี จำนวน 30 ปี นับตั้งแต่ระยะเวลาที่การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

เริ่มจ่ายเงินที่รัฐร่วมลงทุนในโครงการ ค่าให้ใช้ประโยชน์ในที่ดินที่ใช้สำหรับการประกอบกิจการทำเรือ ก๊าซ ค่าธรรมเนียมสินค้าผ่านท่า ค่าบริการสาธารณูปโภคจากการใช้ทรัพย์สินส่วนกลาง หรือ ผลประโยชน์เพิ่มเติมจากการประกอบกิจการจัดหาและค้าส่งก๊าซธรรมชาติ (ถ้ามี) (การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (ช), 2562, หน้า 3)

1.5.2 การถมทะเลในพื้นที่แหลมฉะบั้ง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี โครงการดังกล่าวก่อรูปขึ้นในช่วงเดือนสิงหาคม 2562 ภายหลังจากนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม มอบนโยบายให้การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) จัดหาพื้นที่ ประมาณ 2,000-3,000 ไร่ เพื่อพัฒนานิคมอุตสาหกรรมรองรับการลงทุนที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ต่อมา การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ได้ว่าจ้างสถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ให้ศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ ทั้งความคุ้มค่าการลงทุนและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (สำนักข่าวไทยพีบีเอส, 2562)

สำหรับแนวทางการพัฒนาการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และบริษัทที่ปรึกษา ได้ออกแบบทางเลือกการพัฒนาและดำเนินการศึกษาความเหมาะสม พื้นที่ทางเลือกจำนวน 4 พื้นที่ แบ่งเป็นพื้นที่ทางเลือกบนบก 2 พื้นที่ และพื้นที่ทางเลือกในทะเล 2 พื้นที่²² ดังรายละเอียดต่อไปนี้คือ (สำนักข่าวไทยพีบีเอส, 2562)

1.5.2.1 พื้นที่ทางเลือกบนบก คือ

1.5.2.1.1 ปัจจุบันเป็นที่ตั้งคลังสินค้า ลาดจอดรถยนต์และรถบรรทุกเพื่อการส่งออกและอุตสาหกรรม (พื้นที่ดังกล่าวมีผู้ถือกรรมสิทธิ์การเช่าจำนวน 7 ราย เหลือสิทธิในการเช่าตั้งแต่ 1-15 ปี) ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 1,200 ไร่ (หมายเลข 1 ตามภาพที่ 4)

1.5.2.1.2 พื้นที่ชุมชนและพื้นที่เชิงพาณิชย์ ประกอบด้วย โรงกลั่นน้ำมัน คลังน้ำมัน คลังก๊าซ และชุมชนที่กระจายตัวอยู่ระหว่างโรงกลั่นน้ำมัน โรงกลั่นน้ำมัน คลังก๊าซ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 5,000 ไร่ (หมายเลข 2 ตามภาพที่ 4)

1.5.2.2 พื้นที่ทางเลือกในทะเล คือ

1.5.2.2.1 การถมทะเลบริเวณเขาบ่อยาและเขาภูเขา ด้านทิศเหนือของท่าเรือพาณิชย์แหลมฉะบั้ง (บริเวณอ่าวอุดม) เบื้องต้นกำหนดพื้นที่ถมทะเลประมาณ 2,500-3,000 ไร่ (หมายเลข 3 ตามภาพที่ 4)

1.5.2.2.2 พื้นที่ก่อสร้างแหล่งเก็บตะกอนในอนาคต ซึ่งอยู่ภายใต้โครงการพัฒนาท่าเรือน้ำลึกแหลมฉะบั้งระยะที่ 3 ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 1,875 ไร่ (หมายเลข 4 ตามภาพที่ 4)

²² อย่างไรก็ตาม จากการให้สัมภาษณ์ของรองผู้ว่าการการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (นายวิฑูรย์ อยู่ทิพย์) ในรายการเปิดปม ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ระบุว่า พื้นที่ทางเลือกบนบกมีความเป็นไปได้ น้อยมากเมื่อเทียบกับพื้นที่ทางเลือกในทะเล เนื่องจากพื้นที่ทางเลือกบนบกทั้งสองแห่ง มีที่ดินจำนวนหลายแปลงที่ ติดสัญญาเช่า และสัญญาเช่าต่างๆ มีระยะเวลาหมดอายุสัญญาเช่าไม่เท่ากัน ทำให้การรวบรวมพื้นที่เป็นไปได้ยาก และอาจไม่ได้พื้นที่ตามขนาดที่ตั้งเป้าหมายไว้

อย่างไรก็ตาม จากการให้สัมภาษณ์นายวิฑูรย์ อยู่ทิม รองผู้ว่าการการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ในรายการเปิดปม ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ระบุว่า พื้นที่ทางเลือกบนบกมีความเป็นไปได้น้อยมาก เมื่อเทียบกับพื้นที่ทางเลือกในทะเล เนื่องจากพื้นที่ทางเลือกบนบกทั้งสองแห่ง มีที่ดินจำนวนหลายแปลงที่ติดสัญญาเช่า และสัญญาเช่าต่างๆ มีระยะเวลาหมดอายุสัญญาเช่าไม่เท่ากัน ทำให้การรวบรวมพื้นที่เป็นไปได้อย่างยากและอาจไม่ได้พื้นที่ตามขนาดที่ตั้งเป้าหมายไว้ (สำนักข่าวไทยพีบีเอส, 2562) สำหรับพื้นที่ซึ่งถูกคาดการณ์ว่าจะเป็นเป้าหมายในการถมทะเล ก็คือ พื้นที่บริเวณเขาบ่อया (หมายเลข 3 ตามภาพที่ 4) (กรุงเทพฯธุรกิจ (ง), 9 พฤศจิกายน, 2562)

ทั้งนี้หากโครงการดังกล่าวสามารถดำเนินการได้ คาดว่ากลุ่มบริษัท เอ็กซอน โมบิล คอร์ปอเรชั่น จำกัด จะเข้ามาเป็นผู้ก่อสร้างท่าเรือและโรงงานอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ด้วยมูลค่าการลงทุนกว่า 330,000 ล้านบาท (ผู้จัดการออนไลน์ (ค), 28 กันยายน 2562; กรุงเทพฯธุรกิจ (ง), 9 พฤศจิกายน, 2562)

ภาพที่ 5 พื้นที่ทางเลือกเพื่อพัฒนานิคมอุตสาหกรรมรองรับการลงทุนที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง
ที่มา: สำนักข่าวไทยพีบีเอส, 2562

สำหรับงบประมาณที่การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พบว่า ได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลเพียงปีเดียว คือ ปีงบประมาณ 2561 เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 29,750,000 บาท (ราชกิจจานุเบกษา, 2560, หน้า 112)

1.6 บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน) (CAT Telecom Public Company Limited) ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจ ในสังกัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ในฐานะผู้รับผิดชอบการพัฒนาเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมและนวัตกรรมดิจิทัล (Digital Park Thailand หรือ EECd) เป้าหมายของโครงการฯ นี้ คือ การสร้างพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ โดยเฉพาะการพัฒนาศูนย์กลางการค้าการลงทุนด้านอุตสาหกรรมและนวัตกรรมดิจิทัล โดยเน้นให้เกิดการลงทุนธุรกิจดิจิทัลควบคู่กับการ

สร้างสรรค์นวัตกรรมดิจิทัลเชิงพาณิชย์ ตลอดจนยกระดับและพัฒนาอุตสาหกรรมไอซีทีเดิมไปสู่ อุตสาหกรรมดิจิทัลยุคใหม่ (New S-curve Digital Industry) (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ช), 2563)

สำหรับการลงทุน อยู่ในรูปแบบการร่วมลงทุนกับเอกชน โดยกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของ โครงการฯ ในส่วนที่เป็นโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภคหลักของโครงการฯ อุปกรณ์ที่เป็น เทคโนโลยีที่ทำให้เกิดเมืองอัจฉริยะ และสิ่งปลูกสร้างอื่นที่ตั้งอยู่ในโครงการฯ จะถูกโอนให้แก่ หน่วยงานของรัฐเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาของโครงการ (Build-Operate-Transfer: BOT) (ระยะเวลา สัญญา 50 ปี) (บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน), 2562, หน้า 3) สำหรับการแบ่ง ผลประโยชน์ที่รัฐและเอกชนจะได้รับ แสดงได้ในตารางที่ 25

ตารางที่ 25 การแบ่งประโยชน์ระหว่างรัฐและเอกชนในโครงการพัฒนาเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมและ นวัตกรรมดิจิทัล

หน่วยงาน	รายได้	รายจ่าย
รัฐ (บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด)	(1) ผลประโยชน์ตอบแทนที่จะ ได้รับจากเอกชนผู้ดำเนิน โครงการฯ เช่น ค่าเช่าพื้นที่ โครงการฯ หรือค่าตอบแทน การใช้ ประโยชน์ พื้นที่ โครงการฯ และส่วนแบ่งรายได้ จากการดำเนินโครงการฯ (2) รายได้จากค่าบริการ โครงสร้างพื้นฐานโทรคมนาคม บริการ โทร ค ม น า ค ม อินเทอร์เน็ต และบริการด้าน ดิจิทัลภายใต้โครงการ (3) รายได้ อื่น ๆ ตามที่ คณะกรรมการคัดเลือกอนุมัติ ระบุไว้สัญญาร่วมลงทุน	(1) เงินลงทุนและค่าใช้จ่าย บำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐาน โทรคมนาคม ภายใต้พื้นที่ โครงการฯ
เอกชนผู้ดำเนินโครงการ	(1) ค่าเช่าพื้นที่ของโครงการฯ จากผู้ใช้ ประโยชน์ พื้นที่ โครงการฯ รวมถึงค่าเช่าพื้นที่ ใน อ า ค า ร Community Center	(1) เงินลงทุนตามขอบเขตงาน ที่เอกชนมีหน้าที่ และความ รับผิดชอบ

ตารางที่ 25 (ต่อ)

หน่วยงาน	รายได้	รายจ่าย
	(2) ค่าบริการต่าง ๆ เช่น ค่า ส่วนกลาง ค่าบริการระบบ สาธารณูปโภคหลักของ โครงการฯ เป็นต้น	(2) ผลประโยชน์ตอบแทนที่จะ ชำระให้แก่ภาครัฐ เช่น ค่าเช่า พื้นที่โครงการฯ หรือ ค่าตอบแทนการใช้ประโยชน์ พื้นที่โครงการฯ และส่วนแบ่ง รายได้จากดำเนินโครงการ เป็นต้น

ที่มา: บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน), 2562, หน้า 4

1.7 กลไกรัฐทางด้านความมั่นคง ในงานวิจัยฉบับนี้ หมายถึง กองทัพเรือ ในฐานะ ผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาสนามบินอู่ตะเภา เมืองการบินภาคตะวันออก การพัฒนาท่าเรือพาณิชย์ สัตหีบ การร่วมพัฒนาศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานอู่ตะเภา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.7.1 การพัฒนาสนามบินอู่ตะเภาและเมืองการบินภาคตะวันออก (Eastern Airport City) เป็นการดำเนินงานในรูปแบบร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน ด้วยมูลค่าการลงทุน ประมาณ 290,000 ล้านบาท โดยรัฐบาลสนับสนุนงบประมาณดำเนินการ 17,768 ล้านบาท ส่วน งบประมาณที่เหลือภาคเอกชนเป็นผู้รับผิดชอบ (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออก (ค), 2562)

ในส่วนการเมืองการบินภาคตะวันออก ตามแผนการพัฒนาจะมีการแบ่งพื้นที่การใช้ ประโยชน์ใน 2 ลักษณะ คือ หนึ่ง เมืองศูนย์กลางทางการเงินและธุรกิจ ครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 500 ไร่ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักลงทุนและผู้ประกอบการเข้ามาจัดตั้งสำนักงาน (Headquarter) รวมทั้งการเปิดโอกาสให้เกิดการทำธุรกรรม ธุรกิจและการเงินแบบครบวงจร โดย พื้นที่ศูนย์กลางการเงินและศูนย์กลางธุรกิจ จะตั้งอยู่ในรัศมี 10 กิโลเมตร จากสนามบินอู่ตะเภา และ สอง เมืองการบินหรือพื้นที่มหานครการบินภาคตะวันออก ซึ่งเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมมูลค่าสูงที่ใช้ การขนส่งทางอากาศ รวมถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ธุรกิจ โครงสร้างพื้นฐาน ที่เชื่อมโยงกับธุรกิจการ บิน และสนามบิน เช่น โรงแรม ห้างสรรพสินค้า ศูนย์ประชุม ศูนย์เจรจาธุรกิจ เป็นต้น (สำนักงาน คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ค) , 2561, หน้า 20,22)

สำหรับการพัฒนาสนามบินอู่ตะเภาและเมืองการบินภาคตะวันออก ปัจจุบันได้มีการ เปิดรับซองประกวดราคา เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2562 ซึ่งประมูลในเบื้องต้น คาดการณ์ว่า กลุ่มกิจการ ร่วมค้าบีบีเอส เป็นผู้ยื่นข้อเสนอและผลตอบแทนที่ดีที่สุดให้แก่รัฐ อย่างไรก็ตาม เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2562 ศาลปกครองสูงสุด ได้มีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราว โครงการประมูลพัฒนาสนามบินอู่ตะเภาและ เมืองการบินภาคตะวันออก ตามที่กลุ่มเครือข่ายเจริญโภคภัณฑ์ ฟ้องร้องคณะกรรมการคัดเลือกฯ โดยให้

คณะกรรมการคัดเลือกฯ รับซองเอกสารที่ยื่นเกินเวลา 9 นาที ซึ่งประกอบด้วย ข้อเสนอของที่ 2 (ด้านเทคนิคและแผนธุรกิจ) กล่องที่ 6 และซองที่ 3 (ข้อเสนอด้านราคา) กล่องที่ 9 ไปพิจารณาตามขั้นตอนการคัดเลือก ระหว่างรอการพิพากษาคดี (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ก), 11 พฤศจิกายน 2562; ฐานเศรษฐกิจ (ข), 25 ตุลาคม 2562) รายละเอียดประเด็นนี้ผู้วิจัยจะขอล่าวถึงในส่วนถัดไป

1.7.2 การพัฒนาท่าเรือพาณิชย์สัตหีบ เพื่อสนับสนุนการให้บริการเชิงพาณิชย์ ทั้งการเป็นท่าเรือสำหรับจอดเรือเฟอร์รี่ เรือสำราญ (Cruise) หรือรองรับการขนส่งสินค้าระหว่างท่าเรือพาณิชย์ฯ รวมทั้งเชื่อมโยงกับระบบการขนส่ง ทั้งทางถนน ทางราง และการขนส่งทางอากาศที่สนามบินอู่ตะเภา ซึ่งโครงการฯ ดังกล่าว อยู่ภายใต้โครงการพัฒนาท่าเรือเพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวทางทะเลของรัฐบาล เมื่อพิจารณาถึงโครงการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นบริเวณท่าเรือพาณิชย์สัตหีบ ประกอบด้วย โครงการก่อสร้างเขื่อนกันคลื่นบริเวณเกาะจระเข้ โครงการปรับปรุงร่องน้ำและบริเวณพื้นที่จอดเรือ เพื่อรองรับท่าเรือขนาดใหญ่ โครงการปรับปรุงท่าเทียบเรือน้ำมัน (ท่า POL), โครงการพัฒนาท่าเรือจำนวน 6 ท่า แบ่งเป็นท่าจอดเรือรบของกองทัพเรือ (ท่าที่ 1-3) ท่าเรือสำหรับขนส่งสินค้าประเภทอุตสาหกรรม (ท่าที่ 4-6) นอกจากนี้กองทัพเรือยังมีแผนพัฒนาท่าเรือที่ 4-6 ให้เป็นท่าเรือรองรับด้านการท่องเที่ยวและเรือเฟอร์รี่ รวมทั้งปรับปรุงพื้นที่สำหรับการขนส่งสินค้าให้เพิ่มขึ้น การก่อสร้างอาคารผู้โดยสารสำหรับเรือเฟอร์รี่และสิ่งอำนวยความสะดวก บริเวณท่าเรือที่ 4 และ 5 พื้นที่ประมาณ 20,000 ตารางเมตร ซึ่งมีการคาดการณ์ว่าจะใช้งบประมาณในการดำเนินงานประมาณ 1,900 ล้านบาท (เดลินิวส์, 9 กุมภาพันธ์ 2561; กรุงเทพธุรกิจ, 13 พฤศจิกายน 2560)

1.7.3 การร่วมพัฒนาศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานอู่ตะเภา โดยจะร่วมลงทุนกับภาคเอกชน เพื่อพัฒนาศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานอู่ตะเภา ด้วยมูลค่าการลงทุนทั้งหมดประมาณ 6,000 ล้านบาท นอกจากนี้ยังเป็นผู้รับผิดชอบในการศึกษา สำรวจ และออกแบบศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยาน ซึ่งการดำเนินในส่วนนี้ ปัจจุบันกองทัพเรือ ได้ว่าจ้างกิจการร่วมในกลุ่มบริษัท โปรเซส อาร์ทิเคค แอนด์ แพลนเนอร์ จำกัด, บริษัท พรวิเศษ วิศว จำกัด และบริษัท โปรเกรส ดีไซน์ แอนด์ เอนจิเนียริ่ง จำกัด รับผิดชอบการศึกษา สำรวจ และออกแบบศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยาน (ไทยรัฐออนไลน์, 9 กรกฎาคม 2562; ฐานเศรษฐกิจ (ข), 18 มกราคม 2562)

กล่าวได้ว่ากองทัพเรือ นอกจากมีบทบาทโดยตรงในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานประเภทต่าง ๆ รองรับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกแล้ว ยังแสดงบทบาทในฐานะผู้สนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ดังกรณีที่เกิดขึ้นในตำบลโยธะกา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อเดือนกรกฎาคม 2557 ที่ประชาชนกลุ่มหนึ่ง ได้รับหนังสือแจ้งการยกเลิกสัญญาเช่าและการเก็บค่าตอบแทนการใช้ประโยชน์ที่ดินราชพัสดุ จากสำนักงานธนารักษ์พื้นที่ฉะเชิงเทรา ด้วยเหตุผลว่า กรมธนารักษ์จะส่งมอบที่ดินคืนให้แก่ทหารเรือ เนื่องจากทหารเรือมีแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน บริเวณศูนย์เกษตรกรรมทหารเรือโยธะกาเพื่อราชการทหาร (การตั้งสถานีวิทยุหาทิศ (DF) และจัดตั้งกองบังคับหมวดเรือที่ 2 กองเรือลำน้ำ กองเรือยุทธการ) หรือการมีหนังสือโดยตรงจากกองทัพเรือถึงประชาชน เมื่อเดือนกันยายน 2560 เพื่อให้ส่งมอบคืนที่ดินให้แก่

กองทัพเรือ (ภายใน 7 วัน) พร้อมทั้งให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง ขนย้ายทรัพย์สินและบริวารออกจากที่ดินดังกล่าว ซึ่งปฏิบัติการยกเลิกสัญญาเช่าในครั้งนั้น เกิดขึ้นท่ามกลางข่าวลือว่า พื้นที่ในตำบลโยธะกา ประมาณ 4,000 ไร่ จะถูกนำไปใช้เพื่อการพัฒนาเมืองใหม่ รองรับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (กลุ่มจับตาคัญที่ดิน (ก), 2561) หรือกรณีข้อพิพาทและความขัดแย้งระหว่างประชาชนและกองทัพเรือ ในตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ที่มีมาอย่างยาวนานกว่า 60 ปี²³ และเริ่มทวีความรุนแรงขึ้น หลังการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่เป้าหมายในการพัฒนาเขตส่งเสริมเมืองการบินภาคตะวันออก (EEC-A)

สำหรับงบประมาณที่กองทัพเรือ ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล เพื่อขับเคลื่อนแผนงานโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ตามแผนงานบูรณาการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 26 งบประมาณที่กองทัพเรือได้รับการสนับสนุนระหว่างปีงบประมาณ 2561-2564

ปีงบประมาณ	งบประมาณที่ได้รับจากแผนบูรณาการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (บาท)
2561	443,010,000
2562	517,154,000
2563	734,803,100
2564	1,778,061,500
รวม	3,473,028,600

ที่มา: พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2561, 2562, 2563, 2564

²³ ความขัดแย้งระหว่างประชาชนและกองทัพเรือในท้องที่ตำบลสัตหีบ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี แต่ละฝ่ายต่างมีเหตุผลและหลักฐานที่ถูกนำมาใช้เพื่อลดทอนความชอบธรรมของอีกฝ่ายหนึ่ง กล่าวคือ ในส่วนกองทัพเรือ ได้แสดงหลักฐานที่ทำให้เห็นว่าท้องที่ตำบลแสมสารเป็นพื้นที่ทรงสงวน และมีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามที่ดิน อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี พุทธศักราช 2479 บัญญัติทับเอาไว้ ดังนั้นจึงห้ามมิให้ผู้ใดเข้าทำ ร้าง จัดทำ หรือปลูกสร้าง ด้วยประการใด ๆ ในที่ดินแห่งนี้ ขณะที่ภาคประชาชนในท้องที่แสมสาร ได้พยายามอธิบายและให้เหตุผลว่า ชุมชนของตนเองเป็นชุมชนเก่าแก่ ก่อรูปความเป็นชุมชนมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยเมื่อครั้งรัชกาลที่ 5 เสด็จประพาสพื้นที่นี้ได้กล่าวถึงประชาชนในแถบนี้ว่าเป็นชาวด่านที่มีพื้นเพมาจากระยอง ดังนั้นชุมชนแห่งนี้ จึงตั้งถิ่นฐานก่อนที่พระบรมราชโองการของรัชกาลที่ 6 (ไพศาล ศุภศิริ, 2560, หน้า 19) ประกอบกับแผนที่แนบท้ายพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามที่ดิน อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี พุทธศักราช 2479 ก็แสดงให้เห็นถึง การมีชุมชนตั้งอยู่ในบริเวณนี้ถึง 4 ชุมชน นอกจากนี้ยังมีเจดีย์ ศาลา บ่อน้ำ ในพื้นที่ดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ที่รกร้างว่างเปล่าจึงไม่เต็มพื้นที่ตามขอบเขตที่ระบุในแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกา

2. กลไกรัฐที่มีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก กลไกรัฐประเภทนี้ แสดงบทบาทในฐานะผู้สนับสนุนการดำเนินการให้เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก สามารถขับเคลื่อนไปสู่เจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ ซึ่งประกอบด้วย

2.1 กรมธนารักษ์ มีบทบาทในการจัดหาที่ราชพัสดุสนับสนุนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โดยการดำเนินงานของกรมธนารักษ์ที่ผ่านมา พบว่า ได้สำรวจและส่งข้อมูลที่ราชพัสดุจำนวน 7 แปลง ให้สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (สกพอ.) ซึ่งสกพอ. ได้พิจารณาและแจ้งความประสงค์ขอใช้ที่ราชพัสดุ จำนวน 2 แปลง คือ (กองบริหารที่ราชพัสดุภูมิภาค กรมธนารักษ์, ม.ป.ป.)

2.1.1 ที่ราชพัสดุแปลงหมายเลขทะเบียนที่ รย.333 อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง เนื้อที่ประมาณ 6,500 ไร่ ซึ่งคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก กำหนดให้เป็นเขตส่งเสริมเมืองการบินภาคตะวันออก บริเวณสนามบินนานาชาติอู่ตะเภา จังหวัดระยอง

2.1.2 ที่ราชพัสดุแปลงหมายเลขทะเบียนที่ ขบ.347 อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เนื้อที่ทั้งแปลงประมาณ 759 ไร่ 2 งาน 17 ตารางวา ซึ่งคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก กำหนดให้เป็นเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมและนวัตกรรมดิจิทัล (EECd) และเขตส่งเสริมนวัตกรรมระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EECI)

2.2 คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ²⁴ ในฐานะผู้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย ควบคุม กำกับ และดูแลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกนั้น ก็คือ การดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ ที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535²⁵

²⁴ โครงสร้างของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ รองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นรองประธานกรรมการคนที่หนึ่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นรองประธานกรรมการคนที่สอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไม่เกินแปดคนซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้ง เป็นกรรมการ ในจำนวนนี้จะต้องมีผู้แทนภาคเอกชนร่วมอยู่ด้วยไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง และปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นกรรมการและเลขานุการ

²⁵ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมมีอำนาจหน้าที่สำคัญ คือ (1) เสนอนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2) กำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม (3) พิจารณาให้ความเห็นชอบในแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม (4) พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด (5) เสนอแนะมาตรการด้านการเงิน การคลัง ภาษีอากรและการส่งเสริมการลงทุน เพื่อปฏิบัติตามนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติต่อคณะรัฐมนตรี (6) เสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมหรือปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (7) พิจารณาให้ความเห็นชอบในแผนปฏิบัติการเพื่อป้องกัน หรือแก้ไขอันตรายอันเกิดจากการแพร่กระจายของมลพิษหรือภาวะมลพิษ (8) พิจารณาให้ความเห็นชอบในการกำหนดมาตรฐานควบคุมมลพิษจากแหล่งกำเนิด (9) กำกับดูแลและเร่งรัดให้มีการตราพระราช

เช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ชำนาญการเป็นการเฉพาะ เพื่อพิจารณาให้ความเห็นหรือความเห็นชอบรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของโครงการ หรือกิจการการพัฒนา รวมทั้งเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมพิเศษเพิ่มเติม จากสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกหรือผู้ขออนุญาต อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติในพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ก็พบว่า ได้สร้างข้อยกเว้นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการให้อำนาจคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ อนุญาตให้มีผู้ชำนาญการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยมีให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการขอและการออกใบอนุญาต และคุณสมบัติของผู้ได้รับอนุญาตเป็นผู้มีหน้าที่ศึกษา หรือจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมาบังคับใช้ หรือจะอนุญาตให้ผู้ไม่มีสัญชาติไทยเป็นผู้มีหน้าที่ศึกษาหรือจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมก็ได้ เป็นต้น (ราชกิจจานุเบกษา (ก), 2561, หน้า 4-5)

2.3 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ในฐานะผู้ดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม แม้สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จะไม่มีบทบาทโดยตรงกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แต่ในระยะยาวที่ดินเพื่อเกษตรกรรมบางส่วนในเขตพัฒนาพิเศษ อาจถูกนำไปใช้เพื่อรองรับการพัฒนาเมืองใหม่ (Smart City) ดังจะเห็นได้จากโครงการศึกษาออกแบบการพัฒนาเมืองใหม่ ของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ที่ประเมินแนวทางการจัดหาที่ดินไว้ 4 วิธีการ คือ หนึ่ง การซื้อที่ดินเอกชน สอง การเวนคืนที่ดินเอกชน สาม การขอใช้ที่ดินรัฐ (ส.ป.ก.) สี่ การขอใช้ที่ดินรัฐ (ที่ราชพัสดุ) โดยผลการศึกษาฯ ฉบับนี้ สรุปว่า วิธีการที่ดีที่สุดซึ่งควรถูกนำไปใช้ คือ การขอใช้ที่ดินรัฐ (ส.ป.ก.) เนื่องจากกระบวนการดำเนินงานไม่ยุ่งยาก ใช้เวลาน้อย (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ง), (2562), หน้า 8) เพราะพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกให้อำนาจคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี) มีอำนาจให้สำนักงานฯ เข้าใช้ประโยชน์ที่ดินที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้มาตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อการดำเนินการหรือประกอบกิจการอื่นใดนอกเหนือจากที่กฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อ

กฤษฎีกา ออกกฎกระทรวง ข้อบังคับ ข้อบัญญัติท้องถิ่น ประกาศ ระเบียบ และคำสั่งที่จำเป็น เพื่อให้กฎหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีความเป็นระบบโดยสมบูรณ์ (10) เสนอความเห็นต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาสั่งการในกรณีที่ปรากฏว่า ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจใด ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม อันอาจทำให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง (11) กำหนดมาตรการเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและประสานงานระหว่างส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชนในเรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม (12) กำกับกับการจัดการและบริหารเงินกองทุน (13) เสนอรายงานเกี่ยวกับสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศต่อคณะรัฐมนตรีอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง (14) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

เกษตรกรรมได้ โดยไม่ต้องดำเนินการเพิกถอนเขตปฏิรูปที่ดินสำหรับที่ดินส่วนนั้น²⁶ (ราชกิจจานุเบกษา (ก), 2561, หน้า 17) ประกอบกับมีค่าใช้จ่ายเพียงร้อยละ 75 ของราคาตลาด และพื้นที่ดังกล่าว เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ไม่มีทรัพย์สินสิ่งปลูกสร้างมาก รวมทั้งสามารถกำหนดแปลงที่ดินและขนาดที่ดินได้ ทำให้มีความพร้อมที่จะนำมารองรับการพัฒนาเมืองใหม่ที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ง), (2562), หน้า 8-9)

2.4 คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน²⁷ มีหน้าที่ส่งเสริมการลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ สำหรับบทบาทของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พบว่า เป็นผู้กำหนดเขตส่งเสริมการลงทุน ดังกรณีการออกประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนเพื่อกำหนดเขตส่งเสริมการลงทุนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ประเภทที่ 1 เขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่อกิจการพิเศษ จำนวน 3 แห่ง คือ เมืองการบินภาคตะวันออก เขตนวัตกรรมระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก และเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมและนวัตกรรมดิจิทัล ประเภทที่ 2 เขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ จำนวน 23 แห่ง และประเภทที่ 3 นิคมอุตสาหกรรมหรือเขตอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม จำนวน 18 แห่ง (รายละเอียดในภาคผนวก ข) นอกจากนี้ คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ยังเป็นผู้กำหนดกิจการเป้าหมาย สิทธิและประโยชน์ และเงื่อนไขสำหรับการลงทุนในเขตส่งเสริมฯ เพื่อกิจการพิเศษ เขตส่งเสริมฯ อุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ และการลงทุนในนิคมอุตสาหกรรมหรือเขตอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม (รายละเอียดในภาคผนวก ค) เป็นต้น โดยสิทธิประโยชน์ที่เขตส่งเสริมการลงทุนแต่ละรูปแบบจะได้รับ สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 27 (ราชกิจจานุเบกษา (ข), 2561, หน้า 11-17)

²⁶ นอกจากนี้ยังให้อำนาจของคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นอำนาจของคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และให้หน้าที่และอำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นหน้าที่และอำนาจของเลขาธิการหรือผู้ซึ่งเลขาธิการมอบหมาย และระบุว่าที่ดินที่สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกมีอำนาจใช้ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายฯ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการนโยบายฯ จะมอบให้บุคคลอื่นใช้โดยมีค่าตอบแทนได้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการนโยบายฯ กำหนด

²⁷ คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ ในปัจจุบันมีคณะกรรมการประกอบด้วย นายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ (รองประธานกรรมการ) นายศักดิ์สยาม ชิดชอบ นายอาคม เติมพิทยาไพสิฐ นายบุญฤทธิ์ กัลยาณมิตร นายปกรณ์ นิลประพันธ์ นายดนุชา พิชยนันท์ นายไพรินทร์ ชูโชติถาวร นายบัณฑิต เอื้ออาภรณ์ นายกลินท์ สารสิน นายสุพันธุ์ มงคลสุธี นายผยง ศรีวัฒน์ และนางสาวดวงใจ อัศวจินตจิตร์เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เป็นกรรมการและเลขานุการ (ข้อมูล ณ วันที่ 14 มกราคม 2564)

ตารางที่ 27 สิทธิประโยชน์ที่เขตส่งเสริมการลงทุนแต่ละรูปแบบจะได้รับ

ประเภทพื้นที่	สิทธิประโยชน์	กิจการเป้าหมายตามที่กำหนด ในแต่ละพื้นที่				กิจการที่ให้การ ส่งเสริมใน EEC	
		หมวด 8	A1	A2	A3	หมวด 8	A1-A3
เขตส่งเสริมฯ เพื่อกิจการพิเศษ	ยกเว้นภาษีเงินได้นิติ บุคคล	10+3 ปี ไม่จำกัดวงเงิน	8+4 ปี ไม่จำกัดวงเงิน	8+4 ปี	5+2 ปี	10+1 ปี ไม่จำกัดวงเงิน	ตามเกณฑ์ปกติ (5-8 ปี)
	ลดหย่อนภาษีเงินได้ นิติบุคคล 50%	-	-	-	5 ปี	-	3 ปี
เขตส่งเสริมฯ เพื่ออุตสาหกรรม เป้าหมายพิเศษ	ยกเว้นภาษีเงินได้นิติ บุคคล	10+2 ปี ไม่จำกัดวงเงิน	8 ปี ไม่จำกัดวงเงิน	8 ปี	5 ปี	10+1 ปี ไม่จำกัดวงเงิน	ตามเกณฑ์ปกติ (5-8 ปี)
	ลดหย่อนภาษีเงินได้ นิติบุคคล 50%	-	5 ปี	5 ปี	5 ปี	-	3 ปี
นิคมอุตสาหกรรม หรือเขต อุตสาหกรรมที่ ได้รับการส่งเสริม	สิทธิประโยชน์	กิจการที่ให้การส่งเสริมใน EEC					
		หมวด 8	A1	A2	A3		
	ยกเว้นภาษีเงินได้นิติ บุคคล	10+1 ปี ไม่จำกัดวงเงิน	8 ปี ไม่จำกัดวงเงิน	8 ปี	5 ปี		
	ลดหย่อนภาษีเงินได้ นิติบุคคล 50%	-	3 ปี	3 ปี	3 ปี		

ทั้งนี้จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ชี้ให้เห็นว่า ระหว่างปี 2558-2560 มีการขอรับการส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จำนวน 878 โครงการ (ตั้งรายละเอียดในตารางที่ 28) คิดเป็นร้อยละ 22.56 ของจำนวนโครงการทั้งหมด โดยมีมูลค่าการลงทุนทั้งสิ้น 542,360 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 39.77 ของมูลค่าการขอรับการส่งเสริมทั้งหมด แบ่งเป็นการลงทุนในจังหวัดฉะเชิงเทรามูลค่า 56,239 ล้านบาท จังหวัดชลบุรีมูลค่า 161,251 ล้านบาท จังหวัดระยองมูลค่า 324,870 ล้านบาท ซึ่งการลงทุนส่วนใหญ่เป็นการลงทุน ในอุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ส่วนด้านมูลค่าการลงทุน พบว่า การลงทุนในอุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วนมีมูลค่าการลงทุนสูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, ม.ป.ป., หน้า 3)

ตารางที่ 28 การขอรับการส่งเสริมการลงทุนจำแนกรายจังหวัดในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

จังหวัด	จำนวนโครงการ				เงินลงทุน (ล้านบาท)			
	2558	2559	2560	รวม	2558	2559	2560	รวม
ชลบุรี	89	171	188	448	12,166	81,115	67,929	161,251
ระยอง	78	100	141	319	30,363	104,933	189,574	324,870

ตารางที่ 28 (ต่อ)

จังหวัด	จำนวนโครงการ				เงินลงทุน (ล้านบาท)			
	2558	2559	2560	รวม	2558	2559	2560	รวม
ฉะเชิงเทรา	21	32	58	111	3,761	13,240	39,238	56,239
รวม	188	303	387	878	46,290	199,328	296,741	542,360

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, ม.ป.ป., หน้า 14,20

เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า การส่งเสริมการลงทุนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกที่ผ่านมา เป็นการส่งเสริมการลงทุนใน 5 อุตสาหกรรมเดิม (First S-curve) จำนวน 322 โครงการ โดยมีมูลค่าการลงทุนทั้งสิ้น 361,900 ล้านบาท และการลงทุน 5 อุตสาหกรรมใหม่ (New S-curve) จำนวน 91 โครงการ มูลค่าการลงทุน 44,737 ล้านบาท ดังรายละเอียดในตารางที่ 29

ตารางที่ 29 สถิติการขอรับการส่งเสริมการลงทุนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกจำแนกตามอุตสาหกรรมเป้าหมาย

อุตสาหกรรมเป้าหมาย	จำนวนโครงการ				เงินลงทุน (ล้านบาท)			
	2558	2559	2560	รวม	2558	2559	2560	รวม
5 อุตสาหกรรมเดิม (First S-Curve)								
การเกษตรและแปรรูปอาหาร	9	15	22	46	6,617	4,190	11,440	22,247
เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์	20	37	39	96	9,290	31,920	34,920	76,130
ยานยนต์และชิ้นส่วน	22	33	30	85	9,339	70,542	52,092	131,974
การท่องเที่ยว	1	3	11	15	400	1,532	5,166	7,098
ปิโตรเลียมและเคมีภัณฑ์	13	28	39	80	1,852	7,393	115,206	124,451
รวม	65	116	141	322	27,498	115,577	218,824	261,900
5 อุตสาหกรรมใหม่ (New S-Curve)								
ดิจิทัล	8	6	11	25	227	20	1,676	1,922
การแพทย์	4	4	7	15	1,197	180	1,291	2,667
เทคโนโลยีชีวภาพ	1	7	12	20	190	10,426	24,443	35,059
ระบบอัตโนมัติและหุ่นยนต์	2	4	15	21	170	750	1,045	1,965
อากาศยาน	3	3	4	10	1,132	312	1,681	3,124
รวม	18	24	49	91	2,916	11,688	30,136	44,737

ตารางที่ 29 (ต่อ)

อุตสาหกรรม เป้าหมาย	จำนวนโครงการ				เงินลงทุน (ล้านบาท)			
	2558	2559	2560	รวม	2558	2559	2560	รวม
10 อุตสาหกรรม เป้าหมาย	83	140	190	413	30,414	127,265	248,960	406,637
อุตสาหกรรม เป้าหมายอื่น ๆ	105	163	197	465	15,877	72,064	47,783	135,724
รวมทั้งสิ้น	188	303	387	878	46,290	199,328	296,741	542,361

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, ม.ป.ป., หน้า 14,15

สำหรับการขอรับการส่งเสริมการลงทุนในปี 2561 จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน พบว่า การลงทุนในกลุ่ม 12 อุตสาหกรรมเป้าหมาย มีมูลค่าการขอรับการส่งเสริมการลงทุนทั้งสิ้น 675,310 ล้านบาท แบ่งเป็น การขอรับการส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา 60,800 ล้านบาท คิดเป็น 8% ของการลงทุนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จังหวัดระยอง จำนวน 58,700 ล้านบาท คิดเป็น 9 % ของการลงทุนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และจังหวัดชลบุรี จำนวน 555,810 ล้านบาท คิดเป็น 82 % ของการลงทุนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ส่วนปี 2562 จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน พบว่า มีค่าขอรับส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จำนวนทั้งสิ้น 506 โครงการ มูลค่าเงินลงทุนรวม 444,880 ล้านบาท หรือคิดเป็น 59% ของมูลค่าขอรับการส่งเสริมการลงทุนทั้งหมด โดยจังหวัดระยอง มีมูลค่าเงินลงทุนมากที่สุด ตามด้วยจังหวัดชลบุรีและจังหวัดฉะเชิงเทรา ทั้งนี้มียอดค่าขอรับส่งเสริมการลงทุนในกลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมาย มีจำนวน 838 โครงการ มูลค่าเงินลงทุนรวม 286,520 ล้านบาท หรือคิดเป็น 38% ของมูลค่าขอรับการส่งเสริมการลงทุนทั้งหมด โดยอุตสาหกรรมที่มีมูลค่าเงินลงทุนสูงสุด ได้แก่ อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ 80,490 ล้านบาท อุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วน 74,000 ล้านบาท และอุตสาหกรรมปิโตรเคมีและเคมีภัณฑ์ 40,100 ล้านบาท (สำนักคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, 13 มกราคม 2563; สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ฉ.) 2562)

งบประมาณที่สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล เพื่อขับเคลื่อนแผนงาน โครงการ กิจกรรมต่าง ๆ ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ตามแผนงานบูรณาการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 30 งบประมาณที่สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนได้รับการสนับสนุนระหว่าง
ปีงบประมาณ 2561-2564

ปีงบประมาณ	งบประมาณที่ได้รับจากแผนบูรณาการขับเคลื่อนเขต พัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (บาท)
2561	33,000,000
2562	30,000,000
2563	28,500,000
2564	ไม่ได้รับงบประมาณตามแผนงานบูรณาการฯ
รวม	91,500,000

ที่มา: พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2561, 2562, 2563, 2564

นอกจากกลไกรัฐข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยยังพบ กลไกรัฐที่มีบทบาทในเชิงเชื่อมโยงกับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกอีกหลากหลายหน่วยงาน ทั้งกลไกด้านการปกครอง กลไกด้านความมั่นคง กลไกด้านสาธารณสุข กลไกด้านการศึกษา กลไกด้านคมนาคม กลไกด้านเศรษฐกิจ และกลไกด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังรายละเอียดในตารางที่ 31 โดยกลไกรัฐเหล่านี้มีภารกิจที่สำคัญ อาทิเช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ (นอกเหนือจากโครงการขนาดใหญ่ดังที่กล่าวไปแล้ว) เพื่อรองรับการพัฒนาอุตสาหกรรมและประชากรที่จะเพิ่มขึ้น หรือการดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชนท้องถิ่น การสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมสนับสนุนการพัฒนา การผลิตและพัฒนาแรงงานให้สอดคล้องกับภาคอุตสาหกรรม การแสวงหารายได้ การดูแล รักษาความสงบเรียบร้อยในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เป็นต้น

ตารางที่ 31 กลไกรัฐที่มีบทบาทในเชิงเชื่อมโยงกับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุน เพื่อขับเคลื่อนแผนงาน โครงการ กิจกรรมในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (เฉพาะแผนงานบูรณาการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก)

ส่วนราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออก	งบประมาณที่ได้รับการจัดสรร				รวม (บาท)
		2561	2562	2563	2564	
สำนักนายกรัฐมนตรี และหน่วยงานในกำกับ	(1) สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและ นิทรรศการ (องค์การมหาชน)	-	-	19,453,600	24,078,800	43,532,400
	(2) สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (องค์การมหาชน)	-	-	9,349,300	3,001,300	12,350,600
	(3) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ ความรู้ (องค์การมหาชน)	-	19,349,300	-	-	19,349,300
กระทรวงการ อุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและ นวัตกรรม	(1) กรมวิทยาศาสตร์บริการ	-	6,140,000	4,920,000	3,530,000	14,590,000
	(2) มหาวิทยาลัย	-	20,000,000	113,807,700	288,675,500	422,483,200
	(3) มหาวิทยาลัยราชภัฏ	-	-	21,000,000	-	21,000,000
	(4) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล	-	-	68,500,000	115,174,900	183,674,900
	(5) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีแห่งชาติ	-	-	1,107,947,800	2,483,297,200	3,591,245,000
	(6) สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศ และภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน)	-	-	10,322,000	-	10,322,000
กระทรวงคมนาคม	(1) กรมทางหลวง	3,462,396,000	9,802,307,800	9,586,729,200	8,534,379,500	31,385,812,500
	(2) กรมทางหลวงชนบท	1,584,628,400	1,175,497,900	1,134,257,100	1,140,005,700	5,034,389,100

ตารางที่ 31 (ต่อ)

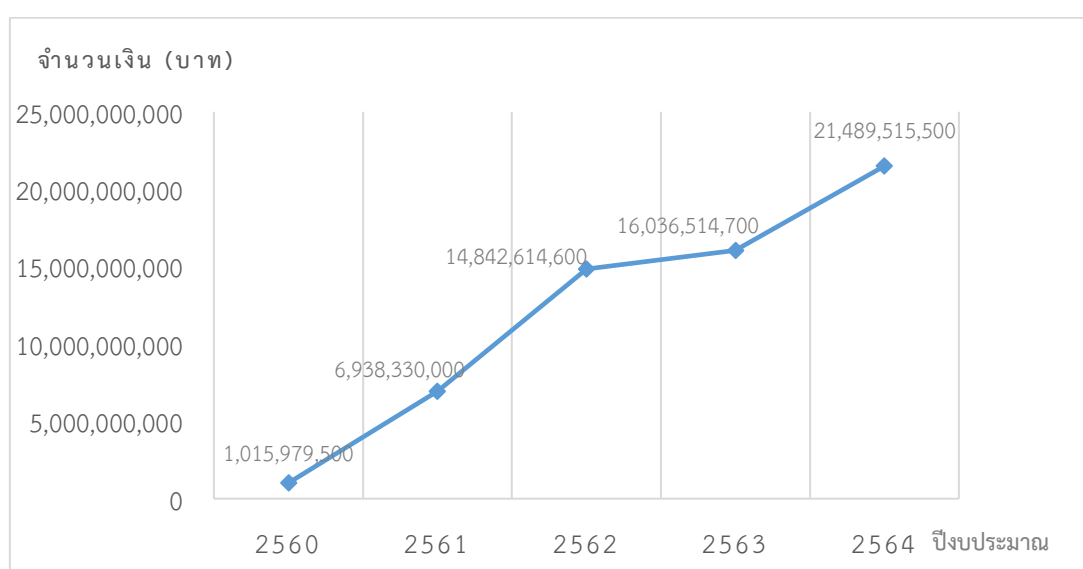
ส่วนราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออก	งบประมาณที่ได้รับการจัดสรร				รวม (บาท)
		2561	2562	2563	2564	
กระทรวงดิจิทัลเพื่อ เศรษฐกิจและสังคม	สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล (หน่วยงานในกำกับ)	-	321,856,000	348,691,600	129,521,100	800,068,700
กระทรวงมหาดไทย	กรมการปกครอง	-	-	13,400,000	12,700,000	26,100,000
กระทรวงแรงงาน	(1) กรมการจัดหางาน	-	-	5,865,200	5,010,700	10,875,900
	(2) กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน	-	51,538,500	85,650,000	14,736,400	151,924,900
กระทรวงศึกษาธิการ	(1) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน	-	-	25,953,900	18,597,200	44,551,100
	(2) สำนักงานคณะกรรมการการ อาชีวศึกษา	-	90,626,700	99,893,200	88,510,500	279,030,400
กระทรวงสาธารณสุข	(1) สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข	248,987,000	59,509,600	228,044,100	229,288,300	765,829,000
	(2) กรมควบคุมโรค	6,000,000	5,330,000	12,306,000	8,301,800	31,937,800
	(3) กรมอนามัย	3,140,000	-	-	-	3,140,000
กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	(1) สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	-	-	-	10,039,500	10,039,500
	(2) องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือน กระจก (องค์การมหาชน)	-	-	-	2,527,000	2,527,000

ตารางที่ 31 (ต่อ)

ส่วนราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออก	งบประมาณที่ได้รับการจัดสรร				รวม (บาท)
		2561	2562	2563	2564	
ส่วนราชการไม่สังกัด สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือทบวง และหน่วยงานภายใต้ การควบคุมดูแลของ นายกรัฐมนตรี	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	24,750,000	69,499,000	20,250,000	-	114,499,000
รัฐวิสาหกิจ	(1) การประปาส่วนภูมิภาค	684,947,000	1,857,376,100	1,010,387,600	1,612,390,600	5,165,101,300
	(2) สถาบันการบิณฑพลเรือน	-	38,122,000	3,620,000	-	41,742,000
	(3) การประปานครหลวง	-	-	-	41,865,000	41,865,000
	(3) การไฟฟ้านครหลวง	-	-	-	20,940,900	20,940,900
	(4) การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค	-	-	-	508,175,000	508,175,000
องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น	(1) กรุงเทพมหานคร	-	-	-	297,170,000	297,170,000
	(2) เมืองพัทยา	-	-	-	72,900,000	72,900,000

ที่มา: สรุปลจากพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2561, 2562, 2563, 2564

ด้วยเหตุที่การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีหน่วยงานราชการเข้าเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ทำให้รัฐบาลต้องอุดหนุนงบประมาณเพื่อสนับสนุนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเพิ่มขึ้นทุกปี อาทิ ปี 2560 งบประมาณรายจ่ายสำหรับแผนงานบูรณาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก จำนวนทั้งสิ้น 1,015,979,500 บาท ขณะที่ปี 2561 มีจำนวนทั้งสิ้น 6,938,330,000 บาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 85.36 เมื่อเทียบกับปี 2560 ขณะที่ในปีงบประมาณ 2562 งบประมาณในแผนงานบูรณาการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพิ่มขึ้นเป็น 14,842,614,600 บาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 53.25 เมื่อเทียบกับปีงบประมาณ 2561 ต่อมาปีงบประมาณ 2563 งบประมาณรายจ่ายสำหรับแผนงานบูรณาการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพิ่มขึ้นเป็น 16,036,514,700 บาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.44 เมื่อเทียบกับปีงบประมาณ 2562 ส่วนปีงบประมาณ 2564 งบประมาณรายจ่ายสำหรับแผนงานบูรณาการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพิ่มขึ้นเป็น 22,712,677,400 บาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 29.39 ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 6 งบประมาณที่ถูกใช้ขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกช่วงปีงบประมาณ 2560-2564 ที่มา: ราชกิจจานุเบกษา (ฉ), 2560, หน้า 111; ราชกิจจานุเบกษา (ง), 2561, หน้า 128; เอกสารงบประมาณ ฉบับที่ 3, 2561, หน้า 307; ราชกิจจานุเบกษา (ก), 2563, หน้า 117, ราชกิจจานุเบกษา (ข), 2563, หน้า 150

ปรากฏการณ์ข้างต้น สะท้อนให้เห็นการแบ่งงานกันทำระหว่างกลไกรัฐแต่ละรูปแบบ เพื่อขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แม้กลไกที่เกี่ยวข้องจะแสดงบทบาทและมีพันธกิจในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกแตกต่างกันออกไป แต่ในภาคปฏิบัติกลับไม่มีความขัดแย้ง หรือมีการต่อสู้ช่วงชิงการนำระหว่างกลไกรัฐแต่ละรูปแบบ ตรงกันข้าม กลับเป็นการใช้พลังอำนาจ และความสามารถที่ส่วนงานมีเสริมสร้างศักยภาพซึ่งกันและกัน กล่าวอีกนัยยะหนึ่งคือ มีความหลากหลาย

(Diversity) ภายใต้ความเป็นเอกภาพ (Unity) ดังจะเห็นได้จาก กลไกรัฐเหล่านี้ต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ทำให้เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเป็นจักรกลใหม่ทางเศรษฐกิจ และเป็นกลไกเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ปฏิบัติการทางสังคมของกลไกรัฐแต่ละภาคส่วนเช่นนี้ ถูกกำกับโดยอุดมการณ์การพัฒนาแบบทุนนิยมในฐานะอุดมการณ์หลัก (Dominant Ideology) ที่รัฐไทยและชนชั้นนำไทยใช้เป็นกรอบคิดการพัฒนานับตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา กระทั่งอุดมการณ์ดังกล่าวเปรียบเสมือนความจริงหนึ่งเดียวในกระบวนการพัฒนา

กลุ่มทุน

หากพิจารณา กลุ่มทุนที่เข้ามาลงทุนหรือประกอบกิจการในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มี 2 รูปแบบ คือ หนึ่ง กลุ่มทุนที่เข้ามาลงทุนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มทุนข้ามชาติ (Multinational Capital) และกลุ่มทุนชาติ (National Capital) สำหรับรูปแบบการลงทุน เป็นไปในลักษณะการร่วมลงทุนผ่านการสร้างพันธมิตร (Alliance) ระหว่างทุนข้ามชาติและทุนชาติ หรือระหว่างทุนชาติและทุนชาติ หรือการลงทุนโดยกลุ่มทุนชาติเพียงรายเดียว โดยการร่วมลงทุนส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในโครงการขนาดใหญ่ เช่น การพัฒนารถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน การพัฒนาสนามบินอู่ตะเภาและเมืองการบิน สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะโครงการดังกล่าว ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก รวมทั้งต้องอาศัยองค์ความรู้และนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีจากต่างประเทศ เป็นต้น สอง กลุ่มทุนที่เป็นเจ้าของหรือผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรม โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มทุนชาติ ทั้งเป็นเจ้าของหรือผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรมที่ได้รับการประกาศให้เป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ และเจ้าของนิคมอุตสาหกรรมทั่วไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลุ่มทุนที่เข้ามาลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกสามารถจำแนกเป็นโครงการต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1.1 โครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน ดังที่ได้กล่าวไปตอนต้นว่า การลงทุนเพื่อพัฒนารถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบินนั้น เป็นการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน (PPP) โดยกลุ่มทุนที่ แสดงเจตจำนงในการลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานประเภทนี้

(กลุ่มทุนที่เข้ายื่นข้อเสนอ) ประกอบด้วย 2 กลุ่มทุนหลัก²⁸ คือ (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ค), กรุงเทพธุรกิจ (ค), 23 ตุลาคม 2562; ผู้จัดการออนไลน์ (ข), 2562)

1.1.1 กลุ่มบริษัทร่วมค้าบีเอสอาร์ (BSR Joint Venture) เป็นการสร้างพันธมิตรระหว่างกลุ่มทุนชาติ 3 กลุ่มใหญ่ คือ บริษัท บีทีเอส กรุ๊ป โฮลดิ้งส์ จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นใหญ่ในสัดส่วน 60%, บริษัท ซิโน-ไทย เอ็นจีเนียริ่ง แอนด์ คอนสตรัคชั่น จำกัด (มหาชน) ถือหุ้น 20% และบริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) ถือหุ้น 20%

1.1.2 กิจการร่วมค้าบริษัท เจริญโภคภัณฑ์โฮลดิ้ง จำกัด (กลุ่ม CPH) เป็นการสร้างพันธมิตรระหว่างกลุ่มทุนชาติและกลุ่มทุนข้ามชาติ ซึ่งประกอบด้วย บริษัท เจริญโภคภัณฑ์โฮลดิ้ง จำกัด ถือหุ้นใหญ่ในสัดส่วน 70%, บริษัท ช.การช่าง จำกัด (มหาชน) และบริษัท ทางด่วนและรถไฟฟ้ากรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นรวมกัน 15%, China Railway Construction Corporation Limited (จากประเทศจีน) ถือหุ้น 10% และบริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์ จำกัด (มหาชน) ถือหุ้น 5%

โดยผลการประมูลโครงการฯ ที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2561 พบว่า กิจการร่วมค้าบริษัท เจริญโภคภัณฑ์โฮลดิ้ง จำกัด (กลุ่ม CPH) เป็นผู้ชนะ เนื่องจากเสนอมูลค่าเงินที่รัฐร่วมลงทุนเป็นจำนวน 149,650 ล้านบาท จากมูลค่ารวมของโครงการ 224,544 ล้านบาท ต่ำกว่างบประมาณที่คณะกรรมการอนุมัติในการที่รัฐจะร่วมลงทุน จำนวน 2,198 ล้านบาท ขณะที่กลุ่มบริษัทร่วมค้าบีเอสอาร์เสนอมูลค่าเงินที่รัฐร่วมลงทุน เป็นจำนวน 238,330 ล้านบาท เมื่อคำนวณเป็นมูลค่าปัจจุบัน

²⁸ ก่อนหน้านี้มีกลุ่มทุนชาติและกลุ่มทุนข้ามชาติ ได้ยื่นเอกสารการคัดเลือกโครงการ จำนวน 31 ราย แบ่งเป็น กลุ่มทุนชาติ 14 กลุ่ม คือ (1) บริษัท บีทีเอส กรุ๊ป โฮลดิ้งส์ จำกัด (มหาชน) (2) บริษัท เจริญโภคภัณฑ์โฮลดิ้ง จำกัด (3) บริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์ จำกัด (มหาชน) (4) บริษัท ยูนิค เอ็นจีเนียริ่ง แอนด์ คอนสตรัคชั่น จำกัด (มหาชน) (5) บริษัท เอนเนอร์ยี คอมเพล็กซ์ จำกัด (6) บริษัท ซิโน-ไทย เอ็นจีเนียริ่ง แอนด์คอนสตรัคชั่น จำกัด (มหาชน) (7) บริษัท ทางด่วนและรถไฟฟ้ากรุงเทพ จำกัด (มหาชน) (8) บริษัท ช.การช่าง จำกัด (มหาชน) (9) บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) (10) บริษัท ทีพีไอ โพลีน จำกัด (มหาชน) (11) บริษัท เทอดคำริ จำกัด (12) บริษัท เพาเวอร์ไลน์ เอ็นจีเนียริ่ง จำกัด (มหาชน) (13) บริษัท เซ็นทรัลพัฒนา จำกัด (มหาชน)(14) บริษัท แอลเอ็มที สโตน จำกัด) กลุ่มทุนข้ามชาติ จำนวน 17 กลุ่ม แบ่งเป็น ทุนกลุ่มจากประเทศจีน จำนวน 7 ราย คือ บริษัท Sinohydro Corporation Limited บริษัท China Railway Construction Corporation Limited บริษัท China Railway Group Limited บริษัท China Communication Construction Company Limited บริษัท China Resources (Holding) Company Limited บริษัท CITIC Group Corporation บริษัท China State Construction Engineering Corporation Limited กลุ่มทุนจากประเทศญี่ปุ่น จำนวน 4 ราย คือ บริษัท ITOCHU Corpation บริษัท Fujita Coporation (Thailand) Ltd. บริษัท อิตาชิ (ประเทศไทย) จำกัด บริษัท Japan Overseas Infrastructure Investment Corporation for Transtort & Urban Development กลุ่มทุนจากประเทศฝรั่งเศส จำนวน 2 ราย คือ บริษัท Transdev Group บริษัท SNCF International กลุ่มทุนจากประเทศมาเลเซีย จำนวน 2 ราย คือ บริษัท Wannasser International Green Hub Berhad บริษัท MRCB Builders Sdn Bhd กลุ่มทุนจากประเทศเกาหลีใต้ จำนวน 1 ราย คือ บริษัท Korea Thai Highspeed Rail Road Consortium Inc. กลุ่มทุนจากประเทศอิตาลี จำนวน 1 ราย คือ Salini Impregio S.p.A.

(NPV) มีค่าเท่ากับ 186,694 ล้านบาท (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ข), 8 มิถุนายน 2562; ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ค), 23 ตุลาคม 2562)

หลังจากนั้นมีการทางการรถไฟแห่งประเทศไทย ได้มีการเจรจากับพบว่า กิจการร่วมค้า บริษัท เจริญโภคภัณฑ์โฮลดิ้ง จำกัด (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “บริษัท รถไฟความเร็วสูงสายตะวันออกเชื่อมสามสนามบิน จำกัด”)²⁹ กระทั่งวันที่ 24 ตุลาคม 2562 จึงมีการลงนามในสัญญาร่วมทุนโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล (กรุงเทพมหานคร (ค), 23 ตุลาคม 2562)

สำหรับสิทธิประโยชน์ที่บริษัท รถไฟความเร็วสูงสายตะวันออกฯ จะได้รับตลอดระยะเวลาสัญญา 50 ปี ประกอบด้วย

1. รายได้อัตราค่าโดยสารสำหรับรถไฟความเร็วสูง จากข้อมูลในเอกสารแนบท้ายสัญญาร่วมลงทุน หมายเลข 3 ระบุว่า บริษัท รถไฟความเร็วสูงสายตะวันออกฯ สามารถเก็บอัตราค่าโดยสารสูงสุดไม่เกิน 490 บาท (ระยะทาง 220 กิโลเมตรจากสนามบินดอนเมืองถึงสนามบินอู่ตะเภา) ดังรายละเอียดในตารางที่ 32 (การรถไฟแห่งประเทศไทย (เอกสารแนบท้ายสัญญาร่วมลงทุน หมายเลข 3, 2562)

ตารางที่ 32 อัตราอัตราค่าโดยสารสำหรับรถไฟความเร็วสูง

หน่วย: บาท

สถานี	ดอนเมือง	บางซื่อ	มักกะสัน	สุวรรณภูมิ	ฉะเชิงเทรา	ชลบุรี	ศรีราชา	พัทยา	อู่ตะเภา
ดอนเมือง		115	134	183	254	331	375	423	490
บางซื่อ	115		109	158	229	306	350	398	465
มักกะสัน	134	109		139	210	287	331	379	446
สุวรรณภูมิ	183	158	139		161	238	282	330	397
ฉะเชิงเทรา	254	229	210	161		167	211	259	326
ชลบุรี	331	306	287	238	167		134	182	249
ศรีราชา	375	350	331	282	211	134		138	205

²⁹ ได้มีการจดทะเบียนจัดตั้งนิติบุคคลเฉพาะกิจใหม่ (SPV) เพื่อเซ็นสัญญาร่วมทุนโครงการชื่อ “บริษัท รถไฟความเร็วสูงสายตะวันออกเชื่อมสามสนามบิน จำกัด หรือ Eastern High-Speed Rail Linking Three Airports Co.,Ltd สำหรับคณะกรรมการของบริษัท รถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน จำกัด ประกอบด้วย นายศุภชัย เจียรวนนท์ ประธานคณะผู้บริหารบริษัท เครือเจริญโภคภัณฑ์ จำกัด, นายอติรุฒม์ โตทวีแสนสุข รองประธานสำนักพัฒนาโครงการพิเศษ เครือเจริญโภคภัณฑ์, นายนพปฎล เดชอุดม ประธานคณะผู้บริหารด้านความยั่งยืนองค์กร เครือเจริญโภคภัณฑ์, ม.ล.สุภสิทธิ์ ชุมพล ที่ปรึกษากิจการร่วมค้า บริษัทเจริญโภคภัณฑ์ โฮลดิ้ง จำกัด, นายชาติวุฒิ ตันจันทร์พงศ์, นายเปรมชัย กรรณสูต ประธานกรรมการบริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเม้นท์ จำกัด (มหาชน), นายพงษ์สฤกษ์ ตันติสุวณิชย์กุล รองกรรมการผู้จัดการใหญ่ กลุ่มงานปฏิบัติการบริษัท ช. การช่าง จำกัด (มหาชน), นายเหล่ย จั้ว และนางโป หง ดูรายละเอียดได้ใน <https://www.isranews.org/isranews-news/81815-high-speed.html>

ตารางที่ 32 (ต่อ)

หน่วย: บาท

สถานี	ดอนเมือง	บางซื่อ	มักกะสัน	สุวรรณภูมิ	ฉะเชิงเทรา	ชลบุรี	ศรีราชา	พัทยา	อุตะเถา
พัทยา	423	398	379	330	259	182	138		157
อุตะเถา	490	465	446	397	326	249	205	157	

****หมายเหตุ**** หากมีการปรับอัตราค่าโดยสารจะใช้ดัชนีราคาผู้บริโภค ชุดทั่วไปของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งประกาศโดยกองสารสนเทศและดัชนีเศรษฐกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบเป็นเกณฑ์ โดยบริษัท รถไฟความเร็วสูงสายตะวันออกเชื่อมสามสนามบิน จำกัด สามารถปรับอัตราค่าโดยสารได้ทุก ๆ 36 เดือน สำหรับการปรับอัตราค่าโดยสารครั้งที่ 1 จะเริ่มต้นเมื่อครบระยะเวลา 8 ปี (นับจากวันที่การรถไฟแห่งประเทศไทยแจ้งให้เริ่มงานในส่วนของการพัฒนาโครงการเกี่ยวกับรถไฟ เพื่อกำหนดวันที่เริ่มต้นระยะเวลาของโครงการ)

2. รายได้จากค่าโดยสารสำหรับแอร์พอร์ต เรล ลิงก์ และแอร์พอร์ต เรล ลิงก์ ส่วนต่อขยาย แบ่งเป็น 2 อัตรา คือ (การรถไฟแห่งประเทศไทย (เอกสารแนบท้ายสัญญาร่วมลงทุนหมายเลข 3), 2562)

2.1 ค่าโดยสารสำหรับแอร์พอร์ต เรล ลิงก์ (ในช่วงระยะเวลาของงานระยะที่ 2 ในส่วนของแอร์พอร์ต เรลลิงก์ จนกว่าจะเริ่มดำเนินงานระยะที่ 2 ในส่วนต่อขยายหรือจนกว่าเริ่มให้บริการเดินรถและบำรุงรักษาสำหรับงานในส่วนแอร์พอร์ต เรล ลิงก์ ส่วนต่อขยายบางส่วน) ดังรายละเอียดในตารางที่ 33

ตารางที่ 33 ค่าโดยสารสำหรับแอร์พอร์ต เรล ลิงก์

หน่วย: บาท

สถานี	พญาไท	ราชปรารภ	มักกะสัน	รามคำแหง	หัวหมาก	บ้านทับช้าง	ลาดกระบัง	สุวรรณภูมิ
พญาไท		15	20	25	30	35	40	45
ราชปรารภ	15		15	20	25	30	35	40
มักกะสัน	20	15		15	20	25	30	35
รามคำแหง	25	20	15		15	20	25	30
หัวหมาก	30	25	20	15		15	20	25
บ้านทับช้าง	35	30	25	20	15		15	20
ลาดกระบัง	40	35	30	25	20	15		15
สุวรรณภูมิ	45	40	35	30	25	20	15	

2.2 โดยสารสำหรับแอร์พอร์ต เรล ลิงก์ และแอร์พอร์ต เรล ลิงก์ ส่วนต่อขยาย (ในช่วงระยะเวลาภายหลังเริ่มดำเนินการระยะที่ 2 ในส่วนแอร์พอร์ต เรลลิงก์ส่วนต่อขยาย หรือหลังจากที่เอกชนคู่สัญญาเริ่มให้บริการเดินรถและบำรุงรักษาสำหรับงานในส่วนแอร์พอร์ต เรล ลิงก์ ส่วนต่อ

ขยายบางส่วน) ดังรายละเอียดในตารางที่ 34 (การรถไฟแห่งประเทศไทย (เอกสารแนบท้ายสัญญา ร่วมลงทุนหมายเลข 3), 2562)

ตารางที่ 34 ค่าโดยสารสำหรับแอร์พอร์ต เรล ลิงก์และแอร์พอร์ต เรล ลิงก์ ส่วนต่อขยาย

หน่วย: บาท

สถานี	ดอนเมือง	บางซื่อ	พญาไท	ราชปรารภ	มักกะสัน	ราม คำแหง	หัวหมาก	บ้านทับ ช้าง	ลาด กระบัง	สุวรรณ ภูมิ
ดอนเมือง		44	59	64	69	75	80	86	91	97
บางซื่อ	44		29	34	39	45	50	56	61	67
พญาไท	59	29		17	22	28	33	39	44	50
ราชปรารภ	64	34	17		17	22	28	33	39	44
มักกะสัน	69	39	22	17		17	22	28	33	39
รามคำแหง	75	45	28	22	17		17	22	28	33
หัวหมาก	80	50	33	28	22	17		17	22	28
บ้านทับช้าง	86	56	39	33	28	22	17		17	22
ลาดกระบัง	91	61	44	39	33	28	22	17		17
สุวรรณภูมิ	97	67	50	44	39	33	28	22	17	

3. รายได้จากการทั้งหมดที่เกิดจากพัฒนา และประกอบกิจการในพื้นที่เพื่อสนับสนุน บริการรถไฟของโครงการฯ จำนวน 2 พื้นที่ คือ หนึ่ง พื้นที่บริเวณสถานีรถไฟมักกะสัน ประมาณ 150 ไร่ และสอง พื้นที่บริเวณสถานีรถไฟศรีราชา ประมาณ 25 ไร่ (การรถไฟแห่งประเทศไทย, 2562, หน้า 14, 50) โดยบริษัท รถไฟความเร็วสูงสายตะวันออกฯ จะต้องจ่ายค่าเช่าให้การรถไฟแห่งประเทศไทย (ร.ฟ.ท.) ประมาณ 52,336.77 ล้านบาท ตลอดสัญญา 50 ปี สำหรับพื้นที่บริเวณสถานีรถไฟ มักกะสัน จากข้อมูลที่ปรากฏตามสื่อสารมวลชนประเภทต่าง ๆ พบว่า บริษัท รถไฟความเร็วสูงสาย ตะวันออกฯ มีแนวโน้มที่จะพัฒนาให้เป็นโครงการมิกซ์ยูส (Mixed-use projects)³⁰ โดยเฉพาะการ ทำให้พื้นที่บริเวณนี้เป็น “โกลบอลเกตเวย์” จากเดิมที่รัฐบาลกำหนดให้พื้นที่ดังกล่าวเป็น “เกตเวย์อีอี ซี” สำหรับงบประมาณที่จะใช้ลงทุนเพื่อพัฒนาพื้นที่บริเวณมักกะสัน มีมูลค่าสูงถึง 140,000 ล้านบาท (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ง), 2562; ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (จ), 2562)

4. การดำเนินกิจกรรมทางพาณิชย์ ภายหลังจากส่วนแบ่งรายได้ให้แก่การรถไฟแห่งประเทศไทย กล่าวคือ บริษัท รถไฟความเร็วสูงสายตะวันออกฯ สามารถจัดเก็บรายได้บริเวณสถานี รถไฟ ภายในและภายนอกขบวนรถไฟ ทางเชื่อมระหว่างอาคารอื่น ๆ กับสถานีรถไฟ ดังรายละเอียด ต่อไปนี้ (การรถไฟแห่งประเทศไทย, 2562, หน้า 28)

³⁰ โครงการที่มีทั้งอสังหาริมทรัพย์เพื่อการอยู่อาศัย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาคารชุด และอสังหาริมทรัพย์เพื่อ พาณิชยกรรม อาทิ อาคารสำนักงาน ศูนย์การค้า และโรงแรม อยู่ภายในโครงการเดียวกัน

4.1 สถานีดอนเมืองและสถานีบางซื่อ มีสิทธิในการดำเนินกิจการพาณิชย์ภายในสถานีรถไฟ เฉพาะพื้นที่ขายตั๋วโดยสารและพื้นที่ชานชาลาที่รถไฟจอดเร็วผู้โดยสาร

4.2 สถานีพญาไท ราชปรารภ รามคำแหง หัวหมาก ทับช้าง ลาดกระบัง ชลบุรี ศรีราชา พัทยา มีสิทธิในการดำเนินกิจการพาณิชย์บริเวณสถานีทั้งหมด แต่ไม่รวมถึงอาคารและสถานที่จอดรถ

4.3 สถานีมักกะสัน ฉะเชิงเทรา มีสิทธิในการดำเนินกิจการพาณิชย์ทั้งหมดเท่าที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย รวมถึงอาคารและสถานที่จอดรถ

4.4 สถานีสุวรรณภูมิและสถานีอุตะเภา มีสิทธิในการดำเนินกิจการพาณิชย์เฉพาะเท่าที่การรถไฟแห่งประเทศไทย มีสิทธิตามกฎหมายไทยหรือได้รับสิทธิจากหน่วยงานรัฐ

1.2 โครงการพัฒนาศนามบินอุตะเภาและเมืองการบินภาคตะวันออก โครงการพัฒนาศนามบินอุตะเภา ถือเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับเขตพัฒนาพิเศษอีกโครงการหนึ่ง ที่ดำเนินการในรูปแบบการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน (PPP) ในช่วงการเปิดขายซองประมูลโครงการฯ (วันที่ 16-29 พฤศจิกายน 2561) มีกลุ่มทุนชาติและทุนข้ามชาติถึง 42 ราย แบ่งเป็น กลุ่มทุนชาติ จำนวน 24 ราย อาทิ บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน), บริษัท การบินกรุงเทพ จำกัด (มหาชน), บริษัท คิง เพาเวอร์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด, บริษัท เจริญโภคภัณฑ์ โฮลดิ้ง จำกัด, บริษัท ช.การช่าง จำกัด (มหาชน), บริษัท ไทยแอร์เอเชีย จำกัด, บริษัท บีทีเอส กรุ๊ป โฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน), บริษัท ผลิตไฟฟ้าราชบุรี โฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน), บริษัท พีทีที เอ็นเนอร์ยี่ โซลูชั่นส์ จำกัด, บริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลอปเม้นท์ จำกัด (มหาชน) เป็นต้น ส่วนที่เหลืออีก 18 รายเป็นกลุ่มทุนข้ามชาติ ประกอบด้วยกลุ่มทุนจากจีน 6 ราย ญี่ปุ่น 5 ราย ฝรั่งเศส 2 ราย เยอรมัน 2 ราย มาเลเซีย 1 ราย อินเดีย 1 ราย และ ตุรกี 1 ราย ที่เข้ามาซื้อซอง (มติชนออนไลน์ (ก), 1 ธันวาคม 2561)

เมื่อถึงวันยื่นซองประมูลโครงการฯ คือ วันที่ 21 มีนาคม 2562 (เวลา 9.00 -15.00 น.) พบว่า มีพันธมิตรของกลุ่มทุนชาติและทุนข้ามชาติ จำนวน 3 ราย ที่ให้ความสนใจ คือ (ฐานเศรษฐกิจ (ค), 25 ตุลาคม 2562; กรุงเทพธุรกิจ (จ), 2 พฤษภาคม 2562)

1.2.1 กลุ่มกิจการร่วมค้าบีบีเอส (BBS Joint Venture) เป็นการรวมตัวกันระหว่าง บริษัท การบินกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ของนายแพทย์ปราเสริฐ ปราสาททองโอสถถือหุ้น 45% บริษัท บีทีเอส กรุ๊ป โฮลดิ้งส์ จำกัด (มหาชน) ถือหุ้น 35% และบริษัท ชิโน-ไทย เอ็นจิเนียริ่ง แอนด์ คอนสตรัคชั่น จำกัด (มหาชน) ของตระกูลชาญวีรกุล ถือหุ้น 20% (เสนอกลุ่มผู้บริหารสนามบินนาริตะ มาบริหารสนามบิน)

1.2.2 กลุ่มแกรนด์ คอนซอร์เทียม (Grand Consortium) เป็นการรวมตัวกันระหว่าง บริษัท แกรนด์ แอสเสท ไทเทิลส์ แอนด์ พรอพเพอร์ตี้ จำกัด (มหาชน) (อยู่ในกลุ่มบริษัท พร็อพเพอร์ตี้ เพอร์เฟค จำกัด (มหาชน) ถือหุ้น 80% บริษัท ไทยแอร์เอเชีย จำกัด (บริษัทย่อยของบริษัท เอเชีย เอวิชั่น จำกัด (มหาชน) ถือหุ้น 10% และบริษัท คริสเตียนีและนิลเส็น (ไทย) จำกัด (มหาชน) ถือหุ้น 10% (เสนอบริษัท GMR Airport Limited จากประเทศอินเดีย เป็นผู้บริหารสนามบิน)

1.2.3 กลุ่มกิจการร่วมบริษัท ธนโอสถตั้ง จำกัด และพันธมิตร เป็นการรวมตัวกันของ บริษัท เจริญโภคภัณฑ์โฮลดิ้ง จำกัด (กลุ่มซี.พี. ถือหุนใหญ่) บริษัท บี.กริม จอยน์ เว็นเจอร์ โฮลดิ้ง จำกัด บริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์ จำกัด (มหาชน) บริษัท ช.การช่าง จำกัด (มหาชน) และ บริษัท โอเรียนท์ ซัคเซส อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (เสนอบริษัท Fraport AG Frankfurt Airport Services Worldwide ผู้บริหารสนามบินจากประเทศเยอรมนี มาเป็นผู้รับจ้างบริหารสนามบิน)

อย่างไรก็ตาม การยื่นประมูลในครั้งนั้น ปรากฏว่า กลุ่มกิจการร่วมบริษัท ธนโอสถตั้ง จำกัด และพันธมิตร ยื่นเอกสารเอกสารของ 1 คุณสมบัติทั่วไป ภายในเวลาที่กำหนด แต่ยื่นเอกสารของ 2 ข้อเสนอด้านเทคนิคและแผนธุรกิจ กล้องที่ 6 และเอกสารของ 3 ข้อเสนอด้านราคา กล้องที่ 9 หลังครบกำหนดเวลา (ช้ากว่ากำหนดประมาณ 9 นาที) ทำให้คณะกรรมการคัดเลือกของโครงการพัฒนาสนามบินอู่ตะเภาและเมืองการบินภาคตะวันออก มีมติปฏิเสธการรับข้อเสนอ ของที่ 2 และของที่ 3 ของกลุ่มกิจการร่วมบริษัท ธนโอสถตั้ง จำกัดและพันธมิตร (กรุงเทพฯธุรกิจ (จ), 2 พฤษภาคม 2562; ผู้จัดการออนไลน์ (ง), 27 พฤศจิกายน 2562; ศาลปกครองกลาง, 21 สิงหาคม 2562)

ประเด็นข้างต้น กลายเป็นสาเหตุให้กลุ่มกิจการร่วมค้าบริษัท ธนโอสถตั้ง จำกัด และพันธมิตร ยื่นฟ้องคณะกรรมการคัดเลือกฯ ต่อศาลปกครองกลาง เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2562 เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง เพิกถอนมติของคณะกรรมการคัดเลือกฯ ตามหนังสือสำนักงานบริหารเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกของกองทัพเรือ ด่วนมาก ที่ กพอ.ทร.182/2562 ลงวันที่ 10 เมษายน 2562 และให้คณะกรรมการคัดเลือกฯ รับข้อเสนอของที่ 2 ข้อเสนอด้านเทคนิคและแผนธุรกิจ และของที่ 3 ข้อเสนอด้านราคา ไว้พิจารณาตามขั้นตอน รวมทั้งให้เรียกเอกสารมติของคณะกรรมการคัดเลือกฯ ในการประชุมเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2562 ที่ให้เลื่อนการเปิดข้อเสนอของที่ 1 คุณสมบัติทั่วไป จากกำหนดการเดิม คือ วันที่ 21 มีนาคม 2562 เวลา 16.00 น. มาประกอบการพิจารณาคดี โดยคดีนี้ศาลปกครองกลางมีคำพิพากษายกฟ้อง เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2562³¹ (ศาลปกครองกลาง (ก), 21 สิงหาคม 2562)

ภายหลังศาลปกครองกลางมีพิพากษายกฟ้อง บริษัท ธนโอสถตั้ง จำกัด และพันธมิตร ได้ยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลปกครองกลาง ต่อศาลปกครองสูงสุด เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2562 เพื่อให้ศาลมีคำสั่งเกี่ยวกับวิธีการชั่วคราวก่อนการพิพากษา (ขอทุเลาการบังคับตามคำสั่งทางปกครอง) กระทั่งวันที่ 18 ตุลาคม 2562 ศาลปกครองสูงสุดให้มีการทุเลาการบังคับ ตามมติของคณะกรรมการคัดเลือกฯ ที่ไม่รับข้อเสนอของที่ 2 ข้อเสนอด้านเทคนิคและแผนธุรกิจ และของที่ 3 ข้อเสนอด้านราคา ก่อนการพิพากษา โดยให้คณะกรรมการคัดเลือกฯ รับพิจารณาเอกสารดังกล่าว ให้เป็นไปตามขั้นตอนการคัดเลือก³² (ศาลปกครองสูงสุด, 18 ตุลาคม 2562)

³¹ ดูรายละเอียด คำพิพากษาศาลปกครองกลาง ได้ในคำพิพากษา คดีหมายเลขดำที่ 757/2562 หมายเลขแดงที่ 1066/2562 วันที่ 21 สิงหาคม 2562

³² ดูรายละเอียด คำสั่งทุเลาการบังคับตามกฎหมาย หรือคำสั่งทางการปกครองหรือไม่รับการหรือยกคำขอ ศาลปกครองสูงสุด คดีหมายเลขดำที่ อ.381/2562 วันที่ 18 ตุลาคม 2562

ในช่วงเวลาที่บริษัท ธนโกลด์ดิง จำกัด และพันธมิตร ยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลปกครองกลางต่อศาลปกครองสูงสุดนั้น คณะกรรมการคัดเลือกฯ ได้ดำเนินการเปิดซองข้อเสนอด้านเทคนิคและแผนธุรกิจ (ซองที่ 2) เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม 2562 โดยกลุ่มกิจการร่วมค้า บีบีเอสและกลุ่มแกรนด์ คอนซอร์เทียม ผ่านเกณฑ์การประเมินคุณสมบัติทั้งสองบริษัท ต่อมาวันที่ 11 ตุลาคม 2562 คณะกรรมการคัดเลือกฯ ได้ดำเนินการเปิดซองข้อเสนอด้านราคา (ซองที่ 3) พบว่า กลุ่มกิจการร่วมค้า บีบีเอส เสนอผลตอบแทนให้แก่รัฐสูงกว่า กลุ่มแกรนด์ คอนซอร์เทียม (ฐานเศรษฐกิจ (ค), 25 ตุลาคม, 2562; ฐานเศรษฐกิจ (ค), 12 ตุลาคม, 2562; ฐานเศรษฐกิจ (ก), 10 มกราคม 2563)

ต่อมาในวันที่ 10 มกราคม 2562 ศาลปกครองสูงสุด มีคำพิพากษาเพิกถอนมติของคณะกรรมการคัดเลือกโครงการพัฒนาสนามบินอู่ตะเภาและเมืองการบินภาคตะวันออก ที่ไม่รับซองข้อเสนอกล่องที่ 6 ซึ่งเป็นข้อเสนอทางเทคนิคและแผนธุรกิจและข้อเสนอกล่องที่ 9 ซึ่งเป็นข้อเสนอด้านราคาของบริษัทธนโกลด์ดิง จำกัด และพันธมิตร เนื่องจากศาลปกครองสูงสุด เห็นว่า สาระสำคัญที่แท้จริงของกระบวนการยื่นข้อเสนอในคดีนี้ อยู่ที่การแสดงตนเป็นผู้ยื่นข้อเสนอ และหลังจากนั้น จะเป็นการนำข้อเสนอทั้งหมดยื่นและส่งมอบให้แก่ฝ่ายรัฐเพื่อนำเอาข้อเสนอของผู้ยื่นข้อเสนอแต่ละรายไปพิจารณา ดังนั้นการที่กลุ่มบริษัทธนโกลด์ดิง จำกัด และพันธมิตร มีการนำข้อเสนอเฉพาะกล่องที่ 6 และกล่องที่ 9 ขนผ่านจุดลงทะเบียน เวลาประมาณ 15.09 น. จึงไม่อาจถือได้ว่าเป็นข้อบกพร่องหรือการปฏิบัติไม่ถูกต้องถึงขนาดที่มีผลกระทบต่อการทำงานโครงการร่วมลงทุน ในทางที่จะเป็นการขัดหรือแย้งต่อหลักการดำเนินการโดยเปิดเผย โปร่งใส และเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันที่เป็นธรรมอย่างมีนัยสำคัญแต่อย่างใด³³ (ศาลปกครองสูงสุด, 2563)

คำพิพากษาของศาลปกครองสูงสุดที่ออกมาในลักษณะเช่นนี้ มีผลให้ กลุ่มบริษัทธนโกลด์ดิง จำกัด และพันธมิตร เป็นผู้ที่มีสิทธิประมูลโครงการพัฒนาสนามบินอู่ตะเภาและเมืองการบินภาคตะวันออกอีกครั้ง ต่อมาในวันที่ 17 มกราคม 2563 คณะกรรมการ คัดเลือกเอกชนร่วมลงทุนโครงการพัฒนาสนามบินอู่ตะเภาและเมืองการบินภาคตะวันออก ได้เปิดซองเอกสารข้อเสนอซองที่ 3 (ข้อเสนอด้านราคา) ของกลุ่มบริษัทธนโกลด์ดิง จำกัด และพันธมิตร ต่อมาเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2563 กองทัพเรือได้ประกาศผลผู้ชนะการประมูล คือ กลุ่มกิจการร่วมค้า บีบีเอส ที่ยื่นข้อเสนอผลตอบแทนแก่รัฐที่ดีที่สุด คิดเป็นวงเงิน 305,555 ล้านบาท รองลงมา คือ กลุ่มกิจการร่วมค้าบริษัทธนโกลด์ดิง จำกัด ยื่นข้อเสนอ 102,217 ล้านบาท ส่วนกลุ่มแกรนด์ คอนซอร์เทียม ยื่นข้อเสนอ 100,903 ล้านบาท (ฐานเศรษฐกิจ (ข), 17 มกราคม 2563; กรุงเทพธุรกิจ (ก), 13 มีนาคม 2563) ต่อมาในวันที่ 19 มิถุนายน 2563 รัฐบาลได้ลงนามในสัญญาโครงการพัฒนาสนามบินอู่ตะเภาและเมืองการบินภาคตะวันออกกับบริษัท อู่ตะเภา อินเตอร์เนชั่นแนล เอวิเอชัน จำกัด (นิติบุคคลตั้งขึ้นเฉพาะกิจโดย กลุ่มกิจการร่วมค้า บีบีเอส) (กรุงเทพธุรกิจ (ข), 19 มิถุนายน 2563)

³³ ดูรายละเอียด คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ได้ในคำพิพากษา (อุทธรณ์) คดีหมายเลขดำที่ อ.381/2562 หมายเลขแดงที่ อ.1/2563 วันที่ 7 มกราคม 2563

1.3 โครงการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 3 การพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 3 ในส่วนของท่าเทียบเรือ F³⁴ พบว่า กลุ่มทุนชาติและทุนข้ามชาติ จำนวน 35 ราย ที่เข้ามาซื้อเอกสาร แบ่งเป็น กลุ่มทุนชาติ จำนวน 22 ราย ทุนข้ามชาติ จำนวน 13 ราย แบ่งเป็นกลุ่มทุนจากอินเดีย 1 ราย ฝรั่งเศส 2 ราย เยอรมนี 1 ราย จีน 4 ราย ญี่ปุ่น 2 ราย และสิงคโปร์ 3 ราย ดังรายละเอียดใน ตารางที่ 35

ตารางที่ 35 กลุ่มทุนชาติและทุนข้ามชาติที่ซื้อเอกสารพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 3 ในส่วนของ ท่าเทียบเรือ F

ลำดับ	ชื่อ	กลุ่มทุนจาก
1	บริษัท กัลพี เอ็นเนอร์จี ดีเลออปเม้นท์ จำกัด (มหาชน)	ไทย
2	บริษัท เจดับเบิลยูดี อินโพลิจิสติกส์ จำกัด (มหาชน)	ไทย
3	บริษัท ซี.อาร์.ซี การท่าเรือ จำกัด	ไทย
4	บริษัท ซุมิโตโม คอร์ปอเรชั่น ไทยแลนด์ จำกัด	ไทย
5	บริษัท ซีเอชอีซี (ไทย) จำกัด	ไทย
6	บริษัท ที ไอ พีเอส จำกัด	ไทย
7	บริษัท นทลีน จำกัด	ไทย
8	บริษัท บีเอ็มที แปซิฟิก จำกัด	ไทย
9	บริษัท บางกอก โมเดิร์น เทอร์มินอล จำกัด	ไทย
10	บริษัท ปริมา มารีน จำกัด (มหาชน)	ไทย
11	บริษัท พีทีที แทงค์ เทอร์มินัล จำกัด	ไทย
12	บริษัท พีเอสเอส ออแกนิค ฮีลลิ่ง จำกัด	ไทย
13	บริษัท ฟุจิตะ คอร์ปอเรชั่น ไทยแลนด์ จำกัด	ไทย
14	บริษัท มิตซูบิชิแอนด์คัมปะนี (ไทยแลนด์) จำกัด	ไทย
15	บริษัท ยูนิค เอ็นจิเนียริง แอนด์ คอนสตรัคชั่น จำกัด (มหาชน)	ไทย
16	บริษัท แหลมฉบัง อินเตอร์เนชั่นแนล เทอร์มินอล จำกัด	ไทย
17	บริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวล็อปเม้นท์ จำกัด (มหาชน)	ไทย
18	บริษัท เอนเนอร์จี โปรเกรส จำกัด	ไทย
19	บริษัท เอเวอร์กรีนคอนเทนเนอร์เทอร์มินัล (ประเทศไทย) จำกัด	ไทย
20	บริษัท แอดวานซ์ไวร์เลส เน็ทเวอร์ค จำกัด	ไทย
21	บริษัท แอสโซซิเอท อินฟินิตี้ จำกัด	ไทย
22	บริษัท ฮัทชีสัน แหลมฉบัง เทอร์มินัล จำกัด	ไทย

³⁴ การพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 3 ในส่วนของท่าเทียบเรือ F มูลค่าโครงการ 84,360 ล้านบาท ภาครัฐลงทุน 63% เอกชนลงทุน 37%

ตารางที่ 35 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ	กลุ่มทุนจาก
23	Adani Port and Special Economic Zone Ltd.	อินเดีย
24	APM Terminals b.v.	ฝรั่งเศส
25	Boskalis International b.v.	ฝรั่งเศส
26	Dredging International NV	เยอรมัน
27	China Communications Constructions Company Ltd.	จีน
28	China Railway Constructions Corporation Ltd.	จีน
29	China Merchants Port Holding Co.Ltd.	จีน
30	China Harbour Engineering Company Limited	จีน
31	Itochu Corporation	ญี่ปุ่น
32	One Ocean Network Express	ญี่ปุ่น
33	PSA SE Asia Pte Ltd.	สิงคโปร์
34	PSA International Pte Ltd.	สิงคโปร์
35	Van Oord Dredging and Marine Contractors b.v.	สิงคโปร์

ที่มา: สำนักรงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (จ), 2562

เมื่อถึงขั้นตอนการยื่นซองปรากฏว่ามีพันธมิตรของกลุ่มทุน จำนวน 2 กลุ่ม ที่ยื่นซองประมูลโครงการฯ คือ(สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (จ), 2562 ; ฐานเศรษฐกิจ (ง), 26 ธันวาคม 2562)

1.3.1 พันธมิตรของทุนรัฐ กลุ่มทุนชาติและทุนข้ามชาติ คือ กลุ่มกิจการร่วมค้าจีพีซี (GPC) ซึ่งประกอบด้วย บริษัท พีทีที แทงค์ เทอร์มินัล จำกัด (บริษัทในเครือ ปตท. จำกัด (มหาชน)) บริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (มหาชน) และบริษัท ไชน่า ฮาร์เบอร์ เอ็นจิเนียริง จำกัด จากประเทศจีน

1.3.2 พันธมิตรของกลุ่มทุนชาติและทุนข้ามชาติ คือ กลุ่มกิจการร่วมค้าเอ็นพีซี (NPC) ประกอบด้วย บริษัท นทลีน จำกัด บริษัท แอสโซซิเอท อินฟิไนตี้ จำกัด บริษัท พรินา มารีน จำกัด (มหาชน) บริษัท พีเอชเอส ออแกนิค ฮีลลิ่ง จำกัด และบริษัท ไชน่า เรลเวิร์ฟ คอนสตรัคชัน คอร์ปอเรชั่น จำกัด จากประเทศจีน

โดยวันที่ 29 มีนาคม 2562 การท่าเรือแห่งประเทศไทย ได้กำหนดให้มีการยื่นซองข้อเสนอโครงการฯ ต่อมาวันที่ 23 เมษายน 2562 ประธานคณะกรรมการคัดเลือกของโครงการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบัง ระยะที่ 3 ในส่วนของท่าเทียบเรือ F ได้มีหนังสือแจ้งผลประเมินเอกสาร ข้อเสนอของที่ 2 (คุณสมบัติของกิจการร่วมค้าเอ็นพีซี) ว่า เอกสารข้อเสนอของที่ 2 ในส่วนสัญญากิจการร่วมค้าที่ไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลใหม่ของกลุ่มกิจการร่วมค้าเอ็นพีซี มีความไม่ครบถ้วนและไม่

ถูกต้องตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในเอกสารคัดเลือก ดังนั้นจึงมีมติให้กลุ่มกิจการร่วมค้า เอ็นซีพีเป็นผู้ไม่ผ่านการประเมินเอกสารข้อเสนอ ของที่ 2 ต่อมากลุ่มกิจการร่วมค้าเอ็นซีพี ได้อุทธรณ์ เรื่องดังกล่าว แต่คณะกรรมการคัดเลือกฯ มีมติไม่เปลี่ยนแปลง โดยยังคงให้กลุ่มกิจการร่วมค้าเอ็นซีพี เป็นผู้ไม่ผ่านการประเมินเอกสารข้อเสนอของที่ 2 เช่นเดียวกับคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออก ที่เห็นชอบยื่นตามคำสั่งของคณะกรรมการคัดเลือกฯ ด้วยเหตุนี้กลุ่มกิจการร่วมค้าเอ็นซีพี ซึ่งนำโดยบริษัท นทลิน จำกัด จึงยื่นเรื่องต่อศาลปกครองกลาง เพื่อขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือ คำสั่ง เพิกถอนคำสั่งของคณะกรรมการคัดเลือกฯ และเพิกถอนการพิจารณาอุทธรณ์ของ คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ที่ยื่นตามคำสั่งของคณะกรรมการคัดเลือกฯ รวมทั้งให้ดำเนินการประกวดราคาโครงการต่อไป โดยพิจารณาข้อเสนอของที่ 3 ของที่ 4 และของที่ 5 ของกลุ่มกิจการร่วมค้าเอ็นซีพีต่อไป กระทั่งวันที่ 27 กันยายน 2562 ศาลปกครองกลาง มีคำพิพากษา เพิกถอนคำสั่งของคณะกรรมการคัดเลือกฯ และมีคำสั่งทุเลาการบังคับตามคำสั่งของคณะกรรมการ คัดเลือก ที่ให้กลุ่มกิจการร่วมค้าเอ็นซีพี เป็นผู้ไม่ผ่านการประเมินเอกสารข้อเสนอของที่ 2 ของ คุณสมบัติของผู้ยื่นข้อเสนอโครงการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 3 ในส่วนของท่าเทียบเรือ F ไว้ เป็นการชั่วคราว จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาหรือคำสั่งเป็นอย่างอื่น (ศาลปกครองกลาง (ข), 27 กันยายน 2562)

อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการคัดเลือกฯ ได้อุทธรณ์คำพิพากษาและขอทุเลาคำสั่งของศาล ปกครองกลาง และศาลปกครองสูงสุดได้ยกคำสั่งทุเลาของศาลปกครองกลาง (ซึ่งคำสั่งของศาล ปกครองสูงสุด จะมีผลไปจนกว่าจะมีคำสั่งเกี่ยวกับการอุทธรณ์ของคณะกรรมการคัดเลือกเอกชน ร่วมลงทุนฯ ออกมา) นั้นหมายความว่า กลุ่มกิจการร่วมค้าเอ็นซีพี เป็นผู้ไม่ผ่านการประเมินคุณสมบัติ ของผู้ยื่น ข้อเสนอโครงการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 3 ในส่วนของท่าเทียบเรือ F ดังนั้น ในมุมมองของกลุ่มกิจการร่วมค้าเอ็นซีพี จึงเห็นว่า หากมีการดำเนินการคัดเลือกเอกชนร่วมลงทุนฯ ต่อไป จะทำให้เกิดความเสียหายแก่การทำเรือแห่งประเทศไทย เพราะกลุ่มกิจการร่วมค้าเอ็นซีพี ได้เสนอผลประโยชน์สูงกว่ากลุ่มกิจการร่วมค้าจีพีซีถึง 13,000 ล้านบาท (ฐานเศรษฐกิจ (จ), 26 ธันวาคม 2562)

1.4 โครงการพัฒนาท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด ระยะที่ 3 (ช่วงที่ 1) โครงการพัฒนา ท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด ระยะที่ 3 ฯ เป็นการร่วมลงทุนระหว่างรัฐ (โดยการนิคมอุตสาหกรรม แห่งประเทศไทย) และเอกชน โดยกรรมการคัดเลือกเอกชนร่วมลงทุนฯ ได้ออกประกาศเชิญชวน เอกชนร่วมลงทุนเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2561 และมีการขายเอกสารร่วมลงทุนระหว่างวันที่ 9-21 พฤศจิกายน 2561 มีผู้ซื้อเอกสาร จำนวน 18 ราย ต่อมาเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2562 มีพันธมิตร ของกลุ่มทุนเพียง 1 ราย ที่ยื่นข้อเสนอ คือ บริษัทกัลฟ์ เอ็มทีพี แอลเอ็นจี เทอร์มินอล จำกัด ซึ่งเป็น บริษัทร่วมทุนระหว่างบริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี้ ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นสัดส่วน 70 % และบริษัท พีทีที แทงค์ เทอร์มินัล จำกัด (บริษัทในกลุ่ม ปตท.) ถือหุ้นสัดส่วน 30 % (ประชาชาติ ธุรกิจออนไลน์ (ฉ), 25 เมษายน 2562).

ปัจจุบันการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ได้ลงนามสัญญาร่วมลงทุนกับบริษัทกัลฟ์ เอ็มทีพี แอลเอ็นจี เทอร์มินอล จำกัด (เซ็นสัญญาร่วมทุนเมื่อ 1 ตุลาคม 2562) โดยบริษัทกัลฟ์ เอ็มทีพี จะได้สิทธิในการพัฒนาพื้นที่ท่าเรือ บนพื้นที่ประมาณ 200 ไร่ สำหรับการพัฒนาท่าเรือฯ ส่วนที่หนึ่ง มีมูลค่าการลงทุนทั้งสิ้น 47,900 ล้านบาท³⁵ ซึ่งการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย จะร่วมลงทุนเป็นมูลค่าปัจจุบันสุทธิไม่เกิน 12,900 ล้านบาท และบริษัทกัลฟ์ เอ็มทีพี ลงทุน 35,000 ล้านบาท การดำเนินงานก่อสร้างคาดว่าจะแล้วเสร็จและเปิดให้บริการได้ภายในปี 2568 ขณะที่การดำเนินการ ส่วนที่สอง การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย อยู่ระหว่างประกาศเชิญชวนภาคเอกชนร่วมลงทุน และคาดว่าจะเริ่มก่อสร้างได้ในปี 2566 เปิดให้บริการได้ภายในปี 2568 โดยใช้งบประมาณลงทุนประมาณ 4,300 ล้านบาท (กรุงเทพฯธุรกิจ (ข), 1 ตุลาคม 2562)

1.5 โครงการพัฒนาปิโตรเคมีภัณฑ์ บริเวณแหลมฉบัง อำเภอนครราชสีมา จังหวัดชลบุรี โดยกลุ่มทุนข้ามชาติที่สนใจลงทุน ก็คือ “บริษัท เอ็กซอน โมบิล คอร์ปอเรชั่น” จากประเทศสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันบริษัท เอ็กซอน โมบิล คอร์ปอเรชั่น ลงทุนผ่านบริษัท เอสโซ่ จำกัด (มหาชน) ทั้งธุรกิจการกลั่นน้ำมัน (โรงกลั่น กำลังการผลิต 174,000 โรงงานอะโรเมติกส์ กำลังการผลิต 500,000 ตัน/ปี ถังเก็บน้ำมันดิบ-น้ำมันสำเร็จรูป 100 ถัง ท่าเรือรับบรรทุกน้ำมัน 120,000 ตัน ท่าเรือขนส่งผลิตภัณฑ์น้ำมัน-เคมี 8,000 ตัน จำนวน 3 ท่า) ธุรกิจค้าน้ำมันปลีก (ปั้มน้ำมันทั่วประเทศ 580 แห่ง) และธุรกิจน้ำมันหล่อลื่น (น้ำมันหล่อลื่น-น้ำมันสังเคราะห์ และศูนย์เปลี่ยนถ่ายน้ำมันเครื่อง โมบิลวัน เซ็นเตอร์ 280 สาขา) โดยเหตุผลที่กลุ่มทุนข้ามชาติรายนี้ จะขยายการลงทุนในประเทศไทย ก็คือ มีโรงกลั่นศรีราชา ซึ่งเป็นโรงกลั่นที่มีขนาดใหญ่และมีประสิทธิภาพสูง และติดอันดับโรงกลั่นที่ดีที่สุด 1 ใน 3 ของโลกที่บริษัทเอ็กซอนโมบิลเข้าไปลงทุน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้จึงสามารถจัดตั้งโรงงานผลิตปิโตรเคมีขั้นสูงได้ ประกอบกับสามารถใช้ท่าเรือ คลังเก็บน้ำมันดิบ โครงสร้างพื้นฐาน และวัตถุดิบตั้งต้นบางส่วนจากโรงกลั่นเดิมได้ทันที อย่างไรก็ตามปัจจุบันพื้นที่รอบโรงกลั่นเอ็กซอนโมบิล พื้นที่แหลมฉบัง ในรัศมี 5 กิโลเมตร กลับไม่สามารถหาพื้นที่ขยายโรงงานอุตสาหกรรมรูปแบบใหม่ได้ (ผู้จัดการออนไลน์ (ค), 28 กันยายน 2562; กรุงเทพฯธุรกิจ (ฉ), 1 สิงหาคม 2562)

ภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเช่นนี้ บริษัทเอ็กซอนฯ จึงเสนอเงื่อนไขให้แก่รัฐบาลไทยว่า หากสามารถจัดหาพื้นที่ประมาณ 1,000-1,500 ไร่ ในรัศมี 5 กิโลเมตร จากโรงกลั่นเอสโซ่ บริเวณพื้นที่แหลมฉบังได้ ทางบริษัทเอ็กซอนฯ จะลงทุนก่อสร้างโรงกลั่นน้ำมันและโรงผลิตแครกเกอร์ สำหรับผลิตปิโตรเคมี ด้วยมูลค่าเงินลงทุนประมาณ 330,000 ล้านบาท (ฐานเศรษฐกิจ (จ), 19 สิงหาคม 2562; กรุงเทพฯธุรกิจ (ง), 9 พฤศจิกายน 2562; ผู้จัดการออนไลน์ (ค), 28 กันยายน 2562)

ข้อเสนอดังกล่าว เป็นที่มาของแนวคิดการถมทะเลในพื้นที่บริเวณเขาบ่อया ซึ่งการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ได้ว่าจ้างสถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยให้ศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ (ตั้งรายละเอียดที่คณะผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อ การถมทะเลในพื้นที่แหลมฉบัง

³⁵ โครงการท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด ระยะที่ 3 มูลค่าโครงการทั้งหมด 55,400 ล้านบาท ภาครัฐลงทุน 23% เอกชนลงทุน 77%

อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี) ทั้งนี้หากรัฐบาลไทยมีความชัดเจนเรื่องการถมทะเล ในไตรมาสแรกของปี 2563 ผู้บริหารของบริษัทเอ็กซอนฯ คาดการณ์ว่าจะมีการลงนามความร่วมมือกับรัฐบาลไทย และจะใช้เวลาในการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) ประมาณ 2 ปี หลังจากนั้น จะใช้เวลาในการถมทะเลประมาณ 2-3 ปี และก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมประมาณ 3 ปี รวมระยะเวลาดำเนินการประมาณ 8 ปี ทำให้บริษัทเอ็กซอนฯ สามารถดำเนินการผลิตได้ประมาณปี 2570 หากโครงการฯ ดังกล่าว สามารถขับเคลื่อนได้ จะก่อให้เกิดการดึงเทคโนโลยีโรงงานปิโตรเคมีที่ทันสมัยที่สุดในโลกเข้ามายังประเทศไทย ประกอบกับจะช่วยจ้างงานเพิ่มในส่วนของพนักงานประมาณ 800 อัตรา ฝ่ายสนับสนุน ประมาณ 4,000 อัตรา และช่วงก่อสร้างจะจ้างงานกว่า 10,000 อัตรา³⁶ (กรุงเทพธุรกิจ (ง), 9 พฤศจิกายน 2562)

1.6 โครงการศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานอุตะเภา เดิมบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยเลือกบริษัท Airbus S.A.S³⁷ เข้ามาลงทุนร่วมรัฐ แต่บริษัท Airbus ไม่ได้ยื่นข้อเสนอในการร่วมทุนกับรัฐ (ฐานเศรษฐกิจ (ค), 20 เมษายน 2563) อย่างไรก็ตาม ยังมีกลุ่มทุนข้ามชาติจากหลายประเทศ ที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยาน ดังจะเห็นได้จากการที่กลุ่มทุนข้ามชาติซึ่งประกอบธุรกิจการบิน และการซ่อมอากาศยานจากหลายประเทศ ที่เข้ามามาจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทในประเทศไทย อาทิเช่น (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ค), 24 ธันวาคม 2561; ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ข), 31 ตุลาคม 2562)

1.6.1 บริษัท ยูไนเต็ท เทคโนโลยีส์ โกลบอล จำกัด จัดตั้งบริษัท ยูไนเต็ท เทคโนโลยีส์ โกลบอล (ไทยแลนด์) จำกัด โดยมีผู้ถือหุ้นหลัก ประกอบด้วย บริษัท แพรตต์ แอนด์ วิตนีย์ โกลบอล ซัพพอร์ต อิงค์ จำกัด บริษัท ยูไนเต็ท เทคโนโลยีส์ อินเทอร์เน็ตเซ็นแนล คอร์ปอเรชั่น จำกัด และบริษัทยูไนเต็ท เทคโนโลยีส์ อินเทอร์เน็ตเซ็นแนล คอร์ปอเรชั่น อิงค์ จำกัด

1.6.2 บริษัท เอสไอเอ เอ็นจิเนียริงคอมพานี ลิมิเต็ด จำกัด ผู้ให้บริการซ่อมบำรุงอากาศยาน ซึ่งเป็นบริษัทในเครือของสิงคโปร์แอร์ไลน์ จากประเทศสิงคโปร์ ร่วมลงทุนกับบริษัท สายการบินนกสคูต จำกัด จัดตั้ง บริษัทไลน์ เมนเทนแนนซ์ พาร์ทเนอร์ชิพ (ประเทศไทย) จำกัด

1.6.3 บริษัท เรวีมา เอเชีย แปซิฟิก จำกัด (บริษัทในเครือเรวีมา กรุ๊ป) ผู้ให้บริการซ่อมบำรุงอากาศยานรายใหญ่ จากประเทศฝรั่งเศส ที่

1.6.4 บริษัท โบซา แอโรสเปซ จำกัด ผู้ให้บริการด้านชิ้นส่วนและซ่อมบำรุงเครื่องบิน จากสหราชอาณาจักร ร่วมลงทุนกับบริษัทกลุ่มบริษัทธายานน์ เอวิเอชั่น คอนซัลแตนท์ กรุ๊ป (ที่ปรึกษาธุรกิจการบินในประเทศไทย) จัดตั้งบริษัท โบซา-ธายานน์ แอร์คราฟท์ เซอร์วิส จำกัด

³⁶ปัจจุบัน บริษัท เอ็กซอน โมบิล คอร์ปอเรชั่น ได้ชะลอการลงทุนในโครงการดังกล่าวแบบไม่มีกำหนด

³⁷แอร์บัสเป็นบริษัทผู้ผลิตเครื่องบินในเมืองตูลูส (Toulouse) ประเทศฝรั่งเศส เกิดขึ้นจากการรวมตัวของผู้ผลิตเครื่องบินและยุทโธปกรณ์รายใหญ่ของยุโรป 2 ราย คือ European Aeronautic Defence and Space Company (EADS) ถือหุ้น 80% และ BAE Systems (British Aerospace) ถือหุ้น 20%

1.6.5 บริษัท พีที แอโรสเปซ เทคนิคส์ จำกัด (บริษัทในเครือที่พี แอโรสเปซ กรุ๊ป) จากประเทศเดนมาร์ก ผู้ให้บริการล้อหลังและเบรกชั้นนำในอุตสาหกรรมการบินเชิงพาณิชย์ จากประเทศเดนมาร์ก จัดตั้งบริษัท บริษัท พีที แอโรสเปซ (ประเทศไทย)

1.6.6 บริษัท แอร์วิง เอวิเอชัน เทคโนโลยี (ไทยแลนด์) จำกัด ซึ่งเป็นการร่วมลงทุนระหว่างนายทุนข้ามชาติจากประเทศจีน 3 ราย คือ นายเซา เพย ชาวจีน และนายชุย ยื่อตง ชาวจีน และนายเนียน เจิ้ง หง

2. กลุ่มทุนที่เป็นเจ้าของหรือผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรม โดยสามารถจำแนกเป็นนิคมอุตสาหกรรมที่ได้รับการประกาศให้เป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ และนิคมอุตสาหกรรมทั่วไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 นิคมอุตสาหกรรมที่ได้รับการประกาศให้เป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ จำนวน 23 นิคมอุตสาหกรรม (ที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา) ทั้งนี้ ตามมาตรา 39 ของพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ได้กำหนดไว้ว่าอุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ อย่างน้อยต้องประกอบด้วยอุตสาหกรรมต่าง ๆ ต่อไปนี้

ตารางที่ 36 อุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ 12 ประเภท³⁸

ลำดับ	ประเภทอุตสาหกรรม	หมายเหตุ
1	ยานยนต์สมัยใหม่	
2	อิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ	อุตสาหกรรมเดิม
3	การท่องเที่ยวกลุ่มรายได้ดีและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	(First S-curve)
4	การเกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพ	5 ประเภท
5	การแปรรูปอาหาร	
6	หุ่นยนต์	
7	การบินและโลจิสติกส์	อุตสาหกรรมใหม่
8	เชื้อเพลิงชีวภาพและเคมีชีวภาพ	(New S-curve)
9	ดิจิทัล	5 ประเภท
10	การแพทย์และสุขภาพครบวงจร	
11	การป้องกันประเทศ	คณะกรรมการนโยบายเขต
12	การพัฒนาบุคลากรและการศึกษา	พัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ประกาศเพิ่ม 2 ประเภท

³⁸ ทั้งนี้อาจรวมถึงอุตสาหกรรมบริการ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวและการจัดประชุม หรืออุตสาหกรรมอื่น ๆ ก็ได้

เมื่อพิจารณา กลุ่มทุนที่เป็นเจ้าของหรือผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรมที่ได้รับการประกาศให้เป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มทุนชาติ (มีเพียงนิคมอุตสาหกรรมเพียงนิคมเดียว คือ นิคมอุตสาหกรรม Smart Park ที่ดำเนินการโดยการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย) เนื่องจากวิธีการประกาศเขตส่งเสริมฯ เพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ คณะกรรมการนโยบายฯ กำหนดเขตส่งเสริมฯ โดยใช้พื้นที่นิคมอุตสาหกรรมเดิม ที่มีรูปแบบการผลิตสอดคล้องกับอุตสาหกรรม 12 ประเภท ตามพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ทั้งนี้มีนิคมอุตสาหกรรมที่ถูกประกาศให้เป็นเขตส่งเสริมฯ ทั้งหมด 23 แห่ง แต่หากจัดกลุ่มนิคมอุตสาหกรรมเหล่านี้ กลับพบว่า เขตส่งเสริมฯ จำนวน 23 แห่ง มีกลุ่มทุนชาติและพันธมิตร เพียง 7 กลุ่ม ที่เป็นเจ้าของหรือถือหุ้นในนิคมอุตสาหกรรมที่ถูกประกาศเป็นเขตส่งเสริมฯ (อีก 1 แห่งเป็นนิคมอุตสาหกรรมที่ดำเนินการโดยกลไกรัฐ) ดังรายละเอียดในตารางที่ 37

ตารางที่ 37 สัดส่วนนิคมอุตสาหกรรมที่ได้รับการประกาศเป็นเขตส่งเสริมฯ

ลำดับ ที่	พื้นที่	จำนวนที่ ได้รับการ ประกาศฯ	รายชื่อเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ	จำนวนพื้นที่ที่ได้รับ การประกาศเขต ส่งเสริมฯ (ไร่)	คิดเป็นสัดส่วน (%) ของพื้นที่ เขตส่งเสริมฯ
1	นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้	3	(1) นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (2) นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 2) (3) นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ระยอง	41,834	46.48
2	นิคมอุตสาหกรรมดับบลิวเอชเอ (เดิม คือนิคมอุตสาหกรรมเหม ราช) **หมายเหตุ ปัจจุบันนิคมอุตสาหกรรม เหมราช ทั้งหมดได้เปลี่ยนชื่อเป็น “นิคมอุตสาหกรรมดับบลิวเอชเอ”**	10	(1) นิคมอุตสาหกรรมดับบลิวเอชเอชลบุรี (2) นิคมอุตสาหกรรมดับบลิวเอชเอชลบุรี 2 (3) นิคมอุตสาหกรรมดับบลิวเอชเอระยอง 36 (4) นิคมอุตสาหกรรมดับบลิวเอชเอตะวันออก (มาบตาพุด) (5) นิคมอุตสาหกรรมดับบลิวเอชเออีสเทิร์นซีบอร์ด (6) นิคมอุตสาหกรรมดับบลิวเอชเออีสเทิร์นซีบอร์ด 2 (7) นิคมอุตสาหกรรมดับบลิวเอชเออีสเทิร์นซีบอร์ด 3 (8) นิคมอุตสาหกรรมดับบลิวเอชเออีสเทิร์นซีบอร์ด 4 (จำนวนพื้นที่ทั้งหมด 24,745 ไร่)	34,666	38.51
	บริเวณตำบลบางสมัคร อำเภอบาง ปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา		(1) กลุ่มพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ บางปะกง (จำนวนพื้นที่ทั้งหมด 232 ไร่)		
	นิคมอุตสาหกรรมอีสเทิร์นซีบอร์ด		(1) นิคมอุตสาหกรรมอีสเทิร์นซีบอร์ด (ระยอง) (จำนวนพื้นที่ทั้งหมด 9,689 ไร่)		

ตารางที่ 37 (ต่อ)

ลำดับ ที่	พื้นที่	จำนวนที่ ได้รับการ ประกาศฯ	รายชื่อเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ	จำนวนพื้นที่ที่ได้รับ การประกาศเขต ส่งเสริมฯ (ไร่)	คิดเป็นสัดส่วน (%) ของพื้นที่ เขตส่งเสริมฯ
3	นิคมอุตสาหกรรมปิ่นทอง	5	(1) นิคมอุตสาหกรรมปิ่นทอง (2) นิคมอุตสาหกรรมปิ่นทอง (แหลมฉบัง) (3) นิคมอุตสาหกรรมปิ่นทอง (โครงการ 3) (4) นิคมอุตสาหกรรมปิ่นทอง (โครงการ 4) (5) นิคมอุตสาหกรรมปิ่นทอง (โครงการ 5)	5,748	6.39
4	นิคมอุตสาหกรรม ซีพีจีซี (นิคมอุตสาหกรรม ซี.พี. ระยอง)	1	(1) นิคมอุตสาหกรรม ซีพีจีซี	3,068	3.41
5	นิคมอุตสาหกรรม Smart Park	1	(1) นิคมอุตสาหกรรม Smart Park	1,466	1.63
6	นิคมอุตสาหกรรมที เอฟ ดี 2	1	(1) นิคมอุตสาหกรรมที เอฟ ดี 2	841	0.93
7	นิคมอุตสาหกรรมยามาโตะ อินดัสทรีส์	1	(1) นิคมอุตสาหกรรมยามาโตะ อินดัสทรีส์	690	0.77
8	โรงงานประกอบรถยนต์ โตโยต้า บ้านโพธิ์ ฉะเชิงเทรา	1	กลุ่มอุตสาหกรรมยานยนต์อนาคต บ้านโพธิ์ (โรงงานประกอบรถยนต์ โตโยต้า บ้านโพธิ์ ฉะเชิงเทรา)	1,694	1.88
-	รวม	23	-	90,007	

ที่มา: สรุปรายการประกาศคณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก และสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

โดยกลุ่มทุนชาติ³⁹ ที่เป็นเจ้าของหรือผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรม จำนวน 7 แห่ง (หากไม่นับนิคมอุตสาหกรรม Smart Park เนื่องจากมีการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยเป็นผู้รับผิดชอบ) ที่ถูกประกาศให้เป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษนั้น มีสัดส่วนการถือครองหุ้น กรรมการบริษัทและสินทรัพย์รวมของบริษัท ดังรายละเอียดในตารางที่ 38

³⁹ จากข้อมูลของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า พบว่า มีเพียง 2 บริษัท คือ บริษัท อมตะ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ และบริษัท เจซีเค อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน) ผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรมที เอฟ ดี 2 เท่านั้น ที่พบการถือครองหุ้นของกลุ่มทุนจากต่างประเทศ อย่างไรก็ตามสัดส่วนการถือครองหุ้นของทุนต่างชาติในบริษัททั้งสองแห่งอยู่ในอัตราที่ค่อนข้างน้อยหากเทียบกับกลุ่มทุนชาติ กล่าวคือ กรณีบริษัท อมตะ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) อยู่ที่ 11.16% โดยมีผู้ถือหุ้นรายใหญ่ คือ นายวิกรม กรมดิษฐ์ และ กรณีบริษัท เจซีเค อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน) อยู่ที่ 8.35% โดยมีผู้ถือหุ้นรายใหญ่ คือ นายอภิชัย เตชะอุบล

ตารางที่ 38 รายชื่อบริษัท สัดส่วนการถือหุ้น กรรมการบริษัทและสินทรัพย์รวมของกลุ่มทุนผู้พัฒนาหรือเป็นเจ้าของนิคมอุตสาหกรรมที่ได้รับการ ประกาศให้เป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ

ลำดับ ที่	รายชื่อ	กลุ่มทุนผู้พัฒนา/ เจ้าของนิคมอุตสาหกรรม	สัดส่วนมูลค่าการลงทุน จำแนกตามสัญชาติ (%)	กรรมการบริหารบริษัทผู้พัฒนา/ เจ้าของนิคมอุตสาหกรรม	สินทรัพย์รวมของบริษัท ผู้พัฒนา/เจ้าของนิคมฯ ปี 2561 (บาท)
1	นิคมอุตสาหกรรมอมตะ ซิตี	บริษัท อมตะ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)	ทุนไทย 88.84% ทุนต่างชาติ 11.16% ผู้ถือหุ้นรายใหญ่ที่สุด นาย วิกรม กรมดิษฐ์ 24.40%	(1) นายวิกรม กรมดิษฐ์ (2) นายนพพันธ์ เมืองโคตร (3) นายจักษ์ชัย พานิชพัฒน์ (4) นายอนุชา สีนาททกถากุล (5) นายสมเจตน์ ทิณพงษ์ (6) นายวิบูลย์ กรมดิษฐ์ (7) นายเทวินทร์ วงศ์วานิช	16,113,408,323
2	นิคมอุตสาหกรรม ด็บบลิวเอชเอ	บริษัท ด็บบลิวเอชเอ อินดัส เตรียล ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (มหาชน) (บริษัทในเครือบริษัท ด็บบลิว เอชเอ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)	ทุนไทย 100%	(1) นางสาวจรีพร จารุกรสกุล (2) นายเดวิด ริชาร์ด นาร์โตน (3) นายวิวัฒน์ จิรัฐติกาลสกุล (4) นายสมพงษ์ วนาภา (5) นายไกรลักษณ์ อัครฉัตร โรจน์ (6) นายชวลิต เศรษฐเมธีกุล (7) นางอัญชลี ชวนิชย์ (8) นายประทีป เจริญพ	28,599,725,698

ตารางที่ 38 (ต่อ)

ลำดับ ที่	รายชื่อ	กลุ่มทุนผู้พัฒนา/ เจ้าของนิคมอุตสาหกรรม	สัดส่วนมูลค่าการลงทุน จำแนกตามสัญชาติ (%)	กรรมการบริหารบริษัทผู้พัฒนา/ เจ้าของนิคมอุตสาหกรรม	สินทรัพย์รวมของบริษัท ผู้พัฒนา/เจ้าของนิคมฯ ปี 2561 (บาท)
3	นิคมอุตสาหกรรมอีสเทิร์นซีบอร์ด	บริษัท อีสเทิร์นซีบอร์ด อินเตอร์เรียลเอสเตท (ระยอง) จำกัด (บริษัทในเครือบริษัท ดับบลิวเอชเอ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน))	ทุนไทย 100%	(1) นายเทียร เมฆานนท์ชัย (2) นางสาวจรีพร จารุกรสกุล (3) นายเดวิด ริชาร์ด นาร์โตน (4) นายสิทธิชัย ชัยเกรียงไกร (5) นายวิวัฒน์ จิรัฐติกาลสกุล (6) นายไกรลักษณ์ อัครฉัตรโรจน์ (7) นายเกียรติศักดิ์ เลิศศิริอมร	1,417,753,461
4	กลุ่มพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ บางปะกง	บริษัท ดับบลิวเอชเอ เวนเจอร์ โฮลดิ้ง จำกัด (บริษัทในเครือบริษัท ดับบลิวเอชเอ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน))	ทุนไทย 100%	(1) นางสาวจรีพร จารุกรสกุล (2) นายจักรกฤษณ์ ไชยสนิท (3) นายณรงค์ กริชชาญชัย (4) นายสมศักดิ์ บุญช่วยเรืองชัย	45,261,759,817
5	นิคมอุตสาหกรรมปิ่นทอง	บริษัท ปิ่นทอง อินเตอร์เรียล ปาร์ค จำกัด (มหาชน)	ทุนไทย 100%	(1) นายพีระ ปัทมวรกุลชัย (2) นายสุจินต์ เรียนวิริยะกิจ (3) นายพีร์ ปัทมวรกุลชัย (4) นายจักรกฤษณ์ พาราพันธกุล	3,582,888,833

ตารางที่ 38 (ต่อ)

ลำดับ ที่	รายชื่อ	กลุ่มทุนผู้พัฒนา/ เจ้าของนิคมอุตสาหกรรม	สัดส่วนมูลค่าการลงทุน จำแนกตามสัญชาติ (%)	กรรมการบริหารบริษัทผู้พัฒนา/ เจ้าของนิคมอุตสาหกรรม	สินทรัพย์รวมของบริษัท ผู้พัฒนา/เจ้าของนิคมฯ ปี 2561 (บาท)
				(5) นายสุรินทร์ ตันติเจริญเกียรติ (6) นายประสาน ตันประเสริฐ (7) นายอัมรินทร์ คงทวีเลิศ (8) นายสุเรนทร์ สุวรรณวงศ์กิจ (9) นายรัฐวัฒน์ ศุขสายชล	
6	นิคมอุตสาหกรรม ซีพีจีซี (นิคมอุตสาหกรรม ซี.พี. ระยอง)	บริษัท ซี.พี. แลนด์ จำกัด (มหาชน) บริษัทในกลุ่ม เครือ เจริญโภคภัณฑ์ จำกัด	ทุนไทย 100%	(1) นายธนิษฐ์ เจียรนวนนท์ (2) นายสุนทร อรุณานนท์ชัย (3) นายประเสริฐ พุ่งกุมาร (4) นายมิน เขียวรวร (5) นายวีรวัฒน์ กาญจนกุล	24,815,581,389
7	นิคมอุตสาหกรรม Smart Park	การนิคมอุตสาหกรรมแห่ง ประเทศไทย	รัฐวิสาหกิจ ในสังกัดกระทรวง อุตสาหกรรม	N/A	N/A
8	นิคมอุตสาหกรรมที เอฟ ดี 2	บริษัท เจซีเค อินเตอร์เนชั่น แนล จำกัด (มหาชน)	ทุนไทย 91.65% ทุนต่างชาติ 8.35%	(1) นายอภิชัย เตชะอุบล (2) นายประสงค์ วรารัตนกุล (3) นายเชตวัน อนันตสมบูรณ์	8,402.797,577 (ข้อมูลปี 2560)

ตารางที่ 38 (ต่อ)

ลำดับ ที่	รายชื่อ	กลุ่มทุนผู้พัฒนา/ เจ้าของนิคมอุตสาหกรรม	สัดส่วนมูลค่าการลงทุน จำแนกตามสัญชาติ (%)	กรรมการบริหารบริษัทผู้พัฒนา/ เจ้าของนิคมอุตสาหกรรม	สินทรัพย์รวมของบริษัท ผู้พัฒนา/เจ้าของนิคมฯ ปี 2561 (บาท)
			ผู้ถือหุ้นรายใหญ่ที่สุด นายอภิชัย เตชะอุบล 24.29%	(4) นายถวิล ไพรสมนต์ (5) นายเจิง ก้าว จั่น (6) นายกัมพล ตีระรัตน์ (7) นายอนุกุล อุบลนุช (8) นายกฤตวัฒน์ เตชะอุบล (9) นางสาวสิริพร เตมีนนท์	
9	นิคมอุตสาหกรรมยามา โตะ อินดัสทรีส์	บริษัท อเมริกัน บิวเดอร์ จำกัด	ทุนไทย 100%	(1) นายประหยัด เชิดชูชาติ (2) นางจิตติมา เชิดชูชาติ (3) นางสาวธารทิพย์ เชิดชูชาติ	815,087,268
10	โรงงานประกอบรถยนต์ โตโยต้า บ้านโพธิ์ ฉะเชิงเทรา	บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด	บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ คอร์ ปอเรชั่น (ประเทศญี่ปุ่น) เป็นผู้ถือหุ้น 86.43%	N/A	N/A

ข้อมูล ณ วันที่ 8 เมษายน 2563

ที่มา: กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2563; สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2563

ทั้งนี้กลุ่มทุนที่เข้ามาลงทุนในนิคมอุตสาหกรรมทั้ง 8 แห่ง ที่ได้รับการประกาศให้เป็นเขตส่งเสริมฯ เพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ จะได้สิทธิประโยชน์ หลากหลายรูปแบบ อาทิเช่น (ราชกิจจานุเบกษา (ฉ), 2561, หน้า 24, 27-28)

1. นิติบุคคลและเป็นคนต่างด้าวตามประมวลกฎหมายที่ดิน มีสิทธิถือกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เพื่อประกอบกิจการที่ได้รับอนุญาต โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตตามประมวลกฎหมายที่ดิน

2. นิติบุคคลและเป็นคนต่างด้าวตามกฎหมายว่าด้วยอาคารชุด มีสิทธิถือกรรมสิทธิ์ในห้องชุด โดยได้รับการยกเว้นจากการจำกัดสิทธิของคนต่างด้าวตามกฎหมายว่าด้วยอาคารชุด

3. สิทธิในการนำคนต่างด้าวเข้ามาและอยู่ในประเทศ

4. สิทธิในการได้รับยกเว้นหรือลดหย่อนภาษีอากร

5. สิทธิในการทำธุรกรรมทางการเงิน ไม่ว่าจะป็นได้รับยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินทั้งหมดหรือบางส่วน รวมทั้งใช้เงินตราต่างประเทศเพื่อชำระค่าสินค้าหรือบริการ ระหว่างผู้ประกอบการในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ

6. กรณีบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถพิเศษ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเทคโนโลยี และก่อให้เกิดนวัตกรรมเข้ามาประกอบกิจการหรือทำงานในเขตส่งเสริมฯ บุคคลดังกล่าว รวมทั้งคู่สมรส บุพการี และบุตรที่อยู่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกหรือเขตส่งเสริมฯ อาจได้รับการลดหย่อนภาษี สิทธิเกี่ยวกับการเข้าเมืองและการขออนุญาตทำงานและสิทธิอื่นเพิ่มเติม

7. สามารถเช่า เช่าช่วง ให้เช่า หรือให้เช่าช่วงที่ดินหรือสังหาริมทรัพย์ ได้ไม่เกิน 50 ปี และสามารถต่อสัญญาเช่าได้อีกไม่เกิน 49 ปี

2.2 นิคมอุตสาหกรรมที่ในเขตอุตสาหกรรม (ทั่วไป) ทุนกลุ่มนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

หนึ่ง กลุ่มทุนที่เป็นเจ้าของหรือประกอบกิจการในนิคมอุตสาหกรรม/สวนอุตสาหกรรม/เขตประกอบการอุตสาหกรรมที่มีอยู่เดิม จำนวน 18 นิคมอุตสาหกรรม/สวนอุตสาหกรรม/เขตประกอบการอุตสาหกรรม (ดังรายละเอียดในตารางที่ 39) โดยเจ้าของหรือผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรม/สวนอุตสาหกรรม/เขตประกอบการอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มทุนชาติ (มีเพียงนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบังและนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดเท่านั้น ที่ดำเนินการโดยการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย)

ตารางที่ 39 รายชื่อนิคมอุตสาหกรรม/สวนอุตสาหกรรมและรายชื่อผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรมหรือผู้ถือหุ้นรายใหญ่

ลำดับ	ชื่อ	ที่ตั้ง (จังหวัด)	ผู้พัฒนานิคม/ผู้ถือหุ้น	สัดส่วนมูลค่าการลงทุนจำแนกตามสัญชาติ (%)	กรรมการบริหารบริษัทผู้พัฒนา/เจ้าของนิคมอุตสาหกรรม	สินทรัพย์รวมของบริษัทผู้พัฒนา/เจ้าของนิคมฯ ปี 2561 (บาท)
1	นิคมอุตสาหกรรมทีเอฟ ดี	ฉะเชิงเทรา	บริษัท เจซีเค อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน)	ทุนไทย 91.65% ทุนต่างชาติ 8.35%	(1) นายอภิชัย เตชะอุบล (2) นายประสงค์ วรารัตนกุล (3) นายเชตวัน อนันตสมบูรณ์ (4) นายถวิล ไพรสมนต์ (5) นายเจิง ก้ว จั่น (6) นายกัมพล ตียะรัตน์ (7) นายอนุกุล อุบลนุช (8) นายกฤตวัฒน์ เตชะอุบล (9) นางสาวสิริพร เตมีนนท์	8,402,797,577 (ข้อมูลปี 2560)
2	สวนอุตสาหกรรม 304 (โครงการ 2)	ฉะเชิงเทรา	บริษัท 304 อินดัสเตรียล จำกัด	ทุนไทย 100%	(1) นายปิยะชัย สงวนชีพ (2) นายเฉลิมพงษ์ ปทุมโชติสุวรรณ (3) นายกิตติพันธ์ จิตต์เป็นธรรม	2,395,751,013
3	นิคมอุตสาหกรรมเวลโกรว์	ฉะเชิงเทรา	บริษัท เวลโกรว์ อินดัสทรีส์ จำกัด	ทุนไทย 80.00% ทุนต่างชาติ (ไต้หวัน) 20.00%	(1) นางชนิดา อัมภากร (2) นางจริยา ลิมอติบูลย์ (3) นางภาวิณี มีนสุข (4) นางธีรรัตน์ คุณัตถานนท์	1,230,439,476

ตารางที่ 39 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ	ที่ตั้ง (จังหวัด)	ผู้พัฒนานิคม/ผู้ถือหุ้น	สัดส่วนมูลค่าการลงทุน จำแนกตามสัญชาติ (%)	กรรมการบริหารบริษัทผู้พัฒนา/ เจ้าของนิคมอุตสาหกรรม	สินทรัพย์รวมของบริษัท ผู้พัฒนา/เจ้าของนิคมฯ ปี 2561 (บาท)
4	นิคมอุตสาหกรรมบ้าน บึง	ชลบุรี	บริษัท เอส ที เพาเวอร์ กรุ๊ป จำกัด	ทุนไทย 100%	(1) นายสุทัศน์ ชวพัฒนากุล (2) นายเอก ชวพัฒนากุล (3) นายสมยศ จันทร์อำพร (4) นางปทิตตา นิวัตวงศ์	653,666,624
5	นิคมอุตสาหกรรม แหลมฉบัง*	ชลบุรี	การนิคมอุตสาหกรรมแห่ง ประเทศไทย	รัฐวิสาหกิจ ในสังกัดกระทรวง อุตสาหกรรม	N/A	N/A
6	สวนอุตสาหกรรม เครือสหพัฒน์ (ศรี ราชา)	ชลบุรี	บริษัท สหพัฒนาอินเตอร์ โฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน)	ทุนไทย 87.39% ทุนต่างชาติ 12.61%	(1) นายบุญยสิทธิ์ โชควัฒนา (2) นายสำเริง มนูญผล (3) นายบุญเกียรติ โชควัฒนา (4) นายพิพัฒ พะเนียงเวทย์ (5) นายนพพร พงษ์เวช (6) นายบุญชัย โชควัฒนา (7) นายวิชัย กุลสมภพ (8) นายสุรชัย ดนัยตั้งตระกูล (9) นางพรรณณี วรภูมิจงสถิต (10) นางสาวศิริกุล ธนสารศิลป์	24,177,882,856

ตารางที่ 39 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ	ที่ตั้ง (จังหวัด)	ผู้พัฒนานิคม/ผู้ถือหุ้น	สัดส่วนมูลค่าการลงทุนจำแนกตามสัญชาติ (%)	กรรมการบริหารบริษัทผู้พัฒนา/เจ้าของนิคมอุตสาหกรรม	สินทรัพย์รวมของบริษัทผู้พัฒนา/เจ้าของนิคมฯ ปี 2561 (บาท)
					(11) นายสมพงษ์ สังข์รังสรรค์ (12) นายสุจริต ปัจฉิมนันท์ (13) นายนิพนธ์ พัวพงศกร (14) นายพิภพ โชควัฒนา (15) นายพิริยะ เข็มพล	
7	นิคมอุตสาหกรรม เอเชีย**	ระยอง	บริษัท นิคมอุตสาหกรรม เอเชีย จำกัด	ทุนไทย 68.17% ทุนต่างชาติ (หมู่เกาะ เวอร์จิน: อังกฤษ) 30.63% ทุนต่างชาติอังกฤษ 1.20%	(1) นายชาลี โสภณพนิช (2) นายวิวัฒน์ สุทธิพงษ์ชัย (3) นางสุชาดา ลีสวัสดิ์ตระกูล (4) นายนภดล รมยะรูป (5) นายภักพงษ์ ธเนศพิพัฒ	13,654,260,095
8	สวนอุตสาหกรรม จี. เค.แลนด์	ระยอง	บริษัท จี.เค.แลนด์ จำกัด	ทุนไทย 100%	(1) นายอนันตชัย คุณานันทกุล (2) นางอุไร คุณานันทกุล (3) นายเอกสิทธิ์ คุณานันทกุล (4) นางสาวกัลยา คุณานันทกุล (5) นายคุณคำ คุณานันทกุล (6) นางสาวฐาปนีร์ คุณานันทกุล	131,417,647

ตารางที่ 39 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ	ที่ตั้ง (จังหวัด)	ผู้พัฒนานิคม/ผู้ถือหุ้น	สัดส่วนมูลค่าการลงทุนจำแนกตามสัญชาติ (%)	กรรมการบริหารบริษัทผู้พัฒนา/เจ้าของนิคมอุตสาหกรรม	สินทรัพย์รวมของบริษัทผู้พัฒนา/เจ้าของนิคมฯ ปี 2561 (บาท)
9	เขตอุตสาหกรรมไออาร์พีซี อีโคโน (แห่งที่ 4)	ระยอง	บริษัท ไออาร์พีซี จำกัด (มหาชน)	ทุนไทย 87.93% ทุนต่างชาติ 12.07%	(1) นายวุฒิสาร ตันไชย (2) นายชาญศิลป์ ตรีนุชกร (3) นายสมนึก บำรุงสาลี (4) นายกฤษณ์ อิ่มแสง (5) นายวรวัฒน์ พิทยศิริ (6) นายนพดล ปิ่นสุภา (7) นายเอกนิติ นิติทัณฑ์ประภาศ (8) นายณัฐชาติ จารุจินดา (9) นายอนุสรณ์ แสงนิ่มนวล (10) พลอากาศโท บ.บุญสืบ ประสิทธิ์ (11) นางสาวสิริวรรณ เจียรพะพงษ์ (12) นายชาครีย์ บุรณกานนท์ (13) พลเอกณัฐพล นาคพาณิชย์ (14) นายวัฒนพงษ์ คุโรวาท (15) นายจุมพล สำเภาพล	181,117,753,204
10	นิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย)		บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นใหญ่ 47.55%			

ตารางที่ 39 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ	ที่ตั้ง (จังหวัด)	ผู้พัฒนานิคม/ผู้ถือหุ้น	สัดส่วนมูลค่าการลงทุนจำแนกตามสัญชาติ (%)	กรรมการบริหารบริษัทผู้พัฒนา/เจ้าของนิคมอุตสาหกรรม	สินทรัพย์รวมของบริษัทผู้พัฒนา/เจ้าของนิคมฯ ปี 2561 (บาท)
11	นิคมอุตสาหกรรมหลักชัยเมืองยาง	ระยอง	บริษัท ไทรเบคก้า เอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด	ทุนไทย 100%	(1) นายหลักชัย กิตติพล (2) นางลวณะ กิตติพล (3) นายยรรยง พวงราช (4) พล.ต.อ.วีรพงษ์ ชื่นภักดี (5) กิดานันท์ คมขำ (6) นายชัยยงค์ สัจจิพานนท์	2,723,889,174
12	นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด***	ระยอง	การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	รัฐวิสาหกิจ ในสังกัดกระทรวงอุตสาหกรรม	N/A	N/A
13	นิคมอุตสาหกรรมผาแดง	ระยอง	บริษัท ผาแดง พร็อพเพอร์ตี้ส์ จำกัด จำกัด (มหาชน)	ทุนไทย 100%	(1) นายชิตชัย ทวีพาณิชย์ (2) นายณัฐธฤต อยู่ดี (3) นางวิณา สุขสวัสดิ์ ณ อยุธยา	63,099,794
14	นิคมอุตสาหกรรมอาร์ไอ แอล	ระยอง	บริษัท อาร์ ไอ แอล 1996 จำกัด (ร่วมกับการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย)	ทุนไทย 100%	(1) นายธนวงษ์ อารีรัชชกุล (2) นายมงคล เสงโรจน์โสภณ (3) นายสุวิทย์ วิศิษฏ์วรณัฐ (4) นายคมสันต์ เตชะภาส	3,225,850,067

ตารางที่ 39 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ	ที่ตั้ง (จังหวัด)	ผู้พัฒนานิคม/ผู้ถือหุ้น	สัดส่วนมูลค่าการลงทุนจำแนกตามสัญชาติ (%)	กรรมการบริหารบริษัทผู้พัฒนา/เจ้าของนิคมอุตสาหกรรม	สินทรัพย์รวมของบริษัทผู้พัฒนา/เจ้าของนิคมฯ ปี 2561 (บาท)
15	สวนอุตสาหกรรมโรจนะ (บ้านค่าย)	ระยอง	กลุ่มวินิชบุตร	ทุนไทยและทุนญี่ปุ่น	นายดิเรก วินิชบุตร 19.18% นายชาย วินิชบุตร 15.00% นิปปอนสตีลแอนด์สุมิคินบุชชิน 20.74%	N/A
16	สวนอุตสาหกรรมโรจนะ (ปลวกแดง)	ระยอง	กลุ่มวินิชบุตร	ทุนไทยและทุนญี่ปุ่น	นายดิเรก วินิชบุตร 19.18% นายชาย วินิชบุตร 15.00% นิปปอนสตีลแอนด์สุมิคินบุชชิน 20.74%	N/A
17	สวนอุตสาหกรรมสยามอีสเทิร์น	ระยอง	บริษัท สยามสตีล อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน)	ทุนไทย 99.66% ทุนต่างชาติ 0.34%	(1) นายวันชัย คุณานันทกุล (2) นางอรชร คุณานันทกุล (3) นายสุรศักดิ์ คุณานันทกุล (4) นายสุรพล คุณานันทกุล (5) นางนภาพร หุณชนะเสวี (6) นายสิทธิชัย คุณานันทกุล (7) นายบุญวา ธรรมพิทักษ์กุล (8) นายมนู เลียวไพโรจน์ (9) นายสุพงษ์ ชยุตสาห์กิจ	2,507,090,631

ตารางที่ 39 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ	ที่ตั้ง (จังหวัด)	ผู้พัฒนานิคม/ผู้ถือหุ้น	สัดส่วนมูลค่าการลงทุน จำแนกตามสัญชาติ (%)	กรรมการบริหารบริษัทผู้พัฒนา/ เจ้าของนิคมอุตสาหกรรม	สินทรัพย์รวมของบริษัท ผู้พัฒนา/เจ้าของนิคมฯ ปี 2561 (บาท)
					(10) นายเล็ก สีขรวิทย์ (11) นายศักดิ์ทิพย์ ไกรฤกษ์	
18	เขตประกอบการ อุตสาหกรรมดับบลิว เอชเอ ระยอง	ระยอง	บริษัท ดับบลิวเอชเอ อินดัสเทรียล ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (มหาชน) (บริษัทในเครือบริษัท ดับบลิวเอชเอ คอร์ ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน))	ทุนไทย 100%	(1) นางสาวจรีพร จารุกรสกุล (2) นายเดวิด ริชาร์ด นาร์โตน (3) นายวิวัฒน์ จิรัฐติกาลสกุล (4) นายสมพงษ์ วนาภา (5) นายไกรลักษณ์ อัครฉัตรโรจน์ (6) นายชวลิต เศรษฐเมธีกุล (7) นางอัญชลี ชวนิชย์ (8) นายประทีป เจริญพร	28,599,725,698

* ปัจจุบันนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง กำลังอยู่ในการศึกษาความเป็นไปได้เพื่อยกระดับเป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ เพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ

** ปัจจุบันนิคมอุตสาหกรรมเอเชีย กำลังอยู่ในการศึกษาความเป็นไปได้เพื่อยกระดับเป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ เพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ

** ปัจจุบันนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด กำลังอยู่ในการศึกษาความเป็นไปได้เพื่อยกระดับเป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ เพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ

ที่มา: การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (2563); กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2563

หากพิจารณาถึง กลุ่มทุนที่เข้ามาลงทุนในนิคมอุตสาหกรรม (ทั้งนิคมอุตสาหกรรม ที่ถูกประกาศเป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ และนิคมอุตสาหกรรมทั่วไป) พบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มทุนข้ามชาติ ซึ่งลักษณะการลงทุนปรากฏทั้งในรูปของการลงทุนโดยตรง และการร่วมลงทุนกับกลุ่มทุนชาติ กล่าวได้ว่า ทุนข้ามชาติจากประเทศญี่ปุ่น ถือเป็นกลุ่มทุนที่มีสัดส่วนการลงทุนสูงสุด รองลงมา คือ กลุ่มทุนจากสิงคโปร์ จีน สหรัฐอเมริกา เกาหลีใต้ และกลุ่มทุนอื่น ๆ ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 40

ตารางที่ 40 การลงทุนของทุนข้ามชาติในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

ลำดับ	กลุ่มทุนข้ามชาติจากประเทศ	สัดส่วนการลงทุน (%)	มูลค่าการลงทุน (ล้านบาท)
1	ญี่ปุ่น	52.07	357,728.69
2	สิงคโปร์	8.02	55,091.73
3	จีน	6.56	45,038.73
4	สหรัฐอเมริกา	4.07	357,728.69
5	เกาหลีใต้	2.96	20,368.80
6	ประเทศอื่น ๆ	26.32	180,814.55
	รวม	100	1,016,771.19

ที่มา: ข้อมูล ณ เดือนพฤศจิกายน 2561, กรมพัฒนาธุรกิจการค้า อ้างถึงใน สำนักข่าวไทยพีบีเอส, 2561

โดยจังหวัดระยอง ถือเป็นจังหวัดที่มีสัดส่วนการลงทุนจากต่างชาติสูงที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดชลบุรีและฉะเชิงเทรา กล่าวคือ มีสัดส่วนการลงทุนสูงถึงร้อยละ 55.10 มูลค่าการลงทุนทั้งสิ้น 378,495.80 ล้านบาท รองลงมา คือ จังหวัดชลบุรี ร้อยละ 34.84 มูลค่าการลงทุนทั้งสิ้น 239,378.07 ล้านบาท จังหวัดฉะเชิงเทรา ร้อยละ 10.06 84 มูลค่าการลงทุนทั้งสิ้น 69,106.79 ล้านบาท (ข้อมูล ณ เดือนพฤศจิกายน 2561) (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า อ้างถึงใน สำนักข่าวไทยพีบีเอส, 2561)

สอง กลุ่มทุนที่ขยายการลงทุนมายังเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เช่น กลุ่มทุนชาติที่พยายามจัดตั้ง “นิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทรา บลูเทคซิตี้” ในพื้นที่ตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมยานยนต์ไฟฟ้าและชิ้นส่วน/อุปกรณ์ร่วมผลิต อุตสาหกรรมอุปกรณ์จัดเก็บพลังงานไฟฟ้าที่มีความจุสูงและชิ้นส่วน/วัตถุดิบที่ใช้ร่วมผลิต อุตสาหกรรมผลิตอุปกรณ์สำหรับสถานีอัดประจุไฟฟ้า แก่ยานยนต์ไฟฟ้าและอุปกรณ์จัดเก็บพลังงานที่มีความจุสูง เป็นต้น (บริษัทพลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน), ม.ป.ป., หน้า 6) กลุ่มทุนชาติที่ลงทุนในการพัฒนานิคม

อุตสาหกรรมแห่งนี้ ก็คือ บริษัท พลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน)⁴⁰ ภายใต้การนำของนายสมโภชน์ อาหุนัย โดยบริษัทพลังงานบริสุทธิ์ฯ ได้มอบหมายให้บริษัทดับเบิลพี แลนด์ จำกัด ผู้พัฒนาโครงการ นิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทรา บลูเทคซิตี

หรือกลุ่มทุนชาติอย่างบริษัท ดับบลิวเอชเอ อินดัสเตรียล ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (บริษัทในเครือของบริษัท ดับบลิวเอชเอ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ที่มีแผนจะพัฒนาพื้นที่ ประมาณ 2,037 ไร่ (เขตอุตสาหกรรมประมาณ 1,498 ไร่) บริเวณท้องที่ตำบลหนองบัว และ ตำบลบางบุตร อำเภอ บ้านค่าย จังหวัดระยอง เพื่อจัดตั้งเป็น “นิคมอุตสาหกรรมดับบลิวเอชเอ อินดัสเตรียล เอสเตท ระยอง (WHA IER)” รองรับการพัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ ดังต่อไปนี้ (บริษัท ดับบลิวเอชเอ อินดัสเตรียล เอสเตท ระยอง จำกัด, 2562, หน้า 8)

ตารางที่ 41 ประเภทอุตสาหกรรมที่จะเกิดขึ้นในนิคมอุตสาหกรรมดับบลิวเอชเอ อินดัสเตรียล เอสเตท ระยอง

ประเภทอุตสาหกรรม	พื้นที่ (ไร่)	คิดเป็นร้อยละ	ประมาณการเงินลงทุนจากผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมเป้าหมาย (ล้านบาท)
อุตสาหกรรมยานยนต์สมัยใหม่	623	41.59	37,255
อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์	575	38.38	29,440
อุตสาหกรรมหุ่นยนต์เพื่ออุตสาหกรรม	300	20.03	11,010

เช่นเดียวกับ พันธมิตรระหว่างกลุ่มทุนชาติและกลุ่มทุนข้ามชาติ อย่างกลุ่มวินิชบุตร และ นิปปอนสตีลแอนด์สุมิคินบุชชิน (ผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรมโรจนะ) ที่พยายามจัดตั้ง “นิคมอุตสาหกรรมโรจนะ แหลมฉะบัง” บนพื้นที่ประมาณ 843 ไร่ (พื้นที่อุตสาหกรรมประมาณ

⁴⁰ เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2561 บริษัท พลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน) ได้ทำหนังสือกรรมการและผู้จัดการตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ว่าโครงการนิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทราบลูเทค ซิตี้ ไม่ใช่ของบริษัทฯ และบริษัทไม่ได้เข้าลงทุนแต่อย่างใด โดยบริษัทอยู่ระหว่างการเริ่มลงทุนในโครงการแบตเตอรี่ลิเทียมเฟสที่ 1 แต่บริษัทเห็นว่า พื้นที่ดังกล่าวมีความน่าสนใจ อย่างไรก็ตาม มีข้อจำกัดจนไม่สามารถพัฒนาขึ้นรองรับการเติบโตในระยะยาวภายในระยะเวลาที่เหมาะสม บริษัทฯ ก็อาจพิจารณาย้ายที่ตั้งของโครงการแบตเตอรี่และธุรกิจที่เกี่ยวข้องไปยังพื้นที่อื่นต่อไป ทั้งจากการให้สัมภาษณ์ของนางสาวกุลพรภัสร์ วงศ์มาจารย์ภิญญา ผู้บริหารบริษัท ดับเบิล พี แลนด์ จำกัด และผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทราบลูเทค ซิตี้ ต่อหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2562 เขาให้ข้อมูลว่าบริษัท พลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน) เป็นเพียงผู้ประกอบการหลักที่จะตั้งโรงงานผลิตรถยนต์ไฟฟ้าและแบตเตอรี่ ในนิคมอุตสาหกรรมฯ โดยนิคมอุตสาหกรรมจะดำเนินการลงทุนโดยตรงจาก บริษัท พลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน) อย่างน้อย 80% (ข้อมูลจากบริษัทพลังงานบริสุทธิ์ฯ ในเอกสารโครงการ Chachoengsao Blue Tech Citi หน้า 13)

615 ไร่) ในท้องที่ตำบลตะเคียนเตี้ย อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี รองรับการพัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ ดังต่อไปนี้ (บริษัท สวนอุตสาหกรรมโรจนะ จำกัด (มหาชน), ม.ป.ป.)

ตารางที่ 42 ประเภทอุตสาหกรรมที่จะเกิดขึ้นในนิคมอุตสาหกรรมนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ
แหลมฉบัง

ประเภทอุตสาหกรรม	พื้นที่ (ไร่)	คิดเป็นร้อยละ	ประมาณการเงินลงทุน จากผู้ประกอบการใน อุตสาหกรรมเป้าหมาย (ล้านบาท)
กลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรกรรมและ ผลิตผลจากการเกษตร	123.6	21	9,900
กลุ่มอุตสาหกรรมเบา	75	12	4,675
กลุ่มอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์โลหะ เครื่องจักร อุปกรณ์ขนส่ง และ อุตสาหกรรมยานยนต์สมัยใหม่	163	26	15,400
กลุ่มอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ เครื่องใช้ไฟฟ้า และอุตสาหกรรม อิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ	220	36	23,650
กลุ่มบริการสาธารณสุข ปolik หรือ อุตสาหกรรมสนับสนุน	30	5	1,375

นอกจากนี้ ยังพบการเข้ามาของกลุ่มทุนข้ามชาติจากประเทศจีน อย่างกลุ่มอาลีบาบา กรุ๊ป (Alibaba Group) ภายใต้การนำของแจ็ก หม่า (Jack Ma) ที่เข้ามาลงทุนเพื่อจัดตั้งศูนย์กระจายสินค้า ในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ กลุ่มกิจการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ โดยการเช่าอาคารเช่าขนาด 130,000 ตารางเมตร จากกลุ่มบริษัทดับบลิวเอชเอ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ขณะเดียวกันกลุ่มทุนข้ามชาติรายนี้ ยังได้ลงนามบันทึกความเข้าใจกับกลไกภาครัฐ ที่มีบทบาทโดยตรงกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อย่างสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จำนวน 2 ฉบับ คือ หนึ่ง ความร่วมมือในด้านการค้าการลงทุนและการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ครอบคลุมทั้งการส่งออกสินค้าด้านการเกษตร สินค้าประเภทอื่น ๆ เข้าสู่ตลาดโลก โดยอาศัยแพลตฟอร์มของอาลีบาบา รวมทั้งการพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้ประกอบการไทย ด้าน E-commerce การส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวเมืองรอง และสอง ความร่วมมือด้านการลงทุน Smart Digital Hub เพื่อพัฒนาศูนย์ดิจิทัลอัจฉริยะ การพัฒนาความรู้ทางด้านการจัดการ สำหรับ E-commerce ระหว่างประเทศ ระบบโลจิสติกส์ พิธีการทาง

ศุลกากร กรอบด้านกฎระเบียบศุลกากร เช่นเดียวกับบริษัทในเครืออาลีบาบา (Alibaba Business School) ที่ได้ลงนามบันทึกความเข้าใจกับ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม และกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ เพื่อถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีให้กับผู้ประกอบการไทย รวมทั้งการลงนามบันทึกความเข้าใจระหว่างการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกับ Zhejiang Fliggy Network Technology Company Limited เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ข), 2561) โดยกลุ่มอาลีบาบามีแผนการลงทุนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 43 สรุปแผนการลงทุนของกลุ่มอาลีบาบา (Alibaba Group) ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

รูปแบบการลงทุน	รูปแบบการดำเนินการ	กิจกรรม			
		มีนาคม	เมษายน	ภายในปี 2561	ปี 2562
ส่งออกสินค้าเกษตร	ส่งออกสินค้า อาทิเช่น ข้าว ผลไม้ ชั้นต่ำ รายละเอียด 50 SKU	กระทรวงพาณิชย์ คัดเลือกตัวแทนส่งออกสินค้าของโครงการส่งออกข้าว	จัดทำ MOU หรือ Flagship Store	ส่งออกข้าว 45,000 ตัน	ส่งออกข้าว 120,000 ตัน
ส่งออกสินค้าไทย	ส่งออกสินค้าไทยสู่นานาชาติ	จัดทำ Roadshow ทั่วประเทศ รวม 50 งาน แสดงสินค้า			ส่งออก OTOP 10 ราย/ปี ชั้นต่ำ 50 SKU
การท่องเที่ยว 4.0	เพิ่มการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว	(1) พิจารณาความร่วมมือส่งเสริมการท่องเที่ยวกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2) เพิ่มจุดให้บริการ Alipay ในร้านค้าและโรงแรม		ให้บริการ Alipay ใน 20 จุดท่องเที่ยวที่สำคัญ	
พัฒนาบุคลากร	การพัฒนาอาจารย์ 100 คน SMEs 300 คน ผู้ประกอบการ Start Up 10 คน	New Eco Forum และ Train the Trainers และ อบรม SMEs			

ตารางที่ 43 (ต่อ)

รูปแบบการ ลงทุน	รูปแบบการ ดำเนินการ	กิจกรรม			
		มีนาคม	เมษายน	ภายใน ปี 2561	ปี 2562
ศูนย์กระจาย สินค้า	ลงทุนประมาณ 11, 000 ล้านบาท	พิจารณาผ่อน ผันระเบียบ	พิจารณา สิทธิ ประโยชน์ ส่งเสริมการ ลงทุน	ก่อสร้าง	ดำเนินการ
ดิจิทัล	ใช้ประโยชน์จาก เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อเพิ่มศักยภาพ ของ SMEs ไทย			พิจารณา ระเบียบ เกี่ยวกับ การใช้ ข้อมูลของ ภาครัฐ	ก่อสร้าง
ศูนย์บริการ เบ็ดเสร็จ	ให้บริการภาษี พิธี การศุลกากร และ แลกเปลี่ยนเงิน ออนไลน์ครบ วงจร				ให้บริการ เต็มรูปแบบ
การเงินดิจิทัล	อำนวยความสะดวก สะดวกการค้า ออนไลน์ผ่าน ระบบ Alipay				พิจารณา ระเบียบ การเงิน

ที่มา: ข้อมูล ณ วันที่ 16 มีนาคม 2561 สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อ้างถึงใน ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ข), 2561

ปรากฏการณ์ข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่ามีกลุ่มทุนชาติและกลุ่มทุนข้ามชาติหลายกลุ่ม สนใจลงทุนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โดยกลุ่มทุนเหล่านี้ต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การแสวงหาความมั่งคั่งและการสะสมทุนจากโครงการพัฒนาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ภายใต้จุดหมายร่วมกันเช่นนี้ นำไปสู่ปฏิบัติการทางสังคม ทั้งการสร้างพันธมิตร (Alliance) แบบทวิภาคี (Duo Alliance) ไตรภาคี (Triple Alliance) จตุภาคี (Multiple Alliance) ดังจะเห็นได้จากพันธมิตรระหว่างทุนชาติกับทุนชาติ หรือพันธมิตรระหว่างทุนชาติกับทุนข้ามชาติ เพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจและศักยภาพการพัฒนา เนื่องจากโครงการพัฒนาหลายประเภทต้องใช้เงินลงทุนมหาศาล

ขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องพึ่งพาท้องถิ่นความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่จากต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม สนามอำนาจแห่งนี้ ไม่ได้มีเพียงมิติของการเป็นพันธมิตรเท่านั้น ตรงกันข้ามยังเห็นภาพ การต่อสู้ระหว่างกลุ่มทุนหลายกลุ่ม เพื่อช่วงชิงโครงการที่จะถูกดำเนินการในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อาทิ การต่อสู้ช่วงชิงโครงการพัฒนารถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน โครงการพัฒนาสนามบินอู่ตะเภาและเมืองการบินภาคตะวันออก โครงการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 3 ระหว่างทุนชาติกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น

เครือข่ายนักการเมืองระดับชาติและนักการเมืองท้องถิ่น

เครือข่ายนักการเมืองระดับชาติที่นี้ หมายถึง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งในส่วนของพรรคร่วมรัฐบาลและพรรคการเมืองฝ่ายค้าน⁴¹ เครือข่ายนักการเมืองฝ่ายรัฐบาลเป็นกลุ่มที่สนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ขณะที่นักการเมืองฝ่ายค้าน เป็นกลุ่มที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ส่วนนักการเมืองท้องถิ่น หมายถึง ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โดยเฉพาะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ปฏิบัติการและปฏิบัติการทางสังคมของผู้กระทำการเหล่านี้ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. เครือข่ายนักการเมืองระดับชาติและนักการเมืองท้องถิ่น (จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง) ที่สนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ประกอบด้วย นักการเมืองสังกัดพรรคพลังประชารัฐ โดยเฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่จังหวัดชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทรา เช่น นายสุรสิทธิ์ นิธิวุฒิวรรักษ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ นายสุชาติ ชมกลิ่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดชลบุรี เขตเลือกตั้งที่ 1 ร้อยเอกจองชัย วงศ์ทรายทอง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดชลบุรี เขตเลือกตั้งที่ 2 นายรณเทพ อนุวัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดชลบุรี เขตเลือกตั้งที่ 3 นายสรุทธิ เนื่องจำนงค์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดชลบุรี เขตเลือกตั้งที่ 4 นายสะถิระ เผือกประพันธุ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดชลบุรี เขตเลือกตั้งที่ 8 นายสมพงษ์ โสภณ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดระยอง เขตเลือกตั้งที่ 4 นายชัยวัฒน์ เป้าเปี่ยมทรัพย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดฉะเชิงเทรา เขตเลือกตั้งที่ 2 นายสุชาติ ต้นเจริญ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดฉะเชิงเทรา เขตเลือกตั้งที่ 3 เป็นต้น เช่นเดียวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ในฐานะพรรคร่วมรัฐบาล อาทิ นายสาธิต ปิตุเตชะ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดระยอง เขตเลือกตั้งที่ 1 นายแพทย์บัญญัติ เจตนจันทร์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดระยอง เขตเลือกตั้งที่ 2 นายธรา ปิตุเตชะ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดระยอง เขตเลือกตั้งที่ 3

ตัวอย่างปฏิบัติการ ที่แสดงถึงการสนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก คือ การไม่เห็นด้วยกับการใช้กลไกของสภาผู้แทนราษฎรตรวจสอบการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เช่น การลงมติไม่เห็นด้วยกับญัตติ เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญ

⁴¹ การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจะวิเคราะห์แก่นักการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งในพื้นที่เป้าหมายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเป็นหลัก คือ จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรีและระยอง

เพื่อศึกษาตรวจสอบการดำเนินการโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน (ดอนเมือง อุตะภาสุวรรณภูมิ) และการกำหนดพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก เป็นต้น⁴²

ตารางที่ 44 ผลการลงมติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดชลบุรี ระยอง เกี่ยวกับขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญฯ วันที่ 13 กันยายน 2562

รายชื่อ	พรรคการเมืองที่สังกัด	ผลการลงมติ
(1) นายธารา ปิตุเตชะ	ประชาธิปัตย์	ไม่เห็นด้วย
(2) นายแพทย์บัญญัติ เจตนจันทร์	ประชาธิปัตย์	ไม่เห็นด้วย
(3) นายรณเทพ อนุวัฒน์	พลังประชารัฐ	ไม่เห็นด้วย
(4) นายสมพงษ์ โสภณ	พลังประชารัฐ	ไม่เห็นด้วย
(5) นายสรุทธิ เนื่องจำนงค์	พลังประชารัฐ	ไม่เห็นด้วย
(6) นายสฤติระ เผือกประพันธ์	พลังประชารัฐ	ไม่เห็นด้วย
(7) นายสุชาติ ชมกลิ่น	พลังประชารัฐ	ไม่เห็นด้วย
(8) นายสุรสิทธิ์ นิธิวุฒิวรรักษ์	พลังประชารัฐ	ไม่เห็นด้วย
(9) นายชัยวัฒน์ เป้าเปี่ยมทรัพย์	พลังประชารัฐ	ไม่เห็นด้วย

หมายเหตุ ร้อยเอกจองชัย วงศ์ทรายทอง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดชลบุรี นายสาธิต ปิตุเตชะ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดระยอง นายสุชาติ ตันเจริญ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดฉะเชิงเทรา ไม่ได้เข้าร่วมประชุมในวันดังกล่าว

ที่มา: กลุ่มรายงานการประชุม สำนักรายงานการประชุมและชวเลข, 2562

การลงมติไม่เห็นด้วยกับกบฏตติตั้งคณะกรรมการฯ ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคประชาธิปัตย์และพรรคพลังประชารัฐหลายคน ถือว่าขัดแย้งกับประเด็นที่นักการเมืองเหล่านี้เคยนำเสนอในช่วงเวลาที่ผ่านมา เช่น นายธารา ปิตุเตชะ นายแพทย์บัญญัติ เจตนจันทร์ จากพรรคประชาธิปัตย์ เป็นผู้เสนอญัตติด่วน เรื่อง “ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาปัญหาผลกระทบโครงการพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและแสวงหาแนวทางป้องกันแก้ไข” หรือ หรือนายสรุทธิ เนื่องจำนงค์ นายสฤติระ เผือกประพันธ์ และนายสุรสิทธิ์ นิธิวุฒิวรรักษ์ ที่เป็นผู้เสนอญัตติด่วน เรื่อง “ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาการ

⁴²ข้อเสนอญัตติจัดตั้งกรมมาธิการวิสามัญที่เกี่ยวข้องกับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกมีทั้งหมด 4 ญัตติ โดยพรรคประชาธิปัตย์ พรรคพลังประชารัฐ พรรคอนาคตใหม่ และพรรคประชาธิปัตย์ (แต่ญัตติของสี่พรรคการเมืองเป็นญัตติในลักษณะเดียวกัน ประธานสภาผู้แทนราษฎรจึงกำหนดให้มีการรวมญัตติเป็นญัตติเดียว และให้มีการอภิปรายและลงมติในครั้งเดียวกัน ดูรายละเอียดได้ใน <https://edoc.parliament.go.th/Meeting/MeetingViewer.aspx?id=465>

ดำเนินการโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)” เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562)

ปฏิบัติการดังกล่าว เกิดขึ้นควบคู่กับการใช้กลไกสภาผู้แทนราษฎร อภิปรายสนับสนุนการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เช่น นายสุรสิทธิ์ นิธิวุฒิวรรักษ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ พรรคพลังประชารัฐ ที่อภิปรายโดยการชี้ให้เห็นความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ศักยภาพและความพร้อมของพื้นที่ในการรองรับการพัฒนา รวมทั้งผลประโยชน์ที่ประเทศและประชาชนจะได้รับ (สำนักข่าวยานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (ก) , 2562, หน้า 211-217) หรือนายเสถียร เผือกประพันธ์ นายเสถียร เผือกประพันธ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดชลบุรี เขตเลือกตั้งที่ 8 พรรคพลังประชารัฐ ที่ชี้ให้เห็นว่า นอกจากเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกมุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมแล้ว ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค สาธารณูปการ โดยเฉพาะการพัฒนารถไฟความเร็วสูง เชื่อมสนามบิน การพัฒนาสนามบินนานาชาติอู่ตะเภา ที่จะส่งผลเชื่อมโยงต่อการเข้ามาของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ สร้างรายได้และก่อให้เกิดเงินหมุนเวียนในประเทศ นอกจากนี้เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ยังเป็นกลไกสำคัญที่จะก่อให้เกิดการจ้างงานจำนวนมาก (สำนักข่าวยานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (ค), 2562, หน้า 215-219) เช่นเดียวกับนายแพทย์บัญญัติ เจตนจันทร์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดระยอง พรรคประชาธิปัตย์ ที่อภิปรายตอนหนึ่งว่า โดยหลักการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศ ประกอบกับการผลิตภาคอุตสาหกรรมก็เป็นอุตสาหกรรมสะอาด และเน้นการสร้างนวัตกรรม รวมถึงมีความพยายามเชื่อมโยงการพัฒนาอุตสาหกรรม เกษตรกรรมและการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน (สำนักข่าวยานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (ค), 2562, หน้า 153)

นอกจากนี้การเมื่อระดับชาติแล้ว การขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกยังได้รับการสนับสนุนจากนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง เนื่องจากนักการเมืองท้องถิ่นเหล่านี้ เห็นว่าเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเปรียบเสมือนกลไกที่จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และช่วยสร้างความเจริญหรือความเติบโตทางเศรษฐกิจให้แก่จังหวัด ดังมุมมองของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ให้สัมภาษณ์ต่อหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งว่า

“กรณีซีพีจะเข้ามาทุ่มเงินหลายแสนล้านบาท สร้างเมืองใหม่ที่แปดริ้ว บนพื้นที่ 10,000 ไร่ เพื่อรองรับอีอีซี นับเป็นโครงการที่ดีและเห็นด้วยที่เข้ามาสร้างเมืองใหม่ ทำให้อะไรหลายอย่างที่เกิดขึ้น ทั้งเป็นการรองรับอีอีซีภาคตะวันออกด้วย เป็นสิ่งสำคัญมาก ผู้ที่จะได้รับผลประโยชน์ คือ พี่น้องประชาชนชาวจังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดใกล้เคียงได้มีงานทำ ที่ดินบริเวณรอบด้านจะได้เจริญรุ่งเรือง มีรถไฟความเร็วสูงอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร ห่างจากสนามบินสุวรรณภูมิประมาณ 40 กิโลเมตร การเดินทางไปมาได้สะดวก นอกจากนั้นพื้นที่ฉะเชิงเทรายังอยู่ใกล้กับเส้นทางทางคมนาคม ทั้งขนส่งทางน้ำ โดยเฉพาะท่าเรือแหลมฉบัง อยู่ห่างจากแปดริ้วเพียง 70 กิโลเมตร หรือสนามบินอู่

ตะเภาเว้าทางคมนาคมทางอากาศ อยู่ห่างประมาณ 100 กิโลเมตร” (กิตติ เป้าเปี่ยมทรัพย์, ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์มติชน, 29 สิงหาคม 2561)

เมื่อพิจารณาถึงปฏิบัติการทางสังคมต่อเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก กล่าวได้ว่า นักการเมืองท้องถิ่นได้ใช้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นกลไก สนับสนุนการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกของรัฐบาลกลาง เช่น กรณีองค์การบริหาร ส่วนจังหวัดจังหวัดฉะเชิงเทราและระยอง ที่จัดตั้งศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวมแบบครบวงจร เพื่อ จัดการขยะภายในจังหวัดปัจจุบัน และรองรับปริมาณขยะที่จะเพิ่มขึ้นตามการคาดการณ์ของ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายหลังการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก⁴³ หรือการร่วมลงทุนระหว่าง องค์การบริหารส่วนจังหวัดระยองกับบริษัท โกลบอล เพาเวอร์ ซินเนอร์ยี จำกัด (GPSC) เพื่อก่อสร้าง โรงไฟฟ้าจากเชื้อเพลิงขยะ (RDF) เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ง), 2563; หนังสือพิมพ์สนามรัฐ, 9 ตุลาคม 2562) หรือการเตรียมการและพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี เพื่อรองรับ ประชากรที่จะเพิ่มขึ้น หากมีการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกอย่างเต็มรูปแบบ (วิทยา คุณปลื้ม, ให้สำนักสถานวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย, 5 กรกฎาคม 2562)

ปฏิบัติการข้างต้น มิติหนึ่งถือเป็นภารกิจที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดจะต้องดำเนินการ แต่ อีกมิติหนึ่งการที่นักการเมืองท้องถิ่นเหล่านี้ ให้การสนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาค ตะวันออก ย่อมเกิดขึ้นจากสายสัมพันธ์และความเชื่อมโยงกับนักการเมืองระดับชาติ กล่าวคือ นักการเมืองท้องถิ่นที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อาทิ องค์การบริหารส่วน จังหวัดและเมืองพัทยา เป็นต้น ล้วนแล้วแต่มีสัมพันธ์เชิงเครือญาติกับนักการเมืองระดับชาติจากพรรค พลังประชารัฐและพรรคประชาธิปัตย์ทั้งสิ้น ดังรายละเอียดในตารางที่ 45

ตารางที่ 45 ตัวอย่างรายชื่อผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายทางการเมือง

รายชื่อองค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่น	ผู้บริหารองค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่น	เครือข่าย/ความสัมพันธ์กับนักการเมือง ระดับชาติ
องค์การบริหารส่วน จังหวัดฉะเชิงเทรา	นายกิตติ เป้าเปี่ยมทรัพย์ (นายก อบจ.ฉะเชิงเทรา)	บิดาของนายชัยวัฒน์ เป้าเปี่ยมทรัพย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดฉะเชิงเทรา พรรคพลังประชารัฐ

⁴³ ข้อมูลจาก สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) กระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้คาดการณ์แนวโน้มปริมาณขยะมูลฝอยในพื้นที่ เขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออก จะเพิ่มขึ้นจาก 9.41 ล้านตัน ในปี 2560 เป็น 20.08 ในปี 2580 ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก <https://www.eeco.or.th/pr/news/RayongModelWasteManagementCaseStudy>

ตารางที่ 45 (ต่อ)

รายชื่อองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น	ผู้บริหารองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น	เครือข่าย/ความสัมพันธ์กับนักการเมือง ระดับชาติ
องค์การบริหารส่วน จังหวัดชลบุรี	นายวิทยา คุณปลื้ม (นายก อบจ.ชลบุรี)	(1) น้องชายนายสนธยา คุณปลื้ม อดีตที่ ปรึกษานายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง (พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา: ช่วงนายรัฐมนตรีจาก การรัฐประหาร) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งนายก เมืองพัทยา (2) พี่ชายนายอิทธิพล คุณปลื้ม ซึ่งลงรับ สมัครเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดชลบุรี เขตเลือกตั้งที่ 6 พรรคพลัง ประชารัฐ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่า กระทรวงวัฒนธรรมและรองหัวหน้าพรรค พลังประชารัฐ
องค์การบริหารส่วน จังหวัดระยอง	นายปิยะ ปิตุเตชะ (นายก อบจ.ระยอง)	พี่ชายนายสาธิต ปิตุเตชะ สมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรจังหวัดระยอง พรรคประชาธิปัตย์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่า กระทรวงสาธารณสุข
เมืองพัทยา	นายสนธยา คุณปลื้ม (นายกเมืองพัทยา)	ดำรงตำแหน่งนายกเมืองพัทยาทตามคำสั่งของ หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 15/2561 และอดีตที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ฝ่ายการเมือง (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา: ช่วงนายรัฐมนตรีจากการรัฐประหาร)

ข้อมูล ณ เดือนพฤศจิกายน 2563

2. เครือข่ายนักการเมืองระดับชาติที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โดยส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายนักการเมืองฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร เช่น นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แบบบัญชีรายชื่อ พรรคประชาชาติ และนักการเมืองที่สังกัดพรรคอนาคตใหม่ (ปัจจุบัน คือ พรรคก้าวไกล) โดยเฉพาะนักการเมืองในพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ไม่ว่าจะเป็น นายจิรัฏฐ์ ทองสุวรรณ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขตเลือกตั้งที่ 4 จังหวัดฉะเชิงเทรา นางสาวเบญจา แสงจันทร์ นางสาวศิริกัญญา ตันสกุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แบบบัญชีรายชื่อ เป็นต้น โดยเครือข่ายนักการเมืองกลุ่มนี้ พยายามใช้กลไกรัฐสภาเป็นเครื่องมือตรวจสอบการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ดังปฏิบัติการที่สำคัญ ต่อไปนี้

2.1 การตั้งกระทู้ถามสด (ถามนายกรัฐมนตรีนายกรัฐมนตรี) ดังกรณีนายจิรัฐ ทองสุวรรณ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขตเลือกตั้งที่ 4 จังหวัดฉะเชิงเทรา ตั้งกระทู้ถามสด ที่ตั้งกระทู้ถามสดเรื่อง ความโปร่งใสในการอนุมัติผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2562 จำนวน 3 ประเด็น คือ หนึ่ง การกระบวนกรจัดทำผังเมืองว่าเป็นไปตามหลักการผังเมืองหรือไม่ เพราะพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาอุตสาหกรรม บางพื้นที่เป็นพื้นที่เสี่ยงอุทกภัย หรือเป็นพื้นที่เกษตรกรรมชั้นดี ประกอบกับมีการดำเนินการที่เร่งรัด สอง มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินจากสีเขียวเป็นม่วง ประมาณ 165,000 ไร่ เป็นการเอื้อประโยชน์ให้แก่นายทุนบางกลุ่มหรือไม่ เนื่องจากภายหลังการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ราคาที่ดินเพิ่มขึ้น 13-15 เท่า สาม การเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณชนทั้งข้อมูลเกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็น ข้อมูลเกี่ยวกับการประชุมของคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับการจัดจ้างบริษัทที่ปรึกษาในการจัดทำผังเมือง (สำเนารายงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (ข), 2562, หน้า 55-56, 60, 63)

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรท่านนี้ ยังชี้ให้เห็นถึงความไม่โปร่งใสในการจัดทำผังเมือง เช่น พื้นที่อำเภอบางปะกง (พื้นที่เป้าหมายก่อสร้างนิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทราบลูเทค ซีดี: ผู้วิจัย) ประมาณ 2,000 ไร่ ที่มีการก่อสร้างและลงเสาเข็ม ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน ขณะเดียวกันพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาอุตสาหกรรม ยังตั้งอยู่ริมแม่น้ำบางปะกง โดยมีแม่น้ำบางปะกงโอบล้อมทั้ง 2 ด้าน ส่วนด้านหลังเป็นถนนมอเตอร์เวย์ (Motorway) เช่นเดียวกับกระบวนการรับฟังความคิดเห็น (ต่อแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก: ผู้วิจัย) ที่สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกจัดขึ้น มีประชาชนที่เข้าร่วมถูกขับไล่ออกมา หรือบางครั้งก็มีการจัดรับฟังความคิดเห็นเพียง 10 นาทีแล้วปิดประชุม นอกจากนี้ยังมีการให้สิทธิประโยชน์แก่นักลงทุนหลากหลายรูปแบบ ทั้งการลดหย่อนภาษี การให้เช่าที่ดิน 99 ปี เป็นต้น (สำเนารายงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (ข) , 2562, หน้า 62-63)

2.2 การเสนอญัตติด่วน เพื่อขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญ ในส่วนของพรรคการเมืองฝ่ายค้านมีการเสนอญัตติตั้งคณะกรรมการวิสามัญเกี่ยวกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก 2 ญัตติ คือ

2.2.1 ญัตติด่วน เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อศึกษาตรวจสอบการดำเนินการโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน (ดอนเมือง สุวรรณภูมิ อู่ตะเภา) และการกำหนดพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก มีนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา เป็นผู้เสนอ เหตุผลที่ใช้สนับสนุนญัตตินี้ ประกอบด้วย 5 ประเด็น คือ 1. ไม่มีการศึกษาความเหมาะสมด้านเทคนิค เนื่องจากระยะทางรวมของเส้นทางรถไฟความเร็วสูง มีระยะทางประมาณ 220 กิโลเมตร แต่ข้อกำหนดของโครงการระบุว่าต้องใช้รถไฟที่มีความเร็วสูงถึง 250 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ในต่างประเทศ

เส้นทางของเส้นไฟความเร็วสูงจะต้องมีระยะทางอย่างน้อย 500-1,000 กิโลเมตร 2. ความคุ้มค่าในการลงทุนของรัฐ เพราะรัฐบาลต้องใช้งบประมาณร่วมกับเอกชนไม่น้อยกว่า 145,000 ล้านบาท จากงบประมาณที่จะใช้ลงทุนประมาณ 200,000 ล้านบาท ตัวเลขดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ารัฐต้องลงทุนมากกว่าเอกชน 3. ไม่มีการสำรวจความคิดเห็นของภาคประชาชนอย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยเฉพาะการใช้บริการรถไฟความเร็วสูง อัตราค่าโดยสารที่เหมาะสม 4. การให้เอกชนใช้ประโยชน์ในที่ดินบริเวณโรงงานมักกะสันประมาณ 150 ไร่ ซึ่งที่ดินบริเวณนั้นในปัจจุบันและอนาคตอาจมีมูลค่าไม่น้อยกว่า 165,000-170,000 ล้านบาท นอกจากนี้ที่ดินบริเวณโรงงานมักกะสัน ยังเป็นที่ดินที่รัชกาลที่ 5 พระราชทานแก่การรถไฟแห่งประเทศไทยเพื่อกิจการรถไฟ การกระทำเช่นนี้จึงเปรียบเสมือนการนำที่ดินพระราชทานไปให้เอกชนใช้ประโยชน์ แม้ว่าจะนำไปใช้เพื่อหาผลประโยชน์ให้รัฐ แต่ก็ขัดแย้งกับพระปณิธานและเจตนารมณ์ของรัชกาลที่ 5 ประเด็นที่ 5. จะมีประชาชนได้รับผลกระทบจากการเวนคืนที่ดิน ประกอบกับการรถไฟแห่งประเทศไทย อาจไม่สามารถเวนคืนที่ดินเพื่อส่งมอบให้เอกชนได้ตามระยะเวลาที่กำหนด และอาจนำไปสู่การฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากรัฐ นอกจากนี้สัญญายังมีระยะเวลาที่ค่อนข้างยาวนานถึง 50 ปี และสามารถต่อสัญญาได้อีก 49 ปี จากเดิมที่เคยให้สัมปทานเอกชนเพียง 30 ปี รวมทั้งยังการรับฟังความคิดเห็นไม่ได้ดำเนินการอย่างทั่วถึง รอบด้านและมีเวลาค่อนข้างจำกัด และไม่มีการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (EIA) อย่างจริงจัง (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (ก) , 2562, หน้า 200-209)

2.2.2 ยุติคดีวน เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาการศึกษาและตรวจสอบผลกระทบจากการดำเนินโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) การวางผังเมือง และการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง มีนายจิรัฏฐ์ ทองสุวรรณกับคณะ เป็นผู้เสนอในญัตตินี้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคอนาคตใหม่และพรรคร่วมฝ่ายค้านหลายท่านได้อภิปราย ประเด็นที่อภิปราย ส่วนใหญ่เป็นการชี้ให้เห็นปัญหาธรรมชาติ เช่น การรวมศูนย์อำนาจในการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกไว้ที่คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ทั้งการขยายพื้นที่การพัฒนาไปยังจังหวัดอื่น ๆ การออกใบอนุญาต การให้สัมปทานการเวนคืนที่ดิน หรือมีการใช้กลไกทางกฎหมายจัดเงื่อนไขหรือข้อจำกัด เพื่อให้เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกดำเนินการต่อไปได้ โดยไม่ให้ความสนใจต่อความคิดเห็นหรือข้อห่วงกังวลจากประชาชน ขณะเดียวกันยังมีการเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มนายทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา 17% ซึ่งเป็นอัตราต่ำที่สุดในกลุ่มประเทศอาเซียน การเช่าที่ราชพัสดุ การยกเว้นอากรภาษีขาเข้าเครื่องจักรรวมถึงวัตถุดิบ การอนุญาตให้ถือกรรมสิทธิ์ในที่ดิน หรือลดทอนการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากเดิมร่างแรกของพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกที่ผ่านมติคณะรัฐมนตรี ได้กำหนดให้มีการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) แต่ในกระบวนการพิจารณากฎหมายประเด็นดังกล่าวกลับหายไป เช่นเดียวกับความไม่โปร่งใสและความไม่คุ้มค่าของรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน หรือการใช้อำนาจตามมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

(ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ยกเลิกกระบวนการจัดทำผังเมืองในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เป็นต้น นอกจากนี้ผู้อภิปรายหลายท่าน ยังชี้ให้เห็นถึงการจัดรูปแบบและการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่สอดคล้องหรือเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เนื่องจากกระบวนการจัดทำผังเมืองไม่เป็นไปตามหลักวิชาการผังเมือง เช่น มีหลายพื้นที่ถูกทำให้กลายเป็นสีม่วงทั้งที่สภาพความเป็นจริงไม่เหมาะสมกับจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม เพราะเป็นพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก พื้นที่เป้าหมายการพัฒนาอุตสาหกรรมบางแห่งอยู่ในเขตเกษตรกรรมชั้นดี เส้นทางรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบินอยู่ห่างจากพื้นที่เสี่ยงภัยแก๊สระเบิดเพียง 10 กิโลเมตร หรือไม่มีการระบุรายละเอียดอย่างชัดเจนว่าพื้นที่ใด ชุมชนใด ควรทำอะไร มีอาคารสูงได้กี่เมตร มีสถานบริการได้หรือไม่ เป็นต้น ซึ่งสถานการณ์การพัฒนาที่เช่นนี้ เกิดขึ้นพร้อมกับปัญหาและผลกระทบที่ดำรงอยู่จากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ทั้งปัญหามลภาวะที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพประชาชนท้องถิ่น ปัญหาการอุตสาหกรรม น้ำเสีย จราจรติดขัด น้ำทะเลกัดเซาะ ปัญหาขยะและการจัดการขยะ (สำนักรายงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (ก) , 2562, หน้า 140-151, 167-180, 191-197)

2.3 การจัดตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาปัญหาที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากเขตเศรษฐกิจพิเศษและเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกอนุกรรมการคณะนี้ เป็นส่วนหนึ่งในคณะกรรมการที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีนายพิชิต ลิ้มเจริญรัตน์ สมาชิกสภาผู้แทนแบบสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แบบบัญชีรายชื่อ พรรคอนาคตใหม่ เป็นประธานกรรมการที่ดินฯ โดยอนุกรรมการคณะนี้ ประกอบด้วย (สำนักกรรมการ 3 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562)

1. นายพิชิต ลิ้มเจริญรัตน์	ประธานคณะอนุกรรมการ
2. นางสาวเบญจมา แสงจันทร์	รองประธานคณะอนุกรรมการ
3. นายบัญญัติ เจตนจันทร์	รองประธานคณะอนุกรรมการ
4. นายสมนึก จงมีวดี	รองประธานคณะอนุกรรมการ
5. นายสรายุทธ์ สนรักษา	รองประธานคณะอนุกรรมการ
6. นายสฤกษ์พงษ์ เกี้ยวข้อง	อนุกรรมการ
7. นายสิงหนัด ตีนา	อนุกรรมการ
8. นางสาวเสาวรัจ รัตนคำฟู	อนุกรรมการ
9. ผศ.สมปรารถนา ฤทธิ์พริ้ง	อนุกรรมการ
10. นางสาวพรพนา ก้วยเจริญ	เลขานุการคณะอนุกรรมการ

การทำงานของคณะอนุกรรมการฯ ที่ผ่านมา มีการประชุมจำนวน 12 ครั้ง (ข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม 2563) โดยมีการเชิญผู้แทนจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งส่วนราชการ ผู้ประกอบการ

ภาคเอกชน ภาคประชาชน เข้ามาชี้แจง ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ ต่อการแก้ไขปัญหาที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม⁴⁴

2.4 อภิปราย ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2563 ใน ส่วนงบประมาณการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ดังการอภิปรายของนางสาวเบญจา แสงจันทร์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แบบบัญชีรายชื่อ พรรคอนาคตใหม่ (ก่อนที่ถูกยุบพรรค) ในการประชุมสภา ผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 1 (สมัยวิสามัญ) เป็นการพิเศษ เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2562 ที่พยายามชี้ให้เห็นถึงความไม่คุ้มค่า ความไม่เหมาะสม และความไม่โปร่งใส ของงบประมาณการเขตพัฒนาพิเศษภาค ตะวันออก เช่น งบประมาณที่สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ได้รับ งบประมาณ 752 ล้านบาท แบ่งเป็น งบบุคลากร 171 ล้านบาท งบโครงการต่าง ๆ 491 ล้านบาท และ งบบริหารจัดการ 90 ล้านบาท เมื่อพิจารณารายละเอียดการใช้จ่ายงบประมาณในส่วนงบโครงการ พบว่า ใช้สำหรับการจ้างที่ปรึกษาเพื่อชักจูงนักลงทุนต่างประเทศ 242 ล้านบาท การอุดหนุนโครงการ 166 ล้านบาท ค่าครุภัณฑ์ 43 ล้านบาท และการประชาสัมพันธ์ 40 ล้านบาท ดังนั้นงบประมาณส่วน งบโครงการ จึงหมดไปกับการค่าจ้างที่และการประชาสัมพันธ์ ขณะเดียวกันงบประมาณการเขตพัฒนา พิเศษภาคตะวันออก ไม่ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม หรือการชดเชยเยียวยา ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ นอกจากนี้การให้กองทัพเรือรับผิดชอบโครงการเมืองการบินภาค ตะวันออกและศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานสนามบินอู่ตะเภา ก็ไม่สอดคล้องกับพันธกิจของกองทัพเรือ เพราะพันธกิจที่สำคัญของกองทัพเรือ ประกอบด้วย 1. จัดเตรียมกำลังพล ยุทโธปกรณ์และระบบการ ส่งกำลังบำรุง ที่สมดุลกะทัดรัดและทันสมัยเพื่อดำรงความพร้อมรบในการป้องกันประเทศและ ค้ำครองรักษาผลประโยชน์ของชาติ 2. ใช้กำลังทางทหารเรือเพื่อรักษาอธิปไตย และผลประโยชน์ของ ชาติทางทะเล การถวายความปลอดภัยและถวายพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์ รวมทั้งการ ปฏิบัติภารกิจทางทหารอื่นตามที่ได้รับมอบ 3. ใช้ศักยภาพและขีดความสามารถของกองทัพเรือเพื่อ สนับสนุนรัฐบาลในการพัฒนาประเทศ การแก้ไขปัญหาสังคม การช่วยเหลือประชาชนและการ บรรเทาสาธารณภัย 4. บริหารจัดการกองทัพภายใต้กรอบการบริหารบ้านเมืองที่ดี กล่าวอีกนัยหนึ่ง พันธกิจของกองทัพเรือ คือ การป้องกันประเทศไม่ใช้การซึ่งการประกอบธุรกิจ ขณะที่การดำเนินงาน ของกองทัพเรือบางโครงการก็พบความไม่โปร่งใส ดังกรณีการถมที่ดินเพื่อเตรียมการจัดตั้งศูนย์ซ่อม บำรุงอากาศยานสนามบินอู่ตะเภา ด้วยงบประมาณ 677 ล้านบาท ทั้งที่ความเป็นจริงยังไม่มี การลงนามสัญญาจ้างบริษัทเอกชนที่คาดว่าจะเป็นผู้ร่วมทุนกับรัฐและโครงการดังกล่าวไม่น่าจะเกิดขึ้นได้ในปี 2563 เป็นต้น (เบญจา แสงจันทร์, 19 ตุลาคม 2562)

⁴⁴รายละเอียดผลการประชุมคณะอนุกรรมการ พิจารณาศึกษาปัญหาที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมจากเขตเศรษฐกิจพิเศษและเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ดูได้จาก https://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/25_enviroment_sub2/more_news.php?cid=72

2.5 การอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี โดยนายจิรัฏฐ์ ทองสุวรรณ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขตเลือกตั้งที่ 4 จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2563 ที่ให้เหตุผล 3 ประการ เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี คือ (จิรัฏฐ์ ทองสุวรรณ, 27 กุมภาพันธ์ 2563)

2.5.1 การทุจริตเชิงนโยบายและการทำลายหลักนิติรัฐและนิติธรรมในการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพราะมีการใช้อำนาจพิเศษตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 เร่งรัดการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ทั้งการเร่งรัดกระบวนการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม การยกเว้นกฎหมายผังเมือง ต่อมาเมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2561 ก็ได้มีการปลดล็อกและยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายเพิ่มเติมอีกหลายฉบับ เช่นเดียวกับการรวมศูนย์อำนาจการสั่งการและการตัดสินใจ ไว้ที่คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งไม่เคยมีกฎหมายฉบับใดที่ให้อำนาจในลักษณะนี้มาก่อน เช่นเดียวกับการให้สิทธิพิเศษหลายประการแก่ผู้ประกอบการที่ลงทุนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

2.5.2 ไม่ให้ความสำคัญกับประชาชนและชุมชนท้องถิ่น แม้จะจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน ดังกรณีการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ที่มีการจัดเวทีเพื่อรับฟังความเห็นถึง 40 ครั้ง แต่กระบวนการดังกล่าวเป็นการรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานราชการถึง 19 ครั้ง ขณะที่อีก 19 ครั้งเป็นการรับฟังความคิดเห็นนอกพื้นที่ที่ถูกกำหนดให้เป็นเขตอุตสาหกรรม ส่วนการรับฟังความคิดเห็นในพื้นที่ที่เป็นเขตอุตสาหกรรมถูกจัดขึ้นเพียง 2 ครั้ง นอกจากนี้กระบวนการพัฒนาที่ผ่านมา ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเยียวยาและช่วยเหลือประชาชน แม้พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จะกำหนดให้จัดตั้งกองทุนพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แต่สำนักงานคณะกรรมการนโยบายฯ กลับชี้แจงว่า กองทุนดังกล่าวไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อเยียวยาประชาชนที่ได้รับผลกระทบ ตรงกันข้ามกลับมีไว้เพื่อการการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในภาคอุตสาหกรรม

2.5.3 การเอื้อประโยชน์แก่กลุ่มทุน ดังการกำหนดเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ ที่เอื้อประโยชน์แก่บริษัทอมตะ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) อาทิเช่น ผลประโยชน์จากการเพิ่มขึ้นของราคาที่ดินในโครงการนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี

โครงการ 2 ประมาณ 16,211 ล้านบาท⁴⁵ หรือการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่สีเขียวให้กลายเป็นพื้นที่สีม่วง เพื่อบริหารจัดการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทรา บลูเทคซิตี้ ซึ่งพื้นที่บริเวณดังกล่าวบริษัทพลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน) ในฐานะผู้รับผิดชอบโครงการฯ เคยทำหนังสือเพื่อขอจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมต่อสำนักโยธธิการและผังเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา และได้รับคำตอบว่าห้ามดำเนินการ ขณะเดียวกันกระบวนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน ยังเกิดขึ้นก่อนการขอจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม รวมทั้งมีการก่อสร้างโรงงาน อาคาร ก่อนการประกาศใช้แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และก่อนการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน

นอกจากนี้ ผู้อภิปรายยังชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงของเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก กับบริษัทเอกชนที่ชนะการประมูลโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน โดยชี้ให้เห็นว่า เลขาธิการคณะกรรมการนโยบายฯ เคยดำรงตำแหน่งรองกรรมการผู้จัดการใหญ่ สำนักวิเคราะห์เศรษฐกิจและการลงทุน ของบริษัท เครือเจริญโภคภัณฑ์ จำกัด (มหาชน) และเป็นผู้ดูแลโครงการรถไฟความเร็วสูงสายกรุงเทพฯ-ระยอง ที่เครือเจริญโภคภัณฑ์ฯ เคยให้ความสนใจลงทุน หรือความสัมพันธ์ระหว่างนายวิษณุ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรี ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งประธานกรรมการบริษัททอมตะ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) หรือพลตำรวจเอกพัชรวาท วงษ์สุวรรณ ที่ดำรงตำแหน่งกรรมการพลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน)⁴⁶ (จิรัฏฐ์ ทองสุวรรณ, 27 กุมภาพันธ์ 2563)

กล่าวโดยสรุป ปฏิบัติการของนักการเมืองระดับชาติและนักการเมืองท้องถิ่นต่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มิติแรก เป็นปฏิบัติการที่สนับสนุนกระบวนการพัฒนา โดยการสร้างเครือข่ายระหว่างนักการเมืองในพรรคร่วมรัฐบาล เพื่อปฏิเสธการใช้อำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ

⁴⁵ กำไรที่บริษัททอมตะ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ได้รับ เกิดขึ้นจากการคำนวณของนายจิรัฏฐ์ ทองสุวรรณ โดยใช้ข้อมูลราคาที่ดินที่บริษัททอมตะฯ ซื้อจากประชาชน ไร่ละ 500,000 บาท จำนวน 6,100 ไร่ (พื้นที่นิคมอุตสาหกรรมอมตะ โครงการ 2 ที่ถูกประกาศให้เป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ) คิดเป็นเงิน 3,050 ล้านบาท ส่วนราคาที่ดินที่บริษัททอมตะฯ ขายให้แก่ผู้ประกอบการ คือ ไร่ละ 11 ล้านบาท จำนวน 5,351 ไร่ (เนื่องจากพื้นที่จำนวน 6,100 ไร่ บางส่วนจะถูกนำไปใช้เพื่อการพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ) คิดเป็นเงินที่บริษัททอมตะฯ ได้รับ 58,861 ล้านบาท อย่างไรก็ตามบริษัททอมตะฯ ก็มีทุนการพัฒนา (เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการรองรับการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น) ประมาณ 39,600 ล้านบาท ด้วยเหตุนี้บริษัททอมตะฯ จึงเหลือกำไรสุทธิ ประมาณ 16,211 ล้านบาท (58,861-3,050-39,600 = 16,211)

⁴⁶ บริษัทพลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน) มีคณะกรรมการบริษัทฯ ประกอบด้วย นาย สมใจนึก เองตระกูล (ประธานกรรมการบริหาร/กรรมการอิสระ) นาย สมโภชน์ อาหุนัย (ประธานคณะกรรมการบริหาร/ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร/กรรมการ) นาย สุธรรม สงศิริ (กรรมการ) นาย วุฒิเลิศ เจียรนิลกุลชัย (กรรมการ) นาย อมรทรัพย์ทวีกุล (กรรมการ) นาย สมบูรณ์ อาหุนัย (กรรมการ) พล.อ.อ. ชัยนันท์ ธรรมสุจริต (กรรมการอิสระ/ประธานกรรมการตรวจสอบ) ม.ร.ว. บวรฉัตร ฉัตรชัย (กรรมการอิสระ/กรรมการตรวจสอบ) พล.ต.อ.พัชรวาท วงษ์สุวรรณ (กรรมการอิสระ) นาย อมรศักดิ์ นพรมภา (กรรมการอิสระ) นาย สมภพ กีระสุนทรพงษ์ (กรรมการอิสระ / กรรมการตรวจสอบ) ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจากสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ <https://market.sec.or.th/public/idisc/th/CompanyProfile/Listed/EA>

ตรวจสอบโครงการฯ หรือการอภิปรายเพื่อชี้ให้เห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ส่วนนักการเมืองท้องถิ่น มีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระดับรองในจังหวัด มิติที่สอง เป็นปฏิบัติการของนักการเมืองฝ่ายค้าน ที่พยายามใช้กลไกรัฐสภาหลากหลายรูปแบบตรวจสอบโครงการ เนื่องจากการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกไม่เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล รวมทั้งก่อให้เกิดปัญหาและสร้างผลกระทบต่อประชาชนท้องถิ่น

เครือข่ายภาคประชาชน

การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์แตกตัวทางชนชั้น (Social Differentiation) เป็นผลให้เกิดช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification) ที่หลากหลาย ซึ่งประชาชนแต่ละช่วงชั้น ต่างมีความเชื่อ อุดมการณ์ ผลประโยชน์ และเผชิญกับเงื่อนไขเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม ที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้จึงเกิดปฏิบัติการทางสังคมในลักษณะต่าง ๆ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ รวมทั้งรักษาไว้ซึ่งความเชื่อและอุดมการณ์ที่มีต่อการพัฒนา ดังนั้นหากพิจารณาบทบาทของเครือข่ายภาคประชาชน ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ หนึ่ง เครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และสอง เครือข่ายภาคประชาชนที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หากพิจารณาถึงเครือข่ายภาคประชาชน ที่สนับสนุนให้มีการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกนั้น ประกอบด้วย ประชาชนที่มีวิถีการผลิตที่เชื่อมโยงกับการผลิตภาคอุตสาหกรรม ซึ่งภาคประชาชนกลุ่มนี้ มีพันธมิตรที่สำคัญ คือ กลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นักการเมืองท้องถิ่น ข้าราชการประจำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ซึ่งรวมตัวกันเป็นคณะกรรมการประสานงานพัฒนาท้องถิ่นระบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก: CAEC) เหตุผลที่เครือข่ายภาคประชาชนและพันธมิตรกลุ่มนี้ สนับสนุนการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ก็คือ เหตุผลทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการเข้ามาของการผลิตภาคอุตสาหกรรม จะก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากจะทำให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงเป็นการสร้างโอกาสการทำงานให้แก่บุตรหลานของประชาชนท้องถิ่น หรือเกิดการขยายตัวของกิจการภาคบริการ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของแรงงานภาคอุตสาหกรรม รวมทั้งภาคอุตสาหกรรมจะเป็นเงื่อนไขที่ให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับการพัฒนา เหตุผลทางเศรษฐกิจเช่นนี้ ก่อให้เกิดความกังวลที่มีต่อสภาพความเป็นจริงทางสังคม ซึ่งภาคประชาชนกลุ่มนี้ เห็นว่า วิถีการผลิตในภาคเกษตรกรรมเริ่มถึงทางตันและมีข้อจำกัดหลายประการ ไม่ว่าจะเป็น ราคาสินค้าเกษตรกรรมที่ตกต่ำแต่ต้นทุนการผลิตกลับสูงขึ้น ความผันผวนของสภาพภูมิอากาศ มีประชาชนเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่ยังคงมีฐานการผลิตในภาคเกษตรกรรม ประกอบกับสภาพพื้นที่ซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาอุตสาหกรรม ไม่เหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรมดังอดีต (นาย ก. นามสมมุติ , สัมภาษณ์ 29 สิงหาคม 2563; นาย ข. นามสมมุติ , สัมภาษณ์ 12 กันยายน 2563; การเสวนากลุ่มย่อยประชาชนที่สนับสนุนโครงการฯ 4 ตุลาคม 2563)

ตัวอย่างปฏิบัติการของภาคประชาชนและพันธมิตร ที่สนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ปรากฏให้เห็นจากการเคลื่อนไหวสนับสนุนโครงการการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ตามแผนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อาทิเช่น

1. การสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม ในท้องที่ตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ดังที่ได้กล่าวไปตอนต้นว่า กลุ่มทุนชาติรายหนึ่งต้องการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทรา บลูเทคซิตี ในท้องที่ตำบลเขาหิน แต่พื้นที่เป้าหมายในการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมแห่งนี้ ตามแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเดิม ถูกกำหนดให้เป็นที่ดินประเภทส่งเสริมเกษตรกรรม และต่อมาถูกปรับเปลี่ยนเป็นที่ดินประเภทพัฒนาอุตสาหกรรม กระทั่งถูกคัดค้านจากภาคประชาชนอีกกลุ่มหนึ่ง อย่างไรก็ตามเครือข่ายภาคประชาชนและพันธมิตรกลุ่มนี้ ซึ่งประกอบด้วย ประชาชน (บางส่วน) ในตำบลเขาหิน กลุ่มผู้นำท้องที่ นักการเมืองท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการที่มีธุรกิจเชื่อมโยงกับการผลิตภาคอุตสาหกรรม กลับสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ ด้วยเหตุผลที่ว่า (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์และคณะ, 2563, หน้า 146-147)

1.1 นิคมอุตสาหกรรมและโรงงานอุตสาหกรรมที่จะถูกจัดตั้งขึ้น เป็นนิคมอุตสาหกรรมสะอาด จึงไม่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษหรือผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะผลกระทบต่อแม่น้ำบางปะกง แม้นิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทรา บลูเทคซิตี จะตั้งอยู่ริมแม่น้ำบางปะกงก็ตาม สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะ โรงงานอุตสาหกรรมมีมาตรการป้องกันปัญหามลพิษหรือผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ประกอบกับ ข้อกำหนดในแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินซึ่งประกาศในราชการกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2562 กำหนดให้พื้นที่ห่างจากริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง 200 เมตร เป็นพื้นที่อนุรักษ์ ห้ามตั้งสิ่งปลูกสร้าง และพื้นที่ตั้งแต่ 201-500 เมตร ห้ามตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ขณะเดียวกันพื้นที่จัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมฯ ก็ไม่ได้อยู่ในบริเวณที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ป่าชายเลนและป่าจาก (ที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์) ของตำบลเขาหิน ดังนั้นการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมจึงไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และสภาพแวดล้อมภายในตำบล

1.2 การเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรม จะก่อให้เกิดการจ้างงานอันจะเป็นการสร้างโอกาสให้แก่บุตรหลานของประชาชนตำบลเขาหิน ขณะที่ประชากรวัยแรงงานก็ไม่จำเป็นต้องออกไปหางานนอกพื้นที่ ส่วนประชาชนที่ไม่สามารถเข้าสู่การเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม ก็จะได้รับผลประโยชน์เชิงเชื่อมโยงจากการเข้ามาของแรงงาน เช่น การค้าขาย การประกอบธุรกิจการให้บริการแก่แรงงาน เป็นต้น หรือการประกอบธุรกิจที่เกี่ยวกับการให้บริการแก่โรงงานอุตสาหกรรมและแรงงาน เช่น การรับเหมาก่อสร้าง การดูแลตกแต่งสถานที่รอบโรงงานอุตสาหกรรม การขายอาหารเครื่องดื่มในโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น ดังนั้นการเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรม จึงเปรียบเสมือนกลไกที่จะช่วยสร้างงาน สร้างรายได้แก่ประชาชนท้องถิ่น รวมถึงเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีรายได้จากการเก็บภาษี เพื่อนำไปพัฒนาสาธารณูปโภคและความเป็นอยู่ของประชาชน

1.3 การเข้ามาของภาคอุตสาหกรรม จะทำให้ประชาชนมีอาชีพหลากหลายยิ่งขึ้น เนื่องจากไม่ต้องพึ่งพาอาชีพเกษตรกรรมเพียงอาชีพเดียว ขณะเดียวกันก็จะเกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจมากขึ้น เพราะการทำนาหรือการเลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้ง เกษตรกรจะมีรายได้เพียงปีละหนึ่งครั้ง แต่การเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรม ประชาชนมีรายได้ตลอดทั้งปี ทั้งนี้การสร้างรายได้จากการเข้ามาของภาคอุตสาหกรรม ไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมเสมอไป ตรงกันข้าม อาจประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับภาคอุตสาหกรรม นอกจากนี้การผลิตภาคอุตสาหกรรมก็สามารถอยู่กับภาคการเกษตรได้ โดยไม่จำเป็นต้องทำลายหรือสร้างผลกระทบต่อการผลิตภาคเกษตรกรรม

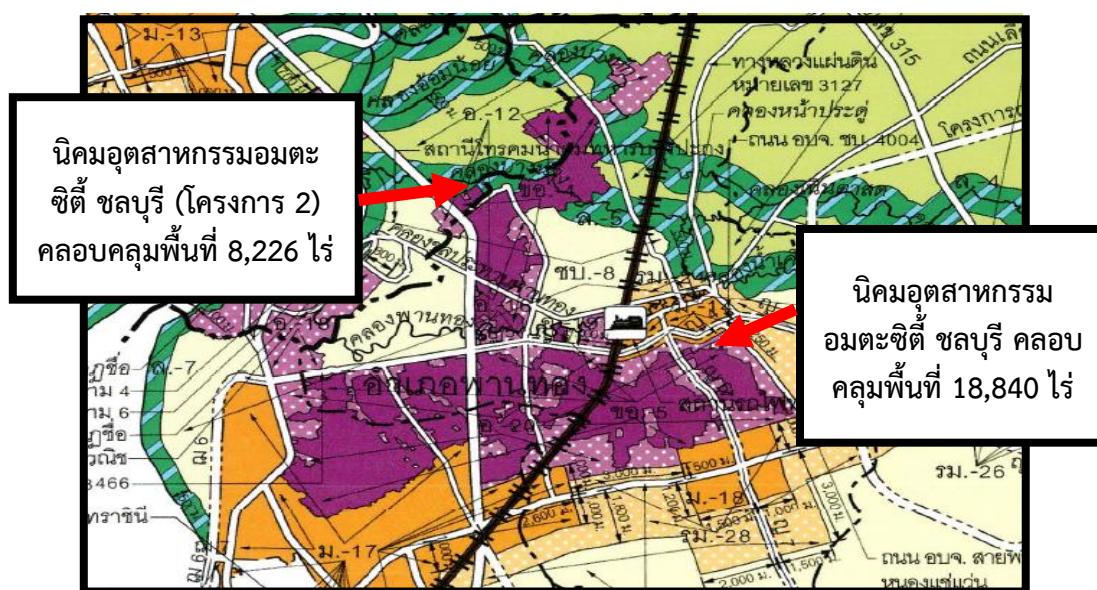
ภาพที่ 7 ตัวอย่างการเคลื่อนไหวเพื่อสนับสนุนการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมในท้องที่ตำบลเขาดิน
ที่มา: 77 ข่าวเด็ด (ก), 16 กรกฎาคม 2562

2. การสนับสนุนการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 2) ความพยายามในการขยายนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี เกิดขึ้นนับตั้งแต่ปี 2553 เป็นต้นมา ดังจะเห็นได้จาก ประกาศคณะกรรมการการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ลงวันที่ 20 ธันวาคม 2553 เรื่อง “การจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมทั่วไป นิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร (โครงการ 2)” โดยกำหนดให้ท้องที่ตำบลเกาะลอย ตำบลบ้านเก่า ตำบลบางนาง อำเภอบางพลี จังหวัดชลบุรี และตำบลบางฝ้าง ตำบลตลาดควาย อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นเขตอุตสาหกรรมทั่วไป นิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร (โครงการ 2) (ราชกิจจานุเบกษา (ง), 20 ธันวาคม, 2553)

แต่การพัฒนาอุตสาหกรรม อมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 2) ก็ไม่สามารถขับเคลื่อนได้ เนื่องจากการคัดค้านของประชาชนในพื้นที่และนักพัฒนาเอกชน (NGO) ประกอบกับกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวม ได้กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินบางส่วนเป็นประเภทอุตสาหกรรม แต่มีพื้นที่เกษตรกรรมบางส่วนซ้อนทับอยู่ เช่น ผังเมืองรวมจังหวัดชลบุรี กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เป้าหมายการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 2) คือ ท้องที่ตำบลบางนาง ตำบลเกาะลอย ตำบลบ้านเก่า อำเภอบางพลี เป็นประเภทชนบทและเกษตรกรรม (สีเขียว) โดยประกาศ

บังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 7 พฤษภาคม 2553 ถึงวันที่ 6 พฤษภาคม 2558 เป็นต้น ส่วนผังเมืองรวมจังหวัด ฉะเชิงเทรากำหนดการใช้ประโยชน์พื้นที่ตำบลบางฝ้าง อำเภอบางปะกง เป็นที่ดินประเภทชุมชน (สี ชมพู) ประกาศบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 2 ธันวาคม 2554 ถึงวันที่ 1 ธันวาคม 2559 เช่นเดียวกับผังเมือง รวมบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ตำบลบางฝ้าง เป็นประเภท ชนบทและเกษตรกรรม ประกาศบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 27 เมษายน 2554 ถึงวันที่ 26 เมษายน 2559 (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2559, หน้า 79-80)

อย่างไรก็ตาม หลังจากมีคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 47/2560 เรื่อง ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ได้นำไปสู่การจัดทำ แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรีและระยองใหม่ ผลที่เกิดขึ้นตามมา ก็คือ พื้นที่เป้าหมายจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 2) ถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่เพื่อรองรับ การพัฒนาอุตสาหกรรม โดยพื้นที่กว่า 6,100 ไร่ ในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 2) ถูกกำหนดให้เป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ สำหรับอุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ (สีม่วงเข้ม) (ราชกิจจานุเบกษา (ค), 2561, หน้า 22) ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 8 พื้นที่นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรีและนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 2) ที่มา: ราชกิจจานุเบกษา. (ข), 9 ธันวาคม 2562

ปฏิบัติการเช่นนี้ของรัฐและกลไกรัฐ ทำให้เกิดปฏิกริยาจากเครือข่ายภาคประชาชน สองกลุ่ม คือ กลุ่มที่สนับสนุนและกลุ่มที่คัดค้านการพัฒนาอิมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 2) โดยเครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนฯ ประกอบด้วย ประชาชนส่วนหนึ่งในพื้นที่ กลุ่มคนที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจเกี่ยวข้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรม ผู้บริหารองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น

เหตุผลที่เครือข่ายภาคประชาชนและพันธมิตรกลุ่มนี้ สนับสนุนการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ฯ คือ (นาย ค.นามสมมุติ, สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2563; นาย ง.นามสมมุติ, สัมภาษณ์ 3 ตุลาคม 2563)

2.1 ประชาชนในท้องถิ่นจะได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอุตสาหกรรม ทั้งผลประโยชน์โดยตรง คือ การเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมหรือผลประโยชน์ทางอ้อม ที่จะเกิดขึ้นจากการให้บริการแก่แรงงานหรือผู้ประกอบการภาคอุตสาหกรรมรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งแหล่งรายได้จากภาคอุตสาหกรรมหรือการให้บริการแก่ภาคอุตสาหกรรม ถือเป็นรายได้ที่มีความมั่นคงกว่าการประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะการมีรายได้ประจำ การได้รับสวัสดิการ และโบนัส ขณะที่ชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะได้รับผลประโยชน์เชิงเชื่อมโยง ทั้งในรูปของภาษีหรือประโยชน์จากโครงการความรับผิดชอบต่อสังคม ที่ผู้ประกอบการภาคเอกชนแต่ละแห่งดำเนินการ

2.2 สภาพภูมิประเทศและสภาพภูมินิเวศเอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์และระบบนิเวศในพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ฯ (โครงการ 2) ถูกทำลายภายหลังการปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพสู่การเลี้ยงกุ้งกุลาดำ ดังนั้นพื้นที่ดังกล่าวจึงไม่เหมาะสมกับการทำการเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนาหรือปลูกข้าว อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีจำนวนหนึ่ง เข้าที่ดินจากบริษัท อมตะ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) เพื่อเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ แต่การจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมฯ จะไม่ส่งผลกระทบต่อเกษตรเหล่านี้ เนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมฯ มีลักษณะการดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่ได้ดำเนินการครั้งเดียวเต็มพื้นที่ (8,226 ไร่) ดังนั้นเกษตรกรที่เช่าที่ดินทำกินส่วนใหญ่จึงไม่ได้รับผลกระทบ ประกอบกับการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ก็ไม่สามารถดำเนินการได้ทันที เพราะต้องผ่านการประเมินผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) ซึ่งกระบวนการดังกล่าวอาจใช้เวลาดำเนินการถึง 1 ปี ด้วยเหตุนี้เกษตรกร จึงสามารถประกอบอาชีพต่อไปได้ รวมทั้งมีเวลาเตรียมตัวเพื่อแสวงหาอาชีพหรือพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำใหม่

2.3 โรงงานอุตสาหกรรมสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนท้องถิ่นได้ เช่นเดียวกับวิธีการผลิตภาคอุตสาหกรรมที่สามารถอยู่ร่วมกับวิธีการผลิตแบบเกษตรกรรมได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการกีดกันหรือเบียดขับใครคนใดคนหนึ่งออกจากพื้นที่ นอกจากนี้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย สามารถทำให้อตนเองได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จากการเข้ามาของภาคอุตสาหกรรมได้ หากมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้เชื่อมโยงกับภาคอุตสาหกรรม เช่นเดียวกับภาคอุตสาหกรรมในปัจจุบัน ที่พยายามปรับตัวและสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังกรณีการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ประกอบกับนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ฯ เป็นนิคมอุตสาหกรรมที่ดำเนินการโดยภาคเอกชน ดังนั้นที่ผ่านมาจึงถูกควบคุมและตรวจสอบอย่างเข้มงวด จากการพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ขณะเดียวกันนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ฯ ก็มีระบบการจัดการหรือบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่ลำคลองสาธารณะ มีเครื่องตรวจวัดคุณภาพอากาศที่ทันสมัยและรายงานผลเป็น

ปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานราชการเข้ามาตรวจสอบคุณภาพน้ำ คุณภาพอากาศเป็นประจำ ด้วยเหตุนี้โอกาสที่โรงงานอุตสาหกรรมจะก่อให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อมจึงมีความเป็นไปได้น้อยมาก

ภาพที่ 9 การเคลื่อนไหวของประชาชนบางส่วนในอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี (พื้นที่เป้าหมายใน การนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 2) เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนา พิเศษภาคตะวันออก

ที่มา: ผู้จัดการออนไลน์ (จ) , 21 สิงหาคม 2562

2. เครือข่ายภาคประชาชนที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หากพิจารณาถึงเครือข่ายภาคประชาชน ที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกนั้น ประกอบด้วย ประชาชนที่มีวิถีการผลิตในภาคเกษตรกรรม ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการยกเลิกสัญญาเช่าที่ดิน โดยภาคประชาชนกลุ่มนี้ พยายามสร้างพันธมิตรกับกลุ่มนักพัฒนาเอกชน (NGO) ในพื้นที่ นักพัฒนาเอกชน (NGO) ส่วนกลาง กลุ่มปัญญาชนและชนชั้นกลางส่วนกลาง รวมทั้ง นักการเมืองจากพรรคการเมืองฝ่ายค้าน เหตุผลที่เครือข่ายภาคประชาชนและพันธมิตรกลุ่มนี้ คัดค้าน การขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ประกอบด้วยหลายเหตุผล ไม่ว่าจะเป็น กระบวนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากมีการ ใช้อำนาจพิเศษเร่งรัด ตัดตอนและบังคับให้เกิดการพัฒนา หรือกระบวนการจัดทำแผนผังการใช้ ประโยชน์ในที่ดิน ซึ่งไม่มีความชอบธรรม เพราะมีการเอื้อประโยชน์ให้แก่บางกลุ่ม ขณะที่การ เปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน ก็ไม่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ และส่งผลกระทบต่อ วิถีชีวิตของประชาชนท้องถิ่น รวมทั้งความวิตกกังวลว่าโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมหรือโครงสร้าง พื้นฐานรูปแบบต่าง ๆ จะส่งผลต่อการประกอบอาชีพดั้งเดิมของประชาชนในพื้นที่ (นายจ.นามสมมุติ, สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2563; นาย ฉ.นามสมมุติ, สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2563)

ตัวอย่างปฏิบัติการของภาคประชาชนและพันธมิตร ที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออก ปรากฏให้เห็นจากการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ ที่ดิน การคัดค้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรูปแบบต่าง ๆ เพื่อรองรับเขตพัฒนาพิเศษภาค

ตะวันออก ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (นาย จ.นามสมมุติ, สัมภาษณ์ 30 สิงหาคม 2563; นาย ช. นามสมมุติ, สัมภาษณ์ 14 พฤศจิกายน 2563; นาย ซ.นามสมมุติ, สัมภาษณ์ 28 พฤศจิกายน 2563; การเสวนากลุ่มย่อยประชาชนที่คัดค้านโครงการฯ 27 กันยายน 2563)

2.1 การคัดค้านการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดินในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เครือข่ายภาคประชาชนกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน รวมถึงประชาชนในพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาอุตสาหกรรมและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เช่น กลุ่มโยธการักษ์ถิ่น ตำบลโยธการ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เครือข่ายรักพระแม่ธรณี ตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เครือข่ายรักพระแม่ธรณี ตำบลหนองตีนนก อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา เครือข่ายรักพระแม่ธรณี อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา กลุ่มชาวบ้านตำบลหนองแหวน อำเภอนวมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา กลุ่มอนุรักษ์อ่าวบางละมุง และกลุ่มประมงพื้นบ้านแหลมฉบัง อ่าวนาเกลือ และอ่าวอุดม อำเภอบางละมุง อำเภอสรีราชา จ.ชลบุรี กลุ่มชาวบ้านอำเภอกาหลง อำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง เป็นต้น (แถลงการณ์หยุดผังเมือง EEC, ม.ป.ป.) สำหรับเหตุผลที่เครือข่ายภาคประชาชนกลุ่มนี้นำมาใช้เพื่อคัดค้านฯ ประกอบด้วย

2.1.1 กระบวนการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินมีข้อจำกัดหลายประการ เพราะเป็นเพียงการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน แต่ไม่มีหลักประกันว่าความเห็นที่นำเสนอจะถูกใช้เพื่อการตัดสินใจ และการรับฟังความคิดเห็น ถือเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมขั้นต้นเพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้นำเสนอข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่อำนาจการตัดสินใจยังคงผูกขาดอยู่ชั้นนำส่วนกลาง ขณะเดียวกันกระบวนการรับฟังความคิดเห็นในการจัดทำแผนผังการใช้ที่ดินที่ผ่านมา ไม่มีการให้ข้อมูลหรือรายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ เหตุผล ความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ทราบล่วงหน้าก่อนที่จะมีการจัดเวที นอกจากนี้ภาคประชาชนบางกลุ่ม ยังเห็นว่า ตนเองถูกกีดกันไม่ให้เข้าไปมีส่วนร่วม เพราะไม่เคยรับทราบรายละเอียดวันเวลา สถานที่ในการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น และไม่ได้รับหนังสือเชิญให้เข้าร่วมเวที ประกอบกับการใช้ระบบจ้างบริษัทที่ปรึกษา และให้บริษัทที่ปรึกษาได้รับเงินค่าจ้างจากผู้รับผิดชอบโครงการ ทำให้กระบวนการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน ไม่ได้สะท้อนเจตนาที่แท้จริงของประชาชน ตรงกันข้ามกลับเป็นการสะท้อนความต้องการของผู้รับผิดชอบโครงการ กล่าวคือ หากผลการศึกษาไม่เป็นไปตามเป้าประสงค์ของผู้รับผิดชอบโครงการ บริษัทที่ปรึกษาอาจไม่ได้รับค่าตอบแทน ดังนั้นขั้นตอนการดำเนินงานหรือกลุ่มบุคคลที่คาดว่าจะเป็นผู้รับผิดชอบและสร้างปัญหาต่อกระบวนการจึงต้องถูกกลตทอนหรือกีดกันออกไป ด้วยเหตุนี้เวทีรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย บางครั้ง

จึงถูกวางบทบาทเป็นเพียงพิธีกรรมเพื่อสร้างความชอบธรรม หรือเป็นกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการให้ครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น (เครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก, 2562)

2.1.2 การจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิชุมชนและขาดการดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาล เพราะรัฐบาลได้ใช้อำนาจพิเศษ ตามมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 เร่งรัดการจัดทำผังเมืองเพื่อตอบโจทยการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ในที่ดินหลายพื้นที่ขัดกับหลักการผังเมืองตามหลักสากล รวมทั้งขัดกับนियามการผังเมืองตามพระราชบัญญัติการผังเมือง และขัดกับสุขภาพของประชาชน สภาพแวดล้อม และระบบนิเวศตามหลัก การพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ต่อไปนี้ (เครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก, 2562; แถลงการณ์ หยุดผังเมือง EEC ที่มีปัญหาฉบับที่ 2, ม.ป.ป.)

2.1.2.1 พื้นที่บริเวณตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา (รายละเอียดประเด็นนี้คณะผู้วิจัยได้กล่าวถึงในส่วนถัดไป)

2.1.2.2 พื้นที่บริเวณรอยต่อ จังหวัดฉะเชิงเทรา-ชลบุรี ที่ถูกกำหนดให้เป็นที่ดินประเภทเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษสำหรับอุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ (การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี โครงการ 2) (รายละเอียดประเด็นนี้คณะผู้วิจัยได้กล่าวถึงในส่วนถัดไป)

2.1.2.3 พื้นที่บริเวณต้นน้ำคลองระบม ตำบลเขาหินซ้อน อำเภอนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ถูกกำหนดให้เป็นที่ดินประเภทพัฒนาอุตสาหกรรม แต่พื้นที่บริเวณนี้ถือเป็นต้นน้ำของแม่น้ำบางปะกง

2.1.2.4 พื้นที่ริมแม่น้ำนครนายก บริเวณตำบลโยธะกา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ไม่ถูกกำหนดประเภทที่ดิน (สีข้าว)

2.1.2.5 พื้นที่นอกเขตชลประทานใกล้แม่น้ำบางปะกงบริเวณ อำเภอกองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ถูกกำหนดให้เป็นที่ดินประเภทเกษตรกรรม และชุมชนชนบท ทั้งที่ควรถูกกำหนดให้เป็นที่ดินประเภทส่งเสริมเกษตรกรรม

2.1.2.6 พื้นที่เขาดงยาง บริเวณรอยต่ออำเภอแปลงยาวและอำเภอนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ดินประเภทอนุรักษ์ป่าไม้หายไป

2.1.2.7 พื้นที่บริเวณตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ถูกกำหนดเป็นที่ดินประเภทการพัฒนาอุตสาหกรรม ทั้งที่ยังมีข้อพิพาทเกี่ยวกับการออกเอกสารสิทธิ์ทับพื้นที่ป่าคุ้มครอง และยังมีประชาชนอาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณดังกล่าวประมาณ 400 ครัวเรือน

2.1.2.8 พื้นที่บริเวณป่ายูบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง ถูกกำหนดเป็นที่ดินประเภทเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ สำหรับกิจการพิเศษ โดยไม่มีข้อห้ามที่เป็นข้อตกลงร่วมระหว่างชุมชน ผู้ประกอบการและราชการบัญญัติไว้

ด้วยเหตุนี้ ในมุมมองของเครือข่ายภาคประชาชนเหล่านี้ จึงเห็นว่าการจัดทำผังเมือง ของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและกรมโยธาธิการและผังเมือง เป็น

การจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นรายการที่กำหนดมาแล้ว ตามนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกของรัฐ ไม่ได้จัดทำโดยการศึกษาศักยภาพของพื้นที่ตามหลักวิชาการผังเมือง รวมถึงมีการเปลี่ยนสีผังเมืองเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มคนบางกลุ่ม เช่น การเปลี่ยนพื้นที่สีเขียวประเภทชนบทเกษตรกรรม ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่สมบูรณ์ เป็นแหล่งความมั่นคงทางอาหารที่สำคัญของภาคตะวันออกและทั้งประเทศ ไปเป็นสีม่วงอุตสาหกรรมสำหรับนิคมอุตสาหกรรมหรือเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการทำลายวิถีชีวิต เศรษฐกิจของชุมชน และสร้างผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก เป็นต้น (แถลงการณ์หยุดผังเมือง EEC, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 10 ตัวอย่างการเคลื่อนไหวของเครือข่ายภาคประชาชนที่คัดค้านการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

ที่มา: คม ชัด ลึก (ก), 5 สิงหาคม 2562

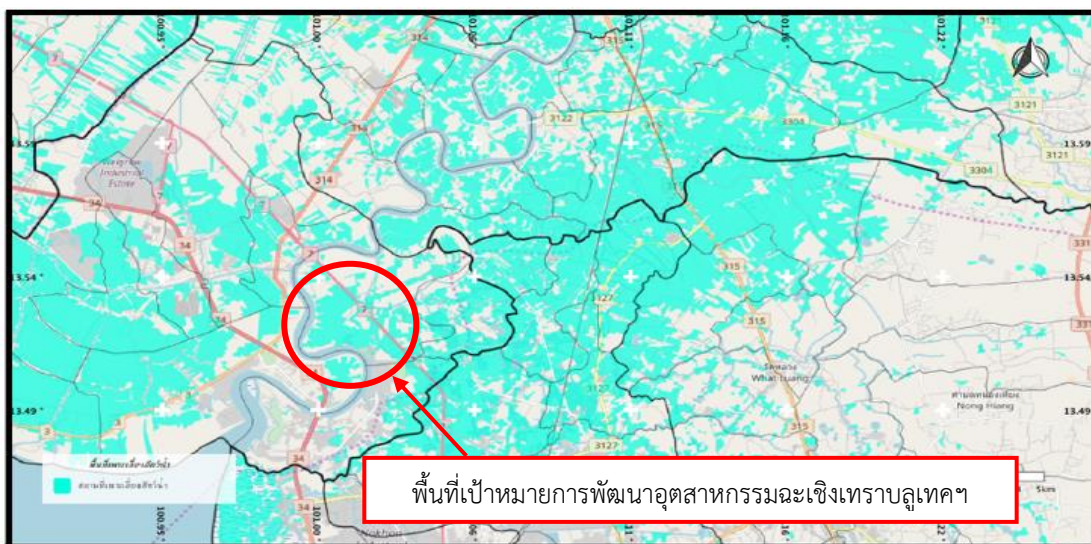
ต่อมาในวันที่ 16 กรกฎาคม 2563 เครือข่ายภาคประชาชนสามจังหวัดที่คัดค้าน การจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จำนวน 34 คน ได้ยื่นฟ้องคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและคณะรัฐมนตรี เพื่อให้เพิกถอนประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เรื่อง แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินและแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2562 โดยกำหนดเงื่อนไขให้คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและคณะรัฐมนตรี ดำเนินการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) และให้ดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย ก่อนการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินและแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (คำฟ้องระหว่างเครือข่ายเพื่อตะวันออกกับคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและคณะรัฐมนตรี, 16 กรกฎาคม 2563)

เนื่องจากเครือข่ายภาคประชาชนกลุ่มนี้ เห็นว่า ประชาชนจะได้รับความเดือดร้อนในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ความเดือดร้อนเสียหายจากการเปลี่ยนแปลงประเภทที่ดินและข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่ดินสำหรับเกษตรกรรมไปเป็นที่ดินสำหรับอุตสาหกรรม การขยายตัวของที่ดินสำหรับอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงที่ดินสำหรับเกษตรกรรมไปเป็นที่ดินประเภทชุมชนชนบท การเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดการใช้ที่ดินสำหรับเกษตรกรรม ให้ประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ เช่นเดียวกับความเดือดร้อนเสียหายจากการส่งเสริมอุตสาหกรรม เกี่ยวกับปัญหาขยะและกากของเสียอุตสาหกรรม ทั้งการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะจากการเพิ่มขึ้นของอุตสาหกรรม การลักลอบทิ้งกากของเสียอุตสาหกรรม ผลกระทบและมลพิษจากโรงงานกำจัดขยะหรือโรงงานรีไซเคิลขยะ หรือความเดือดร้อนเสียหายจากการแย่งชิงทรัพยากรน้ำเพื่ออุตสาหกรรม นอกจากนี้ประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เรื่อง แผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดินและแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ยังไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะมิได้ดำเนินการขออนุมัติที่ส่วนร่วมเพื่อให้ข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ให้ถูกต้องตามหลักวิชาการผังเมืองและตามที่กฎหมายกำหนด รวมถึงการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นของประชาชนต่อร่างแผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดิน และร่างแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค มิได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และชี้แจงเปิดเผยข้อมูลที่เป็นสาระสำคัญของร่างแผนผังฯ แก่ประชาชนผู้มีส่วนได้เสีย และดำเนินการไม่ถูกต้องตามรูปแบบขั้นตอนหรือวิธีการอันเป็นสาระสำคัญ ขณะเดียวกันการจัดทำร่างแผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดิน เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกมิได้สำรวจและคำนึงถึงความเหมาะสมและศักยภาพของพื้นที่ ระบบนิเวศ ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนตามหลักวิชาการผังเมืองและหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบกับไม่ได้มีการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ และกระบวนการจัดทำและออกประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษเกี่ยวกับแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินฯ ขัดแย้งต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญ หลักกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่รัฐไทยร่วมลงนามรับรอง (คำฟ้องระหว่างเครือข่ายเพื่อตะวันออกกับคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและคณะรัฐมนตรี, 16 กรกฎาคม 2563; นาย ด.นามสมมุติ, สัมภาษณ์ 6 ธันวาคม 2563)

2.2 การคัดค้านการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม ฉะเชิงเทรา บลูเทคซิตี้ ตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เครือข่ายภาคประชาชนและพันธมิตร ที่เคลื่อนไหวและปฏิบัติการในกรณีนี้ ประกอบด้วย เกษตรกรผู้เช่าที่ดินในตำบลเขาหิน นักพัฒนาเอกชน (NGO) ในจังหวัดฉะเชิงเทรา นักพัฒนาเอกชน (NGO) ส่วนกลาง กลุ่มปัญญาชน และชนชั้นกลางส่วนกลาง นักการเมืองจากพรรคการเมืองฝ่ายค้านในจังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดใกล้เคียง เหตุผลที่บุคคลเหล่านี้ คัดค้านการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมฯ คือ การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากพื้นที่เกษตรกรรม เป็นพื้นที่รองรับการ

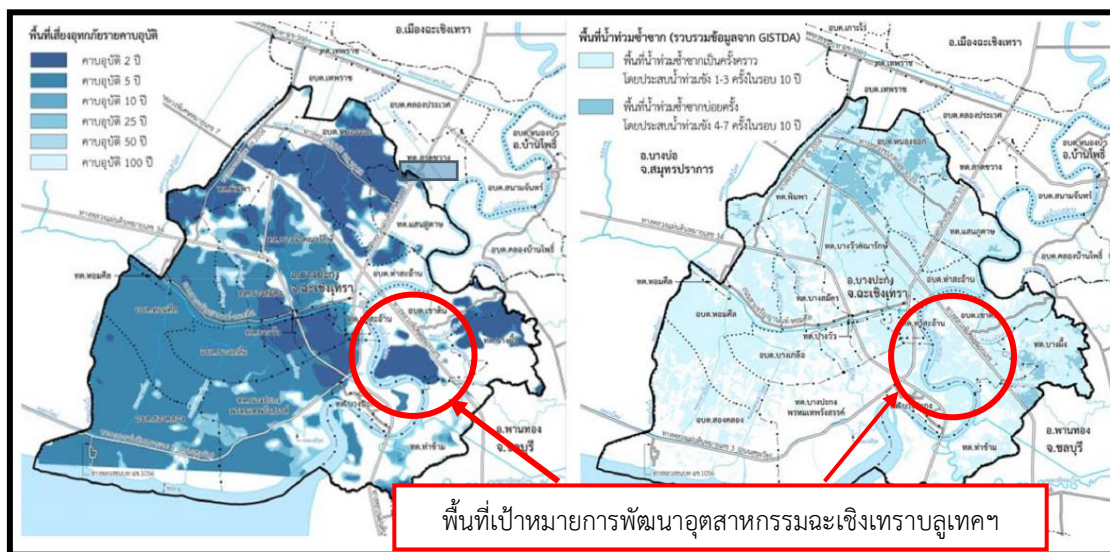
พัฒนาอุตสาหกรรม จะเป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดปัญหาและสร้างผลกระทบทางเศรษฐกิจ วิถีชีวิตและระบบนิเวศภายในชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่สอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่ เนื่องจากท้องที่ตำบลเขาหิน เปียบเสมือนแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญในแถบลุ่มแม่น้ำบางปะกง ทั้งการเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นปลากะพง กุ้งก้ามกราม กุ้งขาว กุ้งกุลาดำ ปูทะเล นอกจากนี้ พื้นที่บริเวณดังกล่าวยังเป็นแหล่งปลูกและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวปทุมธานี 1 ที่ดีที่สุดอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย (เครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก, 2562) ดังนั้นหากมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยการนำพื้นที่เกษตรกรรมไปใช้เพื่อรองรับการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม ย่อมส่งผลต่อการทำลายแหล่งผลิตอาหาร เพราะพื้นที่บางส่วนจะถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม

ภาพที่ 11 พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (สีฟ้า) บริเวณรอยต่อจังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดชลบุรี
ที่มา: Agri-Map อ่างถึงโน เครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก, 2562

นอกจากนี้สภาพภูมิประเทศในพื้นที่ ยังมีลักษณะเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงและคลองอ้อม โดยพื้นที่ส่วนใหญ่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางเพียง 1-2 เมตร ดังนั้นจึงเกิดปัญหาน้ำล้นตลิ่ง ประกอบกับเป็นพื้นที่เสี่ยงอุทกภัย และพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก (เครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก, 2562)

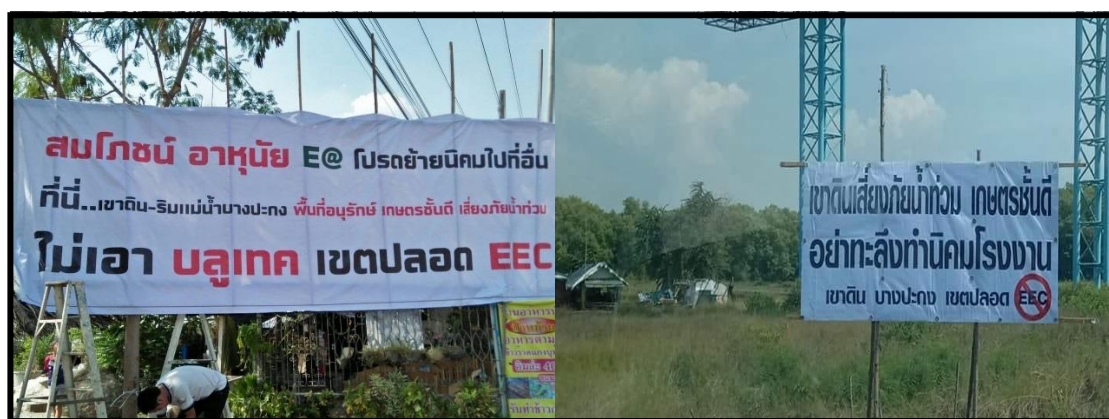
ภาพที่ 12 พื้นที่เสี่ยงอุทกภัยในพื้นที่ฝั่งเมืองรวมชุมชนบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทราตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550-2559

ที่มา: สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (GISTA) อ้างถึงใน เครือข่ายเพื่อน ตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก, 2562

2.2.2 การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นเงื่อนไขไปสู่การทำลายระบบนิเวศภายในท้องถิ่น โดยเฉพาะระบบนิเวศสามน้ำ ทั้งนี้เพราะหากมีการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมจะมีประชากรต่างถิ่นเข้ามาอาศัยในพื้นที่ การเพิ่มขึ้นของประชากรย่อมส่งผลกระทบต่อความต้องการใช้ทรัพยากรมากขึ้น ขณะเดียวกันพื้นที่ทางธรรมชาติ อาทิเช่น ป่าชายเลน พื้นที่สาธารณะ แหล่งน้ำ อาจถูกรุกคืบหรือทำลายจากการขยายตัวของเมือง เป็นต้น นอกจากนี้การพัฒนาที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นว่า หากโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่พื้นที่ใด มีแนวโน้มว่าจะก่อให้เกิดปัญหา ไม่ว่าจะเป็นน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม กากของเสียหรือขยะภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทราบลูเทค ฯ रिมน้ำบางปะกง ยังมีความเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ (สมลักษณ์ หุตานุวัตร, 18 สิงหาคม 2562 อ้างถึงในชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์และคณะ, 2563, หน้า 149)

2.2.3 การพัฒนาอุตสาหกรรมกลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ประชาชนกลุ่มหนึ่งสูญเสียที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่เช่าที่ดิน เนื่องจากเจ้าของกรรมสิทธิ์ได้ขายที่ดินให้แก่ผู้พัฒนาโครงการนิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทราบลูเทคฯ ซึ่งในเวลาต่อมาบริษัทฯ มอบอำนาจให้บริษัทที่ปรึกษากฎหมาย ทำหนังสือแจ้งไปยังกลุ่มเกษตรกรเหล่านี้ ให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง รวมทั้งขนย้ายทรัพย์สินและออกจากที่ดิน โดยมีการจ่ายค่าเงินค่ารื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง และจัดเตรียมพื้นที่

ประมาณ 12 ไร่ รongรับกลุ่มเกษตรกรที่จะได้ผลกระทบจากการไม่มีที่อยู่อาศัย⁴⁷ แม้ว่าบริษัทฯ จะมีมาตรการเยียวยาเกษตรกรผู้ได้รับผลกระทบ แต่มุมมองของเครือข่ายภาคประชาชนที่คัดค้านฯ กลับเห็นว่า กลุ่มเกษตรกรเหล่านี้ไม่ได้รับความเป็นธรรม เพราะถูกบังคับให้ออกจากที่ทำกินทั้งที่ไม่หมดสัญญาเช่า ขณะเดียวกันกระบวนการได้มาซึ่งที่ดินของบริษัทฯ ก็ไม่มีความชอบธรรม เพราะเป็นการตกลงซื้อขายระหว่างบริษัทฯ และเจ้าของกรรมสิทธิ์ โดยกลุ่มผู้เช่าที่ดินไม่มีโอกาสรับรู้ แต่ต้องกลายเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์และคณะ, 2563, หน้า 158-159)

ภาพที่ 13 ป้ายคัดค้านการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทราบลูเทคฯ
ที่มา: กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก, 2562

2.3 การคัดค้านการพัฒนา นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 2) กลุ่มประชาชนที่ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการพัฒนา นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ฯ ส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายภาคประชาชนนอกพื้นที่ โดยเฉพาะแกนนำภาคประชาชนที่คัดค้านการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทรา บลูเทคซิตี้ ตำบลเขาดิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา รวมถึงประชาชนที่ได้ผลกระทบจากการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งเครือข่ายภาคประชาชนเหล่านี้ ได้สร้างพันธมิตรกับ นักพัฒนาเอกชน ปัญญาชนและนักวิชาการจากส่วนกลาง

สำหรับเหตุผลที่ถูกนำมาใช้คัดค้านโครงการฯ ดังกล่าว คือ การพัฒนาอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ฯ จะกลายเป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม หลากหลายรูปแบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (ผู้จัดการออนไลน์, 16 ธันวาคม 2561; ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์และคณะ, 2563, หน้า 189-193)

⁴⁷ โดยการจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็นแปลงละ 50 ตารางวา รวมทั้งสิ้น 50 แปลง เพื่อให้ประชาชนหรือกลุ่มเกษตรกรที่ไม่สามารถหาที่อยู่ใหม่ได้เช่า หรือผ่อนซื้อในราคาถูก โดยหากจะเช่าคิดอัตราค่าเช่าเดือนละ 300 บาท หรือหากผ่อนซื้อจะเก็บในอัตรา 3,000 บาทต่อเดือน โดยปลอดดอกเบี้ยเป็นเวลา 10 ปี

2.3.1 การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 2) เกิดขึ้นท่ามกลางปัญหาที่ดำรงจากการพัฒนาอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 1) ซึ่งปัญหาเหล่านี้ บริษัทอมตะคอร์ปอเรชัน จำกัด (มหาชน) ในฐานะผู้รับผิดชอบนิคมอุตสาหกรรมฯ ก็ยังไม่สามารถแก้ไขให้หมดไปได้ อาทิเช่น ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม ทั้งปัญหายาเสพติด อาชญากรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ปัญหาขยะและการจัดการขยะ หรือปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่โดยรอบนิคมอุตสาหกรรม เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ฯ โครงการ 1 มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะ และการวางตัวของนิคมอุตสาหกรรมฯ ที่กีดขวางทางน้ำ นอกจากนี้การพัฒนาที่ผ่านยังสะท้อนก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิชุมชนโดยการลู่ล้าหรือทับซ้อนที่สาธารณะ บริเวณสนามกอล์ฟอมตะสปริงคันทรีคลับ ตำบลหนองไม้แดง อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะที่ตั้งและพื้นที่โดยรอบสนามกอล์ฟฯ เป็นพื้นที่ตำรุสาธารณะและทางสาธารณะ

2.3.2 การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ฯ โครงการ 2 เป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดปัญหาและสร้างผลกระทบรูปแบบใหม่ต่อชุมชนและประชาชนท้องถิ่น เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ฯ โครงการ 2 เป็นแอ่งกระทะหรือแก้มลิงตามธรรมชาติ ดังนั้นจึงเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วม ประกอบกับ รูปแบบและโครงสร้างการวางตัวของนิคมอุตสาหกรรมฯ มีลักษณะขนานไปกับแม่น้ำบางปะกง (ประมาณ 12 กิโลเมตร) ซึ่งจะก่อให้เกิดการกีดขวางเส้นทางน้ำที่จะไหลลงสู่น้ำบางปะกง ทำให้พื้นที่บริเวณนิคมอุตสาหกรรมฯ และพื้นที่โดยรอบมีความเสี่ยงที่จะเผชิญกับปัญหาน้ำท่วม นอกจากนี้การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ฯ โครงการ 2 ยังเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยมีเกษตรกรจำนวนหนึ่งเช่าที่ดินจากบริษัทอมตะคอร์ปอเรชันฯ ดังนั้นหากมีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม เกษตรกรกลุ่มนี้ต้องยุติการประกอบอาชีพเกษตรกรรม แม้จะมีเกษตรกรจำนวนหนึ่งสามารถรักษาที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมได้ แต่ในอนาคตอาจถูกปิดล้อมด้วยโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งการผลิตภาคอุตสาหกรรมอาจก่อให้เกิดมลพิษรูปแบบต่างๆ เป็นเหตุให้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติลดลง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการผลิตภาคเกษตรกรรม

2.4 การคัดค้านโครงการพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์ (Inland Container Depot: ICD) ตำบลหนองตึนบก อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา⁴⁸ ภาคประชาชนที่ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์ ส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายภาคประชาชนในพื้นที่หนองตึนบก โดยภาคประชาชนกลุ่มนี้มีพันธมิตรแบบหลวม ๆ จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรทางศาสนา องค์กรภาคประชาสังคมในพื้นที่ และพื้นที่โดยรอบ เช่น

⁴⁸ ในการประชุมเพื่อรับฟังความเห็นต่อ (ร่าง) แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ฉบับปรับปรุง) เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2562 ณ โรงแรมเซ็นไรส์ ลากูน โฮเทล แอนด์ กอล์ฟ จังหวัดฉะเชิงเทรา นางสาวทัศนีย์ เกียรติภัทราภรณ์ ในฐานะรองเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ได้ชี้แจงต่อที่ประชุมว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการชะลอโครงการพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์ในพื้นที่หมู่ที่ 4 ตำบลหนองตึนบกเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

วัดทออินทาราม (วัดทต) ตำบลหนองตึนบก อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา วัดคาทอลิกนักบุญฟิลิปและยากอบหัวไผ่ ตำบลโคกขี้หนอน อำเภอบางบาล จังหวัดชลบุรี องค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี เป็นต้น

เหตุผลที่เครือข่ายภาคประชาชนกลุ่มนี้ เคลื่อนไหวคัดค้านโครงการฯ ดังกล่าว ประกอบด้วย (ผู้จัดการออนไลน์ (ก), 26 มกราคม 2562; ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์และคณะ, 2563, หน้า 167-172; นาง ต. นามสมมุติ, สัมภาษณ์ 19 กันยายน 2563)

2.4.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนท้องถิ่น เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทั้งการทำนาและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ประเภทต่าง ๆ ทั้งปลานิลจิตรลดา ปลาตะเพียน ปลาสวาย ปลาดุก กุ้ง โดยตำบลหนองตึนบกถือเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลานิลแห่งใหญ่ที่สุดของประเทศ ดังนั้นพื้นที่บริเวณดังกล่าวจึงเปรียบเสมือนแหล่งเกษตรกรรมชั้นดี และเป็นแหล่งผลิตอาหารของจังหวัดและของประเทศ ด้วยเหตุนี้ หากมีการนำพื้นที่เกษตรกรรมไปใช้เพื่อรองรับการพัฒนาอุตสาหกรรม จึงจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวิถีการผลิตดั้งเดิมของชุมชน รวมทั้งการทำลายพื้นที่เกษตรกรรมและแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของประเทศไทย

2.4.2 โครงการฯ อาจก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วมและปัญหามลพิษ เหตุผลที่ถูกนำมาใช้เพื่อคัดค้านโครงการฯ ในประเด็นนี้ เครือข่ายภาคประชาชนตำบลหนองตึนบกได้อ้างอิงข้อมูลจากกรมโยธาธิการและผังเมือง ระบุว่า ตำบลหนองตึนบกเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยน้ำท่วม เนื่องจากเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำ ขณะเดียวกันสภาพภูมิประเทศในตำบล ก็เป็นพื้นที่รับน้ำ รวมทั้งมีลำรางหลักที่จะระบายน้ำลงสู่แม่น้ำบางปะกง ดังนั้นหากมีการก่อสร้างสถานีขนส่งสินค้า อาจทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่เป้าหมายและหมู่บ้านใกล้เคียง เพราะโครงการฯ สร้างกีดขวางทางน้ำ นอกจากนี้ชุมชนอาจต้องเผชิญกับปัญหามลพิษทางน้ำ โดยเฉพาะน้ำเสียจากโครงการฯ ที่อาจปล่อยลงสู่แม่น้ำ ลำคลอง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ หรือเผชิญกับมลพิษทางอากาศและปัญหาการจราจร เพราะรถบรรทุกที่จะใช้เส้นทางผ่านหลายชุมชน เช่นเดียวกับปัญหาสารปนเปื้อนที่อาจเกิดขึ้นจากตู้คอนเทนเนอร์ รวมทั้งปัญหาน้ำรณะบาย

2.4.3 ประชาชนจำนวนหนึ่งจะได้รับผลกระทบจากการถูกเวนคืนที่ดิน โดยเฉพาะกลุ่มเจ้าของที่ดิน ที่ถูกพรากสิทธิ์ในที่ดินโดยที่พวกเขาไม่ได้สมัครใจ และอาจได้รับค่าชดเชยจากการเวนคืนน้อยกว่าราคาที่ดินซึ่งมีการซื้อขายภายใต้ระบบตลาด นอกจากนี้การเวนคืนที่ดินยังส่งผลกระทบต่อกลุ่มเกษตรกรผู้เช่าที่ดินอีกจำนวนหนึ่ง ที่จะไม่สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทั้งการทำนาและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้อีกต่อไป เนื่องจากที่ดินที่กลุ่มเกษตรกรเหล่านี้เช่าเพื่อทำการเกษตรกรรมถูกเวนคืน ดังนั้นกลุ่มผู้เช่าที่ดิน จึงเปรียบเสมือนบุคคลที่จะได้รับผลกระทบมากที่สุด เพราะพวกเขาไม่ใช่เจ้าของกรรมสิทธิ์ จึงไม่มีสิทธิ์ที่จะได้รับค่าชดเชย แต่การเข้ามาของโครงการฯ กลับส่งผลกระทบต่อวิถีการผลิตภาคเกษตรกรรมในฐานะรายได้หลักเพื่อการดำรงชีพล่มสลาย ขณะเดียวกันพวกเขายังเผชิญ

กับข้อจำกัดในการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม เพราะมีอายุค่อนข้างมาก ทำให้ไม่มีโอกาสเข้าไปเป็นแรงงานภาคอุตสาหกรรม และไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะเป็นแรงงานรับจ้างในภาคการผลิตอื่น

ภาพที่ 14 ตัวอย่างการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนเพื่อคัดค้านโครงการพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์

ที่มา: 77 ข่าวเด็ด (ข), 29 มกราคม 2562

2.5 การคัดค้านโครงการพัฒนาท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบังระยะที่ 3 (ดำเนินการโดยท่าเรือแห่งประเทศไทย) และการถมทะเลในพื้นที่แหลมฉบัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี (ดำเนินการโดยการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย) เครือข่ายภาคประชาชนที่ออกมาเคลื่อนไหวในกรณีนี้โดยส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่แหลมฉบัง อ่าวบางละมุง อ่าวนาเกลือและเกาะล้าน เหตุผลที่เครือข่ายภาคประชาชนกลุ่มนี้ คัดค้านโครงการฯ ทั้งสอง เกิดขึ้นจากความวิตกกังวลเกี่ยวกับผลกระทบทางนิเวศ ซึ่งจะส่งผลเชิงเชื่อมโยงต่อการทำประมงพื้นบ้าน และความมั่นคงในการดำรงชีวิตหลากหลายมิติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.5.1 ความเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ ซึ่งจะส่งผลต่ออุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากการถมทะเลจะก่อให้เกิดตะกอนชั้นสะสมบริเวณหน้าหาด เช่นเดียวกับปริมาณตะกอนแขวนลอยในน้ำสูงขึ้น ส่งผลต่อการสังเคราะห์แสงของปะการัง แพลงตอนพืช รวมทั้งกระทบต่อการหายใจของสัตว์น้ำในวงกว้าง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางทะเลไกลถึง 10 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทางสมุทรศาสตร์และชายฝั่ง โดยเฉพาะพื้นที่ริมทะเลอาจถูกกัดเซาะอย่างรุนแรง ส่วนพื้นที่ถมที่ยื่นออกไปในทะเลจะขัดขวางการเคลื่อนที่ของกระแสน้ำ และการเคลื่อนที่ของทราย ส่งผลให้กระแสน้ำเปลี่ยนทิศทาง สถานการณ์เช่นนี้จะส่งผลให้พื้นที่บ้านบางละมุง นาเกลือ และพัทยา บริเวณที่อยู่ติดกับทะเลถูกกัดเซาะมากขึ้น (นอกเหนือการกัดเซาะบริเวณอ่าวอุดม มีซึ่งอัตราการถูกกัดเซาะเฉลี่ยปีละ 3 เมตร) ปัญหาเหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพลดลงและระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่เป้าหมายการ

พัฒนาและพื้นที่ใกล้เคียง (รังสรรค์ สมบูรณ์, 2563; ผู้จัดการออนไลน์ (ค), 28 กันยายน 2562) ภาพผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการถมทะเลในพื้นที่แหลมฉบัง ถูกถ่ายทอดให้เห็นจากมุมมองของนายกสมาคมประมงศรีราชา ที่ว่า

“มันมีสามสิ่งที่ต้องปรากฏอยู่แล้ว หนึ่ง คือ เรื่องตะกอนเลนที่หนาตัวเพิ่มขึ้น สอง คือ พื้นที่ที่ถูกกัดเซาะมากขึ้น สาม คือ ทิศทางของกระน้ำเปลี่ยน ซึ่งสามตัวนี้เป็นองค์ประกอบที่สัตว์น้ำจะไม่อยู่” (อมรศักดิ์ ปัญญาเจริญศรี, ให้สัมภาษณ์รายการเปิดปม, 23 ธันวาคม 2562)

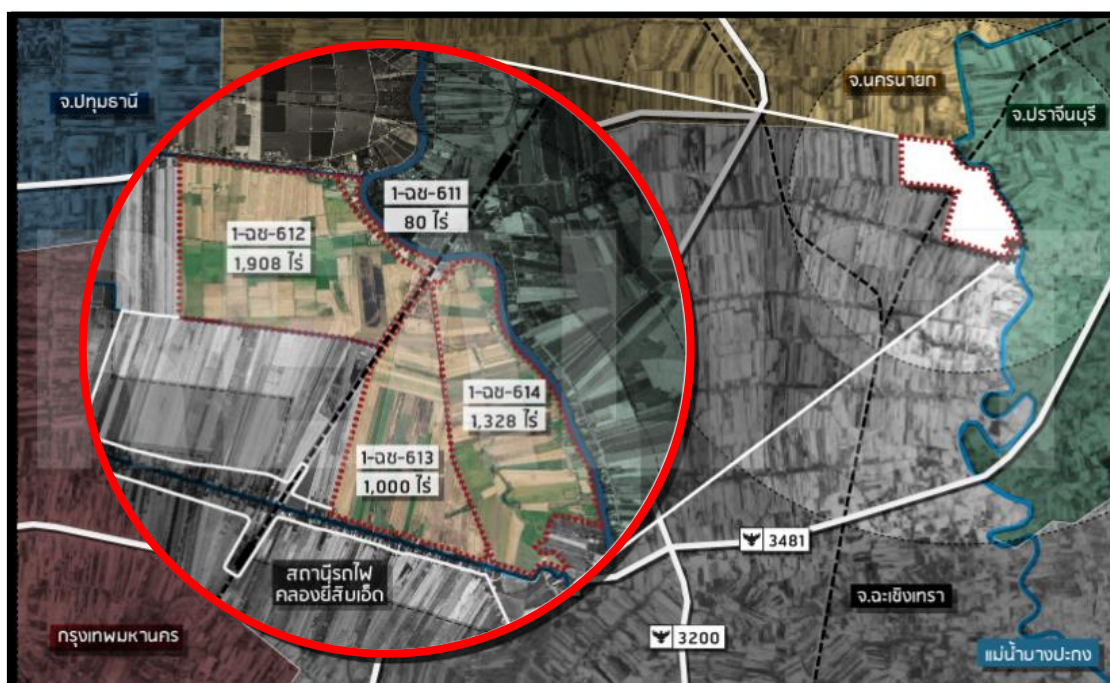
2.5.2 วิธีการผลิตดั้งเดิมของประชาชนถูกทำลาย โดยเฉพาะกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน เนื่องจากพวกเขาต้องสูญเสียพื้นที่ทำมาหากินทั้งทางบกและทางทะเล ประกอบกับการถมทะเล จะก่อให้เกิดการสูญเสียความสมดุลของระบบนิเวศ ซึ่งจะมีผลต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และการประกอบอาชีพของชาวประมงพื้นบ้าน รวมถึงประชาชนที่มีอาชีพสัมพันธ์กับทรัพยากรทางทะเล สถานการณ์ดังกล่าว ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายการพัฒนา ขาดหลักประกันทางในการประกอบอาชีพและขาดความมั่นคงในการดำเนินชีวิต (รังสรรค์ สมบูรณ์, 2563; ออมรศักดิ์ ปัญญาเจริญศรี, ให้สัมภาษณ์รายการเปิดปม, 23 ธันวาคม 2562) โดยนายสนธิ คชวัฒน์ ในฐานะ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ชมรมนักวิชาการสิ่งแวดล้อมไทย ได้วิเคราะห์กลุ่มชาวประมงที่จะได้รับผลกระทบจากการถมทะเลออกเป็น 2 กลุ่ม คือ หนึ่ง กลุ่มประมงเลี้ยงหอยบริเวณพื้นที่ที่ใช้ก่อสร้างประมาณ 200-300 ราย ที่ไม่สามารถเลี้ยงหอยในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวอีกต่อไปได้ และสอง คือ กลุ่มประมงชายฝั่งทั้งประมงเรือเล็ก จับกุ้ง ปู ปลาหมึก และสัตว์น้ำชนิดอื่น ๆ ซึ่งมีมากกว่า 1,000 ราย ที่จะมีพื้นที่จับสัตว์น้ำลดลง เป็นเหตุให้บางรายต้องโยกย้ายหาที่ทำกินในทะเลใหม่หรือเลิกประกอบอาชีพดังกล่าว (ผู้จัดการออนไลน์ (ค), 28 กันยายน 2562) ความวิตกกังวลในมิตินี้ ถูกถ่ายทอดให้เห็นจากความรู้สึกของภาคประชาชนซึ่งออกมาคัดค้าน การถมทะเลในพื้นที่แหลมฉบัง ที่ว่า

“ในฐานะชาวประมงบริเวณดังกล่าว คงยอมให้เกิดขึ้นไม่ได้ เพราะการถมทะเลถึง 3,000 ไร่ ระบบนิเวศ สถานที่ทำกิน สัตว์น้ำวัยอ่อน และแนวปะการังชายฝั่งจะสูญหาย อาชีพประมงพื้นที่แห่งนี้คงล่มสลายไปพร้อมกับโครงการนี้” (รังสรรค์ สมบูรณ์, ให้สัมภาษณ์ผู้จัดการออนไลน์, 28 กันยายน 2562)

2.5.3 การพัฒนาเป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากร ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะความพร้อมและความเพียงพอของระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ รวมทั้งการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม เพราะประชากรในพื้นที่ที่จะเพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากการอพยพของแรงงานต่างถิ่นและประชากรแฝง สภาพปัญหาเช่นนี้เปรียบเสมือนผลผลิตจากการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ซึ่งปัจจุบันยังคงดำรงอยู่และไม่มีหน่วยงานราชการใดเข้ามาแก้ไขอย่างจริงจัง ดังนั้นหากมีโครงการพัฒนารูปแบบใหม่เกิดขึ้น ย่อมเป็นการซ้ำเติมสภาพปัญหาที่มีดำรงอยู่ในพื้นที่ นอกจากนี้ในมุมมองของภาคประชาชนที่คัดค้านโครงการฯ ยังเห็นว่า นับตั้งแต่มีโครงการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังและการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่แหลมฉบัง ประชาชนท้องถิ่นมี

แนวโน้มที่จะเผชิญกับความเสี่ยงต่อโรคร้ายแรงประเภทต่าง ๆ อาทิเช่น โรคมะเร็ง โรคระบบทางเดินหายใจและปัญหาสุขภาพจิต เป็นต้น (รังสรรค์ สมบูรณ์,2563)

2.6 การคัดค้านกรณีกองทัพเรือขอยกเลิกสัญญาเช่าที่ดินในตำบลโยธะกา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เครือข่ายภาคประชาชนที่ออกมาเคลื่อนไหวส่วนใหญ่ คือ ประชาชนในท้องที่โยธะกาที่ได้รับผลกระทบจากการยกเลิกสัญญาเช่า⁴⁹ โดยประชาชนกลุ่มนี้รวมตัวเป็น “เครือข่ายโยธะการักษ์ถิ่น” ซึ่งการเคลื่อนไหวดังกล่าวก่อรูปมาตั้งแต่ปี 2557 หลังจากกรมธนารักษ์ได้ทำหนังสือถึงชาวบ้านตำบลโยธะกา ขอยกเลิกสัญญาเช่าที่ราชพัสดุ แปลงหมายเลขทะเบียนที่ ฉ.ช. 611- ฉ.ช.614 เพื่อส่งคืนพื้นที่ดังกล่าวให้ทหารเรือ (รายละเอียดดังที่กล่าวไปในหัวข้อรัฐและกลไกรัฐ) (ฐานเศรษฐกิจ (ก), 20 กันยายน, 2561; มติชนออนไลน์ (ข), 24 กันยายน 2561)

ภาพที่ 15 พื้นที่พิพาทระหว่างกองทัพเรือและประชาชนในท้องที่โยธะกา
ที่มา: Realist Post, 2563

สำหรับเหตุผล ที่ถูกนำมาใช้ประกอบการคัดค้านการยกเลิกสัญญาเช่าที่ดินครั้งนี้ คือ ประชาชนได้ตั้งถิ่นฐานในท้องที่โยธะกา ไม่น้อยกว่า 100 ปี ซึ่งการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในยุคแรก เกิดขึ้นจากการบุกเบิก แคว้นทาง พื้นที่ของคนรุ่น ปู่ย่า ตายาย แต่การจับจองที่ดินสมัยนั้น ประชาชนไม่มี

⁴⁹ จากข้อมูลในแถลงการณ์ของเครือข่ายโยธะการักษ์ถิ่นและกลุ่มจับตาปัญหาที่ดิน พบว่า หากมีการยกเลิกสัญญาเช่าที่ดินจะมีประชาชนในตำบลโยธะกา ที่หมู่ 2 หมู่ 10 หมู่ 11 และหมู่ 12 รวม 166 ครัวเรือน จำนวน 635 คน ได้รับผลกระทบ

เอกสารสิทธิ์ใดที่แสดงถึงการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อมีการขุดคลองผ่านตำบลโยธะกา โดยบริษัทขุดคลองแลคูนาสยาม ทำให้บริษัทฯ มีสิทธิจับจองที่ดิน 2 ฝั่งคลองเว้นจากที่หลวง 1 เส้นขึ้นไปปากละ 40 เส้น ตลอดลำคลอง รวม 80 เส้น ผลจากการให้สิทธิเช่นนี้ เป็นเหตุให้ที่ดินในตำบลตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบริษัทฯ และมีการเปลี่ยนมือหลายครั้ง จนกระทั่งปี 2491 กองทัพเรือ ได้ใช้ซื้อที่ดินบริเวณดังกล่าวจำนวน 3 แปลง เนื้อหาที่ประมาณ 4,000 ไร่ ซึ่งขณะนั้นมีประชาชนได้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อทำการเกษตรกรรมอยู่ก่อนหน้าแล้ว (กลุ่มจับตาศัญญาที่ดิน (ก), 2561)

ภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์เช่นนี้ พวกเขาจึงเห็นว่าตนเองมีสิทธิโดยชอบธรรมในฐานะผู้บุกเบิก แคว้นทาง ประกอบกับการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ได้กลายเป็นเงื่อนไขให้เกิดการพراكสิทธ์ที่ดินทำกินของประชาชนในท้องที่โยธะกาและพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาอื่น ๆ ภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นนำไปสู่การเคลื่อนไหวของเครือข่ายโยธะการักษ์ถิ่น เพื่อปกป้องสิทธิ ปกป้องผืนดิน รวมทั้งเรียกร้องให้รัฐบาลจัดสรรที่ดินและยกเลิกโครงการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งจะเกิดขึ้นในท้องที่โยธะกา เช่น การทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี ผู้บัญชาการทหารเรือ หัวหน้าคณะทำงานแก้ไขปัญหาการดำเนินการภายหลังยกเลิกสัญญาเช่า สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน อธิบดีกรมธนารักษ์ เป็นต้น (ดูตัวอย่างหนังสือชี้แจงข้อร้องเรียนของประชาชนจากกองทัพเรือ ในภาคผนวก ง)

ตารางที่ 46 กลุ่มผู้ได้รับความเดือดร้อนหากมีการยกเลิกสัญญาเช่าที่ดินในท้องที่โยธะกา

ประเภทความเดือดร้อน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนไร่	จำนวนคน
ผู้เดือนร้อนเฉพาะที่อยู่อาศัย	43	22-0-79	131
ผู้เดือนร้อนทั้งที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน	71	1,821-0-33	334
ผู้เดือนร้อนเฉพาะที่ดินทำกิน	55	1,086-0-52	170

ที่มา: เอกสารประกอบการประชุมยุทธศาสตร์ประชาชนภาคตะวันออก, 27 กันยายน 2563

นอกจากการร้องเรียนต่อหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และองค์กรอิสระแล้ว เครือข่ายโยธะการักษ์ถิ่น ยังร่วมกับเครือข่ายภาคประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ เคลื่อนไหวคัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เช่น การร่วมกับกลุ่มพจนมสารคาม เครือข่ายชาวบ้านหนองตึนบก เครือข่ายเขาดิน เคลื่อนไหวบริเวณหน้าวัดโสธรวรารามวรวิหาร เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2562 การยื่นหนังสือคัดค้าน (ร่าง) แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และขอให้กำหนดให้ท้องที่ตำบลโยธะกาเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2562 การเคลื่อนไหวกับภาคประชาชนในภาคตะวันออก เพื่อหยุดผังเมืองเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2562 และวันที่ 14 กรกฎาคม 2562 รวมถึงการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์และปฏิบัติด้านการสื่อสาร เพื่อสื่อสารกับสาธารณะชนในสังคม เกี่ยวกับสถานการณ์และข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นกับ

ประชาชนในตำบลโยธะกา ดังข้อความที่ปรากฏในแถลงการณ์ของเครือข่ายฯ เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2561 ที่ว่า (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ง), 20 กันยายน 2561)

“พวกเราคือชาวนาโยธะกา ลูกหลานของบรรพบุรุษ ปู่ย่าตายาย ผู้บุกเบิก แฝ้วถางไถ หว่านบนที่ดินผืนนี้ 100 กว่าปีมาแล้วที่บรรพบุรุษของเราได้ตั้งหลักปักฐาน ลงแรงทำนา トラกตร้า งานหนัก พลิกพื้นผืนดินจากป่ารกทึบจนกลายเป็นท้องนา และส่งต่อผืนดินให้แก่ลูกหลานสืบทอดการปลูกข้าว อันเป็นอาหารหลักของคนไทยทั่วประเทศ ที่ดินผืนนี้จึงเป็นแผ่นดินเกิดของพวกเรา เป็นที่ฝังรกรากของคนรุ่นพ่อรุ่นแม่ ปู่ย่าตายาย เป็นที่ตั้งไข่หัดเดิน เต็บโตเรียนรู้การทำนาของลูกหลาน ที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน แต่แล้วอยู่ที่ๆ บรรพบุรุษของพวกเราก็กายเป็นชาวนาผู้เช่าที่ดินซึ่งต้องจ่ายค่าเช่าที่นา เมื่อมีนายกองเข้ามาแจ้งว่า ที่ดินผืนนี้มีคนอื่นเป็นเจ้าของ ก่อนที่จะขายให้กับทหารเรือในภายหลัง จนปัจจุบันเป็นที่ราชพัสดุในราชการของกองทัพเรือ เราซึ่งเป็นลูกหลานของผู้บุกเบิกจึงกลายเป็นเป็นบุกรุกที่ดินของรัฐตามกฎหมาย

ในขณะนี้ พวกเรากำลังถูกลูกไล่จากการยกเลิกสัญญาเช่า และ ให้ส่งมอบที่ดินคืน ทั้งยังสั่งให้รื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง ขนย้ายทรัพย์สิน และบริวารออกไปจากที่ดิน ภายใน 7 วัน หากยังเพิกเฉยทางราชการมีความจำเป็นต้องดำเนินคดีตามกฎหมายก่อนหน้านี้ พวกเราได้ทำหนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานรัฐหลายหน่วยงาน แต่ยังไม่ได้รับการตอบกลับ และความช่วยเหลืออย่างเป็นทางการ อีกทั้งอธิบดีกรมธนารักษ์ ยังได้เคยให้สัมภาษณ์ว่าที่ดินของเราได้ส่งมอบให้โครงการออีฮีแล้ว ด้วยเหตุนี้ พวกเราชาวบ้านหมู่ 2 หมู่ 10 หมู่ 11 และหมู่ 12 ต. โยธะกา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 166 ครัวเรือน 635 คน ในนามกลุ่มโยธะการักษ์ถิ่น พวกเราขอประกาศการต่อสาธารณะชนว่า หนึ่งในพวกเรามีสิทธิอันชอบธรรมในฐานะผู้บุกเบิก แฝ้วถาง หว่านไถ พลิกพื้นผืนดินจากป่าปรืออันรกทึบให้กลายเป็นผืนนาอันอุดมสมบูรณ์ แต่กลับมิได้เป็นเจ้าของที่ดิน สอง พวกเราจึงขอประกาศปกป้องแผ่นดินบรรพบุรุษ พวกเราจะไม่อพยพ และไม่ย้ายออกไปไหน และจะขอใช้ที่นี้เป็นแผ่นดินตายสาม พวกเราขอเรียกร้องให้รัฐบาลจัดสรรที่ดินให้กับพวกเรา เพื่อให้ที่ดินผืนนี้กลับเป็นของลูกหลานผู้บุกเบิกอย่างชอบธรรมตามกฎหมาย สี่ เราขอปฏิเสธโครงการออีฮี ซึ่งกำลังพรากสิทธิที่ดินไปจากพวกเรา และขอประกาศให้พื้นที่นี้เป็นเขตปลอดออีฮี

ด้วยการเคลื่อนไหวของเครือข่ายภาคประชาชนและแรงกดดันจากสังคม ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องออกมาชี้แจงว่าไม่มีแผนการหรือโครงการพัฒนาใด ๆ ในพื้นที่ดังกล่าว อาทิเช่น กรมธนารักษ์ ออกมาชี้แจงว่า ที่ราชพัสดุบริเวณอำเภอบางน้ำเปรี้ยว ยังไม่ได้กำหนดเป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษและยังอยู่ในความครอบครองของกองทัพเรือ (กองบริหารที่ราชพัสดุภูมิภาค กรมธนารักษ์, ม.ป.ป.) หรือสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งออกมาชี้แจงว่า ไม่มีแผนที่จะใช้ประโยชน์ และไม่เคยขอโอนจากกรมธนารักษ์แต่อย่างใด ดังนั้นพื้นที่ราชพัสดุดังกล่าว ยังเป็นพื้นที่ของกรมธนารักษ์ภายใต้การกำกับดูแลของกองทัพเรือเช่นที่เป็นอยู่เดิม รวมทั้งไม่เคยมีการเจรจากับเอกชนรายใดๆ ที่จะนำพื้นที่มาใช้ประโยชน์เพื่อการใด ๆ ทั้งสิ้น (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (จ) , 2563) เช่นเดียวกับบริษัทเครือเจริญโภค

ภักดิ์ จำกัด (มหาชน) ที่ออกแถลงการณ์เพื่อยืนยันว่าบริษัทไม่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินใน
ท้องที่ดังกล่าว (ฐานเศรษฐกิจ (ข), 20 กันยายน 2561)

ภาพที่ 16 ตัวอย่างการเคลื่อนไหวของเครือข่ายโยธะการักษ์ถิ่น
ที่มา: ชาวพลเมือง สำนักข่าวไทยพีบีเอส, 2561

กล่าวโดยสรุป ปฏิบัติการทางสังคมผู้กระทำการในส่วนภาคประชาชน ที่มีต่อการพัฒนา
เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกนั้น ถือได้ว่ามีความหลากหลายอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นผลจากเงื่อนไข
เชิงโครงสร้าง ทั้งอุดมการณ์ ความเชื่อ รวมทั้งบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม
ที่ห้อมล้อมผู้กระทำเหล่านี้ ปฏิบัติการทางสังคมดังกล่าว ต่างมีชุดของความเป็นเหตุเป็นผล
(Rationality) รองรับด้วยกันทั้งสิ้น กล่าวคือ ปฏิบัติการทางสังคมของผู้กระทำการที่สนับสนุนการ
พัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อยู่ภายใต้เหตุผลว่า การเข้ามาของการผลิตภาคอุตสาหกรรม
เปรียบเสมือนเงื่อนไขใหม่ที่จะทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ส่วนปฏิบัติการทางสังคมของ
ผู้กระทำการที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก กลับเห็นว่า การผลิต
ภาคอุตสาหกรรม จะเป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดทำลายวิถีการผลิตและวิถีชีวิตดั้งเดิมของประชาชน
ท้องถิ่น ด้วยความเชื่อที่มีต่อการพัฒนาเช่นนี้ นำไปสู่ปฏิบัติการด้านสื่อสาร (Communication
Action) ของผู้กระทำการกลุ่มต่าง ๆ ในสนามอำนาจเขตพัฒนาพิเศษด้านตะวันออก ดังรายละเอียดที่
คณะผู้วิจัยจะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

การช่วงชิงอำนาจนำ (Hegemony) ในสนามอำนาจ (Field) เขตพัฒนาพิเศษภาค
ตะวันออก

ความแตกต่างด้านอุดมการณ์ และจุดยืนที่มีต่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก
กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิดปฏิบัติการทางสังคมจากรัฐและกลไกรัฐ รวมถึงเครือข่ายภาค
ประชาชนที่สนับสนุนและคัดค้านการพัฒนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การลดทอนความชอบธรรมของรัฐในการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งเป็นปฏิบัติการขององค์กรพัฒนาเอกชน นักพัฒนาเอกชน (NGO) เครือข่ายนักวิชาการและปัญญาชน ส่วนกลาง อาทิ การให้ชี้เห็นว่า เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากไม่มีการรัฐประหาร เพราะผลของการรัฐประหารทำให้รัฐบาลมีอำนาจพิเศษ ที่เปรียบเสมือนกลไกขจัดข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ประชาไท (ก), 24 ธันวาคม 2562) นอกจากนี้ ยังมีการรวบอำนาจการตัดสินใจ กำหนดทิศทางการพัฒนา ให้สิทธิพิเศษให้สัมปทาน อนุญาต อนุมัติ ไว้ที่คณะกรรมการนโยบายฯ และเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายฯ กระทั่งเกิดปรากฏการณ์ “รัฐซ้อนรัฐ” ขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว เช่นเดียวกับการให้สิทธิพิเศษหลายประเภทแก่กลุ่มนายทุนชาติและทุนข้ามชาติ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิการถือครองที่ดินหรือสังหาริมทรัพย์ของชาวต่างชาติ การได้รับยกเว้นหรือลดหย่อนภาษี สิทธิการทำธุรกรรมทางการเงิน กระทั่งเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งนี้ กลายเป็น “เขตเศรษฐกิจพิเศษสำหรับนักลงทุน” (โครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน, 2562) ขณะเดียวกันแนวทางการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ยังขัดแย้งกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) เนื่องจากพัฒนาทุ่มเทสรรพกำลังทุกอย่างไปที่ภาคอุตสาหกรรม ส่วนเป้าหมายการพัฒนาก็ให้ความสำคัญกับการสร้างความเติบโตของตัวเลขเศรษฐกิจเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จึงเป็นการพัฒนา ลักษณะ “ล่าหลังและ (ยัง) ไม่ยั่งยืน” (สฤณี อาชวานันทกุล, 2562) การละเมิดสิทธิชุมชน เป็นอีกประเด็นหนึ่งซึ่งนักวิชาตั้งคำถามต่อความชอบธรรมในกระบวนการพัฒนา สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะโครงการพัฒนาขนาดใหญ่หลายโครงการ ขาดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต การประกอบอาชีพดั้งเดิมของประชาชนท้องถิ่น โดยเฉพาะการพรากสิทธิ์ (Dispossession) และแย่งยึด (Land Grabbing) ที่ดินของประชาชนด้วยวิธีการต่าง ๆ รวมทั้งมีการยกเว้นกฎหมายหลายฉบับที่คุ้มครองสิทธิของประชาชน อีกทั้งเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ยังมีแนวโน้มซ้ำเติมปัญหาที่ดำรงอยู่จากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ทั้งปัญหาคุณภาพชีวิตและความ เป็นอยู่ของประชาชนและชุมชน ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและกระจายความมั่งคั่ง การช่วงชิงและจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม การเปลี่ยนการถือครองที่ดิน ความเสื่อมโทรมและมลพิษทางสิ่งแวดล้อมซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพ เป็นต้น (โครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน, 2562)

2. ข้อโต้แย้งของกลไกรัฐที่เป็นผู้รับผิดชอบจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โดยกลไกรัฐที่ออกมาปฏิบัติการทางสังคมต่อกรณีดังกล่าว ประกอบด้วย 2 หน่วยงาน คือ กระทรวงมหาดไทยและสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ข้อโต้แย้งของกระทรวงมหาดไทย โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในฐานะผู้กำกับ ดูแลกรมโยธาธิการและผังเมือง ภายหลังจากตั้งกระทู้ถามสดจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดฉะเชิงเทรา เรื่อง ความโปร่งใสในการอนุมัติผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน เขตพัฒนาพิเศษภาค

ตะวันออก พลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้ออกมาชี้แจง 2 ประเด็น คือ

2.1.1 กระบวนการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินฯ ว่าเป็นไปด้วยความโปร่งใส ตามหลักวิชาการผังเมือง และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายไม่มีผลประโยชน์ใด ๆ ทั้งสิ้น ขณะเดียวกันก็ไม่มีนโยบายเอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้ประกอบการใด ๆ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น โดยเฉพาะการรับฟังความคิดเห็น ที่ไม่ใช่ทำตามขั้นตอนหรือกระบวนการที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ตรงกันข้ามได้นำข้อเสนอจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งการสนับสนุนและโต้แย้ง กลับมาทบทวน พิจารณา และจากประสบการณ์การพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ที่ผ่านมา พบว่า ย่อมมีกลุ่มบุคคลที่เห็นต่างหรือคัดค้านซึ่งถือเป็นเรื่องปกติ ดังเช่นในต่างประเทศก็มีการคัดค้านลักษณะนี้ เช่นกัน สำหรับการเปิดเผยข้อมูลมีการเผยแพร่ข้อมูลให้เกี่ยวข้องอยู่เป็นระยะ ตามข้อกำหนดของกฎหมาย (สำนักgrayงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (ช) , 2562, หน้า 57,61,64)

2.1.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ที่ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งพื้นที่ป่า พื้นที่ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเล แม่น้ำลำคลอง รวมทั้งพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยป้องกันไม่ให้พื้นที่เหล่านี้ได้รับผลกระทบหรือถูกนำไปใช้ในการพัฒนาอุตสาหกรรม เช่นกันพื้นที่บริเวณริมแม่น้ำลำคลองใหญ่ ๆ เพื่อไม่ให้มีการใช้ประโยชน์ ดังกรณีพื้นที่ริมแม่น้ำบางปะกง หรือพื้นที่ป่าที่กันพื้นที่ไม่ให้เข้าใกล้ 1 กิโลเมตร เป็นต้น ส่วนพื้นที่เกษตรกรรมที่จะได้รับผลกระทบจากการพัฒนามีเพียง 8.29 % ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งการใช้ประโยชน์ในพื้นที่เกษตรกรรมเหล่านี้ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่เมืองที่มีอยู่เดิมและพื้นที่เมืองที่จะขยายในอนาคตประมาณ 3.37% และพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2.93% ดังนั้นพื้นที่เกษตรกรรมที่จะถูกนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรม จึงมีเพียง 1.99% โดยพื้นที่จำนวน 1.99% นี้ เปรียบเสมือนการนำเอาพื้นที่เกษตรกรรมไปสร้างอนาคตของประเทศ สำหรับการดำเนินการจัดทำแผนผัง (สำนักgrayงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (ช) , 2562, หน้า 58-59)

2.2 ข้อโต้แย้งของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หลังถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ในกระบวนการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินฯ หรือมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยไม่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ กระทั่งก่อให้เกิดปัญหาการละเมิดสิทธิชุมชน รวมทั้งกระบวนการจัดทำแผนผังฯ ขาดการดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาล ทางสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ได้ชี้แจงและตอบคำถามของเครือข่ายภาคประชาชนฯ ว่าการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินฯ ดำเนินการภายใต้หลักวิชาการผังเมือง ขณะเดียวกันก็คำนึงถึงความสัมพันธ์กับชุมชน สุขภาวะของประชาชน สภาพแวดล้อม ระบบนิเวศตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีการกำหนดการใช้ประโยชน์

ที่ดินอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพและศักยภาพของพื้นที่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ช), 2562, หน้า 1-5)

2.2.1 กระบวนการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินฯ ที่ดำเนินการโดยกรมโยธาธิการและผังเมือง ซึ่งเป็นองค์กรหลักในการผังเมืองและผังพื้นที่ของประเทศไทย ได้ทำงานตามหลักวิชาการของผังเมืองเสมอมา ด้วยเหตุนี้การกล่าวอ้างว่าผังการใช้พื้นที่ของเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ไม่ตรงกับหลักผังเมืองสากล และไม่ตรงกับนิยามของผังเมือง จึงเป็นความเห็นผิดกับข้อเท็จจริง นอกจากนี้ในการจัดทำผังการใช้พื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกกรมโยธาธิการและผังเมือง ยังได้คำนึงถึงความสัมพันธ์กับชุมชนสุขภาวะของประชาชน สภาพแวดล้อม และระบบนิเวศตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนมากเป็นพิเศษ เพราะเป็นผังการใช้พื้นที่ที่ครอบคลุมหลายจังหวัดเป็นผังแรกของประเทศไทย ดังนั้นจึงต้องการให้เป็นต้นแบบของผังการใช้ที่ดินในกลุ่มจังหวัดอื่น ๆ ในอนาคต ดังจะเห็นได้จาก หนึ่ง มีการสงวนรักษาและอนุรักษ์พื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการกันพื้นที่ป่าไม้ไว้ชัดเจน เพื่อไม่ให้มีการบุกรุกและสงวน ดูแล รักษา ป่าไม้ สัตว์ป่า ต้นน้ำ ลำธารและทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ โดยกำหนดระยะห่างจากป่าไม้ไม่น้อยกว่า 1 กิโลเมตร ห้ามตั้งโรงงานอุตสาหกรรม หรือการกั้นที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจน โดยกำหนดระยะห่างจากริมฝั่งตามสภาพธรรมชาติของแม่น้ำหรือ ลำคลอง ไม่น้อยกว่า 500 เมตร ห้ามตั้ง โรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังกำหนดให้จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นที่อยู่อาศัยชั้นดีและส่งเสริมเกษตรกรรม สอง การจัดทำผังการใช้ประโยชน์ ได้นำหลักวิชาการในการประสานระบบต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของประชาชน และได้นำเอาปัจจัยการพัฒนาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน รวมทั้งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มาเป็นปัจจัยหลักประกอบการวางแผน และพยายามทำให้เกิดความต่อเนื่อง เชื่อมโยงระหว่าง ระบบสาธารณสุขูปโภค ระบบคมนาคมและขนส่ง ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ระบบการตั้งถิ่นฐานและภูมิสังคม ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การประกอบอุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษและการประกอบกิจการ ระบบบริหารจัดการน้ำ ระบบการควบคุมและจัดมลภาวะ และ ระบบป้องกันอุบัติเหตุเข้าด้วยกัน ด้วยเหตุนี้ผังเมืองเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จึงถูกวางให้รองรับการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกมิติ เพื่อทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชนในพื้นที่

2.2.2 การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ให้ความสำคัญประชาชนและการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จาก เนื้อหาของพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ที่มีการกำหนดให้ใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสมกับสภาพและศักยภาพของพื้นที่ โดยสอดคล้องกับหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือการระบุให้การจัดทำรายละเอียดของแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินฯ ต้องเป็นไปตาม “หลักวิชาการผังเมือง” โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์กับชุมชนสุขภาวะของประชาชน สภาพแวดล้อม และระบบนิเวศตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีการสร้างความรับรู้ที่ถูกต้องแก่ประชาชนในพื้นที่ รวมถึงรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนได้เสีย ประชาชน และชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาประกอบการพิจารณา

2.2.3 กระบวนการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ให้ความสำคัญการมีส่วนร่วม โดยมีการจัดเวทีเพื่อรับฟังความเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึง กว่า 40 ครั้ง เป็นเวทีทางการ 25 ครั้ง (ดังรายละเอียดในตารางที่ 47) มีประชาชนเข้าร่วมประชุมมากกว่า 4,400 คน และแบบไม่เป็นทางการ 15 ครั้ง มีผู้เข้าร่วมประชุม ประมาณ 900 คน ซึ่งเวทีฯ ดังกล่าว ครอบคลุม พื้นที่ 30 อำเภอ ใน 3 จังหวัด แต่ละจังหวัดดำเนินการไม่ต่ำกว่า 2 รอบ คือ รอบแรก ในช่วงเดือนธันวาคม 2561 ถึงมิถุนายน 2562 เป็นการรับฟังความเห็นต่อ (ร่าง) แผนผังฯ ร่างแรก รอบสอง ช่วงเดือนมิถุนายน 2562 หลังจากได้นำความเห็นและข้อเสนอแนะจากการจัดเวทีในรอบแรก ร่วมกับผลการสำรวจพื้นที่จริง มาประกอบการปรับปรุง (ร่าง) แผนผังฯ ให้สมบูรณ์ขึ้นตามหลักวิชาการผังเมือง หลังจากนั้นจึงนำ (ร่าง) แผนผังฯ ฉบับปรับปรุง และนำกลับไปรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอีกครั้ง (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ช), ม.ป.ป., หน้า 3) โดยมีตัวแทนจากหลากหลายภาคส่วนเข้าร่วม อาทิ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง สื่อมวลชน ผู้ประกอบการภาคเอกชน ตัวแทนภาคประชาชนเข้าร่วม ขณะเดียวกันก็ได้นำข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์มาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินมีประสิทธิภาพและมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้หน่วยงานกลางและหน่วยงานในพื้นที่ ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ร่วมกันเผยแพร่ความรู้ด้านผังการใช้พื้นที่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โดยเน้นการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียประชาชน และชุมชนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการสร้างการรับรู้ที่ถูกต้อง

ตารางที่ 47 ตารางสรุปการรับฟังความคิดเห็นการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดินเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	รูปแบบการรับฟังความเห็น	สถานที่	จำนวนผู้เข้าร่วมฯ (คน)
1	18 ธันวาคม 2561	การประชุมหารือกลุ่มผู้ทรงคุณและหัวหน้าส่วนราชการ	อาคาร CAT ชั้น 30 เขตบางรัก กรุงเทพฯ	40
2	7 มกราคม 2561	การประชุมหารือกลุ่มสื่อมวลชนและผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก	โรงแรมเคปราชา จังหวัดชลบุรี	100
3	17 มกราคม 2562	เวทีจังหวัดชลบุรี	โรงแรม เดอะไฮด์ จังหวัดชลบุรี	140

ตารางที่ 47 (ต่อ)

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	รูปแบบการรับฟังความเห็น	สถานที่	จำนวน ผู้เข้าร่วมฯ (คน)
4	18 มกราคม 2562	เวทีจังหวัดระยอง	โรงแรมโกลเด้นซิตี จังหวัดระยอง	130
5	8 กุมภาพันธ์ 2562	เวทีจังหวัดฉะเชิงเทรา	โรงแรม ชันธารา เวลเนส รีสอร์ท	550
6	9 กุมภาพันธ์ 2562	การประชุมหารือ นายกเทศมนตรีและผู้บริหาร เทศบาลตำบลเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี	เทศบาลตำบลเกาะ สีชัง จังหวัดชลบุรี	40
7	26 กุมภาพันธ์ 2562	การประชุมหารือนายกเมือง พัทยาและผู้บริหารเมืองพัทยา	ศาลาว่าการเมือง พัทยา	40
8	16 มีนาคม 2562	เวทีสาธารณะ ระดมความคิด เห็นทางเลือกในการจัดทำ แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานและระบบ สาธารณูปโภค พื้นที่จังหวัด ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง (ดำเนินโดยเครือข่ายเพื่อน ตะวันออก)	มหาวิทยาลัย ราชภัฏราช นครินทร์ จังหวัด ฉะเชิงเทรา	150
9	18 มีนาคม 2562	การประชุมหารือแนวทางการ แก้ปัญหาผังเมืองในเขตพัฒนา พิเศษภาคตะวันออก เพื่อ พิจารณาปัญหา อุปสรรค ด้านผังเมืองในเขตพัฒนา พิเศษภาคตะวันออก สำหรับ ผู้ประกอบการ SMEs จัดโดย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	ศูนย์ประชุม ไบเทคบางนา กรุงเทพฯ	500
10	18 มีนาคม 2562	เวทีอำเภอพนสนิมคม จังหวัด ชลบุรี	องค์การบริหาร ส่วนตำบลบ้านช้าง อำเภอพนสนิมคม	70

ตารางที่ 47 (ต่อ)

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	รูปแบบการรับฟังความเห็น	สถานที่	จำนวน ผู้เข้าร่วมฯ (คน)
11	29 มีนาคม 2562	เวทีกลุ่มอำเภอเมือง บ้านฉาง บ้านค่าย นิคมพัฒนาและ ปลวกแดง จังหวัดระยอง	ห้องประชุมเหรียญ เทศบาล ตำบลบ้านฉาง	150
12	4 เมษายน 2562	เวทีอำเภอพานทอง จังหวัด ชลบุรี	หอประชุม อำเภอพานทอง	300
13	4 เมษายน 2562	เวทีกลุ่มอำเภอแกลง วังจันทร์ เขาชะเมา จังหวัดระยอง	ห้องประชุม อำเภอแกลง	70
14	24 เมษายน 2562	เวทีกลุ่มอำเภอเมืองชลบุรี ศรี ราชา บางละมุง สัตหีบ จังหวัดชลบุรี	ห้องประชุม เทศบาลนคร เจ้าพระยา สุรศักดิ์มนตรี	110
15	25 เมษายน 2562	เวทีอำเภอบ้านบึง เกาะจันทร์ บ่อทอง หนองใหญ่ จังหวัด ชลบุรี	ห้องประชุม เทศบาลเมืองบ้าน บึง	70
16	29 เมษายน 2562	การประชุมหารือแนวทางการ แก้ไขปัญหาผังเมืองในเขต พัฒนาพิเศษภาคตะวันออก สำหรับผู้ประกอบการ SME	สภาอุตสาหกรรม แห่งประเทศไทย กรุงเทพฯ	150
17	10 พฤษภาคม 2562	เวทีกลุ่มอำเภอเมือง คลอง เขื่อน บางคล้า ราชสาส์น แปลงยาง พนมสารคาม สนามชัยเขต ท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลตำบลพนม สารคาม	110
18	4 มิถุนายน 2562	เวทีอำเภอบางปะกง จังหวัด ฉะเชิงเทรา	ห้องประชุมอำเภอ บางปะกง	50
19	5 มิถุนายน 2562	เวทีอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา	ห้องประชุมอำเภอ บางน้ำเปรี้ยว	50
20	6 มิถุนายน 2562	เวทีอำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัด ฉะเชิงเทรา	หอประชุม ประชาคม อำเภอ บ้านโพธิ์	300
21	7 มิถุนายน 2562	เวทีจังหวัดระยอง (รอบ 2	โรงแรมโกเต้น ซีตี้	350

ตารางที่ 47 (ต่อ)

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	รูปแบบการรับฟังความเห็น	สถานที่	จำนวน ผู้เข้าร่วมฯ (คน)
22	10 มิถุนายน 2562	เวทีจังหวัดชลบุรี (รอบ 2)	โรงแรมบางแสน เฮอริเทจ	359
23	16 มิถุนายน 2562	ประชุมกลุ่มเครือข่ายเพื่อน ตะวันออกและองค์กรภาค ประชาชน จังหวัดฉะเชิงเทรา	โรงแรมเซ็นไรท์ ลา กูนโฮเทล แอนด์ กอล์ฟ	20
24	19 มิถุนายน 2562	ประชุมหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ กลุ่มประมง พื้นบ้าน ผู้นำท้องถิ่นและ ประชาชน จังหวัดชลบุรี	ห้องประชุม สำนักงานท่าเรือ แหลมฉบัง	150
25	25 มิถุนายน 2562	เวทีจังหวัดฉะเชิงเทรา	โรงแรมเซ็นไรท์ ลา กูนโฮเทล แอนด์ กอล์ฟ	450

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ช), ม.ป.ป.

เช่นเดียวกับ การออกมาโต้แย้งภายหลัง เครือข่ายภาคประชาชนสามจังหวัดยื่นคำร้องฟ้องร้องต่อศาลปกครองสูงสุด ขอให้เพิกถอนประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เรื่อง แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินและแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2562 ด้วยชุดเหตุผลที่ว่า กระบวนการจัดทำแผนผังฯ เป็นไปตามหลักวิชาการของผังเมือง ประกอบกับกระบวนการจัดทำแผนผังฯ ได้คำนึงถึงความสัมพันธ์ของชุมชน สุขภาวะ สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ทั้งประชาชน ชุมชนที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานในพื้นที่ ขณะเดียวกันการปรับผังเมือง ไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่เกษตรกรรมชั้นดีเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม เพราะมีการปรับลดพื้นที่ที่สภาพปัจจุบันไม่เหมาะสมกับการทำเกษตรกรรมเพียง 8.29 % เพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ในอีก 20 ปีข้างหน้า ดังนั้นจึงมีพื้นที่ที่ไม่มีความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ถึง 91.71 % รวมถึงมีการชี้แจงและทำความเข้าใจต่อแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินฯ กับกลุ่มเครือข่ายเพื่อนตะวันออกเป็นการเฉพาะมาโดยตลอด แต่กลุ่มเครือข่ายเพื่อนตะวันออก ยังคงมีความเห็นเดิมคือ ขอให้ทบวทวนมติคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ที่ได้เห็นชอบ (ร่าง) ประกาศคณะกรรมการนโยบายฯ นอกจากนี้ทางสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ยังให้ความเห็นว่า การยื่นฟ้องต่อศาลปกครองสูงสุดของเครือข่ายประชาชนสาม

จังหวัด อาจเป็นการดำเนินการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากจะต้องยื่นคำร้องคัดค้านแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินฯ ภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เรื่องแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินฯ มีผลบังคับใช้ คือ ต้องยื่นในระหว่างวันที่ 10 ธันวาคม 2563-10 มีนาคม 2563 (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ฉ.) 16 กรกฎาคม 2563)

2.3 ข้อโต้แย้งของกรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย เกี่ยวกับกระบวนการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ต่อเครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก ที่ระบุว่า กระบวนการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินฯ เป็นไปอย่างเร่งรัด ไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง และไม่มีการเปิดข้อมูลรายละเอียดต่อสาธารณะ และหลายพื้นที่มีการกำหนดสีแผนผังขัดกับหลักการผังเมืองตามหลักสากล ขัดกับนियามการผังเมืองตามพระราชบัญญัติการผังเมืองและขัดกับสุขภาพของประชาชน สภาพแวดล้อม และระบบนิเวศตามการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเหตุผลที่กรมโยธาธิการและผังเมือง นำมาใช้ลดทอนเหตุผลของภาคประชาชนกลุ่มนี้ ประกอบด้วย (กรมโยธาธิการและผังเมือง (ค), 23 กรกฎาคม 2562; กรมโยธาธิการและผังเมือง (ง), 27 สิงหาคม 2562; กรมโยธาธิการและผังเมือง (จ), 18 กันยายน 2562; กรมโยธาธิการและผังเมือง (ฉ), 23 กันยายน 2562)

2.3.1 การกำหนดพื้นที่และประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน ของแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้กำหนดพื้นที่เพื่อการพัฒนาให้สมดุล ระหว่างพื้นที่พัฒนาเมือง พื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรม พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยได้วิเคราะห์บทบาทและความเหมาะสมของพื้นที่ พร้อมกับนำแผนงาน/โครงการตามนโยบายการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกมาบูรณาการร่วมกับการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ ทั้งปัจจัยทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ขณะเดียวกันก็มีการวางแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมกับบทบาทและศักยภาพของพื้นที่ โดยวิเคราะห์ปัจจัยทางกายภาพ พื้นที่เสี่ยงภัย พื้นที่กันชน (อาทิ พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ แหล่งน้ำ) พร้อมทั้งศึกษาการขยายตัวของประชากรและเศรษฐกิจในปี 2580 เพื่อหาพื้นที่เหมาะสมในการรองรับการพัฒนาเมือง เกษตรกรรม และอุตสาหกรรมควบคู่กับการอนุรักษ์พื้นที่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

2.3.2 ไม่มีการเปลี่ยนสีผังเมืองเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มคนบางกลุ่ม เพราะการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นสีม่วงอุตสาหกรรม กรมโยธาธิการและผังเมืองได้พิจารณา ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ภายใต้หลักเกณฑ์ คือ พื้นที่ที่ประกาศเป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ 23 บริเวณเป็นไปตามพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2561 รวมถึงเป็นไปตามนโยบายและแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินภาพรวม ขณะที่พื้นที่การพัฒนาอุตสาหกรรมก็ใช้บริเวณที่เคยถูกกำหนดเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมเดิมในผังเมืองรวมจังหวัด และผังเมืองรวมเมือง/ชุมชน หรือพื้นที่ที่ขยายต่อเนื่องกับพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม สวนอุตสาหกรรม และเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมาย

พิเศษ นอกจากนี้พื้นที่อุตสาหกรรมก็ไม่ได้ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางด้านสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และพื้นที่ทางประวัติศาสตร์

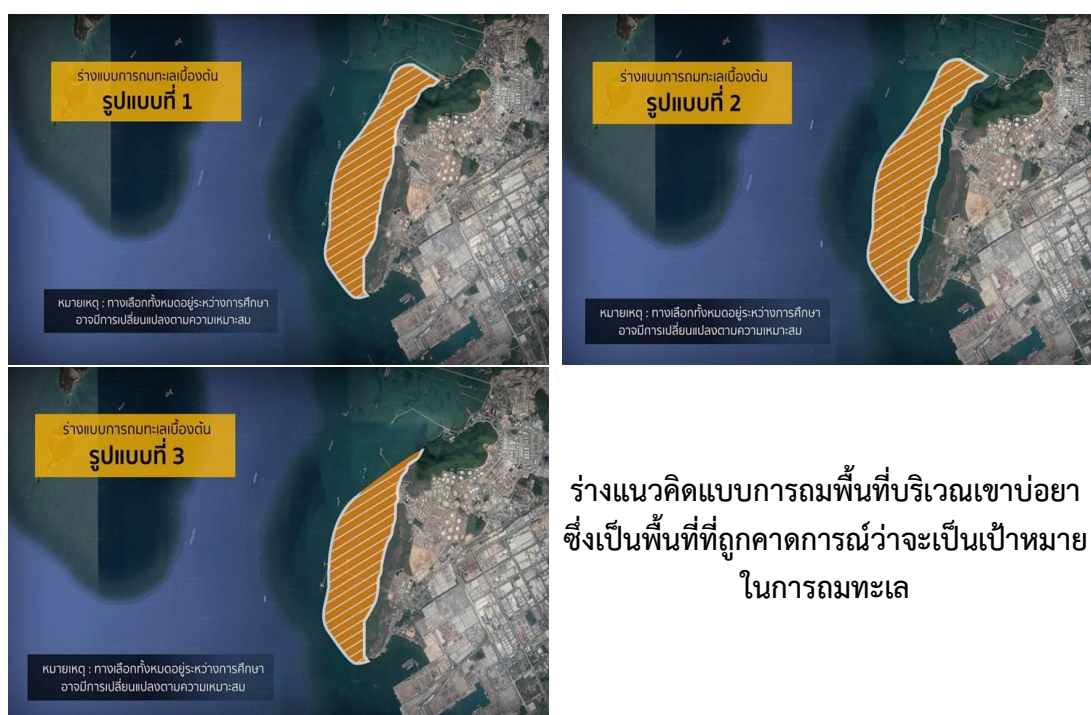
สำหรับกรณีนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 2) ซึ่งถูกกำหนดเป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ เป็นที่ดินประเภทส่งเสริมเกษตรกรรมนั้น ได้มีการพิจารณาก่อนที่จะมีการดำเนินการจัดทำแผนผังการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และมีการประกาศจัดตั้งเขตนิคมอุตสาหกรรมตั้งแต่วันที่ 20 ธันวาคม 2553 ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 8,000 ไร่ โดยก่อนที่คณะกรรมการการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย จะอนุมัติให้จัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม ได้ผ่านขั้นตอนรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน พร้อมกับมีหนังสือยินยอมจากประชาชน ผู้นำท้องถิ่นให้สามารถจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม ส่วนพื้นที่รองรับอุตสาหกรรมบริเวณท้องที่ตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้มีการกำหนดรูปแบบการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมภายใต้กฎหมายของการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ซึ่งมีการกำกับดูแล การบริหารจัดการที่เป็นมาตรฐานสากล เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ มีการรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในขั้นตอนขอจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม และขั้นตอนจัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

2.3.3 กรมโยธาธิการและผังเมือง ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและกรมโยธาธิการและผังเมือง ได้ดำเนินการจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องรวม 25 ครั้ง ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2561 จนถึงเดือนมิถุนายน 2562 และได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงในรายละเอียดของแผนผัง รวมทั้งได้ดำเนินการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดินและข้อกำหนด ตามมาตรา 29 มาตรา 30 มาตรา 31 และมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2561 ซึ่งเป็นไปตามหลักวิชาการผังเมือง โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์กับชุมชน สุขภาวะของประชาชน สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศตามหลักการพัฒนายอย่างยั่งยืน ยึดหลักการสงวน รักษาพื้นที่ป่าไม้ พัฒนาพื้นที่ให้เกิดการกระจายการใช้ทรัพยากรที่ดินอย่างเหมาะสมและสมดุล ทั้งพื้นที่เมืองและชุมชน เกษตรกรรม อุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว

3. คำชี้แจงของกลไกรัฐที่รับผิดชอบโครงการทะเลในพื้นที่แหลมฉะเชิงเทรา อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ภายใต้ความวิตกกังวลของประชาชน และชาวประมงพื้นบ้านที่ประกอบอาชีพใกล้เคียงกับพื้นที่เป้าหมายทะเล (บริเวณเขาบ่อยา รูปภาพที่ 4) การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ได้ออกมาชี้แจงว่า หากมีการถมทะเลในพื้นที่ทางเล็กรจริง จะมีการป้องกันและคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับเส้นทางการเดินเรือ การกัดเซาะชายฝั่ง และการทับถมของตะกอนชายฝั่ง รวมทั้งทำให้การถมทะเล ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนท้องถิ่นน้อยที่สุด โดยขั้นตอนออกแบบและวางแผน จะนำเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ เช่น การวิเคราะห์การหักเหของคลื่นที่จะกระทบกับเกาะสี่ซัง เพื่อออกแบบการถมทะเลให้มีรูปร่าง (Shape) เหมาะสมกับการเคลื่อนตัวของคลื่น และป้องกันไม่ให้เกิดการเคลื่อนตัวของตะกอนทราย หรือการ

ป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง โดยก่อนก่อสร้างมีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ สร้างตัวแบบ (Model) ถมทะเล และแบบจำลองคลื่นที่ใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริง ซึ่งจะทำให้เห็นความแปรผันและความเปลี่ยนแปลงของสภาพชายฝั่งภายหลังถมทะเล ข้อมูลที่ได้ลักษณะนี้ จะถูกใช้เพื่อวางแผนป้องกันและแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมา เป็นต้น (วิฑูรย์ อยู่ทิม, ให้สัมภาษณ์รายการเปิดปม 23 ธันวาคม 2562)

ในปัจจุบันบริษัทที่ปรึกษา ที่ทางการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยได้ว่าจ้าง มีการร่างแบบการถมทะเลไว้ 3 ทางเลือก คือ หนึ่ง ถมทะเลออกไปในพื้นที่อ่าวอุดม ขนาดพื้นที่ประมาณ 3,000 ไร่ สอง ร่องน้ำตรงกลางระหว่างแนวชายฝั่งกับพื้นที่ถมใหม่ เพื่อให้กระแสน้ำยังสามารถไหลผ่านได้ ซึ่งทางเลือกนี้ น่าจะเป็นไปได้น้อยที่สุด เพราะจะก่อให้เกิดตะกอนและดินเลนทับถมตามร่องน้ำในอนาคตและสามคล้ายกับทางเลือกที่หนึ่งแต่ปรับพื้นที่ให้มีหน้าตัดมากขึ้น เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อกระแสน้ำลดลง ดังภาพที่ 16 (สำนักข่าวไทยพีบีเอส, 2562)

ภาพที่ 17 ร่างแนวคิดแบบการถมบริเวณเขาบ่อया
ที่มา: สำนักข่าวไทยพีบีเอส, 2562

4. ข้อโต้แย้งของกลไกรัฐเกี่ยวกับการเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มทุน เช่น กรณีรถไฟความเร็วสูงและการเช่าที่ดินเพื่อพัฒนารถไฟความเร็วสูง ว่าไม่ได้เอื้อประโยชน์ให้ต่างชาติหรือกลุ่มเอกชนไทย โดยเฉพาะประเด็นการให้สัมปทาน 99 ปี เนื่องจากตามพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2561 ได้มีการกำหนดให้มีการเช่าที่ดินเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติการเช่า

อสังหาริมทรัพย์เพื่อการพาณิชย์กรรม พ.ศ.2542 คือ 50 ปี และสามารถขยายได้อีก 49 ปี ดังนั้นตามพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จึงไม่ได้กำหนดให้มีการเช่าที่ดินระยะยาวถึง 99 ปี โดยทันที ขณะเดียวกันปัจจัยที่มีผลต่อการลงทุนหรือสร้างแรงจูงใจให้เกิดการลงทุน คือ การถือครองที่ดิน ซึ่งปัจจุบันมีหลายประเทศในภูมิภาคอาเซียน ต่างกำหนดให้มีการเช่าที่ดินในระยะยาว ไม่ว่าจะเป็นประเทศมาเลเซีย ที่ให้เช่าที่ดินระยะยาว ได้กำหนดระยะยาว 99 ปี ประเทศสิงคโปร์ กำหนดให้มีการเช่าที่ดินขั้นต่ำ 30 ปี และต่อสัญญาได้อีก 60 ปี ประเทศเวียดนาม ให้เช่าที่ดินได้ระยะยาว 70 ปี หรือประเทศฟิลิปปินส์ กัมพูชา และเมียนนาม ให้เช่าที่ดินได้ระยะยาว 50 ปี และสามารถต่อได้อีก นอกจากนี้ยังไม่มีกรณีเอื้อประโยชน์ให้แก่นักลงทุนต่างชาติ เพราะนักลงทุนต่างชาติที่จะถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินหรือถือครองอาคารชุด จะต้องเป็นนิติบุคคลหรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่ลงทุนในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ และต้องประกอบกิจการที่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ส่วนสิทธิประโยชน์การลดหย่อนภาษี สิทธิการเข้าเมือง และขออนุญาตทำงาน นักลงทุนจะต้องเป็นนิติบุคคล หรือผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่ลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ทั้งนี้เป้าหมายของการกำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเข้ามาลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก เพื่อก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ความสามารถ ถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ทันสมัย หรือกรณีการพัฒนาสนามบินอยู่เกาะและเมืองการบินภาคตะวันออก ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มกิจการร่วมบริษัท ธนโอสถตั้ง จำกัด และพันธมิตร อุทธรณ์มติและคำสั่งของคณะกรรมการคัดเลือกเอกชนร่วมลงทุนฯ นั้น ก็เป็นไปตามพระราชบัญญัติวิธีการปฏิบัติราชการทางการปกครอง พ.ศ.2539 และเปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์คำสั่งทางการปกครองทุกโครงการ โดยให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์คำสั่งทางศาลปกครอง ดังนั้นการแต่งตั้งคณะกรรมการฯ จึงเป็นไปตามกฎหมายที่ต้องดำเนินการกับทุกกรณีที่มีการขออุทธรณ์ ทั้งนี้การดำเนินการจะอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย ไม่ได้เอื้อประโยชน์ผลประโยชน์ให้กับโครงการใดหรือกลุ่มภาคเอกชนใด (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ช), 2562)

5. การต่อสู้ระหว่างเครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุน และคัดค้านการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทราบูลเทค ซีที โดยเครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนฯ พยายามชี้ให้เห็นว่า เครือข่ายภาคประชาชนที่คัดค้านฯ เป็นเพียงกลุ่มคนส่วนน้อยและเป็นกลุ่มคนนอกพื้นที่ และเป็นผู้ขัดขวางการพัฒนาและความเจริญที่จะถูกกระจายมายังพื้นที่ นอกจากนี้ประชาชนบางส่วนซึ่งออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านฯ ก็ได้รับเงินชดเชยและค่าธรรมเนียมจากบริษัทดับเบิลพี แลนด์ เรียบร้อยแล้ว แต่กลับไม่ยอมย้ายออกจากพื้นที่เป้าหมายจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทรา บูลเทคฯ ดังกรณีนาง ก (นามสมมุติ) ได้รับค่าชดเชยจำนวน 200,00 บาท เป็นค่าธรรมเนียมและเยียวยา และบริษัทฯ ได้จัดสรรที่ดินไว้ให้ 50 ตารางวา ไว้สำหรับเช่าหรือซื้อ แต่นาง ก. กลับไม่ยอมออกจากพื้นที่เดิม รวมทั้งต้องการให้บริษัทมอบที่ดินให้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย และต้องการเงินสำหรับปลูกบ้าน 1 หลัง หรือกรณีนาย ข. และนาง ค. (สามีภรรยา) ได้รับค่าชดเชยจำนวน 310,000 บาท จากเจ้าของที่ดิน แต่ยังไม่ยินยอมย้ายออกจากที่ทำกิน

เดิม (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์และคณะ, 2563, หน้า 160) ส่วนประชาชนที่ได้รับความเดือนร้อน ที่มีหนังสือแจ้งให้ย้ายออกจากพื้นที่เป้าหมายการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมฯ มีเพียง 13 ครอบครัว ไม่ได้มีถึง 75 ครอบครัว ดังที่เครือข่ายภาคประชาชนที่คัดค้านฯ นำเสนอ (77 ชาวเต็ด, 4 สิงหาคม 2562)

นอกจากนี้พื้นที่เป้าหมายในการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทรา บุลเทศที่ดีไม่เหมาะสำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากเป็นพื้นที่ซึ่งน้ำทะเลท่วมถึง ดังนั้นจึงเผชิญปัญหาดินเค็ม ขณะเดียวกันการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนาที่สามารถทำได้เพียงปีละหนึ่งครั้ง คือ ช่วงปลายเดือนพฤษภาคม-ปลายเดือนตุลาคม ส่วนการทำประมงทั้งการจับ กุ้ง ปู ปลา ตามธรรมชาติ จะทำได้เฉพาะช่วงน้ำขึ้นน้ำลง หรือรอน้ำทะเลหนุนน้ำจืดตามธรรมชาติ ดังนั้นจึงไม่สามารถจับสัตว์น้ำขายได้ทุกวันและมีประชาชนเพียงบางส่วน ที่ประกอบอาชีพลักษณะนี้ นอกจากนี้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ก็ไม่ได้มีความอุดมสมบูรณ์ดังเช่นที่ผ่านมา เพราะพื้นที่ตำบลถูกปิดล้อมด้วยโรงงานอุตสาหกรรม โรงไฟฟ้าบางปะกง ด้วยเหตุนี้การประกอบอาชีพของประชาชน จึงเป็นไปได้ด้วยความยากลำบากหากเปรียบเทียบกับอดีต ประกอบกับสภาพความเป็นจริงทางสังคม และวิถีชีวิตของคนในชุมชนก็เปลี่ยนแปลงไปมาก ปัจจุบันมีเพียงประชาชนส่วนน้อยและเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในวัยกลางคน (จนถึงสูงอายุ) ที่ทำเกษตรกรรม ส่วนประชาชนวัยแรงงานและเยาวชน ไม่นิยมประกอบอาชีพเกษตรกรรม และต้องออกไปเป็นแรงงานภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่ใกล้เคียง ด้วยเหตุนี้การเข้ามาของภาคอุตสาหกรรม จึงกลายเป็นเงื่อนไขให้ประชาชนมีโอกาสดำเนินงานทำใกล้บ้าน (นาย ก. นามสมมุติ, สัมภาษณ์ 29 สิงหาคม 2563; นาย ข. นามสมมุติ, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2563)

เช่นเดียวกับ การลดทอนประเด็นที่เครือข่ายภาคประชาชนที่คัดค้านฯ พยายามนำเสนอว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินไม่สอดคล้องกับสภาพศักยภาพและภูมินิเวศ โดยเฉพาะปฏิบัติการทางภาษาและการสื่อสารที่สร้างจินตภาพว่าท้องที่ตำบลเขาหิน มีความอุดมสมบูรณ์ วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของประชาชนอยู่ภายใต้ระบบนิเวศสามน้ำ ผ่านการนำเสนอข้อมูลที่ว่า ระบบนิเวศสามน้ำส่งผลกระทบต่อ การประกอบอาชีพของประชาชนในท้องถิ่น เนื่องจากเป็นสาเหตุให้เกษตรกรสามารถทำนาได้เพียงปีละหนึ่งครั้งเท่านั้น (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์และคณะ, 2563, หน้า 160) หรือการให้เหตุผลว่า การกำหนดให้ท้องที่ตำบลเขาหินเป็นพื้นที่สีเขียว (ตามผังเมืองรวมของชุมชนบางปะกง) ประชาชนไม่สามารถประกอบกิจการใด ๆ ได้ นอกจากทำเกษตรกรรม รวมทั้งไม่สามารถสร้างตึกหรืออาคารสูงเพื่อจัดทำโรงงานอุตสาหกรรมหรือธุรกิจอื่นใด (คม ชัด ลึก (ข), 30 สิงหาคม 2562) ซึ่งผังเมืองในลักษณะดังกล่าวเปรียบเสมือนการจำกัดการประกอบอาชีพของประชาชนท้องถิ่น

เหตุผลและเป้าหมายของปฏิบัติการทางสังคมข้างต้น สะท้อนให้เห็นจากหนังสือชี้แจงข้อเท็จจริงของเครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนฯ ต่อการเคลื่อนไหวของเครือข่ายภาคประชาชนที่คัดค้านฯ ซึ่งเนื้อตอนหนึ่งระบุว่า

“อย่าเอาพื้นที่เขาหินเป็นพื้นที่ที่ต่อสู้ทางการเมือง ขอให้สงสารคนในพื้นที่ ที่ต้องการความเป็นธรรม และมีความในเจริญพื้นที่ ที่ตรงนี้ได้เหมาะสมกับการเกษตรตามที่เสนอ ยืนยัน ไม่มีนาทุนมาบิบให้ขาย หรือถมดินล้อมบ้านเพื่อขับไล่ ตรงกันข้ามโครงการที่มาตั้งในพื้นที่มาจัดสรรที่อยู่

อาศัยเป็นหมู่บ้านๆ เพื่อช่วยเหลือคนที่ไม่มีพื้นที่อยู่อาศัย ซึ่งเกิดมาก็ไม่เคยได้ยินว่ามีโครงการไหนที่ทำให้ขนาดนี้ ไม่มี 75 ครอบครัวได้รับความเดือดร้อนตามที่อ้าง คนที่มาเรียกร้องก็ไม่ใช่คนในพื้นที่เป็นคนนอกพื้นที่ที่หวังผลประโยชน์ ปัจจุบันยังไม่มีโครงการก่อสร้างใด ๆ ที่ขวางทางน้ำตามที่กล่าวอ้าง เกษตรกรรมเป็นสิ่งที่ดีและเป็นที่ภาคภูมิใจของคนทั่วประเทศ แต่ก็ต้องดูด้วยว่าคนในพื้นที่ส่วนใหญ่จริง ๆ แล้วต้องการอะไร ปัจจุบันพื้นที่โครงการไม่ได้เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ ทำการเกษตรกรรมก็ได้ผลผลิตไม่มาก ดูจากจำนวนคนที่ทำเกษตรในบริเวณนี้ก็มีไม่กี่ครัวเรือน ที่พูดและกล่าวอ้างว่าพื้นที่บริเวณดังกล่าวทำการเกษตร จริง ๆ แล้วส่วนใหญ่อยู่ฝั่งตรงข้ามถนน ไม่ใช่ตรงพื้นที่โครงการ เพราะพื้นที่ดังกล่าวปลูกข้าวก็เสียหาย น้ำไม่มี น้ำเค็มไหลย้อนมา พื้นที่แบบนี้จะให้ชาวบ้านทำอะไร มีโครงการดี ๆ ก็มีกลุ่มบุคคลมาปลูกกระแสดเพื่อหวังประโยชน์” (มติชนออนไลน์ (ข), 4 สิงหาคม 2562)

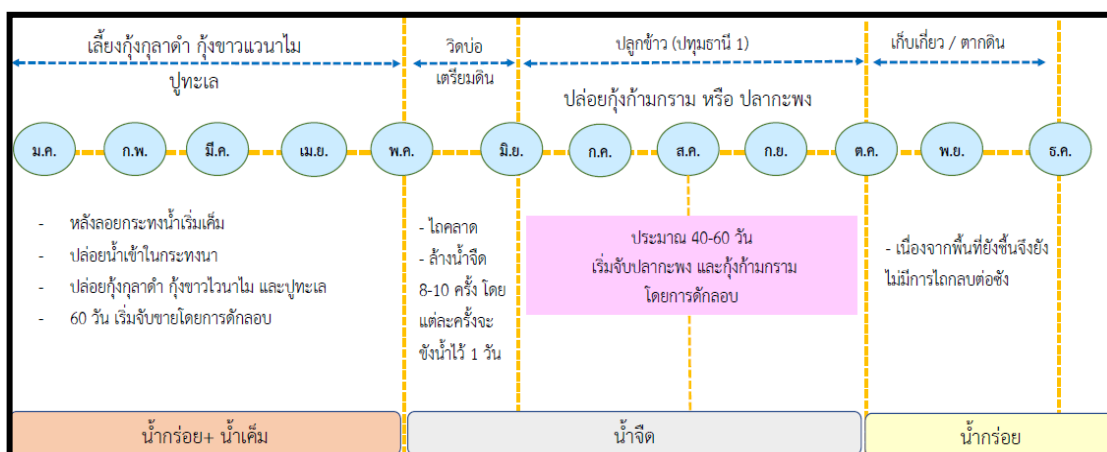
ปฏิบัติการเช่นนี้ของเครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนฯ ถูกตอบโต้จากเครือข่ายภาคประชาชนที่คัดค้านฯ โดยการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ผ่านปฏิบัติการชูบัตรประชาชน เพื่อยืนยันว่าภาคประชาชนที่เคลื่อนไหวคัดค้านเป็นประชาชนในพื้นที่ และเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตลุ่มน้ำบางปะกง แม้ว่าจะมีภาคประชาชนบางกลุ่มที่ไม่ใช่ประชาชนในพื้นที่ แต่พวกเขาก็มีความชอบธรรมที่จะเคลื่อนไหว เนื่องจากนิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทรา บลูเทคซิตี ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำบางปะกง ดังนั้นหากระบบนิเวศบริเวณนี้ได้รับผลกระทบ ย่อมส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศริมแม่น้ำบางปะกงทั้งระบบ หรือการแสดงสัญลักษณ์ เพื่อให้เห็นว่า พื้นที่บริเวณแม่น้ำบางปะกง ยังคงมีความความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ รวมทั้งเป็นแหล่งผลิตอาหารสำคัญที่หล่อเลี้ยง ประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่ ผ่านการนำปูจากแม่น้ำบางปะกง มาปล่อย ณ ทำเนียบรัฐบาล

ภาพที่ 18 การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ผ่านการชูบัตรประจำตัวประชาชนและการปล่อยปู ณ ทำเนียบรัฐบาล

ที่มา: ประชาไท (ข), 6 สิงหาคม 2562

นอกจากนี้ พวกเขายังปฏิบัติการทางภาษาเพื่อสื่อสารต่อสาธารณชนในสังคม ว่า เครื่องข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนฯ ถูกจัดตั้งและมีผลประโยชน์ร่วมกับผู้ประกอบการ ภาคอุตสาหกรรม หรือการตอบโต้ความเชื่อที่มีต่อระบบนิเวศสามน้ำ ของเครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนฯ โดยการอธิบายว่า ระบบนิเวศสามน้ำก่อให้เกิดอัตลักษณ์การทำนาของชาวนา ในท้องที่ ตำบลเขาดินซึ่งแตกต่างไปจากการทำนาของเกษตรกรทั่วไป กล่าวคือ เกิดรูปแบบการทำนาที่เรียกว่า “นาข้าววัง” ซึ่งเป็นการทำนาโดยการขุดร่องน้ำรอบนา ลึกประมาณ 70 เซนติเมตร เพื่อใช้ล้างความเค็มจากผิวดิน (ผืนนา) และป้องกันคราบเกลือขึ้นมาสู่ผิวดิน ผลจากการขุดร่องน้ำรอบนา ทำให้ชาวนาสามารถเลี้ยงสัตว์น้ำระหว่างทำนาได้ และภายหลังช่วงเก็บเกี่ยวน้ำในแม่น้ำบางปะกงจะกลายเป็นน้ำกร่อยและน้ำเค็ม (ปลายเดือนธันวาคม-ต้นเดือนพฤษภาคม) ชาวนาก็จะนำน้ำกร่อย/น้ำเค็มเข้านาข้าววังเพื่อเลี้ยงสัตว์น้ำ ส่วนช่วงที่น้ำจืดมา (ปลายเดือนพฤษภาคม-ปลายเดือนตุลาคม) ชาวนาก็ปล่อยน้ำออก (รวมถึงจับสัตว์น้ำ) และเตรียมตัวสำหรับการทำนาต่อไป (นาย ฉ.นามสมมุติ, สัมภาษณ์ 18 ตุลาคม 2563; นาย ด.นามสมมุติ, สัมภาษณ์ 6 ธันวาคม 2563)

ภาพที่ 19 ปฏิทินชีวิตเกี่ยวกับการประกอบอาชีพภายใต้ระบบนิเวศสามน้ำ
ที่มา: เครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออก, 2562

6. การต่อสู้ระหว่างเครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนและคัดค้าน กรณีการพัฒนาวิสาหกิจ อุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 2) โดยเครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนฯ พยายามช่วงชิง อำนาจนำในพื้นที่สาธารณะ จากเครือข่ายภาคประชาชนที่คัดค้านฯ ผ่านการอธิบายว่า แกนนำภาค ประชาชนที่คัดค้านฯ เป็นคนนอกพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาวิสาหกิจอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ฯ (โครงการ 2) นอกจากนี้ยังทำงานร่วมกับพรรคการเมืองฝ่ายค้านพรรคหนึ่ง และไม่ได้เคลื่อนไหวเพื่อประโยชน์ ส่วนรวมอย่างแท้จริง สำหรับรูปแบบการเคลื่อนไหวคัดค้านที่ผ่านมา แกนนำภาคประชาชนรายนี้ พยายามสร้างเครือข่ายกับนักพัฒนาเอกชน (NGO) นักวิชาการ และประชาชนส่วนน้อย (นอกพื้นที่) เพื่อปฏิบัติการสื่อสารกับสาธารณะ ว่าตนเองและเครือข่ายภาคประชาชนเป็นผู้ได้รับผลกระทบ

มีความเดือดร้อนด้านการประกอบอาชีพ ไม่สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ หรือได้รับผลกระทบทั้งปัญหาน้ำท่วม น้ำเสียจากโรงงานในนิคมอุตสาหกรรม ซึ่งเครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนฯ เห็นว่า การสื่อสารเช่นนี้ ทำให้สังคมเกิดการรับรู้ที่คลาดเคลื่อนไปจากสภาพความเป็นจริง เพราะสภาพปัญหาและผลกระทบดังกล่าว ไม่ได้เกิดจากภาคอุตสาหกรรมที่อยู่ในพื้นที่ ตรงกันข้ามประชาชนท้องถิ่นกับโรงงานอุตสาหกรรม สามารถอยู่ร่วมกันได้ในลักษณะพึ่งพาอาศัยกันมากกว่า 30 ปี นอกจากนี้ประชาชนส่วนใหญ่ยังต้องการให้เกิดการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เนื่องจากเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ชุมชนและประชาชนท้องถิ่น อาทิ ระบบสาธารณสุขโรค ถนน ไฟฟ้า จะได้รับการพัฒนาเข้าถึงหมู่บ้านต่าง ๆ เช่นเดียวกับการเติบโตของธุรกิจในพื้นที่ มีตลาด มีร้านค้า มีหอพัก มีรถรับจ้าง มีงาน มีอาชีพให้คนได้ทำอย่างหลากหลาย ส่วนภาคเกษตรกร ร้านค้าชุมชน สินค้าพื้นบ้าน ก็จะได้ประโยชน์จากเข้าไปขายสินค้าในโรงงานอุตสาหกรรม บุตรหลานของประชาชนในท้องถิ่นได้งานทำใกล้บ้าน เป็นต้น (นาย ถ. นามสมมุติ, สัมภาษณ์ 19 ตุลาคม 2563)

ปฏิบัติการที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างจินตภาพใหม่ แก่สาธารณะชนในสังคมข้างต้น เกิดขึ้นควบคู่กับการรื้อถอนปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive Practice) ของเครือข่ายภาคประชาชนที่คัดค้านฯ ดังจะเห็นได้จากข้อโต้แย้งในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้ (นาย ง. นามสมมุติ, สัมภาษณ์ 3 ตุลาคม 2563; นาย ถ. นามสมมุติ, สัมภาษณ์ 19 ตุลาคม 2563)

1. พื้นที่เป้าหมายการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ฯ โครงการ 2 ไม่ใช่แหล่งเกษตรกรรมขั้นดี หรือแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ส่งขายให้แก่กรมการข้าว เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ในอำเภอพานทอง ได้เลิกอาชีพทำนามาตั้งแต่ปี 2535 ทำให้ในพื้นที่เหลือมีเกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำนาไม่ถึง 5% ของประชาชนทั้งหมด สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะสภาพน้ำมีความเค็มไม่เหมาะแก่การทำนา ดังนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่จึงหันไปประกอบอาชีพเลี้ยงปลานิลแทน

2. การที่ฝ่ายคัดค้านฯ ให้ข้อมูลว่า ข้าวที่ผลิตได้ในอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทราและอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี สามารถขายได้ถึงตันละ 12,000 บาท โดยไม่ต้องพึ่งการประกันราคาข้าวจากรัฐบาลนั้น ไม่เป็นความจริง เนื่องจากพื้นที่ปลูกข้าวและสามารถขายข้าวได้ตามราคาดังกล่าว ส่วนผู้ให้ข้อมูลก็ไม่ใช่เกษตรกรและพื้นที่ดังกล่าวไม่มีโรงสีข้าว

3. นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ฯ โครงการ 2 ไม่ได้กีดขวางการระบายน้ำลงสู่ลำรางหรือลำคลองสาธารณะและแม่น้ำบางปะกง เพราะหากพิจารณาจากภาพถ่ายทางอากาศ พบว่า มีการตัดถนนที่มีลักษณะกีดขวางทางน้ำ โดยเฉพาะถนนสายบ้านบึง-แกลง ซึ่งถือเป็นเส้นทางกีดขวางทางน้ำเส้นแรก ส่วนพื้นที่จัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ฯ โครงการ 2 อยู่ถัดจากถนนสายดังกล่าว เช่นเดียวกับการปรับปรุงถนนสายพนัสนิคม-หนองซาก ที่มีการยกระดับพื้นผิวถนนให้สูงขึ้น จนสองข้างทางกลายเป็นพื้นที่กักเก็บน้ำ แม้ในทางภูมิศาสตร์นิคมอุตสาหกรรมอมตะฯ โครงการ 2 จะมีตำแหน่งหรือที่ตั้งขนานไปกับแม่น้ำบางปะกง แต่ไม่ได้เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดการกีดขวางทางน้ำที่

รวมทั้งไม่ใช่ต้นเหตุของปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ เนื่องจากน้ำที่ไหลท่วมบริเวณอำเภอพานทอง เป็นน้ำที่ไหลมาจากพื้นที่ตอนบน

ปรากฏการณ์ข้างต้น สะท้อนให้เห็น ความพยายามกีดกัน (Exclusions) กดทับ (Subjugation) และสร้างความเป็นอื่น (Otherness) แก่กลุ่มผู้กระทำการที่มีจุดยืนแตกต่างไปจากกลุ่มของตนเอง เป้าหมายของกระบวนการทั้งหมด ก็คือ การครองอำนาจนำในสนามอำนาจเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อย่างไรก็ดี สนามแห่งนี้อาจไม่มีเครือข่ายผู้กระทำการกลุ่มใด สามารถครองอำนาจนำแบบเบ็ดเสร็จ เนื่องจากกระบวนการพัฒนา เป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบรูปแบบใหม่ ๆ ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ว่าอนาคต จะมีผู้กระทำการอีกหลายกลุ่ม โดยเฉพาะภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว จึงจะเห็นการสร้างวาทกรรมการพัฒนา (Development Discourse) และการพัฒนาวาทกรรม (Discourse Development) หลายแบบ เพื่ออ้างไว้ซึ่งความชอบธรรม (Legitimacy) และลดทอน (Reduce) พลังอำนาจของฝ่ายตรงข้าม

ทางเลือกการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

การนำเสนอทางเลือกการพัฒนาครั้งนี้ อยู่ภายใต้ฐานคิด (Assumption) ที่ว่าสภาพความจริงของสังคมปัจจุบัน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งกลไกรัฐ ผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น ไม่สามารถปฏิเสธการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกได้ ภายใต้สถานการณ์ดำรงอยู่เช่นนี้ จึงจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขเพื่อการอยู่ร่วมกัน (Coexistence) ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ดังนั้นการนำเสนอทางเลือกการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกในที่นี้ จึงมีลักษณะเป็นทางเลือกเพื่อการปฏิบัติ (Practical) ไม่ใช่ทางเลือกเพื่อรื้อถอนการพัฒนา (Radical) ดังข้อเสนอต่อไปนี้

1. ให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาลในการพัฒนา ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ก็คือ ปัญหาธรรมาภิบาล เนื่องจากนักวิชาการและภาคประชาชนบางกลุ่ม เห็นว่า โครงการฯ ถูกกำหนดมาจากส่วนกลางภายใต้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนและกลไกรัฐ ดังนั้นจึงเอื้อประโยชน์และให้สิทธิพิเศษแก่กลุ่มทุนบางกลุ่ม ประกอบกับการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ผ่านมาไม่มีการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ ภายใต้สภาพปัญหาและข้อจำกัดเช่นนี้ คณะผู้วิจัย เห็นว่า จำเป็นต้องทำให้กระบวนการพัฒนาดำเนินการภายใต้หลักธรรมาภิบาล เพราะเป็นหลักการที่พยายามนำเสนอ แนวทางการบริหารจัดการที่พึงปรารถนา โดยมีจริยธรรมแบบประโยชน์นิยม (Utilitarianism Ethics) ที่ตัดสินคุณค่าทางจริยธรรมจากผลของการกระทำ และจริยธรรมแบบกรณียธรรม (Deontological Ethics) ที่ตัดสินคุณค่าทางจริยธรรมจากเจตนาและพฤติกรรมของการกระทำเป็นโลกกำกับ (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2561, หน้า 4-5)

สำหรับหลักธรรมาภิบาลในการพัฒนาที่กลไกรัฐและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญและยึดเป็นกรอบเพื่อขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ประกอบด้วย

1.1 ความโปร่งใส (Transparency) โดยเฉพาะการให้ความสำคัญต่อการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาให้ประชาชนได้รับทราบ (ที่ผ่านมาการเปิดเผยข้อมูล เช่น แผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดินเกิดขึ้นจากแรงกดดันและการร้องขอจากภาคประชาชน เป็นต้น) สำหรับข้อมูลที่จะถูกเปิดเผยนั้นต้องเผยแพร่ข้อมูลทั้งหมดในทุกแง่มุม เป็นข้อมูลที่สะท้อนทั้งด้านบวกและลบ รวมทั้งเป็นข้อมูลที่มีความทันสมัย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

1.2 การมีส่วนร่วมสาธารณะ (Public Participation) โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงหรือโดยอ้อม เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ เนื่องจากการมีส่วนร่วมสาธารณะ เปรียบเสมือนส่วนหนึ่งของกระบวนการนโยบาย (Policy Process) ที่จะทำให้นโยบายตอบสนองความต้องการ เกิดความยุติธรรม รวมทั้งลดเงื่อนไขความขัดแย้งระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ

1.3 ความสำนึกรับผิดชอบ (Accountability) โดยหน่วยงานราชการต้องอธิบายได้ถึงการกระทำของตน และต้องไม่บิดเบือน ซ่อนเร้น อำพราง เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกตรวจสอบ เช่นเดียวกับความสำนึกรับผิดชอบด้านซดใช้ผลการกระทำ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ การยินดีที่จะถูกทำโทษในกรณีที่ทำผิด หรือการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ บรรทัดฐานทางสังคม มาตรฐานทางวิชาชีพ รวมทั้งความสำนึกรับผิดชอบด้านการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

1.4 การถ่วงดุลอำนาจและการตรวจสอบ (Check and Balance of Power) เพื่อทำให้เกิดดุลยภาพทางอำนาจ เนื่องจากสังคมไทยอยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำ ด้วยเหตุนี้การตัดสินใจขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ จึงผูกขาดอยู่ที่คนกลุ่มน้อยที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจการเมือง เหนือประชาชนโดยทั่วไป ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสร้างระบบถ่วงดุลอำนาจและตรวจสอบ ไม่ให้สมาชิกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคม เอาเปรียบประชาชนได้โดยง่าย โดยเฉพาะทำให้ทุกคนอยู่ภายใต้กฏกติกา เดียวกัน

1.5 ระบบนิติรัฐ นิติธรรม โดยการทำให้กฎหมายเป็นมาตรฐานที่สามารถบังคับใช้กับทุกคน เพื่อให้สมาชิกของสังคมมีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย ซึ่งการปกครองที่อยู่บนรากฐานของหลักนิติรัฐ นิติธรรม จะทำให้ผู้มีอิทธิพลไม่สามารถใช้อำนาจของตนเองอยู่เหนือกฎหมายได้ ขณะเดียวกันประชาชนก็ได้รับการปกป้อง ค้ำครอง ตามกฎหมาย ทำให้มีสิทธิ เสรีภาพและมีความเสมอภาคภายใต้มาตรฐานเดียวกัน

2. การทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เปรียบเสมือนภาพสะท้อนของกลยุทธ์การเติบโตแบบไม่สมดุล ภายใต้ฐานคิดที่ว่าผลประโยชน์จากการพัฒนาอุตสาหกรรมจะถูกกระจายสู่ภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคม (Trickle-down) ฐานคิดดังกล่าวถูกพิสูจน์ให้เห็นจากการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ว่าภาคอุตสาหกรรมเปรียบเสมือน จักรกลสำคัญขับเคลื่อนความเติบโตทางเศรษฐกิจ และเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการพัฒนามิติดีตามมา แต่ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนากลับไหลรินอย่างเชื่องช้า และมีแนวโน้มกระจุกตัวอยู่ที่กลุ่มชนชั้นนำทางเศรษฐกิจไม่กี่กลุ่ม ด้วยเหตุนี้การ

พัฒนาจึงนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนต่าง ๆ แม้ว่าชุมชนหรือประชาชนท้องถิ่นจะไม่ได้รับผลประโยชน์อย่างที่ควรจะเป็น อย่างไรก็ตามประวัติศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก กลับได้ชี้ให้เห็นว่า ภาคอุตสาหกรรมและชุมชนท้องถิ่นต่างพยายามแสวงหากลไกเพื่อการอยู่ร่วมกัน แต่แนวทางการพัฒนาที่มีจุดมุ่งหมายให้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข บนพื้นฐานความยุติธรรมทางสังคม กลับเป็นจุดอ่อนของการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เนื่องจากจุดเริ่มต้นการพัฒนา ได้กลายเป็นเงื่อนไขของกระบวนการสร้างความเป็นชายขอบแก่ผู้คนในท้องถิ่น ดังกรณีการจัดการที่ดิน ซึ่งก่อให้เกิดการพหุสิทธิ์และแย่งยึดหลายพื้นที่ภายใต้สถานการณ์ที่ดำรงอยู่เช่นนี้ จึงจำเป็นต้องทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนต่างฝ่ายได้รับผลประโยชน์ร่วมกันสำหรับมาตรการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอาจพิจารณานำมาประยุกต์ใช้ในกรณีนี้ ประกอบด้วย

2.1 กระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสู่ชุมชนและประชาชนท้องถิ่น ซึ่งสามารถดำเนินการได้ 2 รูปแบบ คือ

2.1.1 การกระจายผลประโยชน์ทางตรง (Direct Benefit) หมายถึง ทำให้ชุมชนหรือประชาชนในท้องถิ่น เข้าเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบธุรกิจ ผ่านการจ้างงานหรือสร้างโอกาสการทำงาน ให้แก่ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ถูกพหุสิทธิ์และแย่งยึดที่ดิน รวมถึงประชาชนที่มีทะเบียนบ้านอยู่ในพื้นที่ ซึ่งอาจนำระบบโควตา (Quota) เข้าใช้ในกระบวนการจ้างงาน หรือให้คะแนนพิเศษสำหรับประชาชนที่มีทะเบียนบ้านอยู่ในพื้นที่ การกำหนดสัดส่วนของแรงงานในท้องถิ่นต่อแรงงานทั้งหมดที่มีอยู่ในองค์กร รวมทั้งให้สัมปทานประกอบธุรกิจในภาคบริการแก่โรงงานอุตสาหกรรม เช่น การทำความสะอาด การดูแลตกแต่งภูมิทัศน์รอบโรงงานอุตสาหกรรม การขายอาหารเครื่องดื่ม เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่งปฏิบัติการลักษณะนี้ ก็คือ การสร้างหุ้นส่วน (Partnerships) การพัฒนาระหว่างกลไกรัฐ ผู้ประกอบการ และประชาชนท้องถิ่น (การเสวนากลุ่มย่อยประชาชนที่สนับสนุนโครงการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 19 ธันวาคม 2563)

2.1.2 การกระจายผลประโยชน์ทางอ้อม (Indirect Benefit) หมายถึง ส่งเสริม หรือเสริมสร้างศักยภาพภาคผลิตที่มีอยู่เดิม และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น เช่น พัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพดั้งเดิมของชุมชน หรือส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพหลากหลายไม่พึ่งพิงอยู่กับการผลิตรูปแบบเดียว การเพิ่มผลิตภาพและคุณภาพการผลิตภายใต้ข้อจำกัดด้านพื้นที่ การเพิ่มคุณภาพของผลผลิต ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง การแสวงหาตลาดเพื่อรองรับสินค้าจากชุมชน เป็นต้น หรือนำกลไกทางภาษีมาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะเพิ่มสัดส่วนการเสียภาษี ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน หรือจัดสวัสดิการทางเศรษฐกิจ สังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งปฏิบัติการลักษณะนี้ ก็คือ การที่กลไกรัฐผู้ประกอบการ เข้ามาเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ชุมชนท้องถิ่น (Empowerment)

2.2 จัดตั้งกองทุนสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิต แม้พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จะกำหนดให้จัดตั้ง “กองทุนพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก” เพื่อพัฒนาพื้นที่หรือชุมชน รวมตลอดทั้งช่วยเหลือ เยียวยาประชาชนและชุมชนที่อาจได้รับผลกระทบจากการพัฒนา

เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก รวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาและให้ทุนการศึกษาแก่ประชาชนที่อาศัยในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หรือที่อยู่ใกล้เคียงและได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แต่กองทุนฯ กลับมีข้อจำกัด คือให้อำนาจสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เป็นผู้บริหารจัดการทั้งหมด เป็นผลให้กองทุนฯ ขาดการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการและประชาชนในท้องถิ่น (แม้จะมีข้อกำหนดว่าต้องคำนึงถึงความต้องการของประชาชนก็ตาม) ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ ผู้ประกอบการภาคเอกชนอาจพิจารณาจัดตั้งกองทุนคู่ขนานกับกองทุนของรัฐ โดยสร้างเครือข่ายฯ ระหว่างผู้ประกอบการกลุ่มต่าง ๆ และออกแบบกลไกบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการร่วมระดับพื้นที่ ซึ่งมีตัวแทนผู้ประกอบการ ตัวแทนผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนภาคประชาชนหรือภาคประชาสังคมเข้าร่วม สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่จะได้รับประโยชน์จากกองทุน ก็คือ ประชาชนที่อาศัยรอบสถานประกอบการ ภายใต้ข้อกำหนดว่าข้อเสนอที่จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จะต้องเป็นข้อเสนอที่ผ่านการทำประชาคมในระดับหมู่บ้านเท่านั้น สำหรับเงื่อนไขที่จำเป็น หากจะมีการจัดตั้งกองทุน ก็คือการถอดบทเรียนกองทุนที่ถูกจัดตั้งจากภาคเอกชนในอดีต เนื่องจากกองทุนเหล่านี้ยังไม่ประสบความสำเร็จอย่างที่ควรจะเป็น เช่น กองทุนระยองเข้มแข็ง⁵⁰ หรือกองทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมชุมชนเมืองมาตาพุด และชุมชนเทศบาลตำบลบ้านฉาง⁵¹ เป็นต้น

3. การแก้ไขพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.1 การลดทอนอำนาจและสร้างกลไกตรวจสอบ ถ่วงดุล การใช้อำนาจของคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เนื่องจากผลของพระราชบัญญัติฉบับนี้ทำให้เกิดการถ่ายโอนอำนาจในกฎหมายหลายฉบับ แก่คณะกรรมการนโยบายฯ และเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายฯ สำหรับหลักการลดทอนอำนาจและสร้างกลไกตรวจสอบ ถ่วงดุลนั้น อาจทำได้โดยการให้อำนาจอนุญาตให้สิทธิ หรือให้สัมปทาน เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการที่ถูกระบุไว้ในกฎหมายนั้น ๆ⁵² เช่น การออกใบอนุญาตการประกอบกิจการพลังงาน ควรเป็นอำนาจของคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน หรือการดำเนินการตามกฎหมายพลังงานนิวเคลียร์เพื่อสันติ ควรเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการพลังงาน

⁵⁰ ได้รับเงินจากการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย 10 ล้านบาท บริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน) 10 ล้านบาท บริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) 10 ล้านบาทและบริษัท BLCP รวมถึงผู้ประกอบการรายอื่น ๆ อีก 1 ล้านบาท

⁵¹ ได้รับเงินสนับสนุนจากการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยจำนวน 10 ล้านบาท บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) จำนวน 10 ล้านบาท บริษัทเอสซีจี เคมิคอลส์ ซึ่งเป็นบริษัทในเครือของบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) จำนวน 10 ล้านบาท และจากบริษัทบีแอลซีพี เพาเวอร์ จำกัด จำนวน 500,000 บาท ต่อมาได้รับเงินงบประมาณสนับสนุนจากกลุ่มบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) อีก 2 ล้านบาท

⁵² รายละเอียดของกฎหมายที่ถูกถ่ายโอนอำนาจมายังคณะกรรมการนโยบายฯ สามารถดูได้ในหัวข้อ “การมีอำนาจผ่านพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก”

นิวเคลียร์เพื่อสันติ เป็นต้น โดยคณะกรรมการนโยบายฯ มีหน้าที่เพียงให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบ ตามที่คณะกรรมการที่ถูกระบุในกฎหมายเป็นผู้ดำเนินการ เช่นเดียวกับการทำให้อำนาจอนุมัติ อนุญาต ออกใบอนุญาต หรือให้ความเห็นชอบ จากเดิมที่เป็นของอำนาจเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายฯ กลับไปสู่ผู้มีอำนาจอนุมัติ อนุญาต ออกใบอนุญาต หรือให้ความเห็นชอบตามกฎหมายนั้น ๆ โดยเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายฯ มีหน้าที่ให้ความเห็นเบื้องต้น หรือประสานงานและอำนวยความสะดวกแก่ผู้ประกอบการที่ต้องการขออนุมัติ อนุญาต หรือขออนุญาตออกใบอนุญาตเท่านั้น

3.2 การทำให้กระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เป็นไปตามพระราชส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 รวมทั้งต้องไม่เร่งรัดระยะเวลาพิจารณาให้ความเห็นหรือความเห็นชอบรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของคณะกรรมการผู้ชำนาญการ (ในพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ระบุว่า คณะกรรมการผู้ชำนาญการต้องพิจารณาให้ความเห็นหรือความเห็นชอบให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันที่ได้รับรายงานที่ถูกต้องและมีข้อมูลครบถ้วน) นอกจากนี้อาจพิจารณานำแนวคิดการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) มาใช้ประเมินผลกระทบของโครงการพัฒนาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เนื่องจาก SEA เป็นกระบวนการที่ใช้สนับสนุนการตัดสินใจกำหนดนโยบาย แผน หรือแผนงาน โดยคำนึงถึงปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และปัจจัยอื่น ๆ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับหลักการที่ว่า การพัฒนาจะต้องไม่ก่อให้เกิดการสูญเสียสุทธิ (No-net-loss) หรือทำให้เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเสมอภาค (Benefit Sharing) เช่นเดียวกับผู้ก่อมลพิษต้องต้องเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays) เน้นหลักการป้องกันไว้ก่อน (Precautionary Principles) และการพัฒนาที่ไม่เกินศักยภาพรองรับของพื้นที่ (Development within Carrying Capacity) (คณะทำงานจัดทำแนวทางการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์, 2561, หน้า 2; การเสวนากลุ่มย่อยประชาชนที่สนับสนุนโครงการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 12 ธันวาคม 2563)

3.3 การพิจารณาหรือทบทวนการให้สิทธิประโยชน์ แก่ผู้ประกอบการในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ เนื่องจากสิทธิประโยชน์ที่เกิดขึ้นตามมาตรา 48 มาตรา 49 มาตรา 51 มาตรา 52 มาตรา 54 ถึงมาตรา 59 เปรียบเสมือนการเอื้อหรือให้ประโยชน์แก่ผู้ประกอบการบางกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มทุนจากต่างประเทศ และกลุ่มทุนชาติที่เป็นเจ้าของหรือผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรมที่ได้รับการประกาศให้เป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ แม้การสร้างแรงดึงดูดนักลงทุน เป็นเงื่อนไขจำเป็นต่อการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แต่สิทธิประโยชน์ที่เกิดขึ้นควรอยู่ภายใต้หลักการที่ประเทศจะต้องได้รับประโยชน์สูงสุดและมีความสมเหตุสมผล ขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงความยุติธรรมทางสังคม โดยไม่เลือกปฏิบัติว่าบุคคลเหล่านั้น อยู่ในภาคการผลิตแบบไหน หรือในเขตประกอบการลักษณะใด รวมทั้งการให้ความสำคัญต่อการปกป้องสิทธิประโยชน์ของประชาชนบางกลุ่ม ที่กระบวนการพัฒนาทำให้พวกเขาต้องกลายเป็นคนชายขอบ

4. ปรับปรุงหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารจัดการกองทุนพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ตามพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก กำหนดให้จัดตั้ง “กองทุนพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก” และระบุว่าเงินกองทุนฯ ให้ใช้จ่ายเพื่อกิจการ ดังต่อไปนี้ (ราชกิจจานุเบกษา (ก), 2561, หน้า 29)

4.1 พัฒนาพื้นที่หรือชุมชน รวมตลอดทั้งช่วยเหลือ เยียวยาประชาชนและชุมชนที่อาจได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

4.2 สนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาและให้ทุนการศึกษา แก่ประชาชนที่อาศัยในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หรือที่อยู่ใกล้เคียงและได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

4.3 ค่าใช้จ่ายอื่นที่จะส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพและความรวดเร็วในการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกตามที่คณะกรรมการนโยบายฯ กำหนด

4.4 ค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการกองทุน

ต่อมาได้มีระเบียบคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ว่าด้วยกองทุนพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2562 โดยกำหนดโครงสร้างของคณะกรรมการกองทุนฯ ว่าประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ ต่อไปนี้ (ราชกิจจานุเบกษา (ค), 2562, หน้า 15-16)

1. เลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หรือผู้ที่เลขาธิการมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ

2. ผู้แทนสำนักงบประมาณ จำนวน 1 คน เป็นกรรมการ

3. ผู้แทนกระทรวงการคลัง จำนวน 1 คน เป็นกรรมการ

4. ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จำนวน 1 คน เป็นกรรมการ

5. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนไม่เกิน 3 คน ซึ่งเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แต่งตั้งโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง จากผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ด้านการเงิน บัญชี เศรษฐศาสตร์ การลงทุน กฎหมาย การศึกษา หรือด้านอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกองทุนเพื่อการพัฒนา

โดยคณะกรรมการบริหารกองทุนพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือ เยียวยา และจัดสวัสดิการสังคมแก่ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เนื่องจากมีอำนาจกำหนดนโยบาย กำกับดูแลการบริหารจัดการกองทุนฯ ขณะเดียวกันก็เป็นผู้พิจารณาอนุมัติโครงการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ ชุมชน และประชาชน ที่อยู่ภายในหรือที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก รวมทั้งมีบทบาทสนับสนุนการสำรวจผลกระทบจากการพัฒนาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาโครงการต่าง ๆ เป็นต้น (ราชกิจจานุเบกษา (ค), 2562, หน้า 17)

ทั้งนี้ หากพิจารณาโครงสร้างของคณะกรรมการกองทุนฯ พบว่า บุคคลที่ดำรงตำแหน่งทั้งหมดเป็นข้าราชการประจำส่วนกลางและเป็นคณะกรรมการโดยตำแหน่ง เช่นเดียวกับที่มาของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ที่คัดเลือกจากผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ด้านการเงิน บัญชี เศรษฐศาสตร์ การลงทุน กฎหมาย การศึกษา หรือด้านอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกองทุนฯ แต่เมื่อพิจารณาภารกิจหรืออำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุนฯ กลับมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประชาชนที่อาศัยในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หรือที่อยู่ใกล้เคียงและได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ข้อสังเกตต่อคณะกรรมการกองทุนฯ คือ แม้โครงสร้างของคณะกรรมการชุดนี้ จะมีกรรมการทั้งหมด 7 ท่าน แต่ที่มาของคณะกรรมการฯ ชุดนี้ กลับมาจากสองหน่วยงานเท่านั้น คือ สำนักงานคณะกรรมการนโยบายฯ และกระทรวงการคลัง

ตารางที่ 48 โครงสร้างคณะกรรมการกองทุนพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

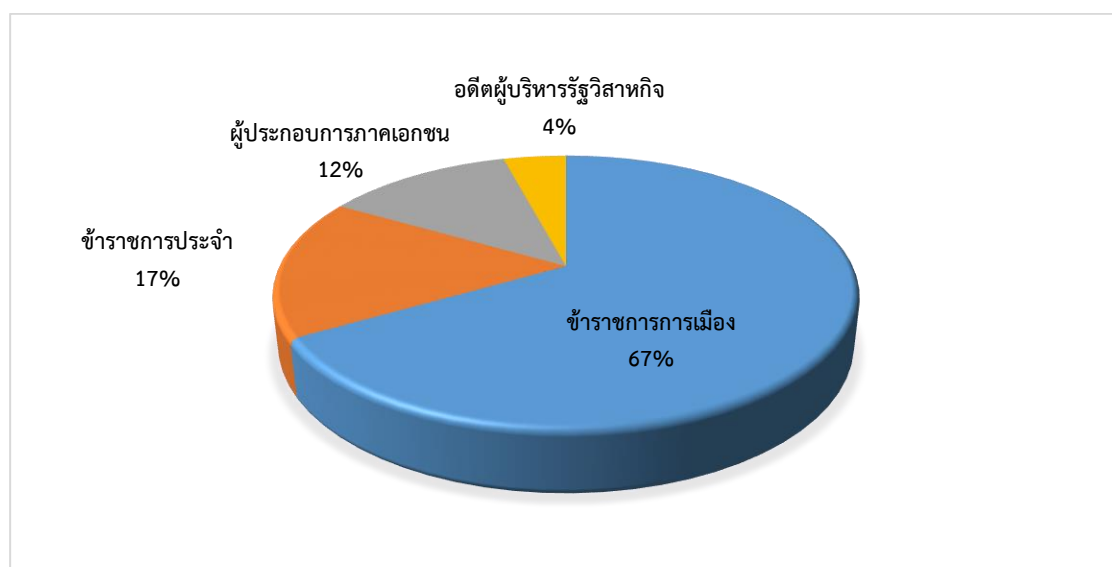
สำนักงาน EEC	กระทรวงการคลัง
เลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หรือบุคคลที่เลขาฯ มอบหมาย 1 คน	ผู้แทนสำนักงานประมาณ 1 คน
ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จำนวน 1 คน	ผู้แทนกระทรวงการคลัง 1 คน
กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนไม่เกิน 3 คน	
ซึ่งเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แต่งตั้งโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง	

หลักการที่ให้ข้าราชการประจำส่วนกลาง เป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจอนุมัติโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาพื้นที่หรือชุมชน รวมตลอดทั้งช่วยเหลือ เยียวยาประชาชน สะท้อนวิธีการบริหารจัดการแบบรวมศูนย์ ซึ่งหลักการเช่นนี้มีข้อพิสูจน์และบทเรียนจากการพัฒนาหลายกรณีว่า ไม่สะท้อนหรือตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ดังนั้นเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและทำให้เกิดการกระจายอำนาจบริหารจัดการ อันจะเป็นเงื่อนไขที่นำไปสู่การอยู่ร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ จำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างคณะกรรมการกองทุนฯ โดยให้ความสำคัญกับความหลากหลายและคำนึงถึงความเป็นตัวแทนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน กล่าวคือ โครงสร้างของคณะกรรมการชุดนี้ อาจประกอบด้วย ข้าราชการส่วนกลาง ข้าราชการส่วนภูมิภาค ข้าราชการส่วนท้องถิ่น ภาควิชาการ ภาคประชาชน ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน

นอกจากนี้ เพื่อให้กองทุนพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก นำไปใช้เพื่อพัฒนาพื้นที่หรือชุมชน หรือช่วยเหลือ เยียวยาประชาชนและชุมชนที่อาจได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกอย่างแท้จริง ควรปรับปรุงวัตถุประสงค์ของกองทุนฯ ที่ระบุว่าเงินกองทุนฯ สามารถนำไปใช้เป็น “ค่าใช้จ่ายอื่นที่จะส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพและความรวดเร็วในการพัฒนา

เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกตามที่คณะกรรมการนโยบายฯ กำหนด” ซึ่งงบประมาณส่วนนี้ควรเป็นภาระหรือค่าใช้จ่ายของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

5. เพิ่มสัดส่วนภาคประชาชนเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ตามมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2561 ข้อ 6 ระบุให้ มีผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้มีความรู้หรือความเชี่ยวชาญอันจะเป็นประโยชน์แก่การกำหนดนโยบายและการดำเนินการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จำนวนไม่เกินห้าคน เป็นกรรมการ ในปัจจุบันนายกรัฐมนตรีได้แต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 2 ท่าน คือ นายดอน ปรมดีรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และนายประเสริฐ บุญสัมพันธ์ อธิบดีกรมการประธานเจ้าหน้าที่บริหารและกรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท ปตท จำกัด (มหาชน) ด้วยเหตุนี้ โควตาคณะกรรมการในสัดส่วนผู้ทรงคุณวุฒิ จึงเหลืออีก 3 ตำแหน่ง ดังนั้นเพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมตัดสินใจนโยบาย (Participation in Decision Making) นายกรัฐมนตรีควรพิจารณาแต่งตั้งตัวแทนภาคประชาชนพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จังหวัด 1 ท่านเข้าเป็นคณะกรรมการนโยบายฯ ในส่วนผู้ทรงคุณวุฒิ

ภาพที่ 20 สัดส่วนของผู้ดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

สำหรับที่มาของตัวแทนภาคประชาชน ที่จะเข้ามาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการนโยบายฯ อาจได้มาโดยวิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

5.1 ให้ที่ประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล (ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551) เป็นผู้เสนอชื่อตัวแทนภาคประชาชนแต่ละจังหวัด ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จังหวัดละไม่เกิน 5 รายชื่อ เพื่อให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้คัดเลือก

5.2 การเปิดรับสมัคร โดยอาจกำหนดคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้สมัคร เช่น เป็นบุคคลมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ไม่เป็นข้าราชการ หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือทำงานในพื้นที่มาไม่น้อยกว่า 10 ปี เป็นต้น หลังจากนั้นให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้คัดเลือก

5.3 การเสนอชื่อโดยกลุ่ม องค์กร เครือข่าย ภาคประชาชนที่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โดยอาจกำหนดคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้ถูกเสนอชื่อ เช่น เป็นผู้ที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ไม่เป็นข้าราชการ หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทำงานในพื้นที่มาไม่น้อยกว่า 10 ปี เป็นต้น หลังจากนั้นให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้คัดเลือก

6. การให้ความสำคัญกับการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษ การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มิติหนึ่งเกิดขึ้นท่ามกลางปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษ ที่ดำรงอยู่จากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ขณะที่อีกมิติหนึ่งเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ก็เป็นเงื่อนไขที่อาจก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษนัยการ ด้วยเหตุนี้การมีมาตรการที่มีศักยภาพเพื่อป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษ จึงเป็นเงื่อนไขจำเป็นต่อการขับเคลื่อนการพัฒนา วิธีการที่ควรนำมาใช้นอกจากแก้ไขหลักการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) หรือนำเอาการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) มาใช้ (ดังรายละเอียดที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว) ควรให้ความสำคัญกับประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

6.1 การนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ประกอบการและผู้บริโภคในการลดการก่อมลพิษ และสร้างแรงจูงใจให้ลดการก่อมลพิษ โดยเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ที่ควรนำมาใช้ อาทิเช่น ค่าธรรมเนียมการใช้ (Use Free หรือ User Charges) ค่าภาษีการปล่อยมลพิษ (Pollution Tax หรือ Pollution Fees) การวางประกันความเสี่ยงหรือความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม (Performance Bound) การซื้อขายหรือโอนใบอนุญาตการปล่อยมลพิษ (Marketable or Tradable Permits) ค่าปรับ (Fines) (มิ่งสรรพ ขาว สอาด และกอบกุล วิทยานุกร, 2552, หน้า 10-11 อ้างถึงใน ชัยณรงค์ เครือนวน, 2560, หน้า 113-114)

6.2 กระจายอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อจัดการสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้จำเป็นต้องบูรณาการกลไกรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมทุกภาคส่วนและทุกระดับเข้าด้วยกันเพื่อสร้างเอกภาพการทำงาน

6.3 การศึกษาศักยภาพการรองรับมลพิษของพื้นที่ (Carrying Capacity) เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจกำหนดประเภท รูปแบบ หรือจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม ที่สามารถจัดตั้งได้ในท้องที่หนึ่ง ๆ

7. ปรับกระบวนการดำเนินการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้การดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและผู้ประกอบการภาคเอกชน อยู่ภายใต้หลักการที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการ คือ

7.1 ให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย (Stakeholders) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในที่นี้ ครอบคลุมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในองค์กรและภายนอกองค์กร (เช่น ประชาชน ชุมชน รัฐบาล ท้องถิ่น เป็นต้น) สาเหตุที่ผู้ประกอบการภาคเอกชน ต้องให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพราะทั้งสองฝ่ายต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ขณะเดียวกันหากผู้ประกอบการตอบสนองต่อแรงกดดันน้อยไป อาจนำไปสู่ปฏิบัติการทางสังคมเพื่อต่อต้านการประกอบกิจการได้ กล่าวได้ว่า การให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อยู่บนฐานของหลักคุณธรรมและจริยธรรมที่ให้คุณค่าและความสำคัญกับประเด็นสิทธิ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ประโยชน์ที่ชอบธรรมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องทุกกลุ่ม รวมทั้งต้องการให้ผู้ประกอบการภาคเอกชน ใช้อำนาจให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม ซึ่งจะเป็นหลักประกันของความมั่นคงและความสำเร็จในประกอบกิจการระยะยาว (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2561, หน้า 315-321)

7.2 คำนึงว่าผู้ประกอบการภาคเอกชนเป็นสมาชิกของสังคม เนื่องจากองค์กรธุรกิจเปรียบเสมือนองค์ประกอบหนึ่งที่อยู่ในสังคม ดังนั้นจึงต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ เช่น การเคารพกฎหมาย ช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน เข้าร่วมแก้ปัญหาสังคม หรือร่วมพัฒนาสังคม เป็นต้น ความรับผิดชอบทางสังคมมีดังนี้ ถือเป็นนวัตกรรมใหม่ที่แตกต่างจากไปจากเดิม เนื่องจากมองว่าสังคมมิได้เป็นปัจจัยภายนอก แต่สังคมกลับมีองค์กรธุรกิจเป็นองค์ประกอบหนึ่ง ทำให้องค์กรธุรกิจจึงมีสถานะเป็นส่วนหนึ่งที่แยกไม่ออกจากภาคส่วนอื่น ๆ ของสังคม และไม่อาจปฏิเสธได้ว่าภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมต้องพึ่งพิงซึ่งกันและกัน ขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อกันทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วยเหตุนี้องค์กรธุรกิจจึงไม่อาจเติบโตหรือเจริญรุ่งเรืองได้ หากภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคมเผชิญกับปัญหา เจ็บใจดังกล่าวเป็นเหตุให้องค์กรธุรกิจต้องทำประโยชน์แก่สังคมในฐานะที่เป็นสมาชิกหนึ่งของสังคม โดยเฉพาะช่วงเวลาที่สังคมเผชิญปัญหาหรือมีความต้องการบางอย่าง จุดเด่นหลักคิดความรับผิดชอบต่อสังคมเช่นนี้ คือ การมองว่าผู้ประกอบการภาคเอกชนไม่เพียงแต่จะต้องรับผิดชอบต่อการผลิตสินค้าและจัดบริการให้ลูกค้าเท่านั้น ตรงกันข้ามกลับมีหน้าที่ทางด้านสังคมและจริยธรรมไปพร้อมกัน ทั้งนี้เพื่อปกป้อง ค้ำครองสิทธิมนุษยชน เสริมสร้างสวัสดิการและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากองค์กรธุรกิจมีฐานะเป็นสมาชิกของสังคม ความรับผิดชอบต่อสังคมจึงเป็นการดำเนินงานตามหน้าที่ของสมาชิกที่ดี (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2561, หน้า 322-323, 328)

รวมถึงต้องยกระดับการทำงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมให้สูงขึ้น กล่าวคือ จากด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขั้นต้น (Elementary Stage) คือ การดำเนินการตามกฎหมาย ซึ่งการดำเนินการในมิตินี้ มีจุดอ่อน คือ เป็นการทำงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคม เชิงตั้งรับหรือป้องกันตนเองจากการกระทำผิด และมีเป้าหมายในการดำเนินการให้เป็นไปตามกรอบของกฎหมาย สู่การเข้าร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Engaged Stage) เพื่อประชาสัมพันธ์องค์กรธุรกิจและสร้างโอกาสในการคิดหรือตัดสินใจร่วมกับภาคีเครือข่าย อย่างไรก็ตาม ความรับผิดชอบต่อสังคมลักษณะนี้ ยังคงมีข้อจำกัด เพราะองค์กรธุรกิจเห็นว่าความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่ใช่กิจกรรมหลักขององค์กร ส่วนความรับผิดชอบต่อสังคมขั้นสูง คือ การบูรณาการความรับผิดชอบต่อสังคมให้เป็นส่วนหนึ่งใน

ค่านิยม พันธกิจ หรือยุทธศาสตร์ขององค์กร (Integrative Stage) โดยเฉพาะการผนวกความรับผิดชอบต่อสังคมให้อยู่ในทุกขั้นตอนของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในองค์กร เพื่อให้การดำเนินธุรกิจกับความรับผิดชอบต่อสังคมไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ดังนั้นกระบวนการดำเนินงานในมิตินี้ จึงให้ความสำคัญกับการวางแผน การจัดองค์กร การนำ และการประเมินผล (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2561, หน้า 373-376)

ตารางที่ 49 เปรียบเทียบการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคม

ประเด็น	Elementary Stage	Engaged Stage	Integrative Stage
บทบาททางสังคมขององค์กร	แสวงหากำไร การจ้างงาน การจ่ายภาษี	การบริจาค และ ปกป้องสิ่งแวดล้อม	การจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและพัฒนานวัตกรรมเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
เป้าหมายของการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคม	การปฏิบัติตามกรอบหรือกติกาที่กฎหมายกำหนด	ได้รับการยอมรับและสามารถดำเนินธุรกิจได้	บูรณาการภารกิจด้านความรับผิดชอบต่อสังคมให้เป็นค่านิยม พันธกิจ ยุทธศาสตร์ขององค์กร
บทบาทของผู้บริหาร	เข้าไปเกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคมและสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด (เน้นการบริหารจัดการภายในองค์กร)	ให้การสนับสนุนการดำเนินการ	เป็นผู้นำในการดำเนินการและเป็นแบบอย่างให้แก่องค์กรอื่น ๆ
การให้ความสำคัญขององค์กร	เป็นกิจกรรมชั้นรองไม่ค่อยมีความสำคัญ	เป็นหน้าที่เฉพาะที่แยกออกจากกิจกรรมอื่น ๆ	การประสานงานข้ามแผนหรือผนวกให้เป็นกิจกรรมหลักขององค์กร
รูปแบบการตอบสนองต่อประเด็นด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม	ปกป้องตัวเองและตั้งรับ (Defensive CSR)	มีปฏิกิริยาต่อแรงกระตุ้นจากภายนอก (Reactive CSR)	การทำงานเชิงรุกเพื่อสร้างความปลอดภัยเปลี่ยนแปลง (Proactive CSR)
รูปแบบความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายในและภายนอกองค์กร	การตัดสินใจฝ่ายเดียวจากบนลงล่าง (Unilateral)	การคิดและตัดสินใจผ่านปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Interactive)	การเป็นภาคีเครือข่ายที่มีความเสมอภาค (Partnerships)

ตารางที่ 49 (ต่อ)

ประเด็น	Elementary Stage	Engaged Stage	Integrative Stage
ความโปร่งใสในการดำเนินงาน	การเปิดเผยต่อสาธารณชนว่าองค์กรไม่ได้กระทำผิดหรือละเมิดกฎหมาย	การเปิดเผยเพื่อประชาสัมพันธ์องค์กร	การทำรายงานเผยแพร่และประกันคุณภาพของการทำงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคม

ที่มา: Mirvis & Googins, 2006 อ้างถึงในสมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2561, หน้า 375

8. การทบทวนและปรับปรุงแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เนื่องจากกระบวนการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินมีลักษณะเป็นการใช้โครงการ (พัฒนา) เป็นฐาน (Project Base) ไม่ใช่การใช้พื้นที่ (Area Base) เป็นตัวตั้ง ประกอบกับแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน ถูกกำหนดจากส่วนกลาง ภายใต้พันธมิตระหว่างกลุ่มทุนและกลไกรัฐ ดังจะเห็นได้จากการกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินบางพื้นที่ เกิดขึ้นจากความต้องการของกลุ่มทุน หรือหน่วยงานราชการที่เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องทบทวนกระบวนการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินใหม่ ดังนี้

8.1 การกำหนดพื้นที่เพื่อรองรับการพัฒนาอุตสาหกรรม หรือโครงการสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ดำเนินการโดยรัฐ ควรเลือกพื้นที่ซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อประกอบอาชีพของประชาชนท้องถิ่น หรือไม่ใช้วิธีการเปลี่ยนพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ ไม่ควรใช้ที่ดินของเอกชน โดยอาศัยวิธีการเวนคืน ตรงกันข้ามอาจพิจารณาจากพื้นที่ที่เป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐ เช่น ที่ราชพัสดุหรือที่สาธารณะประโยชน์ ซึ่งไม่มีประชาชนใช้ประโยชน์ในพื้นที่เหล่านั้น เป็นต้น แม้การดำเนินการลักษณะนี้จะมีต้นทุนการพัฒนาสูงขึ้น เพราะจำเป็นต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหลากหลายประเภทรองรับ แต่วิธีการดังกล่าว จะทำให้รัฐสามารถขับเคลื่อนโครงการหรือกิจกรรมได้อย่างราบรื่น เนื่องจากไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและประชาชนท้องถิ่นในวงกว้าง รวมถึงไม่สร้างเงื่อนไขนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนท้องถิ่น ดังเช่นโครงการพัฒนาที่ผ่านมา (การเสวนากลุ่มย่อยประชาชนที่สนับสนุนโครงการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 12 ธันวาคม 2563)

8.2 กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ให้เหมาะสมหรือคำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่ กล่าวคือ หากท้องที่ใดเหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรม หรือวิถีชีวิตของผู้คนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม การกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน ก็ควรจะสอดคล้องหรือเชื่อมโยงกับฐานการผลิตดั้งเดิมเหล่านั้น เช่น พื้นที่บริเวณรอยต่อจังหวัดฉะเชิงเทราและชลบุรี ควรกำหนดให้เป็นที่ดินประเภทเกษตรกรรม มากกว่านำไปใช้เพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรม เนื่องจากมีโครงข่ายชลประทานครอบคลุม และปัจจุบันเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่สำคัญระดับประเทศ สามารถให้ผลผลิต

คุณภาพสูง ปริมาณมากและต้นทุนต่ำ หรือที่ดินริมแม่น้ำบางปะกง ควรเป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์นิเวศ และถัดเข้ามาควรเป็นที่ดินประเภทส่งเสริมเกษตรกรรม เพราะเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำรับน้ำหลากจากต้นน้ำ หรือพื้นที่ใดเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ หากมีการพัฒนาหรือจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม ควรให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น (การเสวนากลุ่มย่อยประชาชนที่สนับสนุนโครงการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก, 12 ธันวาคม 2563)

8.3 กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยแยกพื้นที่เกษตรกรรมออกจากภาคอุตสาหกรรม (Zonings) ประสบการณ์จากต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้ว จะมีการจัดหรือแบ่งแยกระหว่างพื้นที่อุตสาหกรรมและพื้นที่เกษตรกรรมอย่างชัดเจน นอกจากนี้ควรมีการกำหนดให้พื้นที่ที่มีศักยภาพทางการเกษตรเป็นพื้นที่เกษตรเฉพาะทาง

8.4 ให้ความสำคัญกับการสร้างความสมดุลระหว่างภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม กล่าวคือ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องอาจพิจารณา ประกาศเขตเกษตรเศรษฐกิจ (Agro-economic Zone) หรือเขตผลิตอาหาร (Food Zone) ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง โดยเฉพาะท้องที่มีศักยภาพด้านการเกษตรกรรม ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม เสริมสร้างผลิตภาพทางการผลิต (Productivity) หรือให้มีการผลิตที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ รวมทั้งลดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรจากการใช้ประโยชน์ที่ดินผิดประเภท

9. การสร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิตแก่ประชาชน ผลของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก กลายเป็นเงื่อนไขให้ประชาชนกลุ่มหนึ่งถูกพรากสิทธิในที่ดิน ทั้งการพรากสิทธิผ่านระบบตลาด (Market) โดยทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้น การใช้กลไกทางกฎหมาย (Regulation) ผ่านการเวนคืน ซึ่งเป็นการพรากสิทธิโดยไม่สมัครใจ หรือความพยายามยกเลิกการเช่าที่ดินของรัฐเพื่อนำที่ดินไปใช้ประโยชน์บางอย่าง ผลที่เกิดขึ้นตามจากปฏิบัติการเหล่านี้คือ ทำให้ประชาชนบางส่วนต้องเผชิญกับสภาวะล่มสลายในการประกอบอาชีพ บางส่วนไร้ที่อยู่อาศัย ขณะที่บางส่วนเริ่มเกิดความวิตกกังวลเกี่ยวกับความมั่นคงในการอยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ บริเวณที่ดินของรัฐ ภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเช่นนี้ จำเป็นต้องสร้างหลักประกันการดำเนินชีวิตแก่ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายที่จะมีการพัฒนาโครงการรูปแบบต่าง ๆ สำหรับตัวอย่างการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม อาทิเช่น

9.1 จ่ายค่าชดเชยการเวนคืนให้สอดคล้องกับราคาที่ดินที่มีการซื้อขายตามท้องตลาด หรือสูงกว่าราคาในท้องตลาด โดยไม่ใช่เกณฑ์ราคาประเมินเป็นหลักการพิจารณา ดังที่กลไกรัฐเคยดำเนินการผ่านมา เนื่องจากการเวนคืนเปรียบเสมือนกระบวนการพรากสิทธิโดยไม่สมัครใจ ดังนั้นประชาชนกลุ่มนี้จึงต้องได้รับสิทธิประโยชน์มากกว่าปกติ หรือบางกรณีอาจต้องประเมินค่าชดเชยในส่วนที่เป็นคุณค่าทางด้านจิตใจ

9.2 หากท้องที่ใดที่ประชาชนเช่าที่ดินของรัฐ ให้นำหลักการในมาตรา 52 แห่งพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2561 ที่ให้สิทธิการเช่า เช่าช่วง ให้เช่า หรือให้

เช่าช่วงที่ดิน หรืออสังหาริมทรัพย์ แก่ผู้ประกอบการในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ มาประยุกต์ใช้กับการเช่าที่ดินของประชาชน กล่าวคือ กำหนดสัญญาเช่าที่ดินของรัฐเป็นเวลาไม่เกิน 50 ปี และสามารถต่อสัญญาเช่าได้อีก 49 ปี

9.3 การจัดหาที่ดินแห่งใหม่รองรับการประกอบอาชีพ กล่าวคือ หากมีประชาชนรายใดประสงค์จะทำอาชีพเกษตรกรรมต่อไป กลไกรัฐที่เกี่ยวข้องควรจัดหาที่ดินตามขนาดหรือจำนวนใกล้เคียงที่ดินเดิมให้แก่ประชาชนเหล่านั้น ทั้งนี้การดำเนินการอาจอยู่ในรูปโฉนดชุมชน ห้ามมิให้มีการซื้อขาย หรือนำไปใช้ประโยชน์อื่นใด นอกเหนือจากการทำเกษตรกรรมและอยู่อาศัยหรือการอยู่อาศัย

9.4 การให้ผลประโยชน์ตอบแทนอื่น กรณีที่ประชาชนรายใดเคยประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่ไม่ประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมอีกต่อไป กลไกรัฐที่เกี่ยวข้องควรมีมาตรการส่งเสริมหรือสนับสนุนการประกอบอาชีพใหม่ ที่สอดคล้องกับความสามารถ อายุ และประสบการณ์ รวมทั้งพิจารณาจัดหาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ให้สอดคล้องกับเชื่อมโยงกับการประกอบอาชีพของบุคคลเหล่านั้น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการพัฒนา: ศึกษาการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก” มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ การวิเคราะห์เงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการก่อเกิดและขับเคลื่อนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก การวิเคราะห์ผู้กระทำการที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และนำเสนอทางเลือกการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ที่ผู้กระทำการทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ภายใต้หลักความยุติธรรมทางสังคม สำหรับฐานคิดที่ใช้เป็นเครื่องทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมครั้งนี้ ประกอบด้วย 2 ฐานคิดใหญ่ ๆ คือ หนึ่ง มโนทัศน์เกี่ยวกับลัทธิเสรีนิยมใหม่ เนื่องจากเขตเศรษฐกิจพิเศษเปรียบเสมือนภาพสะท้อนของกลยุทธ์การพัฒนาภายใต้อุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ สอง มโนทัศน์เกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ ในฐานะกลไกทางเศรษฐกิจของรัฐที่ถูกนำมาใช้ขับเคลื่อนความเติบโตทางเศรษฐกิจ

แนวทางการวิจัยครั้งนี้ อาศัยวิธีการแสวงหาความรู้แนวสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ซึ่งเป็นความพยายามที่จะสลایพรมแดนระหว่างสาขาวิชา เพราะสถานการณ์ที่ดำรงอยู่ ณ ปัจจุบัน มีความสลับซับซ้อน ทำให้การวิเคราะห์สังคม โดยการใช้ศาสตร์หรือสาขาวิชาเดียวอาจมีข้อจำกัดเมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว จำเป็นต้องสร้างความหลากหลายทางกระบวนทัศน์ (Paradigms) เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ส่วนวิธีวิทยา (Methodological Approach) ที่จะนำมาวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีวิทยาการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและผู้กระทำการ (Structure and Agency) ภายใต้ฐานคิดที่ว่า โครงสร้างเปรียบเสมือนแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องระดับหนึ่ง (Pattern of Social Relationship) โดยโครงสร้างมีทั้งด้านที่เป็นข้อจำกัดและด้านที่เปิดโอกาส ส่วนผู้กระทำการ คือ กลุ่มบุคคลที่มีเจตจำนงในการปฏิบัติการทางสังคม ลักษณะใดลักษณะหนึ่ง โดยผู้กระทำการอาจมีการรวมตัวในรูปพันธมิตร (Alliance) เพื่อระดมทรัพยากร หรือต่อสู้ทางสังคม (Social Struggle) เพื่อช่วงชิงการนำรวมทั้งทำให้ได้มาซึ่งสิ่งที่พึงประสงค์

ข้อค้นพบจากการวิจัย

1. ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง เงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการก่อเกิดและขับเคลื่อนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ประกอบด้วย 3 เงื่อนไข คือ

1.1 การมีอำนาจพิเศษของรัฐรวมศูนย์ รัฐรวมศูนย์ในที่นี้ หมายถึง การผูกขาดอำนาจตัดสินใจอยู่ที่ สถาบันการปกครองส่วนกลาง โดยเฉพาะช่วงปลายทศวรรษ 2550 เป็นการรวมศูนย์อำนาจไว้กับรัฐบาลที่มาจากคณะรัฐประหาร ปรากฏการณ์เช่นนี้ เกิดขึ้นพร้อมกับรัฐธรรมนูญที่ให้หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรืออีกสถานะหนึ่ง ก็คือ นายกรัฐมนตรี มีอำนาจ สั่งการ ระวัง

ยับยั้ง กระทบการใด ๆ ไม่ว่าจะการกระทำเหล่านั้น จะมีผลบังคับในทางนิติบัญญัติ บริหาร หรือตุลาการ หรือที่สังคมรับรู้กันทั่วไปว่า อำนาจพิเศษ ตามมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ผลจากการมีอำนาจพิเศษของรัฐรวมศูนย์เช่นนี้ ก่อให้เกิดคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติจำนวน 3 ฉบับ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก คือ

1.1.1 คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ที่ 2/2560 เรื่อง การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ลงวันที่ 17 มกราคม 2560 ซึ่งกำหนดให้ พื้นที่สามจังหวัดในภาคตะวันออกได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง เป็นเขตพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor) ผลของคำสั่งฉบับนี้ ก่อให้เกิดการจัดตั้งคณะกรรมการและหน่วยงานราชการ เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ อาทิ คณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก คณะกรรมการบริหารการพัฒนาแนวระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (กรศ.) สำนักงานเพื่อการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (สกรศ.)

1.1.2 คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 28/2560 เรื่อง มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ลงวันที่ 26 พฤษภาคม 2560 คำสั่งฉบับนี้เปรียบเสมือนความพยายามสร้างข้อยกเว้น (Exceptions) หลากหลายรูปแบบ อาทิ สร้างข้อยกเว้น เกี่ยวกับการประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน หรือให้อำนาจคณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ เงื่อนไข และกระบวนการในการร่วมลงทุนกับเอกชนหรือให้เอกชนเป็นผู้ลงทุน เช่นเดียวกับให้อำนาจคณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก สามารถใช้ประโยชน์ในที่ดินที่รัฐ รวมทั้งที่ดินที่อยู่ในความครอบครองดูแลของหน่วยงานของรัฐในเขตส่งเสริม รวมทั้งยกเว้นให้นำมาตราบางมาตราของพระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. 2497 (ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการเดินอากาศ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551) มาบังคับใช้ แก่ผู้ขอรับใบอนุญาตผลิตอากาศยาน ผู้ขอรับใบอนุญาตผลิตส่วนประกอบสำคัญของอากาศยานและผู้ขอรับใบรับรองหน่วยซ่อม

1.1.3 คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 47/2560 เรื่อง ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก ลงวันที่ 25 ตุลาคม 2560 ผลของคำสั่งฯ ฉบับนี้ ถือเป็นจุดเปลี่ยน (Turning Point) ของกระบวนการจัดการที่ดิน ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรีและระยอง เนื่องจากมีการระบุให้มีคณะกรรมการบริหารการพัฒนาแนวระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก จัดทำแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินในภาพรวม แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค และแผนการดำเนินงานใหม่ รวมถึงการสร้างข้อยกเว้น ในกระบวนการจัดทำรายละเอียดของแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค โดยมีให้นำกฎหมายว่าด้วยการผังเมืองมาใช้บังคับแก่การจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค ขณะเดียวกันก็

ระบุให้มีการยกเลิกผังเมืองรวมตามกฎหมายว่าด้วยการผังเมืองที่ใช้บังคับใช้มาก่อน (เมื่อแผนผังฯ ได้รับการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี) และการเร่งรัดการจัดทำผังเมืองขึ้นใหม่

นอกจากคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องโดยตรงกับการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกแล้ว ยังมีคำสั่งฯ ที่เชื่อมโยงกับการส่งเสริมศักยภาพเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกอีกอย่างน้อย 2 ฉบับ คือ คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 27/2560 เรื่อง การพัฒนาการศึกษาของประเทศด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 29/2560 เรื่อง การส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยสถาบันอุดมศึกษาที่มีศักยภาพสูงจากต่างประเทศ ที่พยายามสร้างข้อยกเว้นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

ต่อมาอำนาจตามคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษก็ถูกยกเลิกไป ภายหลังจากประกาศพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อย่างไรก็ตาม เนื้อหาและข้อยกเว้นทางกฎหมายหลายประเด็นที่บัญญัติไว้ในคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ก็ถูกนำมามาบัญญัติซ้ำอีกครั้งในพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษ กล่าวได้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ ยังคงพยายามผลิตซ้ำและสืบทอดคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ทั้ง 3 ฉบับ ขณะเดียวกันก็รวมศูนย์อำนาจตัดสินใจไว้ที่ส่วนกลางทั้งหมด ตัวอย่างการคงไว้ซึ่งเนื้อหาของคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ในพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เช่น แนวทางประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม การร่วมลงทุนกับเอกชนหรือให้เอกชนเป็นผู้ลงทุน การพัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษในส่วนอุตสาหกรรมอุตสาหกรรมการบิน เป็นต้น ขณะเดียวกัน พระราชบัญญัติฉบับนี้ ยังคงให้อำนาจแก่รัฐและกลไกรัฐส่วนกลางในการกำหนดนโยบาย ตัดสินใจ และนำนโยบายไปปฏิบัติ รวมทั้งให้อำนาจออกแบบมาตรฐาน แนวทางเพื่อสร้างแรงจูงใจ สร้างข้อยกเว้นทางกฎหมายหลายมิติ กระทั่งก่อให้เกิดการถ่ายโอนอำนาจอนุญาต ให้สิทธิ หรือให้สัมปทานแก่บุคคล ซึ่งดำเนินการอันเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (กรณีเป็นการดำเนินการภายนอกเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จะต้องเป็นเรื่องที่เชื่อมโยงกันและต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีผู้รักษาการตามกฎหมาย) ให้แก่คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก นอกจากนี้ พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ยังให้อำนาจในการอนุมัติ อนุญาต ออกใบอนุญาต หรือให้ความเห็นชอบหรือเป็นผู้มีอำนาจในการรับจดทะเบียนหรือรับแจ้ง สำหรับดำเนินการหรือการกระทำใด ๆ ภายในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ แก่เลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

กล่าวโดยสรุป ตั้งแต่การใช้คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ จนกระทั่งการประกาศใช้พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีการสร้างข้อยกเว้นทางกฎหมาย (บางมาตรา) เพื่อทำให้การขับเคลื่อนโครงการฯ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสร้างแรงจูงใจแก่กลุ่มทุนข้ามชาติ ขณะเดียวกันก็มีการถ่ายโอนอำนาจอนุญาต ให้สิทธิ หรือให้สัมปทานตามบทบัญญัติของกฎหมายบางฉบับ มาสู่คณะกรรมการนโยบายฯ นอกจากนี้ยังให้อำนาจในการอนุมัติ อนุญาต

ออกใบอนุญาต หรือให้ความเห็นชอบ ตามบทบัญญัติของกฎหมายบางฉบับ ให้แก่เลขาธิการ คณะกรรมการนโยบายฯ โดยกฎหมายที่ถูกยกเว้นและถูกถ่ายโอนอำนาจมายังองค์กรที่เกี่ยวข้องกับ เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีจำนวน 29 ฉบับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 50 กฎหมายที่ถูกยกเว้นหรือถ่ายโอนอำนาจในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

ประเด็น	ชื่อกฎหมาย
กฎหมาย (บางมาตรา) ที่ถูกยกเว้นโดยคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ	(1) พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 (2) พระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. 2497 (3) พระราชบัญญัติว่าด้วยการผังเมือง พ.ศ. 2518
กฎหมาย (บางมาตรา) ที่ถูกยกเว้นโดยพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561	(1) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (2) พระราชบัญญัติการเช่าอสังหาริมทรัพย์เพื่อพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม พ.ศ. 2542 (3) ประมวลกฎหมายที่ดิน (4) พระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ.2522 ม (5) พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 (6) พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2560 (7) พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. 2485
กฎหมายที่ถูกถ่ายโอนอำนาจในการอนุญาต ให้สิทธิ หรือให้สัมปทาน (กับการดำเนินการที่เป็นประโยชน์โดยตรงหรือการดำเนินการภายนอกเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก) แก่คณะกรรมการนโยบายฯ	(1) ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58 ลงวันที่ 26 มกราคม พุทธศักราช 2515 (2) พระราชบัญญัติว่าด้วยการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456 (3) พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2485 (4) พระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 (5) พระราชบัญญัติทางหลวงสัมปทาน พ.ศ. 2542 (6) พระราชบัญญัติพลังงานนิวเคลียร์เพื่อสันติ พ.ศ.2559 (7) พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2560

ตารางที่ 50 (ต่อ)

ประเด็น	ชื่อกฎหมาย
	(8) พระราชบัญญัติการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศสำหรับอุตสาหกรรมเป้าหมาย พ.ศ. 2560
สร้างเงื่อนไขให้คณะกรรมการนโยบายฯ มีสิทธิและอำนาจตามกฎหมาย	(1) พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2518 (2) พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518 (3) พระราชบัญญัติว่าด้วยการให้เอกชนลงทุนในกิจการของรัฐ พ.ศ.2556
กฎหมายที่ถูกถ่ายโอนอำนาจในการอนุมัติอนุญาต ออกใบอนุญาต หรือให้ความเห็นชอบ (สำหรับดำเนินการหรือการกระทำใด ๆ ภายในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ) ให้แก่เลขาธิการคณะกรรมการนโยบายฯ	(1) พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. 2543 (2) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 (3) พระราชบัญญัติจดทะเบียนเครื่องจักร พ.ศ. 2514 (4) พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 (5) พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 (6) พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ.2499 (7) พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2535 (8) พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ.2553

1.2 การผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ทุนนิยม (Reproduction of Ideology) ในสังคมไทยอุดมการณ์พัฒนาแบบทุนนิยม ถูกทำให้เป็นอุดมการณ์หลัก (Dominant Ideology) ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา โดยอุดมการณ์เช่นนี้ให้ความสำคัญกับการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) กล่าวได้ว่า ตลอดระยะเวลาที่อุดมการณ์ทุนนิยมครองอำนาจนำ ได้มีการผลิตซ้ำและปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทและความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ทั้งในและต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากความพยายามเปลี่ยนกลยุทธ์การพัฒนาที่เน้นความเติบโตแบบไม่สมดุล (Unbalanced Growth) สู่ความเติบโตควบคู่กับการกระจาย (Redistribution on with Growth) ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525-2529 หรือเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาอุตสาหกรรม จากอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า (Import-substitution Industrialization) เป็นอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก (Export-oriented Industrialization) ในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กระทั่งเกิดโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program)

เช่นเดียวกับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ทุนนิยม ภายหลังจากเข้าสู่อำนาจของคณะรัฐประหาร ช่วงปลายทศวรรษ 2550 เมื่อกลุ่มนักเศรษฐศาสตร์และเทคโนโลยีชาวไทยที่ร่วมงานกับคณะรัฐประหาร ได้เสนอให้รัฐบาลปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากเผชิญแรงกดดันทางเศรษฐกิจทั้งในและต่างประเทศ อาทิ ความเจริญเติบโตที่ชะลอลงของผลผลิตและการค้าของโลก อัตราความเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นไปในลักษณะถดถอย กระแสเงินทุนเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนลดลง อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยอยู่อันดับต่ำสุดในอาเซียน รวมทั้งเผชิญกับกับดักประเทศรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap) กับดักความไม่เท่าเทียม (Inequality Trap) กับดักความไม่สมดุลของการพัฒนา (Imbalance Trap) เป็นต้น

โดยกลไกที่ถูกนำมาใช้เป็นจักรกลในการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ทุนนิยมครั้งนั้นก็ คือ การจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จำนวน 10 เขต คือ เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตาก เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสงขลา เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตราด เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษหนองคาย เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษนราธิวาส เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษนครพนม เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษกาญจนบุรี

อย่างไรก็ตาม เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนเหล่านี้ กลับไม่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากบางพื้นที่ไม่มีความพร้อม บางพื้นที่มีปัญหาด้านวัตถุดิบไม่หลากหลาย บางพื้นที่มีศักยภาพการค้ำมากกว่าการผลิต ขณะเดียวกันเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนหลายแห่ง ก็ไม่มีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ นอกจากนี้กลุ่มทุนชาติและกลุ่มทุนข้ามชาติ ยังไม่สนใจเข้ามาลงทุน ประกอบกับโอกาสที่จะเกิดอุตสาหกรรมสมัยใหม่ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีการผลิตขั้นสูงหรือนวัตกรรมสมัยใหม่ มีความเป็นไปได้น้อยมาก ดังนั้นการผลิตภาคอุตสาหกรรมจะที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่จึงเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเข้มข้น แต่อุตสาหกรรมประเภทนี้ต้องแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมีความได้เปรียบเรื่องค่าจ้างแรงงานที่มีราคาถูกกว่าประเทศไทย รวมทั้งเกิดปัญหาความขัดแย้งในการจัดการที่ดิน เนื่องจากรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ และมีประชาชนบางกลุ่มได้รับผลกระทบ กอดันให้ออกจากพื้นที่

ภายใต้ข้อจำกัดการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน ทำให้กลุ่มนักเศรษฐศาสตร์และเทคโนโลยีชาวไทย เสนอแนะให้รัฐบาลปรับกลยุทธ์การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษอีกครั้ง เพื่อสร้างแรงจูงใจให้แก่นักลงทุนจากต่างประเทศ ซึ่งกลยุทธ์ที่ถูกนำเสนอครั้งนั้น ก็คือ การให้ความสำคัญกับพื้นที่การพัฒนาอุตสาหกรรมเดิม ที่มีศักยภาพหรือสามารถต่อยอดให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมรูปแบบใหม่ กลยุทธ์การพัฒนาเช่นนี้ เปรียบเสมือนปัจจัยหลักที่ก่อเกิดโครงการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกเดิม โดยยกระดับอุตสาหกรรมเดิมและการพัฒนาอุตสาหกรรมรูปแบบใหม่ รวมทั้งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค สาธารณูปการต่าง ๆ ให้เกิดความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน แม้การดำเนินการช่วงแรก

จะเป็นไปในลักษณะการทำงานแบบคู่ขนาน ระหว่างการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนและเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แต่ระยะต่อมารัฐบาลกลับทุ่มเทสรรพกำลังและทรัพยากรการบริหารเกือบทั้งหมด ไปที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก สถานการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นควบคู่กับการลดทอนบทบาทเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนลง

1.3 ความพร้อมและความได้เปรียบเชิงพื้นที่ กล่าวคือ พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก มีภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก และการพัฒนาท่าเรือน้ำลึก ในฐานะที่เป็นประตูนำเข้าและส่งออกสินค้า ขณะเดียวกันสภาพพื้นที่ก็มีความพร้อมรองรับการจัดตั้งนิคมและโรงงานอุตสาหกรรม รวมถึงเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในภูมิภาคอาเซียน เพราะเปรียบเสมือนประตูไปสู่ประเทศจีนและอินเดีย และสามารถพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังเป็นศูนย์กลางการขนส่งทางเรือของอาเซียนได้ เงื่อนไขเช่นนี้เกิดขึ้นพร้อมกับการเป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรมหลัก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมปิโตรเคมีที่มีศักยภาพการผลิตติดอันดับ 1 ใน 5 ของทวีปเอเชีย ประกอบกับสามารถยกระดับการแข่งขันของอุตสาหกรรมเดิม (First S-curve) มีศักยภาพพัฒนาอุตสาหกรรมสมัยใหม่ (New S-curve) และเป็นแหล่งที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรมจำนวนมาก ทั้งนี้หากพิจารณาขนาดและศักยภาพของเศรษฐกิจของพื้นที่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ก็พบว่า มีขนาดเศรษฐกิจค่อนข้างใหญ่ เนื่องจากเป็นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศอย่างน้อย 2 ประเภท คือ ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ นอกจากนี้บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกยังมีความพร้อมด้านระบบโครงสร้างพื้นฐานระดับสูงสุดของประเทศ โดยเฉพาะระบบคมนาคมขนส่ง โลจิสติกส์ ทั้งท่าเรือพาณิชย์แหลมฉบัง ท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด ถนนทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง (มอเตอร์เวย์) รถไฟทางคู่ และสนามบินอู่ตะเภา เป็นผลให้ไม่ต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทั้งหมดใหม่

ปฏิสัมพันธ์และการปะทะกันของเงื่อนไขเชิงโครงสร้างทั้งสามประการข้างต้น เป็นทั้งปัจจัยดึงดูด (Pull Factor) และปัจจัยผลักดัน (Push Factor) ที่ทำให้พันธมิตรชนชั้นนำไทย (ชนชั้นนำทางการเมือง ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ และกลุ่มเทคโนโลยีส่วนกลาง) ต้องปรับกลยุทธ์การพัฒนาใหม่ เพื่อเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจภายใต้วิถีการผลิตแบบทุนนิยม โดยกลยุทธ์ที่ถูกนำมาใช้ ก็คือ การยกระดับและเพิ่มสมรรถนะโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program: ESB) ให้กลายเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ ภายใต้ชื่อ ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) (ต่อมาถูกเปลี่ยนชื่อเป็นเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก) อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนเขตเศรษฐกิจพิเศษด้วยกลไกและกระบวนการปกติ ในมุมมองของพันธมิตรชนชั้นนำไทย อาจไม่ทันต่อสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทั้งในและต่างประเทศ ประกอบกับอาจเผชิญกับแรงต่อต้านจากนักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน รวมถึงภาคประชาชนที่ไม่เห็นด้วย ด้วยเหตุนี้จึงมีการใช้กฎหมายและอำนาจพิเศษเป็นกลไกช่วยสร้างสภาวะยกเว้น เร่งรัด ตัดตอน กระบวนการตามกฎหมายปกติและธรรมเนียมปฏิบัติบางอย่าง ที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งนี้ ดังรายละเอียดที่กล่าวไปแล้วข้างต้น

2. ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่สอง ผู้กระทำการที่มีส่วนได้เสีย ในกระบวนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีประกอบด้วย 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ หนึ่ง รัฐและกลไกรัฐ สอง กลุ่มทุน ทั้งกลุ่มทุนข้ามชาติ กลุ่มทุนชาติ สาม กลุ่มนักการเมืองระดับชาติและนักการเมืองท้องถิ่น และสี่ กลุ่มเครือข่ายภาคประชาชน ผู้กระทำการเหล่านี้ต่างมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ซึ่งกันและกัน ทั้งในรูปของความขัดแย้ง (Conflict) ความร่วมมือ (Cooperation) เพื่อปฏิบัติการทางสังคมตามอุดมการณ์ และจุดยืนที่มีต่อการพัฒนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 รัฐและกลไกรัฐ กล่าวได้ว่า กลไกรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ประกอบด้วยหลากหลายหน่วยงาน และแสดงบทบาทหรือมีพันธกิจในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกแตกต่างกันออกไป แต่ในภาคปฏิบัติกลับไม่มีความขัดแย้ง หรือมีการต่อสู้ช่วงชิงการนำระหว่างกลไกรัฐแต่ละรูปแบบ ตรงกันข้าม กลับเป็นการใช้พลังอำนาจ และความสามารถที่ส่วนงานมีเสริมสร้างศักยภาพซึ่งกันและกัน กล่าวอีกนัยยะหนึ่งคือ มีความหลากหลาย (Diversity) ภายใต้ความเป็นเอกภาพ (Unity) ดังจะเห็นได้จาก กลไกรัฐเหล่านี้ต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ทำให้เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเป็นจักรกลใหม่ทางเศรษฐกิจ และเป็นกลไกเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ปฏิบัติการทางสังคมของกลไกรัฐแต่ละภาคส่วนเช่นนี้ ถูกกำกับโดยอุดมการณ์การพัฒนาแบบทุนนิยมในฐานะอุดมการณ์หลัก (Dominant Ideology) ที่รัฐไทยและชนชั้นนำไทยใช้เป็นกรอบคิดการพัฒนานับตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา กระทั่งอุดมการณ์ดังกล่าวเปรียบเสมือนความจริงหนึ่งเดียวในกระบวนการพัฒนา เมื่อพิจารณาถึงกลไกรัฐที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกนั้น สามารถจำแนกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ

2.1.1 กลไกรัฐที่มีบทบาทโดยตรงกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก กลไกรัฐเหล่านี้ เปรียบเสมือนผู้กำหนดนโยบาย กำหนดทิศทางการพัฒนา นำนโยบายไปปฏิบัติ จัดทำแผนการพัฒนาภาพรวม หรือการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค หรือเป็นผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง กลไกรัฐเหล่านี้ ประกอบด้วย

2.1.1.1 คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก คณะกรรมการชุดนี้เปรียบเสมือนกลไกหลักในการกำหนดนโยบาย (Policy Formulation) ตัดสินใจนโยบาย (Policy Decision-making) และกำกับติดตาม (Monitoring and Control) การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้

2.1.1.2 สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีฐานะเป็นนิติบุคคลที่เป็นหน่วยงานของรัฐ แต่ไม่เป็นส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณและกฎหมายอื่น กล่าวได้ว่า สำนักงานคณะกรรมการนโยบายฯ เปรียบเสมือนผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation)

2.1.1.3 กรมโยธาธิการและผังเมือง (ภายใต้ความร่วมมือของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายฯ) ทำหน้าที่ในการจัดทำแผนผังการการใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค

2.1.1.4 กระทรวงคมนาคม มีหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อย่างน้อย 4 หน่วยงาน คือ หนึ่ง การรถไฟแห่งประเทศไทย (รฟท.) เป็นผู้รับผิดชอบโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน (ดอนเมือง-สุวรรณภูมิ-อู่ตะเภา) สอง สำนักงานนโยบายและแผนงานขนส่งและจราจร (สนข.) เป็นผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์ (Inland Container Depot: ICD) สาม การท่าเรือแห่งประเทศไทย ในฐานะรัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงคมนาคม เป็นผู้รับผิดชอบการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบัง ระยะที่ 3 สี่ บริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) เป็นผู้รับผิดชอบโครงการศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานอู่ตะเภา (Maintenance Repair and Overhaul: MRO)

2.1.1.5 การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เป็นผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาที่จำนวน 2 โครงการ คือ หนึ่ง การพัฒนาท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด ระยะที่ 3 ปัจจุบันการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ได้เซ็นสัญญาร่วมลงทุนกับบริษัทเอกชนรายหนึ่ง เพื่อพัฒนาท่าเรือฯ ระยะที่ 3 ช่วงที่ 1 ขณะที่ช่วงที่ 2 การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย อยู่ระหว่างประกาศเชิญชวนภาคเอกชนร่วมลงทุน และคาดว่าจะเริ่มก่อสร้างได้ในปี 2566 เปิดให้บริการได้ภายในปี และสอง การถมทะเลในพื้นที่แหลมฉบัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ปัจจุบันการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ได้ว่าจ้างสถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ให้ศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ ทั้งความคุ้มค่าการลงทุนและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

2.1.1.6 บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน) (CAT Telecom Public Company Limited) ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจ ในสังกัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เป็นผู้รับผิดชอบการพัฒนาเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมและนวัตกรรมดิจิทัล (Digital Park Thailand หรือ EECd) สำหรับการลงทุน อยู่ในรูปแบบการร่วมลงทุนกับเอกชน โดยกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของโครงการฯ ในส่วนที่เป็นโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภคหลักของโครงการฯ อุปกรณ์ที่เป็นเทคโนโลยีที่ทำให้เกิดเมืองอัจฉริยะ และสิ่งปลูกสร้างอื่นที่ตั้งอยู่ในโครงการฯ จะถูกโอนให้แก่หน่วยงานของรัฐเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาของโครงการ (Build-Operate-Transfer: BOT) (ระยะเวลาสัญญา 50 ปี)

2.1.1.7 กองทัพเรือ ในฐานะผู้รับผิดชอบโครงการในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จำนวน 3 โครงการ คือ หนึ่ง การพัฒนาสนามบินอู่ตะเภาและเมืองการบินภาคตะวันออก (Eastern Airport City) เป็นการดำเนินงานในรูปแบบร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน โดยรัฐบาลสนับสนุนงบประมาณดำเนินการ 17,768 ล้านบาท ส่วนงบประมาณที่เหลือภาคเอกชนเป็นผู้รับผิดชอบ สอง การพัฒนาท่าเรือพาณิชย์สัตหีบ เพื่อสนับสนุนการให้บริการเชิงพาณิชย์ ทั้งการเป็นท่าเรือสำหรับจอดเรือเฟอร์รี่ เรือสำราญ (Cruise) หรือรองรับการขนส่งสินค้าระหว่างท่าเรือ

พาณิชย์ฯ รวมทั้งเชื่อมโยงกับระบบการขนส่ง ทั้งทางถนน ทางราง และการขนส่งทางอากาศที่ สนามบินอุตะเถา และสาม การร่วมพัฒนาศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานอุตะเถา โดยจะร่วมลงทุนกับ ภาคเอกชน เพื่อพัฒนาศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานอุตะเถา ด้วยมูลค่าการลงทุนทั้งหมดประมาณ 6,000 ล้านบาท นอกจากนี้ยังเป็นผู้รับผิดชอบในการศึกษา สำรวจ และออกแบบศูนย์ซ่อมบำรุง อากาศยาน ซึ่งการดำเนินในส่วนนี้ ปัจจุบันกองทัพเรือ ได้ว่าจ้างกิจการร่วมในกลุ่มบริษัท โปรเซส อาร์คิเทค แอนด์ แพลนเนอร์ จำกัด, บริษัท พรวิเศษ วิศว์ จำกัด และบริษัท โปรเกรส ดีไซน์ แอนด์ เอนจิเนียริง จำกัด รับผิดชอบการศึกษา สำรวจ และออกแบบศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยาน

กล่าวได้ว่ากองทัพเรือ นอกจากมีบทบาทโดยตรงในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานประเภท ต่าง ๆ รองรับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกแล้ว ยังแสดงบทบาทในฐานะผู้สนับสนุนการพัฒนาเขต พัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ดังกรณีที่เกิดขึ้นในตำบลโยธะกา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อเดือนกรกฎาคม 2557 ที่ประชาชนกลุ่มหนึ่ง ได้รับหนังสือแจ้งการยกเลิกสัญญาเช่าและการเก็บ ค่าตอบแทนการใช้ประโยชน์ที่ดินราชพัสดุ จากสำนักงานธนารักษ์พื้นที่ฉะเชิงเทรา ด้วยเหตุผลว่า กรมธนารักษ์จะส่งมอบที่ดินคืนให้แก่ทหารเรือ เนื่องจากทหารเรือมีแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน บริเวณ ศูนย์เกษตรกรรมทหารเรือโยธะกาเพื่อราชการทหาร

2.1.2 กลไกรัฐที่มีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก กลไกรัฐประเภทนี้ แสดงบทบาทในฐานะผู้สนับสนุนดำเนินการให้เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก สามารถขับเคลื่อนไปสู่เจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ ซึ่งประกอบด้วย

2.1.2.1 กรมธนารักษ์ มีบทบาทในการจัดหาที่ราชพัสดุสนับสนุนเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออก โดยการดำเนินงานของกรมธนารักษ์ที่ผ่านมา พบว่า ได้สำรวจและส่งข้อมูลที่ราชพัสดุ จำนวน 7 แปลง ให้สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

2.1.2.2 คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ในฐานะผู้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการ กำหนดนโยบาย ควบคุม กำกับ และดูแลการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม สำหรับบทบาทหน้าที่ของ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกนั้น ก็คือ การดำเนินการตาม อำนาจหน้าที่ ที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535

2.1.2.3 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ในฐานะผู้ดำเนินการ ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม แม้สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จะไม่มีบทบาทโดยตรงกับการ พัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แต่ในระยะยาวที่ดินเพื่อเกษตรกรรมบางส่วนในเขตพัฒนา พิเศษ อาจถูกนำไปใช้เพื่อรองรับการพัฒนาเมืองใหม่ (Smart City)

2.1.2.4 คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน มีหน้าที่ส่งเสริมการลงทุนทั้งใน ประเทศและต่างประเทศ สำหรับบทบาทของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ในเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออก พบว่า เป็นผู้กำหนดเขตส่งเสริมการลงทุน ดังกรณีการออกประกาศคณะกรรมการ ส่งเสริมการลงทุน เพื่อกำหนดเขตส่งเสริมการลงทุนในรูปแบบต่าง ๆ

2.2 กลุ่มทุน หากพิจารณา กลุ่มทุนที่เข้ามาลงทุนหรือประกอบกิจการในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกมี 2 รูปแบบ คือ หนึ่ง กลุ่มทุนที่เข้ามาลงทุนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มทุนข้ามชาติ (Multinational Capital) และกลุ่มทุนชาติ (National Capital) สำหรับรูปแบบการลงทุน เป็นไปในลักษณะการร่วมลงทุนผ่านการสร้างพันธมิตร (Alliance) ระหว่างทุนข้ามชาติและทุนชาติ หรือระหว่างทุนชาติและทุนชาติ หรือการลงทุนโดยกลุ่มทุนชาติเพียงรายเดียว โดยการร่วมลงทุนส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในโครงการขนาดใหญ่ เช่น การพัฒนารถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน การพัฒนาสนามบินอู่ตะเภาและเมืองการบินภาคตะวันออกเป็นเช่นนั้นเพราะโครงการดังกล่าว ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก รวมทั้งต้องอาศัยองค์ความรู้และนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีจากต่างประเทศ เป็นต้น สอง กลุ่มทุนที่เป็นเจ้าของหรือผู้พัฒนา นิคมอุตสาหกรรม โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มทุนชาติ ทั้งเป็นเจ้าของหรือผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรมที่ได้รับการประกาศให้เป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ และเจ้าของนิคมอุตสาหกรรมทั่วไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 กลุ่มทุนที่เข้ามาลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก สามารถจำแนกเป็นโครงการต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

2.2.1.1 โครงการพัฒนารถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน โครงการฯ นี้มีพันธมิตรของกลุ่มทุนให้ความสนใจ จำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบริษัทร่วมค้าบีเอสอาร์ (BSR Joint Venture) และกิจการร่วมค้าบริษัท เจริญโภคภัณฑ์โฮลดิ้ง จำกัด (กลุ่ม CPH) กลุ่มทุนที่ชนะการประมูล คือ กิจการร่วมค้าบริษัท เจริญโภคภัณฑ์โฮลดิ้ง จำกัด (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นบริษัท รถไฟความเร็วสูงสายตะวันออกเชื่อมสามสนามบิน จำกัด) กล่าวได้ว่า กิจการร่วมค้าบริษัท เจริญโภคภัณฑ์โฮลดิ้ง จำกัด เป็นการสร้างพันธมิตรระหว่างกลุ่มทุนชาติและกลุ่มทุนข้ามชาติ ซึ่งประกอบด้วย บริษัท เจริญโภคภัณฑ์โฮลดิ้ง จำกัด ถือหุ้นใหญ่ในสัดส่วน 70%, บริษัท ช.การช่าง จำกัด (มหาชน) และบริษัท ทางด่วนและรถไฟฟ้ากรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นรวมกัน 15%, China Railway Construction Corporation Limited (จากประเทศจีน) ถือหุ้น 10% และบริษัท อิตาเลียนไทย ดีเวลล็อปเมนต์ จำกัด (มหาชน) ถือหุ้น 5%

2.2.1.2 โครงการพัฒนาสนามบินอู่ตะเภาและเมืองการบินภาคตะวันออก มีกลุ่มทุนชาติและทุนข้ามชาติจำนวน 42 ราย ที่ให้ความสนใจ แบ่งเป็น กลุ่มทุนชาติ จำนวน 24 ราย ส่วนที่เหลืออีก 18 รายเป็นกลุ่มทุนข้ามชาติ แต่เมื่อถึงวันยื่นซองประมูล พบว่า มีพันธมิตรของกลุ่มทุนชาติและทุนข้ามชาติ จำนวน 3 ราย ที่ให้ความสนใจ คือ กลุ่มกิจการร่วมค้าบีบีเอส (BBS Joint Venture) กลุ่มแกรนด์ คอนซอร์เทียม (Grand Consortium) กลุ่มกิจการร่วมค้าบริษัท ธนโฮลดิ้ง จำกัด และพันธมิตร กลุ่มทุนที่ชนะการประมูล คือ กลุ่มกิจการร่วมค้าบีบีเอส ซึ่งเป็นพันธมิตรของกลุ่มทุนชาติ ภายใต้การรวมตัวกันระหว่าง บริษัท การบินกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ของนายแพทย์ ปราเสริฐ ปราสาททองโอสถ ถือหุ้น 45% บริษัท บีทีเอส กรุ๊ป โฮลดิ้งส์ จำกัด (มหาชน) ถือหุ้น 35%

และบริษัท ซีโน-ไทย เอ็นจีเนียริง แอนด์ คอนสตรัคชั่น จำกัด (มหาชน) ของตระกูลชาญวีร์กุล ถือหุ้น 20%

2.2.1.3 โครงการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 3 มีกลุ่มทุนชาติและทุนข้ามชาติ จำนวน 35 ราย ที่ให้ความสนใจ แบ่งเป็น กลุ่มทุนชาติ จำนวน 22 ราย ทุนข้ามชาติ จำนวน 13 ราย อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงขั้นตอนการยื่นซอง ปรากฏว่ามีพันธมิตรของกลุ่มทุน จำนวน 2 กลุ่ม ที่ยื่นซองประมูลโครงการฯ คือ กลุ่มกิจการร่วมค้าจีพีซี (GPC) และกลุ่มกิจการร่วมค้าเอ็นพีซี (NPC) กลุ่มทุนที่ชนะการประมูล คือ กลุ่มกิจการร่วมค้าจีพีซี ซึ่งเป็นพันธมิตรระหว่างทุนรัฐ กลุ่มทุนชาติและทุนข้ามชาติ ประกอบด้วย บริษัท พีทีที แทงค์ เทอร์มินัล จำกัด (บริษัทในเครือ ปตท. จำกัด (มหาชน)) บริษัท กัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด (มหาชน) และบริษัท ไชน่า ฮาร์เบอร์ เอ็นจีเนียริง จำกัด จากประเทศจีน

2.2.1.4 โครงการพัฒนาท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด ระยะที่ 3 (ช่วงที่ 1) โครงการฯ นี้ มีกลุ่มทุนซื้อเอกสาร จำนวน 18 ราย แต่มีพันธมิตรของกลุ่มทุนเพียง 1 ราย ที่ยื่นข้อเสนอ คือ บริษัทกัลฟ์ เอ็มทีพี แอลเอ็นจี เทอร์มินอล จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทร่วมทุนระหว่างบริษัทกัลฟ์ เอ็นเนอร์จี ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นสัดส่วน 70 % และบริษัท พีทีที แทงค์ เทอร์มินัล จำกัด (บริษัทในกลุ่ม ปตท.) ถือหุ้นสัดส่วน 30 % ปัจจุบันการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ได้ลงนามสัญญาร่วมลงทุนกับบริษัทกัลฟ์ เอ็มทีพี แอลเอ็นจี เทอร์มินอล จำกัด

2.2.1.5 การพัฒนาปิโตรคอมเพล็กซ์ โดยกลุ่มทุนข้ามชาติที่สนใจลงทุน คือ บริษัท เอ็กซ์อน โมบิล คอร์ปอเรชั่น จากประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเสนอเงื่อนไขให้แก่อธิบดีไทยว่า หากสามารถจัดหาพื้นที่ประมาณ 1,000-1,500 ไร่ ในรัศมี 5 กิโลเมตร จากโรงกลั่นเอสโซ่ บริเวณพื้นที่แหลมฉบังได้ ทางบริษัทเอ็กซ์อนฯ จะลงทุนก่อสร้างโรงกลั่นน้ำมันและโรงผลิตแครกเกอร์ สำหรับผลิตปิโตรเคมี ด้วยมูลค่าเงินลงทุนประมาณ 330,000 ล้านบาท ข้อเสนอดังกล่าว เป็นที่มาของแนวคิดการถมทะเลในพื้นที่บริเวณเขาบ่อया อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี โดยการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ได้ว่าจ้างสถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยให้ศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ

2.2.1.6 โครงการศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานอุตะเภา เดิมบริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยเลือกกลุ่มทุนข้ามชาติอย่างบริษัท Airbus S.A.S เข้ามาลงทุนร่วมรัฐ แต่บริษัท Airbus ไม่ได้ยื่นข้อเสนอในการร่วมทุนกับรัฐ

2.2.2 กลุ่มทุนที่เป็นเจ้าของหรือผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรม สามารถจำแนกเป็นนิคมอุตสาหกรรมที่ได้รับการประกาศให้เป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ และนิคมอุตสาหกรรมทั่วไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.2.1 นิคมอุตสาหกรรมที่ได้รับการประกาศให้เป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ สำหรับเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ ในปัจจุบันมีจำนวน 23 นิคมอุตสาหกรรม (ที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา) เมื่อพิจารณากลุ่มทุนที่

เป็นเจ้าของหรือผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรม ที่ได้รับการประกาศให้เป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มทุนชาติ (มีเพียงนิคมอุตสาหกรรมเพียงนิคมเดียว คือนิคมอุตสาหกรรม Smart Park ที่ดำเนินการโดยการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย) แต่หากจัดกลุ่มนิคมอุตสาหกรรมเหล่านี้ กลับพบว่า เขตส่งเสริมฯ จำนวน 23 แห่ง มีกลุ่มทุนชาติและพันธมิตรเพียง 7 กลุ่ม ที่เป็นเจ้าของหรือถือหุ้นในนิคมอุตสาหกรรมที่ถูกประกาศเป็นเขตส่งเสริมฯ

ตารางที่ 51 นิคมอุตสาหกรรมที่ได้รับการประกาศให้เป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ

กลุ่มทุนผู้พัฒนา/ เจ้าของนิคมอุตสาหกรรม	ชื่อนิคมอุตสาหกรรม	จำนวนนิคม อุตสาหกรรมที่ ได้รับการประกาศ เป็นเขตส่งเสริมฯ	สัดส่วนมูลค่าการ ลงทุน จำแนกตามสัญชาติ (%)
(1) บริษัท อมตะ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)	นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้	3	ทุนไทย 88.84%
			ทุนต่างชาติ 11.16%
(2) บริษัท ดับบลิวเอชเอ คอร์ ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) และ บริษัทในเครือ	นิคมอุตสาหกรรมเหมราช (นิคมอุตสาหกรรมดับบลิว เอชเอ) นิคมอุตสาหกรรมอีสเทิร์น ซีบอร์ด	8	ทุนไทย 100%
			ทุนไทย 100%
			ทุนไทย 100%
(3) บริษัท ปันทอง อินดัส เทรียล ปาร์ค จำกัด (มหาชน)	นิคมอุตสาหกรรมปันทอง	5	ทุนไทย 100%
(4) บริษัท ซี.พี. แลนด์ จำกัด (มหาชน) บริษัทในกลุ่ม เครือ เจริญโภคภัณฑ์ จำกัด	นิคมอุตสาหกรรม ซีพีจีซี (นิคมอุตสาหกรรม ซี.พี. ระยอง)	1	ทุนไทย 100%
(5) บริษัท เจซีเค อินเตอร์ เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน)	นิคมอุตสาหกรรมที่ เอฟ ดี 2	1	ทุนไทย 91.65% ทุนต่างชาติ 8.35%
(6) บริษัท อเมริกัน บิวเดอร์ จำกัด	นิคมอุตสาหกรรมยามา โตะ อินดัสทรีส์	1	ทุนไทย 100%
(7) บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด	โรงงานประกอบรถยนต์ โต โยต้า บ้านโพธิ์ ฉะเชิงเทรา	1	ทุนข้ามชาติ 86.43%

2.2.2.2 นิคมอุตสาหกรรมที่อยู่ในเขตอุตสาหกรรม (ทั่วไป) ทุนกลุ่มนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

2.2.2.2.1 กลุ่มทุนที่เป็นเจ้าของหรือประกอบกิจการในนิคมอุตสาหกรรม/สวนอุตสาหกรรม/เขตประกอบการอุตสาหกรรมที่มีอยู่เดิม จำนวน 18 นิคมอุตสาหกรรม/สวนอุตสาหกรรม/เขตประกอบการอุตสาหกรรม โดยเจ้าของหรือผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรม/สวนอุตสาหกรรม/เขตประกอบการอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มทุนชาติ (มีเพียงนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบังและนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดเท่านั้น ที่ดำเนินการโดยการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย)

ตารางที่ 52 กลุ่มทุนที่เป็นเจ้าของหรือประกอบกิจการในนิคมอุตสาหกรรม/สวนอุตสาหกรรม/เขตประกอบการอุตสาหกรรมที่มีอยู่เดิม

ผู้พัฒนานิคม/ผู้ถือหุ้น	ชื่อนิคมอุตสาหกรรม	สัดส่วนมูลค่าการลงทุน จำแนกตามสัญชาติ (%)	
บริษัท เจซีเค อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน)	นิคมอุตสาหกรรมที เอฟ ดี	ทุนไทย	91.65%
		ทุนต่างชาติ	8.35%
บริษัท 304 อินดัสเตรียล จำกัด	สวนอุตสาหกรรม 304 (โครงการ 2)	ทุนไทย	100%
บริษัท เวลโกรว์ อินดัสทรีส์ จำกัด	นิคมอุตสาหกรรมเวลโกรว์	ทุนไทย	80.00%
		ทุนต่างชาติ	20.00%
บริษัท เอส ที เพาเวอร์ กรุ๊ป จำกัด	นิคมอุตสาหกรรมบ้านบึง	ทุนไทย	100%
บริษัท สหพัฒนาอินเตอร์โฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน)	สวนอุตสาหกรรม เคเรือสหพัฒนา (ศรีราชา)	ทุนไทย	87.39%
		ทุนต่างชาติ	12.61%
บริษัท นิคมอุตสาหกรรมเอเชีย จำกัด	นิคมอุตสาหกรรมเอเชีย	ทุนไทย	68.17%
		ทุนต่างชาติ (หมู่เกาะเวอรุจิน: อังกฤษ)	30.63%
		ทุนต่างชาติอังกฤษ	1.20%
บริษัท จี.เค.แลนด์ จำกัด	สวนอุตสาหกรรม จี.เค. แลนด์	ทุนไทย	100%
บริษัท ไออาร์พีซี จำกัด (มหาชน) : บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ถือหุ้นใหญ่ 47.55%	เขตอุตสาหกรรมไออาร์ พีซี อีโค (แห่งที่ 4)	ทุนไทย	87.93%
		ทุนต่างชาติ	12.07%
นิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย)			

ตารางที่ 52 (ต่อ)

ผู้พัฒนานิคม/ผู้ถือหุ้น	ชื่อนิคมอุตสาหกรรม	สัดส่วนมูลค่าการลงทุน จำแนกตามสัญชาติ (%)
บริษัท ไทโรเบคก้า เอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด	นิคมอุตสาหกรรมหลักชัย เมืองยาง	ทุนไทย 100%
บริษัท ผาแดง พร็อพเพอร์ตี้ส์ จำกัด จำกัด (มหาชน)	นิคมอุตสาหกรรมผาแดง	ทุนไทย 100%
บริษัท อาร์ ไอ แอล 1996 จำกัด	นิคมอุตสาหกรรมอาร์ ไอ แอล	ทุนไทย 100%
กลุ่มวิณิชบุตร	สวนอุตสาหกรรมโรจนะ (บ้านค่าย)	ทุนไทยและทุนญี่ปุ่น
กลุ่มวิณิชบุตร	สวนอุตสาหกรรมโรจนะ (ปลวกแดง)	ทุนไทยและทุนญี่ปุ่น
บริษัท สยามสตีล อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด (มหาชน)	สวนอุตสาหกรรมสยามอิส เทิร์น	ทุนไทย 99.66% ทุนต่างชาติ 0.34%
บริษัท ดับบลิวเอชเอ อินดัสเตรียล ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (มหาชน) (บริษัทในเครือบริษัท ดับบลิวเอชเอ คอร์ ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน))	เขตประกอบการ อุตสาหกรรมดับบลิวเอช เอ ระยอง	ทุนไทย 100%
การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	นิคมอุตสาหกรรมแหลม ฉบัง	รัฐวิสาหกิจในสังกัด กระทรวงอุตสาหกรรม
การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย	นิคมอุตสาหกรรมมาบตา พุด	รัฐวิสาหกิจในสังกัด กระทรวงอุตสาหกรรม

2.2.2.2.2 กลุ่มทุนที่ขยายการลงทุนมายังเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เช่น กลุ่มทุนชาติจากบริษัท พลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน) ที่ลงทุนในการพัฒนานิคมอุตสาหกรรม ฉะเชิงเทรา บลูเทคซิตี้ ในพื้นที่ตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา หรือกลุ่มทุนชาติจาก บริษัท ดับบลิวเอชเอ เวเนเจอร์ โฮลดิ้งส์ จำกัด (บริษัทในเครือของบริษัท ดับบลิวเอชเอ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)) ที่ลงทุนพัฒนาพื้นที่ประมาณ 232 ไร่ บริเวณตำบลบางสมัคร อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อจัดตั้ง “เขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ รองรับอุตสาหกรรมดิจิทัลและอโตเมชัน กลุ่มพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เช่นเดียวกับ พันธมิตรระหว่างกลุ่มทุนชาติและกลุ่มทุนข้ามชาติ อย่าง กลุ่มวิณิชบุตร และ นิปปอนสตีลแอนด์สุมิคิโนบุซซัน (ผู้พัฒนานิคมอุตสาหกรรมโรจนะ) ที่พยายาม

จัดตั้ง “นิคมอุตสาหกรรมโรจนะ แหลมฉบัง” บนพื้นที่ประมาณ 843 ไร่ นอกจากนี้ ยังพบการเข้ามาของกลุ่มทุนข้ามชาติจากประเทศจีน อย่างกลุ่มอาลีบาบา กรุ๊ป (Alibaba Group) ภายใต้การนำของ แจ็ค หม่า (Jack Ma) ที่เข้ามาลงทุนเพื่อจัดตั้งศูนย์กระจายสินค้า ในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ กลุ่มกิจการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ โดยการเช่าอาคารเช่าขนาด 130,000 ตารางเมตร จากกลุ่มบริษัท ดับบลิวเอชเอ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ขณะเดียวกันกลุ่มทุนข้ามชาติรายนี้ ยังได้ลงนามบันทึกความเข้าใจกับกลไกรัฐ ที่มีบทบาทโดยตรงกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อย่างสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จำนวน 2 ฉบับ คือ หนึ่ง ความร่วมมือในด้านการค้าการลงทุนและการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ และสอง ความร่วมมือด้านการลงทุน Smart Digital Hub เพื่อพัฒนาศูนย์ดิจิทัลอัจฉริยะ เป็นต้น

ปรากฏการณ์ข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่ามีกลุ่มทุนชาติและกลุ่มทุนข้ามชาติหลายกลุ่ม สนใจลงทุนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โดยกลุ่มทุนเหล่านี้ต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การแสวงหาความมั่งคั่งและการสะสมทุนจากโครงการพัฒนาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ภายใต้จุดหมายร่วมกันเช่นนี้ นำไปสู่ปฏิบัติการทางสังคม ทั้งการสร้างพันธมิตร (Alliance) แบบทวิภาคี (Duo Alliance) ไตรภาคี (Triple Alliance) จตุภาคี (Multiple Alliance) ดังจะเห็นได้จากพันธมิตรระหว่างทุนชาติกับทุนชาติ หรือพันธมิตรระหว่างทุนชาติกับทุนข้ามชาติ เพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจและศักยภาพการพัฒนา เนื่องจากโครงการพัฒนาหลายประเภทต้องใช้เงินลงทุนมหาศาล ขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องพึ่งพาองค์ความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่จากต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม สนามอำนาจแห่งนี้ ไม่ได้มีเพียงมิติของการเป็นพันธมิตรเท่านั้น ตรงกันข้ามยังเห็นภาพการต่อสู้ระหว่างกลุ่มทุนหลายกลุ่ม เพื่อช่วงชิงโครงการที่จะถูกดำเนินการในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อาทิ การต่อสู้ช่วงชิงโครงการพัฒนารถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน โครงการพัฒนาสนามบินอู่ตะเภาและเมืองการบินภาคตะวันออก โครงการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 3 ระหว่างทุนชาติกลุ่มต่าง ๆ เป็นต้น

2.3 เครือข่ายนักการเมืองระดับชาติและนักการเมืองท้องถิ่น เครือข่ายนักการเมืองระดับชาติที่นี้ หมายถึง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งในส่วนของพรรคร่วมรัฐบาลและพรรคการเมืองฝ่ายค้าน เครือข่ายนักการเมืองฝ่ายรัฐบาลเป็นกลุ่มที่สนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ขณะที่นักการเมืองฝ่ายค้าน เป็นกลุ่มที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ส่วนนักการเมืองท้องถิ่น หมายถึง ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โดยเฉพาะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ สำหรับปฏิบัติการของนักการเมืองระดับชาติและนักการเมืองท้องถิ่นต่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มิติแรก เป็นปฏิบัติการที่สนับสนุนกระบวนการพัฒนา โดยการสร้างเครือข่ายระหว่างนักการเมืองในพรรคร่วมรัฐบาล เพื่อปฏิเสธการใช้อำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติตรวจสอบโครงการฯ หรือการอภิปรายเพื่อชี้ให้เห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ส่วนนักการเมืองท้องถิ่น มีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระดับรองในจังหวัด มิติที่สอง เป็นปฏิบัติการของนักการเมืองฝ่ายค้าน

ที่พยายามใช้กลไกรัฐสภาหลากหลายรูปแบบตรวจสอบโครงการ เนื่องจากการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกไม่เป็นที่ไปตามหลักธรรมาภิบาล รวมทั้งก่อให้เกิดปัญหาและสร้างผลกระทบต่อประชาชนท้องถิ่น ปฏิบัติการและปฏิบัติการทางสังคมของผู้กระทำการเหล่านี้ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

2.3.1 เครือข่ายนักการเมืองระดับชาติและนักการเมืองท้องถิ่น (จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง) ที่สนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคพลังประชารัฐ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ในฐานะพรรคร่วมรัฐบาล ตัวอย่างปฏิบัติการ ที่แสดงถึงการสนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก คือ การไม่เห็นด้วยกับการใช้กลไกของสภาผู้แทนราษฎรตรวจสอบการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เช่น การลงมติไม่เห็นด้วยกับญัตติ เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อศึกษาตรวจสอบการดำเนินการโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน (ดอนเมือง อุตะภา สุวรรณภูมิ) และการกำหนดพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก เป็นต้น ปฏิบัติการดังกล่าว เกิดขึ้นควบคู่กับการใช้กลไกสภาผู้แทนราษฎร อภิปรายสนับสนุนการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

นอกจากนักการเมืองระดับชาติแล้ว การขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกยังได้รับการสนับสนุนจากนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง เนื่องจากนักการเมืองท้องถิ่นเหล่านี้ เห็นว่าเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเปรียบเสมือนกลไกที่จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และช่วยสร้างความเจริญหรือความเติบโตทางเศรษฐกิจให้แก่จังหวัด เมื่อพิจารณาถึงปฏิบัติการทางสังคมต่อเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก กล่าวได้ว่า นักการเมืองท้องถิ่นได้ใช้ช่องทางปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นกลไกสนับสนุนการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกของรัฐบาลกลาง ปฏิบัติการดังกล่าว มิติหนึ่งถือเป็นภารกิจที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดจะต้องดำเนินการ แต่อีกมิติหนึ่งการที่นักการเมืองท้องถิ่น ให้การสนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ย่อมเกิดขึ้นจากสายสัมพันธ์และความเชื่อมโยงกับนักการเมืองระดับชาติ กล่าวคือ นักการเมืองท้องถิ่นที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อาทิ องค์การบริหารส่วนจังหวัดและเมืองพัทยา เป็นต้น ล้วนแล้วแต่มีสัมพันธ์เชิงเครือญาติกับนักเมืองระดับชาติจากพรรคพลังประชารัฐและพรรคประชาธิปัตย์ทั้งสิ้น

2.3.2 เครือข่ายนักการเมืองระดับชาติที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายนักการเมืองฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร โดยเครือข่ายนักการเมืองกลุ่มนี้ พยายามใช้กลไกรัฐสภาเป็นเครื่องมือตรวจสอบการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อาทิ การตั้งกระทู้ถามสด การเสนอญัตติด่วน เพื่อขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญ จำนวน 2 ญัตติ คือ ญัตติด่วน เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อศึกษา ตรวจสอบการดำเนินการโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน (ดอนเมือง สุวรรณภูมิ อุตะภา) และการกำหนดพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก และญัตติด่วน เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาและตรวจสอบผลกระทบจากการดำเนินโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) การวางผังเมือง และการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานที่

เกี่ยวข้อง หรือการจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาศึกษาปัญหาที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากเขตเศรษฐกิจพิเศษและเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกออกอนุกรรมการคณะนี้ เป็นส่วนหนึ่งในคณะกรรมการที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาผู้แทนราษฎร เช่นเดียวกับการอภิปราย ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2563 ในส่วนงบบูรณาการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพื่อชี้ให้เห็นความไม่คุ้มค่า ความไม่เหมาะสม และความไม่โปร่งใส ของงบบูรณาการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก รวมทั้งการอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี โดยระบุว่า การขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก กลายเป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการทุจริตเชิงนโยบาย ทำลายหลักนิติรัฐและนิติธรรม ไม่ให้ความสำคัญกับประชาชนและชุมชนท้องถิ่น และเอื้อประโยชน์แก่กลุ่มทุน

2.4 เครือข่ายภาคประชาชน การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์แตกตัวทางชนชั้น (Social Differentiation) เป็นผลให้เกิดช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification) ที่หลากหลายซึ่งประชาชนแต่ละช่วงชั้น ต่างมีความเชื่อ อุดมการณ์ ผลประโยชน์ และเผชิญกับเงื่อนไขเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม ที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้จึงเกิดปฏิบัติการทางสังคมในลักษณะต่าง ๆ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ รวมทั้งรักษาไว้ซึ่งความเชื่อและอุดมการณ์ที่มีต่อการพัฒนา ดังนั้นหากพิจารณาบทบาทของเครือข่ายภาคประชาชน ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ หนึ่ง เครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และสอง เครือข่ายภาคประชาชนที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.4.1 เครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ประกอบด้วย ประชาชนที่มีวิถีการผลิตที่เชื่อมโยงกับการผลิตภาคอุตสาหกรรม ซึ่งภาคประชาชนกลุ่มนี้ มีพันธมิตรที่สำคัญ คือ กลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นักการเมืองท้องถิ่น ข้าราชการประจำในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ซึ่งรวมตัวกันเป็นคณะกรรมการประสานงานพัฒนาท้องถิ่นระบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก: CAEC) เหตุผลที่เครือข่ายภาคประชาชนและพันธมิตรกลุ่มนี้ สนับสนุนการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ก็คือ เหตุผลทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการเข้ามาของการผลิตภาคอุตสาหกรรม จะก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากจะทำให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงเป็นการสร้างโอกาสการทำงานให้แก่บุตรหลานของประชาชนท้องถิ่น หรือเกิดการขยายตัวของกิจการภาคบริการ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของแรงงานภาคอุตสาหกรรม รวมทั้งภาคอุตสาหกรรมจะเป็นเงื่อนไขที่ชุมชนท้องถิ่นได้รับการพัฒนา เหตุผลทางเศรษฐกิจเช่นนี้ เกิดขึ้นควบคู่กับมุมมองที่มีต่อสภาพความเป็นจริงทางสังคม ซึ่งภาคประชาชนกลุ่มนี้ เห็นว่า วิถีการผลิตในภาคเกษตรกรรมเริ่มถึงทางตันและมีข้อจำกัดหลายประการ ไม่ว่าจะเป็น ราคาสินค้าเกษตรกรรมที่ตกต่ำแต่ต้นทุนการผลิตกลับสูงขึ้น ความผันผวนของสภาพภูมิอากาศ มีประชาชนเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่ยังคงมีฐานการผลิตในภาคเกษตรกรรม ประกอบกับสภาพพื้นที่ซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาอุตสาหกรรม ไม่เหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรมดังอดีต ตัวอย่างปฏิบัติการของภาค

ประชาชนและพันธมิตร ที่สนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ปรากฏให้เห็นจากการเคลื่อนไหวสนับสนุนโครงการการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ตามแผนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อาทิ การสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม ในท้องที่ตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา หรือการสนับสนุนการพัฒนา นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 2)

2.4.2 เครือข่ายภาคประชาชนที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ประกอบด้วย ประชาชนที่มีวิถีการผลิตในภาคเกษตรกรรม ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการยกเลิกสัญญาเช่าที่ดิน โดยภาคประชาชนกลุ่มนี้ พยายามสร้างพันธมิตรกับกลุ่มนักพัฒนาเอกชน (NGO) ในพื้นที่ นักพัฒนาเอกชน (NGO) ส่วนกลาง กลุ่มปัญญาชนและชนชั้นกลางส่วนกลาง รวมทั้ง นักการเมืองจากพรรคการเมืองฝ่ายค้าน เหตุผลที่เครือข่ายภาคประชาชนและพันธมิตรกลุ่มนี้ คัดค้าน การขยับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ประกอบด้วยหลายเหตุผล ไม่ว่าจะเป็น กระบวนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากมีการ ใช้อำนาจพิเศษเร่งรัด ตัดตอนและบังคับให้เกิดการพัฒนา หรือกระบวนการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งไม่มีความชอบธรรม เพราะมีการเอื้อประโยชน์ให้แก่บางกลุ่ม ขณะที่การ เปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน ก็ไม่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ และส่งผลกระทบต่อ วิถีชีวิตของประชาชนท้องถิ่น รวมทั้งความวิตกกังวลว่าโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมหรือโครงสร้าง พื้นฐานรูปแบบต่าง ๆ จะส่งผลต่อการประกอบอาชีพดั้งเดิมของประชาชนในพื้นที่ ตัวอย่างปฏิบัติการ ของภาคประชาชนและพันธมิตร ที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ปรากฏให้เห็น จากการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน การคัดค้านการพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานรูปแบบต่าง ๆ เพื่อรองรับเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อาทิ การคัดค้านการ จัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก การคัดค้านการเปลี่ยนแปลง การใช้ประโยชน์ที่ดินและการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทรา บลูเทคซิตี้ ตำบลเขาหิน อำเภอบาง ปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา การคัดค้านการพัฒนา นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 2) การ คัดค้านโครงการพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์ (Inland Container Depot: ICD) ตำบล หนองตีนนก อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา การคัดค้านการที่กองทัพเรือยกเลิกสัญญาเช่า ที่ดินในตำบลโยธะกา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา การขอให้ศาลปกครองสูงสุด เพิกถอน ประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เรื่อง แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2562 เป็นต้น

2.5 การช่วงชิงอำนาจนำ (Hegemony) ในสนามอำนาจ (Field) เขตพัฒนาพิเศษภาค ตะวันออก ด้วยความแตกต่างด้านอุดมการณ์ และจุดยืนที่มีต่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาค ตะวันออก กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิดปฏิบัติการทางสังคมจากรัฐและกลไกรัฐ รวมถึง เครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนและคัดค้านการพัฒนา ดังจะเห็นได้จาก การลดทอนความชอบ

ธรรมของรัฐในการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งเป็นปฏิบัติการขององค์กรพัฒนาเอกชน นักพัฒนาเอกชน (NGO) เครือข่ายนักวิชาการและปัญญาชนส่วนกลาง อาทิ การให้ชี้ให้เห็นว่า เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากไม่มีการรัฐประหาร หรือมีการรวบอำนาจการตัดสินใจ กำหนดทิศทางการพัฒนา ให้สิทธิพิเศษ ให้สัมปทาน อนุญาต อนุมัติ ไว้ที่คณะกรรมการนโยบายฯ และเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายฯ กระทั่งเกิดปรากฏการณ์ “รัฐซ้อนรัฐ” ขณะเดียวกันแนวทางการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ยังขัดแย้งกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) นอกจากนี้ยังมีการละเมิดสิทธิชุมชน เพราะขาดการมีส่วนร่วม และการพัฒนาส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต การประกอบอาชีพดั้งเดิมของประชาชนท้องถิ่น โดยเฉพาะการพรากสิทธิ์ (Dispossession) และแย่งยึด (Land Grabbing)

การถูกลดทอนความชอบธรรมในการพัฒนา ทำให้เกิดปฏิบัติการจากกลไกรัฐหลากหลายรูปแบบ ทั้งการโต้แย้งในประเด็นการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ว่าเป็นไปด้วยความโปร่งใส ตามหลักวิชาการผังเมือง และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายไม่มีผลประโยชน์ใด ๆ ทั้งสิ้น ขณะเดียวกันก็ไม่มีนโยบายเอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้ประกอบการใด ๆ เช่นเดียวกับการให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น โดยเฉพาะการรับฟังความคิดเห็น ที่มีการจัดเวทีเพื่อรับฟังความเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึง กว่า 40 ครั้ง เป็นเวทีทางการ 25 ครั้ง มีประชาชนเข้าร่วมประชุมมากกว่า 4,400 คน และแบบไม่เป็นทางการ 15 ครั้ง มีผู้เข้าร่วมประชุม ประมาณ 900 คน รวมทั้งคำนึงถึงความสัมพันธ์กับชุมชน สุขภาวะของประชาชน สภาพแวดล้อม ระบบนิเวศตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน และให้ความสมดุล ระหว่างพื้นที่พัฒนาเมือง พื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรม พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนกระบวนการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นการดำเนินการตามพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 ซึ่งกำหนดให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งปี นอกจากนี้ยังมีการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพและศักยภาพของพื้นที่ หรือการออกมายืนยันกรณีการทะเลาะในพื้นที่แหลมฉบัง อำเภอสัตหีบ จ.ชลบุรี ว่าจะมีการป้องกันและคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับเส้นทางการเดินเรือ การกัดเซาะชายฝั่ง และการทับถมของตะกอนชายฝั่ง รวมทั้งทำให้การถมทะเล ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนท้องถิ่นน้อยที่สุด โดยขั้นตอนออกแบบและวางแผน จะนำเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้

นอกจากการช่วงชิงการนำระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชน นักพัฒนาเอกชน (NGO) เครือข่ายนักวิชาการปัญญาชนส่วนกลางกับกลไกรัฐแล้ว สนามอำนาจเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ยังปรากฏภาพของการต่อสู้ช่วงชิงการนำในภาคประชาชนกลุ่มต่าง ๆ อาทิ การต่อสู้ระหว่างเครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนและคัดค้าน การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทราบูลเทค ซิตี้ โดยเครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนฯ พยายามชี้ให้เห็นว่าเครือข่ายภาคประชาชนที่คัดค้านฯ เป็นเพียงกลุ่มคนส่วนน้อยและเป็นกลุ่มคนนอกพื้นที่ และเป็นผู้

ขีดขวางการพัฒนาและความเจริญที่จะถูกกระจายมายังพื้นที่ นอกจากนี้พื้นที่เป้าหมายในการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทรา บลูเทคซิตี้ ไม่เหมาะสำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากเป็นพื้นที่ซึ่งน้ำทะเลท่วมถึง ดังนั้นจึงเผชิญปัญหาดินเค็ม ขณะเดียวกันการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนาที่สามารถทำได้เพียงปีละหนึ่งครั้ง ปฏิบัติการเช่นนี้ของเครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนฯ ถูกตอบโต้จากเครือข่ายภาคประชาชนที่คัดค้านฯ โดยการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ผ่านปฏิบัติการชูบัตรประชาชน เพื่อยืนยันว่าภาคประชาชนที่เคลื่อนไหวคัดค้านเป็นประชาชนในพื้นที่ และเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตลุ่มน้ำบางปะกง แม้ว่าจะมีภาคประชาชนบางกลุ่มที่ไม่ใช่ประชาชนในพื้นที่ แต่พวกเขาก็มีความชอบธรรมที่จะเคลื่อนไหว เนื่องจากนิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทรา บลูเทคซิตี้ ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำบางปะกง ดังนั้นหากระบบนิเวศบริเวณนี้ได้รับผลกระทบ ย่อมส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศริมแม่น้ำบางปะกงทั้งระบบ หรือการแสดงสัญลักษณ์ เพื่อให้เห็นว่า พื้นที่บริเวณแม่น้ำบางปะกง ยังคงมีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ รวมทั้งเป็นแหล่งผลิตอาหารสำคัญที่หล่อเลี้ยง ประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่ ผ่านการนำปุ๋ยจากแม่น้ำบางปะกง มาปล่อย ผลิตทำเนียบรัฐบาล

หรือการต่อสู้ระหว่างเครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนและคัดค้าน กรณีการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี (โครงการ 2) โดยเครือข่ายภาคประชาชนที่สนับสนุนฯ พยายามช่วงชิงอำนาจนำในพื้นที่สาธารณะ จากเครือข่ายภาคประชาชนที่คัดค้านฯ ผ่านการอธิบายว่า แกนนำภาคประชาชนที่คัดค้านฯ เป็นคนนอกพื้นที่เป้าหมายการพัฒนา นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ฯ (โครงการ 2) นอกจากนี้ยังทำงานร่วมกับพรรคการเมืองฝ่ายค้านพรรคหนึ่ง และไม่ได้เคลื่อนไหวเพื่อประโยชน์ส่วนรวมอย่างแท้จริง ดังนั้นปฏิบัติการของภาคประชาชนที่คัดค้านฯ จึงทำให้สังคมเกิดการรับรู้ที่คลาดเคลื่อนไปจากสภาพความเป็นจริง เนื่องจากพื้นที่เป้าหมายการพัฒนา นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ฯ โครงการ 2 ไม่ใช่แหล่งเกษตรกรรมชั้นดี หรือนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ฯ โครงการ 2 ไม่ได้กีดขวางการระบายน้ำลงสู่ลำรางหรือลำคลองสาธารณะและแม่น้ำบางปะกง เป็นต้น

ปรากฏการณ์ข้างต้น สะท้อนให้เห็น ความพยายามการกีดกัน (Exclusions) กดทับ (Subjugation) และสร้างความเป็นอื่น (Otherness) แก่กลุ่มผู้กระทำการที่มีจุดยืนแตกต่างไปจากกลุ่มของตนเอง เป้าหมายของกระบวนการทั้งหมด ก็คือ การครองอำนาจนำในสนามอำนาจเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อย่างไรก็ดี สนามแห่งนี้อาจไม่มีเครือข่ายผู้กระทำการกลุ่มใด สามารถครองอำนาจนำแบบเบ็ดเสร็จ เนื่องจากกระบวนการพัฒนา เป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบรูปแบบใหม่ ๆ ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ว่าอนาคต จะมีผู้กระทำการอีกหลายกลุ่ม โดยเฉพาะภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว จึงจะเห็นการสร้างวาทกรรมการพัฒนา (Development Discourse) และการพัฒนาวาทกรรม (Discourse Development) หลายแบบ เพื่ออ้างไว้ซึ่งความชอบธรรม (Legitimacy) และลดทอน (Reduce) พลังอำนาจของฝ่ายตรงข้าม

3. ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อที่สาม ทางเลือกการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก สำหรับทางเลือกการพัฒนาคั้งนี้ อยู่ภายใต้ฐานคิด (Assumption) ที่ว่าสภาพความจริงของสังคมปัจจุบัน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งกลไกรัฐ ผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น ไม่สามารถปฏิเสธการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกได้ ภายใต้สถานการณ์ดำรงอยู่เช่นนี้ จึงจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขเพื่ออยู่ร่วมกัน (Coexistence) ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ดังนั้นทางเลือกการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกในที่นี้ จึงมีลักษณะเป็นทางเลือกเพื่อปฏิบัติ (Practical) ไม่ใช่ทางเลือกเพื่อรื้อถอนการพัฒนา (Radical) ดังข้อเสนอต่อไปนี้

3.1 การให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาลในการพัฒนา เนื่องจากเป็นหลักการที่พยายามนำเสนอ แนวทางการบริหารจัดการที่พึงปรารถนา ซึ่งมีจริยธรรมแบบประโยชน์นิยม (Utilitarianism Ethics) ที่ตัดสินคุณค่าทางจริยธรรมจากผลของการกระทำ และจริยธรรมแบบกรณียธรรม (Deontological Ethics) ที่ตัดสินคุณค่าทางจริยธรรมจากเจตนาและพฤติกรรมของการกระทำ เป็นกลไกกำกับ โดยเฉพาะการให้ความสำคัญต่อความโปร่งใส (Transparency) การมีส่วนร่วมสาธารณะ (Public Participation) ความสำนึกรับผิดชอบ (Accountability) การถ่วงดุลอำนาจและการตรวจสอบ (Check and Balance of Power) และระบบนิติรัฐ นิติธรรม

3.2 การทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ผ่านการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนา 2 มิติ คือ หนึ่ง การกระจายผลประโยชน์ทางตรง (Direct Benefit) โดยการสร้างหุ้นส่วน (Partnerships) การพัฒนาระหว่างกลไกรัฐ ผู้ประกอบการ และประชาชนท้องถิ่น สอง การกระจายผลประโยชน์ทางอ้อม (Indirect Benefit) โดยกลไกรัฐ ผู้ประกอบการ เข้ามาเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ชุมชนท้องถิ่น (Empowerment) นอกจากนี้ผู้ประกอบการที่เข้าลงทุนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก อาจพิจารณาจัดตั้งจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนท้องถิ่น และออกแบบกลไกบริหารจัดการในรูปคณะกรรมการร่วมระดับพื้นที่

3.3 การแก้ไขพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.3.1 ลดทอนอำนาจและสร้างกลไกตรวจสอบ ถ่วงดุล การใช้อำนาจของคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก และเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

3.3.2 ทำให้กระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เป็นไปตามพระราชส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 และพิจารณานำแนวคิดการประเมินสิ่งแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) มาใช้ประเมินผลกระทบของโครงการพัฒนาในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

3.3.3 พิจารณาหรือทบทวนการให้สิทธิประโยชน์ แก่ผู้ประกอบการในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ โดยสิทธิประโยชน์ที่เกิดขึ้นควรอยู่ภายใต้หลักการที่ประเทศได้รับประโยชน์สูงสุดและ

มีความสมเหตุสมผล ขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงความยุติธรรมทางสังคม โดยไม่เลือกปฏิบัติว่าบุคคลเหล่านั้น อยู่ในภาคการผลิตแบบไหน หรือในเขตประกอบการลักษณะใด

3.4 ปรับปรุงหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารจัดการกองทุนพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โดยให้ความสำคัญกับความหลากหลาย และคำนึงถึงความเป็นตัวแทนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ที่จะเข้ามาเป็นคณะกรรมการกองทุนฯ และควรปรับปรุงวัตถุประสงค์ของกองทุนฯ ที่ระบุว่าเงินกองทุนฯ สามารถนำไปใช้เป็น “ค่าใช้จ่ายอื่นที่จะส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพและความรวดเร็วในการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกตามที่คณะกรรมการนโยบายฯ กำหนด” งบประมาณส่วนนี้ควรเป็นภาระหรือค่าใช้จ่าย ของสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

3.5 เพิ่มสัดส่วนภาคประชาชนเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพื่อทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมตัดสินใจนโยบาย (Participation in Decision Making) ดังนั้นนายกรัฐมนตรีกควรพิจารณาแต่งตั้งตัวแทนภาคประชาชนในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จังหวัด 1 ท่านเข้าเป็นคณะกรรมการนโยบายฯ ในส่วนผู้ทรงคุณวุฒิ สำหรับที่มาของตัวแทนภาคประชาชน ที่จะเข้ามาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการนโยบายฯ อาจได้มาโดยให้ที่ประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นผู้เสนอชื่อตัวแทนภาคประชาชนแต่ละจังหวัด หรือเปิดรับสมัครบุคคลมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หรือการเสนอชื่อโดยกลุ่ม องค์กร เครือข่าย ภาคประชาชนที่ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

3.6 การให้ความสำคัญกับการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษ โดยนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ประกอบการและผู้บริโภคในการลดการก่อมลพิษ และสร้างแรงจูงใจให้ลดการก่อมลพิษ หรือกระจายอำนาจบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมทั้งศึกษาศักยภาพการรองรับมลพิษของพื้นที่ (Carrying Capacity) เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจกำหนดประเภท รูปแบบ หรือจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม ที่สามารถจัดตั้งได้ในท้องที่หนึ่ง ๆ

3.7 ปรับกระบวนการดำเนินการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้การดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและผู้ประกอบการภาคเอกชน อยู่ภายใต้หลักการที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการ คือ หนึ่ง ให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย (Stakeholders) ทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในองค์กรและภายนอกองค์กร และสอง คำนึงว่าผู้ประกอบการภาคเอกชนเป็นสมาชิกของสังคม ดังนั้นจึงต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ นอกจากนี้ต้องยกระดับการทำงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมให้สูงขึ้น กล่าวคือ จากด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขั้นต้น (Elementary Stage) คือ การดำเนินการตามกฎหมาย สู่การเข้าร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Engaged Stage) เพื่อประชาสัมพันธ์องค์กร

ธุรกิจและสร้างโอกาสในการคิดหรือตัดสินใจร่วมกับภาคีเครือข่าย และบูรณาการความรับผิดชอบทางสังคมให้เป็นส่วนหนึ่งในค่านิยม พันธกิจ หรือยุทธศาสตร์ขององค์กร (Integrative Stage)

3.8 การทบทวนและปรับปรุงแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โดยให้ความสำคัญกับประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.8.1 การกำหนดพื้นที่เพื่อรองรับการพัฒนาอุตสาหกรรม หรือโครงการสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ดำเนินการโดยรัฐ ควรเลือกพื้นที่ซึ่งไม่ส่งกระทบต่อการประกอบอาชีพของประชาชนท้องถิ่น หรือไม่ใช่วิธีการเปลี่ยนพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม

3.8.2 กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ให้เหมาะสมหรือคำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่ กล่าวคือ หากท้องที่ใดเหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรม หรือวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม การกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน ก็ควรจะสอดคล้องหรือเชื่อมโยงกับฐานการผลิตดั้งเดิมเหล่านั้น

3.8.3 กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยแยกพื้นที่ เกษตรกรรมออกจากภาคอุตสาหกรรม (Zonings) นอกจากนี้ควรมีการกำหนดให้พื้นที่ที่มีศักยภาพทางการเกษตรเป็นพื้นที่เกษตรเฉพาะทาง

3.8.4 ให้ความสำคัญกับการสร้างความสมดุลระหว่างภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม กล่าวคือ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องอาจพิจารณา ประกาศเขตเกษตรเศรษฐกิจ (Agro-economic Zone) หรือเขตผลิตอาหาร (Food Zone) ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง โดยเฉพาะท้องที่ที่มีศักยภาพด้านการเกษตรกรรม

3.9 การสร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิตแก่ประชาชน โดยเฉพาะสร้างหลักประกันการดำเนินชีวิตแก่ประชาชนในพื้นที่เป้าหมายที่จะมีการพัฒนาโครงการรูปแบบต่าง ๆ อาทิ จ่ายค่าชดเชยการเวนคืนให้สอดคล้องกับราคาที่ดินที่มีการซื้อขายตามท้องตลาด หรือสูงกว่าราคาในท้องตลาด โดยไม่ใช่เกณฑ์ราคาประเมินเป็นหลักการพิจารณา หรือหากท้องที่ใดที่ประชาชนเช่าที่ดินของรัฐ ให้ประยุกต์ใช้หลักการเช่าที่ดินของผู้ประกอบการภาคเอกชนมาเป็นเกณฑ์กำหนดระยะเวลาเช่า กล่าวคือ กำหนดสัญญาเช่าที่ดินของรัฐเป็นเวลาไม่เกิน 50 ปี และสามารถต่อสัญญาเช่าได้อีก 49 ปี เช่นเดียวกับการจัดหาที่ดินแห่งใหม่รองรับการประกอบอาชีพในรูปแบบชุมชน รวมถึงให้ผลประโยชน์ตอบแทนอื่น โดยเฉพาะกรณีที่ประชาชนรายใดเคยประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่ไม่ประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมอีกต่อไป ควรมีมาตรการส่งเสริมหรือสนับสนุนการประกอบอาชีพใหม่ ที่สอดคล้องกับความสามารถ อายุ และประสบการณ์ เป็นต้น

อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม ผ่านมโนทัศน์ของลัทธิเสรีนิยมใหม่และมโนทัศน์เขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยใช้เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ในฐานะเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งใหม่ที่ถูกจัดตั้งขึ้นในประเทศไทยช่วงปลายทศวรรษ 2550 เป็นกรณีศึกษา กล่าวได้ว่า

ลัทธิเสรีนิยมใหม่ เป็นทั้งระบบคิด ความเชื่อ กระบวนทัศน์ทางเศรษฐศาสตร์และนโยบาย ซึ่งตั้งอยู่บนหลักคิดว่าตลาดสามารถควบคุม จัดการตนเอง และจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นรัฐจึงไม่ควรแทรกแซงหรือกำกับระบบเศรษฐกิจ ส่วนเขตเศรษฐกิจพิเศษ เปรียบเสมือนกลไกทางเศรษฐกิจของลัทธิเสรีนิยมใหม่ ที่ต้องการสร้างอาณาบริเวณที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อเป็นจักรกลขับเคลื่อนความเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาณาบริเวณแห่งนี้จะมีกฎเกณฑ์และกติกาทางเศรษฐกิจแตกต่างจากพื้นที่ทั่วไป ด้วยเหตุนี้เป้าหมายเชิงอุดมคติของการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ภายใต้กรอบคิดลัทธิเสรีนิยมใหม่ ก็คือ การสร้างอาณาบริเวณที่ส่งเสริมให้เกิดระบบเศรษฐกิจเสรี ปราศจากการแทรกแซงของกลไกรัฐ ทั้งนี้เพื่อให้ตลาดและทุนสามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

หากนำฐานคิดและเป้าหมายเชิงอุดมคติดังกล่าว เป็นจุดเริ่มต้นทำความเข้าใจกับเขตเศรษฐกิจพิเศษภายใต้บริบทสังคมไทย พบนัยยะทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งมีความเหมือนความย้อนแย้ง (Paradox) รวมถึงประเด็นที่เป็นข้อสังเกต ต่อมนทัศน์ของลัทธิเสรีนิยมใหม่ แนวคิดเขตเศรษฐกิจพิเศษ และเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เปรียบเสมือนกระบวนการที่รัฐได้สร้างเขตแดนใหม่ทางเศรษฐกิจ (Reterritorialization) ในดินแดนเดิม เขตแดนใหม่แห่งนี้จะมีการผ่อนปรนกฎ กติกาทางเศรษฐกิจ (Deregulation) เปิดเสรี (Liberalization) สร้างข้อยกเว้นทางกฎหมาย (Exceptions) ให้สิทธิพิเศษหลากหลายรูปแบบ (Prerogative) เป้าหมายของปฏิบัติการดังกล่าว คือ ทำให้เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เป็นจักรกลใหม่ขับเคลื่อนความเติบโตทางเศรษฐกิจ (New Engine of Growth) รวมทั้งช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางเศรษฐกิจ และดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment: FDI) กระบวนทัศน์การพัฒนาเช่นนี้ สะท้อนให้เห็น เทคโนโลยีของการจัดพื้นที่ (Zoning Technologies) ผ่านการสร้างอาณาบริเวณใดอาณาบริเวณหนึ่ง ให้กลายเป็นพื้นที่ยกเว้น (Space of Exception) เพื่อขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจเสรี ตามกรอบคิดของลัทธิเสรีนิยมใหม่ กล่าวได้ว่า ก่อนการก่อรูปของเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ประเทศไทยก็พยายามสร้างเขตแดนใหม่ทางเศรษฐกิจ ดังการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จำนวน 10 แห่ง กระจายไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ แต่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนกลับไม่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะพื้นที่เป้าหมายบางแห่งมีปัญหาด้านวัตถุดิบไม่หลากหลาย บางพื้นที่เผชิญกับความไม่พร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ ขณะที่กลุ่มทุนชาติและกลุ่มทุนต่างชาติ ก็ไม่ให้ความสนใจลงทุน เช่นเดียวกันโอกาสเกิดอุตสาหกรรมสมัยใหม่ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีการผลิตขั้นสูงหรือนวัตกรรมสมัยใหม่ ก็มีความเป็นไปได้น้อยมาก ดังนั้น อุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จึงเป็นอุตสาหกรรมแบบใช้แรงงานเข้มข้น แต่อุตสาหกรรมประเภทนี้ต้องเผชิญการแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมีความได้เปรียบเรื่องค่าจ้างแรงงานที่ถูกกว่าประเทศไทย ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดนทั้ง 10 แห่ง ทำให้กลุ่มนักเศรษฐศาสตร์และเทคโนโลยีประเทศไทย เสนอแนะให้รัฐบาลปรับกลยุทธ์การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษอีกครั้ง โดยเฉพาะให้ความสำคัญกับการยกระดับและเพิ่มสมรรถนะเขตอุตสาหกรรมที่มีอยู่เดิม ฐานคิดกล่าวนำมาสู่การยกระดับ

โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ให้กลายเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ เนื่องจากอาณาบริเวณแห่งนี้ มีภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ขณะเดียวกันเป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรมหลัก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมปิโตรเคมี นอกจากนี้ยังมีความพร้อมของระบบโครงสร้างพื้นฐาน แม้ว่าเชิงพาณิชย์โครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ แต่ในเชิงนิติบัญญัติอาณาบริเวณแห่งนี้ กลับไม่ได้แสดงนัยยะว่ามีสถานะเป็นเขตเศรษฐกิจ เพราะสิทธิประโยชน์ที่เกี่ยวกับการลงทุน กฎ กติกาทางเศรษฐกิจ วิธีบริหารจัดการปกครอง ยังคงมีรูปแบบเช่นเดียวกับเขตอุตสาหกรรมทั่วไปภายในประเทศ ด้วยเหตุนี้ เมื่อเกิดแนวคิดจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษในอาณาบริเวณดังกล่าว จึงเกิดปฏิบัติการหลากหลายรูปแบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างเขตแดนใหม่ทางเศรษฐกิจ อาทิ ผ่อนปรนกฎ กติกา สร้างช้อยกเว้นทางกฎหมาย หรือกำหนดสิทธิพิเศษแก่ผู้ประกอบการที่จะเข้ามาลงทุนในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ให้มีความแตกต่างจากเขตอุตสาหกรรมทั่วไป เป็นต้น

2. กระบวนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก รัฐจูงใจที่จะเพิ่มพลังอำนาจทางการเมืองแก่ภาครัฐเพื่อเร่งรัดการพัฒนา ดังจะเห็นได้จาก การใช้อำนาจพิเศษตามมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 จัดพันธนาการที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา เช่น การสร้างช้อยกเว้น เกี่ยวกับการประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน หรือให้อำนาจคณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข และกระบวนการร่วมลงทุนกับเอกชนหรือให้เอกชนเป็นผู้ลงทุน การให้อำนาจคณะกรรมการนโยบายฯ สามารถใช้ประโยชน์ในที่ดินราชพัสดุ รวมทั้งที่ดินที่อยู่ในความครอบครองดูแลของหน่วยงานของรัฐอื่น ๆ ในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ หรือสร้างช้อยกเว้น ในกระบวนการจัดทำรายละเอียดของแผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค โดยมีให้นำกฎหมายว่าด้วยการผังเมืองมาใช้บังคับแก่การจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดินฯ รวมทั้งยกเว้นการปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชน กฎหมายว่าด้วยสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา ยกเว้นการปฏิบัติตามกฎหมายว่าสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ที่จะเข้ามาดำเนินการในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เป็นต้น

เช่นเดียวกับการตราพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 ที่ส่งผลให้เกิดการรวบอำนาจกำหนดนโยบาย (Policy Formulation) ตัดสินใจนโยบาย (Policy Decision-making) และกำกับติดตาม (Monitoring and Control) ไว้ที่คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งโครงสร้างคณะกรรมการชุดนี้ ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีกระทรวงที่เกี่ยวข้อง) 16 ท่าน ข้าราชการประจำ 4 ท่าน ผู้ประกอบการภาคเอกชน 3 ท่าน และอดีตผู้บริหารรัฐวิสาหกิจ 1 ท่าน โดยคณะกรรมการนโยบายฯ มีบทบาทสำคัญ เช่น กำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก กำหนดพื้นที่เขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ อุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ และกำหนดสิทธิประโยชน์ที่จะให้แก่ผู้ประกอบการในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ การพิจารณาอนุมัติ อนุญาต ให้สิทธิ ให้สัมปทานแก่บุคคลซึ่งดำเนินการอันเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการพัฒนาเขต

พัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หรือเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้มีการดำเนินการปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ หรือให้มีกฎหมายใหม่ เพื่อให้การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกมีประสิทธิภาพ สะดวกและรวดเร็ว รวมทั้งเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ อนุญาต ให้ความเห็นชอบแทนหน่วยงานของรัฐอื่น และสามารถเข้าใช้ประโยชน์ที่ราชพัสดุเพื่อจัดตั้งเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ หรือนำไปให้เช่า หรือให้เช่าช่วง เป็นต้น

ขณะเดียวกัน ก็มีจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งเปรียบเสมือนกลไกรัฐส่วนกลางที่เป็นผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation) และเป็นมีหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการจัดทำนโยบายและแผนภาพรวม เพื่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แผนการใช้ประโยชน์ในที่ดินในภาพรวม แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค แผนการดำเนินงาน และแผนการให้บริการภาครัฐแบบเบ็ดเสร็จครบวงจร หรือการจัดทำรายละเอียดของแผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค หรือดำเนินการแทนหรือร่วมดำเนินการกับหน่วยงานของรัฐอื่น ไม่ว่าจะการดำเนินการจะอยู่ภายในหรือนอกเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หรือมีอำนาจดำเนินการจัดซื้อ เช่า เช่าซื้อ แลกเปลี่ยน เวนคืน ที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์อื่นเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก รวมทั้งให้อำนาจเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีอำนาจอนุมัติอนุญาต ออกใบอนุญาต หรือให้ความเห็นชอบ หรือเป็นผู้มีอำนาจในการรับจดทะเบียนตามกฎหมายหลายฉบับ

นอกจากนี้ ยังมีกลไกรัฐหลายประเภทที่เป็นผู้พัฒนา หรือร่วมลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการพัฒนาอุตสาหกรรม เช่น สำนักงานนโยบายและแผนงานขนส่งและจราจร (สนข.) เป็นผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์ การท่าเรือแห่งประเทศไทย เป็นผู้รับผิดชอบการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบัง ระยะที่ 3 บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) เป็นผู้รับผิดชอบโครงการศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานอู่ตะเภา (Maintenance Repair and Overhaul: MRO) การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เป็นผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุด ระยะที่ 3 และการถมทะเลในพื้นที่แหลมฉบัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน) (CAT Telecom Public Company Limited) รับผิดชอบการพัฒนาเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมและนวัตกรรมดิจิทัล (Digital Park Thailand หรือ EECd) กองทัพเรือ รับผิดชอบโครงการพัฒนาสนามบินอู่ตะเภา เมืองการบินภาคตะวันออก การพัฒนาท่าเรือพาณิชย์สัตหีบ และร่วมพัฒนาศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานอู่ตะเภา เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม บทบาทและอำนาจที่เพิ่มขึ้นของรัฐและกลไกรัฐในเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งนี้ ก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการทำงานของกลไกตลาด แต่เป็นการแทรกแซงเพื่อให้เกิดสถานะเกื้อกูลต่อการทำงานของตลาดและทุน นัยยะเช่นนี้ทำให้เห็นว่า การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก รัฐและกลไกรัฐไม่ได้แสดงบทบาทในฐานะรัฐแบบเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal State) ที่เป็นผู้สร้างกฎเกณฑ์ กำกับกติกาสนับสนุนกลไกตลาด แต่รัฐไทยยังคงดำรงสถานะของรัฐพัฒนา

(Developmental State) ด้วยเหตุนี้ภาคปฏิบัติการของอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ ภายใต้บริบทสังคมไทย ไม่ได้หมายความว่า รัฐจะลดบทบาททางเศรษฐกิจลง ตรงกันข้ามรัฐกลับปรับบทบาทและจัดวางความสัมพันธ์ทางอำนาจกับทุนและตลาดใหม่ กระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นจึงเป็นความพยายามสร้างระบบเศรษฐกิจเสรีที่รัฐมีบทบาทนำ เพื่อให้ทุนและตลาดทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ความเชื่อที่ว่าลัทธิเสรีนิยมใหม่ ต้องการลดบทบาทหรือพลังอำนาจรัฐทางเศรษฐกิจลง อาจเป็นเพียงมายาคติ (Myth) เนื่องจากกลยุทธ์การพัฒนาภายใต้อุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ ดังกรณีเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก สะท้อนให้เห็นการทำงานของกลไกรัฐควบคู่กับกลไกตลาด หรือการแทรกแซงของกลไกรัฐเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพกลไกตลาด เพราะภายใต้บริบทสังคมไทยกลไกตลาดจะไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากปราศจากการสนับสนุนของกลไกรัฐ เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว รัฐและกลไกรัฐยังคงมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดทิศทางและวางแผนการพัฒนา แต่กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างมีขอบเขต โดยเฉพาะการเคารพและปกป้องกรรมสิทธิ์ของปัจเจกบุคคล คำนึงเสรีภาพทางเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จึงสะท้อนกระบวนการพัฒนาที่ผสมผสานระหว่างแนวคิดรัฐพัฒนาและกรอบคิดของอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ กระทั่งเกิดตัวแบบการพัฒนาที่เรียกว่า ระบบทุนนิยมที่มีรัฐพัฒนาเป็นผู้ขับเคลื่อน (Capitalist Development State)

3. เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เปรียบเสมือนห้องปฏิบัติการเพื่อทดลองปฏิรูปเศรษฐกิจและจัดการปกครอง (Laboratory for Economic Reform and Governance) ตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ การปฏิรูปเศรษฐกิจในที่นี้หมายถึง การยกระดับภาคอุตสาหกรรมในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (Industrial Upgrading) ทั้งต่อยอดภาคอุตสาหกรรมเดิมที่มีศักยภาพ (First S Curve) และพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งอนาคต (New S Curve) เพื่อให้ภาคอุตสาหกรรมเหล่านี้เป็นจักรกลพัฒนาเศรษฐกิจและเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศ นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่อกิจการพิเศษ อาทิ เขตส่งเสริมนวัตกรรมระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EECi) เขตส่งเสริมอุตสาหกรรมและนวัตกรรมดิจิทัล (EECd) เขตส่งเสริมเมืองการบินภาคตะวันออก (EEC-A) เขตส่งเสริมรถไฟความเร็วสูงเชื่อม 3 สนามบิน (EECh) เขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษการแพทย์ครบวงจร (EECmd) เพื่อเป็นพื้นฐานรองรับการขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก กล่าวได้ว่า ภาคอุตสาหกรรมและเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่อกิจการพิเศษหลายประเภท กลไกรัฐและกลุ่มทุนชาติไม่เคยมีประสบการณ์ดำเนินงานมาก่อน จึงจำเป็นต้องพึ่งพากลุ่มทุนหรือบรรษัทข้ามชาติ ที่มีความพร้อมด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยีและความชำนาญ เข้าร่วมลงทุน อย่างไรก็ตาม กลับไม่มีหลักประกันใดที่จะยืนยันว่า ภาคอุตสาหกรรมและเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่อกิจการพิเศษเหล่านี้ จะประสบความสำเร็จระยะยาว ดังนั้นเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก จึงเปรียบเสมือนห้องปฏิบัติการเพื่อทดลองปฏิรูปเศรษฐกิจ โดยใช้จักรกลทางเศรษฐกิจแบบใหม่ กติกาทางเศรษฐกิจที่มีลักษณะพิเศษ

ในมิติการจัดการปกครอง เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ก่อให้เกิดให้สถานะที่ Aihwa Ong (2000) เรียกว่า “อธิปไตยต่างระดับ (Graduated Sovereignty)” เนื่องจากรัฐไทยจัดการปกครองในอาณาบริเวณนี้ให้แตกต่างจากอาณาบริเวณอื่น ๆ ที่อยู่ในรัฐชาติเดียวกัน ดังตัวอย่างการ ยกเว้นบังคับใช้กฎหมายบางมาตรา อาทิเช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. 2497 พระราชบัญญัติว่าด้วยการผังเมือง พ.ศ.2518 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติการเช่าอสังหาริมทรัพย์เพื่อพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม พ.ศ. 2542 ประมวลกฎหมายที่ดิน พระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2560 พระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ. 2485 เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการโอนอำนาจอนุญาต ให้สิทธิ หรือให้สัมปทาน ตามบทบัญญัติของกฎหมายต่าง ๆ อาทิ ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58 ลงวันที่ 26 มกราคม พุทธศักราช 2515 พระราชบัญญัติว่าด้วยการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ.2456 พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ.2485 พระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติทางหลวงสัมปทาน พ.ศ.2542 พระราชบัญญัติพลังงานนิวเคลียร์เพื่อสันติ พ.ศ.2559 แก่คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก รวมถึงการทำให้อำนาจของคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2560 และอำนาจของคณะกรรมการนโยบายเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศสำหรับอุตสาหกรรมเป้าหมาย พระราชบัญญัติการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศสำหรับอุตสาหกรรมเป้าหมาย พ.ศ. 2560 ให้กลายเป็นอำนาจของคณะกรรมการนโยบายฯ ขณะเดียวกันก็สร้างเงื่อนไขให้คณะกรรมการนโยบายฯ มีสิทธิและอำนาจตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2518 พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ.2518 พระราชบัญญัติว่าด้วยการให้เอกชนลงทุนในกิจการของรัฐ พ.ศ. 2556 เช่นเดียวกับถ่ายโอนอำนาจในการอนุมัติ อนุญาต ออกใบอนุญาต หรือให้ความเห็นชอบ ตามพระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ.2543 พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติจดทะเบียนเครื่องจักร พ.ศ.2514 พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ.2499 พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2535 และพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ.2553 แก่เลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

เป้าหมายของปฏิบัติการจัดการปกครองข้างต้น เป็นไปเพื่อเปลี่ยนชุดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ กลุ่มทุน และประชาชน โดยทำให้อำนาจอธิปไตยของรัฐเกิดความยืดหยุ่น และไม่ยึดติดกับอธิปไตยเหนือดินแดนดังจินตภาพแบบเดิม กระทั่งเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเปรียบเสมือนห้องปฏิบัติการที่รัฐทดลองใช้อำนาจปกครองให้แตกต่างจากพื้นที่อื่น ดังนั้นพื้นที่แห่งนี้จึงมีการสร้างสภาวะยกเว้น (State of Exception) ทางกฎหมายหลากหลายรูปแบบ รวมถึงมีการบังคับใช้กฎหมาย กติกา มีระบบภาษี และวิธีบริหารจัดการปกครองที่มีลักษณะเฉพาะ ด้วยเหตุนี้ เขตเศรษฐกิจพิเศษจึง

ไม่ได้มีนโยบายเชิงภูมิศาสตร์ หรือเศรษฐกิจเท่านั้น ตรงกันข้ามกลับแสดงนโยบายเชิงรัฐศาสตร์ การเมือง การปกครองแฝงอยู่ในเขตแดนทางเศรษฐกิจแห่งนี้ด้วย

4. เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก สะท้อนความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมระหว่าง รัฐ กลุ่มทุนและประชาชนท้องถิ่น เนื่องจากเป็นการพัฒนาที่ถูกบังคับให้เกิด (Forced Development) โดยเครือข่ายชนชั้นนำทางการเมือง ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ และกลุ่มเทคโนโลยี ขณะที่กระบวนการพัฒนาก็ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว เพราะชนชั้นนำทางการเมือง มีอำนาจพิเศษซึ่งเป็น กลไกลดทอนขั้นตอนหรือธรรมเนียมปฏิบัติบางมิติลง นอกจากนี้ยังรวบอำนาจตัดสินใจและทำให้ กลไกรัฐส่วนกลางมีอำนาจเหนือกฎหมายหลายฉบับ นโยบายของปฏิบัติการดังกล่าวเปรียบเสมือนการ ครองอำนาจนำของรัฐ (Hegemony) โดยรัฐมีพันธมิตรสำคัญ คือ กลุ่มทุน ในฐานะผู้ร่วมขับเคลื่อน การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการและโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนอุตสาหกรรมหลาย ประเภท เช่น การร่วมลงทุนในโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน การพัฒนาสนามบินอู่ ทะแภาและเมืองการบินภาคตะวันออก การพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 3 พัฒนาท่าเรือ อุตสาหกรรมมาตาพุด ระยะที่ 3 (ช่วงที่ 1) เป็นต้น ดังนั้นนโยบายหรือมาตรการที่ถูกกำหนดขึ้น ส่วนใหญ่จึงถูกตั้งคำถามว่าเอื้อประโยชน์แก่กลุ่มทุน อาทิ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ ที่ดินจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมเพื่อรองรับการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทราบลู เทค ซิตี้ การประกาศให้นิคมอุตสาหกรรมบางนิคมเป็นเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรม เป้าหมายพิเศษ หรือให้สิทธิเช่า เช่าช่วง ให้เช่า ให้เช่าช่วงที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ในเขตส่งเสริม เศรษฐกิจพิเศษฯ ระยะเวลา 99 ปี สิทธิได้รับยกเว้นหรือลดหย่อนภาษีอากร สิทธิทำธุรกรรมทางการเงิน หรือเปิดโอกาสให้นายทุนข้ามชาติมีสิทธิถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินและกรรมสิทธิ์ในท้องที่ เป็นต้น

ภายใต้ความสัมพันธ์ทางอำนาจเช่นนี้ เป็นสาเหตุให้เกิดการกีดกัน กดทับ ภาคประชาชน ในสนามอำนาจเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แม้ว่ากลไกรัฐจะประกอบสร้างและออกแบบพื้นที่เพื่อ ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังกรณีกระบวนการจัดทำแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดินเขต พัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ที่สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (สก พอ.) จัดเวทีเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน กว่า 40 ครั้ง แต่ภาคประชาชน กลุ่มหนึ่ง กลับเห็นว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมภายใต้บริบทดังกล่าว มีข้อจำกัดหลายประการ เนื่องจาก เป็นเพียงการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน แต่ไม่มีหลักประกันว่าความเห็นที่นำเสนอจะถูกนำไป ปฏิบัติ เพราะอำนาจการตัดสินใจยังคงผูกขาดอยู่ที่กลุ่มชั้นนำทางการเมือง ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ และกลุ่มเทคโนโลยี ขณะเดียวกันกระบวนการรับฟังความคิดเห็น ไม่มีการชี้แจงเกี่ยวกับรูปแบบการใช้ ประโยชน์ที่ดิน เหตุผล ความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน แก่ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียก่อนจัดเวที นอกจากนี้ภาคประชาชนบางกลุ่ม เห็นว่า ตนเองถูกกีดกันไม่ให้เข้าไปมีส่วนร่วม เพราะไม่รายละเอียดวัน เวลา สถานที่ ในการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น และไม่ได้รับหนังสือเชิญร่วม เวที ด้วยเหตุนี้กระบวนการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นจึงกลายเป็นเทคโนโลยีทางอำนาจ (Technology of Power) ที่ช่วยสร้างความชอบธรรมแก่ปฏิบัติการของรัฐ และเป็นกิจกรรมที่ถูกดำเนินการให้ครบถ้วน

ตามกฎหมายกำหนดเท่านั้น ขณะที่อำนาจตัดสินใจยังผูกขาดและรวมศูนย์อยู่กับกลุ่มชนชั้นนำทางการเมือง ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ และกลุ่มเทคโนโลยี

5. การพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ในมิติหนึ่งนำไปสู่การพรากสิทธิ (Dispossession) แย่งยึด (Land Grabbing) และช่วงชิงทรัพยากรจากประชาชน ด้วยวิธีการต่าง ๆ อาทิเช่น การพรากสิทธิโดยระบบตลาด (Market) ซึ่งเกิดขึ้นในท้องที่ตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา และพื้นที่เป้าหมายจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมอมตะ ซิตี้ ชลบุรี โครงการ 2 หรือความพยายามใช้กลไกกฎหมาย (Regulation) ผ่านการเวนคืนเพื่อแย่งยึดที่ดิน ท้องที่ตำบลหนองตีนนก อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา และความพยายามยกเลิกการเช่าที่ดินของรัฐ ในท้องที่ตำบลโยธะกา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา และตำบลเสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เพื่อนำที่ดินไปใช้ประโยชน์บางอย่าง เป็นต้น ปฏิบัติการข้างต้น กลายเป็นเงื่อนไขซึ่งก่อให้เกิดกลุ่มคนที่เรียกว่า “ผู้ถูกกดทับ (Subaltern)” ภายใต้พันธะสัญญาของระบบเศรษฐกิจใหม่ ดังกรณีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินหลายท้องที่ ทำให้ประชาชนบางส่วนไร้ที่ดินทำกินและประสบภาวะล่มสลายในการประกอบอาชีพ บางส่วนไร้ที่อยู่อาศัย บางส่วนเผชิญกับความไม่มั่นคงในการประกอบอาชีพและอยู่อาศัย ขณะที่บางกลุ่มกระบวนการพัฒนาได้สร้างข้อจำกัดและปิดกั้นโอกาสเข้าถึงทรัพยากร สถานการณ์ที่ดำรงอยู่เช่นนี้ นำไปสู่การเคลื่อนไหวสังคมของผู้ถูกกดทับ เพื่อเรียกร้องให้จัดวางความสัมพันธ์ทางอำนาจและสร้างข้อตกลงทางเศรษฐกิจใหม่ การเคลื่อนไหวเหล่านี้ บางพื้นที่ประสบผลสำเร็จ กระทั่งรัฐและกลไกรัฐยุติการกระทำของตน ดังกรณีการยุติแนวคิดยกเลิกสัญญาเช่าที่ดินในตำบลโยธะกา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา หรือชะลอโครงการพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์ (Inland Container Depot: ICD) ในตำบลหนองตีนนก อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น แต่บางท้องที่การเคลื่อนไหวกลับไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะขาดความเป็นเอกภาพ เนื่องจากการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์แตกตัวทางชนชั้น (Social Differentiation) เป็นผลให้เกิดการแบ่งช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification) ซึ่งผู้คนแต่ละช่วงชั้น มีอุดมการณ์ ผลประโยชน์ และเผชิญกับบริบททางเศรษฐกิจสังคม แตกต่างกันไป ด้วยเหตุนี้จึงเกิดปฏิบัติการทางสังคมหลายรูปแบบเพื่อปกป้องผลประโยชน์ และรักษาไว้ซึ่งจุดยืนต่อการพัฒนา กล่าวได้ว่า ความไม่เป็นเอกภาพของภาคประชาชนบางครั้งกลายเป็นเงื่อนไขที่นำไปสู่การสร้างศิลปะแห่งการปกครอง (Art of Governing People) โดยอาศัยกลยุทธ์เปลี่ยนศัตรูเป็นมิตร (Strategies of Cooptation) ผ่านการชดเชย เยียวยา หรือให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมิติอื่น ๆ แก่ประชาชนหรือผู้ถูกกดทับบางกลุ่ม มาตรการเช่นนี้ ส่งผลโดยตรงต่ออำนาจต่อรอง (Bargaining) และศักยภาพต่อต้าน (Resistance) ของผู้ถูกกดทับอีกกลุ่ม ดังตัวอย่างที่เกิดขึ้นในท้องที่ตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา หรือการคัดค้านโครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมอมตะ ซิตี้ ชลบุรี โครงการ 2 เป็นต้น

การวิจัยครั้งนี้ มีข้อค้นพบสำคัญว่า ภายใต้บริบทการพัฒนาที่ลัทธิเสรีนิยมใหม่ มีอิทธิพลต่อกระบวนการทัศน์ทางนโยบายและเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ทำให้เขตเศรษฐกิจพิเศษ

กลายเป็นหนึ่งในเงื่อนไขจำเป็น (Necessary Conditions) ที่มีผลต่อความมั่งคั่งและขีดความสามารถทางเศรษฐกิจของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม เขตเศรษฐกิจพิเศษก็ไม่ใช่สูตรสำเร็จการพัฒนาเสมอไป ดังบทเรียนและความล้มเหลวที่เกิดขึ้นหลายประเทศ ประกอบกับอาจไม่ใช่เงื่อนไขเพียงพอ (Sufficient Conditions) สำหรับการสร้างความมั่นคงและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจระยะยาว เพราะอาณาบริเวณซึ่งถูกนิยามว่าเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ อาจเป็นเพียงอาณาบริเวณแห่งการสะสมทุนและสร้างความมั่งคั่งของกลุ่มทุนบางกลุ่ม ขณะที่ประเทศและประชาชนกลับไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างแท้จริง ด้วยเงื่อนไขทั้งสองประการข้างต้น การทำให้เขตเศรษฐกิจพิเศษกลายเป็นอาณาบริเวณที่ประเทศและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายได้รับผลประโยชน์ร่วมกันบนพื้นฐานความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) จึงเปรียบเสมือนหลักประกันความยั่งยืนของอาณาบริเวณแห่งนี้

ดังนั้นประเด็นที่ผู้กำหนดนโยบาย (Policy Makers) จะต้องให้ความสำคัญอย่างมาก คือ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หรือเขตเศรษฐกิจพิเศษที่อาจถูกดำเนินการในอนาคต ดังเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคใต้ (Southern Economic Corridor: SEC) (พื้นที่จังหวัดชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช) หรือเศรษฐกิจพิเศษชายแดนภาคใต้ (พื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส) โดยให้ความสำคัญต่อการสร้างความสมดุลระหว่างความเติบโตทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้กระทำการกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม การกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชนและประชาชนท้องถิ่น เชื่อมโยงวิถีการผลิตดั้งเดิมซึ่งดำรงอยู่ก่อนการพัฒนา กับวิถีการผลิตแบบใหม่ สร้างระบบถ่วงดุล ตรวจสอบ (Check and Balance) รวมทั้งปกป้องคุ้มครองสิทธิชุมชนและสิทธิมนุษยชน

กระบวนทัศน์การพัฒนาข้างต้น เกิดขึ้นภายใต้ฐานคิดที่ว่า เขตเศรษฐกิจพิเศษเปรียบเสมือนประดิษฐกรรมทางเศรษฐกิจที่มนุษย์สร้างขึ้น ดังนั้นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจึงขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้สร้าง กล่าวคือ หากต้องการให้เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นกลไกที่จะสร้างประโยชน์ต่อสาธารณะและประเทศ ก็ต้องทำให้เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นอาณาบริเวณที่ผู้คนทุกกลุ่ม ทุกชนชั้นในสังคมได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน เช่นเดียวกับการสร้างสภาวะยกเว้น ต้องเป็นสภาวะยกเว้นเพื่อนำไปสู่ผลประโยชน์ต่อส่วนรวม ไม่ใช่สภาวะยกเว้นที่เอื้อประโยชน์ต่อการสะสมทุนของนายทุนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง นอกจากนี้ต้องมีเครื่องมือตรวจสอบ ถ่วงดุลเพื่อให้การใช้อำนาจของกลุ่มชนชั้นนำในเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นไปอย่างชอบธรรม และรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของสาธารณะ รวมถึงให้ความสำคัญการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development) และกระจายอำนาจตัดสินใจแทนการรวบอำนาจไว้ที่คณะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หากเจตจำนงของผู้สร้างเป็นไปตามหลักการพื้นฐานเช่นนี้ เขตเศรษฐกิจพิเศษย่อมเปรียบเสมือนสนามแห่งความเป็นธรรม (Field of Fair) ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ทุกชนชั้น ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาร่วมกัน

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เป็นนัยยะเชิงนโยบายเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปพิจารณา ดังต่อไปนี้

1. การแสวงหามาตรการที่เป็นรูปธรรม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำจากการพัฒนาหรือทำให้ผู้กระทำการ ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ภายใต้หลักความยุติธรรมทางสังคม (Social Justices)
2. การสร้างกลไกหรือเงื่อนไขเพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกัน (Coexistence) ระหว่างผู้กระทำการกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โดยเฉพาะผู้ประกอบการและชุมชนหรือประชาชนท้องถิ่น ในพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหรือการพัฒนาอุตสาหกรรม
3. การขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน อย่างแท้จริง โดยทำให้ภาคอุตสาหกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจ ควบคู่กับเป็นจักรกลการพัฒนาชุมชน พร้อมกับยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและดูแลสิ่งแวดล้อม
4. สร้างกลไกเพื่อกระจายภาษีสู่ท้องถิ่นภายใต้หลักความยุติธรรม ที่รัฐจะต้องชดเชยแก่ท้องถิ่นในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เนื่องจากที่ผ่านรัฐบาลกลางได้ประโยชน์จากการเก็บภาษีจากโรงงานอุตสาหกรรม แต่กระจายงบประมาณกลับสู่ท้องถิ่นในสัดส่วนที่ไม่เป็นธรรม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นที่ควรนำไปสู่การศึกษา เพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีดังต่อไปนี้

1. การทำวิจัยประเมินประสิทธิผลและประสิทธิภาพ การดำเนินการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เพื่อประเมินผลกระทบทางตรงและทางอ้อมจากการพัฒนา ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน โดยการวิเคราะห์จะต้องครอบคลุมมิติเศรษฐกิจ สังคม สุขภาวะ สภาพการทำงาน สิ่งแวดล้อม และการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น
2. การส่งเสริมให้เกิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Action Research: CAR) เพื่อกำหนดกลไก แนวทาง และกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ทั้งนี้เพื่อแสวงหาความรู้ที่นำไปปฏิบัติได้จริง (Practical Knowledge)
3. การวิจัยเพื่อวิเคราะห์โครงสร้างการกระจายรายได้ และมาตรการแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ทั้งนี้เพื่อสร้างองค์ความรู้ขับเคลื่อนนโยบาย

สาธารณะ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับผู้กระทำการซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะชุมชนและประชาชนท้องถิ่น

4. การศึกษาผลกระทบฯ และมาตรการจัดการผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ที่มีต่อชุมชนหรือประชาชนท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาประเภทต่าง ๆ ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

บรรณานุกรม

- กระทรวงคมนาคม (ก). (2562). การรับฟังความคิดเห็นจากภาคเอกชน ครั้งที่ 2 ท่าเรือแหลมฉบัง ขั้นที่ 3. เข้าถึงได้จาก <http://laemchabangportphase3.com/files/download2.pdf>
- กระทรวงคมนาคม (ข). (2562). ท่าเรือแหลมฉบังจัดรับฟังความคิดเห็นเอกชนรอบ 2 เดินหน้าหาผู้ลงทุนพัฒนาท่าเรือแหลมฉบัง เฟส 3 เพิ่มศักยภาพขนส่งทางน้ำรองรับ EEC. เข้าถึงได้จาก <http://laemchabangportphase3.com/files/download2.pdf>
- การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (ก). (2562). โครงการวิเคราะห์และให้คำปรึกษาในการคัดเลือกเอกชนเข้าร่วมลงทุน โครงการพัฒนาท่าเรืออุตสาหกรรมมาบตาพุดระยะที่ 3. เข้าถึงได้จาก <https://www.ieat.go.th/investment/map-ta-phut-industrial-port/map-ta-phut-industrial-port-3>
- การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (ข). (2562). การเปิดเผยข้อมูลสาระสำคัญร่วมลงทุนและวิธีการคัดเลือกเอกชน. เข้าถึงได้จาก <https://www.eeco.or.th/sites/default/files/>
- การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. (2563). รายชื่อนิคมอุตสาหกรรม. เข้าถึงได้จาก <https://www.ieat.go.th/ieat-industry-port-factory/industrial-list>
- การรถไฟแห่งประเทศไทย. (2562). สัญญาร่วมลงทุนโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน. เข้าถึงได้จาก <http://www.railway.co.th>
- การรถไฟแห่งประเทศไทย. (2562). สัญญาร่วมลงทุนโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน. กรุงเทพฯ: การรถไฟแห่งประเทศไทย.
- กิตติ เป้าเปี่ยมทรัพย์. (2561, 29 สิงหาคม). นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดฉะเชิงเทรา. ให้สัมภาษณ์ หนังสือพิมพ์มติ, เข้าถึงได้จาก https://www.matichon.co.th/article/news_1106970
- กุลลดา เกษบุญชู มีดี. (2556). กระบวนการเข้าสู่ความเป็นสากลของระบบทุนนิยมและลัทธิเสรีนิยมใหม่ (The Internationalization of Capitalism and Neoliberalism). *วารสารสังคมศาสตร์*, 43(2), 7-43.
- กลุ่มจับตาปัญหาที่ดินและมุลนิธิพัฒนาภาคเหนือ. (2561). นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษในประเทศไทย: กรณีศึกษาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ตาก เชียงราย นนทบุรี และมุกดาหาร. เข้าถึงได้จาก <http://landwatchthai.org/133>
- กลุ่มศึกษาการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก. (2562). รูปภาพการคัดค้านนิคมอุตสาหกรรมฉะเชิงเทราบลูเทคซิตี้. เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/EEC-Watch>
- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2563). คลังข้อมูลธุรกิจ. เข้าถึงได้จาก <https://datawarehouse.dbd.go.th/>
- กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย (ก). (2562). การจัดทำแผนผังการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค). เอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก 23 มกราคม 2562.

กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย (ข). (2562). (ร่าง) แผนผังเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค. เอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (กพอ.) ครั้งที่ 8/2562 วันที่ 5 สิงหาคม เวลา 13.30 น. ณ ตึกภักดีบดินทร์ ทำเนียบรัฐบาล.

กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย (ค). (2562, 23 กรกฎาคม). ขอส่งคำชี้แจงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับแผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดินฯ เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ที่ มท.0711.4/10584.

กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย (ง). (2562, 27 สิงหาคม). ขอส่งคำชี้แจงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับแผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดินฯ เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ฉบับที่ 2. ที่ มท.0711.4/12508.

กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย (จ). (2562, 18 กันยายน). ตอบข้อร้องเรียน ขอให้ชะลอการนำเรื่องแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน EEC เข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรี. ที่ มท.0711.4/13961.

กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย (ฉ). (2562, 23 กันยายน). ตอบข้อร้องเรียน ขอให้ตรวจสอบการจัดทำผังเมือง EEC และขอให้มีการดำเนินการจัดทำใหม่ตั้งแต่ต้น โดยให้ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย. ที่ มท.0711.4/14282.

แก๊งก๊วก กิติเรียงลาภ. (2560). เริ่มต้นใหม่จากจุดเริ่มต้นทฤษฎีมาร์กซิสต์ในศตวรรษที่ 21. เชียงใหม่: วนิตการพิมพ์

กรุงเทพธุรกิจ. (2560, 13 พฤศจิกายน). ยกระดับสู่เมืองท่าระดับโลก กับการพัฒนา 3 ท่าเรือ. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/recommended/detail/586>

กรุงเทพธุรกิจ (ก). (2562, 10 กรกฎาคม). วิวัฒนาการของเขตเศรษฐกิจพิเศษ. เข้าถึงได้จาก https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/840118?utm_source=slide_relate&utm_medium=internal_referral

กรุงเทพธุรกิจ (ข). (2562, 1 ตุลาคม). 'กอล์ฟ-ปตท.' เซ็นมาบตาพุดเฟส 3 โปรเจกต์แรก 'อีอีซี'. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/849285>

กรุงเทพธุรกิจ (ค). (2562, 24 ตุลาคม). รพท.จับมือ 'ซีพี' เซ็นสัญญา เดินหน้ารถไฟความเร็วสูงเชื่อม 3 สนามบิน. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/851967>

กรุงเทพธุรกิจ (ง). (2562, 9 พฤศจิกายน). 'เอ็กซอน' ขีดเส้นตายรัฐบาล ขอคำตอบมทะเลไทรมาส 1 ปีหน้า. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/853862>

กรุงเทพธุรกิจ (จ). (2562, 2 พฤษภาคม). 'ซีพี' ร้องศาลปมตัดสิทธิ์อู่ตะเภา. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/834001>

กรุงเทพธุรกิจ (ฉ). (2562, 1 สิงหาคม). เอ็กซอนลั่นถมทะเล 2 ปี. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/842310>

กรุงเทพธุรกิจ (ก). (2563, 13 มีนาคม). 'บีบีเอส' ลุยถมเมืองการบินอู่ตะเภา มั่นใจลงนามทัพอ่าวเม.ย.นี้. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/870480>

- กรุงเทพมหานครกิจ (ข) . (2563, 19 มิถุนายน). *ปีงบประมาณร่วมลงทุน โครงการพัฒนาเมืองการบินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/885787>
- กลุ่มจับตาค่าปัญหาที่ดิน (ก). (2561). *ประวัติศาสตร์ที่ดินชานนาตำบลโศภนอำเภอบางน้ำเปรี้ยวจังหวัด*. เข้าถึงได้จาก <http://landwatchthai.org/1108>
- กลุ่มรายงานการประชุม สำนักรายงานการประชุมและชวเลข. (2562). *ผลการลงมติผู้ติดตามเรื่องขอให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อศึกษาตรวจสอบการดำเนินการโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน (ดอนเมือง อุตะหา สุวรรณภูมิ) และการกำหนดพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก.วันที่ 13 กันยายน 2562.*
- กองบริหารที่ราชพัสดุภูมิภาค กรมธนารักษ์. (ม.ป.ป.). *ชี้แจงประเด็นกรมธนารักษ์ให้เครือเจริญโภคภัณฑ์เช่าที่ราชพัสดุบริเวณ อ.บางน้ำเปรี้ยว จ.ฉะเชิงเทรา เนื้อที่ 4,000 ไร่ เพื่อจัดตั้งเมืองใหม่ตามนโยบายการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. เข้าถึงได้จาก <https://www.eeco.or.th/sites/default/files/>
- ข่าวพลเมือง สำนักข่าวไทยพีบีเอส. (2561, 27 สิงหาคม). *"โยธการักษ์ถิ่น" การรวมตัวยืนยันสิทธิในที่ดินบรรพบุรุษ-สู่ปัญหาทวงคืนพื้นที่*. เข้าถึงได้จาก <https://www.citizenthaipbs.net/node/24367>
- คม ชัด ลึก (ก). (2562, 5 สิงหาคม). *ชุมชนค่านฝงเมือง 'อ้ออ้อ' (ภาพชุด)*. เข้าถึงได้จาก <https://www.komchadluek.net/news/regional/382427>
- คม ชัด ลึก (ข). (2562, 30 สิงหาคม). *ชาวบ้านเขาดินลุยยื่นหนังสือเปิดผนึกถึงลุงตู่*. เข้าถึงได้จาก <https://www.komchadluek.net/news/economic/385909>
- โครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน. (2562). *"EEC" เขตเศรษฐกิจ "พิเศษ" สำหรับใคร?*. เข้าถึงได้จาก <https://ilaw.or.th/node/5358>
- โครงการส่งเสริมยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืนและสุขภาพชุมชนในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (2563). *เอกสารรายงานข้อเท็จจริง*. ในการประชุมยุทธศาสตร์ประชาชนตะวันออกเฉียงเหนือ. วันที่ 27 กันยายน 2563 ณ โรงแรมพาร์ทไทน์ ตำบลสนสุข อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี.
- เครือข่ายเพื่อนตะวันออกเฉียงเหนือ วาระเปลี่ยนตะวันออกเฉียงเหนือ. (2562). *ขอส่งคำร้องของผู้มีส่วนได้เสียกับแผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดินฯ เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. เอกสารถึงเลขาธิการคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- คณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาปัญหาที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากเขตเศรษฐกิจพิเศษและเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.(2563). *รายงาน คณะอนุกรรมการพิจารณาศึกษาปัญหาที่ดินฯ* เข้าถึงได้จาก https://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/25_environment_sub2/committee_list.php
- คำฟ้องระหวางเครือข่ายเพื่อตะวันออกเฉียงเหนือกับคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเฉียงเหนือและคณะรัฐมนตรี. (16 กรกฎาคม 2563)
- จันทร์ภา ธนะวัฒนาวงศ์และคณะ.(2561). *เขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกในฐานะพื้นที่ปฏิบัติการของรัฐเสรีนิยมใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- ชัยณรงค์ เครือนวน. (2560). การทบทวนและปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาของโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกสู่การเป็นประเทศอาเซียนในจังหวัดระยอง: กรณีการปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมในเขตมาบตาพุด. โครงการวิจัยประเภทงบประมาณเงินรายได้จากเงินอุดหนุนรัฐบาล (งบประมาณแผ่นดิน) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2560 มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ ชัยณรงค์ เครือนวนและจิตรา สมบัติรัตนานันท์. (2563). การใช้อำนาจรัฐในการจัดระบบที่ดินของระเปียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก. รายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยเรื่องระบบกำกับที่ดินเพื่อการพัฒนาทางเลือกการใช้ที่ดินและนโยบายใน 20 ปีข้างหน้า.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ฐานเศรษฐกิจ (ก). (2561, 20 กันยายน). คำถามชาว 'โยธกา' 4 ปีทวงความเป็นธรรม 4 พันไร่ที่ไร้คำตอบ. เข้าถึงได้จาก <https://www.thansettakij.com/content/320154>
- ฐานเศรษฐกิจ (ข). (2561, 20 กันยายน). ธนารักษ์ - ซีพี" แจงปมที่ราชพัสดุโยธกา ด้านทร.ขอตรวจสอบข้อมูล. เข้าถึงได้จาก <https://www.thansettakij.com/content/320478>
- ฐานเศรษฐกิจ (ก). (2562, 8 เมษายน). เปิดผลประโยชน์ "รพท. - ซีพี" ไฮสปีด 2.2 แสนล้าน. เข้าถึงได้จาก <https://www.thansettakij.com/content/398915>
- ฐานเศรษฐกิจ (ข). (2562, 25 ตุลาคม). คีทซิงอยู่ตะเภา'ซีพี-พีทีเอส' ลุ้นระทึกมติศาลปกครองสูงสุด. เข้าถึงได้จาก <https://www.thansettakij.com/content/412621>
- ฐานเศรษฐกิจ (ค). (2562, 12 ตุลาคม). กลุ่มพีทีเอสชนะประมูล "อยู่ตะเภา" เป็นบวกกับหุ้นในกลุ่มกิจการร่วมค้า"BBS". เข้าถึงได้จาก <https://www.thansettakij.com/content/411921>
- ฐานเศรษฐกิจ (ง). (2562, 26 ธันวาคม). ศาลยกคำสั่งทุเลา 'เอ็นซีพี' เสียตายประชาชนเสียโอกาส. เข้าถึงได้จาก <https://www.thansettakij.com/content/417581>
- ฐานเศรษฐกิจ (จ). (2562, 19 สิงหาคม). ถมทะเลแหลมฉบังเริ่มเดือด จีบีไอเปิดเผยข้อมูล"เอ็กซอน โมบิล". เข้าถึงได้จาก <https://www.thansettakij.com/content/407596>
- ฐานเศรษฐกิจ (ฉ). (2562, 18 สิงหาคม). อาลีบาบา มาแน่ ก.ย. นี้. เข้าถึงได้จาก <https://www.thansettakij.com/content/407512>
- ฐานเศรษฐกิจ (ช). (2562, 18 มกราคม). ประมูล MRO 'อยู่ตะเภา' เจาะจง 'แอร์บัส' ร่วมทุน!. เข้าถึงได้จาก <https://www.thansettakij.com/content/376217>
- ฐานเศรษฐกิจ (ก). (2563, 10 มกราคม). คำพิพากษาประวัติศาสตร์"คดีอยู่ตะเภา. เข้าถึงได้จาก <https://www.thansettakij.com/content/418555>
- ฐานเศรษฐกิจ (ข). (2563, 17 มกราคม). พีทีเอส-หอมเสริฐเฮ ยื่นหนึ่งคว่าอยู่ตะเภา. ทิ้งห่าง"ซีพี"2 แสน. เข้าถึงได้จาก https://www.thansettakij.com/content/Macro_econ/419176
- ฐานเศรษฐกิจ (ค). (2563, 20 เมษายน). "แอร์บัส"เมินร่วมทุนศูนย์ซ่อมอากาศยานอยู่ตะเภา. เข้าถึงได้จาก <https://www.thansettakij.com/content/business/430983>
- เดลินิวส์. (2561,9 กุมภาพันธ์). 13 โปรเจกต์บูม "ท่าเรือพาณิชย์สัตหีบ. เข้าถึงได้จาก <https://www.dailynews.co.th/economic/626275>

- เดวิด ฮาร์วี. (2555). *ประวัติศาสตร์ฉบับย่อของลัทธิเสรีนิยมใหม่* (A Brief History of Neoliberalism). กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา
- ตฤณ ไอยะรา. (2556). รัฐ ตลาดและโลกาภิวัตน์: ประวัติศาสตร์อย่างย่อของการจัดระเบียบเศรษฐกิจโลก. *สงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 19(2), 3-56.
- แถลงการณ์ หยุดฝั่งเมือง EEC ที่มีปัญหาฉบับที่ 2 (ม.ป.ป.). *ขอให้ชะลอการพิจารณาฝั่งเมือง EEC และให้ปิดประกาศเพื่อรับคำร้อง*. (ม.ป.ท.)
- ทัศนีย์ เกียรติภัทราภรณ์. (2562). *การพัฒนา EEC เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและการนำพาความยั่งยืนสู่ชุมชน*. ชลบุรี: อาคารสโมสรท่าเรือแหลมฉบัง.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2562, 9 กรกฎาคม). *เซ็นศูนย์ซ่อมอากาศยานอยู่ตะเภา*. เข้าถึงได้จาก <https://www.thairath.co.th/news/business/1610461>
- ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย. (2562). *สำรวจเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อนบ้าน... ช่องทางเชื่อมสู่คลังสตอร์ระหว่างประเทศ*. เข้าถึงได้จาก <http://www.exim.go.th/doc/newsCenter/45371.pdf>
- นิภาวรรณ แก้วแสนทิพย์. (2561). ผลกระทบจากแนวคิดเสรีนิยมใหม่ต่อนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษของไทยและลาว. *วารสารโพธิวิจัย*, 2(1), 44-71.
- นิศากร โสสิงห์. (2561). *เขตเศรษฐกิจพิเศษว่าด้วยนิติสำนักในการใช้มาตรา 44 แห่งรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557*. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสาขานิติศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 1 หัวข้อ “ระบบกฎหมายไทย : ปฏิรูป / เปลี่ยนผ่าน/ ปฏิสังขรณ์ วันที่ 8 มิถุนายน 2561 โรงแรมแคนทารีฮิลล์จังหวัดเชียงใหม่จัดโดย คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นาย ก. *นามสมมุติ*. (29 สิงหาคม 2563). ประชาชนที่สนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. สัมภาษณ์.
- นาย ข. *นามสมมุติ*. (12 กันยายน 2563). ประชาชนที่สนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. สัมภาษณ์.
- นาย ค. *นามสมมุติ*. (5 กันยายน 2563). ประชาชนที่สนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. สัมภาษณ์.
- นาย ง. *นามสมมุติ*. (3 ตุลาคม 2563). ประชาชนที่สนับสนุนการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. สัมภาษณ์.
- นาย จ. *นามสมมุติ*. (30 สิงหาคม 2563). ประชาชนที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. สัมภาษณ์.
- นาย ฉ. *นามสมมุติ*. (18 ตุลาคม 2563). ประชาชนที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. สัมภาษณ์.
- นาย ช. *นามสมมุติ*. (14 พฤศจิกายน 2563). ประชาชนที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. สัมภาษณ์.
- นาย ซ. *นามสมมุติ*. (28 พฤศจิกายน 2563). ประชาชนที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. สัมภาษณ์.

- นาย ต. นามสมมุติ. (6 ธันวาคม 2563). ประชาชนที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. สัมภาษณ์.
- นาง ต. นามสมมุติ. (19 กันยายน 2563). ประชาชนที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. สัมภาษณ์.
- นาย ต. นามสมมุติ. (19 ตุลาคม 2563). ประชาชนที่คัดค้านการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. สัมภาษณ์.
- เบญจา แสงจันทร์. (2562, 19 ตุลาคม). สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แบบบัญชีรายชื่อ พรรคก้าวไกล. การประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 1 (สมัยวิสามัญ) เป็นการพิเศษ. เข้าถึงได้จาก <https://www.facebook.com/BenchBenchaOfficial/videos/2201426193496063>
- บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน). (2562). ประกาศเชิญชวนการคัดเลือกเอกชนร่วมลงทุนโครงการเขตส่งเสริมอุตสาหกรรมและนวัตกรรมดิจิทัล (Digital Park Thailand). เข้าถึงได้จาก <http://www.eeco.or.th/sites/default/files/24012019155341-0001.pdf>
- บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน). (2561). ประกาศรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการคัดเลือกเอกชนโดยไม่ใช้วิธีการประมูล โครงการศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานอุตะเภา. กรุงเทพฯ: บริษัท การบินไทย จำกัด.
- บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน). (ม.ป.ป.). โครงการศูนย์ซ่อมบำรุงอากาศยานอุตะเภา. เข้าถึงได้จาก <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER1/DRAWER057/GENERAL/DATA0000/00000480.PDF>
- บริษัท ดับบลิวเอชเอ เวเนเจอร์ โฮลดิ้งส์ จำกัด. (2562). รายงานการศึกษาความเหมาะสม (Feasibility Study) การจัดตั้งเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ กลุ่มพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์. ม.ป.ท.
- บริษัท ดับบลิวเอชเอ อินดัสเตรียล เอสเตท ระยอง จำกัด. (2562). รายงานการศึกษาความเหมาะสม (Feasibility Study)การจัดตั้ง เขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อกิจการอุตสาหกรรมโครงการนิคมอุตสาหกรรมดับบลิวเอชเอ อินดัสเตรียล เอสเตท ระยอง. ม.ป.ท.
- บริษัท สวอนอุตสาหกรรมโรจนะ จำกัด (มหาชน). (ม.ป.ป).รายงานการศึกษาความเหมาะสม (Feasibility Study) การจัดตั้งเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ เพื่อกิจการอุตสาหกรรมโครงการนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ แหลมฉบัง. ม.ป.ท.
- บริษัทพลังงานบริสุทธิ์ จำกัด (มหาชน). (ม.ป.ป.). เอกสารโครงการ Chachoengsao Blue Tech City. ม.ป.ท.
- ปฐมพงศ์ มโนหาญ. (2561). การเปลี่ยนแปลงขององค์กรธุรกิจเอกชนข้ามชาติในกระแสความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ชายแดน: ปรากฏการณ์เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเชียงราย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2561, 3 สิงหาคม). มาตรการส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC). ประกาศที่ 6/2561.
- ประชาชนที่คัดค้านโครงการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. (2563, 27 กันยายน). สาเหตุการคัดค้าน ปัญหาและผลกระทบจากเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. เสวนากลุ่มย่อย.

- ประชาชนที่สนับสนุนโครงการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. (2563, 4 ตุลาคม). *เหตุผลในการสนับสนุน ข้อดี ข้อจำกัดของเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก*. เสวนากลุ่มย่อย.
- ประชาชนที่คัดค้านโครงการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. (2563, 12 ธันวาคม). *ทางเลือกการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก*. เสวนากลุ่มย่อย.
- ประชาชนที่สนับสนุนโครงการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. (2563, 19 ธันวาคม). *ทางเลือกการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก*. เสวนากลุ่มย่อย.
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ก). (2561, 13 พฤษภาคม). *เขตเศรษฐกิจชายแดนชลบุรี ไทยซัมมิทพบลงทุ น “สระแก้ว”*. เข้าถึงได้จาก <https://www.prachachat.net/local-economy/news-157661>
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ข). (2561, 19 เมษายน). *อีอีซี “ร่วมมือ” อาลีบาบา กรุ๊ป ส่งสินค้าไทยท่องเที่ยวไปตลาดโลก พร้อมพัฒนาผู้ประกอบการไทย*. เข้าถึงได้จาก <https://www.prachachat.net/economy/news-145278>
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ค). (2561, 24 ธันวาคม). *ยักษ์รัฐซิงค์ “เมืองการบิน” อังกฤษ-ฝรั่งเศส ปักหมุดศูนย์ซ่อม*. เข้าถึงได้จาก <https://www.prachachat.net/property/news-269247>
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ง). (2561, 20 กันยายน). *“แปดริ้ว” ฮิมขึ้นป้ายต้าน เขตปลอดEEC*. เข้าถึงได้จาก <https://www.prachachat.net/local-economy/news-222319>
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ก). (2562, 11 พฤศจิกายน). *“ทัพเรือ” ปะทะ “ซี.พี.” วัดตึกวีระประมุข เมืองการบินอุตะเถา 3 แสนล้านเดือด*. เข้าถึงได้จาก <https://www.prachachat.net/property/news-390273>
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ข). (2562, 8 มิถุนายน). *ไฮสปีดเชื่อม 3 สนามบิน จากมุมมองของคนทำงาน (จบ)*. เข้าถึงได้จาก <https://www.prachachat.net/property/news-336170>
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ค). (2562, 23 ตุลาคม). *นับหนึ่งเซ็นสัญญา “ไฮสปีด” ซีพีประเดิม 4 พันล้านตั้งบริษัท*. เข้าถึงได้จาก <https://www.prachachat.net/property/news-383629>
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ง). (2562, 30 พฤษภาคม). *ซี.พี. ทุ่ม 1.4 แสนล้านสร้างเมืองขึ้น “มักกะสัน” โกลบอล เกตเวย์*. เข้าถึงได้จาก <https://www.prachachat.net/property/news-332604>
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (จ). (2562, 27 ตุลาคม). *โรดแมปไฮสปีด 3.6 แสนล. CP ขึ้น “มักกะสัน” โกลบอลเกตเวย์*. เข้าถึงได้จาก <https://www.prachachat.net/property/news-384728>
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ฉ). (2562, 25 เมษายน). *กนอ.เร่งเจรจาตัดเชือกัลฟ์-พีทีที แทงค์ เดินหน้าท่าเรืออุตสาหกรรมระยะที่ 3 เดดไลน์ลงนาม 4 มิ.ย. สร้างเชื่อมั่นดึงดูดลงทุนอีอีซี*. เข้าถึงได้จาก <https://www.prachachat.net/economy/news-319202>

- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์ (ช). (2562, 31 ตุลาคม). *ต่างชาติปักธง "เมืองการบิน" สิงคโปร์แอร์ไลน์ลุย ศูนย์ซ่อม*. เข้าถึงได้จาก <https://www.prachachat.net/property/news-386042>
- ประชาไท (ก). (2562, 24 ธันวาคม). *อีอีซี (1): ไม่มีรัฐประหาร ไม่มีทางทำได้*. เข้าถึงได้จาก <https://prachatai.com/journal/2019/12/85663>.
- ประชาไท (ข). (2562, 6 สิงหาคม). *ประมวลสถานการณ์: ปล่อย 'ปู' หน้าท่าเนียบ ผังอีอีซีเจดีย์ก หนัก*. เข้าถึงได้จาก <https://prachatai.com/journal/2019/08/83745>
- ปิยบุตร แสงกนกกุล. (2553). สภาวะยกเว้นในความคิดของ Giorgio Agamben. *วารสารฟ้าเดียวกัน*, 8(1), 84-91.
- ปวงชน อุณจนะนำ. (2555). บททดลองเสนอเบื้องต้นว่าด้วยการสะสมทุนแบบบุพกาล. *วารสาร สังคมศาสตร์*, 8(1), 109-137.
- ปวริศร เลิศธรรมเทวีและคณะ. (2560). *การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษตามแนวทางของอาเซียน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2559). *ทุนนิยมคาสีโน: เขตเศรษฐกิจพิเศษจีนกับการสร้างชายแดนเสรีนิยมใหม่ในลาว*. เชียงใหม่: ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2560). *เงื่อนไขความสำเร็จ ความขัดแย้งและข้อจำกัดของเขตเศรษฐกิจพิเศษ: กรณีศึกษาประสบการณ์จากประเทศกำลังพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2561). *หลังเขตเศรษฐกิจพิเศษ*. เชียงใหม่: กองทุนพัฒนาวิชาการ คณะ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2561, 2 สิงหาคม). *เสวนาหัวข้อ "ความท้าทายที่เสรีนิยมใหม่คิดไม่ถึงกับโลก หลังศตวรรษที่ 21 ในมุมมองเศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และประวัติศาสตร์"*. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผู้จัดการออนไลน์ (ก). (2562, 26 มกราคม). *โครงการท่าเรือบงกฉะเชิงเทราต่อเค้าวุ่น หลังชาวบ้าน รวมตัวค้านยันให้คงพื้นที่สีเขียว*. เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/local/detail/962000009076>
- ผู้จัดการออนไลน์ (ข). (2562, 7 ตุลาคม). *เกมล้มโต๊ะ CPH ตั้งเงื่อนไขไฮสปีดฯ 3 สนามบิน "ซีโน-ไทย" รอकिनรวบ*. เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9620000096348>
- ผู้จัดการออนไลน์ (ค). (2562, 28 กันยายน). *ถมทะเลอ่าวอุดม 3,000 ไร่ พวกคุณกล้าดียังไงถึงคิดแค่ เงิน 3.3 แสนล้าน?*. เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9620000093198>
- ผู้จัดการออนไลน์ (ง). (2562, 27 พฤศจิกายน). *เปิดชัดๆ ต่างกรรมต่างวาระ 5 คดีในอดีต เทียบไม่ได้ กับประมุขอุตุเถา*. เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/business/detail/9620000113851>

- ผู้จัดการออนไลน์ (จ). (2562, 21 สิงหาคม). ชาวพานทอง จ.ชลบุรี กว่า 300 คนรวมตัวประกาศ
เจตนารมณ์หนุน EEC. เข้าถึงได้จาก [https://mgronline.com/local/detail/
9620000080128](https://mgronline.com/local/detail/9620000080128)
- ผู้จัดการออนไลน์. (2561, 16 ธันวาคม). ชาวบ้านร้องผู้ว่าชลบุรี สนามกอล์ฟอมตะ รุกที่สาธารณะ.
เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9610000124622>
- ฝ่ายพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2546). *สรุป Special Economic Zone
Laws ของต่างประเทศ*. เข้าถึงได้จาก [http://web.krisdika.go.th/data/news/
news123.pdf](http://web.krisdika.go.th/data/news/news123.pdf)
- พิมลพรรณ ไชยนันท์และจักรพันธ์ ชัดชุมแสง (2560). โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษกับการ
เปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชายแดน: บทสำรวจเบื้องต้นในบริบทพื้นที่ตากและเชียงราย. *วารสาร
สังคมวิทยามานุษยวิทยา*, 36(1), 105-127.
- พรพนา กวัญเจริญและคณะ. (2561). *ความขัดแย้งในการสร้างความชอบธรรมการเข้าถึงที่ดินในเขต
เศรษฐกิจพิเศษ: กรณีศึกษาชายแดนประเทศไทย*. เข้าถึงได้จาก
<http://landwatchthai.org/122>
- พรพนา กวัญเจริญ ภูริณัฐร์ โชติวรรณและ ธิวัชร์ ดำแก้ว. (2561). *การกีดกันการเข้าถึงที่ดินจาก
นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง: การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างไทย
กับประเทศเพื่อนบ้าน*. เข้าถึงได้จาก <http://landwatchthai.org/127>
- มติชนออนไลน์ (ก). (2561, 1 ธันวาคม). *ปลื้ม42เอกชนซื้อของประมุขสนามบินอุตะเกา'ซีพี-การบิน
ไทย-คิง เพาเวอร์-บีทีเอส-ปตท.'มาพร้อมหน้า*. เข้าถึงได้จาก
https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_1251328
- มติชนออนไลน์ (ก). (2562, 20 มีนาคม). *ชาวบ้านฉะเชิงเทรายื่นหนังสือนายกฯ หวั่นพื้นที่เกษตรชั้นดี
ถูกทำลาย*. เข้าถึงได้จาก [https://www.matichon.co.th/news-monitor/
news_1415759](https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_1415759)
- มติชนออนไลน์ (ข). (2561, 24 กันยายน). *'อีอีซี'ปฏิเสธปล่อยเช่าที่ราชพัสดุ 4 พันไร่ ยันเป็นอำนาจ
ตัดสินใจกรมธนารักษ์-กองทัพเรือ.*, เข้าถึงได้จาก [https://www.matichon.co.th/
economy/news_1146113](https://www.matichon.co.th/economy/news_1146113)
- มติชนออนไลน์ (ข). (2562, 4 สิงหาคม). *มือบแปดริ้วโผล่ ชูป้าย อยากรู้อีอีซี “คนรุ่นใหม่ ต้องการ
ความเจริญ” ชัดพวกค่านคนนอกพื้นที่*. เข้าถึงได้จาก [https://www.matichon.co.th/
region/news_1611367](https://www.matichon.co.th/region/news_1611367)
- มุกดาวรรณ ศักดิ์บุญและศิริพร แป๊ะเส็ง. (2561). *การเปลี่ยนสถานะและการใช้ประโยชน์ที่ดินใน
พื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษแม่สอด: ผลกระทบทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม
และการเคลื่อนไหวของชุมชนและภาคประชาชนสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย.
- แมนเฟร็ด สเตเกอร์และรวี รอย. (2559). *เสรีนิยมใหม่ความรู้ฉบับพกพา (A VERY SHORT
INTRODUCTION NEOLIBERALISM)*. กรุงเทพฯ: บริษัทโอเพ่นเวิลด์ส์ พับลิชชิง เฮาส์
จำกัด.

- ยุทธพงศ์ จันทรวรินทร์. (2561). โอกาสหรือความท้าทายของการพัฒนาเมืองชายแดนเชียงใหม่ของไปสู่ความทันสมัยภายใต้นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เรณู สุขารมณ์ (2561) การย้ายถิ่นของแรงงานบนระเบียบ EWEC-SEC : สถานการณ์ เส้นทาง แนวโน้ม และผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2548). ฉันทมติวอชิงตัน = Washington consensus. กรุงเทพฯ: คปไฟ.
- รังสรรค์ สมบูรณ์. (2562, 28 กันยายน). ตัวแทนกลุ่มชาวประมงบ้านบางละมุง-แหลมฉบัง. เข้าถึงได้จาก <https://mgronline.com/daily/detail/962000093198>
- รังสรรค์ สมบูรณ์. (2563). นำเสนอผลกระทบจากการพัฒนาโครงการท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบัง เฟสที่ 3 ของการทำเรือแห่งประเทศไทย. ม.ป.ท.
- รัฐบาลไทย. (2562, 6 พฤศจิกายน). สรุปข่าวการประชุมคณะรัฐมนตรี 6 พฤศจิกายน. เข้าถึงได้จาก <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/24365>
- ราชกิจจานุเบกษา. (2553, 20 ธันวาคม). ประกาศคณะกรรมการการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เรื่อง การจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมทั่วไป นิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร (โครงการ 2). เล่ม 127 ตอนพิเศษ 146 ง, หน้า 52.
- ราชกิจจานุเบกษา (ก). (2560, 17 มกราคม). คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ที่ 2/2560 เรื่อง การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก. เล่มที่ 134 ตอนพิเศษ 19 ง, หน้า 30-36.
- ราชกิจจานุเบกษา (ข). (2560, 26 พฤษภาคม). คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 28/2560 เรื่อง มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก. เล่มที่ 134 ตอนพิเศษ 142 ง, หน้า 18-19.
- ราชกิจจานุเบกษา (ค). (2560, 25 ตุลาคม). คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 47/2560 เรื่อง ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก. เล่มที่ 134 ตอนพิเศษ 261 ง, หน้า 18-21.
- ราชกิจจานุเบกษา (ง), (2560, 26 พฤษภาคม). คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 27/2560 เรื่อง การพัฒนาการศึกษาของประเทศด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. เล่ม 134 ตอนพิเศษ 142 ง หน้า 15-17.
- ราชกิจจานุเบกษา (จ). (2560, 26 พฤษภาคม). คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 29/2560 เรื่อง การส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยสถาบันอุดมศึกษาที่มีศักยภาพสูงจากต่างประเทศ. เล่ม 134 ตอนพิเศษ 142 ง. หน้า 20-22.
- ราชกิจจานุเบกษา (ฉ). (2560, 2 ตุลาคม). พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561. เล่ม 134 ตอนพิเศษ 101 ก. หน้า 1-175
- ราชกิจจานุเบกษา (ก). (2561, 14 พฤษภาคม). พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. เล่มที่ 135 ตอนที่ 34 ก, หน้า 1-33.

- ราชกิจจานุเบกษา (ข). (2561, 14 กันยายน). ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนที่ 6/2561 เรื่อง มาตรการส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC). เล่มที่ 135 ตอนพิเศษ 225 ง.
- ราชกิจจานุเบกษา (ค). (2561, 25 ตุลาคม). ประกาศคณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเรื่อง กำหนดเขตส่งเสริม : นิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร (โครงการ 2). เล่ม 135 ตอนพิเศษ 104 , หน้า 22.
- ราชกิจจานุเบกษา (ฉ). (2561, 17 กันยายน). พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562. เล่ม 135 ตอนพิเศษ 71 ก. หน้า 1-177
- ราชกิจจานุเบกษา (ก). (2562, 18 ธันวาคม). กำหนดเขตที่ดินที่จะเวนคืนในพื้นที่บางส่วนของท้องที่เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอเมืองชลบุรี อำเภอศรีราชา อำเภอบางละมุง อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี และอำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง เพื่อดำเนินโครงการรถไฟความเร็วสูงเชื่อมสามสนามบิน. เล่มที่ 136 ตอนที่ 138 ก, หน้า 24-27.
- ราชกิจจานุเบกษา. (ข). (2562, 9 ธันวาคม). ประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเรื่อง แผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน และแผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. เล่ม 136 ตอนพิเศษ 301 ง.
- ราชกิจจานุเบกษา (ค). (2562, 31 ตุลาคม). ระเบียบคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ว่าด้วยกองทุนพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ.2562. เล่มที่ 136 ตอนพิเศษ 270 ง, หน้า 15-20.
- ราชกิจจานุเบกษา (ก). (2563, 26 กุมภาพันธ์). พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563. เล่ม 13 ตอนพิเศษ 15 ก. หน้า 1-166.
- ราชกิจจานุเบกษา (ข). (2563, 7 ตุลาคม). พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564. เล่ม 137 ตอนที่ 82 ก. หน้า 1-195.
- รายการข่าวโม่งตรงประเด็น. (2562, 22 พฤษภาคม). ข้อเสนอเยาวชนขับเคลื่อนภาคตะวันออก. เข้าถึงได้จาก <http://program.thaipbs.or.th/1PM/episodes/60775>
- วสันต์ เหลืองประภัสร์ (2560). เขตเศรษฐกิจพิเศษกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่: ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิเชษฐ์ เกตุแก้ว. (2562, 28 สิงหาคม). ขอให้เดินหน้าโครงการพัฒนาพื้นที่ อีอีซี ใน อ.พานทอง จ.ชลบุรี และ อ.บางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา. จดหมายถึงนายกรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา.
- วิฑูรย์ อยู่ทิม.(2562). รองผู้ว่าการการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. เข้าถึงได้จาก <https://news.thaipbs.or.th/content/287329>
- วิทยา คุณปลื้ม (2562, กรกฎาคม). อบจ ชลบุรีส่งเสริมลดปริมาณขยะ เร่งเดินหน้าพื้นที่รับ EEC. เข้าถึงได้จาก https://www.youtube.com/watch?v=Jr_97FOB59Y
- วัฒนา สุกันต์สีล. (2560). การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของประเทศไทย: สถานการณ์ ความเป็นไปได้ และข้อจำกัด. วารสารสังคมวิทยา มานุษยวิทยา, 36(1), 28-55.

- ศิริวรรณ มนอัคระผดุง. (2557). การจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. *วารสารวิชาการสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา*, 14(19), 1-36.
- ศาลากลางจังหวัดฉะเชิงเทรา. (2561, 26 ธันวาคม). *ข้อเรียกร้อง/ความต้องการ และข้อเสนอแนะของเครือข่ายรักแม่พระธรณี กรณีโครงการพัฒนาสถานีขนส่งสินค้าคอนเทนเนอร์รองรับ EEC (ICD ฉะเชิงเทรา)*. ที่ ฉช 0017.1/15899.
- ศาลปกครองกลาง (ก). (2562, 21 สิงหาคม). *คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย*. คดีหมายเลขดำที่ 757/2562 คดีแดงที่ 1066/2562.
- ศาลปกครองกลาง (ข). (2562, 27 กันยายน). *คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย*. คดีหมายเลขดำที่ 1986/2562 คดีแดงที่ 1737/2562.
- ศาลปกครองสูงสุด. (2562, 18 ตุลาคม). *คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย (คำขอทุเลาการบังคับตามคำสั่งทางปกครอง)*. คดีหมายเลขดำที่ อ.381/2562.
- ศาลปกครองสูงสุด. (2563, 16 กรกฎาคม). *คำฟ้องระหว่างเครือข่ายเพื่อตะวันออกกับคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและคณะรัฐมนตรี*. คดีหมายเลขดำที่ พส.6/2563
- ศาลปกครองสูงสุด. (2563, 7 ตุลาคม). *คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย (อุทธรณ์คำพิพากษา)*. คดีดำที่ อ.อ.381/2562 คดีแดงเลขที่ อ.1/2563.
- สกุล กิจนุกร. (2562). *บทบาทและมาตรการของรัฐในการจัดหาที่ดินสำหรับจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ: ศึกษากรณีเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดเชียงราย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา. (2557). *แนวทางและมาตรการเพื่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ บริเวณพื้นที่แนวชายแดนของไทย*. เข้าถึงได้จาก e-library.itd.or.th/viewer/14449904/download
- สถณี อาชวานันท์กุล. (2562). *อีอีซีกับการพัฒนาที่ยั่งยืน? : ความน่าจะเป็นและ(ยัง)ไม่ยั่งยืน*. เข้าถึงได้จาก <https://themomentum.co/eec-backwardness-and-unsustainable/>
- สยามรัฐ. (2562, ตุลาคม). *นายก อบจ.ฉะเชิงเทรา นำสื่อมวลชนตรวจสอบการบริหารงานศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวมแบบครบวงจร*. เข้าถึงได้จาก <https://siamrath.co.th/n/108027>
- สมบูรณ์ ศิริประชัย. (2546). *แนวคิดเสรีนิยมใหม่และฉันทานุมัติวอชิงตัน*. ใน เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2561). *ธรรมาภิบาลและความรับผิดชอบทางสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- สำนักข่าวชายขอบ. (2559, 16 มิถุนายน). *วอนนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษผลกระทบให้ชาวบ้าน เหยื่อสารพัดปัญหาทั้ง 10 จังหวัด คนนราฯ หวั่นทำลายแหล่งต้นน้ำโลก ส่วนนครพนมไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่สาธารณะเอื้อทุน*. เข้าถึงได้จาก <https://transbordernews.in.th/home/?p=13077>
- สำนักข่าวไทยพีบีเอส. (2561). *วิเคราะห์ "อาลีบาบา" สนใจซื้อที่ดินในเขต EEC แทนการเช่า*. เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=klxExQK8Fjg>
- สำนักข่าวไทยพีบีเอส. (2562, 23 ธันวาคม). *เปิดปม : ถมทะเล 3,000 ไร่*. เข้าถึงได้จาก <https://news.thaipbs.or.th/content/287329>
- สำนักข่าวอิสรา. (2562, 24 ตุลาคม). *เซ็นแล้ว! สัญญารถไฟความเร็วสูงเชื่อม 3 สนามบิน คาดเปิดบริการปี 66*. เข้าถึงได้จาก <https://www.isranews.org/isranews-news/81815-high-speed.html>
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2548). *เขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone)*. กรุงเทพฯ: ข่าวสารพัฒนากฎหมาย.
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนงานพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก พ.ศ. 2560-2564*. เข้าถึงได้จาก www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6381
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. *ผู้ถือหุ้นรายใหญ่ 10 อันดับแรก*. เข้าถึงได้จาก <https://market.sec.or.th/public/idisc/th/CompanyProfile/Listed>
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ก). (2561). *แผนภาพรวมเพื่อการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2560-2565*. ฉบับคณะกรรมการรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบ เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2561.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ข). (2561). *แผนปฏิบัติการการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก*. เข้าถึงได้จาก <https://www.eeco.or.th>
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ค). (2561). *แผนการใช้ประโยชน์ในที่ดินในภาพรวมฉบับคณะกรรมการรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ก). (2562.). *คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก*. เข้าถึงได้จาก <https://www.eeco.or.th>
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ข). (2562.). *ร่างประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เรื่องแผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดิน แผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระบบสาธารณูปโภค เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก*. เข้าถึงได้จาก <https://www.eeco.or.th>
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ค). (2562). *โครงการพัฒนาสนามบินอู่ตะเภา และเมืองการบินภาคตะวันออก*. เข้าถึงได้จาก <https://www.eeco.or.th>

- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ง). (2562). *โครงการศึกษา ออกแบบการพัฒนาเมืองใหม่ บนพื้นที่นำร่องในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก*. ม.ป.ท.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (จ). (2562). *เปิดรายชื่อผู้ยื่น ข้อเสนอเข้าชิงในโครงการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 3 ท่าเทียบเรือ F*. เข้าถึงได้จาก https://www.eeco.or.th/sites/default/files/A3-4-05_Re.jpg
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ฉ). (2562). *2 ปี อีอีซี เชื่อมโลก ให้ ไทยแล้ว*. ม.ป.ท.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. (ช). (2562). *ประเด็นเกี่ยวกับ แผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดินฯ เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก*. ที่ สกพอ 1004/1719. หนังสือถึงเครือข่ายเพื่อนตะวันออก วาระเปลี่ยนตะวันออกและผู้สนใจทั่วไป.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. (ซ). (2562). *สาระสำคัญคำถาม- คำตอบ รถไฟความเร็วสูงเชื่อม 3 สนามบิน*. เข้าถึงได้จาก <https://www.eeco.or.th/th/issues-of-land-use-planning-in-eec-area/210-สื่อประชาสัมพันธ์-อีอีซี>.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและกรมโยธาธิการและผังเมือง. (ก). (2563). *ข้อกำหนด/มาตรการการใช้บังคับแผนผังการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาค ตะวันออก แผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดิน แผนผังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบ สาธารณูปโภค*. ม.ป.ท.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ข). (2563). *คณะผู้บริหาร*. เข้าถึงได้จาก <https://www.eeco.or.th>
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ค). (2563). *เขตส่งเสริม อุตสาหกรรมและนวัตกรรมดิจิทัล (Digital Park Thailand: EECd)*. เข้าถึงได้จาก <https://www.eeco.or.th>
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ง). (2563). *เปิดกรณีศึกษา "ระยอง โมเดล" ต้นแบบบริหารจัดการขยะ เพื่อการพัฒนาพื้นที่ EEC อย่างยั่งยืน*. เข้าถึงได้จาก <https://www.eeco.or.th/pr/news/RayongModelWasteManagementCaseStudy>
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (จ). (2563). *คำชี้แจงกรณีที่ดินราชพัสดุบริเวณอำเภอบางน้ำเปรี้ยว*. เข้าถึงได้จาก <https://www.eeco.or.th>
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ฉ). (2563, 16 กรกฎาคม). *ชี้แจง กรณีเครือข่ายประชาชน 3 จังหวัดยื่นศาลปกครองสูงสุดเพิกถอนแผนผังการใช้ประโยชน์ ในที่ดิน อีอีซี วันพฤหัสบดีที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2563*. เข้าถึงได้จาก <https://www.eeco.or.th/th/filedownload/1717/file>
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (ช). (ม.ป.ป.). *สรุปผลการรับฟัง ความคิดเห็นต่อ (ร่าง) แผนผังการใช้ประโยชน์ในที่ดินและ (ร่าง) แผนผังการพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค*. ม.ป.ท.

- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. (ม.ป.ป.). *SEZ ยุโรป*. เข้าถึงได้จาก <https://www.eeco.or.th/sites/default/files/related-studies/SEZ%20ยุโรป.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2558). *คู่มือการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ*. เข้าถึงได้จาก https://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=5198
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2563,13 มกราคม). *ยอดขอส่งเสริมปีไอไอปี 2562 ได้ตามเป้า มูลค่ากว่า 7.56 แสนล้านบาท*. ข่าวสำหรับสื่อมวลชน, ฉบับที่ 5/2563 (อ.03).
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (ม.ป.ป.). *รายงานการประเมินผลการส่งเสริมการลงทุน*. ม.ป.ท.
- สำนักงานนโยบายและแผนงานขนส่งและจราจร. (2562). *เอกสารประกอบการสัมมนา เพื่อเผยแพร่ผลการศึกษาและรับฟังความคิดเห็นต่อร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ (Draft Final Report)*. เข้าถึงได้จาก <http://icd4eec.com/>
- สำนักงานที่ปรึกษาด้านอุตสาหกรรมในต่างประเทศ ประจำกรุงเวียนนา กระทรวงการต่างประเทศ. (2562). *จุดเริ่มต้นของเขตเศรษฐกิจพิเศษ*. เข้าถึงได้จาก <https://thaiindustrialoffice.wordpress.com/2018/08/25/>
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). *ระเบียบวาระการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 25 ปีที่ 1 ครั้งที่ 10 (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่หนึ่ง)*. เข้าถึงได้จาก <https://edoc.parliament.go.th/Meeting/MeetingViewer.aspx?id=461>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ก). (2562). *ความก้าวหน้าการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) (ตุลาคม 2562)*. เข้าถึงได้จาก https://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=9500
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ข). (2562). *นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ*. เข้าถึงได้จาก https://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=5196
- สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาพื้นที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(2559). *เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน*. นนทบุรี: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.
- สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาพื้นที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *รายงานความก้าวหน้าการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก*. เข้าถึงได้จาก https://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6293&filename=esdps
- สำนักรายงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (ก). (2562). *รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 25 ครั้งที่ 11 (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่หนึ่ง)*. กรุงเทพฯ: สำนักรายงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักรายงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (ข). (2562). *รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 25 ครั้งที่ 15 (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่หนึ่ง)*. กรุงเทพฯ: สำนักรายงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

- สำนักrayงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (ค). (2562). *รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่ 25 ครั้งที่ 20 (สมัยสามัญประจำปีครั้งที่หนึ่ง)*. กรุงเทพฯ: สำนักrayงานการประชุมและชวเลข สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- โสภณ จิระเกียรติกุลและคณะ (2560). การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติกับการคุ้มครองทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ: กรณีศึกษาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสงขลาและเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตราด. *วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา*, 36(1), 81-100.
- ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). *ประกาศคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) National Council for Peace and Order*. เข้าถึงได้จาก <https://library2.parliament.go.th/giventake/ncpo.html>
- อภิชัย พันธเสนและคณะ. (2560). *โครงการการพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทยและการสังเคราะห์ความรู้จากชุดโครงการพื้นที่โครงการระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตกและระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ ในมิติการเมือง กฎหมาย สังคม เศรษฐกิจ ระยะที่ 2: การเคลื่อนย้ายมนุษย์ (เล่มที่ 1 การพัฒนาเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทย)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อรรถณัฐ วันทนะสมบัติ. (2561). *พลวัตของการค้าชายแดนนอกระบบและเขตพัฒนาพิเศษตาก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เอกสารงบประมาณ ฉบับที่ 3. (2561). *แผนงานบูรณาการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ*. เข้าถึงได้จาก <http://www.bb.go.th/topic-detail.php?id=6518&mid=545&catID=863>
- อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. (2560). เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนไทยกับอาเซียน: ภูมิภาคนิยม รัฐและทุน. *วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา*, 36(1), 10-25.
- อมรศักดิ์ ปัญญาเจริญศรี. (2562, 23 ธันวาคม). *เปิดปม : ถมทะเล 3,000 ไร่*. เข้าถึงได้จาก <https://news.thaipbs.or.th/content/287329>
- 77 ข่าวเด็ด. (2561, 13 มีนาคม). *เปิดผังที่ราชพัสดุ ตชด.12-ศูนย์อนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ สมเด็จพระเทพฯ ถูกขีดเส้นเอื้อกลุ่มใหญ่ฮุบป่าเฉลิมพระเกียรติ..!!*. เข้าถึงได้จาก <https://www.77kaoded.com/content/64937>
- 77 ข่าวเด็ด (ก). (2562, 16 กรกฎาคม). *สงครามป่าฝั้ว กลุ่มหนุนด้านผุดเต็มพื้นที่พัฒนาพิเศษภาคตะวันออก*. เข้าถึงได้จาก <https://www.77kaoded.com/news/sontanaporn/659052>
- 77 ข่าวเด็ด (ข). *ชาวหนองต๋นบก ผุดป่าฝั้วค้านโครงการอีอีซีและท่าเรือบกเต็มพื้นที่*. เข้าถึงได้จาก <https://www.77kaoded.com/news/sontanaporn/298939>
- 77 ข่าวเด็ด (ค). (2562, 4 สิงหาคม). *กำนันเขาดิน ยี้ะ พรรคการเมืองสร้างภาพ นำชาวบ้านชูป้ายแสดงจุดยืนหนุนอีอีซี*. เข้าถึงได้จาก <https://www.77kaoded.com/content/711164>
- Realist Post. (2563). *ศักยภาพที่ดินโยธะกา 4,000 ไร่*. เข้าถึงได้จาก [http://www.realist.co.th/blog/Ong,A.\(2000\).GraduatedsovereigntyinSouth-EastAsia.Theory.Culture&Society,17\(4\),55-75](http://www.realist.co.th/blog/Ong,A.(2000).GraduatedsovereigntyinSouth-EastAsia.Theory.Culture&Society,17(4),55-75)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ

ตารางที่ ก-1 รายชื่อเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ จำนวน 23 เขต

จังหวัด	รายชื่อเขตส่งเสริมพิเศษ	พื้นที่ตั้ง	ประเภทอุตสาหกรรม	จำนวนพื้นที่ (ไร่)
ชลบุรี	(1) นิคมอุตสาหกรรมยามาโตะ อินดัสทรีส์	ตำบลหนองใหญ่ อำเภอหนองใหญ่	(1) อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต (2) อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ (3) อุตสาหกรรมเป้าหมายอื่น ๆ	690 ไร่ 92 ตารางวา
	(2) นิคมอุตสาหกรรมปิ่นทอง	ตำบลหนองขาม อำเภอศรีราชา	(1) อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต (2) อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์	1,357 ไร่ 1 งาน 54.7 ตารางวา
	(3) นิคมอุตสาหกรรมปิ่นทอง (แหลมฉบัง)	ตำบลหนองขาม และตำบลบึง อำเภอศรีราชา	อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต	704 ไร่
	(4) นิคมอุตสาหกรรมปิ่นทอง (โครงการ 3)	ตำบลหนองขาม ตำบลบ่อวิน และตำบลบึง อำเภอศรีราชา	อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต	1,561 ไร่
	(5) นิคมอุตสาหกรรมปิ่นทอง (โครงการ 4)	บริเวณตำบลบึง อำเภอศรีราชา	(1) อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต (2) อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ (3) อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร (4) อุตสาหกรรมหุ่นยนต์ (5) อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์ (6) อุตสาหกรรมดิจิทัล (7) อุตสาหกรรมเชื้อเพลิงชีวภาพและเคมีชีวภาพ	653 ไร่ 3 งาน 93 ตารางวา
	(6) นิคมอุตสาหกรรมปิ่นทอง (โครงการ 5)	ตำบลเขาคันทรง อำเภอศรีราชา	(1) อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต (2) อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ	1,472 ไร่ 2 งาน 1 ตารางวา

ตารางที่ ก-1 (ต่อ)

จังหวัด	รายชื่อเขตส่งเสริมพิเศษ	พื้นที่ตั้ง	ประเภทอุตสาหกรรม	จำนวนพื้นที่ (ไร่)
			(3) อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร อุตสาหกรรมหุ่นยนต์ (4) อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์ (5) อุตสาหกรรมดิจิทัล (6) อุตสาหกรรมเชื้อเพลิงชีวภาพและเคมีชีวภาพ	
	(7) นิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร	ตำบลคลองตำหรุ ตำบลหนองไม้แดง ตำบลดอนหัวฬ่อ อำเภอเมืองชลบุรี ตำบลบ้านเก่า ตำบลบางนาง ตำบล หนองกะขะ และตำบลหนองตำลึง อำเภอพานทอง	(1) อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต (2) อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ (3) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลุ่มรายได้ดี และเชิงสุขภาพ (4) อุตสาหกรรมหุ่นยนต์ (5) อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์ (6) อุตสาหกรรมดิจิทัล	18,840 ไร่ 31 ตารางวา
	(8) นิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร (โครงการ 2)	บริเวณทางหลวงหมายเลข 3466 (สุขุมวิท - พานทอง) กิโลเมตรที่ 5 และ บริเวณทางหลวงหมายเลข 3122 (บ้าน โพธิ์ - พานทอง) กิโลเมตรที่ 14 อำเภอ พานทอง จังหวัดชลบุรี	(1) อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต (2) อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ (3) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลุ่มรายได้ดี และเชิงสุขภาพ (4) อุตสาหกรรมการเกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพ (5) อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร (6) อุตสาหกรรมหุ่นยนต์	6,100 ไร่

ตารางที่ ก-1 (ต่อ)

จังหวัด	รายชื่อเขตส่งเสริมพิเศษ	พื้นที่ตั้ง	ประเภทอุตสาหกรรม	จำนวนพื้นที่ (ไร่)
			(7) อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์ (8) อุตสาหกรรมดิจิทัล (9) อุตสาหกรรมการแพทย์ครบวงจร	
	(9) นิคมอุตสาหกรรมเหมราชอีสเทิร์นซีบอร์ด แห่งที่ 3	ตำบลหนองเสือใหญ่ อำเภอนองใหญ่ ตำบลคลองกิว อำเภอบ้านบึง	(1) อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต (2) อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์ (3) อุตสาหกรรมหุ่นยนต์	2,198 ไร่
	(10) นิคมอุตสาหกรรมเหมราชอีสเทิร์นซีบอร์ด แห่งที่ 2	ตำบลเขาคันทรง อำเภอศรีราชา	(1) อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต (2) อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ (3) อุตสาหกรรมหุ่นยนต์	3,502 ไร่
	(11) นิคมอุตสาหกรรมเหมราชชลบุรี แห่งที่ 2	ตำบลเขาคันทรง อำเภอศรีราชา	(1) อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์ (2) อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ (3) อุตสาหกรรมดิจิทัล	632 ไร่
	(12) นิคมอุตสาหกรรมเหมราชชลบุรี	ตำบลบ่อวิน อำเภอศรีราชา	(1) อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต (2) อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์ (3) อุตสาหกรรมดิจิทัล	3,482 ไร่
ระยอง	(1) นิคมอุตสาหกรรม ซี.พี. ระยอง	บริเวณตำบลมาบข่า อำเภอนิคมพัฒนา และตำบลหนองละลอก อำเภอบ้านค่าย	(1) อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต (2) อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ (3) อุตสาหกรรมการแพทย์ครบวงจร (4) อุตสาหกรรมดิจิทัล	3,068 ไร่ 1 งาน 15 ตารางวา

ตารางที่ ก-1 (ต่อ)

จังหวัด	รายชื่อเขตส่งเสริมพิเศษ	พื้นที่ตั้ง	ประเภทอุตสาหกรรม	จำนวนพื้นที่ (ไร่)
	(2) นิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้	บริเวณทางหลวงจังหวัดหมายเลข 331 ในพื้นที่ตำบลมาบยางพร อำเภอลวก แดง จังหวัดระยอง และตำบลเขาคันทรง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี	(1) อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต (2) อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ (3) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลุ่มรายได้ดี และเชิงสุขภาพ (4) อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์	16,894 ไร่ 3 งาน 32.95 ตารางวา
	(3) นิคมอุตสาหกรรมเหมราชระยอง 36	ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอนิคมพัฒนา	(1) อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต (2) อุตสาหกรรมหุ่นยนต์ (3) อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์	1,281 ไร่ 1 งาน 42.4 ตารางวา
	(4) นิคมอุตสาหกรรมเหมราชตะวันออก (มาบตาพุด)	ตำบลห้วยโป่ง ตำบลมาบตาพุด อำเภอ เมืองระยอง	อุตสาหกรรมเชื้อเพลิงและเคมีชีวภาพ	3,747 ไร่
	(5) นิคมอุตสาหกรรมอีสเทิร์นซีบอร์ด (ระยอง)	ตำบลลวกแดง อำเภอลวกแดง	(1) อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต (2) อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ	9,689 ไร่
	(6) นิคมอุตสาหกรรมเหมราชอีสเทิร์นซี บอร์ด	ตำบลตาสีหิ อำเภอลวกแดง	(1) อุตสาหกรรมอุตสาหกรรมยานยนต์แห่ง อนาคต (2) อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ (3) อุตสาหกรรมหุ่นยนต์	8,003 ไร่
	(7) นิคมอุตสาหกรรมเหมราช อีสเทิร์นซี บอร์ด แห่งที่ 4	ตำบลแม่น้ำคู้ อำเภอลวกแดง จังหวัด ระยอง	(1) อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต (2) อุตสาหกรรมหุ่นยนต์ (3) อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์	1,900 ไร่

ตารางที่ ก-1 (ต่อ)

จังหวัด	รายชื่อเขตส่งเสริมพิเศษ	พื้นที่ตั้ง	ประเภทอุตสาหกรรม	จำนวนพื้นที่ (ไร่)
	(8) นิคมอุตสาหกรรม Smart Park	บริเวณนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จังหวัดระยอง	(1) อุตสาหกรรมการเกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพ (2) อุตสาหกรรมหุ่นยนต์ (3) อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์ (4) อุตสาหกรรมดิจิทัล (5) อุตสาหกรรมการแพทย์ครบวงจร (6) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว กลุ่มรายได้ดี และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	1,466 ไร่
ฉะเชิงเทรา	(1) นิคมอุตสาหกรรม ที เอฟ ดี 2	บริเวณตำบลท่าสะพาน และตำบลบางวัวอำเภอบางปะกง	(1) อุตสาหกรรมยานยนต์แห่งอนาคต (2) อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ (3) อุตสาหกรรมการบินและโลจิสติกส์ (4) อุตสาหกรรมเป้าหมายอื่น ๆ	841 ไร่ 42 ตารางวา
	(2) นิคมอุตสาหกรรมเกตเวย์ซิตี้ *	ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว	รองรับการประกอบอุตสาหกรรมยานยนต์สมัยใหม่ของ บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย	ไม่ทราบพื้นที่แน่ชัดเนื่องจากยังไม่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา(แต่ในหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจระบุว่า 625 ไร่)
	(3) โรงงานโตโยต้า (บ้านโพธิ์) **	อำเภอบ้านโพธิ์	อุตสาหกรรมยานยนต์สมัยใหม่ของ บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด	ไม่ทราบพื้นที่แน่ชัดเนื่องจากยังไม่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (แต่ในหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจระบุว่า 1,640 ไร่)

ตารางที่ ก-1 (ต่อ)

จังหวัด	รายชื่อเขตส่งเสริมพิเศษ	พื้นที่ตั้ง	ประเภทอุตสาหกรรม	จำนวนพื้นที่ (ไร่)
	(3) โรงงานโตโยต้า (บ้านโพธิ์) **	อำเภอบ้านโพธิ์	อุตสาหกรรมยานยนต์สมัยใหม่ของ บริษัทโตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด	ไม่ทราบพื้นที่แน่ชัดเนื่องจากยังไม่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (แต่ในหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจระบุว่า 1,640 ไร่)

ที่มา: สรุปจากประกาศคณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

ภาคผนวก ข

รายชื่อนิคมอุตสาหกรรมหรือสวนอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน

รายชื่อนิคมอุตสาหกรรมหรือสวนอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุน

- (1) สวนอุตสาหกรรม 304 (โครงการ 2)
- (2) นิคมอุตสาหกรรมเวลโกรว์
- (3) นิคมอุตสาหกรรมบ้านบึง
- (4) นิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง
- (5) สวนอุตสาหกรรมเครือสหพัฒน์ (ศรีราชา)
- (6) นิคมอุตสาหกรรมเอเชีย
- (7) สวนอุตสาหกรรม จี.เค.แลนด์
- (8) เขตอุตสาหกรรมไออาร์พีซี อีโค (แห่งที่ 4)
- (9) นิคมอุตสาหกรรมหลักชัยเมืองยาง
- (10) นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด
- (11) นิคมอุตสาหกรรมผาแดง
- (12) นิคมอุตสาหกรรมระยอง (บ้านค่าย)
- (13) นิคมอุตสาหกรรมอาร์ ไอ แอล
- (14) สวนอุตสาหกรรมโรจนะ (บ้านค่าย)
- (15) สวนอุตสาหกรรมโรจนะ (ปลวกแดง)
- (16) สวนอุตสาหกรรมสยามอีสเทิร์น
- (17) สวนอุตสาหกรรมเอสเอสพี (ระยอง)
- (18) เขตประกอบการอุตสาหกรรมดับบลิวเอชเอ ระยอง

ภาคผนวก ค
ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เรื่อง มาตรการส่งเสริมการลงทุน
ในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)

ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เรื่อง มาตรการส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)

หน้า ๑๑
เล่ม ๑๓๕ ตอนพิเศษ ๒๒๕ ง ราชกิจจานุเบกษา ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑

ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน

ที่ ๖/๒๕๖๑

เรื่อง มาตรการส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)

อนุสนธิประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ที่ ๒/๒๕๕๗ ลงวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๗ เรื่อง นโยบายและหลักเกณฑ์การส่งเสริมการลงทุน

เพื่อให้เกิดการลงทุนในกิจการเป้าหมายในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) โดยเฉพาะในเขตส่งเสริมการลงทุนมากยิ่งขึ้น ตลอดจนกระตุ้นให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๖ มาตรา ๑๘ มาตรา ๓๑ มาตรา ๓๑/๑ และมาตรา ๓๕ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. ๒๕๒๐ คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน จึงออกประกาศ ดังนี้

ข้อ ๑ ให้ยกเลิกประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ที่ ๓/๒๕๖๑ ลงวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๖๑ เรื่อง มาตรการส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC)

ข้อ ๒ กำหนดให้พื้นที่ดังต่อไปนี้ในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ซึ่งครอบคลุมจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง เป็นเขตส่งเสริมการลงทุน

๒.๑ เขตส่งเสริมเพื่อกิจการพิเศษ ได้แก่

๒.๑.๑ เมืองการบินภาคตะวันออก (Eastern Airport City หรือ EEC-A)

๒.๑.๒ เขตนวัตกรรมระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor of Innovation หรือ EECi)

๒.๑.๓ เขตส่งเสริมอุตสาหกรรมและนวัตกรรมดิจิทัล (Digital Park Thailand หรือ EECd)

๒.๒ เขตส่งเสริมเพื่อกิจการอุตสาหกรรมเป้าหมาย ตามที่คณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกประกาศกำหนด

๒.๓ นิคมอุตสาหกรรมหรือเขตอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม

ข้อ ๓ กำหนดเงื่อนไขให้ต้องมีความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย หรือศูนย์ความเป็นเลิศ (Center of Excellence) ตามรูปแบบความร่วมมือที่กำหนด ได้แก่ ความร่วมมือในโครงการ Talent Mobility, Work-integrated Learning (WiL) สหกิจศึกษา วิทยาสี โครงการอาชีพะพิเศษในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก หรือความร่วมมือเพื่อพัฒนาบุคลากรไทยในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตามที่ได้ความเห็นชอบจากคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ทั้งนี้

กรณีกิจการที่มีเงื่อนไขด้านการพัฒนาบุคลากรเป็นเงื่อนไขพิเศษในการพิจารณาอนุมัติให้การส่งเสริม เช่น กิจการศูนย์บ่มเพาะนวัตกรรม (Innovation Incubation Center) เป็นต้น จะไม่สามารถนำส่วนที่ดำเนินการตามเงื่อนไขของประเภทกิจการมานับเป็นการดำเนินการตามเงื่อนไขความร่วมมือตามมาตรการ EEC ได้

ข้อ ๔ กำหนดกิจการเป้าหมาย สิทธิและประโยชน์ และเงื่อนไข สำหรับการลงทุนในเขตส่งเสริมเพื่อกิจการพิเศษ ดังนี้

๔.๑ เมืองการบินภาคตะวันออก (Eastern Airport City หรือ EEC-A)

๔.๑.๑ กิจการเป้าหมาย ได้แก่ ประเภทกิจการตามบัญชีแนบท้าย ๑ ข้อ ๑

สิทธิและประโยชน์

- (๑) ให้ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มเติมอีก ๔ ปี สำหรับกิจการประเภท ๔.๑๑.๑, ๔.๑๑.๓, ๔.๑๑.๕ และ ๔.๑๑.๖
- (๒) ให้ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มเติมอีก ๒ ปี และลดหย่อนภาษี เงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิที่ได้จากการลงทุนในอัตราร้อยละ ๕๐ ของอัตราปกติ เป็นระยะเวลา ๕ ปี นับจากวันสิ้นสุดระยะเวลาการได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล สำหรับกิจการประเภท ๔.๑๑.๒, ๗.๓.๔, ๗.๔.๑.๗

เงื่อนไข

กรณีมีความร่วมมือในรูปแบบทวิภาคี สหกิจศึกษา WiL หรือความร่วมมืออื่น ๆ ที่มีลักษณะเดียวกัน จะต้องมีจำนวนนักเรียนหรือนักศึกษาที่รับเข้าฝึกอาชีพไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐ ของจำนวนพนักงานทั้งหมดในโครงการที่ยื่นขอรับการส่งเสริมการลงทุน หรือไม่น้อยกว่า ๕๐ คน แล้วแต่จำนวนใดต่ำกว่า

๔.๑.๒ ประเภทกิจการในบัญชีแนบท้าย ๓ ที่มีใช้กิจการเป้าหมายตามข้อ ๔.๑.๑

สิทธิและประโยชน์

- (๑) ให้ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มเติม ๑ ปี สำหรับกิจการประเภท ๘.๑ และกิจการประเภท ๕.๖, ๗.๑๑, ๗.๑๓, ๗.๑๔, ๗.๑๕ และ ๗.๑๘ ที่มีการสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีเป้าหมาย
- (๒) ให้ได้รับลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิที่ได้จากการลงทุนในอัตราร้อยละ ๕๐ ของอัตราปกติ เป็นระยะเวลา ๓ ปี นับจากวันสิ้นสุดระยะเวลาการได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล สำหรับกิจการอื่น ๆ นอกเหนือจาก (๑)

เงื่อนไข

กรณีมีความร่วมมือในรูปแบบทวิภาคี สหกิจศึกษา WIL หรือความร่วมมืออื่น ๆ ที่มีลักษณะเดียวกัน จะต้องมีย่านวนนักเรียนหรือนักศึกษาที่รับเข้าฝึกอาชีพไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕ ของจำนวนพนักงานทั้งหมดในโครงการที่ยื่นขอรับการส่งเสริมการลงทุน หรือไม่น้อยกว่า ๒๕ คน แล้วแต่จำนวนใดต่ำกว่า

๔.๒ เขตนวัตกรรมระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor of Innovation หรือ EECi)

๔.๒.๑ กิจการเป้าหมาย ได้แก่ ประเภทกิจการตามบัญชีแนบท้าย ๑ ข้อ ๒

สิทธิและประโยชน์

(๑) ให้ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มเติมอีก ๓ ปี สำหรับกิจการประเภท ๘.๑ และกิจการประเภท ๕.๖, ๗.๑๑, ๗.๑๓, ๗.๑๔, ๗.๑๕ และ ๗.๑๙ ที่มีการสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีเป้าหมาย

(๒) ให้ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มเติมอีก ๔ ปี สำหรับกิจการประเภท ๑.๑๒, ๑.๑๖.๒, ๑.๑๘, ๔.๕.๑, ๔.๑๑.๕, ๔.๑๑.๖, ๕.๑.๑.๑, ๕.๓.๒.๑, ๕.๓.๓, ๕.๔.๓.๑, ๕.๔.๔, ๕.๖, ๕.๗.๑, ๕.๗.๓, ๖.๒.๑, ๗.๑.๑.๒, ๗.๔.๒.๑, ๗.๑๑, ๗.๑๒, ๗.๑๓, ๗.๑๔, ๗.๑๕ และ ๗.๑๙

(๓) ให้ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มเติมอีก ๒ ปี และลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิที่ได้จากการลงทุนในอัตราร้อยละ ๕๐ ของอัตราปกติ เป็นระยะเวลา ๕ ปี นับจากวันสิ้นสุดระยะเวลา การได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล สำหรับกิจการประเภท ๑.๒, ๑.๙, ๑.๒๓, ๔.๕.๒, ๔.๕.๔, ๕.๑.๑.๒, ๕.๙ และ ๖.๒.๒

เงื่อนไข

กรณีมีความร่วมมือในรูปแบบทวิภาคี สหกิจศึกษา WIL หรือความร่วมมืออื่น ๆ ที่มีลักษณะเดียวกัน จะต้องมีย่านวนนักเรียนหรือนักศึกษาที่รับเข้าฝึกอาชีพไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐ ของจำนวน

พนักงานทั้งหมดในโครงการที่ยื่นขอรับการส่งเสริมการลงทุน หรือ ไม่น้อยกว่า ๕๐ คน แล้วแต่จำนวนใดต่ำกว่า

๔.๒.๒ ประเภทกิจการในบัญชีแนบท้าย ๓ ที่มีใช้กิจการเป้าหมายตามข้อ ๔.๒.๑ สิทธิและประโยชน์

ให้ได้รับลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิที่ได้จากการลงทุนในอัตราร้อยละ ๕๐ ของอัตราปกติ เป็นระยะเวลา ๓ ปี นับจากวันสิ้นสุดระยะเวลาการได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล

เงื่อนไข

กรณีมีความร่วมมือในรูปแบบทวิภาคี สหกิจศึกษา WiL หรือ ความร่วมมืออื่น ๆ ที่มีลักษณะเดียวกัน จะต้องมีย่านักเรียนหรือนักศึกษาที่รับเข้าฝึกอาชีพไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕ ของจำนวนพนักงานทั้งหมด ในโครงการที่ยื่นขอรับการส่งเสริมการลงทุน หรือไม่น้อยกว่า ๒๕ คน แล้วแต่จำนวนใดต่ำกว่า

๔.๓ เขตส่งเสริมอุตสาหกรรมและนวัตกรรมดิจิทัล (Digital Park Thailand หรือ EECd)

๔.๓.๑ กิจการเป้าหมาย ได้แก่ ประเภทกิจการตามบัญชีแนบท้าย ๑ ข้อ ๓ สิทธิและประโยชน์

(๑) ให้ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มเติมอีก ๓ ปี สำหรับ กิจการประเภท ๘.๑.๔ และกิจการประเภท ๕.๖, ๗.๑๑, ๗.๑๓, ๗.๑๔, ๗.๑๕ และ ๗.๑๘ ที่มีการสนับสนุนการพัฒนา Digital Technology

(๒) ให้ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มเติมอีก ๔ ปี สำหรับ กิจการประเภท ๕.๖, ๕.๗.๑, ๕.๗.๓, ๗.๔.๒.๒, ๗.๔.๒.๓, ๗.๔.๒.๔, ๗.๑๐, ๗.๑๑, ๗.๑๓, ๗.๑๔, ๗.๑๕ และ ๗.๑๘

(๓) ให้ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มเติมอีก ๒ ปี และลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิที่ได้จากการลงทุนในอัตราร้อยละ ๕๐ ของอัตราปกติ เป็นระยะเวลา ๕ ปี นับจากวันสิ้นสุดระยะเวลาการได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล สำหรับกิจการประเภท ๕.๗.๒ และ ๕.๘

เงื่อนไข

กรณีมีความร่วมมือในรูปแบบทวิภาคี สหกิจศึกษา WiL หรือ ความร่วมมืออื่น ๆ ที่มีลักษณะเดียวกัน จะต้องมีย่านักเรียนหรือนักศึกษาที่รับเข้าฝึกอาชีพไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐ ของจำนวน

พนักงานทั้งหมดในโครงการที่ยื่นขอรับการส่งเสริมการลงทุน หรือ ไม่น้อยกว่า ๕๐ คน แล้วแต่จำนวนใดต่ำกว่า

๔.๓.๒ ประเภทกิจการในบัญชีแนบท้าย ๓ ที่มีใช้กิจการเป้าหมายตามข้อ ๔.๓.๑ สิทธิและประโยชน์

(๑) ให้ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มเติมอีก ๑ ปี สำหรับ กิจการประเภท ๘.๑.๑, ๘.๑.๒, ๘.๑.๓ และกิจการประเภท ๕.๖, ๗.๑๑, ๗.๑๓, ๗.๑๔, ๗.๑๕ และ ๗.๑๙ ที่มีการ สนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีเป้าหมาย

(๒) ให้ได้รับลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิที่ได้จาก การลงทุนในอัตราร้อยละ ๕๐ ของอัตราปกติ เป็นระยะเวลา ๓ ปี นับจากวันสิ้นสุดระยะเวลาการได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล สำหรับกิจการอื่น ๆ นอกเหนือจาก (๑)

เงื่อนไข

กรณีมีความร่วมมือในรูปแบบทวิภาคี สหกิจศึกษา WIL หรือ ความร่วมมืออื่น ๆ ที่มีลักษณะเดียวกัน จะต้องมีย่านักเรียนหรือนักศึกษาที่รับเข้าฝึกอาชีพไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕ ของจำนวนพนักงาน ทั้งหมดในโครงการที่ยื่นขอรับการส่งเสริมการลงทุน หรือไม่น้อยกว่า ๒๕ คน แล้วแต่จำนวนใดต่ำกว่า

ข้อ ๕ กำหนดกิจการเป้าหมาย สิทธิและประโยชน์ และเงื่อนไข สำหรับการลงทุนในเขต ส่งเสริม เพื่อกิจการอุตสาหกรรมเป้าหมาย ตามที่คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ประกาศกำหนด ดังนี้

๕.๑ กิจการเป้าหมาย ได้แก่ ประเภทกิจการตามบัญชีแนบท้าย ๒ ในกลุ่มเป้าหมาย ที่เขตส่งเสริมเพื่อกิจการอุตสาหกรรมเป้าหมายประกาศกำหนด พร้อมด้วย ประเภทกิจการในกลุ่มสนับสนุนตามบัญชีแนบท้าย ๒ ข้อ ๑๐

สิทธิและประโยชน์

(๑) ให้ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มเติม ๒ ปี สำหรับกิจการประเภท ๘.๑ และกิจการประเภท ๕.๖, ๗.๑๑, ๗.๑๓, ๗.๑๔, ๗.๑๕ และ ๗.๑๙ ที่มีการสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีเป้าหมาย

(๒) ให้ได้รับลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิที่ได้จากการลงทุน ในอัตราร้อยละ ๕๐ ของอัตราปกติ เป็นระยะเวลา ๕ ปี นับจาก

วันสิ้นสุดระยะเวลา การได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล สำหรับกิจการอื่น ๆ นอกเหนือจาก (๑)

เงื่อนไข

กรณีมีความร่วมมือในรูปแบบทวิภาคี สหกิจศึกษา WIL หรือความร่วมมืออื่น ๆ ที่มีลักษณะเดียวกัน จะต้องมียุทธศาสตร์หรือนักเรียนหรือนักศึกษาที่รับเข้าฝึกอาชีพ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐ ของจำนวนพนักงานทั้งหมดในโครงการที่ยื่นขอรับการส่งเสริมการลงทุน หรือไม่น้อยกว่า ๕๐ คน แล้วแต่จำนวนใดต่ำกว่า

๕.๒ ประเภทกิจการในบัญชีแนบท้าย ๓ ที่มีใช้กิจการเป้าหมายตามข้อ ๕.๑

สิทธิและประโยชน์

(๑) ให้ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มเติม ๑ ปี สำหรับกิจการประเภท ๘.๑ และกิจการประเภท ๕.๖, ๗.๑๑, ๗.๑๓, ๗.๑๔, ๗.๑๕ และ ๗.๑๙ ที่มีการสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีเป้าหมาย

(๒) ให้ได้รับลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิที่ได้จากการลงทุน ในอัตราร้อยละ ๕๐ ของอัตราปกติ เป็นระยะเวลา ๓ ปี นับจากวันสิ้นสุดระยะเวลา การได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล สำหรับกิจการอื่น ๆ นอกเหนือจาก (๑)

เงื่อนไข

กรณีมีความร่วมมือในรูปแบบทวิภาคี สหกิจศึกษา WIL หรือความร่วมมืออื่น ๆ ที่มีลักษณะเดียวกัน จะต้องมียุทธศาสตร์หรือนักเรียนหรือนักศึกษาที่รับเข้าฝึกอาชีพ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕ ของจำนวนพนักงานทั้งหมดในโครงการที่ยื่นขอรับการส่งเสริมการลงทุน หรือไม่น้อยกว่า ๒๕ คน แล้วแต่จำนวนใดต่ำกว่า

ข้อ ๖ กำหนดกิจการเป้าหมาย สิทธิและประโยชน์ และเงื่อนไขสำหรับการลงทุน ในนิคมอุตสาหกรรมหรือเขตอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม ดังนี้

๖.๑ กิจการเป้าหมาย ได้แก่ ประเภทกิจการตามบัญชีแนบท้าย ๓

สิทธิและประโยชน์

(๑) ให้ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเพิ่มเติม ๑ ปี สำหรับกิจการประเภท ๘.๑ และกิจการประเภท ๕.๖, ๗.๑๑, ๗.๑๓, ๗.๑๔, ๗.๑๕ และ ๗.๑๙ ที่มีการสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีเป้าหมาย

(๒) ให้ได้รับลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิที่ได้จากการลงทุน ในอัตราร้อยละ ๕๐ ของอัตราปกติ เป็นระยะเวลา ๓ ปี นับจาก

หน้า ๑๗

เล่ม ๑๓๕ ตอนพิเศษ ๒๒๕ ง ราชกิจจานุเบกษา ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑

วันสิ้นสุดระยะเวลาการได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล สำหรับกิจการอื่น ๆ
นอกเหนือจาก (๑)

เงื่อนไข

กรณีมีความร่วมมือในรูปแบบทวิภาคี สหกิจศึกษา WIL หรือความร่วมมืออื่น ๆ
ที่มีลักษณะเดียวกัน จะต้องมีจำนวนนักเรียนหรือนักศึกษาที่รับเข้าฝึกอาชีพ
ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕ ของจำนวนพนักงานทั้งหมดในโครงการที่ยื่นขอรับ
การส่งเสริมการลงทุน หรือไม่น้อยกว่า ๒๕ คน แล้วแต่จำนวนใดต่ำกว่า

ข้อ ๗ จะไม่ได้รับสิทธิในการลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลสำหรับกำไรสุทธิที่ได้จาก
การลงทุนในอัตราร้อยละ ๕๐ ของอัตราปกติ กรณีได้รับสิทธิและประโยชน์ในการยกเว้นภาษีเงินได้
นิติบุคคลเกินกว่า ๘ ปี

ข้อ ๘ กรณีได้รับสิทธิและประโยชน์ตามมาตรการนี้ จะไม่ได้รับสิทธิและประโยชน์เพิ่มเติม
เพื่อพัฒนาพื้นที่อุตสาหกรรมตามประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ที่ ๒/๒๕๕๗ ลงวันที่
๓ ธันวาคม ๒๕๕๗

ข้อ ๙ มาตรการนี้ให้มีผลบังคับใช้สำหรับคำขอรับการส่งเสริมที่ยื่นตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม
พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึงวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยจะต้องยื่นคำขอรับสิทธิและประโยชน์เพิ่มเติม
ภายใต้มาตรการนี้ภายในวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา

ประธานกรรมการส่งเสริมการลงทุน

บัญชีประเภทกิจการเป้าหมายสำหรับการลงทุนในเขตส่งเสริมเพื่อกิจการพิเศษ

๑. เมืองการบินภาคตะวันออก (Eastern Airport City หรือ EEC-A)

หมวด ๔ ผลิตภัณฑ์โลหะ เครื่องจักรและอุปกรณ์ขนส่ง

- ประเภท ๔.๑๑ กิจการผลิตหรือซ่อมอากาศยานหรืออุปกรณ์เกี่ยวกับอวกาศ
- ๔.๑๑.๑ กิจการผลิตอากาศยานหรือชิ้นส่วน เช่น ลำตัวอากาศยาน ชิ้นส่วนประกอบสำคัญของอากาศยาน บริษัทและชิ้นส่วนอื่นๆ เป็นต้น
- ๔.๑๑.๒ กิจการผลิตเครื่องใช้ หรืออุปกรณ์ภายในอากาศยาน (ยกเว้นเครื่องใช้หรือวัสดุสิ้นเปลืองและหมუნเวียน) เช่น แก้ว ชูชีพ รถเข็น หรืออุปกรณ์ประกอบอาหาร เป็นต้น
- ๔.๑๑.๓ กิจการซ่อมอากาศยาน หรือชิ้นส่วน
- ๔.๑๑.๕ กิจการผลิตอุปกรณ์เกี่ยวกับอวกาศ เช่น ชิ้นส่วนยานอวกาศดาวเทียม ระบบขับเคลื่อนจรวดนำส่ง อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และอุปกรณ์สื่อสารในอวกาศ เครื่องมือสำหรับการค้นหา การตรวจวัดและการนำทางในอวกาศ เป็นต้น
- ๔.๑๑.๖ กิจการระบบปฏิบัติการเกี่ยวกับอวกาศ เช่น ระบบค้นหา ระบบสถานีภาคพื้น ระบบตรวจวัด ระบบประเมินผล และระบบนำทางในอวกาศ เป็นต้น

หมวด ๗ กิจการบริการและสาธารณูปโภค

- ประเภท ๗.๓.๔ กิจการขนส่งทางอากาศ (ไม่รวมถึงการให้บริการสายการบิน)
- ประเภท ๗.๔.๑.๗ กิจการนิคมหรือเขตอุตสาหกรรมอากาศยานหรืออวกาศ

๒. เขตนวัตกรรมเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor of Innovation หรือ EECI)

หมวด ๑ เกษตรกรรมและผลิตผลจากการเกษตร

- ประเภท ๑.๒ กิจการปรับปรุงพันธุ์พืช หรือสัตว์ (ที่ไม่เข้าข่ายกิจการเทคโนโลยีชีวภาพ)
- ประเภท ๑.๔ กิจการผลิตแป้งจากพืชที่มีคุณสมบัติพิเศษ
- ประเภท ๑.๑๒ กิจการผลิตสารออกฤทธิ์ (Active Ingredient) จากวัตถุดิบทางธรรมชาติ
- ประเภท ๑.๑๖.๒ กิจการผลิตเชื้อเพลิงจากเศษวัสดุ หรือขยะ หรือของเสียที่ได้จากผลผลิตทางการเกษตร (เช่น Biomass to Liquid (BTL) ก๊าซชีวภาพจากน้ำเสีย)
- ประเภท ๑.๑๘ กิจการผลิตอาหารทางการแพทย์ (Medical Food) หรือ ผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร (Food Supplement)
- ประเภท ๑.๒๓ การผลิตหรือให้บริการระบบเกษตรสมัยใหม่ เช่น ระบบตรวจจับหรือติดตามสภาพต่างๆ ระบบควบคุมการใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง เช่น น้ำ ปุ๋ย เวชภัณฑ์ และระบบโรงเรือนอัจฉริยะ เป็นต้น

หมวด ๔ ผลิตภัณฑ์โลหะ เครื่องจักรและอุปกรณ์ขนส่ง

- ประเภท ๔.๕.๑ กิจการผลิตเครื่องจักร และ/หรืออุปกรณ์อัตโนมัติ (Automation) ที่มีการออกแบบทางวิศวกรรม
- ประเภท ๔.๕.๒ กิจการผลิตเครื่องจักร อุปกรณ์อัตโนมัติ หรือชิ้นส่วน และ/หรือการซ่อมแซมแม่พิมพ์
- ประเภท ๔.๕.๔ กิจการประกอบหุ่นยนต์ หรือ อุปกรณ์อัตโนมัติ และ/หรือชิ้นส่วน
- ประเภท ๔.๑๑.๕ กิจการผลิตอุปกรณ์เกี่ยวกับอวกาศ เช่น ชิ้นส่วนยานอวกาศดาวเทียม ระบบขับเคลื่อนจรวดนำส่ง อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และอุปกรณ์สื่อสารในอวกาศ เครื่องมือสำหรับการค้นหา add space การตรวจวัดและการนำทางในอวกาศ เป็นต้น
- ประเภท ๔.๑๑.๖ กิจการระบบปฏิบัติการเกี่ยวกับอวกาศ เช่น ระบบค้นหา add space ระบบสถานีภาคพื้น ระบบตรวจวัด ระบบประเมินผล และระบบนำทางในอวกาศ เป็นต้น

หมวด ๕ อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์

- ประเภท ๕.๑.๑ กิจการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าที่อยู่ในระดับเทคโนโลยีขั้นสูง (Advanced Technology)
- ๕.๑.๑.๑ กิจการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าที่อยู่ในระดับเทคโนโลยีขั้นสูง (Advanced Technology) ที่มีการออกแบบผลิตภัณฑ์
- ๕.๑.๑.๒ กิจการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าที่อยู่ในระดับเทคโนโลยีขั้นสูง (Advanced Technology) ที่ไม่มีการออกแบบผลิตภัณฑ์
- ประเภท ๕.๓.๒.๑ กิจการผลิตอุปกรณ์ส่ง (Emission) แพร่ (Transmission) รับ (Reception) สัญญาณสำหรับระบบใยแก้วนำแสง (Optical Fiber) และระบบไร้สาย (Wireless)
- ประเภท ๕.๓.๓ กิจการผลิตผลิตภัณฑ์ Electronic Control and Measurement สำหรับงานอุตสาหกรรม/เกษตร
- ประเภท ๕.๔.๓.๑ กิจการผลิตชิ้นส่วนอุปกรณ์ส่ง (Emission) แพร่ (Transmission) รับ (Reception) สัญญาณสำหรับระบบใยแก้วนำแสง (Optical Fiber) และระบบไร้สาย (Wireless)
- ประเภท ๕.๔.๔ กิจการผลิตชิ้นส่วน Electronic Control and Measurement สำหรับงานอุตสาหกรรม/เกษตร/เครื่องมือแพทย์/ยานพาหนะ/เครื่องมือวิทยาศาสตร์
- ประเภท ๕.๖ กิจการออกแบบทางอิเล็กทรอนิกส์
- ประเภท ๕.๗.๑ กิจการพัฒนา Embedded Software
- ประเภท ๕.๗.๓ กิจการพัฒนาซอฟต์แวร์ที่สร้างมูลค่าเพิ่มสูง (High Value-added Software)
- ประเภท ๕.๘ กิจการให้บริการเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Services)

หมวด ๖ เคมีภัณฑ์ พลาสติก และกระดาษ

- ประเภท ๖.๒ กิจการผลิตเคมีภัณฑ์หรือพอลิเมอร์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือผลิตภัณฑ์จากพอลิเมอร์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

หมวด ๗ กิจการบริการและสาธารณูปโภค

- ประเภท ๗.๑.๑.๒ กิจการผลิตพลังงานไฟฟ้า หรือ พลังงานไฟฟ้าและไอน้ำจากพลังงานหมุนเวียน เช่น แสงอาทิตย์ ลม ชีวมวล ก๊าซชีวภาพ เป็นต้น ยกเว้นขยะ หรือ เชื้อเพลิงจากขยะ

- ประเภท ๗.๙.๒.๑ กิจกรรมนิคมหรือเขตวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology Park)
- ประเภท ๗.๑๑ กิจกรรมวิจัยและพัฒนา
- ประเภท ๗.๑๒ กิจกรรมเทคโนโลยีชีวภาพ (Biotechnology)
- ประเภท ๗.๑๓ กิจกรรมบริการออกแบบทางวิศวกรรม
- ประเภท ๗.๑๔ กิจกรรมบริการทดสอบทางวิทยาศาสตร์
- ประเภท ๗.๑๕ กิจกรรมบริการสอบเทียบมาตรฐาน
- ประเภท ๗.๑๙ กิจกรรมพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (เฉพาะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี)

หมวด ๘ การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม

- ประเภท ๘.๑ กิจกรรมพัฒนาเทคโนโลยีเป้าหมาย
 - ๘.๑.๑ กิจกรรมพัฒนา Biotechnology
 - ๘.๑.๒ กิจกรรมพัฒนา Nanotechnology
 - ๘.๑.๓ กิจกรรมพัฒนา Advanced Material Technology
 - ๘.๑.๔ กิจกรรมพัฒนา Digital Technology

๓. เขตส่งเสริมอุตสาหกรรมและนวัตกรรมดิจิทัล (Digital Park Thailand หรือ EECd)

หมวด ๕ อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์

- ประเภท ๕.๖ กิจกรรมออกแบบทางอิเล็กทรอนิกส์
- ประเภท ๕.๗.๑ กิจกรรมพัฒนา Embedded Software
- ประเภท ๕.๗.๒ กิจกรรมพัฒนา Enterprise Software และ/หรือ Digital Content
- ประเภท ๕.๗.๓ กิจกรรมพัฒนาซอฟต์แวร์ที่สร้างมูลค่าเพิ่มสูง (High Value-added Software)
- ประเภท ๕.๙ กิจกรรมให้บริการเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Services)

หมวด ๗ กิจกรรมบริการและสาธารณูปโภค

- ประเภท ๗.๙.๒.๒ กิจกรรมนิคมหรือเขตดิจิทัล (Digital Park)
- ประเภท ๗.๙.๒.๓ กิจกรรมนิคมหรือเขต Data Center
- ประเภท ๗.๙.๒.๔ ศูนย์บ่มเพาะด้านนวัตกรรม (Innovation Incubation Center)
- ประเภท ๗.๑๐ กิจกรรม Cloud Service
- ประเภท ๗.๑๑ กิจกรรมวิจัยและพัฒนา
- ประเภท ๗.๑๓ กิจกรรมบริการออกแบบทางวิศวกรรม
- ประเภท ๗.๑๔ กิจกรรมบริการทดสอบทางวิทยาศาสตร์
- ประเภท ๗.๑๕ กิจกรรมบริการสอบเทียบมาตรฐาน
- ประเภท ๗.๑๙ กิจกรรมพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (เฉพาะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี)

หมวด ๘ การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม

- ประเภท ๘.๑.๔ กิจกรรมพัฒนา Digital Technology

บัญชีประเภทกิจการเป้าหมาย
สำหรับการลงทุนในเขตส่งเสริมเพื่อกิจการอุตสาหกรรมเป้าหมาย
ตามที่คณะกรรมการนโยบายการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกประกาศกำหนด

๑. กิจการเป้าหมายในกลุ่มยานยนต์แห่งอนาคต

หมวด ๔ ผลิตภัณฑ์โลหะ เครื่องจักรและอุปกรณ์ขนส่ง

ประเภท ๔.๗	กิจการผลิตเครื่องยนต์
	๔.๗.๑ กิจการผลิตเครื่องยนต์สำหรับรถยนต์ (ยกเว้นกรณีการประกอบเครื่องยนต์)
	๔.๗.๒ กิจการผลิตเครื่องยนต์สำหรับรถจักรยานยนต์ (ยกเว้นกรณีการประกอบเครื่องยนต์)
ประเภท ๔.๘	กิจการผลิตชิ้นส่วนยานพาหนะ
	๔.๘.๑ กิจการผลิตชิ้นส่วนยานพาหนะที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ได้แก่
	๔.๘.๑.๑ กิจการผลิต Substrate สำหรับ Catalytic Converter
	๔.๘.๑.๒ กิจการผลิต Electronic Fuel Injection System
	๔.๘.๑.๓ กิจการผลิต Transmission สำหรับรถยนต์
	๔.๘.๑.๔ กิจการผลิต Electronic Control Unit (ECU)
	๔.๘.๒ กิจการผลิตชิ้นส่วนความปลอดภัยและประหยัดพลังงาน ได้แก่
	๔.๘.๒.๑ กิจการผลิตระบบเบรก ABS (Anti-Lock Brake System) หรือ Electronic Brake Force Distribution (EBD)
	๔.๘.๒.๒ กิจการผลิต Electronic Stability Control (ESC)
	๔.๘.๒.๓ กิจการผลิต Regenerative Braking System
	๔.๘.๒.๔ กิจการผลิต Idling Stop System
	๔.๘.๒.๕ กิจการผลิต Autonomous Emergency Braking System
	๔.๘.๓ กิจการผลิตอุปกรณ์สำหรับรถยนต์ Hybrid, Battery Electric Vehicles (BEV) และ Plug-in Hybrid Electric Vehicles (PHEV) ได้แก่
	๔.๘.๓.๑ กิจการผลิตแบตเตอรี่
	๔.๘.๓.๒ กิจการผลิต Traction Motor
	๔.๘.๓.๓ กิจการผลิตระบบปรับอากาศด้วยไฟฟ้าหรือชิ้นส่วน
	๔.๘.๓.๔ กิจการผลิตระบบบริหารจัดการแบตเตอรี่ (BMS)
	๔.๘.๓.๕ กิจการผลิตระบบควบคุมการขับเคลื่อน (DCU)
	๔.๘.๓.๖ กิจการผลิต On-Board Charger
	๔.๘.๓.๗ กิจการผลิตสายชาร์จแบตเตอรี่พร้อมเต้ารับ-เต้าเสียบ
	๔.๘.๓.๘ กิจการผลิต DC/DC Converter
	๔.๘.๓.๙ กิจการผลิต Inverter
	๔.๘.๓.๑๐ กิจการผลิต Portable Electric Vehicle Charger

- ๔.๘.๓.๑๑ กิจการผลิต Electrical Circuit Breaker
- ๔.๘.๓.๑๒ กิจการผลิตระบบอัดประจุไฟฟ้าอัจฉริยะ (EV Smart Charging System)
- ๔.๘.๓.๑๓ กิจการผลิตคานหน้า/คานหลังสำหรับรถโดยสารไฟฟ้า
- ๔.๘.๔ กิจการผลิตยางล้อสำหรับยานพาหนะ
- ๔.๘.๕ กิจการผลิตชิ้นส่วนระบบเชื้อเพลิง (Fuel System Parts) ได้แก่
 - ๔.๘.๕.๑ Fuel Pump
 - ๔.๘.๕.๒ Injection Pump
 - ๔.๘.๕.๓ Injector
- ๔.๘.๖ กิจการผลิตชิ้นส่วนระบบส่งกำลัง (Transmission System Parts) ได้แก่
 - ๔.๘.๖.๑ Sun Gear
 - ๔.๘.๖.๒ Ring Gear
 - ๔.๘.๖.๓ Shift Gear
 - ๔.๘.๖.๔ Transfer Case
 - ๔.๘.๖.๕ Torque Converter
 - ๔.๘.๖.๖ Carrier
 - ๔.๘.๖.๗ Propeller Shaft
 - ๔.๘.๖.๘ Drive Shaft
 - ๔.๘.๖.๙ Universal Joint
 - ๔.๘.๖.๑๐ Differential
 - ๔.๘.๖.๑๑ Transmission Case
- ๔.๘.๗ กิจการผลิตชิ้นส่วนระบบเครื่องยนต์ (Engine System Parts) ได้แก่
 - ๔.๘.๗.๑ Turbocharger
- ๔.๘.๘ กิจการผลิตชิ้นส่วนความปลอดภัย (Safety Parts) ได้แก่
 - ๔.๘.๘.๒ Airbag Inflator, Gas Generator, Gas Generant
- ประเภท ๔.๑๒ กิจการผลิตรถจักรยานยนต์ที่มีความจุกระบอกสูบตั้งแต่ ๕๐๐ ซีซี ขึ้นไป
- ประเภท ๔.๑๓ กิจการผลิตเซลล์เชื้อเพลิง (Fuel Cell)
- ประเภท ๔.๑๘ กิจการผลิตรถยนต์ไฟฟ้าแบบแบตเตอรี่ (Battery Electric Vehicles – BEV) และชิ้นส่วน

๒. กิจการเป้าหมายในกลุ่มอิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ

หมวด ๕ อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์

- ประเภท ๕.๑ กิจการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้า
 - ๕.๑.๑ กิจการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าที่อยู่ในระดับเทคโนโลยีขั้นสูง (Advanced Technology)

- ๕.๑.๑.๑ กิจการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าที่อยู่ในระดับเทคโนโลยีขั้นสูง (Advanced Technology) ที่มีการออกแบบผลิตภัณฑ์
- ๕.๑.๑.๒ กิจการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าที่อยู่ในระดับเทคโนโลยีขั้นสูง (Advanced Technology) ที่ไม่มีการออกแบบผลิตภัณฑ์
- ประเภท ๕.๒ กิจการผลิตชิ้นส่วน และ/หรือ อุปกรณ์ไฟฟ้า หรือชิ้นส่วน และ/หรืออุปกรณ์ที่ใช้กับเครื่องใช้ไฟฟ้า
- ๕.๒.๑ กิจการผลิตอุปกรณ์ไฟฟ้าสำหรับอุตสาหกรรม ได้แก่ Power Inverter, Distribution Transformer, Main Circuit Breaker
- ๕.๒.๑.๑ กิจการผลิตอุปกรณ์ไฟฟ้าสำหรับอุตสาหกรรม ได้แก่ Power Inverter, Distribution Transformer, Main Circuit Breaker ที่มีขั้นตอนการออกแบบ
- ๕.๒.๖ กิจการผลิตอุปกรณ์จัดเก็บพลังงานไฟฟ้าที่มีความจุสูง (High Density Energy Storage)
- ๕.๒.๖.๑ แบตเตอรี่ (High Density Battery)
- ๕.๒.๖.๒ Supercapacitor
- ประเภท ๕.๓ กิจการผลิตผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์
- ๕.๓.๑ กิจการผลิตผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ในกลุ่ม Organics and Printed Electronics (OPE)
- ๕.๓.๒ กิจการผลิตอุปกรณ์โทรคมนาคม
- ๕.๓.๒.๑ กิจการผลิตอุปกรณ์ส่ง (Emission) แพร่ (Transmission) รับ (Reception) สัญญาณสำหรับระบบใยแก้วนำแสง (Optical Fiber) และระบบไร้สาย (Wireless)
- ๕.๓.๒.๒ กิจการผลิตภัณฑ์สำหรับโทรคมนาคมอื่น ๆ
- ๕.๓.๓ กิจการผลิตผลิตภัณฑ์ Electronic Control and Measurement สำหรับงานอุตสาหกรรม/เกษตร
- ๕.๓.๔ กิจการผลิตผลิตภัณฑ์ Security Control Equipment
- ประเภท ๕.๔ กิจการผลิตชิ้นส่วนและ/หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ หรือชิ้นส่วน และ/หรืออุปกรณ์ที่ใช้กับผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์
- ๕.๔.๑ กิจการผลิตชิ้นส่วนในกลุ่ม Organics and Printed Electronics (OPE)
- ๕.๔.๒ กิจการผลิตเซลล์แสงอาทิตย์ และ/หรือวัตถุดิบสำหรับเซลล์แสงอาทิตย์
- ๕.๔.๓ กิจการผลิตชิ้นส่วนสำหรับโทรคมนาคม
- ๕.๔.๓.๑ กิจการผลิตชิ้นส่วนอุปกรณ์ส่ง (Emission) แพร่ (Transmission) รับ (Reception) สัญญาณสำหรับระบบใยแก้วนำแสง (Optical Fiber) และระบบไร้สาย (Wireless)
- ๕.๔.๓.๒ กิจการผลิตชิ้นส่วนผลิตภัณฑ์สำหรับโทรคมนาคมอื่น ๆ

- ๕.๔.๔ กิจการผลิตชิ้นส่วน Electronic Control and Measurement สำหรับงานอุตสาหกรรม/เกษตร/เครื่องมือแพทย์/ยานพาหนะ/เครื่องมือวิทยาศาสตร์
- ๕.๔.๕ กิจการผลิตชิ้นส่วนสำหรับผลิตภัณฑ์ Security Control Equipment
- ๕.๔.๖ กิจการผลิต Hard Disk Drive และ/หรือ ชิ้นส่วนสำหรับ Hard Disk Drive
 - ๕.๔.๖.๑ กิจการผลิต Advanced Technology Hard Disk Drive และ/หรือชิ้นส่วน (ยกเว้น Top Cover หรือ Base Plate หรือ Peripheral)
 - ๕.๔.๖.๒ กิจการผลิต Hard Disk Drive ทั่วไป และ/หรือ ชิ้นส่วน (ยกเว้น Top Cover หรือ Base Plate หรือ Peripheral)
- ๕.๔.๗ กิจการผลิต Solid State Drive และ/หรือ ชิ้นส่วนสำหรับ Solid State Drive
- ๕.๔.๘ กิจการผลิตชิ้นส่วนและ/หรืออุปกรณ์สำหรับระบบที่ใช้ประโยชน์จากพลังงานแสงอาทิตย์
- ๕.๔.๙ กิจการผลิตอุปกรณ์สารกึ่งตัวนำและ/หรือชิ้นส่วนสำหรับอุปกรณ์สารกึ่งตัวนำ
- ๕.๔.๑๐ กิจการผลิตชิ้นส่วน และ/หรืออุปกรณ์โฟโตนิกส์ (Photonics) และ/หรือระบบที่ใช้โฟโตนิกส์
- ๕.๔.๑๑ กิจการผลิต Flat Panel Display
- ๕.๔.๑๒ กิจการผลิต Flexible Printed Circuit และ/หรือ Multi Layer Printed Circuit Board และ/หรือชิ้นส่วน
 - ๕.๔.๑๒.๑ กิจการผลิต Flexible Printed Circuit และ/หรือ Multi Layer Printed Circuit Board และ/หรือชิ้นส่วนมีขั้นตอนการออกแบบลายวงจร
 - ๕.๔.๑๒.๒ กิจการผลิต Flexible Printed Circuit และ/หรือ Multi Layer Printed Circuit Board และ/หรือชิ้นส่วนที่ไม่มีขั้นตอนการออกแบบลายวงจร
- ประเภท ๕.๕ กิจการผลิตสารหรือแผ่นสำหรับไมโครอิเล็กทรอนิกส์
 - ๕.๕.๑ กิจการผลิต Wafer
 - ๕.๕.๒ กิจการผลิตสารหรือแผ่นที่ใช้ Thin Film Technology
- ประเภท ๕.๖ กิจการออกแบบทางอิเล็กทรอนิกส์
 - ๕.๖.๑ กิจการ Microelectronics Design
 - ๕.๖.๒ กิจการ Embedded System Design

๓. กิจการเป้าหมายในกลุ่มการเกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพ

หมวด ๑ เกษตรกรรมและผลิตผลจากการเกษตร

- ประเภท ๑.๑ กิจการผลิตปุยชีวภาพ ปุยอินทรีย์ ปุยอินทรีย์เคมีนาโน และสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชชีวภัณฑ์
- ประเภท ๑.๒ กิจการปรับปรุงพันธุ์พืช หรือสัตว์ (ที่ไม่เข้าข่ายกิจการเทคโนโลยีชีวภาพ)
- ประเภท ๑.๘ กิจการคัดคุณภาพ บรรจุ และเก็บรักษาพืช ผัก ผลไม้ (ยกเว้นดอกไม้)
- ประเภท ๑.๙ กิจการผลิตแป้งจากพืชที่มีคุณสมบัติพิเศษ
- ประเภท ๑.๑๒ กิจการผลิตสารออกฤทธิ์ (Active Ingredient) จากวัตถุดิบทางธรรมชาติ
- ประเภท ๗.๑๒ กิจการเทคโนโลยีชีวภาพ (Biotechnology)
- ประเภท ๘.๑.๑ กิจการพัฒนา Biotechnology

๔. กิจการเป้าหมายในกลุ่มการแปรรูปอาหาร

หมวด ๑ เกษตรกรรมและผลิตผลจากการเกษตร

- ประเภท ๑.๑๗ กิจการผลิตหรือถนอมอาหาร เครื่องดื่ม วัตถุเจือปนอาหาร (Food Additive) หรือสิ่งปรุงแต่งอาหาร (Food Ingredient) โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย (ยกเว้น น้ำดื่ม ไอศกรีม ลูกอม ซ็อกโกแลต หมากฝรั่ง น้ำตาล น้ำอัดลม เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ เครื่องดื่มที่มีคาเฟอีน แป้งจากพืช เบเกอรี่ บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ซุปไก่สกัด และรังนก)

๕. กิจการเป้าหมายในกลุ่มหุ่นยนต์และระบบอัตโนมัติ

หมวด ๕ ผลิตภัณฑ์โลหะ เครื่องจักรและอุปกรณ์ขนส่ง

- ประเภท ๕.๕ กิจการผลิตเครื่องจักร อุปกรณ์และชิ้นส่วน
- ๕.๕.๑ กิจการผลิตเครื่องจักรและ/หรืออุปกรณ์อัตโนมัติ (Automation) ที่มีการออกแบบทางวิศวกรรม
- ๕.๕.๑.๑ กิจการผลิตเครื่องจักรและ/หรืออุปกรณ์อัตโนมัติ (Automation) ที่มีการออกแบบทางวิศวกรรมและมีขั้นตอนการพัฒนาและออกแบบระบบอัตโนมัติ (Automation System Integration) รวมถึงมีขั้นตอนการออกแบบระบบควบคุมการปฏิบัติงานด้วยระบบสมองกลเอง
- ๕.๕.๑.๒ กิจการผลิตเครื่องจักรและ/หรืออุปกรณ์อัตโนมัติ (Automation) ที่มีการออกแบบทางวิศวกรรมและมีขั้นตอนการออกแบบระบบควบคุมการปฏิบัติงานด้วยระบบสมองกลเอง
- ๕.๕.๒ กิจการผลิตเครื่องจักร อุปกรณ์หรือชิ้นส่วน และ/หรือการซ่อมแซมแม่พิมพ์
- ๕.๕.๔ กิจการประกอบหุ่นยนต์ หรืออุปกรณ์อัตโนมัติ และ/หรือชิ้นส่วน
- ประเภท ๕.๑๔.๑ กิจการผลิตโครงสร้างโลหะสำหรับงานก่อสร้างหรืองานอุตสาหกรรม (Fabrication Industry) ที่มีขั้นตอนการออกแบบทางวิศวกรรม

- ประเภท ๔.๑๕ กิจการผลิตเครื่องมือวิทยาศาสตร์
 ๔.๑๕.๑ กิจการผลิตเครื่องมือวิทยาศาสตร์ที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง
 ๔.๑๕.๒ กิจการผลิตเครื่องมือวิทยาศาสตร์อื่นๆ

๖. กิจการเป้าหมายในกลุ่มการบินและกลุ่มโลจิสติกส์

กลุ่มการบิน

หมวด ๔ ผลิตภัณฑ์โลหะ เครื่องจักรและอุปกรณ์ขนส่ง

- ประเภท ๔.๑๑ กิจการผลิตหรือซ่อมอากาศยานหรืออุปกรณ์เกี่ยวกับอวกาศ
 ๔.๑๑.๑ กิจการผลิตอากาศยานหรือชิ้นส่วน เช่น ลำตัวอากาศยาน ส่วนประกอบสำคัญของอากาศยาน บริษัทหรือชิ้นส่วนอื่นๆ เป็นต้น
 ๔.๑๑.๒ กิจการผลิตเครื่องใช้ หรืออุปกรณ์ภายในอากาศยาน (ยกเว้นเครื่องใช้หรือวัสดุสิ้นเปลืองและหมุนเวียน) เช่น แก้ว ชูชีพ รถเข็น หรืออุปกรณ์ประกอบอาหาร เป็นต้น
 ๔.๑๑.๓ กิจการซ่อมอากาศยาน หรือชิ้นส่วน
 ๔.๑๑.๔ กิจการผลิตอุปกรณ์เกี่ยวกับอวกาศ เช่น ชิ้นส่วนยานอวกาศดาวเทียม ระบบขับเคลื่อนจรวดนำส่ง อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และอุปกรณ์สื่อสารในอวกาศ เครื่องมือสำหรับการค้นหา การตรวจวัดและการนำทางในอวกาศ เป็นต้น
 ๔.๑๑.๖ กิจการระบบปฏิบัติการเกี่ยวกับอวกาศ เช่น ระบบค้นหา ระบบสถานีภาคพื้น ระบบตรวจวัด ระบบประเมินผล และระบบนำทางในอวกาศ เป็นต้น

หมวด ๗ กิจการบริการและสาธารณูปโภค

- ประเภท ๗.๑.๕ กิจการสนามบินพาณิชย์
 ประเภท ๗.๓.๔ กิจการขนส่งทางอากาศ (ไม่รวมถึงการให้บริการสายการบิน)
 ประเภท ๗.๔.๑.๗ กิจการนิคมหรือเขตอุตสาหกรรมอากาศยานหรืออวกาศ

กลุ่มโลจิสติกส์

หมวด ๔ ผลิตภัณฑ์โลหะ เครื่องจักรและอุปกรณ์ขนส่ง

- ประเภท ๔.๔ กิจการต่อเรือหรือซ่อมเรือ
 ๔.๔.๑ กิจการต่อเรือหรือซ่อมเรือ ขนาดตั้งแต่ ๕๐๐ ตันกรอส
 ๔.๔.๒ กิจการต่อเรือ หรือซ่อมเรือ ขนาดต่ำกว่า ๕๐๐ ตันกรอส (เฉพาะเรือโลหะหรือไฟเบอร์กลาสที่มีการติดตั้งเครื่องยนต์ และอุปกรณ์)
 ประเภท ๔.๑๐ กิจการผลิตหรือซ่อมรถไฟหรือรถไฟฟ้า หรืออุปกรณ์ หรือชิ้นส่วน (เฉพาะระบบราง)
 ๔.๑๐.๑ กิจการผลิตรถไฟหรือรถไฟฟ้า หรืออุปกรณ์ หรือชิ้นส่วน (เฉพาะระบบราง)
 ๔.๑๐.๒ กิจการซ่อมรถไฟหรือรถไฟฟ้า หรืออุปกรณ์ หรือชิ้นส่วน (เฉพาะระบบราง)

หมวด ๗ กิจการบริการและสาธารณูปโภค

- ประเภท ๗.๑.๓ กิจการสถานที่ตรวจปล่อย และบรรจุสินค้าเข้าตู้คอนเทนเนอร์เพื่อการส่งออก หรือ โรงพักสินค้าเพื่อตรวจปล่อยของขาเข้า และบรรจุของขาออกที่ขนส่งโดยระบบ คอนเทนเนอร์นอกเขตท่าเทียบเรือ (รพท.) (Inland Container Depot: ICD)
- ประเภท ๗.๑.๔ กิจการขนถ่ายสินค้าสำหรับเรือบรรทุกสินค้า
- ประเภท ๗.๔.๒ กิจการศูนย์กระจายสินค้าระหว่างประเทศด้วยระบบที่ทันสมัย (International Distribution Center : IDC)
- ประเภท ๗.๙.๑.๓ กิจการนิคมหรือเขตอุตสาหกรรมโลจิสติกส์ (Logistics Park)
- ประเภท ๗.๓๓๓ กิจการศูนย์กระจายสินค้าด้วยระบบอัจฉริยะ

๗. กิจการเป้าหมายในกลุ่มเชื้อเพลิงชีวภาพและเคมีชีวภาพ

หมวด ๑ เกษตรกรรมและผลิตผลจากการเกษตร

- ประเภท ๑.๑๖ กิจการผลิตเชื้อเพลิงจากผลผลิตการเกษตร รวมทั้งเศษวัสดุ หรือขยะ หรือของเสีย ที่ได้จากผลผลิตทางการเกษตร
- ๑.๑๖.๑ กิจการผลิตเชื้อเพลิงจากผลผลิตการเกษตร
- ๑.๑๖.๒ กิจการผลิตเชื้อเพลิงจากเศษวัสดุ หรือขยะ หรือของเสียที่ได้จากผลผลิตทางการเกษตร (เช่น Biomass to Liquid (BTL) ก๊าซชีวภาพจากน้ำเสีย)

หมวด ๖ เคมีภัณฑ์ พลาสติก และกระดาษ

- ประเภท ๖.๒ กิจการผลิตเคมีภัณฑ์หรือพอลิเมอร์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือผลิตภัณฑ์จาก พอลิเมอร์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
- ๖.๒.๑ กิจการผลิตเคมีภัณฑ์หรือพอลิเมอร์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือการผลิต ผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นรูปต่อเนื่องจากการผลิตพอลิเมอร์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในโครงการเดียวกัน
- ๖.๒.๒ กิจการผลิตผลิตภัณฑ์จากพอลิเมอร์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
- ประเภท ๖.๔ กิจการผลิตผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมี
- ประเภท ๖.๕ กิจการผลิตผลิตภัณฑ์พอลิเมอร์ชนิดพิเศษ หรือเคมีภัณฑ์ชนิดพิเศษ (Specialty Polymers หรือ Specialty Chemicals)

หมวด ๗ กิจการบริการและสาธารณูปโภค

- ประเภท ๗.๑.๑.๒ กิจการผลิตพลังงานไฟฟ้า หรือพลังงานไฟฟ้าและไอน้ำจากพลังงานหมุนเวียน เช่น แสงอาทิตย์ ลม ชีวมวล ก๊าซชีวภาพ เป็นต้น ยกเว้นขยะ หรือเชื้อเพลิงจากขยะ

๘. กิจการเป้าหมายในกลุ่มดิจิทัล

หมวด ๑ เกษตรกรรมและผลิตผลจากการเกษตร

- ประเภท ๑.๒๓ การผลิตหรือให้บริการระบบเกษตรสมัยใหม่ เช่น ระบบตรวจจับหรือติดตาม สภาพต่างๆ ระบบควบคุมการใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง เช่น น้ำ ปุ๋ย เวชภัณฑ์ และ ระบบโรงเรือนอัจฉริยะ เป็นต้น

หมวด ๕ อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์

- ประเภท ๕.๗ กิจการซอฟต์แวร์
- ๕.๗.๑ กิจการพัฒนา Embedded Software
- ๕.๗.๒ กิจการพัฒนา Enterprise Software
- ๕.๗.๓ กิจการพัฒนาซอฟต์แวร์ที่สร้างมูลค่าเพิ่มสูง (High Value-added Software)
- พัฒนาและให้บริการซอฟต์แวร์ด้านวิเคราะห์และเชื่อมโยงเพื่อบริหารจัดการข้อมูล Big Data, Data Analytics รวมถึง Predictive Analytics
 - พัฒนาซอฟต์แวร์ด้านการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลสารสนเทศและไซเบอร์
 - พัฒนาซอฟต์แวร์ที่ใช้ในการควบคุม และ/หรือเชื่อมโยงอุปกรณ์ที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง รวมถึง Business Process Management
 - พัฒนาซอฟต์แวร์ที่ใช้ในงานสนับสนุนอุตสาหกรรมการผลิต (Industrial Software)
- ประเภท ๕.๘ กิจการให้บริการเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Services)
- บริการระบบซอฟต์แวร์ฐาน (Software Platform)
 - บริการบริหารจัดการทางด้านดิจิทัล (Managed Service)
 - บริการออกแบบระบบสถาปัตยกรรมทางด้านดิจิทัล (Digital Architecture Design Service)
 - บริการทางด้านดิจิทัล เช่น FinTech, DigiTech, MedTech, AgriTech เป็นต้น

หมวด ๖ เคมีภัณฑ์ พลาสติก และกระดาษ

- ประเภท ๖.๑๔.๑ กิจการผลิตสิ่งพิมพ์ดิจิทัล

หมวด ๗ กิจการบริการและสาธารณูปโภค

- ประเภท ๗.๙.๒.๓ กิจการนิคมหรือเขต Data Center
- ประเภท ๗.๙.๒.๔ ศูนย์บ่มเพาะด้านนวัตกรรม (Innovation Incubation Center)
- ประเภท ๗.๑๐ กิจการ Cloud Service
- ประเภท ๗.๒๑ กิจการบริการแก่ธุรกิจสร้างภาพยนตร์

หมวด ๘ การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม

- ประเภท ๘.๑.๔ กิจการพัฒนา Digital Technology

๙. กิจการเป้าหมายในกลุ่มการแพทย์ครบวงจร**หมวด ๑ เกษตรกรรมและผลิตผลจากการเกษตร**

- ประเภท ๑.๑๘ กิจการผลิตอาหารทางการแพทย์ (Medical Food) หรือผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร (Food Supplement)

หมวด ๓ อุตสาหกรรมเบา

- ประเภท ๓.๑๑ กิจการผลิตเครื่องมือแพทย์หรือชิ้นส่วน
- ๓.๑๑.๑ กิจการผลิตเครื่องมือแพทย์ที่จัดอยู่ในประเภทความเสี่ยงสูงหรือเทคโนโลยีสูง (เช่น เครื่อง X-Ray เครื่อง MRI เครื่อง CT Scan และวัสดุฝังในร่างกาย เป็นต้น) หรือเครื่องมือแพทย์ที่มีการนำผลงานวิจัยภาครัฐหรือที่ดำเนินการร่วมกับภาครัฐไปผลิตเชิงพาณิชย์)
- ๓.๑๑.๒ กิจการผลิตเครื่องมือแพทย์ชนิดอื่นๆ (ยกเว้นการผลิตเครื่องมือแพทย์จากผ้าหรือเส้นใยชนิดต่างๆ)

หมวด ๖ เคมีภัณฑ์ พลาสติก และกระดาษ

- ประเภท ๖.๙ กิจการผลิตสารออกฤทธิ์สำคัญในยา (Active Pharmaceutical Ingredients)
- ประเภท ๖.๑๐ กิจการผลิตยา

๑๐. กิจการสนับสนุนกิจการเป้าหมายในเขตส่งเสริมเพื่อกิจการอุตสาหกรรมเป้าหมาย
ในลำดับที่ ๑ ถึงลำดับที่ ๙

หมวด ๒ แร่ เซรามิกส์ และโลหะขั้นมูลฐาน

- ประเภท ๒.๓ กิจการผลิต Advanced หรือ Nano Materials หรือผลิตภัณฑ์จาก Advanced หรือ Nano Materials
- ๒.๓.๑ กิจการผลิต Advanced หรือ Nano Materials หรือการผลิตผลิตภัณฑ์จาก Advanced หรือ Nano Materials ที่มีขั้นตอนการผลิตต่อเนื่องจากการผลิต Advanced หรือ Nano Materials ในโครงการเดียวกัน
- ๒.๓.๒ กิจการผลิตผลิตภัณฑ์จาก Advanced หรือ Nano Materials

หมวด ๗ กิจการบริการและสาธารณูปโภค

- ประเภท ๗.๑๑ กิจการวิจัยและพัฒนา
- ประเภท ๗.๑๓ กิจการบริการออกแบบทางวิศวกรรม
- ประเภท ๗.๑๔ กิจการบริการทดสอบทางวิทยาศาสตร์
- ประเภท ๗.๑๕ กิจการบริการสอบเทียบมาตรฐาน
- ประเภท ๗.๑๗ กิจการนำวัสดุที่ไม่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่
- ประเภท ๗.๑๘ กิจการบำบัดหรือกำจัดของเสีย
- ประเภท ๗.๑๙ กิจการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- ๗.๑๙.๑ กิจการสถานฝึกฝนวิชาชีพ
- ๗.๑๙.๒ สถานศึกษาหรือสถาบันอุดมศึกษาที่มีศักยภาพสูง

หมวด ๘ การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม

- ประเภท ๘.๑.๒ กิจการพัฒนา Nanotechnology
- ประเภท ๘.๑.๓ กิจการพัฒนา Advanced Material Technology

กำหนดประเภทกิจการเป้าหมาย

สำหรับการลงทุนในนิคมอุตสาหกรรมหรือเขตอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม

หมวด ๑ เกษตรกรรมและผลิตผลจากการเกษตร

- ประเภท ๑.๑ กิจการผลิตปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยอินทรีย์เคมีนาโน และสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชชีวภัณฑ์
- ประเภท ๑.๒ กิจการปรับปรุงพันธุ์พืช หรือสัตว์ (ที่ไม่เข้าข่ายกิจการเทคโนโลยีชีวภาพ)
- ประเภท ๑.๘ กิจการคัดคุณภาพ บรรจุ และเก็บรักษาพืช ผัก ผลไม้
- ประเภท ๑.๙ กิจการผลิตแป้งจากพืชที่มีคุณสมบัติพิเศษ
- ประเภท ๑.๑๒ กิจการผลิตสารออกฤทธิ์ (Active Ingredient) จากวัตถุดิบทางธรรมชาติ
- ประเภท ๑.๑๖ กิจการผลิตเชื้อเพลิงจากผลผลิตการเกษตรรวมทั้งเศษวัสดุหรือขยะ หรือของเสียที่ได้จากผลผลิตทางการเกษตร
- ๑.๑๖.๑ กิจการผลิตเชื้อเพลิงจากผลผลิตการเกษตร
- ๑.๑๖.๒ กิจการผลิตเชื้อเพลิงจากเศษวัสดุหรือขยะ หรือของเสียที่ได้จากผลผลิตทางการเกษตร (เช่น Biomass to Liquid (BTL) ก๊าซชีวภาพจากน้ำเสีย)
- ประเภท ๑.๑๗ กิจการผลิตหรือถนอมอาหาร เครื่องดื่ม วัตถุเจือปนอาหาร (Food Additive) หรือสิ่งปรุงแต่งอาหาร (Food Ingredient) โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย (ยกเว้น น้ำดื่มไอศกรีม ลูกอม ช็อคโกแลต หมากฝรั่ง น้ำตาล น้ำอัดลม เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ เครื่องดื่มที่มีคาเฟอีน แป้งจากพืช เบเกอรี่ บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ชุปไก่สกัด และรังนก)
- ประเภท ๑.๑๘ กิจการผลิตอาหารทางการแพทย์ (Medical Food) หรือผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร (Food Supplement)
- ประเภท ๑.๒๓ การผลิตหรือให้บริการระบบเกษตรสมัยใหม่ เช่น ระบบตรวจจับหรือติดตามสภาพต่างๆ ระบบควบคุมการใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง เช่น น้ำ ปุ๋ย เวชภัณฑ์ และระบบโรงเรือนอัจฉริยะ เป็นต้น

หมวด ๒ แร่ เซรามิกส์ และโลหะขั้นมูลฐาน

- ประเภท ๒.๓ กิจการผลิต Advanced หรือ Nano Materials หรือผลิตภัณฑ์จาก Advanced หรือ Nano Materials
- ๒.๓.๑ กิจการผลิต Advanced หรือ Nano Materials หรือการผลิตผลิตภัณฑ์จาก Advanced หรือ Nano Materials ที่มีขั้นตอนการผลิตต่อเนื่องจากการผลิต Advanced หรือ Nano Materials ไม่นับโครงการเดียวกัน
- ๒.๓.๒ กิจการผลิตผลิตภัณฑ์จาก Advanced หรือ Nano Materials
- ประเภท ๒.๔ กิจการผลิตผลิตภัณฑ์แก้วหรือเซรามิกส์
- ๒.๔.๑ กิจการผลิตผลิตภัณฑ์แก้วที่มีคุณสมบัติพิเศษ

หมวด ๓ อุตสาหกรรมเบา

- ประเภท ๓.๑ กิจการผลิตผลิตภัณฑ์สิ่งทอหรือชิ้นส่วน
- ๓.๑.๑ กิจการผลิตเส้นใยธรรมชาติหรือเส้นใยประดิษฐ์
 - ๓.๑.๑.๑ กิจการผลิตเส้นใยที่มีคุณสมบัติพิเศษ (Technical Fiber หรือ Functional Fiber)
 - ๓.๑.๒ กิจการผลิตด้ายหรือผ้า
 - ๓.๑.๒.๑ กิจการผลิตด้ายหรือผ้าที่มีคุณสมบัติพิเศษ (Functional Yarn หรือ Functional Fabric)
- ประเภท ๓.๑๑ กิจการผลิตเครื่องมือแพทย์หรือชิ้นส่วน
- ๓.๑๑.๑ กิจการผลิตเครื่องมือแพทย์ที่จัดอยู่ในประเภทความเสี่ยงสูงหรือเทคโนโลยีสูง (เช่น เครื่อง X-Ray เครื่อง MRI เครื่อง CT Scan และวัสดุฝังในร่างกาย เป็นต้น) หรือเครื่องมือแพทย์ที่มีการนำผลงานวิจัยภาครัฐหรือที่ดำเนินการร่วมกับภาครัฐไปผลิตเชิงพาณิชย์)
 - ๓.๑๑.๒ กิจการผลิตเครื่องมือแพทย์ชนิดอื่นๆ (ยกเว้นการผลิตเครื่องมือแพทย์จากผ้าหรือเส้นใยชนิดต่างๆ)

หมวด ๔ ผลิตภัณฑ์โลหะ เครื่องจักรและอุปกรณ์ขนส่ง

- ประเภท ๔.๑ กิจการผลิตผลิตภัณฑ์โลหะรวมทั้งชิ้นส่วนโลหะ
- ๔.๑.๑ กิจการผลิตผลิตภัณฑ์จากผงโลหะหรือผงโลหะผสม
- ประเภท ๔.๕ กิจการผลิตเครื่องจักรอุปกรณ์และชิ้นส่วน
- ๔.๕.๑ กิจการผลิตเครื่องจักรและ/หรืออุปกรณ์อัตโนมัติ (Automation) ที่มีการออกแบบทางวิศวกรรม
 - ๔.๕.๑.๑ กิจการผลิตเครื่องจักรและ/หรืออุปกรณ์อัตโนมัติ (Automation) ที่มีการออกแบบทางวิศวกรรมและมีขั้นตอนการพัฒนาและออกแบบระบบอัตโนมัติ (Automation System Integration) รวมถึงมีขั้นตอนการออกแบบระบบควบคุมการปฏิบัติงานด้วยระบบสมองกลเอง
 - ๔.๕.๑.๒ กิจการผลิตเครื่องจักรและ/หรืออุปกรณ์อัตโนมัติ (Automation) ที่มีการออกแบบทางวิศวกรรมและมีขั้นตอนการออกแบบระบบควบคุมการปฏิบัติงานด้วยระบบสมองกลเอง
 - ๔.๕.๒ กิจการผลิตเครื่องจักร อุปกรณ์หรือชิ้นส่วน และ/หรือการซ่อมแซมแม่พิมพ์
 - ๔.๕.๔ กิจการประกอบหุ่นยนต์ หรืออุปกรณ์อัตโนมัติ และ/หรือชิ้นส่วน
- ประเภท ๔.๗ กิจการผลิตเครื่องยนต์
- ๔.๗.๑ กิจการผลิตเครื่องยนต์สำหรับรถยนต์ (ยกเว้น กรณีการประกอบเครื่องยนต์)
 - ๔.๗.๒ กิจการผลิตเครื่องยนต์สำหรับรถจักรยานยนต์ (ยกเว้น กรณีการประกอบเครื่องยนต์)

- ประเภท ๔.๘ กิจกรรมผลิตชิ้นส่วนยานพาหนะ
- ๔.๘.๑ กิจกรรมผลิตชิ้นส่วนยานพาหนะที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ได้แก่
- ๔.๘.๑.๑ กิจกรรมผลิต Substrate สำหรับ Catalytic Converter
- ๔.๘.๑.๒ กิจกรรมผลิต Electronic Fuel Injection System
- ๔.๘.๑.๓ กิจกรรมผลิต Transmission สำหรับรถยนต์
- ๔.๘.๑.๔ กิจกรรมผลิต Electronic Control Unit (ECU)
- ๔.๘.๒ กิจกรรมผลิตชิ้นส่วนความปลอดภัยและประหยัดพลังงาน ได้แก่
- ๔.๘.๒.๑ กิจกรรมผลิตระบบเบรก ABS (Anti-Lock Brake System) หรือ
 Electronic Brake Force Distribution (EBD)
- ๔.๘.๒.๒ กิจกรรมผลิต Electronic Stability Control (ESC)
- ๔.๘.๒.๓ กิจกรรมผลิต Regenerative Braking System
- ๔.๘.๒.๔ กิจกรรมผลิต Idling Stop System
- ๔.๘.๒.๕ กิจกรรมผลิต Autonomous Emergency Braking System
- ๔.๘.๓ กิจกรรมผลิตอุปกรณ์สำหรับรถยนต์ Hybrid, Battery Electric Vehicles (BEV)
 และ Plug-in Hybrid Electric Vehicles (PHEV) ได้แก่
- ๔.๘.๓.๑ กิจกรรมผลิตแบตเตอรี่
- ๔.๘.๓.๒ กิจกรรมผลิต Traction Motor
- ๔.๘.๓.๓ กิจกรรมผลิตระบบปรับอากาศด้วยไฟฟ้าหรือชิ้นส่วน
- ๔.๘.๓.๔ กิจกรรมผลิตระบบบริหารจัดการแบตเตอรี่ (BMS)
- ๔.๘.๓.๕ กิจกรรมผลิตระบบควบคุมการขับเคลื่อน (DCU)
- ๔.๘.๓.๖ กิจกรรมผลิต On-Board Charger
- ๔.๘.๓.๗ กิจกรรมผลิตสายชาร์จแบตเตอรี่พร้อมเต้ารับ-เต้าเสียบ
- ๔.๘.๓.๘ กิจกรรมผลิต DC/DC Converter
- ๔.๘.๓.๙ กิจกรรมผลิต Inverter
- ๔.๘.๓.๑๐ กิจกรรมผลิต Portable Electric Vehicle Charger
- ๔.๘.๓.๑๑ กิจกรรมผลิต Electrical Circuit Breaker
- ๔.๘.๓.๑๒ กิจกรรมพัฒนาระบบอัดประจุไฟฟ้าอัจฉริยะ (EV Smart Charging
 System)
- ๔.๘.๓.๑๓ กิจกรรมผลิตคานหน้า/คานหลังสำหรับรถโดยสารไฟฟ้า
- ๔.๘.๔ กิจกรรมผลิตยางล้อสำหรับยานพาหนะ
- ๔.๘.๕ กิจกรรมผลิตชิ้นส่วนระบบเชื้อเพลิง (Fuel System Parts) ได้แก่
- ๔.๘.๕.๑ Fuel Pump
- ๔.๘.๕.๒ Injection Pump
- ๔.๘.๕.๓ Injector
- ๔.๘.๖ กิจกรรมผลิตชิ้นส่วนระบบส่งกำลัง (Transmission System Parts) ได้แก่
- ๔.๘.๖.๑ Sun Gear
- ๔.๘.๖.๒ Ring Gear

	๔.๘.๖.๓	Shift Gear
	๔.๘.๖.๔	Transfer Case
	๔.๘.๖.๕	Torque Converter
	๔.๘.๖.๖	Carrier
	๔.๘.๖.๗	Propeller Shaft
	๔.๘.๖.๘	Drive Shaft
	๔.๘.๖.๙	Universal Joint
	๔.๘.๖.๑๐	Differential
	๔.๘.๖.๑๑	Transmission Case
	๔.๘.๗	กิจการผลิตชิ้นส่วนระบบเครื่องยนต์ (Engine System Parts) ได้แก่
	๔.๘.๗.๑	Turbocharger
	๔.๘.๘	กิจการผลิตชิ้นส่วนความปลอดภัย (Safety Parts) ได้แก่
	๔.๘.๘.๒	Airbag Inflator, Gas Generator, Gas Generant
ประเภท ๔.๙		กิจการต่อเรือหรือซ่อมเรือ
	๔.๙.๑	กิจการต่อเรือหรือซ่อมเรือ ขนาดตั้งแต่ ๕๐๐ ตันกรอส
	๔.๙.๒	กิจการต่อเรือหรือซ่อมเรือ ขนาดต่ำกว่า ๕๐๐ ตันกรอส (เฉพาะเรือโลหะ หรือไฟเบอร์กลาสที่มีการติดตั้งเครื่องยนต์และอุปกรณ์)
ประเภท ๔.๑๐		กิจการผลิตหรือซ่อมรถไฟหรือรถไฟฟ้า หรืออุปกรณ์ หรือชิ้นส่วน (เฉพาะระบบราง)
	๔.๑๐.๑	กิจการผลิตรถไฟหรือรถไฟฟ้า หรืออุปกรณ์ หรือชิ้นส่วน (เฉพาะระบบราง)
	๔.๑๐.๒	กิจการซ่อมรถไฟหรือรถไฟฟ้า หรืออุปกรณ์ หรือชิ้นส่วน (เฉพาะระบบราง)
ประเภท ๔.๑๑		กิจการผลิตหรือซ่อมอากาศยานหรืออุปกรณ์เกี่ยวกับอวกาศ
	๔.๑๑.๑	กิจการผลิตอากาศยานหรือชิ้นส่วน เช่น ลำตัวอากาศยาน ชิ้นส่วนประกอบ สำคัญของอากาศยาน 브리กัมพ์และชิ้นส่วนอื่นๆ เป็นต้น
	๔.๑๑.๒	กิจการผลิตเครื่องใช้ หรืออุปกรณ์ภายในอากาศยาน (ยกเว้นเครื่องใช้หรือ วัสดุสิ้นเปลืองและหมุนเวียน) เช่น แก้ว ชูชีพ รถเข็น หรืออุปกรณ์ ประกอบอาหาร เป็นต้น
	๔.๑๑.๓	กิจการซ่อมอากาศยาน หรือชิ้นส่วน
	๔.๑๑.๕	กิจการผลิตอุปกรณ์เกี่ยวกับอวกาศเช่น ชิ้นส่วนยานอวกาศดาวเทียม ระบบขับเคลื่อนจรวดนำส่ง อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และอุปกรณ์สื่อสารใน อวกาศ เครื่องมือสำหรับการค้นหา การตรวจวัดและการนำทางในอวกาศ เป็นต้น
	๔.๑๑.๖	กิจการระบบปฏิบัติการเกี่ยวกับอวกาศ เช่น ระบบค้นหา ระบบสถานีภาคพื้น ระบบตรวจวัด ระบบประเมินผล และระบบนำทางในอวกาศ เป็นต้น
ประเภท ๔.๑๒		กิจการผลิตรถจักรยานยนต์ที่มีความจุกระบอกสูบตั้งแต่ ๕๐๐ ซีซี ขึ้นไป
ประเภท ๔.๑๓		กิจการผลิตเซลล์เชื้อเพลิง (Fuel Cell)
ประเภท ๔.๑๔		กิจการผลิตโครงสร้างโลหะสำหรับงานก่อสร้างหรืองานอุตสาหกรรม (Fabrication Industry)

	๔.๑๔.๑	กิจการผลิตโครงสร้างโลหะสำหรับงานก่อสร้างหรืองานอุตสาหกรรม (Fabrication Industry) ที่มีขั้นตอนการออกแบบทางวิศวกรรม
ประเภท ๔.๑๕		กิจการผลิตเครื่องมือวิทยาศาสตร์
	๔.๑๕.๑	กิจการผลิตเครื่องมือวิทยาศาสตร์ที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง
	๔.๑๕.๒	กิจการผลิตเครื่องมือวิทยาศาสตร์อื่นๆ
ประเภท ๔.๑๘		กิจการผลิตรถยนต์ไฟฟ้าแบบแบตเตอรี่ (Battery Electric Vehicles - BEV) และชิ้นส่วน
		หมวด ๕ อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์
ประเภท ๕.๑		กิจการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้า
	๕.๑.๑	กิจการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าที่อยู่ในระดับเทคโนโลยีขั้นสูง (Advanced Technology)
	๕.๑.๑.๑	กิจการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าที่อยู่ในระดับเทคโนโลยีขั้นสูง (Advanced Technology) ที่มีการออกแบบผลิตภัณฑ์
	๕.๑.๑.๒	กิจการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าที่อยู่ในระดับเทคโนโลยีขั้นสูง (Advanced Technology) ที่ไม่มีการออกแบบผลิตภัณฑ์
ประเภท ๕.๒		กิจการผลิตชิ้นส่วน และ/หรือ อุปกรณ์ไฟฟ้า หรือชิ้นส่วน และ/หรืออุปกรณ์ที่ใช้กับเครื่องใช้ไฟฟ้า
	๕.๒.๑	กิจการผลิตอุปกรณ์ไฟฟ้าสำหรับอุตสาหกรรม ได้แก่ Power Inverter, Distribution Transformer, Main Circuit Breaker
	๕.๒.๑.๑	กิจการผลิตอุปกรณ์ไฟฟ้าสำหรับอุตสาหกรรม ได้แก่ Power Inverter, Distribution Transformer, Main Circuit Breaker ที่มีขั้นตอนการออกแบบ
	๕.๒.๒	กิจการผลิตอุปกรณ์จัดเก็บพลังงานไฟฟ้าที่มีความจุสูง (High Density Energy Storage)
	๕.๒.๒.๑	แบตเตอรี่ (High Density Battery)
	๕.๒.๒.๒	Supercapacitor
ประเภท ๕.๓		กิจการผลิตผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์
	๕.๓.๑	กิจการผลิตผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ในกลุ่ม Organics and Printed Electronics (OPE)
	๕.๓.๒	กิจการผลิตอุปกรณ์โทรคมนาคม
	๕.๓.๒.๑	กิจการผลิตอุปกรณ์ส่ง (Emission) แพร่ (Transmission) รับ (Reception) สัญญาณสำหรับระบบใยแก้วนำแสง (Optical Fiber) และระบบไร้สาย (Wireless)
	๕.๓.๒.๒	กิจการผลิตผลิตภัณฑ์สำหรับโทรคมนาคมอื่นๆ
	๕.๓.๓	กิจการผลิตผลิตภัณฑ์ Electronic Control and Measurement สำหรับงานอุตสาหกรรม/เกษตร

ประเภท ๕.๔	<p>๕.๓.๔ กิจการผลิตผลิตภัณฑ์ Security Control Equipment</p> <p>๕.๔ กิจการผลิตชิ้นส่วนและ/หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ หรือชิ้นส่วนและ/หรืออุปกรณ์ที่ใช้กับผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์</p> <p>๕.๔.๑ กิจการผลิตชิ้นส่วนในกลุ่ม Organics and Printed Electronics (OPE)</p> <p>๕.๔.๒ กิจการผลิตเซลล์แสงอาทิตย์ และ/หรือวัสดุสำหรับเซลล์แสงอาทิตย์</p> <p>๕.๔.๓ กิจการผลิตชิ้นส่วนสำหรับโทรคมนาคม</p> <p> ๕.๔.๓.๑ กิจการผลิตชิ้นส่วนอุปกรณ์ส่ง (Emission) แพร่ (Transmission) รับ (Reception) สัญญาณสำหรับระบบใยแก้วนำแสง (Optical Fiber) และระบบไร้สาย (Wireless)</p> <p> ๕.๔.๓.๒ กิจการผลิตชิ้นส่วนผลิตภัณฑ์สำหรับโทรคมนาคมอื่นๆ</p> <p>๕.๔.๔ กิจการผลิตชิ้นส่วน Electronic Control and Measurement สำหรับงานอุตสาหกรรม/เกษตร/เครื่องมือแพทย์/ยานพาหนะ/เครื่องมือวิทยาศาสตร์</p> <p>๕.๔.๕ กิจการผลิตชิ้นส่วนสำหรับผลิตภัณฑ์ Security Control Equipment</p> <p>๕.๔.๖ กิจการผลิต Hard Disk Drive และ/หรือ ชิ้นส่วนสำหรับ Hard Disk Drive</p> <p> ๕.๔.๖.๑ กิจการผลิต Advanced Technology Hard Disk Drive และ/หรือชิ้นส่วน (ยกเว้น Top Cover หรือ Base Plate หรือ Peripheral)</p> <p> ๕.๔.๖.๒ กิจการผลิต Hard Disk Drive ทั่วไป และ/หรือชิ้นส่วน (ยกเว้น Top Cover หรือ Base Plate หรือ Peripheral)</p> <p>๕.๔.๗ กิจการผลิต Solid State Drive และ/หรือ ชิ้นส่วนสำหรับ Solid State Drive</p> <p>๕.๔.๘ กิจการผลิตชิ้นส่วนและ/หรืออุปกรณ์สำหรับระบบที่ใช้ประโยชน์จากพลังงานแสงอาทิตย์</p> <p>๕.๔.๙ กิจการผลิตอุปกรณ์สารกึ่งตัวนำ และ/หรือชิ้นส่วนสำหรับอุปกรณ์สารกึ่งตัวนำ</p> <p>๕.๔.๑๐ กิจการผลิตชิ้นส่วน และ/หรืออุปกรณ์โฟโตนิกส์ (Photonics) และ/หรือระบบที่ใช้โฟโตนิกส์</p> <p>๕.๔.๑๑ กิจการผลิต Flat Panel Display</p> <p>๕.๔.๑๒ กิจการผลิต Flexible Printed Circuit และ/หรือ Multi Layer Printed Circuit Board และ/หรือชิ้นส่วน</p> <p> ๕.๔.๑๒.๑ กิจการผลิต Flexible Printed Circuit และ/หรือ Multi Layer Printed Circuit Board และ/หรือชิ้นส่วนที่มีขั้นตอนการออกแบบลายวงจร</p> <p> ๕.๔.๑๒.๒ กิจการผลิต Flexible Printed Circuit และ/หรือ Multi Layer Printed Circuit Board และ/หรือชิ้นส่วนที่ไม่มีขั้นตอนการออกแบบลายวงจร</p>
ประเภท ๕.๕	<p>๕.๕ กิจการผลิตสารหรือแผ่นสำหรับไมโครอิเล็กทรอนิกส์</p> <p>๕.๕.๑ กิจการผลิต Wafer</p> <p>๕.๕.๒ กิจการผลิตสารหรือแผ่นที่ใช้ Thin Film Technology</p>

ประเภท ๕.๖	กิจการออกแบบทางอิเล็กทรอนิกส์ ๕.๖.๑ กิจการ Microelectronics Design ๕.๖.๒ กิจการ Embedded System Design
ประเภท ๕.๗	กิจการซอฟต์แวร์ ๕.๗.๑ กิจการพัฒนา Embedded Software ๕.๗.๒ กิจการพัฒนา Enterprise Software ๕.๗.๓ กิจการพัฒนาซอฟต์แวร์ที่สร้างมูลค่าเพิ่มสูง (High Value-added Software)
ประเภท ๕.๘	กิจการให้บริการเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Services)
หมวด ๖ เคมีภัณฑ์ พลาสติก และกระดาษ	
ประเภท ๖.๒	กิจการผลิตเคมีภัณฑ์หรือพอลิเมอร์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือผลิตภัณฑ์จากพอลิเมอร์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ๖.๒.๑ กิจการผลิตเคมีภัณฑ์หรือพอลิเมอร์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมหรือการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นรูปต่อเนื่องจากการผลิตพอลิเมอร์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในโครงการเดียวกัน ๖.๒.๒ กิจการผลิตผลิตภัณฑ์จากพอลิเมอร์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
ประเภท ๖.๔	กิจการผลิตผลิตภัณฑ์ปิโตรเคมี
ประเภท ๖.๕	กิจการผลิตผลิตภัณฑ์พอลิเมอร์ชนิดพิเศษ หรือเคมีภัณฑ์ชนิดพิเศษ (Specialty Polymers หรือ Specialty Chemicals)
ประเภท ๖.๗	กิจการผลิตบรรจุภัณฑ์พลาสติกที่มีคุณสมบัติพิเศษ ๖.๗.๑ กิจการผลิตบรรจุภัณฑ์พลาสติกชนิดหลายชั้น (Multilayer Plastics Packaging) ๖.๗.๒ กิจการผลิตบรรจุภัณฑ์พลาสติกชนิดปลอดเชื้อ (Aseptic Plastics Packaging) ๖.๗.๓ กิจการผลิตบรรจุภัณฑ์พลาสติกชนิดป้องกันไฟฟ้าสถิต (Antistatic Plastics Packaging)
ประเภท ๖.๘	กิจการผลิตสารออกฤทธิ์สำคัญในยา (Active Pharmaceutical Ingredients)
ประเภท ๖.๑๐	กิจการผลิตยา (เฉพาะกรณีลงทุนใหม่)
ประเภท ๖.๑๒	กิจการผลิตเยื่อกระดาษหรือกระดาษ ๖.๑๒.๑ กิจการผลิตเยื่อกระดาษชนิดปลอดเชื้อหรือกระดาษชนิดปลอดเชื้อ (Hygienic Pulp หรือ Hygienic Paper) ๖.๑๒.๒ กิจการผลิตเยื่อกระดาษชนิดพิเศษหรือกระดาษชนิดพิเศษ (Specialty Pulp หรือ Specialty Paper)
ประเภท ๖.๑๔	กิจการผลิตสิ่งพิมพ์ ๖.๑๔.๑ กิจการผลิตสิ่งพิมพ์ดิจิทัล

หมวด ๗ กิจการบริการและสาธารณูปโภค

- ประเภท ๗.๑ กิจการสาธารณูปโภคและบริการพื้นฐาน
- ๗.๑.๑ กิจการผลิตพลังงานไฟฟ้า หรือพลังงานไฟฟ้าและไอน้ำ
- ๗.๑.๑.๑ กิจการผลิตพลังงานไฟฟ้า หรือพลังงานไฟฟ้าและไอน้ำจากขยะ หรือเชื้อเพลิงจากขยะ (Refuse Derived Fuel)
- ๗.๑.๑.๒ กิจการผลิตพลังงานไฟฟ้า หรือพลังงานไฟฟ้าและไอน้ำจากพลังงานหมุนเวียน เช่น แสงอาทิตย์ ลม ชีวมวล ก๊าซชีวภาพ เป็นต้น ยกเว้นขยะ หรือเชื้อเพลิงจากขยะ
- ๗.๑.๒ กิจการผลิตน้ำประปา น้ำเพื่ออุตสาหกรรม หรือไอน้ำ
- ๗.๑.๓ กิจการสถานที่ตรวจปล่อย และบรรจุสินค้าเข้าสู่คอนเทนเนอร์เพื่อการส่งออก หรือโรงพักสินค้าเพื่อตรวจปล่อยของขาเข้าและบรรจุของขาออกที่ขนส่งโดยระบบคอนเทนเนอร์นอกเขตท่าเทียบเรือ (รพท.) (Inland Container Depot: ICD)
- ๗.๑.๔ กิจการขนถ่ายสินค้าสำหรับเรือบรรทุกสินค้า
- ๗.๑.๕ กิจการสนามบินพาณิชย์
- ประเภท ๗.๓.๔ กิจการขนส่งทางอากาศ (ไม่รวมถึงการให้บริการสายการบิน)
- ประเภท ๗.๔ กิจการศูนย์บริการโลจิสติกส์
- ๗.๔.๒ กิจการศูนย์กระจายสินค้าระหว่างประเทศด้วยระบบที่ทันสมัย (International Distribution Center: IDC)
- ประเภท ๗.๘ กิจการบริการด้านจัดการพลังงาน (Energy Service Company: ESCO)
- ประเภท ๗.๙ กิจการพัฒนาพื้นที่สำหรับกิจการอุตสาหกรรม
- ๗.๙.๑ กิจการนิคมหรือเขตอุตสาหกรรม
- ๗.๙.๑.๒ กิจการนิคมหรือเขตอุตสาหกรรมอัญมณี และเครื่องประดับ
- ๗.๙.๑.๓ กิจการนิคมหรือเขตอุตสาหกรรมโลจิสติกส์ (Logistics Park)
- ๗.๙.๑.๔ กิจการนิคมหรือเขตอุตสาหกรรมภาพยนตร์ (Movie Town)
- ๗.๙.๑.๕ กิจการนิคมหรือเขตอุตสาหกรรมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- ๗.๙.๑.๖ กิจการนิคมหรือเขตอุตสาหกรรมยาง
- ๗.๙.๑.๗ กิจการนิคมหรือเขตอุตสาหกรรมอากาศยานหรืออวกาศ
- ๗.๙.๒ กิจการนิคมหรือเขตอุตสาหกรรมด้านเทคโนโลยี
- ๗.๙.๒.๑ กิจการนิคมหรือเขตวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี (Science and Technology Park)
- ๗.๙.๒.๒ กิจการนิคมหรือเขตอุตสาหกรรมดิจิทัล (Digital Park)
- ๗.๙.๒.๓ กิจการนิคมหรือเขต Data Center
- ๗.๙.๒.๔ ศูนย์บ่มเพาะด้านนวัตกรรม (Innovation Incubation Center)
- ประเภท ๗.๑๐ กิจการ Cloud Service
- ประเภท ๗.๑๑ กิจการวิจัยและพัฒนา

- ประเภท ๗.๑๒ กิจกรรมเทคโนโลยีชีวภาพ (Biotechnology)
- ๗.๑๒.๑ กิจกรรมวิจัยและพัฒนา และ/หรืออุตสาหกรรมการผลิตเมล็ดพันธุ์หรือการปรับปรุงพันธุ์พืช สัตว์ และจุลินทรีย์ที่ใช้เทคโนโลยีชีวภาพ
- ๗.๑๒.๒ กิจกรรมวิจัยและพัฒนา และ/หรืออุตสาหกรรมการผลิตสารเวชภัณฑ์ที่ใช้เทคโนโลยีชีวภาพ
- ๗.๑๒.๓ กิจกรรมวิจัยและพัฒนา และ/หรืออุตสาหกรรมการผลิตชุดตรวจวินิจฉัยทางการแพทย์ การเกษตร อาหาร และสิ่งแวดล้อม
- ๗.๑๒.๔ กิจกรรมวิจัยและพัฒนา และ/หรืออุตสาหกรรมการผลิตที่ใช้เซลล์จุลินทรีย์ เซลล์พืช และเซลล์สัตว์ ในการผลิตสารชีวโมเลกุล และสารออกฤทธิ์ชีวภาพ
- ๗.๑๒.๕ กิจกรรมผลิตวัตถุดิบ และ/หรือวัสดุจำเป็นที่ใช้เพื่อการวิจัยและพัฒนา การทดลอง การทดสอบ การควบคุมคุณภาพ และ/หรือการผลิตผลิตภัณฑ์ชีวภาพ
- ๗.๑๒.๖ กิจกรรมบริการด้านการตรวจวิเคราะห์ และ/หรือ ส่งเคราะห์สารชีวภาพ และ/หรือ ควบคุมคุณภาพ และ/หรือ ตรวจสอบยืนยันความถูกต้อง
- ประเภท ๗.๑๓ กิจกรรมบริการออกแบบทางวิศวกรรม
- ประเภท ๗.๑๔ กิจกรรมบริการทดสอบทางวิทยาศาสตร์
- ประเภท ๗.๑๕ กิจกรรมบริการสอบเทียบมาตรฐาน
- ประเภท ๗.๑๖ กิจกรรมบริการฆ่าเชื้อแก๊มผลิตภัณฑ์
- ประเภท ๗.๑๗ กิจกรรมนำวัสดุที่ไม่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่
- ประเภท ๗.๑๘ กิจกรรมบำบัดหรือกำจัดของเสีย
- ประเภท ๗.๑๙ กิจกรรมพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- ๗.๑๙.๑ กิจกรรมสถานฝึกฝนวิชาชีพ
- ๗.๑๙.๒ สถานศึกษาหรือสถาบันอุดมศึกษาที่มีศักยภาพสูง
- ประเภท ๗.๒๑ กิจกรรมบริการแก่ธุรกิจสร้างภาพยนตร์
- ประเภท ๗.๓๓ กิจกรรมศูนย์กระจายสินค้าด้วยระบบอัจฉริยะ

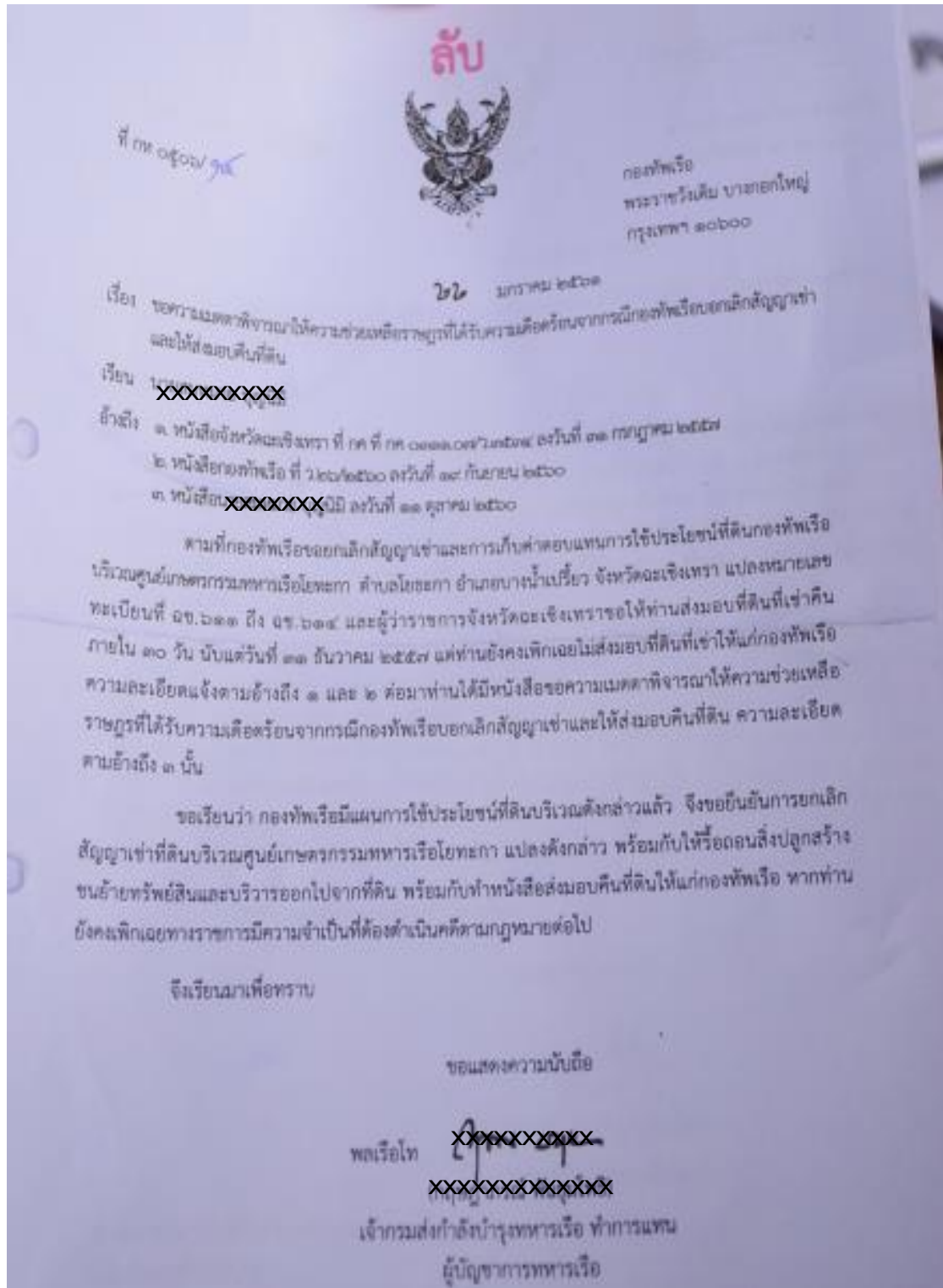
หมวด ๘ การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม

- ประเภท ๘.๑ กิจกรรมพัฒนาเทคโนโลยีเป้าหมาย
- ๘.๑.๑ กิจกรรมพัฒนา Biotechnology
- ๘.๑.๒ กิจกรรมพัฒนา Nanotechnology
- ๘.๑.๓ กิจกรรมพัฒนา Advanced Material Technology
- ๘.๑.๔ กิจกรรมพัฒนา Digital Technology

ภาคผนวก ง

ตัวอย่างหนังสือชี้แจงข้อร้องเรียนของประชาชนจากกองทัพเรือ

ตัวอย่างหนังสือชี้แจงข้อร้องเรียนของประชาชนจากกองทัพเรือ

ภาคผนวก จ
ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน

หากพิจารณาแผนผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน ที่กรมโยธาธิการและผังเมืองจัดทำขึ้น พบว่ามีการกำหนดประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน 4 กลุ่ม 11 ประเภท ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย (ข), 2562, หน้า 14-18; สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและกรมโยธาธิการและผังเมือง, 2563, หน้า 9-29)

(1) พื้นที่พัฒนาเมืองและชุมชน ถูกระบุว่า เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์เพื่อการพาณิชย์กรรม การอยู่อาศัย สาธารณูปโภค สาธารณูปการ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 1,096, 979 ไร่ ประกอบด้วยที่ดิน 4 ประเภท คือ

(ก) ที่ดินประเภทศูนย์กลางพาณิชย์กรรม (สีแดง) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การค้า การบริการและการท่องเที่ยว ระดับประเทศและนานาชาติ พื้นที่ลักษณะนี้ ได้แก่ เมืองฉะเชิงเทรา เมืองชลบุรี เมืองศรีราชา แหลมฉบัง เมืองพัทยา เมืองอู่ตะเภา เมืองระยอง ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 96,795 ไร่ ที่ดินประเภทนี้ถูกระบุว่าให้ใช้ประโยชน์ สำหรับการพาณิชย์กรรม (ศูนย์การค้า โรงแรม ฯลฯ) การอยู่อาศัย (คอนโดมิเนียม อพาร์ตเมนต์ ฯลฯ) สถาบันราชการ สาธารณูปโภค (ไฟฟ้า ประปา ฯลฯ) สาธารณูปการ (โรงเรียน โรงพยาบาล ฯลฯ) แต่ห้ามจัดตั้งโรงงานตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน คลังน้ำมันและสถานที่เก็บรักษาน้ำมัน (เกิน 500,000 ลิตร) คลังก๊าซ สถานที่บรรจุก๊าซ เลี้ยงสัตว์ทุกชนิดเพื่อการค้าที่อาจก่อให้เกิดเหตุรำคาญ จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบอุตสาหกรรม จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรม

(ข) ที่ดินประเภทชุมชนเมือง (สีน้ำตาลอ่อน) มีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับการอยู่อาศัย บริเวณพื้นที่เขตเมืองริมชายฝั่งทะเลต่อเนื่องกับย่านพาณิชย์กรรม ศูนย์กลางเมืองหลักระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และเขตการให้บริการของระบบขนส่งมวลชน พื้นที่ลักษณะนี้ ได้แก่ พื้นที่ต่อเนื่องจากศูนย์กลางพาณิชย์กรรม บริเวณด้านในถนนมอเตอร์เวย์ เทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา เทศบาลเมืองพนมสารคาม เทศบาลเมืองศรีราชา เทศบาลนครระยองและพื้นที่โดยรอบกลุ่มเทศบาลเมืองต่าง ๆ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 518,308 ไร่ ที่ดินประเภทนี้ ถูกระบุว่าให้ใช้ประโยชน์ สำหรับการอยู่อาศัย (คอนโดมิเนียม อพาร์ตเมนต์ ฯลฯ) พาณิชยกรรม (ศูนย์การค้า โรงแรม ฯลฯ) สาธารณูปโภค (ไฟฟ้า ประปา ฯลฯ) สาธารณูปการ (โรงเรียน โรงพยาบาล ฯลฯ) แต่ห้ามจัดตั้งโรงงานตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน คลังน้ำมันและสถานที่เก็บรักษาน้ำมัน (เกิน 500,000 ลิตร) คลังก๊าซ สถานที่บรรจุก๊าซ คลังสินค้า/ไซโล/ห้องเย็น (เว้นแต่ที่ตั้งอยู่ริมถนนสาธารณะ) สถานีขนส่งหรือสิ่งของ หรือเลี้ยงสัตว์ทุกชนิดเพื่อการค้าที่อาจก่อให้เกิดเหตุรำคาญ จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบอุตสาหกรรม จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรม การอยู่อาศัยหรือประกอบพาณิชย์กรรม ประเภทขนาดใหญ่พิเศษ

(ค) ที่ดินประเภทรองรับการพัฒนาเมือง (สีเหลืองอ่อนมีจุด) เพื่อรองรับการขยายตัวของการอยู่อาศัยที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีบริเวณชานเมือง เป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับชุมชนเมือง พื้นที่ลักษณะนี้ ได้แก่ พื้นที่ต่อเนื่องโดยรอบศูนย์กลางหลักระดับอำเภอ และระดับเทศบาลตำบลต่าง ๆ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 463,666 ไร่ ที่ดินประเภทนี้ถูกระบุว่าให้ใช้ประโยชน์ สำหรับการอยู่อาศัย (บ้านเดี่ยว/

บ้านแฝด ทาวน์เฮ้าส์) พาณิชยกรรม (ศูนย์การค้า โรงแรม ฯลฯ) สถาบันราชการ สาธารณูปโภค (ไฟฟ้า ประปา ฯลฯ) สาธารณูปการ (โรงเรียน โรงพยาบาล ฯลฯ) แต่ห้ามจัดตั้งโรงงาน (เว้นแต่โรงงานที่ใช้วัตถุดิบจากผลิตภัณฑ์การเกษตร โรงงานที่ประกอบกิจการเกี่ยวกับอุตสาหกรรมบริการ อุตสาหกรรมที่ให้บริการแก่ชุมชน) คลังน้ำมันและสถานที่เก็บรักษาน้ำมัน (เกิน 500,000 ลิตร) คลังก๊าซปิโตรเลียมเหลวเพื่อการจำหน่าย จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบอุตสาหกรรม การอยู่อาศัยหรือประกอบพาณิชยกรรม ประเภทขนาดใหญ่พิเศษ (อาคารที่มีพื้นที่ตั้งแต่ 10,000 ตารางเมตรขึ้นไป)

(ง) ที่ดินประเภทเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่อกิจการพิเศษ (สีน้ำตาลเข้ม) เพื่อรองรับโครงการสำคัญที่เป็นพื้นฐาน ให้แก่การขับเคลื่อนเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก สำหรับส่งเสริมส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่อกิจการพิเศษ ที่กำหนดโดยคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี มีจำนวน 5 เขต คือ เขตส่งเสริมนวัตกรรมระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor Innovation: EECi) เขตส่งเสริมอุตสาหกรรมและนวัตกรรมดิจิทัล (EECd) เขตส่งเสริมเมืองการบินภาคตะวันออก (EEC-A) เขตส่งเสริมรถไฟความเร็วสูงเชื่อม 3 สนามบิน (EECh) เขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษการแพทย์ครบวงจร (EECmd) ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 18, 210 ไร่ ที่ดินประเภทนี้ถูกระบุว่าให้ใช้ประโยชน์ เพื่ออุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การอยู่อาศัย เกษตรกรรม สถาบันการศึกษา สถาบันราชการ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ กิจการวิจัยและพัฒนา และกิจการอื่นที่เกี่ยวข้องกับเขตส่งเสริมเศรษฐกิจเพื่อกิจการพิเศษ

(2) พื้นที่พัฒนาอุตสาหกรรม เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์เพื่ออุตสาหกรรมหรือเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม คลังสินค้า สาธารณูปโภค สาธารณูปการ โดยกำหนดให้จังหวัดชลบุรีและระยองเป็นพื้นที่หลักรองรับการพัฒนาอุตสาหกรรม ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 424,854 ไร่ ประกอบด้วยที่ดิน 2 ประเภท คือ

(ก) ที่ดินประเภทเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ เพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ (สีม่วงเข้ม)⁵³ โดยมีการกำหนดที่ดินประเภท เขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ 90,010 ไร่ ซึ่งเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษฯ มีทั้งสิ้น 23 เขต อยู่ในจังหวัดชลบุรี 12 เขต จังหวัดระยอง 8 เขต จังหวัดฉะเชิงเทรา 3 เขต (รายละเอียดตามภาคผนวก ก.) ที่ดินประเภทนี้ถูกระบุว่าให้ใช้ประโยชน์เพื่ออุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การอยู่อาศัย เกษตรกรรม สถาบันการศึกษา สถาบันราชการ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ กิจการวิจัยและพัฒนา และกิจการอื่นที่เกี่ยวข้องกับเขตส่งเสริมเศรษฐกิจเพื่อกิจการอุตสาหกรรม

(ข) ที่ดินประเภทพัฒนาอุตสาหกรรม (สีม่วงอ่อนมีจุด) ที่ดินประเภทนี้ถูกระบุว่า เป็นพื้นที่ต่อเนื่องจากเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่ออุตสาหกรรมเป้าหมายพิเศษ หรือเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการผลิต อุตสาหกรรมบริการ และคลังสินค้า เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่อุตสาหกรรมที่เป็น

⁵³ ในข้อกำหนด/มาตรการการบังคับใช้แผนผังการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก เรียกที่ดินประเภทนี้ว่า “ที่ดินประเภทเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษเพื่อกิจการอุตสาหกรรม”

มิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยที่ดินดังกล่าวครอบคลุมพื้นที่อุตสาหกรรมบริเวณอำเภอพานทอง อำเภอบางละมุง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เชื่อมต่อกลุ่มพื้นที่ในจังหวัดระยอง บริเวณอำเภอปลวกแดง อำเภอนิคมน้ำจืด ต่อนื่องมายังพื้นที่มาบตาพุด ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 334,844 ไร่ และถูกระบุว่าให้ใช้ประโยชน์ สำหรับอุตสาหกรรม คลังสินค้า สถาบันราชการ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ แต่ห้ามจัดสรรที่ดินเพื่อประกอบกิจการพาณิชย์กรรม เว้นแต่เป็นส่วนหนึ่งของการจัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยและมีพื้นที่ไม่เกินร้อยละ 5 ของพื้นที่โครงการทั้งหมด) จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรม การอยู่อาศัยหรือประกอบพาณิชย์กรรม ประเภทอาคารสูงหรือขนาดใหญ่พิเศษ (ห้ามอาคารสูงตั้งแต่ 23 เมตรขึ้นไปหรืออาคารใหญ่พิเศษ พื้นที่ตั้งแต่ 10,000 ตารางเมตรขึ้นไป)

(3) พื้นที่พัฒนาเกษตรกรรม เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัย เกษตรกรรม อนุรักษ์เกษตรกรรม สาธารณูปโภค สาธารณูปการ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 4,850,831 ไร่ ประกอบด้วยที่ดิน 3 ประเภท คือ

(ก) ที่ดินประเภทชุมชนชนบท (สีเหลืองอ่อน) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมเป็นชุมชนและศูนย์กลางการให้บริการทางสังคม และการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ชนบทและเกษตรกรรม พื้นที่ในลักษณะนี้ จะกระจายตัวอยู่บริเวณตอนบนต่อเนื่องลงมาถึงตอนกลางและด้านตะวันออก ตอนล่างของพื้นที่ ได้แก่ บริเวณอำเภอนมสารคาม อำเภอนสนนิคม อำเภอบ้านบึง อำเภอวังจันทร์ อำเภอบ้านค่าย อำเภอแกลง ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 2,751,915 ไร่ ที่ดินประเภทนี้ถูกระบุว่าให้ใช้ประโยชน์ สำหรับการอยู่อาศัย (บ้านเดี่ยว/บ้านแฝด/ทาวน์เฮ้าส์ ฯลฯ) เกษตรกรรม สถาบันราชการ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ แต่ห้ามจัดสรรที่ดินเพื่อประกอบอุตสาหกรรม จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบพาณิชย์กรรม (เว้นแต่เป็นส่วนหนึ่งของการจัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยและมีพื้นที่ไม่เกินร้อยละ 5 ของพื้นที่โครงการทั้งหมด) การอยู่อาศัยหรือประกอบพาณิชย์กรรมประเภทอาคารสูงหรือขนาดใหญ่พิเศษ (ห้ามอาคารสูงตั้งแต่ 23 เมตรขึ้นไปหรืออาคารใหญ่พิเศษ พื้นที่ตั้งแต่ 10,000 ตารางเมตรขึ้นไป)

(ข) ที่ดินประเภทส่งเสริมเกษตรกรรม (สีเขียวอ่อน) มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาพื้นที่เกษตรกรรมในเขตชลประทาน พื้นที่เกษตรกรรมที่เป็นแหล่งอาหารของพื้นที่ ส่งเสริมเศรษฐกิจ การเกษตร และสงวนรักษาสภาพทางธรรมชาติ ได้แก่ บริเวณพื้นที่ตอนบนของจังหวัดฉะเชิงเทรา พื้นที่ลุ่มน้ำบางปะกงในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว บางคล้า บ้านโพธิ์ ราชสาสน์ รวมทั้งพื้นที่อำเภอแกลง และอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 1,104,471 ไร่ ที่ดินประเภทนี้ถูกระบุว่าให้ใช้ประโยชน์ สำหรับเกษตรกรรม/อนุรักษ์เกษตรกรรม การอยู่อาศัย (คอนโดมิเนียม อพาร์ทเมนท์) สถาบันราชการ สาธารณูปโภค สาธารณูปการ แต่ห้ามจัดตั้งโรงงาน (เว้นแต่โรงงานที่ใช้วัตถุดิบจาก ผลผลิตการเกษตร โรงงานที่ประกอบกิจการเกี่ยวกับอุตสาหกรรมบริการ อุตสาหกรรมที่ให้บริการแก่ชุมชน) ห้ามจัดตั้งคลังน้ำมันและสถานที่เก็บรักษาน้ำมัน (เกิน 500,000 ลิตร) จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบพาณิชย์กรรม การอยู่อาศัยหรือประกอบพาณิชย์กรรมประเภทอาคารสูงขนาดใหญ่พิเศษ (ห้ามอาคารสูงตั้งแต่ 23 เมตรขึ้นไปหรืออาคารใหญ่พิเศษ พื้นที่ตั้งแต่ 10,000 ตารางเมตรขึ้นไป) คลัง

ก๊าซปิโตรเลียมเหลว จัดสรรที่ดินเพื่ออุตสาหกรรม โรงแรม (เว้นแต่โรงแรมที่ไม่ใช่อาคารสูง/ขนาดใหญ่พิเศษ)

(ค) ที่ดินประเภทที่พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สีเหลืองคาดเขียว) ส่วนใหญ่ครอบคลุมพื้นที่บริเวณด้านตะวันออก ได้แก่ อำเภอสยามชัยเขต อำเภอน้ำหนาวเขต อำเภอบึงสามพันเขต อำเภอบึงสามพันเขต อำเภอบึงสามพันเขต และพื้นที่บางส่วนของอำเภอบางละมุง มีพื้นที่ประมาณ 1,668,188 ไร่ ที่ดินประเภทนี้ถูกระบุให้ใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับการอยู่อาศัย (บ้านเดี่ยว/บ้านแฝด ทาวน์เฮ้าส์ ฯลฯ) เกษตรกรรม สถาบันราชการ สาธารณูปโภค (ไฟฟ้า ประปา ฯลฯ) สาธารณูปการ (โรงเรียน โรงพยาบาล) หากที่ดินประเภทนี้มีเอกชนเป็นเจ้าของหรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย สามารถใช้ประโยชน์ที่ดินเช่นเดียวกับที่ดินประเภทชุมชนชนบท แต่ห้ามประกอบอุตสาหกรรม จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบพาณิชย์กรรม (เว้นแต่เป็นส่วนหนึ่งของการจัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยและมีพื้นที่ไม่เกินร้อยละ 5 ของพื้นที่โครงการทั้งหมด) ห้ามจัดสรรที่ดินเพื่อประกอบอุตสาหกรรม การอยู่อาศัยหรือประกอบพาณิชย์กรรมประเภทอาคารสูงหรือขนาดใหญ่พิเศษ (อาคารตั้งแต่ 23 เมตรขึ้นไปหรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ พื้นที่ตั้งแต่ 10,000 ตารางเมตรขึ้นไป)

(4) พื้นที่อนุรักษ์พื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์เพื่อเกษตรกรรม การอยู่อาศัย การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ หรือสาธารณะประโยชน์ การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การประมง นันทนาการ ประกอบด้วยที่ดิน 2 ประเภท คือ

(ก) ที่ดินประเภทอนุรักษ์ป่าไม้ (สีเขียวคาดขาว) เพื่อสงวน คุ้มครอง และอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ให้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร และแหล่งท่องเที่ยวในประเทศที่สำคัญในอนาคต ตามมติคณะรัฐมนตรีและกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ การสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง อุทยานแห่งชาติเขาแหลมหญ้า-หมู่เกาะเสม็ด เขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแควระบมและป่าสียัด เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน มีพื้นที่ประมาณ 1,678,753 ไร่ ทั้งนี้หากที่ดินประเภทนี้มีเอกชนเป็นเจ้าของหรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อ เกษตรกรรม การอยู่อาศัย (บ้านเดี่ยว บ้านแฝด ฯลฯ) พาณิชยกรรม สาธารณูปโภค สาธารณูปการ แต่ห้ามตั้งคลังน้ำมันและสถานที่เก็บรักษา น้ำมัน (เกิน 500,000 ลิตร) คลังก๊าซปิโตรเลียมเหลวเพื่อการจำหน่าย จัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบพาณิชย์กรรม กำจัดมูลฝอยหรือสิ่งปฏิกูล ซ้ำขายหรือเก็บวัสดุ

(ข) ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อม (สีเขียวเข้มคาดฟ้า) โดยกำหนดแนวขนานระยะ 500 เมตร บริเวณชายฝั่งทะเล แม่น้ำลำคลอง และอ่างเก็บน้ำ เพื่อสงวน รักษา การระบายน้ำตามธรรมชาติและป้องกันแหล่งน้ำอุบโภค บริเวณที่สำคัญ ไม่ให้มีมลพิษไหลลงสู่แม่น้ำ โดยพื้นที่ลักษณะนี้ คือ พื้นที่โดยรอบแม่น้ำบางปะกง แม่น้ำประแส แม่น้ำระยอง คลองท่าลาด คลองสียัด คลองระบม คลองใหญ่ อ่างเก็บน้ำคลองหลวงรัชชโลทร อ่างเก็บน้ำบางพระ อ่างเก็บน้ำคลองใหญ่ อ่างเก็บน้ำหนองปลาไหล อ่างเก็บน้ำดอกกลาย และพื้นที่ริมชายฝั่งทะเลปาก

แม่น้ำบางปะกง มีพื้นที่ประมาณ 337,941 ไร่ ที่ดินประเภทนี้ถูกระบุให้ใช้ประโยชน์ที่ดิน สำหรับการอยู่อาศัย (บ้านเดี่ยว บ้านแฝด ฯลฯ) การเกษตรกรรม พาณิชยกรรม ประมง สาธารณูปโภค สาธารณูปการ นันทนาการ หากที่ดินประเภทนี้มีเอกชนเป็นเจ้าของหรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อนันทนาการ การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ห้ามตั้งโรงงานตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน (เว้นแต่โรงงานเกี่ยวกับการบรรจุสินค้าในภาชนะ/การประกอบชิ้นส่วนต่าง ๆ โดยไม่มีการผลิต) คลังสินค้า/ไซโล ห้องเย็น คลังน้ำมันและสถานที่เก็บรักษาน้ำมัน (เกิน 500,000 ลิตร) คลังก๊าซปิโตรเลียมเหลวเพื่อการจำหน่าย จัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัย จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบพาณิชยกรรม จัดสรรที่ดินเพื่อประกอบอุตสาหกรรม การอยู่อาศัยหรือประกอบพาณิชยกรรม ประเภทอาคารสูงหรือขนาดใหญ่พิเศษ (อาคารตั้งแต่ 23 เมตรขึ้นไปหรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ พื้นที่ตั้งแต่ 10,000 ตารางเมตรขึ้นไป) โรงแรม (เว้นแต่ที่ไม่ใช่อาคารสูงหรือขนาดใหญ่พิเศษ